

POETICA

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Profesor-conferențiar și docent de Estetică și Literatură
comparată la Universitatea din București

ȘI

GHEORGHE ADAMESCU

Profesor la Liceul Sf. Sava.

EDIȚIUNEA III

REFĂCUTĂ ÎN CONFORMITATE CU PROGRAMUL DIN 1899.

TIPĂRITĂ ÎN 2.590 EXEMPLARE

EXEMPLARUL No. **618**

BUCUREȘTI

1904

11895.

Inv. A. 20.406

POETICA

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Profesor-conferențiar și docent de Estetică și Literatură
comparată la Universitatea din București

ȘI

GHEORGHE ADAMESCU

Profesor la Liceul Sf. Sava.

EDIȚIUNEA III

REFĂCUTĂ ÎN CONFORMITATE CU PROGRAMUL DIN 1899.

TIPĂRITĂ ÎN 2.590 EXEMPLARE

BUCUREȘTI

Donațiunea Maier

Editura Librăriei „H. STEINBERG”, Str. Gabroveni, 10

1904

11895.

45033

Plin. T. Maroșu,
Spre semn de adâncă iubire și rez
Mihail Dragomir

1904 Nov. 23

POETICA

A. POEZIA LIRICĂ

I. IMNUL.

I. PSALMUL 103

de

Regele David.

David, regele Iudeilor, care a trăit cu 1000 de ani înainte de Is. Chr. este în deobște considerat ca autorul a vre-o 150 de imnuri religioase, de-o profunzime de simțire ce rar se întâlnește în istoria literaturii. Ele, sub numele de psalmi, formează colecțiunea numită „Psaltire”, care este primită printre cărțile noastre religioase. Psalmii au fost traduși în versuri în mai toate limbile mai însemnate și chiar au fost puși pe muzică de cei mai însemnați compozitori.

Laudă, suflete, pe Iehova! Laudă, suflete, pe Iehova și nu uită toate binefacerile lui! El iartă toate fără-delegile tale, el vindecă toate boalele tale.

Iehova, Dumnezeuul meu, măritu-te-ai foarte! În slavă și strălucire te-ai îmbrăcat, tu cel ce cu lumina te-ai învălit, ca și cu o mantie; cel ce ai întins cerul, ca un covor; cel ce cu ape zidit-ai lăcuințele tale cele mai de sus; cel ce din nori faci carul tău; cel ce plutești pe aripile vântului; cel ce faci vânturile trimișii tăi și focul arzător îl supui poruncilor tale!

Tu ai întemeiat pe temelii sale pământul, pe care veacurile în veac nu-l vor clăti. L-ai acoperit cu adâncul, ca și cu o haină. Apele erau nemișcate pe vârful munților: muștrarea ta le-a pus pe fugă; glasul tunetului tău le-a făcut să tremure de spaimă. Indată munții s’au ridicat și văile s’au plecat spre locurile, în care tu le-ai

intemeiat. Pus-ai hotare peste care să nu treacă, să nu se întoarcă spre a acoperi pământul.

Trimis-ai izvoarele în văi, și apele lor se strecoară printre munți. Acî se adapă fiarele câmpiei. Măgarii sălbateci își potolesc setea lor. Aproape lăcuesc pasă-
rile cerului, care fac să răsune glasul lor printre ramuri. Tu adăpi munții cu apele tale din cer; cu roadele lucrurilor tale, sature pământul.

Tu faci să crească iarba pentru vite și verdeața pentru trebuința omului. Tu scoți pâinea din pământ și vinul, ce veselește inima omului, și untdelemnul, care-l bucură, ungând fruntea sa.

Tu ai sădit pădurile și cedrii Libanului, unde pasările își vor face cuibul. Cocostârcii vor locui brazii, căprioarele, munții cei înalți, iar șoarecii de munte se vor adăposti printre stânci.

Tu ai făcut luna, ca să se măsoare vremea, și soarele, care-și cunoaște timpul apusului său. Făcut-ai întunericul nopții, în care să se misce toate fiarele pădurii; puii de lei mugesc după pradă, căutând de la Dumnezeu mâncarea lor. Soarele răsare: ei se ascund și se culcă în vizuinile lor. Omul ese la lucrul său până seara.

Ce frumoase sunt faptele tale, Doamne! Toate cu înțelepciune le-ai făcut; plin este pământul de bunătățile tale.

În marea întinsă și largă sunt pești fără număr, mari și mici, și balaurul, pe care l-ai făcut ca să se joace într'însa.

Toate pe tine te așteaptă ca să le dai hrană la timpul lor. Le dai, ele adună; deschizi mâna ta, ele se saturează de bunătăți. Ascunzi fața ta, ele se neliniștesc. Le ieși suflarea, per și se reîntorc în pulbere. Trimiți duhul tău, ele din nou se fac; așa tu înnoești fața pământului.

Vecinică fie mărirea lui Iehova; bucure-se de faptele sale! Privește spre pământ, și acesta se cutremură; atinge munții, și ei fumegă.

Cânta-voiu lui Iehova în toată viața mea! Cânta-voiu Dumnezeului meu, cât voiu trăi!

Plăcută fie-i lauda mea! El e bucuria și norocirea mea. Piară păcătoșii, și cei nelegiuiți să nu mai fie! Laudă, suflete, pe Iehova; laudați toți pe Iehova!

Analiză. I. Autorul acestei compozițiuni, care după tradițiune este David, regele Iudeilor, caută să-și exprime aci

iubirea și entuziasmul său față de nemărginita putere a lui Dumnezeu care a făcut toate, care îngrijește de toate și care pe toate le are în stăpânirea sa. El începe prin a-și îndemna sufletul să-și arate recunoștința către Iehova, care-i iartă greșelele și-l scapă de rele. După această introducere scurtă, el își îndreptează toate puterile sufletului său către Dumnezeu și și le concentrează, plin de uimire și de căldură, asupra faptelor ce i se par că vin dela Dânsul și pot arăta mai limpede măreția Lui. În această parte — care constituie însăși miezul compozițiunii — întâlnim mai întâi entuziasmul autorului pentru mărirea puterii Creatorului în *manifestările cerești*. Dumnezeu ne este arătat îmbrăcându-se, ca într'o mantie, în nemărginită strălucire a luminii; călcând pe ceruri, ca pe un covor; zidind din ape palatele sale cele de sus; umblând pe nori și pe aripile vântului; supunând poruncilor sale focul ceresc. Tot ceea-ce provoacă admirația noastră, privind înălțimile cerești: lumina sorilor și planeteilor, albastrul nesfârșit de adânc al cerului, frământarea prăpăstioasă a norilor, rostogolirea apelor ce cad la pământ și sgomotul și puterea neînfrântă a furtunilor, toate, nu sunt pentru Dumnezeu decât ceea-ce pentru noi sunt vestmintele, covoarele, locuințele, trimișii și slugile noastre.

După aceasta, David își exprimă entuziasmul său arătând puterea lui Dumnezeu, așa cum se manifestă în *viața pământului*, ce ne ține pe toți. El ne înfățișează pe Dumnezeu zidind pământul, care va dura deapaururi; acoperindu-l cu adâncul cerurilor, ca cu o haină; făcând cu muștrarea, ce s'a auzit în bubuitul tunetului lui, să se ridice munții, să se scoboare văile și să se repeadă apele de pe vârfurile cele înalte, dar să nu acopere pământul decât până la hotarul pe care El li l-a pus.

David își exprimă apoi entuziasmul său pentru Puterea dumnezească, cum se vedește în *creerea vietăților* și în *grija* ce are de traiul lor. În trei aliniate el ne arată pe Dumnezeu trimițând izvoarele, ca să ude munții, să adape fiarele și să dea rod pământului; făcând să răsară iarba pentru vite, iar legumele, pâinea, vinul și undelemnul pentru mângâerea omului; adăpostind căprioarele în munți, șoarecii din munte printre stânci, iar pasărilor în codri și

pe marginile apelor, unde încântă auzul cu cântecele lor și dă farmec frunzișurilor.

În fine, regescul autor își arată admirația sa față de Dumnezeu, arătând *ordinea* pe care a pus-o El în viața ființelor. Luna măsoară timpul, soarele cunoaște apusul său, ziua și noaptea dă vreme muncii și repaosului : întunericul nopții, pentru hrana fiarelor și odihna omului; lumina zilei, pentru munca lui și odihna lor.

Autorul își sfârșește compoziția, cu o ultimă parte, în care, printre exclamațiile de gloriificare către Dumnezeu, resumă impresia sa față de El, arătând, cu o concisie rară, cum toată viața ființelor și lucrurilor din lume atârnă de voia Lui :

«Le dai, ele adună ; deschizi mâna ta, ele se satură de bunătați. Ascunzi fața ta, ele se neliniștesc Le iei suflarea, per și se reîntorc în pulbere. Trimieți duhul tău, ele din nou se fac ; așa tu înnoești fața pământului. . . . Privește spre pământ, și el se cutremură ; atinge munții, și ei fumează.

II. Din această analiză vedem că fondul acestei compozițiuni este un *sentiment* : puternicul entusiasm al Regelui David față de a-tot-puternicia lui Dumnezeu ; și scopul, pe care l-a urmărit acest autor prin compoziția sa, a fost de a exprima acest sentiment cât mai clar și cât mai puternic, așa încât oricine ar citi-o, să se simtă cuprins în sufletul său de acelaș sentiment. Compozițiile al căror fond este un sentiment și au de scop să provoace în noi acelaș sentiment se numesc *poezii*. «Psalmul 103» este dar o poezie, iar Regele David un poet.

Tot din această analiză mai observăm că poetul, spre a putea exprima fondul său sufletesc—entusiasmul său în fața A-tot-puterniciei divine, — a trebuit ca să-l lege de mai multe fapte prin care se manifestă această A-tot puternicie, adică a trebuit să le lege de un *conținut*. Aceste fapte ar fi putut fi nenumărate, pentru că nenumărate sunt și faptele, prin care se arată a-tot-puternicia lui Dumnezeu. Poetul însă, spre a exprima sentimentul său cât mai clar, n'a ales decât pe cele mai isbitoare, mai strălucitoare, mai puternice, cu un cuvânt, pe cele mai *caracteristice* dintre ele, adică pe cele mai potrivite cu fondul de exprimat, și le-a îmbinat

între dânsule, în mai multe *momente*, iar pe aceste momente într'*un singur* tablou sentimental. Ast-fel, în loc să enumere toate corpurile cerești și toate fenomenele atmosferice, prin care se manifestă puterea lui Dumnezeu în cerul vizibil, poetul zice simplu :

Tu, cel ce cu lumina te-i învălit, ca cu o mantie ; cel ce ai întins cerul ca un covor ; cel ce cu ape zidit-ai lăcuințele tale cele mai de sus ; cel ce din nori faci carul tău ; cel ce plutești pe aripele vântului ; cel ce faci vânturile trimișii tăi și focul arzător îl supui poruncilor tale.

Aceste fapte, minunate alese sunt îmbinate într'*un moment* din care simțim a-tot-puternicia Puterii divine în manifestările cerești. Tot așa mai departe, în loc să enumere nemăratele fapte prin care se arată puterea lui Dumnezeu în viața pământului, poetul se mărginește să spună numai că Dumnezeu a întemeiat pe veci temeliiile pământului, și că numai cu muștrarea Sa a ridicat munții, a scoborît văile și a dat mișcare apelor. Aceste puține fapte caracteristice, el le unește într'*alt moment* care se adaogă la cel d'întâi și întregește din ce în ce mai mult tabloul, din a căruia contemplațiune va răsări în sufletul nostru sentimentul de entusiasm, ce poetul a vrut să exprime. Și tot așa procede el și mai departe, până la sfârșitul poeziei.

Aceste fapte caracteristice, ce constituiesc conținutul — adecă obiectul, tabloul general și unic — cu ajutorul căruia David și-a exprimat fondul său particular, sentimentul de entusiasm pentru A-tot puternicia divină, se numesc *imagini poetice* și sunt datorite *imaginațiunii* poetului. Puternicul său sentiment de admirațiune față de Dumnezeu i-a pus în mișcare imaginațiunea și i-a provocat starea sufletească numită *inspirațiune*. În această stare, din numeroasele imagini ce se găseau în memorie și prin care i se putea vădi puterea Dumnezească, poetul a ales numai pe cele mai *poetice*, adică pe acelea, care puteau exprima mai puternic și mai clar sentimentul său de entusiasm, apoi le-a îmbinat în mai multe momente sau tablouri parțiale, iar pe acestea într'*un singur* obiect sau tablou general, care a dat expresiune completă sentimentului său de admirațiune entusiastă pentru puterea lui Dumnezeu. Ceea-ce e de luat aminte în

această poezie este extrema ușurință cu care poetul trece de la o imagine poetică la alta, mulțimea și varietatea lor, fără ca sentimentul să se slăbească câtuși de puțin. Aceasta însemnează că sufletul lui David erà foarte bogat, mintea îi erà cultivată, imaginația îmlădioasă, iar credința în Dumnezeu neclintită. Cu alte cuvinte *izvoarele inspirațiunii* sale erau foarte bogate.

Acum, din faptul că poetul, spre a exprima sentimentul său, a întrebuițat *numai* imagini din izvoarele inspirațiunii sale și *numai* pe acelea, care erau mai potrivite cu sentimentul său *actual*, se înțelege de la sine că obiectul sau tabloul general ce a rezultat, a trebuit să fie o *concepțiune* a sa proprie, deosebită de a celorlalți oameni. Cu alte cuvinte *conținutul* poeziei — obiectul sau tabloul general, ce exprimă sentimentul — *nu este real*, ci *imaginar*, adecă plăsmuit sau creat de imaginațiunea poetului. Vorba «poet», de altminteri, luată din grecește (*poietes*) însemnează toemai acest lucru: făcător, plăsmuitor, creator. «Psalmul 103» este dar poezie nu numai pentru că exprimă un *sentiment*, ci cu deosebire pentru că-l exprimă cu ajutorul unui *conținut* sau *obiect imaginat*.

III. Dacă analisăm și mai de aproape această poezie, observăm că sentimentul ce conține nu este întrupat de poet în vre-un personagiu sau vre-o acțiune imaginată, ci este arătat ca izvorând din însuși sufletul său. El vorbește, și în numele său vorbește; el este pătruns de mărirea puterii lui Dumnezeu, el o laudă, el o prea mărește; persoana lui este în joc față de Iehova și, înălțând laudele sale, nu se gândește decât la sine însuși. Pe de altă parte, deși poezia conține mai multe tablouri în care se zugrăvește puterea lui Dumnezeu, totuși ceea ce ne interesează pe noi într'insa nu sunt atât aceste tablouri cât sentimentul violent *personal* al poetului, entusiasmul nemărginit, pe care simțim că *el* îl are, pe măsură ce imaginația lui combină imaginile din care vedem puterea dumnezească. Această poezie deci se caracterizează prin faptul că exprimă un sentiment *personal* al poetului. Ea face dar parte din acel fel de poezii care, în antichitatea greacă, se recitiau însoțite de acordurile unui

instrument cu coarde numit *liră*, adică face parte din *poeziile lirice*, dintre care multe se cântă și astăzi.

IV. În fine, mai observăm că sentimentul personal exprimat în această poezie lirică are de obiect puterea cea mai înaltă ce poate impresiona pe un om — *Puterea divină*. Nici când sufletul omenesc nu se simte mai înălțat și mai curățit decât când contemplă Dumnezeuirea vecinică și nemărginită; nici când nu se ridică mai presus de sine însuși decât când, contopindu-se cu această putere fără margini din care el pornește, ia cunoștință de propria sa micime. Această poezie lirică se caracterizează dar prin faptul că are de fond un sentiment puternic și însemnat; este o *odă* sau, dacă se cântă, un *imn*, — și anume o *odă sacră*, ca una ce are de fond un sentiment în legătură cu divinitatea.

Numirea de psalm pe care o găsim în titlul acestei poezii însemnează tot imn — dar nu se aplică decât la imnurile cuprinse în «Psaltire», o carte religioasă pe care tradițiunea o atribuie Regelui David și care e primită și între cărțile religioase ale creștinismului.

Teorie. § 1. — Compozițiile, prin care un scriitor își exprimă clar — adică *frumos* — un sentiment, cu scop ca să ni-l transmită și cu dânsul să ne misce sufletul, se numesc *poezii*.

§ 2. Ori-ce poezie trebuie să aibă, mai întâi, un *fond* și un *conținut*. Prin fond înțelegem *sentimentul* (*idea sentimentală* sau, pur și simplu, *idea*) ce poezia exprimă; prin conținut înțelegem *imaginile poetice* sau *caracteristice* cu ajutorul cărora poetul poate să exprime clar acel sentiment.

Imaginile poetice, spre a exprima cu claritate sentimentul, trebuie să se îmbine și să formeze *momente* sau tablouri parțiale, care, la rândul lor, să se poată îmbina într'un *singur obiect* sau *tablou unitar*. Orice poezie, ca să fie bună, adică frumoasă, trebuie să exprime cu claritate un *singur* sentiment fundamental prin mai multe imagini care să fie îmbinate într'un *singur* obiect sau tablou.

Cu alte cuvinte orice poezie trebuie să fie, mai 'nainte de toate, *unitară*.

§ 3. Spre a fi poet, scriitorul trebuie să aibă o mare putere de *sensibilitate* și o mare putere de *imaginațiune*. Sensibilitatea dă fondul poeziilor sale; imaginațiunea creează conținutul lor; sensibilitatea face pe poet să fie la un moment dat cuprins de un sentiment puternic; imaginațiunea îl pune în stare de a găsi imaginile poetice sau caracteristice, prin care să-l poată exprima. Starea sufletească, în care se află poetul când sensibilitatea sa se unește cu imaginațiunea pentru a da expresiune unui sentiment, se numește *inspirațiune*.

Inspirațiunea poate să fie mai profundă sau mai variată, după cum poetul e pătruns de sentimente mai adânci, după cum are cunoștințe mai multiple, porniri mai precise, precum și o imaginațiune mai mlădioasă, care poate pune la contribuțiune cât mai variate imagini poetice. Sentimentele, cunoștințele și pornirile pe care poetul isbutește să le întrebuinteze sub formă de imagini poetice în poezia sa se numesc *izvoarele inspirațiunii* sale.

§ 4. Obiectul pe care poetul, când e inspirat, îl plăsmuește cu imaginațiunea sa, pentru ca să dea expresiune sentimentului său, nu are o existență reală, ci *imaginară*. De aceea el se deosebește de toate obiectele, prin care alți poeți exprimă sentimente analoage; este adecă *original*. Cu cât un poet are o mai mare imaginațiune, cu atât creațiunile, prin care își exprimă sentimentele sale, sunt mai originale. *Originalitatea* dar este o calitate care derivă din imaginațiune și constituie unul din caracterele esențiale ale poeziei.

Două calități esențiale trebuie să aibă dar o compoziție poetică pentru ca să fie frumoasă: 1) să exprime un sentiment și 2) să-l exprime clar printr'un conținut imaginar original.

§ 5. Arătarea sentimentului și imaginilor poetice din-

tr'o poezie se numește analiza fondului poetic al ei.

§ 6. Poeziile, care exprimă un sentiment pe care noi îl raportăm îndată la poet, ca fiind propriul său sentiment, se numesc poezii lirice.

§ 7. Poeziile lirice, care exprimă sentimente puternice, provocate de ființe sau lucruri ce inspiră respect și admirațiune se numesc ode. Când sunt puse pe muzică, spre a fi cântate, odele se mai numesc și imnuri.

Odele care exprimă sentimente în legătură cu divinitatea se numesc religioase sau sacre.

Exercițiul I. Să se citească, să se analizeze și să se caracterizeze «Carmen saeculare». Analisa va privi fondul și conținutul acestei bucăți, și anume, se va răspunde la următoarele întrebări:

Care este sentimentul (ideea) fundamental din această poezie? Care sunt momentele, prin care se exprimă, precum și imaginile poetice mai însemnate ce se găsesc într'insele?

Cum este acest sentiment — din punctul de vedere al intensității — față de sentimentul exprimat în «Psalmul 130»; și cum sunt imaginile poetice — din punctul de vedere al vioiciunii și măreției — față de imaginile poetice din aceeași bucată? Care poet are, prin urmare, o imaginație mai puternică și o originalitate mai vie?

Care sunt izvoarele inspirațiunii poetului roman, în deosebire de izvoarele de inspirațiune ale poetului evreu, și care dintre ele sunt mai prețioase?

2. CARMEN SÆCULARE

de

Horatiu.

Horatiu, care a trăit între anii 64—7, înainte de Christ, este cel mai însemnat poet liric roman. El imită pe Greci, mai ales pe Sappho, Alceu și Pindar, dar, pe lângă o formă originală, el găsi multora din poeziile sale lirice, și un fond original. Mai mult încă: cele mai isbutite, mai admirate din odele lui, sunt cele în care cântă faptele romane contemporane. El cântă amicitia, amorul, dar cântă și pe Zei, precum și pe eroii patriei sale. În „Carmen saeculare“ el ridică către Zeii protectori ai Romei, cetatea sa, rugăciunea ca ea s'ajungă stăpâna lumii.

Oh! Phœbus! tu Diană, a codrilor Regină!

Păreche mult iubită, izvoare de lumină,

Podoabe minunate, ce străluciți în cer,
 Dați rugăciunii noastre prielnică-ascultare
 Și 'ndepliniți-o astăzi la sfânta sărbătoare,
 Când, potrivit scripturii, Sibyllele ne cer ¹⁾
 Ca tineri feciorelnici și nobile virgine

Să 'nalțe o cântare
 Protectorilor Romei cu mândrele-i coline! ²⁾

Mănos și falnic Soare, ce zilei dai lumină
 Și 'n carul tău de aur pe bolta mult senină
 Dispari și vii iar tânăr și bun, de ne'ncâlzești;
 Dea Zeii, decât Roma să nu mai întâlnești,
 Putere, 'n veci, mai mare!

Și tu, ce cu blândețe sosești la timp anume,
 Să scoți din sân copiii, buni de venit în lume,
 Ilithyo, ³⁾ Lucino, de-ți place-a te numi,
 Zeiță Genetrice, ⁴⁾ prielnic ocrotește
 Pe mame, și copiii cu bine fă-i a crește
 Și dă-le fără număr putere-a se 'nmulți.
 Așa statornic cercui de ani o sută zece
 Aduce-va mulțimii, ce râde și petrece,
 Aceleași cânturi sacre și-aceleași sărbători
 De trei ori în zi albă și noaptea de trei ori! ⁵⁾

Iar voi, eterne Parce, cu vorbă nesmintită,
 A căror prevestire, odată făurită,
 Mergând s'adeverește de soartă necurmat,
 Adăogați acuma, la cele câștigate,
 Și alte bunuri nouă! — Câmpiile bogate
 De holde și de turme, pe capul nestimat
 Al Cererii să pună cununi de spice pline,
 Iar apele și vântul îngrașe-le cu bine!

Apollon, blând și dulce, arcu de-oparte-ți pune
 S'ascult'a Tinerimii romane rugăciune!
 Regină printre stele cu discul argintiu,
 Oh! Lună, tu, ascultă al fetelor graiu viu! ⁶⁾

1). Sibylle=Cărțile sibylle în care Romanii credeau că găsesce prevestit viitorul,

2) Alușiune la cele șapte dealuri pe care era clădită Roma. (Nota Trad.)

3) Ilithya, unul din supranumele Dianei, când se socotia că priveghează la nașterea copiilor.

4) Lucina, Genetrice — nume date Dianei ca zeiță a luminii și a nașterii copiilor.

5) Jocurile seculare țineau trei zile și trei nopți. (Nota Trad.)

6) Acest vers este adresat Dianei, care personifică luna.

Și, dacă Roma este a voastră așezare
 Și cetele troiane, sub tainica 'ndemnare
 Ce-ați dat-o voi, venit-au pe-al Etruriei mal,
 Și, părăsindu-și țara și vetrele străbune,
 Uitându-și Zeii casei, purtați de vânturi bune,
 Venit-au cu Ænea, scăpat de-al Morții val;
 Și dacă, fără teamă, deschisu-le-a el cale
 Prin focurile crunte a tristei țării sale,
 Pergamul cel fatal,

Și le dădu aicea mai mult decât perduse; —
 Puternicii Zei, junimii cuminte și supuse
 Dați harnice deprinderi, iar bătrâneții dați,
 În liniștea-i, odihnă ... o! Zei, Impărăție
 Poporului lui Romul să-i dați, și 'n bogăție
 Cu gloriile toate, eroi nenumărați!

Iar celui ce se trage din viță strălucită, ¹⁾
 Din Venus și Anchise, la ruga lui smerită,
 Pe când aduce jertfă doi tineri albi juncani. —
 Să-i dați orice v'o cere, căci seamăn el nu are
 În luptă cu vrăjmașii ș'-i plin de îndurare
 Cu cei ce cad în mână-i învinși, dintre dușmani.
 De mult stăpân el este pe țărături și pe ape,
 Din brațul lui puternic nici Parthul n'o să scape:
 El tremură acuma de-a Romei largi securi;
 De mult și Inzii, Schiții, cei ce erau alt'dată
 Atât de mândri dușmani, sub mâna-i ferecată,
 Ca să-i asculte voea, aleargă din păduri!
 De mult Onoarea, Pacea, Increderea antică,
 Virtutea și Credința, ce stau ca o nimică
 De lung timp părăsite, acum iar se ivesc
 Și Abundența varsă din Cornul ei ceresc
 Pe noi, comoara-i toată!

Dar Pœbus Augurul, în mâna cui lucește
 Un arc plin de lumină, el ce, iubit, iubește
 Pe cele nouă Muse și știe-a vindeca
 Cu meșteșug prielnic a trupului bolire;
 Pe Palatin de-asupra să 'ndrepte-a lui privire
 Și cu noroc să ducă, prin bunătatea sa,

1) August, de care e vorba aci, eră socotit că aveă această origine.

Romana'mpărăție și Lațul, s'ajungă
La veacuri fără număr de fericire lungă,
La timpuri de mărire!

Diana ce Algidul și Aventinul ține
Să 'ndeplinească ruga Pontifilor, și 'n bine
Să ia al tinerimii glas blând și rugător!

Dar Joe și toți Zeii ne-au ascultat cântarea.
Aceasta e speranța, aceasta-i consolarea
Statornică și bună, ce feciorescul chor
Iși dă, plecând acasă, el ce-a 'nvățat să cânte
Lui Phœbus și Dianeî azi laudele sfinte! ¹⁾

(Traducere de D. C. Ollănescu).

3. IMN RELIGIOS

CÂNTAT LA SERBAREA JUNIMII ACADEMICE ROMÂNE,

DATĂ ÎN MEMORIA LUI ȘTEFAN CEL MARE LA MÂNĂSTIREA PUTNA
ÎN ¹⁵/₂₇ AUGUST 1871 ȘI COMPUS

de

V. Alecsandri.

Alecsandri (1821—1890) și-a început cariera poetică inspirându-se din producțiunile poporului, publicând „*Doine*“, cu subiecte din popor și în formă populară. Aci vedem pe haiduc, ca Român aprins de setea libertății, a dreptății și a frăției, cu suflet nobil și generos, precum și obiceiuri și superstiții interesante de-ale poporului. Odată cu acestea, publică „*Lăcrămioarele*“, care cupzind poezii lirice sentimentale mai puțin isbutite. Din acestea fac parte: „*Dedicație*“ cunoscută și devenită populară sub numele de „*Steluța*“.

De aci încolo toată viața sa de scriitor și-o închină Patriei, luând parte și ca om politic mai la toate faptele importante ale istoriei contemporane.

Nevoit să se exileze la 1848, el plânge această despărțire în versuri duiioase:

Cine știe, cine știe,
Dacă 'mpins d'al soartei vânt
M'oiu întoarce 'n veselie,
Să sărut al tău pământ?..

La 1856, când, și Muntenii, și Moldovenii, ardeau de dorința de a alcătui o singură țară, el traduse în versuri acest sentiment general, prin *Hora unirii*:

Hai, să dăm mână cu mână
Cei cu inimă română,
Să 'nvărtim hora frăției
Pe pământul României!

1) În anul 455 a. Cr. s'au înfintat la Roma jocurile seculare, care se celebrau la 110 ani.

Mai târziu apar „Mărgăritărelele”, în care se vede tinerețe în simțiri, dar și superficialitate, lucru ce se dă pe față și prin prea marea dragoste a poetului pentru cuvinte desmierdătoare.

După ce în „Legende” cântase cu multă simțire gloria trecută („Dumbrava Roșie”, „Dan, căpitan de plaiu”), și cu multă imaginație unele legende și basme populare („Legenda ciocârliei”, „Legenda rândunică”, „Gru-i-Sânger”, „Noaptea albă, etc.) el cântă în „Ostașii noștri” gloria soldaților Români, care, prin sângele vărsat pe câmpiile Bulgariei, asigurară independența României.

Alecsandri a pășit pe calea publicității într-o epocă în care poezia devenise o necesitate socială și era încurajată. El însă aducea o notă nouă; aducea, pe lângă sinceritatea simțirii, o formă plină de farmec, cuvinte potrivite cu ideile, cuvinte care suggerau imagini și, mai presus de toate, o limbă curată, mare lucru pentru acel timp, în care neologismele și barbarismele franceze, italiene și cu deosebire latine erau în mare cinste.

Toată poezia lui este reflexul vieții și caracterului lui. Fericit în viață, cunoscând mizeria și nevoile numai de departe, vesel totdeauna, el a transmis operelor sale acea veselie care te încântă, acea tinerețe și fericire care vor face din ele un adevărat tezaur pentru literatura română. De aci nu urmează însă că e lipsit de energie, că e fără entuziasm și fără adâncime. „Groza”, „Pahod na Sibir” ș. a. do vedesc contrariul.

Etern, Atot-puternic, o Creator sublîme,
Tu, ce dai lumii viață și omului cuvânt,
În ține crede, speră întregă Româtime...

Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii tăi în lume lungi valuri de-omenire
Pe marea vecinicii dispar, ca nori în vânt,
Și, 'n clipa lor de viață trecând, strigă 'n uimire:

Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Tu din sămânța mică înalți ștejarul mare;
Tu junelor popoare dai un măreț avânt,
Tu 'n inimile noastre ai sacre, vii altare...

Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

În tine-i viitorul, trecutul și prezentul!
Tu duci la nemurire prin tainicul mormânt,
Și numele-ți cu stele lumină firmamentul...

Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Etern, A-tot-puternic, o! Creator sublîme,
Tu, care ții la dreapta pe Ștefan, erou sfânt,
Fă 'n lume să străluce iubita-i Româtime...

Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Analiză. I. Spre a compune această poezie, Alecsandri a trebuit să aibă un *sentiment clar și puternic*: dorința ca Înaltul Creator să dea viață și putere Poporului Românesc.

Spre a putea exprimà acest sentiment, el a trebuit să găsească, cu ajutorul imaginațiunii sale, mai multe *imagini poetice*, pe care le-a grupat în mai multe *momente*. Mai întâi, după ce se adresează a-tot puterniciei lui Dumnezeu care în vecinicia sa dă «lumii viață și omului cuvânt», își arată începutul dorinței înfățișând pe întreaga Româniime sperând, crezând într'Insul și glorificându-L.

Apoi, în al doilea moment, ca să sublinieze mai bine sentimentul, cântă mărirea lui Dumnezeu față de nemărginitele valuri de omenire, care, sub privirea Lui, dispore «pe marea vecinicie, ca norii în vânt.»

În al treilea moment, își motivează mai adânc dorința sa, arătând adorațiunea, pe care micul și tânărul popor românesc îi poartă, Lui, care are puterea de-a face să crească popoarelor tinere, precum din mica sãmânță crește falnicul stejar.

În al patrulea moment, spre a da și mai mare putere de realizare înfocatei sale dorințe, glorifică încă odată pe sublimul Creator, al cărui nume «luminează cu stele firmamentul», cuprinde în sine, trecutul, prezentul și viitorul, și duce pe om la nemurire prin ceea-ce se pare mai strein de ea, prin moarte. În fine, în cel din urmă moment, poetul dă perfectă claritate sentimentului său, rugându-se de cel A-tot puternic care ține la dreapta sa pe Ștefan, luptătorul pentru credința în Dumnezeu și în Popor, să dea strălucire neamului Român, care îi cântă mărirea prin gura poetului său:

Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

II. Atât acest sentiment, cât și deosebitele imagini poetice, prin care se exprimă, au avut mai întâiu o existență pur *ideală*. Ele au cuprins sufletul poetului, i-au sguiduit simțirea și i-au aprins imaginația, l-au încântat și l-au entusiasmat, fără ca nimeni alt cinevâ să știe, afară de el însuși, care putea să contemple în sufletul lui acel sentiment însoțit de imagini poetice. În acest stadiu, Alecsandri, firește, era poet în sufletul lui, dar nu era poet pentru ceilalți oameni. El nu a dobândit această calitate decât din momentul ce a întreprins și a știut să-și întrupeze sentimentul și imaginile legate de el, într'un *material sensibil* — care poate

să cadă și sub simțurile celorlalți oameni — cum sunt, de pildă, cuvintele, propozițiunile, frazele, figurile stilistice, tonul, pauzele, muzica sunetelor și a accentuării, elemente ce, toate, se găsească în limba vorbită. Spre a fi dar desăvârșit poet, el a trebuit ca să găsească fondului și conținutului, sau mai scurt, *fondului poetic* ce avea în sufletul său, o expresiune *materială* înțeleasă și de ceilalți oameni, adecă o formă.

Numai cu ajutorul acestei forme, numai prin cunoașterea ei noi putem pătrunde în sufletul poetului și putem gusta poezia ce s'a zămislit într'însul. Ea este puntea de trecere dintre sufletul nostru și sufletul lui, existența care unește simțirea noastră cu a lui și care ne face să fim mișcați de aceleași simțiri, ca și el.

Forma poeziei dar este cel mai important element, când este vorba de a transmite un fond poetic, și poetul trebuie să-și dea toată silința ca să găsească, pentru sentimentul și imaginile ce-l exprimă, cea mai potrivită formă. Căci numai dacă această formă e potrivită cu acel sentiment și cu acele imagini, numai atunci putem să luăm printr'însa deplină cunoștință și să fim mișcați de ele.

III. Cercetând acum mai de aproape forma acestui imn, observăm că ea consistă mai întâiu într'o serie de fraze compuse mai totdeauna din acelaș număr de propozițiuni (trei sau patru) și cam de aceeași lungime, cu alte vorbe, dintr'o serie de fraze cu înfățișare de perioade simple; al doilea, dintr'un șir de cuvinte dintre care numai un număr moderat sunt neologisme (*etern, creator, sublim, spera, glorie, june, sacru, prezent, firmament, erou*), dar dintre care nici unul nu e provincialism sau barbarism,— cu alte vorbe, dintr'un material limbistic *literar și relativ pur*. Cuvintele, propozițiunile și frazele, întrebuințate de poet în poezia sa, constituiesc primul element al formei și anume *limba*. Limba acestei poezii este corectă, periodică fără complexitate, literară și relativ pură.

În afară de limbă, mai deosebim la forma acestui imn, un al doilea element care constă în deosebitele figuri de cuvânt, de construcție și de cugetare, cu ajutorul cărora poetul a avut putința să exprime sentimentul său de entuziasm.

Enunerația exclamativă cu care începe, apostrofa umilă ce se întinde peste totă poezia, repetițiunile simetrice ale pronumelui, eliziunile, metaforele, comparațiile, etc., ce se pot ușor deosebî, constituiesc acest de al doilea element în forma acestei poezii. Ele ne arată că poetul, spre a-și putea exprima sentimentul, nu s'a putut servi de limba obicinuită, consacrată, ci a trebuit s'o modifice în deosebite chipuri: în înțelesul cuvintelor și al frazelor, și în întorsăturile construcțiunilor, adică a trebuit să-și creeze o limbă originală. Originalitatea limbii cerută de originalitatea imaginației cu deosebire prin figuri se vedește. Figurile constituiesc dar al doilea element al formei, care se numește *stil* (propriu zis).

În fine, mai observăm la forma acestei poezii, că în deosebire de «Psalmul 103», prezintă oare-care simetrii în vorbirea în care este exprimată. Ast-fel, vedem că această vorbire este întretăiată la intervale putem zice egale de niște pauze evidente, care o împart în 24 de unități. Prima pauză este după 14 silabe, după vorba «sublime»; a doua e după 13 silabe, după vorba «cuvânt»; a treia, după 14 silabe, după vorba «Românime»; a patra după 13 silabe... și așa mai departe:

E-tern-A-tot-pu-ter-nic-oh-Cre-a-tor-su-bli-me	
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14	
Tu-ce-dai-lu-mii-via-ța-și-o-mu-lui-cu-vânt	
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13	
In-ti-ne-cre-de-spe-ră-în-trea-ga-Ro-mâ-ni-me	
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14	
Glo-ri-e-ți-e'n-ce-ruri-glo-ri-e-pe-pă-mânt	
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13	

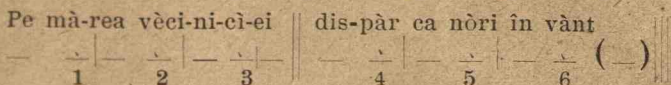
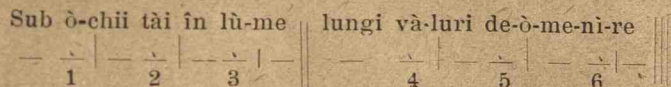
Aceste unități de vorbire aproape egale din punctul de vedere al numărului silabelor și care se despărțesc unele prin altele prin pauze însemnate se numesc *versuri*.

Dacă cercetăm mai de aproape alcătuirea acestor unități vom observa, că, deși nu au perfect acelaș număr de silabe, au (în ori-ce caz ar trebui să aibă) acelaș număr de accente care cad la aceeași distanță unele de altele, precum și aceleași pauze mai puțin însemnate, ce fie-care cuprinde. Din aceste două puncte de vedere — numărul și poziția accentelor, pauzele interioare și poziția lor — toate versurile

acestei poezii trebuie să fie făcute după următoarea schemă, în care silabele sunt arătate prin linii, silabele accentuate prin linie cu accent, pauzele mai mici printr'o linie verticală, cele mari prin două, iar cea finală prin trei.

Silaba finală poate lipsi dar numărul accentelor rămâne sau ar trebui să rămână, pretutindeni nealterat, ca bunăoară în versurile :

Sucesiunea regulată a accentelor într'un vers se numește *ritm*; numărul silabelor unui vers se numește *măsură*; pauza evidentă de pe la mijlocul versurilor mai lungi și care le împarte în câte două jumătăți egale sau aproape egale numite *emistihuri*, se numește *cezura*. Pe lângă aceste trei elemente ce dau simetrie vorbirii din această poezie, mai deosebim potrivirile silabelor finale de la două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată a fiecărui vers :

45033

- ... subl-ime
- ... Român-ime
- ... cuv-ânt
- ... păm-ânt
- ... m-are
- ... alt-are

Această potrivire se numește *rimă*. Ritmul, măsura, cezura, rima precum și versurile pe care le alcătuiesc prin împreunarea lor, constituiesc al treilea element al formei unei poezii — și anume *versificația*, *simetria* sau *metrica*. Versificația însă nu este indispensabilă exprimării poetice, și ca probă am avut «Psalmul 103», unde găsim limba și stilul propriu zis, dar nu găsim simetria. Totuși ea dă o perfecțiune mai mult formei.

Teorie. § 8. Spre a comunica *fondul poetic* (care e constituit dintr'un sentiment și din imaginile poetice în care se întrupează), poetul trebuie să găsească o *formă* de exprimare, potrivită cu el. Această formă consistă într'un material sensibil, și anume în *vorbire*. Când vorbirea sau forma, prin care se redă un fond poetic, exprimă perfect sentimentul și imaginile ce-l întrupează, se numește *plastică*. O asemenea formă ne dă puțință de a înțelege imaginile poetice și sentimentul poetului. Forma corespunzătoare fondului poetic se mai numește și *stil în genere*.

§ 9. Forma unei poezii are în deobște trei elemente: *limba*, *stilul* (propriu zis) și *simetria* (*versificația* sau *metrica*).

Limba constă în felul cuvintelor, propozițiilor și frazelor, ce întrebuintează poetul în exprimarea sa.

Stilul propriu zis consistă în figurile de cuvânt, de construcțiune și de cugetare, prin care el modifică limba obicinuită, spre a putea exprima fondul poetic.

Simetria consistă în regularitatea unor elemente materiale ale vorbirii, precum pauzele, accentele, silabele finale, numărul silabelor.

§ 10. Cu cât fondul poetic este mai poetic, adică mai original, cu atât și forma prin care ar trebui să se exprime este mai originală. *Originalitatea formei* se găsește cu deosebire în stilul propriu zis, dar se găsește, deși mai puțin vizibil, și în limbă, și în simetrie.

§ 11. Dintre cele trei elemente ale formei sau stilului în genere, versificația nu e indispensabilă pentru exprimarea poeziei. Sunt opere poetice însemnate, și chiar specii întregi poetice, cum e bunioară Romanul și Novela, care nu sunt versificate. Cu toate acestea, versificația slujește să dea unei producțiuni poetice niște contururi mai definite, care constituie o perfecție mai mult ce-o face să trăiască mai ușor în mintea și preocupările generațiilor viitoare. Din acest punct de vedere, versificația merită un studiu special.

§ 12. *Simetria* sau *versificațiunea* se descopere mai întâiu în descompunerea vorbirii în mai multe unități asemenea, și în orice cas asemănătoare, numite *versuri*.

Versurile se deosebesc unele de altele prin mari pauze finale. Cele mai lungi, având o pauză și la mijloc, se împarte în două părți egale sau aproape egale numite *emistihuri*.

Elementele simetrice ale unui vers, cu ajutorul cărora putem determină felul său sunt: 1) *ritmul* sau felul regulat în care se succed accentele tonice înăuntru lui; 2) *măsura* sau numărul silabelor ce cuprinde; 3) *cezura* sau pauza, ce prezintă către mijlocul lui, și anume după sfârșitul unui cuvânt, atunci când versul are un mai mare număr de silabe; și 4) *rîma*, sau potrivirea silabelor finale a două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată a versului.

Exercițiul II. 1. Să se caracterizeze din punctul de vedere al fondului poetic poezia «Rugăciune», arătându-se asemănările și deosebiriile dintre ea și cele precedente.

2. Să i se analizeze forma: limba, impresia generală ce face versificațiunea, în deosebire de «Imnul religios», și mai cu seamă *stilul propriu zis (figurile)*.

4. RUGĂCIUNE.

de

Grigore Alexandrescu.

Gr. Alexandrescu (1812–1885), pe lângă alte feluri de poezii de-o mare valoare, ne-a lăsat și un însemnat număr de poezii lirice, dintre care unele sunt inferioare și ca fond poetic și ca formă, pe când altele se disting printr'o simțire puternică, exprimată într'un mod foarte plastic, având, însă pe ici pe colo versificația cam neglijată, mai cu seamă în privința ritmului. El simte adâncă durere pentru durerile omenirii și ar voi s'o vadă fericită, ar voi ca tirania să înceteze și libertatea să se întinză peste tot („Anul 1840“). Alexandrescu simte și frumusețea trecutului și-l cântă în mod măreț („Mірcea la Cozia“, „Răsăritul lunii la Tismana“). Deși admiră gloria trecută, une-ori se arată sceptic și arată că adesea ceea ce noi lăudăm ca „virtute“ isvorăște din „patimi“. („Meditație“).

Religiunea i-a inspirat une-ori poezii frumoase: „Candela“, „Rugăciune“.

Cele mai slabe sunt cele inspirate de amor.

Al totului Părinte, tu, a cărui voință
La lumi ne'nființate a dăruit ființă,
Stăpâne Creator!
Putere fără margini, izvor de vecinicie,
Al căruia sfânt nume pământul nu îl știe,
Nici omul muritor!

Dacă la cer se-aude glasul făpturii tale,
Fă ca întotdeauna pe a virtuții cale
Să merg neștrămutat :
Când soarta mă apasă, cum și când îmi zâmbeste,
Când veselă m'ajută, când aspră mă gonește,
Să pociu fi neschimbat.

Mândria 'n fericire să nu mă stăpânească,
Măhnirea in restriște să nu mă umilească.
Dreptatea să o știu;
Conștiința să-mi fie cereasca ta povață.
Prin ea tu mă'ndreptează și, când greșesc, mă 'nvață
Cum trebuie să fiu.

Fă să doresc de obște al omenirii bipe.
Să mă cunosc pe însumi, și p'altul decât tine
Să nu am Dumnezeu;
La oameni adevărul să-l spun fără sfială,
De cel ce rău îmi face, de cela ce mă 'nșală
Să nu îmi răsbun eu.

Și fă ca totdeauna al meu suflet să vadă
Lumina așteptată, a nemuririi rază,
Dincolo de mormânt,
Acolo, unde viața cea vecinică zâmbeste
Sărmanului acela ce 'n viață pătimește
Gonit p'acest pământ.

Știu cum că lumea noastră, între globur'le multe,
Ce sunt pentru mărirea-ți cu un cuvânt făcute
După un vecinic plan,
Nimica înainte-ți nu poate să se crează,
C'asa de puțin este ș'atâta însemnează
Un val în ocean.

Cunosc cu toate-acestea și văz cu 'neredintare,
Că'n fapta cea mai mică și 'n lucrul cel mai mare

De o potrivă ești ;
 Că la a ta dreptate nu este părtinire,
 Că îngrijești de toate, că fără osebite
 Ș'asupra mea privești.

Cu tunetul din ceruri tu ocolești pământul,
 Inflorești cu natura și răcorești cu vântul,
 Ești viața ce ne-ai dat.
 Ascultă dar, Stăpâne, supusa rugăciune
 Ce sufletul o'naltă, ce inima depune
 La tronu-ți ne'ncetat !

Până'n ceasul din urmă, amorul tău să-mi fie
 Comoară de nădejde, de dulce bucurie,
 Izvor de fericiri ;
 El singur să-mi stea'n față în acele minute
 Când planuri viitoare și amăgiri trecute
 Se șterg ca năluciri.

5. IMN CĂTRE SOARE.

de

V. Alecsandri

O! Soare, Creatorul când, de pe tronul său,
 Ți-a zis să *fi*, vrând lumii să dea supremul bine,
 Atunci El cu mândrie s'a oglindit în tine
 Și chipu-I sfânt rămas-a în veci pe discul tău.

Atunci o liniștire profundă s'a lățit
 Pe neagra frământare ce clocotiă în chaos,
 Și lumile gustat-au întâiul lor repaos,
 Și cea întâi zâmbire sub ceruri s'a ivit.

Atunci o armonie sublimă la auz
 Ieși din a ta harpă cu strunele de rază,
 Și'n noaptea-i universul fu vesel că să vază
 Pe calea vecinicieii eternu-i călăuz.

O! Soare fără umbră, o! splendide izvor
 De viață, de rodire, de cânt și de credință,
 Prin tine se afirmă înalta Provedință,
 Din tine-a plecat sborul ceresului amor.

Tu geniului falnic dai aripi și cununi,
 Tu omului ce moare însufli dor de zile,
 Tu dai un dulce farmec la flori și la copile,
 Ce sunt a tale fice, minune 'ntre minuni.

A tale zori sunt dalbe, măreț al tău apus.
 Pășind cu maiestate în calea-ți ideală,
 Formezi o luminoasă arcadă triumfală,
 Prin care omenirea zărește Domnul sus.

Din toți nenorociții, cel mai nenorocit
 E orbul, ce nu vede sublima ta splendoare ;
 Din toți cel mai cu parte și cel mai fericit
 E vulturul, ce poate să te aținte, — o, Soare !

Eu, mic atom, în lume pierdut, neînsemnat,
 Te port în al meu suflet cu 'ntreaga ta mărire,
 Căci vecinic el se 'nalță spre tine 'n strălucire,
 Ca razele-ți la cuibul, de unde au plecat.

În tine cred, o ! Soare, de tine mi-este dor,
 Prin tine cunoscut-am văpăiele iubirii ;
 Cu tine-am fost tovarăș pe calea fericirii ;
 În tine-am sorbit viața, în tine vreau să mor !

Observări metrice. Cercetând versificația acestei poezii în comparație cu aceea a poeziilor precedente, vedem că unitățile, în care se descompune vorbirea versificată, adică *versurile*, sunt grupate în *strofe*, în deosebite chipuri. Astfel, în această bucată, observăm că versurile se grupează câte patru-patru, și în fie-care grupă de patru versuri (în afară de strofa 9) rimele sunt dispuse așa că primul vers rimează cu al patrulea, care *îmbrățișează* pe al doilea și al treilea, ce rimează iarăși împreună. Versurile acestei bucăți sunt grupate dar în strofe cu *rime îmbrățișate* :

— a
 — b
 — b
 — a.

Strofa 9, precum și strofele din «Imnul religios», deși sunt compuse tot din câte patru versuri, au totuși altă fizionomie care rezultă din dispozițiunea rimelor în alt mod și anume :

primul vers rimând cu al treilea și al doilea cu al patrulea. Sunt strofe cu rime *alternante* sau *încrucișate*:

— a
— b.)
— a.)
— b.)

În «Rugăciune», strofele sunt ceva mai complicate. Mai întâi, versurile sunt grupate câte șase într'o strofă. Pe lângă aceasta nu toate au aceeași măsură: patru sunt mai lungi, iar două mai scurte, fiind numai cât jumătatea celor lungi. În fine, dispozițiunea rimelor e cu totul deosebită: primele două versuri rimează împreună, sunt adecă *împerecheate*; al patrulea și al cincilea rimează iarăși *împerecheat*, dar sunt în acelaș timp îmbrățișate de versurile cele mici — al treilea și al șaselea — care rimează între dânsese:

— a
— a
— b
— c
— c
— b.

În «Carmen saeculare» succesiunea rimelor, măsura versurilor cum și numărul celor ce sunt grupate la un loc, nu prezintă nici o regularitate vizibilă. Strofa e *neregulată*; rimele ei sunt *amestecate*. Din aceste observații rezultă că, spre a caracteriza felul cum se grupează versurile în strofe, trebuie să ținem seamă de *numărul* versurilor ce se grupează, de *măsura* lor și mai cu seamă de *ordinea în care sunt dispuse rimele lor*. Tot de aci mai urmează, că poeții au puțința de a-și grupă versurile în foarte multe chipuri. Examinând bucățile poetice, ce vom întâlni mai departe, vom vedea însă că foarte puține au versurile grupate în strofe; cele mai multe au versurile împerecheate două câte două, un vers după altul, fără nici-o altă intenție de grupare.

Rezumat. 1. Deși unitatea cea mai respicată a simetriei este versul, totuși mai putem avea și unități superioare versului și anume *grupele de versuri*. Grupele de ver-

suri, când sunt alcătuite după anume regule, se numesc *strofe*.

Regularitatea, pe care trebuie să o prezinte versurile, ce se grupează în strofă, privește numărul versurilor, măsura lor, precum și succesiunea rimelor.

2. Rimele se pot grupa într'o strofă regulată în mod *încrucșat* sau *alternant* (1—3 : 2—4), *îmbrățiat* (1—4 : 2—3), *împerechiat* (1—2 : 3—4). Într'o strofă neregulată rimele sunt *amestecate*, când succesiunea rimelor e complicată. Când versurile nu se grupează în strofe, rimele de obicei sunt împerecheate.

Exercițiul III. Să se facă analiza *fondului poetic* al poeziei «Imn către soare» și să se determine, dacă e *odă sacră* și în ce se deosebete de celelalte ode de mai înainte.

Exercițiul IV. Să se determine felul strofelor câtorvâ bucăți poetice următoare.

2. ODA EROICĂ.

6. ODA LA STATUA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

de

V. Alecsandri.

Tu ești! Tu Ștefan! Tu străbune!
De patru secolii adormit
De patru secolii, o! mirune,
În veci de noi nedespărțit!
Tu ești, pe smeul tău călare,
Cum te-am visat, cum te-am dorit,
Ah! iată-te, lumea tresare!
Erou, Domn, oaspe înzeit!

Când ni se duce gândul la timpurile-acele
De traiu fără odihnă țesut cu zile rele,
În care plugul morții trăgea pe-al țării sin
Lungi brazde roditoare de mult amar și chin,
În patru orizonuri cuprinși cu nori de sânge,
Zărim cerescu-ți paloș ce dușmanii înfrânge,
Și te vedem pe tine, învingător viteaz,
De pază, treaz la soare și 'n noapte încă treaz!

Mulți seculi lăncezit-am sub a peirii ceață,
 Dar te-am ayut pe tine, fecund izvor de viață,
 Simbol al bărbăției în neamul tău ascuns,
 Ș'a fost destul!... în ceruri un soare-i de ajuns!
 Zadarnic zboară norii și fulgerii detună
 Pe fruntea maiestooasă a munților Carpați;
 In zarea limpezită dup'oricare furtună,
 Ca tine printre seculi, ei par mal înălțați.

O! de-ți erà statura cât inima de mare,
 Ai fi întins o umbră din munți și până 'n mare,
 Tu ce-ai putut cu brațul în veci neobosit
 Să aperi Occidentul de cruntul Răsărit,
 Tu ce, prin eucubeul de fapte colosale,
 Legat-ai revărsatul cu-apusul vieței tale,
 Tu aclamat în Roma cu glas triumfător:
 «Mare-al Creștinătății Erou nemuritor!»

O! Ștefane, Românul crește,
 Văzându-te azi lângă el.
 Azi țara mândră te primește,
 Purtând coroană de oțel.
 Tu, ce viteaz ai apărat-o,
 Privește-o!... damnă-i s'o privești:
 Independentă ai lăsat-o,
 Independentă o găsești!

Analiză. — In această poezie, Alecsandri își exprimă sentimentul său de admirațiune pentru marele domn al Moldovei, cu ocaziunea înălțării statuii lui la Iași (1883). In primul moment, poetul se arată atât de uimit de apariția eroului, care par'că i se înfățișează nu în bronz, ci în carne și oase înaintea lui, încât mintea se turbură, imaginile poetice se isbesc și se isgonesc nedepline una după alta. Pentru ca să le exprime, e nevoit să întrebuițeze expresiuni scurte, abrupte, deslegate. Nu-i vine să-și crează ochilor, când vede pe Ștefan cel Mare, cel mort de patru seculi, că se înalță deodată, ca și când de patru seculi ar fi fost nedespărțit de noi, ar fi trăit lângă noi și ne-ar fi apărat, călare pe smeuul său, ca în vechile vremi. Așă l-a visat, așă l-a dorit poetul așă îl vede acum, și sufletul lui se uimește, pe când vede că toată lumea tresare, ca și dânsul, de o minune așă de mare.

Dar această uimire, în momentul următor, încetează și lasă loc sentimentului de entusiasm liniștit, pe care poetul îl leagă de imaginea paloșului lui Ștefan, care, ziua și noaptea, se ridică în contra dușmanilor ca în nori de sânge, să semene moartea la hotărele țării, să izgonească pe inimic și să dea în sfârșit odihnă amarătului și chinuitului traiu al Românului.

În al treilea moment, entusiasmul său devine mai cald, arătându-ne cum, în vremurile de restriște, figura lui Ștefan a dăinuit, spre mângâierea noastră, măreață, ca munții involburați de nori, detunați de trăsnete, frământați de furtuni, dar neclintiți — a dăinuit unică și strălucitoare, ca unicul și strălucitorul soare.

Dar poetul nu vede în Ștefan numai pe viteazul apărător al țării sale și pe luminătorul glorios al urmașilor săi. Figura lui e și mai măreață: cu strălucirea faptelor sale, care, ca un curcubeu leagă «revărsatul cu-apusul vieții sale», el a apărat creștinătatea în contra «Răsăritului crunt» — în contra Musulmanilor — și a fost glorificat în străbunul scaun al străbunilor săi, în Roma.

În fine, poetul, în ultimul moment al poeziei arată că admirația entusiastă a Țării pentru Ștefan, e vrednică de el, căci, cum îi zice poetul despre dânsa :

Independentă ai lăsat-o
Independentă o găsești!

II. Din această analiză, observăm că sentimentul, ce se exprimă prin această poezie, noi îl raportăm îndată la poet. Este dar o *poezie lirică*. Afară de aceasta, sentimentul exprimat este puternic și important. El este în legătură cu figura unui erou, ale cărui fapte sînt în legătură cu viața unui întreg popor și chiar cu a unei întregi mase de popoare. Poezia, care intrupează un asemenea sentiment, e dar o *odă*, și anume *odă eroică*, o poezie lirică în care se glorifică faptele unui om mare.

Mai observăm că sentimentul din această odă eroică, fiind însemnat și puternic, și avînd de obiect o figură eroică, ce a făcut multe și însemnate fapte, ar fi putut oferî poetului bogate izvoare de inspirație. Alecsandri însă nu le-a utilizat în destul, și de aceea poezia sa nu are tot relief, toată adâncimea pe care ar fi putut-o avea.

Teorie. § 13. Poeziile lirice, care cuprind sentimente însemnate, de iubire, admirațiune, entusiasm, față de un erou sau grup de eroi ai omenirii, se numesc *ode eroice*.

Notă. Unele ode eroice sunt făcute, spre a fi cântate. Acestea poartă atunci, firește, și numele de *imnuri*. Astfel e buni-oară, *Imnul lui Ștefan cel Mare*, compus tot de Alecsandri. Odele eroice, care, cântate sau nu, cuprind îndemnuri entusiaste la luptă, se numesc *marșuri*. Astfel sunt «Deșteaptă-te Române» de Andrei Mureșeanu, «Marșul Oștirii române» de Cârlova, «Deșteptarea României» de V. Cârlova (vezi Cartea de citire cl. IV).

Exercițiul V. Să se analizeze «Cinci Maiu 1821» și «Odă la statua lui Mihaiu Viteazul», și să se arate ce deosebire în privința adâncimii sentimentului și bogăției de inspirație este între ele.

Exercițiul VI. Să se analizeze versificația poeziei «Cinci Maiu 1821» în privința rimei.

7. CINCI MAIU 1821.

de

Alessandro Manzoni.

Manzoni, unul dintre cei mai însemnați poeți ai Italiei, a trăit între anii 1785—1872, și a devenit celebru prin romanul său *Logodnicii* (1 promessi sposi). El fu un spirit entusiast, un creștin fervent, care surprinse prin limbele sale scrise cu simplitatea și sinceritatea adevăratului credincios, și în același timp fu un patriot infocat. Șederea sa în Franța îl făcu să fie adesea ecoul evenimentelor de acolo, și plânse în versuri adânci și duioase tristul sfârșit al lui Napoleon I (în bucata „Cinque Maggio 1821“). Pentru patria sa fu un cântător plin de căldură și un profet inspirat. Adânc impresionat de soarta unui popor mare, numeros, dotat cu multe calități și totuși îmbucățit în infinite provincii, sfâșiate între ele prin ambițiunea unui rege sau a unor demagogi fără scrupul, — el strigă : „Nu vom fi liberi, până nu vom fi o nație. De aceea să nu mai fie despărțire între Italia și Italia!“ Manzoni fu poetul, care personifică sentimentele Italianilor moderni, ale aceluia care aveau să se lupte sub steagul lui Garibaldi — de aceea fu foarte iubit și prețuit de contemporanii săi.

Ca trăsnetul ce pică
A fost !... În nemișcare
Când corpul îi rămase,
De sufletu-i cel mare
Pustiu, și vestea tristă
În lume s'auzî,
Atuncea, de mirare,
De jale și de frică,
Pământu 'ncremeni.

Gândindu-se 'n tăcere
La ceasul cel din urmă,
Când omului vieața
Fatal i se precurmă,
Nu știe de vr'odată,
Țărâna-i sângerată
D'un pas, ca-al lui, puternic,
Călcată va mai fi.

Pe tronu-i în splendoare
 Eu l-am văzut. Deplină
 Păstraiu atunci tăcere.
 Când soarta schimbătoare
 L-a răsturnat, ca 'n urmă
 Din nou să-l aridice
 Ş'apoi să cadă iară, —
 In sgomotul de glasuri
 Ce-atuncea răsunară,
 Al vocii mele sunet
 Eu n'am amestecat.

Curat de linguşire
 Precum şi de insulte
 Nevrednice, murdare,
 Acum, când văd că piere,
 Că pentru veci apune
 Atâta strălucire,
 Innalt la groapă astăzi
 Un cântec, care, poate,
 In lume va rămâne
 D'apururi neuitat.

Din Alpi la Piramide.
 Din Rin la Manzanare,
 Din Scila la Tanai,
 De la ocean la mare,
 A minţii lui scânteie
 Ca fulger a sclipit.

Fu glorie-adevărată ?
 Sentinţa-anevoioasă,
 Urmaşilor se cade
 S'o dea. Plini de sfială
 Noi fruntea 'n jos plecată
 Ş'o ținem înaintea
 Artistului din ceruri.
 Ce urma cea mai mare
 Din mintea-i creatoare
 In el a 'ntipărit.

Cuprins de un gând mare
 Şi ars adânc în suflet
 D'o nouă frământare :

De dorul de domnie, —
 Un vis el împlineşte,
 Pe care nebunie
 Fra să-l fi sperat.

Aşa trecu prin toate,
 Avu în parte-i gloria
 Ce creşte în primejdii,
 Şi fuga şi victoria,
 Domnia ş'amăritul
 Exil. In două rânduri
 Căzù, dar, doboritul
 Din pulberea nemernică,
 De două ori fu iarăşi
 Pe-altare ridicat.

Veni să se arate
 Şi numele îşi spuse,
 Şi 'ndată două veacuri
 Se 'ntoarseră supuse
 Spre el, ca spre destinul,
 Ce par'că-l aşteptase ;
 Tăcere le impuse
 Ş'arbitru, între ele,
 Măreţ se aşeză.

Pieri. Trândavă ziua
 Rămase sfâşiată
 D'o rană ce arată
 Ş'invidie adâncă
 Şi milă fără margini
 Şi ură 'nverşunată
 Ş'amor nemărginit.

Precum s'adună unda,
 Se 'nvolvoră ş'apasă
 Pe capul celui care
 S'afundă în vultoare,
 Şi în deşert şi 'ndreaptă
 Privirea-i doritoare
 Spre ţărnul depărtat :

Aşa se grămădiră
 Aducerile-aminte
 In sufletu-i. In urmă,

De câte ori nu vruse
 Urmașilor să lase,
 De el destăinuită
 Vieța-i uriașă,
 Și mâna-i ostenită
 Pe pagini a căzut.

De câte ori, când ziua
 Deșartă scăpătase,
 Cu gene aplecate
 Pe ochii lui de fulger,
 Cu brațe 'neruciișate
 Pe gânduri nu rămase,
 În zilele trecute
 Cu mintea lui pierdut !

Vedeă ca'n vis oștirea-i
 Sub corturi rânduitală,
 Iși auziă comanda
 Sunând însufleșită,
 Zăriă prin fum soldați-i
 Sburând ascultători....

Șdrobit d'un dor prea mare,
 Energicul lui suflet
 Căzū în disperare.
 Din ceruri îns'o mână
 Cu milă se întinse
 Și-l duse în alt aer,
 Să poată respiră.

Și-l duse pe-a speranței
 Potecă înflorită,
 La loc de vecinicie,
 În care e sădită
 Răsplata, care 'ntrece
 Dorința omenească,
 Iar gloria trecută
 Un fum e, un nimic.

O, bine-făcătoare
 Credință, la triumfuri
 D'apururea deprinsă,
 În cărți neperitoare
 Inscric-l și p'acesta,
 Căci la neîntrecuta
 Golgotei dezonoare
 O ast-fel de 'nălțime
 Pân'azi nu s'a plecat.

În jurul obositei
 Țărăne să lipsească
 Cuvintele de hulă,
 Blestemul s'amuțească,
 Căci Dumnezeu, acela
 Ce 'nalță și cufundă,
 Sdrobește și mângâie,
 Pe patu-i singuratic
 Alături s'a culcat.

(Traducere de N. Țincu)

8. ODĂ STATUII LUI MIHAIU VITEAZUL

de

V. Alecsandri.

I

Mărire, adorare, îngenuchere ție,
 Gigant din alte timpuri, fruntaș între Eroii !
 Mihaiu ! frate de arme cu dalba vitejic,
 Oaspe de bronz scump nouă, sosit iar printre noi !

Pe 'ntinsul țării astăzi e splendidă serbare :
 Copiii se simt oameni, bătrânii 'ntinerească,
 Chiar țărna din morminte s'animă și tresare
 Și umbre înarmate prin aer se 'ntrunesc.
 Ați noi, Români, cu toții, pătrunși de-o nouă viață,
 Umbrăți de al tău nume feeric, legendar,
 Cu-o falnică uimire stăm, te privim în față,
 Căci tronul tău prin secolii a devenit altar.
 Și vulturul cu sboru-i din ceruri te 'ncunună,
 Țintind în zare ochii l'Apus, la Răsărit,
 Și codrii, antici marturi de gloria străbună,
 Se mișcă 'n sgomot mare de freamăt oțelit !
 — «Ce este 'n România ? Ce vifor o pătrunde ? »
 Intreabă pe Danubiu Balcanul speriat.
 — «Sunt Paștele române !—Danubiul răspunde.
 «Privește ! Mihai Bravul în bronz a re'nviat !»

II

O ! da, așa-i cu dreptul : să te revadă iară
 Și muntele, și codrul, și vulturul din el,
 Mihaiu, Mihaiu, tu care avut-ai pentru țară
 O inimă de aur și brațul de oțel.
 Așa este cu dreptul : să reapi la lume
 Măreț, superb, rășboinic, călare pe un smeu,
 Având pe scut prestigiul crescutului tău nume
 Și cap, și pept, și umeri de bronz, ca gândul tău.
 O ! mare Domn, pe timpul de fapte colosale,
 Când te luptai, la vântul produs de spada ta,
 Nimic nu sta 'n picioare, nimic nu resistă,
 Căci ea cântăriă 'n pumnu-ți cât soarta țării tale,
 Și toți care 'n orbire călcau țara română,
 Ca spice secerate cădeau, pe câmpul ei ;
 Chiar moartea, moartea crudă scăpă coasa-i din mână
 Sub fulgerul teribil ieșit din ochii tăi.

III

Feerică splendoare, de vulturi domnitor !
 Atât avânt îți dase al patriei amor,
 Și gloria te puse l'atâta înălțime,
 Că n'aveai tu de-asupra-ți ș'alătura pe nime !...

Sigmund Bathor Maghiarul a fost un mare Ducă
 Ce nu 'ncăpea în lume de tine și, aprins,
 El vrù să te eclipse, vrù țara să-ți reducă...
 Suflat-ai peste dânsul și 'n clipă tu l-ai stins.

Murad erà puternic! Sangeacul lui Murad
 Lățiã o neagrã umbrã pe lumea spãimântatã.
 Iar tu ziceai, în fațã cu furia-i turbatã :

«Murad se crede-un cedru și nu-i decât un brad!»

Mehmed erà teribil, ca un torent de sânge
 Pornit, ca să înnece, Creștinii pãmânteni...

Cine cutezã, cine visã de-a-l învinge?

Tu l-ai secat în codrii de la Cãlugãreni,
 Cãci fosta-i dintre oameni cu semne suverane,
 Ce mor în apãrarea popoarelor sãrmane,
 Și sceptrul lua grabnic, în mânia-ți de monarc,
 Când forma unui paloș, când forma unui arc.

IV

Precum arhipãstorul, ce poartã daruri sfinte,

Purtai moșia 'ntreagã în inima-ți ferbinte,
 Ș'având lângã-al tãu umãr poporul viu și tare,
 În patru părți a lumii strigai în gura mare :

«Voi Turci, Tãtari și Unguri, unelte-ale prãdãrii,

»Romãnul e ca stãnca în valurile mãrii!

«Veniți cu falca 'n ceruri... Pe-acest viteaz pãmânt

«Nu tremurã, nici fuge decât paloșu 'n vânt.

«La noi, bãtrân, muiere, bãrbat, copil de țãtã,

«Nepãsãtori de moarte, au inimã de crițã.

«Sunt copti, de tineri încã, l'al vitejiei soare

«Ei știu sã cate 'n fațã, iar niciodatã 'n urmã,

«Și 'n ochii lor dușmanii nu sunt decât o turmã.

«Priviți! în al lor suflet nu este nici o patã,

«Nici o rușine nu e pe fruntea lor sãpatã :

«In ei, pe ei lucește de-o vie strãlucire

«Și inimã, și armã, și frunte, și gândire!»

Apoi, lãsându-ți ochii sã sboare cu mândrie

Pe bravii tãi tovarãși, vultani de Romãnie,

Ziceai: «Țara e mamã dulce, copiii mei!

«Ferice care moare, luptând pe sânul ei!

«Din țara lui vor crește odoare vitejești

«Stejar cu lemn de arce, de ghioage romãnești!»

August erou, a cărui memorie augustă
 Trecut-a peste seculi cu margine îngustă
 Și s'a înscris în raze pe fruntea omenirii
 Afară din domeniul uitării ș'a peirii!
 Precum odinioară pe toți electrisai
 Cu glasul și ochirea-ți de-Arhanghel, o! Mihaiu,
 Privește împrejuru-ți cum vine 'ntreg poporul,
 Cum vine să admire în tine Salvatorul.
 Vezi cum țara, ferice de-a există pe lume,
 Se simte 'ncoronată cu falnicul tău nume!

Mihaiu! devină earăși sub cerul strămoșesc,
 Ecoul prea-puternic de glas Dumnezeuesc.
 Ș'aprinde iar scânteia de-antică vitejie
 În noi, care aducem îngenuchere ție,
 Gigant din alte timpuri, fruntaș între eroi,
 Oaspe de bronz, scump nouă, sosit iar printre noi!

Observări metrice. Dacă cercetăm măsura versurilor din această poezie, vedem că este de 14 și 13 silabe, cele de 14 având la sfârșit o silabă neîntonată, care lipsește celor de 13. Spre a obține numărul de 14 silabe pentru versurile, care sfârșesc cu silaba neîntonată, și numărul de 13 silabe pentru cele ce sfârșesc cu silaba întonată, poetul a trebuit să se folosească de oare-care libertăți. Astfel, versul din partea V a acestei poezii:

Privește împrejuru-ți cum vine 'ntreg poporul,

n'ar fi putut fi de 14 silabe ci de 15, dacă poetul n'ar fi făcut *eliziunea* lui «î» din cuvântul «întreg». Dacă ar fi avut trebuință de 13 silabe, fără să strice ritmul, ar fi putut face acelaș lucru cu «î» din «împrejur». De fapt chiar, în vorbirea obicinuită, acel «î» se elidă, dar poetul având trebuință de o silabă, îl păstrează, și astfel face să vină una după alta două vocale dintre care una sfârșește cuvântul anterior («e» din «privește»), iar cealaltă începe cuvântul următor («î» din «împrejur»). O asemenea întâlnire de vocale se numește *hiat*.

Mai departe, versul de 14 silabe :

Ș'aprinde iar scânteia de-antică vitejie,

ar fi putut avea 16 silabe :

Și aprinde iar scanteia de antică vitejie.

Poetul, având trebuința să-l scurteze, întrebuițează mai întâiu eliziunea dela început : «Ș'aprinde», și în acelaș timp *contopește* într'un diftong vocalele «e» și «a» din «de antică», care alt-fel ar fi făcut hiat. Dacă ar fi avut trebuință de un vers mai lung, n'ar fi făcut nici eliziunea nici contopirea, și în locul lor ar fi rămas câte un *hiat*. Aceste hiaturi, în alte limbi, cum e bunioară limba franceză, nu se permit. În românește ele sunt, îngăduite, iar când poetul, pentru trebuința sa, vrea să le suprimă, întrebuițează, precum am văzut, *eliziunea* și *contopirea*.

Rezumat. 1. Poetul, spre a potrivî măsura versurilor, se servește de hiat, eliziune și contopire.

Hiat se numește întâlnirea a două vocale, dintre care una sfârșește un cuvânt, iar cealaltă începe altul.

Eliziunea e înlăturarea hiatului prin suprimarea uneia dintre vocale.

Contopire se numește înlăturarea hiatului prin diftongarea vocalelor ce-l formează.

2. Hiatul este îngăduit în versificația română ; și nu trebuie evitat decât dacă pronunțarea vocalelor, ce se întâlnesc, ar produce o cacofonie.

Aceeași regulă cârmuește, și eliziunea, și contopirea, care trebuiesc evitate când rezultatul lor ar fi nenatural, adică dacă ar suna rău la auz sau n'ar fi cu putință de pronunțat.

Exercițiul VII. Să se caute hiaturile, eliziunile și contopirile din poezia «Cinci Maiu 1821», deosebind pe cele bune de cele rele.

Exercițiul VIII. Să se analizeze și să se caracterizeze în scris «Oda ostașilor români».

9. ODĂ OSTAȘILOR ROMÂNI

de

V. Alecsandri

Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte,
 Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de m
 Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
 Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie,
 Ce, la vechiul nostru nume, au adaos un renume
 Dus pe Dunăre în Mare și din Mare dus în lume!

Vin acum, la rândul vostru, să v'aduc o închinare;
 Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare;
 Ca eroi de mari legende, vin să vă privesc în față,
 Voi nepăsători de moarte, desprețuitori de viață,
 Ce-ați probat cu-avântul vostru lumii, pusă în mirare,
 Că din vultur vultur naște, din ștejar ștejar răsare!

Dela Domn pân' la Opincă, duși de-o soartă norocoasă,
 V'ați legat în logodire cu izbânda glorioasă
 Ș'ați făcut ca să pricepem a trecutului mărimă,
 Măsurându-vă de-o seamă cu-a strămoșilor 'nălțime
 Ș'arătând, precum prin nouri mândrul soare se arată,
 Cine-am fost odinioară, cine iar vom fi odată!

Să trăiți, fecieri de oaste! Domnul sfânt să vă ajute
 A străbate triumfalnic în cetăți și în redute,
 Ca la Rahova cu tunul, ca la Grivița cu sborul,
 Ca la Plevna, unde astăzi cei întâi ați pus piciorul,
 Infruntând pe-Osman Gaziul și, prin fapt de bărbăție,
 Ridicând o țară mică peste-o mare 'mpărăție!

O viteji de viță veche! Auziți în depărtare
 Acel vuet fără nume, ce răsună ca o mare?...
 Sunt bătăile de inimi *al întregul* ¹⁾ neam al nostru,
 Ce adună zi și noapte dorul lui cu dorul vostru;
 Sunt vărsările de lacrimi pentru-acel care se stinge,
 Sunt urările voioase pentru-acel care învinge!

(1) În loc de: *al întregului*. E o *apocopă* = suprimarea unei silabe finale. C
 găduire sau *licență poetică*, pe care spre a potrive măsura versului, și-o poate
 mite numai poezii însemnați.

O! Români, în fața voastră, colo 'n *tainica cea zare*, ¹⁾
 Vedeți voi o rază vie, care 'ncet, încet răsare,
 Străbătând prin umbra deasă de lungi secolii adunată?
 E voiosul fapt de ziuă mult dorită, mult visată,
 E lumina *re'nvierii*, ²⁾ e luceafărul sperării,
 E triumful luptei voastre, soarele neatârării!

Dragii mei! din focul luptei oțeliți când *vă'ți* ³⁾ întoarce
 La cămin, unde Româncea așteptând, suspină, toarce,—
 Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte,
 Ca la Domni, cu pâni și sare, vor eși vouă 'nainte,
 Căci din voi fiește-care poartă 'n frunte o cunună
 Și de gloria de astăzi și de gloria străbună!

Pas dar! pas tot înainte! timpul vechiu din nou *zorește* ⁴⁾!
 Viitorul României dat-a mugur ce'ncolțește!
 O! copii, de voi sunt mândru, simt acea mândrie mare,
 Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare.
 Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!
 Astăzi lumea ne cunoaște: Român zice, Viteaz zice.

Observări metrice: I. Toate poeziile citate până la «Oda ostașilor români», sunt compuse în versuri care au acelaș fel de ritm, fie că sunt mai lungi, fie că sunt scurte:

Astfel în «Imn către Cel prea Înalt» am găsit următoarea succesiune de accente:

— $\frac{2}{2}$ — $\frac{4}{4}$ — $\frac{6}{6}$ — || — $\frac{9(2)}{9(2)}$ — $\frac{11(4)}{11(4)}$ — $\frac{13(6)}{13(6)}$ —
 Etern, A-tòt-puternic || o Crèatòr sublîme

unde vedem că în primul emistih, înainte de cezură, accentele cad pe silabele 2, 4 și 6,—iar în al doilea emistih, după cezură, ele cad pe silabele 9, 11 și 13, sau începând numărătura de la cezură, tot pe silabele 2, 4, 6.

(1) Inversiune cam forțată.

(2) În loc de: *re'nvierii*. E o *sincoapă* = suprimarea unei litere sau silabe din mijlocul unei vorbe. În cazul de față nu avem o licență poetică. Nu tot așa în versul din „Rugăciune” a lui Gr. Alexandrescu: Știu cum că lumea asta între *globur' le* multe, unde licența devine o adevărată greșeală din punctul de vedere al pronunțării românești.

(3) În loc de: *vă veți* întoarce. E o *contractiune* rezultată din *aferesa* (scuterea unei silabe dela începutul cuvântului) silabei „ve” din „veți”. Iarăși o *licență poetică*.

(4) dă în de ziuă; se ivesc zorile.

Aceeași succesiune o găsim și în celelalte bucăți:

Mânòs și fâlnic Soàre || ce zilei dài lumînă
 2 4 6 || 9(2) 11(4) 13(6)

(„Carmen Sœculare“).

De cël ce râu îmi făce, || de cêla cè mă 'nșălă
 2 4 6 || 9(2) 11(4) 13(6)

(„Rugăciune“).

Gonît pe-acèst pământ
 2 4 6

(„Rugăciune“).

Acùm când vād că pierè

2 4 6

Că pèntru vèci apùne

2 4 6

Atâta strălucìre

2 4 6

(„Cinci Maiu 1821“).

Chiar țârna dîn mormînte s'anîmă și tresàre

2 4 6 9(2) 11(4) 13(6)

(„Ođă la statua lui Mihail Viteazul,“).

În toate aceste versuri, observăm că prima silabă cu care începe versul e totdeauna neaccentuată, pe când a doua este accentuată, iar accentele următoare cad din două în două silabe până la cezura; al doilea emistih al versului, în privința accentuării, este organizat în acelaș chip. Acest fel de ritm se numește *iambic*, prin analogie cu versurile antice iambice, — neuitând însă că ritmul iambic antic era întemeiat pe cantitatea silabei, (— — — — —), pe când acesta este întemeiat pe accent (— — — — —). I-am mai putea zice ritm *cu accente pare* sau ritm *suitar*.

Dacă trecem acum la versurile, în care este scrisă «Oda ostașilor Români», observăm că ritmul nu mai e iambic. Succesiunea accentelor din aceste versuri se poate vedeà ușor din următoarea schemă:

$\overset{\cdot}{1}$ — $\overset{\cdot}{3}$ — $\overset{\cdot}{5}$ — $\overset{\cdot}{7}$ — || $\overset{\cdot}{9(1)}$ — $\overset{\cdot}{11(3)}$ — $\overset{\cdot}{13(5)}$ — $\overset{\cdot}{15(7)}$ —

Juni ostâși ai țării mèle || însemnâți cu steà în frunte

$\overset{\cdot}{1}$ — $\overset{\cdot}{3}$ — $\overset{\cdot}{5}$ — $\overset{\cdot}{7}$ — || $\overset{\cdot}{9(1)}$ — $\overset{\cdot}{11(3)}$ — $\overset{\cdot}{13(5)}$ — $\overset{\cdot}{15(7)}$ —

Drăgii mòi vultâni de câmpuri, || drăgii mòi șoimâni de munte

Acî accentele cad tot din două în două, și chiar în toată lungimea versului, dar prima silabă accentuată, de la care începe seria accentelor, nu este cea de-a doua, ca la ritmul iambic, ci *cea d'întâi*. Cu alte cuvinte silabele accentuate sunt cele *impare* și, în pronunțarea versului, vocea se scoboară, iar nu se sue, ca la celălalt fel de vers. Acest ritm se numește *trohaic*, prin aceeași analogie cu versurile trohaice antice, și cu aceeași rezervă, ca și la ritmul iambic. Ritmul trohaic se mai poate numi *ritm cu accente impare* sau *ritm coborîtor*.

II. Cercetînd ritmul celor mai multe versuri, fie ele trohaice, fie iambice, vom observă o nepotrivire între numărul și succesiunea *accentelor tonice* din cuvintele, ce compun versul, și între numărul și succesiunea *accentelor ritmice*, ce se găsesc în schema acelu vers. Ast-fel, punînd următoarele versuri :

Mărî-re, adoràre || îngenuchère tie

2 6 || 11(4) 13(6)

(„*Oda la statua lui Mihail-Viteazul*“)

Cunosc cu toate-acèstea || și vād cu 'ncredințare

2 4 6 || 9(2) 13(6)

(„*Rugăciune*“)

Fă ca în todauna || pe a virtùții cale

6 || 11(4) 13(6)

(„*Rugăciune*“)

alături de schema lor :

$\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{6}$ — || — $\frac{1}{9}$ — $\frac{1}{11}$ — $\frac{1}{13}$ (—) ,

observăm că ele nu au 6 accente ritmice, cîte se găsesc în această schemă, ci numai 5, 4, 3 (și s'ar putea și numai 2); că ele nu se succed în mod regulat din două în două, în fie-care emistih, și că din ele pot lipsi când unele cînd altele, afară de accentele imediat de dinaintea cezurii și pauzei finale.

Acelaș lucru îl observăm, dacă examinăm cîteva versuri trohaice, ca bunioară :

Cîne-am fòst odinioară || cîne iar vom fi odată

1 3 7 || 9(1) 11(3) 13(5) 15(7)

Vin acùm la rândul vòstru || să v'aduc o închinare
 1 3 5 7 || 11(3) 15(7)

Voi, nepăsători de moarte || desprețuitori de viață
 1 5 7 || 13(5) 15(7)

Am cântat în tinerete || strămoșasca vitejie,
 3 7 || 11(3) 15(7)

alăturându-le de schema lor :

$\frac{1}{1}$ — $\frac{3}{3}$ — $\frac{5}{5}$ — $\frac{7}{7}$ — || $\frac{9}{9}$ — $\frac{11}{11}$ — $\frac{13}{13}$ — $\frac{15}{15}$ —

Acî în loc de 8 accente tonice, pe toate silabele impare din cele 16 silabe ale versului, nu întîlnim decît 7, 6, 5 și chiar 4 accente în deosebite pozițiuni, rămânând însă constante acelea de pe silaba 7 de dinaintea cezurii, și de pe silaba 15 de dinaintea pauzei finale.

Aceste nepotriviri care în versificație sunt foarte numeroase, nu fac ca versurile în care se găsesc să fie rele, cîtă vreme se păstrează regula ca *toate* silabele accentuate ale versului, multe-puține câte sunt, să corespundă cu silabele accentuate ale schemei lui. Această regulă e păstrată perfect atît în versurile iambice, cît și în cele trohaice citate mai sus, și ca probă e că numărul de ordine al tuturor silabelor accentuate în fie-care vers se potrivește cu câte un număr de ordine al accentelor ritmice din schemă. Astfel, fie-care silabă accentuată din primele emistihuri ale versurilor iambice poartă unul din numerile 2, 4 și 6 ce se găsesc în schemă; fie-care silabă accentuată din emistihurile finale ale versurilor iambice poartă unul din numerile 9, 11 și 13, ce se găsesc în schemă, și fie-care silabă accentuată din versurile trohaice poartă unul din numerile 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13 și 15, ce se găsesc în schemă. Nici-un accent tonic dar nu cade alătura de accentul ritmic, ci fie-care cade în dreptul unui asemenea accent, și cîtă vreme se păstrează această regulă, versul este corect din punctul de vedere al ritmului.

O excepțiune însă la regula de mai sus. Sînt anume două accente ritmice din schemă (cel de dinaintea cezurii și cele de dinaintea pauzei finale), cărora, pentru ca versul să fie corect, trebuie neapărat să le corespundă câte un accent tonic

în vers. Aceste accente se numesc *accente fundamentale* în deosebire de acelea, care cad în dreptul accentelor ritmice, dar pot să lipsească, și care se numesc *accente principale*.

În pronunțarea unui vers însă, adică în *scandarea* lui, mai apar, în afară de accentele fundamentale și cele principale, și alte accente, ceva mai slabe, și anume pe silabele neîntonate, care se întâmplă să fie în dreptul vre-unui accent ritmic din schemă. Ast-fel în versul iambic analizat mai sus

4

Marire, adorare, ingenuchere ție,

2 4 6 9 11 13

pe lângă cele 4 accente principale pe silabele 2, 6, 11, 13, mai avem și două accente secundare, pe silabele 4 și 9, care apar când vrem să aflăm elementele versului scandându-l:

Mări — re a — dorà — re || înge — nuchè — re ți — e.

Tot așa în versul trohaic:

Voi nepăsători de moarte, desprețuitori de viață,

1 3 5 7 9 11 13 15

pe lângă accentele principale 1, 5, 7, 13, 15, mai avem și trei accente secundare pe silabele 3, 9 și 11.

Dacă însă cercetăm versul iambic:

3

Mihaiu frate de arme || cu dalba vitejie

— 2̣ — 4̣ — 6̣ — || — 9⁽²⁾ — 11⁽⁴⁾ — 13⁽⁶⁾ —

sau versul trohaic:

Astăzi lumea ne cunoaște: || Romăn zice, Viteaz zice

1̣ — 3̣ — 5̣ — 7̣ — || 9⁽¹⁾ — 11⁽³⁾ — 13⁽⁵⁾ — 15⁽⁷⁾ —

observăm că nu toate accentele tonice cad în dreptul accentelor ritmice din schemă. Ast-fel, în versul iambic găsim un accent tonic pe silaba 3, când ar fi trebuit să cadă pe silaba 4; iar în versul trohaic găsim două accente tonice,

10 și 14, care trebuiau să cadă pe silabele 9 și 13. Aceste accente tonice nu sunt nici principale, nici secundare, ci *greșite*. Versurile care au această particularitate sunt defectuoase din punctul de vedere al ritmului.

Rezumat. 1. Ritmul versurilor române se presintă cu două forme mai însemnate: 1) cu forma *iambică* și 2) cu forma *trohaică*.

Ritmul este *iambic* când succesiunea accentelor ritmice din vers, se face în fiecare emistih din două în două silabe începând cu a *doua* silabă a fiecărui emistih. Ritmul iambic se mai numește și *ritm cu accente pare* sau *ritm suitor*.

Ritmul este *trohaic* când succesiunea accentelor ritmice din vers se face în fiecare emistih tot din două silabe, dar începând cu *prima* silabă a fiecărui emistih. Ritmul trohaic se mai numește *ritm cu accente impare* sau *ritm coborâtor*.

În versurile scurte, lipsite de cezură, firește, succesiunea accentelor rămâne aceeași de la începutul până la sfârșitul versului, — adică din două în două silabe — cu singura deosebire că la ritmul iambic primul accent de la care se face numărarea lor cade pe-a doua silabă, iar la ritmul trohaic cade pe cea dintâi silabă.

2. Silabele accentuate pe schemă ce se găsesc imediat înaintea cezurii și pauzei finale și căroră, pentru ca versul să fie corect, trebuie să le corespundă *neapărat* niște accente tonice din vers, se zice că au *accente fundamentale*.

Silabele accentuate pe schemă, căroră le corespund întâmplător un accent tonic din vorbirea ce constituie versul, se zice că au *accente principale*.

Silabele dintr'un vers, care după arătarea schemei versului ar trebui accentuate, dar care în pronunțarea obicinuită a cuvintelor nu sînt accentuate, se zice că au un *accent secundar*.

Silabele, care sunt accentuate în vers dar care după

schema versului, n'ar trebui accentuate, se zice că au *accent greșit*.

3. Regulele unui ritm corect sînt următoarele :

1) Versul *a)* trebuie: să aibă, când are și cezură, cel puțin două accente tonice, care să corespundă cu accentele ritmice din schemă, aflătoare imediat înaintea pauzei finale și înaintea cezurii; iar când n'are cezură, să aibă cel puțin pe cel de dinaintea pauzei finale; *b)* fie că versul are sau nu cezură, trebuie ca nici unul din accentele tonice, ce mai are el, să nu cadă în dreptul vreunei silabe arătate ca neaccentuată pe schemă.

3. PASTELUL.

10. MALUL SIRETULUI.

de

V. Alecsandri.

Aburii ușori al nopții, ca fantasme se ridică,
Și, plutind de-asupra luncii, printre ramuri se despică.
Râul luciu se 'ncovoie sub copaci, ca un balaur
Ce, în raza dimineții, mișcă solzii lui de aur.

Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
Și privesc cum curge apa și la cotituri se pierde,
Cum se schimbă 'n vălurele pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul nisipos ;

Când o salcie pletoasă lin pe baltă se coboară,
Când o mreană saltă 'n aer dup' o vespe sprinteioară,
Când sălbaticile rațe se abat din sborul lor,
Bătând apa, 'ntunecată de un nour trecător.

Și gândirea mea furată se tot duce 'n cet la vale
Cu cel râu care 'n veci curge fără-a se oprî din cale.
Lunca 'n juru-mi clocotește ! O șopârlă de smarald
Cată țintă lung la mine, părăsind nisipul cald

Analiză. — În această poezie, Alecsandri și-a întrupat sentimentul său *de liniște și fericire senină*, ce caracterizează sufletul lui în genere. Spre a întrupă acest sentiment, el a

trebuie să-i dea un conținut plăsmuind cu imaginația lui un obiect în care acel sentiment să se străvadă cât mai clar și mai puternic. Acest obiect este constituit din deosebite imagini poetice, pe care poetul le-a ales din amintirile, ce i-au lăsat plimbările lui, în zilele de vară, pe malul Siretului, și-apoi le-a îmbinat în mai multe momente din care a alcătuit un tablou: *malul Siretului, cu frumusețile lui, într'o dimineață călduroasă de vară.*

Această poezie, dar, în deosebire de cele de până acum, se caracterizează, pe de o parte, prin faptul că sentimentul, ce constituie fondul, e mult mai moderat și în legătură cu obiecte relativ puțin însemnate pentru viața omului; iar, pe de alta, prin faptul că acest sentiment este întrupat, în mod discret, într'un tablou din natură, care par'că are o existență independentă de sensibilitatea poetului. Această poezie face parte dar din poeziile lirice numite *pasteluri*.

Teorie. § 14. Poeziile lirice, în care poetul exprimă sentimente moderate și relativ puțin însemnate, cu ajutorul unui tablou din natură, care par'că are o existență independentă de sensibilitatea poetului, se numesc *pasteluri*.

§ 15. Un pastel e cu atât mai bun cu cât sentimentalitatea poetului este mai ascunsă, mai discretă, și cu cât tabloul are conturi mai precise.

Exercițiul IX. Să se citească și să se analizeze fondul poetic al poeziilor «Iarna», «Oaspeții Primăverii», «Căderea Rinului» și «Veneția», și să se arate care se depărtează mai mult de ceea-ce trebuie să fie un pastel.

Exercițiul X. Să se spună în ce ritm sunt scrise, și ce versuri necorecte din punctul de vedere al ritmului se găsesc în «Căderea Rinului».

11. IARNA.

de

V. Alecsandri.

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare, adunate 'n cer grămadă;

Fulgii sbor, plutesc în aer, ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de ghiață pe ai țării umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineța ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară;
Soarele rotund și palid se prevede printre nori,
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

Tot e alb, pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare;
Ca fantasme albe, plopii înșirați se perd în zare,
Și pe 'ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum.

12. OASPEȚII PRIMĂVEREI

de

V. Alecsandri.

În fund pe cer albastru, în zarea depărtată,
La Răsărit, sub soare, un negru punct s'arată:
E cocostăreul tainic, în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară
Și repede ca gândul la cuibu-i se coboară;
Iar copilașii veseli, cu pieptul desgolit,
Aleargă, sar în cale-i și-i zic: Bine-ai sosit!

În aer ciocârlia, pe case rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele:
Cu-o lungă ciripire la soare se 'ncălzesc
Și pe de-asupra bălții nagâții se 'nvârtesc.

Ah! iată primăvara cu sânu-i de verdeață!
În lume-i veselie, amor, sperare, viață,
Și cerul și pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări.

13. CĂDEREA RINULUI

de

V. Alecsandri.

Măreț, adânc și luciu călătorește Rinul
Prin munți cu fruntea albă, prin văi cu lunci frumoase.
Nepăsător gigantic de timpuri furtunoase
El curge 'n liniștire, nesocotind Destinul!

Ca un balaur verde, ce mișcă-a sale noduri,
Trecut-au prin orașe cu mândre catedrale,
Prin sate care poartă stigmatuiri feudale,
Pe lângă vechi casteluri, pe sub boltite poduri.

Și vecinic el văzut-a sărmana omenire
Luptându-se cu moartea în viața-i trecătoare:
Văzut-au căzând tronuri și dispărând popoare
Ce se credeau eterne pe culmea de mărire.

«O! lume schimbătoare! O! tristă vanitate!
«Se darmă munți, cetatea se darmă, omul pierе!
«Eu singur, martur pacinic de-a globului mistere,
«Curg mândru 'n nepăsare, cu-o lină maiestate!

«Nimic nu mă opresce în calea mi triumfală,
«Și timpul adormit-a de seculi lângă mine!»
Ast-fel voios și falnic șoptește Rinu 'n sine,
Dar iată sub picioare-i prăpastia infernală!

El cade!... din 'nălțime în fund se prăbușește
C'un muget lung, sălbatec, grozav răsunător,
Din stânci în stânci el saltă sdrobit, se risipește
Precum o 'mpărăție de glorios popor.

Frumoasa-i limpezime în clipă turburată
Se schimbă 'n largi troiene de spume argintii,
Ce valmeș se răstoarnă cu-o furie turbată,
Formând o avalanșă de cataracte mii.

Și valuri peste valuri s'asvârl spumegătoare,
Se sparg țâșnind în aer și fierb scoțând scânteii,
Și pulberea de apă, alin plutind la soare,
Se 'ncinge ca o nimfă, cu brâu de curcubei.

O aspră clocotire, o cruntă detunare
Anunță catastrofa și 'nsuflă reci fiori.
Iar munții de zăpadă, treziți în depărtare,
Privind acea cădere, își pun un vâl de nori...

Sublim, sublim spectacol! Bătrânul fluviu pare
C'a să dispară vecinic în haos sgomotos;
Dar Rinul e puternic, dar Rinul nu dispare:
El a umplut abisul și trece maiestos!

Luându-și cursul pacinic, din nou se 'ndreptă Rinul
Prin sate și orașe, prin munți și văi frumoase;
Nepăsător gigantic de timpuri furtunoase,
El pasă cu mândrie, căci a învins Destinul!

Exercițiul XI. Să se caracterizeze sentimentul ce constituie fondul «Căderii Rinului» și să se arate deosebirea dintre el și dintre acela ce constituie fondul poeziei «Veneția».

Exercițiul XII. Să se facă un studiu asupra «Pastelurile» lui Alecsandri, arătându-se deosebitele izvoare de inspirațiune ce se descopere într'însele.

14. V E N E Ț I A

de

M. Eminescu.

Mihail Eminescu (1850—1889) este cel mai profund poet al nostru și cel mai artist. N'are așa de multe izvoare de inspirație ca Alecsandri, iar inspirația lui nu este, ca a acestuia, în strânsă legătură cu faptele exterioare ale progresului nostru ca popor. Dar nici un alt poet n'a avut sentimente mai profunde și n'a găsit imagini mai caracteristice pentru întruparea lor, decât dânsul. Această adâncă poezie el a știut apoi s'o exprime într'o formă plină de plasticitate, care, deși pe ici pe colea are oarecare incorectitudini superficiale, uimește prin originalitatea ei. El a înnoit limba română și i-a dat o strălucire nebănuită.

Cele dintâi poezii — fără valoare — le-a publicat în revista „Familia“. Maturitatea sa artistică se revelează însă în bucățile „Venere și Madona“, „Epigonii“, „Mortua est“, „Inger și demon“, „Împărat și proletar“ și mai cu seamă în „Scrisori“ și „Luceafărul“ pe care le publică în „Convorbiri literare“, revista „Direcției nouă“ inaugurată de societatea Junimea înainte de 1870. Talentul său a fost de la început relevat de d. T. Maiorescu, dar nu i-a fost recunoscut decât de puțini, iar poeziile lui au ajuns la popularitate numai când el, din pricina alienațiunii mintale ce-l izbise, nu se mai putea bucura de ea. De-altminterie Eminescu niciodată n'a iubit și n'a vânat popularitatea. („Scrisoarea II“).

O mare parte din poeziile lui Eminescu sunt elegii erotice. Amorul, ce le constituie fondul, este de o curăție serafică, și farmecul lor este mărit prin măiestria cu care poetul îl pune în legătură cu frumusețile naturii, pe care o simte adânc și o zugrăvește cu colori de o strălucire uimitoare. Sentimentul fundamental ce circulă însă în adâncul celor mai multe din aceste poezii, dar mai cu seamă în poemele citate mai sus, este acela al deplinei conștiințe, că viața este zădarnică, că farmecele ei sunt iluziuni, că toate manifestările ei mari și mici nu prețuesc nimic, și plânge soarta omului, care se naște, luptă, se jertfește, pentru ca să moară. Acest sentiment deprimant, *pesimist*, dă un farmec amar poeziilor lui, și mulți au crezut că ele sunt un pericol pentru dezvoltarea tinerilor. Trebuie să observăm însă că poezii sunt făcuți ca să fie gustați în *frumusețile* lor, iar nu imitați în *tendințele* lor, și de fapt, dacă mulți au imitat poezia lui Eminescu, nici unul nu a pus în practică credințele lui.

S'a dus vieața falnicei Veneții,
 N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
 Pe scări de marmură, prin vechi portaluri
 Pătrunde luna, înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canaluri,
 El numa 'n veci e 'n floarea tinereții,
 Miresii dulci i-ar da suflarea vieții,
 Izbește 'n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca 'n țintirim tăcere e 'n cetate.
 Preot rămas din a vechimii zile
 San-Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
 Rostește lin în clipe cadențate:
 «Nu 'nvie morții — e 'n zadar, copile!»

Observațiuni metrice. Cercetând forma acestei poezii din punctul de vedere al versificației, observăm că toată poezia e compusă din 14 versuri iambice de câte 11 silabe și fără cezură, grupate în patru strofe, două de câte patru și două de câte trei versuri. Atât primele două strofe între ele, cât și cele două din urmă între ele, au în comun faptul că au numai câte două rime, care la cele d'întâi două strofe sunt dispuse înbrățișat, iar la cele din urmă sunt dispuse încrucișat («—eții» și «—aluri» pentru cele două d'întâi și «—ate» și «—ile» pentru cele din urmă). Această dispozițiune se găsește întocmai într'o mulțime de poezii, care se prezintă astfel cu ceea-ce se numește *formă fixă*. Această formă *fixă* — mai sunt și altele — poartă numele special de *sonet*.

Rezumat. Se numește *sonet* o formă fixă de versificație constând în 14 versuri iambice de 11 silabe, împărțite în 4 strofe, două de câte patru rimând înbrățișat și având numai două rime și două de câte trei, având iarăși numai două rime, dar rimând încrucișat.

4. ELEGIA.

15. MELANCOLIE

de

Mihail Eminescu.

Părea că printre nori s'a fost deschis o poartă
 Prin care trece albă regina nopții moartă;
 O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
 Și în mormânt albastru și 'n pânză argintie,
 În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
 Tu adorat și dulce al nopților monarc!
 Bogată în întinderi stă lumea 'n promoroacă
 Ce sate și câmpie c'un luciu vâl îmbracă;
 Văzduhul scântează și, ca unse cu var,
 Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
 Și țintirimul singur cu strâmbă cruci veghează,
 O cucuvae sură pe una se așează,
 Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca
 Și străveziul demon, prin aer când să treacă,
 Atinge 'n cet arama cu zimți-aripii sale,
 De-auzi din ea un vaet, un aiurit de jale.

Biserica 'n ruină

Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
 Și prin ferestre sparte, prin uși țiuie vântul;
 Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul.
 Năuntru ei pe stâlpi-i, păreți, iconostas
 Abiă conture triste și umbre au rămas;
 Drept preot toarce-un greer un gând fin și obscur,
 Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

.....
 Credința zugrăvește icoanele 'n biserici —

Și 'n sufletu-mi pusese povestele-i feerici,
 Dar de-ale vieții valuri, de-ale furtunii pas
 Abiă conture triste și umbre au rămas.
 În van mai caut lumea-mi în obositul creer,
 Căci răgușit, tomnatic vrăjește trist un greer;
 Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
 Ea bate ca și cariul încet într'un sicriu.

Și când gândesc la viața-mi îmi pare că ea cură
 Incet repovestită de o streină gură,
 Ca și când n'ar fi viața-mi, ca și când n'aș fi fost.

Cine-i acel ce-mi spune povestea de pe rost,
 De-mi țin la el urechea și râd de câte-ascult,
 Ca de dureri streine? ... Par'c-am murit de mult!

Analiză. În această poezie, Eminescu exprimă unul din cele mai profunde, mai întunecate și mai pesimiste sentimente ale sale: sentimentul omului, care a pierdut toate credințele copilăriei, tot farmecul și iluziunea vieții și s'a înstrăinat atât de mult de ceea-ce eră odată, că nu-și mai dă seama de sine însuși, nu se mai recunoaște, par'că ar fi viața altuia în viața sufletului său, par'că el însuși ar fi murit de mult.

Conținutul constă mai întâiu în plastica imagine a unei biserici vechi și pustii, care, tristă și părăsită, bătută de vânturi și bătută de spirite misterioase, se înalță în mijlocul unui cimitir, pe când în depărtări lucește rece clădirile albe și câmpiile brumate, sub razele lunii, care, ca o regină moartă, trece printre porțile norilor, luminate de făcliile miriadelor de stele, sub arcul de mausoleu al cerurilor albastre. Această înfricoșătoare, dar totuși strălucitoare și plină de poezie, imagine, compusă din mai multe momente din ce în ce mai restrânse (cerurile, cu luna, întinsul câmpiilor brumate și casele albe, cimitirul, biserica) ar putea fi luată drept un pastel, dacă ar fi de sine stătătoare. Ea însă nu este decât o parte din conținut, e numai o proiecțiune în afară, a ceea ce se petrece în sufletul poetului și care constituie partea cea mai importantă a conținutului. Este numai un termen de comparație, pentru ca poetul să ne facă să înțelegem pustiul din sufletul său, care nu mai găsește în viață nici un farmec și care nu-și mai dă seama nici de sine însuși. Precum aceea biserică e părăsită și într'însa nu se mai vede nimic din splendoarea slujbei dumnezeiești care o umplea altă dată de lumină și de credincioși, tot așa sufletul lui, din care a perit credințele și iluziunile copilăriei, și-a pierdut înțelesul și rostul, în locul luminii bucuriei a intrat întunericul desgustului al morții — și a devenit străin și necunoscut de propriul "ăpân. Din alăturarea aceluia tablou al lucrurilor din

afară cu acela al stărilor lui sufletești, răsare, cu o claritate și o putere neobicinuită, acel sentiment de profundă melancolie ce constituie fondul acestei poezii.

II. Din această analiză, se vede că sufletul poetului este departe de a fi cuprins de vre-un sentiment entusiast în legătură cu divinitatea sau cu un erou, și tot atât de departe este de a zugrăvi, de dragul lui, vre-un tablou de sine stătător, din natură. De aceea, poezia sa nu este nici imn, nici odă eroică, nici pastel. Poetul e preocupat de stările lui sufletești *intime*, de propria lui personalitate, de răsunetul, pe care împrejurările vieții îl produc în sufletul lui, iar nu de aceste împrejurări însuși. Privirea lui este puternic îndreptată înăuntrul său, nu în afară din sine, și el prinde și formulează stările sufletești tipice care se împletesc adânc cu viața sa interioară. Acest fel de a fi: de a-ți analiza propriul tău suflet și de a te preocupa de tot ceea ce se petrece în el, te face să descoperi mai multe dureri decât plăceri în viață și te predispune să cânti *mai mult* nenorocirile decât fericirile tale. Poetul, care are acest fel de a fi e un poet elegiac, iar poeziile, în care întrupează aceste sentimente, sunt *elegii*.

Teorie. § 16. Se numesc *elegii* poeziile lirice care cuprind sentimente adânci în legătură cu viața noastră sufletească *intimă*. Tocmai pentru că adâncimea este caracteristica acestor poezii, ele mai adesea sunt triste și deprimante. Amorul cu deosebitele lui forme și peripeții, mulțumirea și nemulțumirea de sine, speranța și disperarea, liniștea și grija, etc., și cu deosebire dorul și jalea, cu un cuvânt, toate sentimentele ce interesează adânc viața individului, constituie fondul acestor poezii.

Când aceste sentimente sunt mai superficiale, poeziile, care le întrupează, se numesc *cântece*. Dar, fie adânci sau superficiale, dacă sunt de origine popular românească se numesc *doine*.

Exercițiul XIII. Să se spună de ce «Dor și Jale» e o *elegie*, deși poetul se referă la trecutul și prezentul Țării sale, și

să i se caracterizeze limba în deosebire de aceea ce se găsește în «Melancolie».

Exercițiul XIV. Să se analizeze și să se caracterizeze «Cea din urmă noapte în Roma».

16. DOR ȘI JALE

de

N. Nicoleanu.

Nicolae Nicoleanu (1833 — 1871). A fost profesor și funcționar. Colecția poeziilor sale s'a făcut într'o broșură sub inițialele *N. N.* Are expresiunea energică, arătând multă sinceritate, dar adesea e nemăsurat, une-ori vulgar. Cele mai cunoscute: „Dor și Jale”, — „O victimă”.

Dacă soarta ne 'mpăcată sau a cerului mânie
Te-a ursit să zaci în lacrimi, în durere și 'n sclavie
Pe-un pământ al cărui soare luminos și strălucit
Te deșteaptă și te culcă, dezolat, desmoștenit
Și pe care umbra nopții nu se 'ntinde, nu se lasă
Decât numai ca s'adoarmă desperarea ce te-apasă, —
Nu-i așa că plin de jale și cu ochii la pământ
Simți că patria e 'n ceruri, libertatea 'ntr'un mormânt ?
Și când, oboșit de lume, într'un timp de nesimțire,
Din amor sau din credință pentru-o mare suvenire
Ai voi, călcând țărâna unei falnice ruini,
Pe altarele virtuții să te pleci și să te 'nchini;
Dar, văzând că pretutindenii pacea morții predomină,
Că nici umbra nu se mișcă, nici un suflet nu vorbește,
Că nu vezi măcar o cruce sau o palidă lumină
Priveghind în miezul nopții pe-o eroică ruină.... —
Nu-i așa că simți cu lacrimi, plecând fruntea la pământ,
Că mărirea este 'n ceruri și virtutea 'ntr'un mormânt ? !
Toate trec, toate se schimbă, ziua 'n noapte se preface,
Bucuria se renaște, plânsul și durerea *tace* ¹⁾);
Dar nimic nu poate stinge, dintr'un piept nenorocit
Suvenirea și dorința unui timp mai fericit.
Ast-fel, tristă Românie, întorcând a mea privire,
Cu suspin mi-aduc aminte de trecuta-ți fericire,
Când prin drept și prin valoare strălucind măreață'n lume
Nu erai numai o formă, un gol, un zădarnic nume,
Căci în inimi și 'n năravuri, în limbă și 'n cugetare
Se simția ferbând puternic româneasca ta suflare.

1) *Solecism nepermis.*

In zadar, coprins acuma da-a ta mare suvenire,
 Plin de vechea bărbăție și de-a faptelor mărire,
 In zadar ascult și caut, stau în loc și mă gândesc,
 Românie, țară scumpă, nicăeri nu te găsești!...
 Negreșit și-acum Carpații desvelesc o mândră frunte
 Și-acum floarea crește 'n vale, buciumpul răsună 'n munte
 Și din culmea ridicată, unde ochiul se oprește,
 Aud Oltul cum suspină și Dunărea cum mugește;
 Inșă unde sunt eroii și valoarea lor divină?
 Unde-i vechea libertate? Unde-i fala de regină?
 Și-acel piept și-acea virtute și-acel sânge strămoșesc
 Ce dau cerului, naturii, trup și suflet românesc?
 Au perit, s'au dus cu timpul! Azi, pe-acest pământ tăcut,
 Glasul patriei române e un glas necunoscut!..

Observări metrice. Cercetând felul rimelor din această poezie, observăm mai întâi două feluri de rime. Astfel rimele: mân-*ie* — slav-*ie*, l-*ăsă* — ap-*ăsă*, nesimț-*ire* — suven-*ire*, predomn-*este* — vorb-*este* etc., au două silabe și, având două silabe, au, firește, silaba penultimă, de la care începe rima, accentuată. Sunt rime *bisilabice, penultime, plane*, sau cum le zic Francezii, *feminine*. Din potrivă, rimele: strălu-*c-it* — demoșten-*it*, păm-*ânt* — morm-*ânt*, ru-*ini* — înch-*ini*, gând-*esc* — găs-*esc* etc., au numai câte-o silabă, silaba ultimă a cuvântului, care e și silaba accentuată, de unde începe și cu care se și sfârșește rima. Sunt rime *monosilabe, ultime, trunchiate* sau, cum le zic Francezii, *masculine*. In versurile înșă, din poezia de mai jos «Ce te legeni codrule»:

Și se duc ca cl-*ipele*

Scuturând ar-*ipele*,

rima începe cu silaba antepenultimă și are trei silabe. E st ceea ce se numește rimă *trisilabică, antepenultimă* sau, cum îi zice Italienii, care o au și ei, *sdruciolă*.

Rezumat. Din punctul de vedere al numărului silabelor, avem în românește trei feluri de rime:

1) Rime *monosilabice, ultime, trunchiate* sau *masculine* care constau dintr'o singură silabă accentuată;

2) Rime *bisilabice, penultime, plane* sau *feminine* care constau din două silabe, din care penultima e accentuată; și

3) Rime *trisilabice*, *antepenultime* sau *sdruciole*, care constau din trei silabe, și având accentul pe antepenultimă.

Exercițiul XV. Să se caute în poeziile precedente și cele următoare câte 10 rime ultime și penultime și 2 antepenultime. Să se găsească greșelile de ritm din «Dor și Jale».

17. CEA DIN URMĂ NOAPTE ÎN ROMA

de

O v i d i u

Operele lui *Ovidiu* (născut la 43 a. Chr.) sunt în majoritate erotice, mai ales cele din colecțiunea intitulată „*Amoruri*”, și aflăm în ele mai mult libertinagiu decât pasiune. Poetul ne apare sensual și vulgar și mai puțin sincer decât ceilalți elegiaci latini, Tibul și Propertiu. Cu toate acestea a lăsat și lucrări de altă natură. Cunoscutele sunt, pe lângă „*Metamorfose*”, care sunt poeme epice cu conținut mitologic, elegiile sale adunate în colecțiunile numite *Tris'te* și *Pontice*, în care descrie nenorocirile, ce a îndurat din pricina exilului său la Tomis (Constanța din Dobrogea).

Când îmi aduc aminte icoana nopții triste.

Ce 'n Roma pentru mine cea de pe urmă a fost,

În care — atâte lucruri iubite părăsit-am,

Șiroaele de lacrimi tot curg din ochii mei.

Era aproape ziua când Cesar poruncise.

De țara mea departe, departe să mă duc.

Pierdut îmi erea capul, nici timp de pregătire

N'aveam: întârzierea tâmpise mintea mea.

Nu mi-am ales nici robii surgunului tovarăși,

Nici hainele ce trebui pentru un isgonit;

Stam împietrit ca omul, care, lovit de trăsnet,

Trăește și el seamă de viața sa nu-și dă.

Dar când durerea însăși gonî din suflet ceața

Și simțurile iarăși pe 'n cetul mi-au venit,

Vorbii, de ducă gata, mânășilor prieteni,

Ce, dintre mulți, doi numai cu mine mai erau.

Soția-mi mult iubită, de-amar nemângâiată,

Plângând strângea în brațe-i pe soțu-i, ce plângea.

În Africa departe era a mea copilă,

A tatălui ursită cumplită neștiind.

Oriunde-ți arunci ochii e jale și durere,

Cum e când duc la groapă pe-un om de mulți jelit.

Plâng moartea mea bărbații, femeile, copiii;

Un colț nu e în casă de lacrimi neudat.

De pot un lucru mare cu unul mic s'aseamăn,
 Când Troia fu cuprinsă ast-fel de fafă-aveă.
 Și oamenii și câinii dormiau acum în pace,
 Iar luna sus pe ceruri mâna fugarii săi.
 Spre dânsa 'năltând ochii ș'apoi spre Capitoliu
 Ce în zadar cu casa-mi alătura eră :

• O zeități vecine, zisei, lăcașuri sfinte,
 • Pe care 'n veci de-acuma eu n'oiu să vă privesc,
 • Voi zei ai Romei mândre, ce părăsese eu astăzi,
 • In lunga vecinicie cu bine rămâneți!

• Rănit, deși de geaba în mână mai iau scutul,
 • Scăpați de cruda ură măcar surgunul meu!

• Lui Cesar rătăcirea, ce m'a 'nșelat pe mine,
 • Spuneți-i-o : greșala-mi drept vină să n'o ia.
 • Ce știți voi, toți să știe, și cel ce-mi dă pedeapsa:
 • Nu pot fi neferice, de 'mpac pe acest zeu ¹⁾»

Ast-fel rugat-am zeii, mai mult însă soția,
 Cu vorbe 'nnădușite de geamăt, i-a rugat.
 Ea, stând ingenunchiată cu părul dat pe umeri
 Ș'a zeilor de casă altare sărutând,
 Rugatu-i-a de mine să aibă îndurare;
 Dar în zadar ; *Penajii* ²⁾ erau nesimțitori.
 Iar noaptea 'naintează, nu-i chip de 'ntârziere ;
 Pe ceruri Ursa 'ntoarse acuma carul său.
 Dar ce să fac ? Mă ține iubirea dulce-a țării :
 E noaptea de pe urmă ce-aicea mai petrec.
 De câte ori, ah ! zis-am eu robilor : « Ce grabă ?
 Gândiți-vă de unde plecăm și în ce loc ! »
 De câte ori mințit-am că mi se hotărîse
 Un ceas pentru plecare ce-ar fi mai potrivit.
 Pașii de trei ori pragul, de trei ori însă pasul,
 Unit cu al meu suflet, se 'ntoarse înapoi.
 Luându-mi ziua bună, ades vorbiam iar multe,
 Ades ca de plecare pe toți îi sărutam ;
 Apoi porunci dam iarăși, mă înșelam eu însumi,
 Privind cu ochii toate ce 'n urma mea lăsam.

• Ce grabă ? — atunci strigat-am, nu merg eu în Sciția
 • Și nu las oare Roma ? Am drept să zăbovesc.
 • Viu, pentru totdauna eu pierd soția-mi vie,
 • Și casa și dintr'însa tot ceea-ce mi-e scump.

1) Pe August.

2) Zeii familiei.

«Prietenii, pe care eu i-am iubit, ca frații,
 «Căci pentru mine-avut-au credința lui Tezeu, 1)
 «Să-i strâng la piept, căci poate nu-i voiu mai strânge încă:
 «Ca un câștig e ceasul ce-acuma mi se dă».
 Să 'ntârzii nu e vreme. Las vorba nesfârșită
 Și 'mbrățișez pe-aceia, care mi-erău mai scumpi.
 Pe când vorbim și plângem, strălucitor răsare
 Luceafărul pe ceruri, stea tristă pentru noi.
 Din mine par'că silnic o parte-i deslipită,
 Simt par'că mi se rupe ceva din trupul meu.
 Astfel gemut-a Mețiu când, pentru-a sa vânzare,
 L-au sfâșiat în patru răsbunătorii cai 2).
 Ai mei, strigări atuncea și gemete, înalță,
 Cu mâinile lovindu-și adânc mâhnitul piept.
 Iară soția scumpă, lipită de-ai mei umeri,
 Imi zice cu glas jalnic de plâns înădușit:
 «Nu, nu, ah! nu te duce, vom merge împreună,
 «Voiu fi și eu cu tine soție de surgun;
 «E una calea noastră spre țara 'ndepărtată,
 «Corăbiei povară prea grea eu nu voiu fi.
 «Pe tine te alungă a lui Cesar mânie,
 «Pe mine, datoria și dragostea de soț»
 Aceasta și 'nainte ea încă încercase;
 Cu greu înduplecată de mine s'a lăsat.
 Calc pragul sau, mai bine, sunt dus, ca la 'ngropare:
 Nerasă îmi e barba și părul 'n cap sburlit.
 De ea aflai în urmă că, moartă de durere,
 Vederea i se stinse și la pământ căzû.
 Când se trezi, cu părul în neorânduială,
 Și trupul său ca ghița își ridică de jos,
 Pe dansa 'ntâiu se plânse, apoi Penații noștri,
 Chemând ades pe nume pe soțul ei răpit.
 N'ar fi jelit ea alt-fel, de-ar fi văzut, gătite
 Spre ardere, sau trupul copilei sau al meu.
 Vroi să moară, chinul vrând ast-fel să sfârșească,
 Dar numai pentru mine vieța mai păstră.
 Trăiască și pe soțu-i mereu să-l tot ajute
 În lipsa lui, căci ast-fel ursitele-au vroit.

(Tradusă de St. Vărgolici.

1) Tezeu, un erou din mitologia grea ă, a fost foarte prieten cu Peritou, regele Lapiților. Prietenia lor e tot așa de celebră, ca și a lui Oreste și Pilade.

2) Mețiu Sufetiu a fost sfâșiat astfel în urma poruncii regelui Tului Hostiliu.

Observări metrice. Cercetând versurile de mai sus în privința deosebitelor elemente ale versului, observăm că au ritm, măsură și cezură, bine caracterizate, dar n'au nici o rimă. Versurile sunt nerimate. Sunt, ceea ce se numește, versuri *albe*. Cu toate însă că n'au rimă, acestor versuri, la citit par'că nu le lipsește nimic, par'că au toată armonia trebuitoare unui vers. Aceasta provine pe de o parte din pricină că celelalte elemente ale versului sunt corecte, iar pe de alta — și mai cu seamă, din pricină că traducătorul a avut grijă prin construcțiunea propozițiilor și frazelor, ce întrebuințează, să indice cât mai clar, prin pauze hotărîte, sfârșitul versurilor. Astfel serviciul, pe care-l face de obicei rima, de a marcă sfârșitul versurilor, devine de prisos, și de aceea și lipsa ei se simte atât de puțin.

Rezumat. 1. Versurile, care nu au rimă, se numesc *albe*.

2. Versurile albe sunt izbutite, când poetul are grija de a indica, prin pauze hotărîte și firești, sfârșitul lor.

Exercițiul XVI. Să se traducă în versuri albe «Laura» de Petrarca. Să se spună dacă «Sonetul» de Eminescu este corect.

18. L A U R A

de

Petrarca.

Petrarca a trăit între anii 1304—1374. El a scris în limba latină multe opere erudite, cum și poezii, ca bunăoară „Africa”, poemă epică, în care vorbește de victoriile lui Scipio Africanul cel dintâiu și pe care el o consideră drept cea mai importantă operă a sa.

Astăzi e cunoscut mai ales prin poeziile sale lirice scrise în limba sa maternă.

El eră un Florentin exilat de tânăr, din cauza certelor politice și luptelor neîmpăcate dintre partide. Fiind nevoit să-și părăsească patria, se duse la Avignon, unde părintele său ocupă o funcțiune. Aci cunoscă o tânără, Laura, care, se spune, făcea parte din una dintre cele mai însemnate familii nobile ale ținutului acelaia. Petrarca o iubi cu mare ardoare în timp de vre-o douăzeci de ani și o plânse îndelungată vreme după moarte. Pentru ea scrise cele mai însemnate din producțiile sale, lirice, mai toate sonete, ce sunt cuprinse în colecțiunea numită *Canzoniere*. Aceasta se divide în două: *Rime in vita di Laura*, poezii adresate Laurei în timpul vieții; și *Rime in morte di Laura*, poezii pentru Laura moartă. Bucățile primei părți sunt expresiunea sentimentelor lui în fața diferitelor întâmplări în legătură cu amorul său și cu iubita sa. În unele, el ne apare ca un înamorat sensual, arătându-ne în vorbe inflăcărare focul patimei sale. În altele, din contră, ca un spirit care aleargă după ideal și afirmând că dragostea sa este pură și sfântă. Om cu o cultură foarte întinsă, un adevărat savant pentru timpurile acelea, Petrarca strecoară o sumă de cugetări filozofice în scrierile sale.

În ce parte a cerului, în care Idee e modelul după care Firea a plăsmuit acest chip prin care voește să arate, aici jos, aceea ce ar putea să facă acolo sus?

Ce nimfă în fântâni, ce zeiță în codri, și-a desfăcut vreodată un păr de aur mai frumos? Ce alt suflet poate avea atâtea virtuți?

În zadar ar căuta altă frumusețe dumnezească acela care nu i-a văzut ochii ei, când îi întoarce cu o nespusă grație.

Iar cel ce nu cunoaște dulcile ei suspinări, glasul ei dulce și dulcele ei zâmbet, nu va putea niciodată ști nici cum ferește, nici cum ucide amorul.

19. SONET.

de

Mihail Eminescu.

Trecut-au anii, ca norii lungi pe șesuri,
Și niciodată n'or să vie iară,
Căci nu mă 'ncântă azi, cum mă mișcară,
Povești de doine, ghicitori, eresuri

Ce fruntea-mi de copil o 'nseninară,
Abia 'nțelese pline de 'nțelesuri.
Cu-a tale umbre azi în van mă 'mpresuri
O ceas al tainei, asfințit de vară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o suflet, ca din nou să tremuri?
Cu mâna mea în van pe liră lunec:

Pierdut e tot în zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește 'n urma mea... mă 'ntunec.

20. CE TE LEGENI CODRULE.

de

Mihail Eminescu.

Ce te legeni, codrule,
Fără ploae, fără vânt
Cu crengile la pământ?

—De ce nu m'aș legână
 Dacă trece vremea mea!
 Ziua scade, noaptea crește
 Și frunzișul mi-l rărește;
 Bate vântul frunza 'n dungă—
 Cântăreții mi-i alungă;
 Bate vântul dintr'o parte—
 Iarna-i ici, vara-i departe!
 Și de ce să nu mă plec,
 Dacă pasările trec!
 Peste vârf de rămurele
 Trec în stoluri rândunele,
 Ducând gândurile mele
 Și norocul meu cu ele.
 Și se duc pe rând pe rând,
 Zarea lumii 'ntunecând,
 Și se duc, ca clipele,
 Scuturând aripele,
 Și mă lasă pustiit,
 Vestejit și amorțit
 Și cu dorul singurel,
 De mă 'ngân numai cu el.

Observări metrice : I. Cercetând versurile din această poezie, vedem că ea se deosibește de mai toate poeziile de până acum în privința versificației, prin faptul că versurile în care e scrisă sunt scurte și nu au cezură. Altminteri, ele sunt trohaice de opt și șapte silabe.

$$\overset{\cdot}{1} - \overset{\cdot}{3} - \overset{\cdot}{5} - \overset{\cdot}{7} (-)$$

Repetarea unui asemenea vers dă versul de 16 silabe, analizat mai sus, cu cezura după silaba a opta. Față de versul de 16 silabe, versul de 8 apare dar ca un vers *simplu*, pe când versul de 16 este *complex*. Versurile trohaice pot fi dar simple și complexe, după cum n'au sau au cezură. Versul fundamental al poeziei populare române este versul trohaic simplu de 8 silabe.

II. Deși versurile de mai sus nu au cezură, totuși în scandarea lor, și mai cu seamă în unele versuri compuse din cuvinte scurte, simțim la mijloc o pauză care se deosibește

de cezură numai prin faptul că uneori cade și la mijlocul cuvintelor, precum se vede în schema și exemplele următoare:

— — — —		— — — (—)
De ce nu m'aș		le gă na
Daca trece		vremea mea
Ziua scade		noaptea crește
Și frunzișul		mi-l rărește
Bate vântul		frunza'n dungă
Cântăreții		mi-i alungă
Bate vântul		dintr'o parte
Vara-i ici iar-		na-i departe
Și de ce să		nu mă plec
Dacă pasă-		rile trec

Această pauză împarte fiecare vers în două părți, fiecare de câte patru silabe, afară de cele finale, ale versurilor de șapte silabe, care nu au decât trei, — amândouă părțile însă, și în versurile de opt și în cele șapte silabe, având câte două *accente ritmice*. Aceste grupe de silabe, în care se descompun versurile simple, și în care se descompun și emistihurile versurilor complexe, se numesc *grupe metrice*.

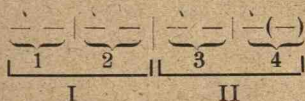
Când scandăm mai rar versurile, observăm că și aceste grupe metrice, la rândul lor, se descompun prin pauze mai mici în câte alte două părți, după cum se vede din schema și exemplele următoare :

— — — —		— — — — (—)
Dè ce—nù m'aș		lè gă —nà
Dàca —trèce		vrè—mea—meà
Ziua —scàde		noàptea—crèște
Și frun—zîșul		mì-l ră —rèște.

Aceste părți în care se descompun grupele metrice se numesc *unități metrice* sau, prin analogie cu unitățile corespundente din versificația antică, *picioare*. Unitățile metrice în care se descompun grupele metrice din aceste versuri, sunt *trohaice*: (— —) corespunzând troheului (— —) antic

Versul trohaic simplu de 8 silabe se descompun dar în patru picioare sau unități metrice trohaice, sau în două

grupări metrice, fiecare compunându-se din câte două unități trohaice :

Mai e de observat că piciorul de la sfârșitul versului poate fi *necomplet* sau *nedeplin*, rămânând dintr'insul numai silaba accentuată. În acest caz versul trohaic de 8 silabe devine de 7 silabe, fără să i se schimbe întru nimic construcția ritmică.

Rezumat. 1. Versurile se împart în genere în două grupe: *a)* în versuri *simple*, care nu au cezură, și *b)* în versuri *complexe*, care au una sau mai multe cezuri.

2. Versurile trohaice cele mai însemnate sunt: 1) *versul trohaic simplu* de 8 (sau 7) silabe, care se găsește în cele mai multe poezii populare române; și 2) *versul trohaic complex* de 16 (sau 15) silabe, care este compus din două versuri trohaice simple: dintr'unul de opt, după care se găsește cezura, și dintr'unul de opt sau șapte silabe, după care vine pauza finală.

3. Versurile trohaice se pot descompune, în scandare, prin pauze, în *grupări metrice*, compuse fiecare din câte patru silabe cu accente din două în două silabe și începând cu o vocală accentuată; iar grupările metrice se pot descompune, tot în scandare, dar prin pauze mai mici, în *picioane* sau *unități metrice trohaice* (fiecare grup în câte două unități metrice) analoage cu troheele antice, și deosebindu-se de ele prin faptul că în loc de silabe lungi și scurte (— ◡) în unitățile trohaice avem silabe accentuate și neaccentuate (— —) .

Exercițiul XVII. Să se găsească grupele metrice și picioarele versurilor din poezia «O rămâi».

21. O RĂMÂI .

de

Mihail Eminescu

«O rămâi, rămâi la mine !
Te iubesc atât de mult !
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

«In al umbrii întuneric,
Te aseamăn cu un prinț
Ce se uită-adânc în apă
Cu ochi negri și cumiști;

«Și, prin vuetul de valuri,
Prin mișcarea 'naltei erbi,
Eu te fac s'auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi.

«Eu te văd, răpît de farmec,
Cum îngâni cu glas domol,
In a apei strălucire
Intinzând piciorul gol;

«Și, privind în luna plină,
La văpaia de pe lacuri.
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri!»

Astfel zise lin pădurea
Bolți asupra-mi clătînând —
Șueram l'a ei cântare,
Și-am eșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m'aș întoarce
A 'nțelege n'o mai pot ...
Unde ești, copilărie
Cu pădurea ta cu tot ?

Observări metrice : Luându-ne după rim, versurile poeziei de mai sus se pare că ar trebui scrise astfel :

O rămâi, rămâi la mine ! Te iubesc atât de mult
Ale tale doruri toate numai eu știu să le ascult, etc.

și în loc de versuri tohaice simple de 7 și 8 silabe, am avea versuri tohaice complexe de 15 și 16 silabe. Unii chiar susțin să fie scrise astfel. De fapt, avem în realitate versuri trohaice simple, dintre care două sunt rimate și două nu. În adevăr ceea ce face individualitatea versului este pauza finală, și poetul a avut grija ca versurile sale să aibă o pauză însemnată și hotărîtă după silaba 8 sau 7 și să le dea astfel caracterul de versuri simple.

Rezumat. Versurile simple se pot prezenta cu factura versurilor complexe când poetul rimează versul întâi cu al patrulea, și lasă nerimate versul al doilea și al patrulea. În acest caz, pentru ca versurile simple să-și păstreze caracterul lor, trebuie ca pauzele lor finale să fie bine caracterizate.

Exercițiul XVIII. Să se studieze «Povestea Codrului» și să se arate în ce fel de versuri e scrisă și care sunt versurile, care, din pricina facturii lor, ar putea să se reunească spre a formă cu adevărat versuri complexe.

22. S'A DUS AMORUL

de

Mihail Eminescu.

S'a dus amorul, un amic
Supus amândora ;
Deci cânturilor mele zic
Adio, tuturora.

Uitarea le închide în scrin
Cu mâna ei cea rece,
Și nici pe buze nu-mi mai vin
Și nici prin gând mi-or trece.

Atâta murmur de izvor,
Atât senin de stele
Și un atât de trist amor
Am îngropat în ele.

Din ce noian îndepătat
Au răsărit în mine ?
Cu câte lacrimi le-am udat
Iubito, pentru tine !

Cum străbăteau atât de greu
Din jalea mea adâncă,
Și cât de mult îmi pare rău
Că nu mai sufer încă,

Că nu mai vrei să te arăți
Lumină de'ndeparte
Cu ochii tăi întunecați,
Renăscători de moarte,

Și cu acel smerit surâs
Cu acea blândă față, —
Să faci din viața mea un vis,
Din visul meu o viață ;

Să mi se pară cum că crești,
De cum resare luna,
In umbra duleilor povești
Din nopți o mie una !...

Eră un vis misterios
Și blând din cale-afară,
Și prea eră de tot frumos,
De-a trebuit să piară.

Prea mult un înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericirea ce-am avut
Să fi putut să stee ;

Prea ne pierdurăm tu și eu
In al ei farmec poate.
Prea am uitat pe Dumnezeu
Precum uitaram toate.

Și poate că nici este loc
Pe-o lume de mizerii
Pentru'un atât de sfânt noroc
Străbătător 1) durerii.

Observări metrice: Cercetând construcția versurilor din această poezie, observăm că se aseamănă cu versurile din «Ce te legeni, Codrule», prin faptul că sunt scurte și nu

1) Care poate să supună durerea.

au cezură. Sunt, adică, versuri *simple*. Se deosibesc însă de acele versuri prin faptul că ritmul lor este *iambic*:

S'a dūs amò - rul ùn amìc

Su-pùs a-màn-do-rò-ra

Se mai deosibesc apoi prin faptul că, în scandare, nu se despart prin pauze în grupări metrice, ci numai în picioare sau unități metrice iambice (— —) corespunzătoare iambului antic (— —). Mai observăm că, pe când versul trohaic de opt silabe aveà ultima silabă neaccentuată, iar cel de șapte o aveà accentuată, versul iambic din contra are ultima accentuată, când e de opt silabe, și neaccentuată când e de șapte. Mai ar fi în fine de observat că, pe când versul cel d'întâi se descompune în *patru* picioare iambice *întregi* sau *pure*:

S'a dūs—amò—rul ùn—amìc

— — | — — | — — | — — ,

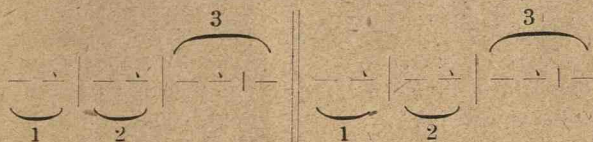
versul cel de-al doilea, pe lângă două picioare iambice pure mai are și unul *prelungit* sau *abundent*, având o silabă mai mult ca cele pure:

Supùs amàn - dorò | ra

— — | — — | — — | — —

Cu alte cuvinte, pe când picioarele trohaice pot pierde o silabă, cele iambice pot câștiga una. Versurile de 7 silabe din bucata de mai sus nu sunt versuri de opt silabe care au pierdut una, ci versuri de 6 care au câștigat o silabă. Așa ca în definitiv, strofa acestei poezii e compusă din alternarea unui vers iambic pur de 8 silabe, cu un vers iambic abundant sau prelungit de 6 silabe. Sau, luând de temei unitățile metrice, putem zice că strofa e compusă din alternarea unui vers iambic de patru unități metrice pure cu unul compus din două unități metrice pure și una prelungită sau abundantă.

II. Dacă comparăm acum aceste versuri iambice simple cu versurile iambice ce am întâlnit până acum și care sunt complexe, (ca unele ce au cezura și au 14 silabe), observăm că acestea din urmă rezultă pur și simplu din justaposițiune a două versuri iambice simple compuse fiecare din două unități iambice pure și unul prelungit:

Acest vers, pe care l-am întâlnit de atâtea ori până acum, este, împreună cu trohaicul complex de 16 silabe, cel mai întrebuințat vers în poezia cultă.

Rezumat. 1. Versurile iambice sînt de mai multe feluri: 1) *versul iambic simplu pur* de 6, 8, 10 și 12 silabe, compus din trei, patru, cinci, șase unități metrice iambice pure (— ◡); 2) *Versul iambic simplu abundant* de 7, 9 și 11 silabe compus din câte două, trei, patru unități metrice iambice pure și din câte una prelungită (— ◡—). Aceste două feluri de versuri alternează de obicei cele de 6 cu cele de 7, cele de 8 cu cele de 9, cele de 10 cu cele de 11, dar se pot combina și altfel, ca bunioară cele de 8 cu cele de 7; 3) *Versul iambic complex de 14 silabe*, compus din două iambice simple abundente de 7 silabe, cu cezura după a șaptea silabă.

2. Versurile iambice nu se descompun de regulă în grupe metrice, ci numai în unități metrice sau picioare pure ori prelungite (abundente).

Exercițiul XIX. Să se analizeze versurile din «Cinci Maiu 1821» și să se caracterizeze.

de

Mihail Eminescu

Impărat slăvit e Codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei sale.

Lună, soare și luceferi,
El le poartă 'n al lui *herb* ¹⁾;
Imprejuru-i are dame,
Iar curteni din neamul cerb.

Crainici, epurii cei rezezi,
Purtători ei sunt de vești,
Filomele-i țin orhestrul
Și izvoare spun povești.

Peste flori ce cresc în umbră,
Lângă ape, pe potici,
Vezi bejării de albine,
Armii grele de furnici.

Hai și noi la craiul, dragă,
Și să fim din nou copii,
Ca norocul și iubirea
Să ne pară jucării.

Amândoi vom merge 'n lume
Rătăciți, și singurei,
Ne-om culcă lângă izvorul,
Ce răsare sub un teiu.

Adormi-vom, troeni-va
Teiul floarea peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la turmele de oi.

Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Imprejuru-ne s'adună
Ale Curții mândre neamuri:

Cai de mare, albi ca spuma,
Bouri 'nalți, cu steme 'n frunte,
Cerbi cu coarne rămuroase,
Ciute sprintene de munte —

Și pe teiul nostru 'ntrebă
Cine suntem, stau la sfaturi;
Iară gazda noastră zice,
Dându-și ramurile 'u laturi:

- «O priviți-i cum visează
- «Visul codrului de fagi
- «Amândoi, ca 'ntr'o poveste...
- «Ei își sunt așa de dragi.»

Observări metrice: II. Cercetând rimele acestei, poezii găsim unele, ca bunioară: *v-èști* — *pov-èști* care nu prezintă potrivire numai între sunetele ce urmează ultima vocală accentuată a versului, ci și în *consoana*, pe care se sprijină aceasta vocală. Sînt așa numitele rime *bogate*. Celelalte sunt rime *sărace*.

Rezumat. Din punctul de vedere al potrivirii sunețelor, rimele sunt de două feluri: a) *rime bogate*, la

(1) Armoarie.

care potrivirea de sunete se întinde și la consoana, pe care se sprijină vocala accentuată a rimei; și b) *rim sărace*, acelea care nu prezintă această potrivire.

Exercițiul XX. Să se caute în bucățile citite până acum 10 rime bogate.

Exercițiul XXI. Să se arate ce deosebire din punctul de vedere al fondului este între această poezie și celelalte poezii citate aci, ale aceluiaș poet.

Exercițiul XXII. Să se despartă în strofe versurile poeziei «Mai am un singur dor».

23. MAI AM UN SINGUR DOR

de

Mihail Eminescu

Mai am un siagur dor :
 In liniștea sării,
 Să mă lăsați să mor
 La marginea mării;
 Să-mi fie somnul lin
 Și codrul aproape,
 Pe 'ntinsele ape
 Să am un cer senin.
 Nu-mi trebuie flamuri,
 Nu voiu sicriu bogat,
 Ci-mi împlețiți un pat
 De tinere ramuri.
 Și nime 'n urma mea
 Nu-mi plângă la creștet;
 Doar toamna glas să dea
 Frunzișului veșted.

Pe când cu sgomot cad
 Izvoarele 'ntr'una,
 Alunece luna
 Prin vârfuri lungi de brad.
 Pătrunză talanga
 Al serii rece vânt;
 De-asupra-mi teiul sfânt
 Să-și scuture creanga.
 Cum n'oiu mai fi pribeag
 De-atunci înainte,
 M'or troieni cu drag
 Aduceri aminte;
 Luceferi ce răsar
 Din umbră de cetini.
 Fiindu-mi prietini,
 O să-mi zâmbească iar.

Va geme de patimi
 Al mării aspru cânt...
 Ci eu voiu fi pământ
 In singurătate-mi.

Observări metrice: In această poezie, deosebim două feluri de versuri. Unul este iambicul simplu pur de trei picioare :

Mai am | un sin- | gur dør

Iar celălalt este un vers nou, tot iambic compus din două unități iambice abundente, cu sau fără cezură între ele:

— — — — — —		— — — — — —
Pătrun-ză		talan-ga
In lîn-iș-		tea să-rii
La măr-gi-		nea mă-rii
Din um-bra		de cè-tini

Acest vers, deși e scurt, din pricina construcției lui cere imperios, în scandare, o pauză, care une-ori e o adevărată cezură, între cele două silabe scurte ce rezultă din alăturarea celor două unități iambice ce-l compun. Deși e așa de scurt, acest vers este dar complex. El poate să fie privit ca derivând din versul iambic complex de 14 silabe, care și-ar fi pierdut toate unitățile iambice pure.

(— — — | — — — |) — — — | — — — || (— — — | — — — |) — — — | — — —

E un metru propriu lui Eminescu și cu greu s'ar putea servi de dânsul cu acelaș succes vre-un alt poet.

Rezumat. Versul iambic complex de 14 silabe își poate pierde una sau amândouă unitățile iambice pure din fiecare emistih, și atunci rezultă două feluri de versuri iambice complexe, de 10 și de 6 silabe:

— — — | — — — | — || — — — | — — — | —
 •
 și
 — — — | — || — — — | —

Acest din urmă se întrebuințează rar și nu i se respectă cu rigurozitate cezura după silaba 3.

Exercițiul XXIII. Să se studieze fondul poetic și izvoarele de inspirație ale următoarelor *doine*, și să se arate care ar putea fi adevărate *elegii* și care *cântece*.

25. DOINA

elegie

Doină, doină, cântec dulce,
 Când te-aud nu m'aş mai duce;
 Doină, doină, vers cu foc,
 Când răsuni eu stau în loc!
 Bate vânt de primăvară
 Eu cânt doina pe afară,
 De mă 'ngân cu florile
 Şi privighetorile.
 Vine iarna viscoloasă
 Eu cânt doina 'nchis în casă,

De-mi mai mângâi zilele,
 Zilele şi nopţile.
 Frunza 'n codru cât învie,
 Doina cânt de voinicie;
 Cade frunza, jos în vale
 Eu cânt doina cea de jale!
 Doină zic, doină suspin,
 Tot cu doina mă mai ţin;
 Doină cânt, doină şoptesc,
 Tot cu doina vieţuesc!

Observări metrice. Cercetând rimele acestei poezii observăm, că unele, ca *d-ülce — d-uce, z-ilele — n-òpţile* şi chiar «*viscol-oasă — c-asă*», sunt imperfecte sau nu destul de perfecte, nepotrivindu-se cu definiţia ştiută, după care toate silabele, şi prin urmare şi sunetele, ce ele conţin, începând cu ultima vocală accentuată a versului, să se potrivească. Ast-fel de rime imperfecte se găsesc foarte multe în poezia populară şi se numesc *asonanţe*.

Rezumat. Rimele imperfecte se numesc *asonanţe*.

Exerciţiul XXIV. Să se arate *asonanţele* din poeziile lui Eminescu citite până acum.

26. DOR DE VOINICIE

canon

Frunzuliţă iarbă neagră
 Taica, măica tot mă întreabă:
 Care muncă mi-e mai dragă?
 Munca cea de haiducie,
 Pistoale de Veneţie
 Şi cal bun de călărie.
 Geaba beau, geaba mănânc,
 Geaba mijlocul mi-l strâng,
 Dacă n'am arme să 'neing
 Şi cal bun să mi-l înching.

Voinicelul nearmat
 E, ca ştiuca pe uscat;
 Voinicelul fără cal
 E, ca peştele pe mal
 Şi ca mărul lângă drum,
 N'are pace nici decum:
 Câţi trec îl sburătăesc
 Şi de crengi îl sărăcesc.
 Dar voinicul înarmat
 Şi pe-un smeu încălecat

Drăgălaş e şi frumos
 Ca luceafăr luminos!

27. VOINICUL *Căntec*

Cine-i tânăr și voinic
 Ese noaptea la colnic,
 Fără par, fără nimic.
 Fără paloș, nici pistoale
 Numai cu palmele goale!
 Cine-i tânăr și viteaz
 Bujor poartă pe obraz

Și la poteri se arată
 Peptul gol, față curată,
 Și, cât scoate un cuvânt,
 Cad neferii la pământ,
 Cum se scutur perele
 Perele și merele.

28. PRUTUL *Căntec*

Prutule, râu blestemat,
 Face-te-ai adânc și lat
 Ca potopul turburat,
 Mal de mal nu se zărească
 Glas cu glas nu se lovească,
 Ochi cu ochi nu se ajungă
 Pe-a ta pânză cât de lungă!
 Lăcustele când ori trece,
 La ist mal să se 'nnece;

Holerile când or trece,
 Pe la mijloc să se 'nnece;
 Dușmanii țării de-or trece
 La ăl mal să se înnece!
 Iar tu 'n valurile tale
 Să-i tot duci, să-i duci la vale
 Pân'la Dunărea cea mare,
 Până 'n Dunăre și 'n Mare.

29. JALE *dege*

Fă-mă, Doamne, ce mă-i face,
 Sufletul să mi se 'mpace;
 Fă-mă hulubaș de-argint
 Cu aripile de vânt,

Să mai sbor de pe pământ
 Pân' la maica pe mormânt
 Și să stau, să m'odihnesc,
 Să plâng și să mă jelesc

Și de bune și de rele,
 De aleanul vieții mele.

30. NECAZ *dege*

Ah! amar și vai de viață!
 Nici-o dragă dimineață,
 Să nu vărs lacrimi pe față!
 Nici-o dragă de cu seară
 Lumea să nu-mi pară-amară!
 Mare-i lumea, eu nu 'ncap
 Și mă mir ce rău le fac?

Nici avărea nu le iau,
 Nici iubirea nu le vreau.
 Ci tot plâng, jelesc mereu
 La mormânt la soțul meu.
 Pe mormântu-i earba crește,
 În mormânt el putrezește,
 Inima mi se topește!

31. DORINȚĂ *Ante*

Frunză verde de pelin
 Tu streină, eu strein,
 Amândoi ne potrivim
 Hai în codru să trăim,
 Haide 'n codrii Bâcului
 Pe marginea Prutului,
 Să ne facem bordeș

Cu ușorii de cireș
 Și cu patul de măceș,
 Când om vrea ca să dormim,
 In departe s'auzim
 Buciumele păstorești
 Din câmpii moldovenesti.

32. FLORICICA

Frunză verde de ovăz
 Floricică de pe șes,
 Te-am îndrăgit după mers,
 Că ți-e mersul legănat
 La inimă m'ai secat!
 Floricică, floare-albastră,
 Răsărită 'n cale noastră
 'Nălțișoară, subțirea,
 Toemai de potriva mea,

Cărăușii te-or călcă
 Te-or călcă și te-or strică,
 La inimă m'or secă!
 Floricică, floricea,
 Vină pe inima mea
 Lângă mine să 'nflorești,
 De pas rău să te ferești,
 Sufletul să-mi răcorești!

Exercițiul XXV. Să se traducă într'o limbă literară curată
 una sau două din următoarele poezii lirice :

33. LA JEUNE CAPTIVE

de

André Chénier.

Distins poet francez, născut la Constantinopol (1762) și decapitat în timpul
 marii revoluțiuni franceze (1794) din pricina ideilor sale politice. El este însemnat
 prin faptul că în poezia franceză secătuită a secolului XVIII, a adus câteva accente
 nouă, în care se vede sufletul omului care a cunoscut și a priceput arta antică.

L'épi, naissant mûrit de la faux respecté;
 Sans crainte du pressoir, le pampre, tout l'été,
 Boit les doux présents de l'Aurore;
 Et moi, comme lui belle, et jeune comme lui,
 Quoique l'heure présente ait de trouble et d'ennui,
 Je ne veux pas mourir encore.

Qu'un stoïque aux yeux sec vole embrasser la mort:
 Moi je pleure et j'espère; au noir souffle du Nord,
 Je plie et relève la tête.

S'il est des jours amers, il en est de si doux!

Hélas! quel miel n'a laissé de dégoûts?

Quelle mer n'a point de tempête?

L'Illusion féconde habite dans mon sein;
 D'une prison sur moi les murs pèsent en vain:

J'ai les ailes de l'Espérance!

Echappée aux réseaux de l'oiseleur cruel

Plus vive, plus heureuse, aux campagnes du Ciel

Philomèle chante et s'élance.

Est-ce à moi de mourir! Tranquille je m'endors

Et tranquille je veille; et ma veille aux remords,

Ni mon sommeil ne sont en proie.

Ma bien-venue au jour me rit dans tous les yeux,

Sur des fronts abattus mon aspect dans ces lieux

Ranime presque de la joie.

Mon beau voyage encore est si loin de sa fin!

Je pars et, des ormeaux qui bordent les chemins,

J'ai passé les premiers à peine;

Au banquet de la vie, à peine commencé,

Un instant seulement mes lèvres ont pressé

La coupe, en mes mains encore pleine.

Je ne suis qu'au printemps, je veux voir la moisson

Et comme le soleil, de saison en saison,

Je veux achever mon année.

Brillante sur ma tige et l'honneur du jardin,

Je n'ai vu luire encore que les feux du matin,

Je veux achever ma journée.

O Mort! tu peux attendre: éloigne, éloigne toi;

Va consoler les cœurs que la honte, l'effroi

Le pâle désespoir dévore:

Pour moi Palès encore a des asiles verts,

Les Amours des baisers, les Muses des concerts;

Je ne veux pas mourir encore...

34. GEFUNDEN

de

Goethe.

Cel mai mare poet german și unul din cele mai însemnate geniuri ale omenirii, alături cu tragicii greci, cu Dante, Rebelais, Shakspeare, Cervantes, Victor Hugo. A trăit între anii 1749—1832 și a creat pe lângă o mulțime de minunate poezii lirice, o operă dramatică grandioasă „*Faust*” și o admirabilă idilă „*Hermann și Dorothea*”. A scris și alte drame, precum și romane. Göthe a fost și un mare om de știință și un săguritor om de stat.

Ich ging im Walde
So für mich hin
Und nichts zu suchen,
Das war mein Sinn.
Im Schatten sah ich
Ein Blümchen stehn,
Wie Sterne leuchtend
Wie Aeuglein schön.

Ich wollt' es brechen
Da sagt' es fein:
Soll ich zum Welken
Gebrochen sein?
Ich grub's mit allen
Den Würzlein aus,
Zum Garten trug ich's
Am hübschen Haus.

Und pflantz' es wieder
Am stillen Ort...
Nun zweigt es immer
Und blüht so fort.

35. SCHÄFERS KLAGELIED

de

Goethe.

Da droben auf jenem Berge,
Da steh' ich tausend mal,
An meinem Stabe gebogen,
Und schaue hinab in das Thal.

Dann folg' ich der weidenden Heerde.
Mein Hündchen bewahret mir sie;
Ich bin herunter gekommen
Und weiss selber nicht wie.

Da stehet von schönen Blumen
Die ganze Wiese so voll;
Ich breche sie ohne zu wissen
Wem ich sie geben soll.

Und Regen, und Sturm, und Gewitter
 Verpass' ich unter dem Baum.
 Die Thüre dort bleibt verschlossen;
 Doch Alles leider ist Traum.

Es stehet ein Regenbogen
 Wohl über jenem Haus!
 Sie aber ist weggezogen,
 Und weit in das Land hinaus.

Hinaus in das Land und weiter,
 Vielleicht auch über die See
 Vorüber, ihr Schafe, vorüber!
 Dem Schäfer ist gar so weh.

36. AD TALIARCHUM

de

Horatius.

Vies ut altâ stet nive candidum
 oracte, nec jam sustineant onus
 Sylvæ laborantes, geluque
 Flumina constiterint acuto.

Dissolve frigus, ligna super foco
 Large reponens: atque benignius
 Deprome quadrimum Sabinâ
 O Thaliarche mœrum diotâ.

Permitte divis cætera: qui simul
 Stravere ventos æquore fervido
 Depræliantes; nec cupressi
 Nec veteres agitantur orni.

Quid fit futurum cras, fuge quærere; et
 Quem fors dierum cunque dabit, lucro
 Appone: nec dulces amores
 Sperne puer, neque tu choreas;

Donec viventi canities abest
 Morosa. Nunc et Campus et areæ
 Lene:que sub noctem susurri
 Compositâ repetantur horâ.

B. POEZIA EPICĂ

1. POEMA EROICĂ.

37. DAN CĂPITAN DE PLAIU

de

Vasile Alecsandri

Frunză verde de mălaiu,
Cine merge sus la raiu ?
Merge Dan, Șoiman de plaiu,
C'a ucis el mulți dușmani,
Un Vizir și patru Hani.
Frunză verde lemn de brad,
Cine merge jos în lad ?
Merge Tătarii lui Murad,
C'au ucis în zi de Maiu
Pe Dan, Căpitan de plaiu !

(Fragment de cântec poporan).

I.

Bătrânul Dan trăește, ca șoimul singuratic,
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune . . .
Așa și el apus-a din zile mari și bune !
Vechiu pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,
Dincolo de morminte, el trist acum privește
O tainică fantasmă ce 'n zare s'adâncește,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
Ce fuge de răsufllul geroasei bătrâneți,
Și zice: «Timpul rece apasă-umărul meu
«Și, cât m'afund în zile, tot simt că e mai greu.
«O ! lege-a nimicirii, o lege nemiloasă,
«Când, când s'a tocî oare a vremii lungă coasă ?
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții albi ca dânsul se 'nelină 'n depărtare.

A timpilor eroici imagine augustă,
Pe când eră el tânăr, lumea-i păreă îngustă
Pentru bine, și largă, prea largă, pentru rău!
El ar fi vrut-o bună, ca bunul Dumnezeu.
Deci îi plăceă să 'nfrunte cu dalba-i vitejie
Pe cei care prin lume purtau biciu de urgie,
Și mult iubiă, când Țara strigă: «La luptă Dane!» —
Să vânture, ca pleava, oștirile dușmane.
Atunci a lui mânie, ca trăsnetul, eră,
In patru mari hotare tună și fulgeră,
Iar țara dormiă 'n pace pe timpii cei mai rai,
Când Dan veghiă 'n picioare la căpătâiul ei.
Ades el plecă singur prin codrii fioroși,
In care luciau noaptea oțeluri și ochi roși,
Și, dacă murgu-i sprinten da 'n lături sforăind,
Viteazul cu blândețe îl desmerdă grăind:
«N'aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
«O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine.»
Și murgu-și lua calea în liniște deplină
Pe codrii fără drumuri și fără de lumină,
Iar vulturii carpatici cu sborul îndrăsneț
Făceau un cortegiu falnic eroului drumet.

Increderea 'nflorește în inimile mari!

II.

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr'o tulpină pe culmea cea de munte
Ș'având, ca o coroană, un secol pe-a lor frunte.
— «O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
«Adusu-mi-a din vale lung vaet, triste șoapte!...
«E sabie în Țară: au năvălit Tătarii
«Ș'acum în bălți de sânge își joacă armăsarii!»
— «Așă! răspunde altul, colò în depărtare
«Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare: »
«Ard satele române! Ard holdele 'n câmpii!
«Ard codrii!... Sub robie cad fete și copii,
«Și, 'n fumul, ce se 'naltă cu larme sgomotoase
«Sbor suflete gonite din trupuri sângeroase!»
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturi, urmați de uli grămadă,
Atrași în orizonuri de-a morții rece pradă.

Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc...

«La luptă, Dane! Țara-i în jaf, Țara-i în foc!»

Bătrânul Dan desprinde un paloș vechiu din cuiu,

Și paloșul lucește voios în mâna lui.

Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână

Și simte că tot bate o inimă română.

El zice cu mândrie, 'nălțând privirea 'n sus:

«Pe inimă și paloș rugina nu s'a pus.

«O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de traiu,

«Pân' ce-oiu strivî toți lupii, toți șerpîi de pe plaiu!

«Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,

«Când inima 'nceta-va să bată 'n peptul meu,

«Ș'atunci inima numai de-a bate să încete,

«Când voiu culcă sub țărână a dușmanilor cete!»

Apoi el strânge chinga pe sdravenele-i șale,

Iși face-o cruce, pleacă și se coboară 'n vale.

III.

În scurtele restimpuri, când soarele declină,

Și noaptea-și pune stema feerică, stelină,

E un moment de pace în care, neoprit,

Se perde doru 'n umbra amurgului măhnit.

Atunci zărește ochiul minunile din basme,

Acele legioane de tainice fantasme

Care 'ntre zi și noapte apar în loc oprite

Cu mantii lungi și albe de-alungul învălitate.

Așa apare 'n șesuri mărețul om de munte

Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!

Nu știi de el copacii tineri, creșcuți pe maluri,

Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,

Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.

Și astfel el tot pasă pe cale ne 'ntreruptă,

Pân' ce sosește 'n seară la casa lui Ursan.

Om aspru, care doarme culcat pe-un buzdugan,

Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,

Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,

E scurt la graiu, năprasnic, la chip întunecos; —

El e de peste Milcov pribeag misterios.

Toți care știu de dânsul spun multe, dar șoptind

Și cale de o zare îl ocolesc grăbind,—

De și-i place să crească sirepe herghelii

Răzlețe pe întinsul câmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan, Domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vierul 'n stuhul tare
Au prins pe Hanul Mirza din fugă cu arcanul;
Ear Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe Hanul.
I-a zis: «Ursane, frate, să-ți faci ochirea roată
«Și, cât îi vedeă zare, a ta să fie toată!»

De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei.
Și nimeni nu s'atinge de smeii hergheliei.

Drumețul intră, zice: «Bine-am găsit Ursane!...»

Un aspru glas răspunde: — «Bine-ai venit, moș Dane!
«Ce vânt te aduse-aice?»

— «Vânt rău și de jălire!

«Ne calc păgânii, frate, și Țara-i la peire!»

Ursan tresare, geme, s'aprinde 'n gândul seu.

Dan zice: «De pe munte venit-am să te ieu,

«Să mergem!»

— «Dar, să mergem!» adaogă Ursan

Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan;

Apoi un corn apucă și buciumă în vânt.

IV.

Deodată se aude un tropot pe pământ,

Un tropot de copite, potop rotopitor!

Ursan cu al său oaspe în fund spre soare cată

Și văd sub cerul luciu, în zarea 'nflăcărată,

Sburând o herghelie de armăsari smeioși

Cu coamele în vânturi, cu ochii scânteioși

Și 'nfiorând câmpia de-o aspră nechezare.

Un voinicel în floare pe-un alb fugar călare

Ii mână cu 'n harapnic ce 'n urma lor pocnește

Și, ca un șarpe negru, prin aer se 'nvârtește.

Ursan le-aține calea și caii stau în loc,

Apoi către voinicel, ce poartă busuioc,

El zice: «Fulgo, prinde-mi pe murgul cel țintat!

«Moș Dan și eu la Nistru ne ducem pe luptat.»

— «Dar eu, întreabă Fulga, eu să nu-mi cerc puterea?»

— «Tu să rămâi aice, ca să-mi păzești averea.»

Frumos odor e Fulga, și 'naltă-i e făptura!

Sub genele-i umbroase doi ochi lucesc, ca mura,

Și părul său de aur în crețuri lungi se lasă,

Ca pe strujanul verde un caier de mătăasă.

El are glas puternic în gură rumeioară
 Și mers cu legănare de gingașă fecioară.
 Ori cine-l vede în soare cu pelița lui albă
 Purtând la brâu un paloș și pe grumazi o salbă,
 Se 'ntreabă ce să fie, fecior de smeu ori fată ?

Voinicul e viteaza copilă-a lui Ursan.
 Ea intră 'n herghelie cu pasul îndrăsneț
 Și merge drept la murgul sălbatic și răsleț,
 Zicând lui Dan ce'n treacăț îi dă povățelele :
 « Moș Dane! tu cu-a tale și eu cu ale mele! »
 Sirepul o zărește, ridică narea 'n vânt,
 Incrunță ochiul, bate copita de pământ,
 Sburlește, coama, saltă, în lături se isbește ;
 Dar Fulga svârle lațul, de gât îl arcănește
 Și, repede, ca gândul, s'aruncă ușurel,
 Ii pune mâna 'n coamă și 'ncealcă pe el.
 Gemând el sare 'n aer de patru-a lui picioare,
 Asvârle, se frământă, se spumegă 'n sudoare
 Și, 'n sbor plecând deodată, nebun de groază, murgul
 S'afundă 'n largul spațiu și spintecă amurgul...
 Dar, când steluța lunii apare viu la lume,
 Copila se întoarce cu murgul alb de spume
 Și zice: « Iată calul! El știe-acum de frâu,
 « Ca paloșul de mijloc și mijlocul de brâu. »
 Ursan cu drag răspunde : « Aibi parte de noroc! »
 Apoi cu Dan bătrânul, arzând de mare foc,
 Incalecă și 'n umbră dispar, ca într'un nor, ...
 Iar Fulga-i urmărește cu sufletul în dor.

V.

E noapte înstelată, e caldă, liniștită !
 Se pare că din ceruri pe lumea adormită
 Plutește-o lină, dulce, divină îndurare ;
 Dar ea nu poate stinge avântul de turbare,
 Ce duce călăreții pe 'ntinderea pustie.
 Precum doi spectri gemeni mânați de-o vijelie,
 Ei sbor tăcuți sub ochii steluțelor trezite
 În orizontul negru, ce-i soarbe și-i înghite.
 S'afund mereu în taina nopții, dar gândul lor
 De mult e cu Tătarii în lupta de omor.

O țintă de lumină prin umbră viu înnoată.
 Ea crește, se înalță pe zare, ca o roată,
 Și umple de văpaie cereștile abisuri.
 Păduri, movile, râuri apar căzute 'n visuri,
 Dar leul de la munte și vierul de pe vale
 Nu văd prin vis de sânge decât Moldova 'n jale :

— «E roșă luna!» zice din doi cel mai bătrân.

— «E luna însetată de sânge de păgân!»

Răspunde cel mai aspru... Și puii lor de smei
 Se duc, trăgând doi spectri de umbră după ei.
 Se duc vârtej, ca gândul plecat în pribegie,
 Se duc, pân' ce-a lor umbră, întinsă pe câmpie,
 Le trece înaintea și pân'ce se lovesc

In ochi cu faptul zilei... atuncia se opresc.

Și iată-i pe o culme nocturnii călători,

Lucind sub cerul palid în mantie de zori!

Ei lasă jos pe coastă, să pasească armăsarii,

Și stau privind în vale cum fac pârjol Tătarii.

Cinci sate ard în flăcări pe câmp, și fumul lor

Se 'ntinde, ca o apă, plutește, ca un nor,

Dealung pe șesul umed și sboară sus în aer

Ducând cu el un vuet de larmă și de vaier.

Prin fum se zăresc umbre fuginde, rătăcite,

Copii mărunți, și mame, și fete despletite,

Și cai scăpați în fugă, și câni, și boi în turme

Goniți de Tătărimea, ce calcă pe-a lor urme.

Ici, colo, se văd cete în luptă încleștate,

Mișcări de brațe goale în aer ridicate,

Luciuri de arme crunte pătate roș cu sânge;

Apoi din vreme 'n vreme o ceată luptătoare

Se 'mprăștie cu grabă, lăsând cadavre 'n soare!

Iar lângă Nistru multă urgie Tătărească

Năprasnic se ucide cu gloata românească.

Dan zice: «Măi Ursane! acolo e de noi!

«Acolo râde moartea în crâncenul răsboiu,

«Acolo să dăm proască, zub ochiul cel de sus,

«Tu despre faptul zilei și eu despre apus,

«Și cale să deschidem prin aprigul dușman...

«La lucru-acum, fârtate! la lucru, măi Ursan!

— «Amin, și Doamne-ajută!» — Ursan voios răspunde,

Și 'n gloată fie-care, ca viforul, pătrunde.

VI

Ursan năval s'aruncă în neagra Tătărime,
 Croind o parte largă prin deasa ei mulțime.
 Sub mână-i buzduganul, uneltă de peire,
 Ca un balaur face în juru-i o rotire,
 Un cerc de moarte 'n care amar de cine-i prins!...
 Sărmanu 'nhide ochii și soarele-i s'a stins!...

În lături, înainte, în urmă-i totul moare!
 Sbor creerii din tidve sub ghioaga sdrobitoare,
 Și 'n urmă, și 'mprejuru-i, și 'n lături semădate,
 Zac sute de cadavre cu capete sfărmate.
 Și ast-fel ne 'mpăcatul Ursan mereu lucrează
 Și spre Apus prin sânge mereu înaintează.

Ca dânsul, Dan bătrânul, erou întinerit.
 Tot vine după paloș spre mândrul Răsărit,
 El intră și se 'ndeasă în gloata tremurândă
 Ca junghiul cel de moarte în inima plâpândă,
 Și paloșul, ce luce, ca fulger de urgie,
 Tot cade 'n dreapta, 'n stânga și-taie 'n carne vie...
 Fug toți și per din cale-i! El strigă: «Stee față
 Cui place vitejia, cui s'a urit cu viață!»
 Dar nimeni nu 'ndrăsnește la glasu-i să apară,
 Căci el se 'naintează, precum un stâlp de pară,
 Și cine-l vede falnic, aprins, cu fruntea sus,
 Ii pare că alt soare se 'naltă din Apus.
 Și ast-fel ambii oaspeți ai morții ne 'mpăcate
 Cosesc la vieți în floare pe straturi sângerate
 Ș'ajung ei față 'n față prin apriga furtună,
 Și armele lor ude cruciș le împreună.
 — «Noroc ție, Ursane!»

— «Și ție, tot noroc!»

Dar n'a sfârșit cuvântul Ursan, și cade 'n loc,
 Străpuns de o săgeată ce-i intră 'n pept adânc;
 El scapă buzduganul, se pleacă pe oblânc
 Și greu se prăbușește c'un gemăt de pe cal.

Tătarii, ca zăvozii, pe dânsul dau năval!
 «In lături, Lifte!» strigă la ei viteazul Dan,
 Punându-se de pază la capul lui Ursan.
 Cu calu 'n mâna stângă, cu pala 'n mâna dreaptă,
 Amenințând cu ochii Tătarii, mi-i așteaptă,

Precum aşteaptă zimbrul de lupi înconjurat
 Să-i svârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat.
 Dar nici gândesc păgânii să dea pept cu el,
 Căci paloşu-i năprasnic e vultur de oţel.
 Retraşi în giur de-o parte, nemernici, sperieţi,
 Ei scot din a lor arcuri un vifor de săgeţi.
 Şi Dan, lovit în coaste şopteşte cu oftare:
 «Ursane, pentru tine, de-acum nu e scăpare!
 Zicând, el cade-aproape, se sprijină 'ntr'o mână,
 Şi paloşul lui ţine în loc ceata păgână.

O! Dane Căpitane! puterile -ţi slăbesc
 Şi norii, pe de-asupra-ţi trecând, se învârtesc;
 Tu mori, şi Tătărimea s'apropie de tine!

Dar iată din pustiuri un alb vârtej că vine
 Şi trece prin urdie, ca printr'un lan de grâu.
 E un voinic călare pe-un cal ce n'are frâu,
 Voinic, în brâu cu paloş şi pe grumaz cu salbă.
 E Fulga ce apare, ca o fantasmă albă,
 Şi grabnic pe-al ei tată răpeşte din grămadă,
 Apoi cu el dispare, ca şoimul cu-a sa pradă.

Allah! răcnesc Tătarii cătând cu groază 'n urmă;
 Dar ce văd ei deodată, căci glasul lor se curmă?
 Ei văd curgând pe dealuri arcaşii din Orhei
 Ce vin cu-o falcă 'n ceruri, aprinşi, ca nişte smei!
 Un lung fior de spaimă pătrunde într'o clipă
 Prin deasa Tătărime ce-i gata de risipă,
 Şi toţi pe loc la fugă plec' iute, se duc orbi,
 Cum pleacă din câmpie un nor întins de corbi.
 Amar e de răsleţul, ce 'n urma lor rămâne;
 Şi cade, mic sau mare, pe mânilor române!
 În faţă cu Românul nu-i milă, nu-i ertare,
 Nici chiar în sân de mamă nu poate-avea scăpare.
 O ştiu de mult Tătarii, o ştiu de la bătrâni,
 Şi fug, nevrând s'asculte de şefi, de-ai lor stăpâni.
 Tot omul vede moartea ş'aleargă 'nspăimântat,
 Cel viu uită şi lasă pe mortul ne 'ngropat,
 Şi, fără 'ntoarce capul, se duce-orice păgân
 Că 'n umbra fiecărui s'avântă un român!

Ear Hanu-şi smulge barba, îşi rupe şalul verde,
 Privind urdia 'ntreagă în clipă cum se perde.

Sub ochii lui în lacrimi, pe câmpul cel de lupte
 Apar grămezi de leșuri, grămezi de arme rupte,
 De cai uciși, de care, de corturi risipite
 Și tunurile oastei de oaste părăsite!

O! pas cumplit al soartei! Tot ce-i eră de fală,
 Cai, steaguri, cete mândre, strălucitoare arme,
 Clădiri de visuri 'nalte, magie triumfală,
 A fost de-ajuns o clipa ca totul să se darme!

VII

Ghirai a trecut Nistrul înnot pe calul său,
 Luând pe Dan rănitul ca pradă și trofeu.
 El merge de se 'nchide în cortu-i umilit,
 Precum un lup în codri ce-a fost de câni gonit.
 Trei zile, trei nopți Hanul nu gustă 'n suflet pace.
 Intins, ca un cadavru, jos pe covor el zace,
 Dar când revine, palid, din lunga-i disperare,
 În ochii lui trec fulgeri de cruntă răsbunare.
 El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.

Deși coprins de lanțuri, măreț intră Românul!

— «Ghiaur!» zice Tătarul cu inima haină,
 «Ce simte firul ierbeii, când coasa e vecină?»
 — «Ea pleacă fruntea 'n pace,» — răspunde Căpitanul, —
 «Căci are să renască mai fragedă la anul!»
 Ghirai cade pe gânduri, lăsându-și capu 'n pept,
 Și, împlânzindu-și glasul: «O! Dan, om înțelept!
 «Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
 «Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
 «Pe mulți Tătari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!
 «Acum îți veni rândul și ție ca să mori.
 «Privește lângă ușă călăul te pândeste
 «Cu ștreangul și cu pala, ce 'n mână-i zângănește.
 «Un semn și capu-ți sboară la câini și la vulturi
 «Și sufletu-ți se perde în lumea de ghiauri;
 «Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,
 «Gândind la bătrânețea, ce-apasă-al meu părinte,
 «Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te iertă,
 «De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!»

Creștinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
 Înălță-a lui statură și zice maiestos :

— «Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoiu !
 «Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voiu.
 «Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
 «Nici pata făr'delegii în fruntea mea săpată.
 «Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
 «Un verme ce mănâncă albeața din obraz.
 «Cui place să roșească, roșească... eu nu vreau
 «Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
 «Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc
 «Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc,
 «Ca după-o viață lungă, ferită de rușine,
 «Mormântul meu să-fie curat și alb ca mine.
 «Așa m'a deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie !
 «La traiu fără mustrare și fără prihănie.
 «Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri,
 «Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
 «Departea ea de mine!... Mai drept e ca să mor !...
 «Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
 «Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
 «Să mai sărut o dată pământul țării mele!»

Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui desface
 Unelta de robie sub care leul zace,
 Cumplitul lanț ce-l leagă cu strânse noduri sute,
 Și zice grabnic: «Tată, ia calul meu și du-te !»
 Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece
 Și 'n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
 Și inima lui crește și ochi-i plini de jale
 Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.

Sărmanu 'ngenuchează pe iarba, ce străluce,
 Iși pleacă fruntea albă, smerit își face cruce,
 Și pentru totdeauna sărută, ca pe-o moaște,
 Pământul, ce tresare și care-l recunoaște...

Apoi el se întoarce la Hanul, intră 'n cort,
 Suspina, șovăește și—palid—cade mort !

Iar Hanul, lung privindul rostește cu durere :

«O ! Dan viteaz, ferice, ca tine cine pere!
 «Având o viață verde în timpul tinereții,
 «Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții !...»

Analiză. I. În această compoziție, Alecsandri ne înfățișează caracterul și faptele unui viteaz Român, Dan, căpitan de plaiu, a cărui amintire se păstrează și în poeziile populare (după cum se vede din versurile puse ca *motto*) și, înfățișându-ni-le, își exprimă sentimentul său de admirațiune și entusiasm pentru cei ce-și apără cu sângele lor țara și rămân neclintiti în credința strămoșească, și are de scop să ni-l transmită și nouă, cititorilor. Acest sentiment de admirațiune și entusiasm constituie dar *fondul* compozițiunii, iar caracterul și faptele lui Dan constituiesc imaginile, adică obiectul sau *conținutul*, în care sentimentul în cestiune se intrupează. Dacă acum observăm, că acest sentiment este exprimat cu claritate și putere, și în acelaș timp imaginile (figura lui Dan, gândurile, sentimentele și cu deosebire faptele sale și-ale tovarășilor săi, precum și împrejurările în care se desfășoară aceste fapte) sunt poetice, adică plătuite de o imaginație originală, care a transformat deosebitele cunoștințe pe care le-ar putea avea și alți oameni, în niște imagini proprii, ajungem la concluzia că această compozițiune este o *poezie*.

II. Această poezie însă, precum se observă îndată, nu este *lirică*. Deși poetul pe ici pe colo își exprimă și *direct* sentimentul său de admirațiune și entusiasm, totuși acest sentiment ne mișcă mai mult când poetul ne *povestește* pur și simplu faptele lui Dan, decât când se înflăcărează însuși pentru ele. Cu alte cuvinte sentimentul, ce poetul voește să ne transmită, nu ni-l arată ca al său, ci-l intrupează într'un șir de fapte (*momente*) care se țin una de alta și alcătuesc împreună *un singur fapt* (*acțiune*). Eroul Dan, deși bătrân și retras de lume, se duce la luptă împreună cu tovarășul său Ursan, când vede Țara călcată de Tătari, se luptă cu vitejie în contra lor, apără pe Ursan, când acesta cade ucis, este rănit și prins, apoi amenințat cu moartea ca să-și lepede credința; dar el rămâne statornic în legea sa, înduioșează cu tăria sufletului său pe Hanul Tătarilor și, înainte de a primi moartea, i se îngăduie să-și mai vadă o dată pământul țării sale, și moare, fără a fi executat, în admirația vrășmașilor. Acest șir de fapte alcătuesc un singur fapt: *statornicia credinței eroului Dan în iubirea lui de țară și*

credință strămoșească. Cunoașterea acestui fapt în toate amănuntele sau momentele lui, fără nici o altă explozie de entusiasm din partea poetului, e singură de ajuns ca se deștepte în suflet acel sentiment. Poetul astfel nu-și exprimă direct și subiectiv simțirea sa, ca în poezia lirică, ci *indirect și obiectiv*, întrupând-o într'o persoană deosebită de dânsul, pe care o pune, prin combinațiile imaginațiunii sale, să săvârșască *un fapt care în mod natural este în legătură cu acea simțire* și care, tocmai din pricina acestei legături naturale, trebuie s'o deștepte în sufletul tuturor ce vor lua cunoștință de dânsul. Poezia, care exprimă un sentiment prin povestirea unui fapt, se numește *poezie epică* sau *epos*. «Dan căpitan de plaiu» este dar o *poezie epică*.

III. Dacă cercetăm mai departe conținutul acestei poezii, observăm mai întâiu că persoana, pe care poetul o imaginează spre a întrupă sentimentul său, are un suflet curat, tare și plin de vitejie, dar acțiunea sa, ori cât de frumoasă ar fi, nu este atât de măreață încât, spre a fi înțeleasă, să fie trebuință de desvoltări mari cu privire la viața poporului, din mijlocul căruia a eșit. Această acțiune rămâne oare-cum limitată și individuală, nu are o importanță pentru ori-cine ar citi-o, ci cu deosebire numai pentru noi, Românii, și încă dintre Români, numai pentru aceia care simpatizează adânc cu viața sbuciumată pe care a dus-o acest popor în luptă cu neamurile păgâne. O asemenea *poezie epică* se numește *poemă eroică*. «Dan Căpitan de Plaiu» este dar o *poemă eroică*.

Teorie. § 17. Se numește *poezie epică* orice compozițiune poetică, prin care poetul ne transmite un sentiment prin ajutorul povestirii mai pe scurt sau mai desvoltat a unui fapt plăsmuit de imaginația lui, fie că e pe dea-ntregul imaginat, fie că împrumută și date reale.

§ 18. Poezia epică ia numele de *poemă eroică*, dacă faptul, ce constituie conținutul său, cum și persoana eroică ce-l săvârșește, inspiră entusiasm și admirațiune, dar nu sunt așa de însemnate încât să nu poată fi înțelese fără desfășurarea momentelor mai însemnate din viața poporului din care face parte eroul.

§ 19. Poezia epică (și deci poema eroică) este cu atât mai de valoare, cu cât poetul se ferește mai mult să-și exprime direct sau măcar violent sentimentele sale. Regulă generală : sentimentele trebuie să resară din povestirea *liniștită* (lipsită de lirism) a faptelor. În măsură ce poetul nu respectă această regulă, în aceeași măsură compoziția sa își pierde caracterul epic și ia caracter liric.

Exercițiul XXVI. Să se scoată figurile poetice mai însemnate din poema eroică «Dan, căpitan de plaiu», arătându-se cele care nu par destul de nemerite.

Exercițiul XXVII. Să se judece pe temeiul §-lui 19 valoarea *epică* a aceleiași poeme eroice.

Exercițiul XXVIII. Să se analizeze în scris acelaș poem, după următorul plan :

A. Introducere.

Autorul, colecțiunea din care face parte poezia, data compunerii ei.

B. Tractarea.

I. Fondul poetic.

1. **Fondul.** *Sentimentul fundamental* și izvorul lui de inspirație.

2. **Conținutul.** a) *Persoanele* ce iau parte la fapt și caracterizarea lor. Persoana principală (eroul), persoanele secundare. Persoanele simpatice și cele antipatice.

b) *Înșirarea* mai cu deamănuntul a faptelor (momentelor) ce cuprinde poema, motivarea și reducerea lor la unitate.

c) *Izvoarele de inspirațiune* ce se trădează în plăsmuirea deosebitelor momente. Momentele reale și cele imaginare. Caracterizarea poetului în legătură cu determinarea acestor momente.

d) *Caracterizarea fondului poetic* al compozițiunii pe baza celor stabilite până acum. Calitățile și scăderile ei din punctul de vedere al acestui fond.

II. Forma.

- a) Limba.
 b) Stilul propriu zis.
 c) Simetria.
 d) Caracterizarea generală a poeziei din punctul de vedere al formei.

C. Concluziunea.

Insemnătatea poemei din punctul de vedere al culturii și educațiunii naționale.

Exercițiul XXIX. Să se citească «Dumbrava Roșie» de V. Alecsandri și să se spună de ce această poemă, cu toată însemnătatea figurii lui Ștefan cel Mare, nu este decât tot o poemă eroică.

38. MIORIȚA

Culeasă din popor și îndreptată

de

V. Alecsandri.

P'un picior de plaiu
 P'o gură de raiu,
 Iată vin în cale,
 Se cobor în vale
 Trei turme de miei
 Cu trei ciobănei.
 Unu-i Moldovean,
 Unu-i Ungurean
 Și unu-i Vrâncean.
 Iar cel Ungurean
 Și cu cel Vrâncean
 Mări, se vorbiră,
 Ei se sfătuiră,
 Pe l'apus de soare,
 Ca să mi-l omoare
 Pe cel Moldovan,
 Că-i mai ȃrtoman,
 Și-are oi mai multe
 Măndre și cornute,

Și cai învățați,
 Și câni mai bărbați!...
 Dar cea Mioriță
 Cu lâna plăviță,
 De trei zile 'ncoace
 Gura nu-i mai tace,
 Iarba nu-i mai place.
 — Mioriță lae,
 Lae, bucălae,
 De trei zile 'ncoace
 Gura nu-ți mai tace,
 Ori iarba nu-ți place!
 Ori ești bolnăvioară,
 Mioriță, Mioară?
 — Drăguțele bace,
 Dă-ți oile 'ncoace
 La negru zăvoiu,
 Că-i iarba de noi
 Și umbra de voi.

Stăpâne, stăpâne,
 Iți cheamă ș'un câne,
 Cel mai bărbătesc
 Și cel mai frățesc,
 Că, l'apus de soare,
 Vreau să mi te-omoare
 Baciul Ungurean
 Și cu cel Vrâncean!
 — Oiță Bârsană
 De ești năsdraună
 Și de-ar fi să mor
 In câmp de mohor,
 Să spui lui Vrâncean
 Și lui Ungurean
 Ca să mă îngroape
 Aicea p'aproape
 In strunga de oi,
 Să fiu tot cu voi;
 In dosul stâinii
 Să mi-aud câinii.
 Astea să le spui,
 Iar la cap să-mi pui
 Flueraș de fag,
 Mult zice cu drag!
 Flueraș de os,
 Mult zice duios!
 Flueraș de soc,
 Mult zice cu foc!
 Vântul când a bate
 Prin ele a răzbate
 Ș'ouile s'or strânge
 Pe mine m'or plânge
 Cu lacrimi de sânge!
 Iar tu de omor
 Să nu le spui lor:
 Să le spui curat
 Că m'am însurat
 Cu-o mândră crăeasă,
 A lumii mireasă;
 Că la nunta mea
 A căzut o stea;
 Soarele și luna
 Mi-au ținut cununa;

Brazii și paltinași
 I-am avut nuntași,
 Preoți, munții mari,
 Pasări, lăutari,
 Păsărele mii
 Și stele făclii!
 Iar dacă-i zări,
 Dacă-i întâlni
 Măicuța bătrână
 Cu brăul de lână,
 Din ochi lăcrămând
 Pe câmp alergând,
 Pe toți întrebând
 Și la toți zicând:
 «Cine-a cunoscut,
 Cine mi-a văzut,
 Mândru ciobănel
 Tras printr'un inel?
 Fețișoara lui,
 Spuma laptelui;
 Mustăcioara lui,
 Spicul grâului;
 Perișorul lui,
 Pana corbului;
 Ochișorii lui,
 Mura câmpului! . . .
 Tu, Mioara mea,
 Să te 'nduri de ea
 Și-i spune curat
 Că m'am însurat
 Cu-o fată de craiu
 Pe-o gură de raiu;
 Iar la cea măicuță
 Să nu spui, drăguță,
 Că la nunta mea
 A căzut o stea,
 C'am avut nuntași
 Brazii și paltinași,
 Preoți, munții mari,
 Pasări lăutari,
 Păsărele mii
 Și stele făclii . . .

Analiză. În această poezie, care, în felul ei, este unică în literatura română, fie scrisă fie nescrisă—poetul popular ne face să simțim adâncă dragoste a Românului pentru natură. Moldoveanul, care grăește așa de dulce cu «Miorița», ce-i vestește că va fi ucis de tovarășii săi; dragostea ce are pentru oile sale; liniștea, cu care privește moartea, ce-i va veni în mijlocul naturii și care i se pare că îi este mireasă; descrierea morții sale, pe care el o vede ca o nuntă la care iau parte toate frumusețile firii; și, în fine, mila lui de mamă și totuși liniștea lui față de durerea ei — toate, ne dau imaginea poetică a unui suflet a căruia dragoste de natură îl face să nu se deslipească de ea și să facă una ca ea. Mort, el nu va fi mort. Munții cei mari îi vor stă vecinic în zări, sub cerurile albastre și adânci, sau înfășurați de nori și încununați de fulgere; soarele îl va lumina necurmat cu coroana strălucitoare a razelor, și luna va lăsa să cază necurmat de-asupra-i dulcele zabranic de tainică lumină al searbedei sale priviri; codrii, cu brazii și paltinașii săi, îl vor încânta și de atunci înainte cu prelungul lor fâșăit de frunze sau cu muzica sălbatică a mugetului lor în furtună. Ziua, pasărele cerului îi vor cânta mereu și de-acî înainte, iar, noaptea, îi vor clipi mereu stelele și de acî înainte, din înaltul cerului. El își va auzi din când în când fluerașul sunând la capul său, câinii lătrând și oile plângând, și inima lui va fi una cu cuprinsul nemărginit al firii.

Partea covârșitoare a acestei poezii consistă în vorbirea Moldoveanului, care și-arată aceste sentimente ale sale. Faptele, de care se vorbește până ce el începe să-și destăinuiească sufletul: coborîrea celor trei ciobani cu oile, tânguirea Mioriții, destăinuirea secretului și sfaturile ei, sunt imaginate de poet numai pentru ca să dea prilej Moldoveanului să-și arate sufletul său. Ce se va întâmpla mai departe: dacă Miorița a spus drept, dacă Ungureanul și Vranceanul au întreprins ceva în contra Moldoveanului, dacă el a fost sau nu ucis, dacă, după moarte, i s'au împlinit sau nu dorințele,—aceste lucruri poetul nu ni le spune și nici n'are trebuință să le spună. Natural ar fi fost ca deosebitele fapte ce constituie expoziția poeziei să ducă la un nod și la un desnodământ, totuși poetul nu face aceasta, și noi citind poezia și umplân-

du-ne sufletul de frumusețile ei, avem sentimentul că nu-i lipsește nimic, și că e natural să nu aibă nici nod, nici desnodământ. Aceasta însemnează, că în realitate această poezie nu este epică, ci lirică. Vrând-nevrând sentimentul Moldovanului îl raportăm la poet, și ne place mai bine că ni se dă prilejul să facem această raportare, decât să vedem de-a dreptul că poetul își exprimă sentimentul său. Cu alte cuvinte, poetul a întrebuițat elementele epice numai pentru ca să pună și mai în relief efectul liric. Să nu confundăm dar poeziile epice, la care lirismul e un defect, cu poeziile lirice la care elementele epice sunt o calitate.

Teorie. § 20. Poeții întrebuițează adesea elemente epice pentru ca să-și exprime și mai puternic sentimentele lor lirice. În acest caz el trebuie să aibă grija ca să ne îndrepteze atențiunea noastră în mod natural asupra efectului liric, nelăsând-o de loc să fie solicitată de interesul epic.

Exercițiul XXX. Să se facă aplicațiunea acestui §, la poezia «El-Zorab».

Exercițiul XXXI. Să se compare «Miorița» cu «Mai am un singur dor».

Exercițiul XXXII. Să se studieze versificația poeziei «Miorița» în raport cu aceea din bucata «Codrule, codruțule».

39. E L - Z O R A B.

de

G. Coșbuc.

G. Coșbuc, de origine dintr'un sat de lângă Năsăud (Transilvania), este cel mai însemnat poet al nostru de astăzi. Academia l-a onorat cu marele premiu de 12000 lei, care s'a oferit întâiu lui Alecsandri și a doua oară lui Odobescu. Colecțiile sale mai însemnate sunt : „Balade și Idile“, „Fire de tort“. Cele mai cunoscute poezii: „Cântec Barbar“, „Noapte de vară“, „Vrem pământ“, „Nunta Zamferei“, „El-Zorab“, „Moartea lui Fulger“.

O lume cu totul deosebită, lumea țăranilor, este zugrăvită cu un rar talent în poeziile lui. În ele simțim aerul curat, sănătatea locuitorilor de la munte, inimă caldă și dorința de viață. Aci întâlnim accente de bărbăție, indemn la muncă, la luptă, rare-ori de descurajare. Lui Coșbuc îi lipsește adâncimea concepțiunii, dar în schimb are simplicitate și frăgezime de sentimente une-ori, iar alte-ori energie și avânt bărbătesc.

La pașa vine un Arab.
 Cu ochii stinși, cu graiul slab:
 «Sunt, pașă, neam de Beduin
 «Și de la Bab-el-Mandeb vin,
 «Să vând pe El-Zorab.

«Arabii toți răsar din cort,
 «Să-mi vadă roibul, când îl port
 «Și-l joc în frâu și-l las în trap.
 «Mi-e drag, ca ochii mei din cap,
 «Și nu l-aș da nici mort.

«Dar trei copii de foame-mi mor,
 «Uscat e cerul gurii lor;
 «Și, de amar îndelungat,
 «Nevestei mele i-a secat
 «Al laptelui izvor.

Ai mei perduți sunt, pașă, toți,
 «O, mântuie-i, de vrei, că poți!
 «Dă-mi bani pe cal, că sunt sărac,
 «Dă-mi bani, dacă-l găsești pe plac,
 «Dă-mi numai cât socoți!»

El poartă calul dând ocol,
 In trab grăbit, în pas domol,
 Și ochii pașei mari s'aprend;
 Cărunta-i barbă netezind,
 Stă mut, de suflet gol.

«O mie de țechini ¹⁾ primești?»
 — «O, pașă, cât de darnic ești!
 «Mai mult decât în visul meu!
 «Să-ți răsplătească Dumnezeu
 «Așa cum îmi plătești!»

Arabul ia cu ochii plini
 De zâmbet, mia de țechini: —
 De-acum, de-acum ei sunt scăpați!
 De-acum vor fi și ei bogați,
 N'or cere la străini!

1) Țechimul eră o monedă de aur italiană în valoarea aproximativă a unui gal
 (11 l. 75).

Nu vor trăi sub cort în fum,
 Nu-i vor cerși copiii 'n drum,
 Nevasta lui se va 'ntremă
 Și vor aveà și ei ce da
 Săracilor de-acum! —

El strânge banii mai cu foc
 Și pleacă, beat de mult noroc,
 S'aleargă dus de-un singur gând:—
 Deodată însă, tremurând,
 Se 'ntoarce, stă pe loc,

Se uită lung la bani, și pal ¹⁾
 Se clatină, ca dus de-un val.
 Apoi la cal privește drept;
 Cu pașii rari, cu fruntea 'n piept
 S'apropie de cal.

Cuprinde gâtul lui plângând
 Și, 'n aspra-i coamă îngropând
 Obrajii palizi: «Puiu de leu»,
 Suspina trist, «odorul meu»,
 «Tu știi că eu te vând ?

«Copiii mei nu s'or jucă
 «Mai mult cu frunze 'n coama ta ;
 «Nu te-or petrece la izvor ;
 «De-acum smochini din mâna lor,
 «Ei n'or aveà cui da !

«Ei nu vor mai ieși cu drag,
 «Să 'ntindă mânilor din prag
 «Să-i iau cu mine 'n șa pe rând !
 «Ei nu vor mai ieși răsând
 «In calea mea șirag !

«Copiii mei, cum să-i îmbun ?
 «Nevestei mele ce să-i spun,
 «Când va 'ntrebà de El-Zorab ?
 «Va râde 'ntregul neam arab
 «De bietul Ben-Ardun !

«Raira, tu, nevasta mea,
 «Pe El-Zorab nu-l vei vedea

1) Palid, galben.

- «Mai mult urmându-te la pas,
«Nici în genunchi, la al tău glas,
«El nu va mai cădeà !
- «Pe-Ardun al tău, pe Ben-Ardun
«N'ai să-l mai vezi în sbor nebun
«Pe urma unui șoim ușor,
«Ca să-ți împuște șoimu 'n sbor,
«Nu-i vei pofti : Drum bun !
- «Nu vei zâmbi, cum saltă 'n vânt
«Ardun al tău în alb veșmânt ;
«Și, ca să simți sosirea lui,
«Mai mult de-acum tu n'o să pui
«Urechia la pământ !
- «O calul meu ! Tu fala mea,
«De-acum eu nu te voiu vedeà
«Cum ții tu nările 'n pământ
«Și coada ta fuior în vânt,
«In sbor de rândunea !
- «Cum mesteci spuma albă 'n frâu,
«Cum joci al coamei galben râu,
«Cum ei pământul în galop
«Și cum te-așterni, ca un potop,
«De trăsnete 'n pustiu !
- «Știà pustiul de noi doi
«Și zarea se îngrozià de noi —
«Și tu de-acum al cui vei fi ?
«Și cine te va mai scuti
«De arșite și ploi ?
- «Nu vor grâi cu tine blând,
«Te-or înjurà cu toți pe rând
«Și te vor bate, — odorul meu,
«Și te-or purtà și mult și greu ;
«Lăsa-te-vor flămând !
- «Și te vor duce la războiu,
«Să mori, tu cel crescut de noi !
«Ia-ți banii, pașă ! Sunt sărac,
«Dar fără cal eu ce să fac ?
«Dă-mi calul înapoi !»

Să 'nceruntă pașa. «Ești nebun ?
 «Voești pe ianiceri să-i pun
 «Să te dea cânilor ? Așa !
 «E calul meu, și n'așteptă
 «De două ori să-ți spun !»

—«Al tău ? Acel care-l crescù
 «Iubindu-l, cine-i, eu ori tu ?
 «De dreapta cui ascultă el,
 «Din leu turbat făcându-l miel ?
 «Al tău ? O, pașă, nu !

«Al meu e ! Pentru calul meu
 «Mă prind de piept cu Dumnezeu !—
 «Ai inimă ! Tu poți să ai
 «Mai nobili și mai mândri cai,
 «Dar eu, stăpâne, eu ?

«Intreagă mila ta o cer !
 «Allah e drept, ș'Allah din cer
 «Va judecă ce-i între noi,
 «Că mă răpești și mă despoî,
 «M'arunci pe drum să pier.

«Și lumea te va blestemă,
 «Că-i blestem făptuirea ta.
 Voiu merge, pașă, să cerșesc.
 Dar mila voastră n'o primesc :
 «Ce bine-mi poți tu da ?»

Dă pașa semn. «Să-l dăsbărați,
 «Și binele în vergi i-l dați !»
 Sar eunucii, vin, îl prind.
 Se 'ntoarce-Arabul răsărind,
 Cu ochii înghețați.

El scoate grabnic un pumnal,
 Ș'un val de sânge, roșu val
 De sânge cald a izvorît
 Din nobil-incomatul gât,
 Și cade mortul cal.

Stă pașa beat, cu ochi topiți ;
 Să trag spahiii 'ncremenîți.

Ș'Arabul, în genunchi plecat,
Sărută sângele 'nchegat
Pe ochii 'nțepeniți.

Se 'ntoarce-apoi cu ochi păgâni
Ș'aruncă fierul crunt din mâni:
«Te-or răsbună copiii mei!—
Ș'acum mă taie, dacă vrei,
«Ș'aruncă-mă la câni!»

Exercițiul XXXIII. Să se studieze figurile mai însemnate și simetria acestei poezii.

40. CORBEA

Baladă din popor

Foicică mărăcine,
Ascultați, boeri, la mine
Să vă spun pe «Corbea» bine.

Frunză verde peliniță
Zace-mi, zace în temniță,
Pus de Vodă Ștefăniță,
Zace-mi Corbea viteazul,
Zace-mi Corbea haiducul.
In temniță la Opriș,
Unde-mi zace Corbea 'nchis,
Șade 'n apă
Până 'n sapă,
Și 'n noroiu
Până 'n țurloiu

Cu lacăte pe la ușă,
Cu mâini dalbe în cătușe,
Iar la gât pecetluit
Cu cinci litre de argint,
Cum n'am văzut de când sunt.

Frunzuliță trei foi late,
De ce în temniță-mi șade?
Pentr'un paloș ferecat,
Numa 'n aur îmbrăcat,
De nu știu cine furat;
Pentr'un Roșu bidiviu,
Cal nebun, roșu, sglobiu,

Ce-a fost prins de prin pustiu.
Și 'n temniță de când șade?
De nouă ani jumătate
Ș'alte trei zile de vară:
Numele-i merge prin țară.

Azi e sfânta Sâmbătă,
Mâine mi-e Duminecă,
Chiar Dumineca cea mare,
Zi de sfântă sărbătoare.
Es din sfânta mănăstire,
De la sfânta leturghie,
Toți boerii la plimbare
Și Vodă la vânătoare.
Frunzuliță lemn uscat,
Iacă, măre, s'a 'ntâmplat
Că chiar măiculița Corbii,
Fugită 'n țara Moldovii,
Babă slabă și 'nfocată,
Dar la minte înțeleaptă,
La cuvinte propiată
Și 'n zarafir îmbrăcată,
Vr'o trei-patru oușoare
Duce Corbii la 'nchisoare
Și 'n temniță de mâncare.
Lua târgul
Tot d'alungul
Și uliți d'a curmezișul,

Pe unele se 'ndreptă,
 P'altele se rătăciă,
 Pân' la temniț'ajungeă.
 Iar, dacă mi-și ajungeă,
 Baba slabă și 'nfocată,
 Dar la minte 'nțeleaptă,
 La cuvinte propiată,
 Cu zarafir îmbrăcată,
 La fereastră s'așeză
 Și din gură tot strigă :
 — «Corbeo, maică, aici ești ?
 Corbeo, maică, mai trăiești ?
 Spune-mi, maică, de ești viu,
 Spune maichii, ca să știu ;
 Că, d'ei fi, măicuță, mort,
 Să dau la popa de-un ort,
 Cu popa sa te cetesc,
 De pomeni să-ți îngrijese !»
 Corbea dac'o auziă,
 Glasul că-i înțelegeă
 Și din gură-i răspundeă :
 — «Maică, măiculița mea,
 Maică, par'că tot sunt viu,
 Dar numai sufletu-mi țiu,
 În temniță m'am useat,
 Că, 'n ea de când am intrat,
 Din chica, ce mi-a crescut,
 Mi-am făcut
 De așternut,
 Cu barba m'am învelit,
 Cu mustăți m'am ștergărit ¹⁾
 Aicea, când am intrat,
 Ce-am văzut când m'am uitat ?
 Băjbăiau șerpoaicele
 Și erau, ca acele,
 Broaștele, ca nucile,
 Năpârci, ca undrelele.
 Acuma șerpoaicele,
 Maică, sunt ca grinzile,
 Broaștele, ca ploștile
 Și năpârci, ca bușile.

De când, maică, am intrat,
 Pic de vin n'am mai gustat,
 Somn nu m'a mai apucat.
 Pe toate că le-am răbdat
 Și pe toate le-aș răbdă,
 De n'ar fi una mai rea,
 C'o drăcoaică
 De șerpoaică,
 Bat'o Maica-Precista !
 S'a 'ncurcat în barba mea.
 Ea, maică, că mi-a ouat,
 Ouăle și le-a lăsat
 În fundul șalvarului,
 Fundul puzunarului;
 În sânul meu c'a clocit
 Și puii și-a colăcit ;
 În sânul meu că și-i crește
 Și de coaste mă ciupește.
 Unde, maică, se sgârcește
 Inimioara mi-o răcește ;
 Unde, maică, se întinde
 Inimioara mi-o coprinde !

Mă-sa, dacă l-auziă
 Mă-sa, măre, ce-mi făceă ?
 Nici o clipă nu perdeă,
 Ci de grabă că-mi plecă.
 La cârciumă se duceă,
 Mâna pe cofă puneă,
 Cinci-spre-ce-oca vin turnă,
 Iute 'napoi se 'ntoreceă,
 La fereastră c'o duceă
 Și 'n mâna Corbii c'o da.
 Corbea, dacă mi-o vedeă,
 Tocmai din adânc oftă,
 Ochii la cer îndreptă,
 La Dumnezeu se gândiă,
 La Dumnezeu se uită.
 Dumnezeu că se 'ndură
 Dumnezeu l-invredniciă
 Și putere că-i dădeă.

1) M'am șters.

El, dacă se odihniă,
 Cu ochi negri se uită
 Cofa cu mâna luă,
 Intr'o parte se lăsă;
 Cam într'o rână se da,
 Cofa la gură duceă,
 Buze pe cofă puneă
 Și, din cofă când sorbiă,
 Tocmai 'n fund că răsufliă,
 Și, când cofa aruncă,
 Peste cap cofa că dă.
 Pai-spre-ce hoți doboră
 Și pe loc îi omoră.
 Apoi cu mă-sa vorbiă
 Și din gură ce-i ziceă?
 — «Maică, măicuțița mea,
 Nu-i păcat de viața mea?
 Stau în temniță băgat
 Pentr'un paloș ferecat,
 De nu știu cine furat,
 Pentru Roșul bidiviu,
 Pentru Roșul meu sglobiu
 Altă vină nu mai știu.
 M'am gândit, m'am răsândit
 Și iată ce-am plănuit:
 Azi e sfânta Sâmbătă,
 Măine e Duminecă,
 Chiar Duminica cea mare,
 Zi de sfântă sărbătoare,
 Când es Domni la vânatoare
 Și boierii la plimbare.
 Tu, măicuță, să te duci
 Și pe Vodă să-l apuci,
 De departe să 'ngenuchi,
 Mână, poală să-i săruți,
 De d'aproape să te rogi
 Și din gură tu să-i zici:
 «Iartă, Doamne, Ștefan Vodă
 «Iartă, Doamne, pe Corbea,
 «C'o da bir, ca birnicii,
 «Găleata, ca nemeșii,
 «Bănetul, ca vameșii,
 «Ș'a fi 'n rând cu boerii!»

Du-te, maică, și te 'ntoarce,
 Doar mânia i s'o întoarce.»
 Baba, unde-l auziă,
 Baba nu mai așteptă,
 Chiar atuncia se duceă,
 Drumul lui Vodă-i țineă,
 De departe 'ngenuchiă,
 Mâna, poala-i sărută,
 De d'aproape se rugă
 Și din gură mi-i ziceă:
 — «Iartă, Doamne Ștefan-Vodă,
 Iartă, Doamne pe Corbea!»
 Ștefan-Vodă 'nțelegeă
 Unde baba l-atingeă,
 Și 'n gura mare-i ziceă:
 — «Babă slabă și 'nfocată,
 Ascultă, babo, la mine,
 Ca să-ți spui de Corbea bine:
 Azi e sfânta Sâmbătă,
 Măine e Duminecă,
 Chiar Duminica cea mare,
 Zi de sfântă sărbătoare,
 Ș'ai să fii d'o soacră mare
 Lui Corbea pecetluit
 Cu cinci litre de argint,
 Iată, mare, i-am găsit,
 Frumoasă cum nu e 'n lume
 Ș'o cheamă, babo, pe nume
 Jupâneasa Carpena,
 Adusă din Slatina,
 Numai din topor cioplită
 Și din bardă bårduită,
 Pe la vârf cam ascuțită,
 Pe la mijloc e strujită,
 La tulpină văruiată,
 Pentru Corbea-al tău gătită.
 Babo, am mai îngrijit,
 Lăutari de i-am tocmit,
 Lăutari din București
 Pe galbeni împărătești,
 Cu papucii gălbiori,
 Cu ceacșirii roșiori,

Când îi vezi te înfiori,
Și te cutremuri să mori!»

Cât eră ea de bătrână,
Săriă mai ca o copilă;
Intr'o fugă alergă
Și la Corbea se ducea,
La temniță ajungeă,
De fereastră se lipiă,
Toate i le povestiă.
Corbea dacă-mi ascultă,
Corbea greu se necăjiă
Și oftând îi răspundeă :
— «Ci taci, maică, la naiba,
Că așa e femeea :
Poale lungi și minte scurtă,
Judecată mai mărunță.
Jupâneasa Carpena,
Adusă din Slatina
Nu-mi-e, maică, soția,
Ci mi-este, maică, țeapa,
Să mă cunune cu ea,
Sărăcut de viața mea!
Lăutarii cine-mi sunt ?
Vulturii ce sboară 'n vânt,
Cu penele zugrăvite,
Cu boturi de pietre scumpe,
Cu picioare
Gălbioare

Și de sânge roșioare.
Mă-sa, unde-l auziă;
Imi oftă și îmi plângeă,
Cu pumnii 'n cap se băteă.
Iar Corbea ce mi-i ziceă ?
— «Lasă, maică, bocetul,
Ca să nu-ți pierzi cumpătul,
Că de păcatele mele
Oiu da seama eu de ele.
Văz că nu vrea Dumnezeu
Ca să scape Roșul meu :
D'o scăpă el, mă duc eu.
De vrei, maică, eu să scap,
Du-te iute și de grab,

Du-te în țara Moldovii,
La groapa cu șapte nuci,
Pe Roșul să mi-l aduci
Deșelat și deșolat,
Ca păunul nerotat;
Și, cu el de te'i întoarce,
Să vii la oraș încoace,
Pe Vodă, de l-o vedeă,
La suflet l-o săgetă :
El pe mine m'o chemă
Să-i încalec pe Roșul,
Ca să-i vază umbletul.

Babă pe Roșu-l luă,
De căpăstru l-duceă,
La oraș că-mi ajungeă.
Când pe uliță intră,
Roșul, mare, râncheză :
Negustori se spăimântă,
Boeri afară-mi ieșiă,
Toți de Corbea că-mi vorbiă
Și din gură mi-și ziceă :
— «Par'c'ar fi scăpat Corbea!»
Cine pe baba 'ntâlniă.
Cine pe Roșu-l vedeă
Tot mereu că-mi întrebă :
— «Nu ți-e Roșul de vânzare
Să-ți dăm galbeni și parale,
Ori să faci d'un schimb cu noi,
Pentru unul, să-ți dăm doi,
Ți-am plini până la trei!»
Dar baba ce răspundeă,
Dar baba ce le grăiă ?
— «Nu mi-e Roșul de vânzare,
Nu mi-e Roșul de schimbare,
Ci mi-este de dăruială
Cui o da pe Corbe'afară »
Negustori, când auzia,
Boeri, când înțelegeă,
Babei, mare, răspundeă :
— «Du-te, babo, la naiba,
Nu ți s'ar plini vorba!
Când erea Corbea prin țară

Ne făcea și de ocară,
 Că, dacă ne jefuia
 Și dacă ne îmmuia,
 Când îi mai ziceam ceva,
 Măciuca că-mi scutura
 Și de spete ne 'ndoiă;
 Și neveste ne răpiă
 Și cu ele se plimbă.»
 Foicică ș'o lalea,
 Baba ici, baba colea,
 Baba-mi bate ulița
 Tot cu Roșul după ea,
 Și mergeă, mare, mergeă,
 Pân' la curte mi ajungeă.
 Dar la curte ce ereă,
 Dar la curte ce găsiă ?
 Vodă 'n palme că bătea.
 Divan mare c'adună :
 Toți boerii că-și chemă.
 Toți boerii că-mi veniă,
 Ca să 'nsoare pe Corbea.
 Iacă, mare, se 'ntâmplă
 Că și baba mi-și treceă.
 Ștefan-Vodă, de-l vedeă,
 De fereastră se lipiă,
 Barba 'n gură sumetea,
 La boeri că-l arătă.
 Râvna 'n suflet le intră
 Și ei, mare, ce-mi făceă ?
 Slugulițele ce-aveă,
 Călărașii ce-i slujiă,
 Ei la babă-i trimeteă,
 Ca să 'ntrebe pe baba,
 De-i e Roșul de vânzare.
 Dar baba ce răspundeă ?
 Baba una c'o țineă :
 — Nu mi-e Roșul de vânzare,
 Nu mi-e Roșul de schimbare,
 Ci mi-este de dărueală
 Cui mi-o sta pe el călare.»
 Vodă, dac'o auziă,
 Boerii, dacă vedeă,
 Pe slujbași că trimetea,

Să 'ncealece pe Roșul,
 Să le-arate umbletul,
 Că le-a rămnit sufletul.
 Slugi la Roșul se duceă,
 Slugi la el năvală da,
 Mâna pe dărlogi puneă,
 Pe spate mi-l neteziă,
 De șea că se sprijiniă.
 Roșul nimic nu făceă,
 Făr' de numai c'așteptă,
 Călărețul când săriă,
 S'atunci bine că-i veniă
 Și departe l-asvârliă,
 Mort pe loc îl așterneă.
 Trânti o dată, de două,
 Trânti, mare, pân' la nouă,
 Când baba, dacă vedeă,
 Milă că i se făceă,
 La Ștefan Vodă mergeă
 Și din gură mi-i ziceă :
 — D'alei, Doamne Ștefan-Vodă,
 Copil ești ori tot mai crești ?
 Nu-ți mai fărâmă oastea,
 Că nimeni n'o 'ncălică,
 Afar' numai de Corbea;
 El singur l-o 'ncălică.

Ștefan-Vodă mi-auziă
 Și din palme că-mi bătea.
 Poruncă la slugi dădeă,
 Ca s'aducă pe Corbea.
 Că-l așteaptă și curtea,
 Și curtea și mireasa.
 Slujitorii că-mi porniă
 Și pe Corbea că-l scoteă
 Și pe Corbea l-aduceă
 Pe două roate de plug
 Cu lăntușul pus la gât
 Și la piept pecetluit
 Cu cinci litre de argint,
 Cum n'am văzut de când sunt!
 Corbea, 'n curte când intră,
 Cucoane se spăimântă,

Boerii cruce-și făcă,
 De urit ce mi-l vedeă :
 Barba-i bate genuchiul,
 Chica-i bate călcăiul;
 Barba și mustățile
 I-acoperă mâinile;
 Genele, sprâncenele
 I 'nfășoară brațele.
 Atunci Vodă, de-l vedeă,
 Ce din gură că-i ziceă ?
 — «Corbeo, nu mai suspină,
 C'a sosit și ziua ta ;
 Că azi mi te-om cunună,
 Ca să joci la nunta ta.
 Pân' s'o găti mireasa,
 Ia 'ncalică pe Roșul,
 De ne-arată umbletul!»
 Dar Corbea ce-i răspundeă
 Și din gură ce-i ziceă ?
 — «Cum o vrea Măria Ta,
 Dar să 'ncalec n'oiu puteă,
 Că mi-e legată mâna;
 Iar, de-ai frică c'oiu scăpă,
 Zi-i să-mi lege pe dreapta,
 Să-mi deslege pe stânga.»
 Și, când vorba-și isprăviă,
 Ștefan-Vodă porunceă
 Și pe stânga-i sloboziă.
 Corbea, mare, ce făcă ?
 Iar la Vodă se 'ntorceă
 Și din gură-i mai ziceă :
 — «Să 'ncalic, Măria Ta,
 Teamă mi-e că n'oiu puteă.
 Când pe Roșu 'ncălicam
 Măinile 'n cătuși n'aveam,
 Nici eram pecetluit
 Cu cinci litre de argint
 De la piept și pân' la gât.»
 Ștefan-Vodă, d'auziă,
 Ștefan-Vodă porunceă,
 Pe toate le fărâmă.
 — «Incalică !» îi ziceă.
 Corbea, mare, -i răspundeă :

— «Când pe Roșu 'ncălicam,
 Frumușel că mă tundeam ?
 Rădeam barba voiniceste,
 Lăsam chica haiducește,
 Dar acum nu mă cunoaște
 Și la mine nu se lasă !»

Ștefan-Vodă ce făcă ?
 Ștefan-Vodă porunciă
 Și pe Corbea că-l tundeă,
 Și pe Corbea că-l rădeă.
 Corbea pe Roșul priviă
 Și din gură ce-i ziceă ?
 — «Gata sunt, Măria Ta!
 Dar știi, Doamne, au nu știi,
 Când pe Roșu 'ncălicam
 Ce fel de haine purtam ?»
 Ștefan-Vodă, d'auziă,
 Și mai mult se 'nfiarbântă,
 Și mai mult la cal poftiă.
 Hainele că-și desbrăcă,
 Armele că mi-și scoteă
 Și lui Corbea le-aruncă,
 — «Ci 'ncalică !» îi ziceă.
 Corbea, mare, se plecă
 De Roșu s'apropiă,
 Cruce mare că-și făcă.
 El la Roșul se duceă,
 Frumușel că-l neteziă,
 Haiducește-i fluieră,
 Iar Roșul că-i râncheză.
 Picioru 'n scară puneă,
 Dar piciorul nu 'ncăpeă,
 Ș'atunci semnul că-i făcă,
 Roșul, mare, 'ngenunchiă
 Până Corbea 'ncălică.
 Toată curtea se miră !
 Dar Corbea ce mai făcă ?
 Către Vodă se 'ntorceă
 Și din gură-i mai ziceă :
 — «D'alei Doamne Ștefan-Vodă,
 De ți-e frică c'oiu scăpă,
 Zăvorește-ți curțile

Și închide-ți porțile,
 De la poarta cea mai mică
 Pân' la poarta cea mai mare,
 Fiind-că Corbea e călare ;
 Și 'ntărește-ți strejile,
 Să te lase grijile.
 Pune, Doamne, dorobați
 Mai mărunți și mai înalți,
 Să dau Roșului drumul,
 Să v'arate umbletul,
 De ți-e drag, ca sufletul !
 Ștefan-Vodă se 'ntorceă,
 Cu boieri se sfătuiă,
 Și boierii ce-i ziceă ?
 — Dac' ai face, Doamne, — așă
 N'are pe unde scăpă,
 Că nu-i Ucigă-l crucea.
 Ștefan-Vodă i-ascultă
 Și poruncă porunciă :
 Strejile că întăriă,
 Porțile că încuia,
 Curțile că zăvoriă.
 Iată Corbea că 'ncercă,
 Iată Corbea că 'mi porniă.
 Drumul Roșului când da,
 Brazdă neagră revărsă ;
 Cu copita când loviă,
 Pietrele că scăpără,
 Brazdă roșie vărsă ;
 Odată curtea 'nvartiă,
 Iar, când fu d'a doilea,
 Printre lume se băgă,
 De mă-sa s'apropiă,
 Mâna pe mă-sa puneă,

D'a'ncălare-o aruncă,
 Lângă el c'o așeză
 Și-mi porniă, măre, porniă
 Curtea mare de 'nvartiă,
 Ochi-și negri d'aruncă,
 Zid d'acurmeziș îmi sta.
 Și, când bine că-i veniă,
 Unde zidul 'nalt ereă,
 Pe Roșul că-l sprijiniă,
 Pe Roșul că-l repeziă,
 Și Roșul că-mi sforăiă.
 Dincolo de zid săriă
 Cu Corbea și cu mă-sa :
 Toată curtea 'mmărmuriă.
 Atunci Corbea se opriă
 Cu Ștefan-Vodă vorbiă
 Și din gură-l judecă :
 « D'alei, Doamne, Ștefan-Vodă,
 Ce ți-am fost eu vinovat,
 De'n temniță m'ai băgat ?
 Tu 'n temniță m'ai băgat
 Și m'ai ținut nemâncat,
 Nemâncat, neadăpat,
 Ca pe-un mare vinovat,
 Să stau cu șerpoaicele
 Și să-mi cânte broaștele,
 Să hrănesc năpârcile ! »
 Cum ziceă și cum vorbiă,
 Pinteni Roșului că da
 Și, măre, dacă-mi plecă
 Inc'o dată mai ziceă :
 « Rămâi, Doamne, sănătos,
 Că la bune mâini ți-am fost. »

Analiză. — Această poezie are de fond *sentimentul de simpatie liniștită față de voinicia și iscusința omului vinovat dar prea mult asuprit de o putere superioară*. Conținutul i-l constituie scăparea haiducului Corbea de la închisoarea în care zăceă de nouă ani și de la țepa ce i se pregătiă, cu ajutorul strașnicului său cal la care Domnul Ștefăniță rămânise, dar care, de rău ce eră, nu puteă fi încălecat decât

numai de Corbea. Deosebitele momente ale acestui conținut sunt următoarele :

Mai întâiu ni se descrie viața de temniță a lui Corbea :

Șade 'n apă
Până 'n sapă,
Și 'n noroiu
Până 'n țurloiu
Cu lacăte pe la uși
Cu mâni dalbe în cătuși,
Iar la gât pecetluit
Cu cinci litre de argint,

pricina, pentru care fusese închis, și timpul de când stă închis. După aceea, poetul ne înfățișează pe mama lui Corbea :

Babă slabă și 'nfocată,
Dar la minte înțeleaptă
La cuvinte propiată
Și 'n zarafir îmbrăcată,

cum, din Moldova, unde fugise, vine să-și caute fiul și să-i aducă ceva de ale mâncării, și cum, după ce rătăcește mult timp, izbutește să vorbească pe fereastră cu dânsul, și să-l audă plângându-se :

In temniță m'am uscat,
Că, 'n ea de când am intrat,
Din chica, ce mi-a crescut,
Mi-am făcut de așternut,
Cu barba m'am învălit,
Cu mustăți m'am ștergărit.
Aicea când am intrat
Bâjbăiau șerpoaicele
Și erau, ca acele,
Broaștele, ca nucile,
Năpârcei, ca undrelele;
Acuma șerpoaicele
Maică sunt, ca grinzile,
Broaștele, ca ploștile,
Și năpârcei, ca buțile . . .

Această plângere este o admirabilă hiperbolă și printr'înșa el își exprimă minunat sdruncinul sufletesc, care-l face să transforme și să mărească atât de mult animalele imunde, cu

care eră nevoit să trăească. Acelaş lucru e de observat în privinţa şerpoaicei, care i s'a încuibat în barbă şi-a scos pui care-l ciupesc de coastă şi-i coprind şi-i răcesc inima. Deşi, atât imaginile, cât şi limba şi stilul, prin care le exprimă, sunt aproape vulgare, totuşi ele ne redau de aproape senzaţia de scârbă amestecată cu frică, pe care Corbea trebuie s'o fi simţit în acea temniţă. Aceste suferinţe, oricât de vinovat ar fi el, ni-l fac simpatice şi ne dispun să urmărim cu simpatie înlănţuirea momentelor, care vor aduce scăparea lui finală. O primă probă de această simpatie ne-o dă faptul următor. Când mama sa îi dă cofa de cincisprezece oca s'o bea şi, după ce o bea, o asvârle omorând patrusprezece alţi hoţi, noi nici nu băgăm de seamă fapta lui, ci ne bucurăm numai că a putut şi el să-şi stâmpere setea odată.

Dar, ca să ni-l facă şi mai interesant, poetul popular caută să ne arate pe Corbea deocamdată şi mai nefericit decât este. Căci, când mama sa, după sfatul său, se aruncă înaintea lui Vodă, ca să ceară iertare pentru dânsul, Vodă nu face altceva decât să-i făgăduiască în batjocură că Duminecă are să fie soacră mare, căci el are să însoare pe Corbea cu

Jupâneasa Carpena,
 Adusă din Slatina,
 Numai din topor cioplită
 Şi din bardă bårduită,
 Pe la vârf cam ascuţită,
 Pe la mijloc e strujită,
 La tulpină văruiată,
 Pentru Corbea-al tău gătită.

Biata mumă, deşi eră «la minte înţeleaptă», de bucurie că Vodă îi vorbise cu binişorul, nici nu bagă de seamă că nu e nicidecum vorba de însurătoarea lui Corbea, ci de punerea lui în ţeapă, şi se duce într'un suflet la fiul său să-i ducă vestea cea bună. Dar amarnică îi este deşteptarea, când acesta îi tâlmăceşte înţelesul lucrului.

Singurul mijloc de scăpare la care se gândeşte acum Corbea este nepreţuitul său cal pe care l-a ascuns în Moldova, «la grajdul Corbii, la groapa cu şapte nuci». Mumă-sa trebuie să-l aducă, cu gândul ca să atâţe cu el pofta lui Vodă, şi să-l facă a îngădui lui Corbea să încalice pe el, ca să-i arate umbletul.

Până una alta, baba mai încearcă un mijloc: ea vroește să-l dea aceluia care-i va scăpă pe Corbea. Dar nimeni nu vroește. Boerii și negustorii, deși jinduesc la cal, când aud prețul cu care-l pot câștiga, se cutremură și-o blestemă.

Se pare că Corbea nu va scăpă de grozava pedeapsă, și cu atât interesul pentru dânsul ni se 'ntetește. Dar nepregătata lui mamă care, din dragoste către dânsul, se înșelase așa de amar, când Vodă îi vorbise de însurătoarea lui Corbea, și-l făcuse pe acesta să-i zică:

Poale lungi și minte scurtă
Judecată mai măruntă,

nu se dă bătută. Isteția ei unită cu isteția, puterea și îndemânarea Corbii, o va face să izbutească.

Ea trece cu calul pe la curte, iar când Vodă îl vede, râvnește la el. Baba însă nu mai pomenește nimic de Corbea. Ea știe de la fiul său că pe «Roșul» Corbii numai Corbea îl putea încăleca, și de aceea ea vreă să-l dăruească cui o putea să călărească pe dânsul. Vodă și boerii devin curioși și trimit slujbași să încerce. Dar

Roșul nimic nu făcea
Făr' de numai c'așteptă,
Călărețul când săriă,
Și-atunci bine că-i veniă
Și departe l-asvârliă,
Mort pe jos îl așterneă.

Și de nouă ori, una după alta, se întâmplă acelaș lucru. Baba tace, se uită și nu zice nimic și numai după ce al noulea slujitor cade ucis, crede că a venit momentul să pomenească de fiu-său:

D'alei Doamne, Ștefan-Vodă,
Copil ești ori tot mai crești?
Nu-ți mai fărâmă oastea,
Că nimeni n'o călecă
Afar'numai de Corbea —
El singur l-o încălecă.

Vodă nici nu putea face altfel. A văzut că nimeni nu putuse încăleca acest cal năsdrașan și eră firesc ca să dorească acum din toate puterile ca să-l vadă încălecat de cineva. S'aducă

pe Corbea! Este primul pas pentru scăparea lui. Căci, ca să-și poată încălecă «Roșul» și să facă pofta lui Vodă, Corbea trebuie să fie rând rând deslegat aproape de toate cătușile. La început el îngrozește întreaga curte prin înfățișarea lui, și îi face pe toți vrând-nevrând să simpatizeze cu soarta lui:

Barba-i bate genunchiul,
 Chica-i bate călcâiul;
 Barba și măstățile
 I-acopere mâinile,
 Genele, sprâncenele
 I 'nfășoară brațele!

Ca să poată încălecă, Corbea cere mai întâi să i să lege, mâna dreaptă—dar să i se dea drumul măcar la mâna stângă. Dorința i se îndeplinește. Corbea cere apoi să-și radă barba, păstrându-și numai chica haiducească, pentru ca Roșul să-l cunoască. Cerere dreaptă, pe care nerăbdarea din ce în ce mai mare a lui Vodă i-o îndeplinește. Dar lui Corbea îi mai trebuie și haine și arme, pentru ca să fie recunoscut. Vodă, sfârșit de nerăbdare, nici nu se mai gândește și-i aruncă să se îmbrace propriile lui arme și haine. De-acum Corbea e scăpat. Poetul popular ne-a făcut să-l urmărim cu atât interes până acum, că, deși curțile sînt înalte și pline de ostași, deși Corbea par'că-și vrea însuși peirea zicând:

D'alei Doamne Ștefan Vodă,
 De ți-e frică c'a scăpă,
 Zăvorește-ți curțile
 Și închide-ți porțile...
 Și 'ntărește-ți strejile
 Să te lase grijile —

noi am dobândit totuși siguranța, tocmai din aceste vorbe că Corbea e un voinic și jumătate, că va înv. toate piedicele și va scăpă. De-acî încolo simpatia noastră pentru el se împreună cu bucuria că va fi în curând liber. Poetul a știut să ne facă să uităm că el e un jefuitor de oameni și un călcător de legi; nici un sentiment de răsbunare nu se mai găsește în inima noastră. Poetul și-a ajuns scopul și și-a exprimat cu măiestrie sentimentul său de simpatie față de un asemenea om vinovat, dar prea mult asuprit.

Și ast-fel, momentele, ce constituiesc desnodământul, ur-

mează ușor și fără sbucium sufletesc. Vedem cu bucurie pe «Roșul» cum face primul pas de supunere către stăpânul-său :

Picioru'n scara puneă
 Dar piciorul nu 'ncepeă,
 Și-atunci semnul că-i făceă,
 Roșul, măre, 'ngenunchiă
 Toată curtea se miră.

Mai departe, după ce se 'nceue porțile și se așază strejile, vedem cu aceeași bucurie cum Corbea își călărește calul :

Drumul Roșului când dă,
 Brazda neagră revărsă
 Cu copita când loviă
 Pietrele că scăpără,
 Brazda roșie vărsă ;

apoi cum răpește pe mama sa, ca s'o scape de furia răsbunătoare a Domnului, și cum :

Unde zidul nalt eră
 Pe Roșul că-l sprijiniă,
 Pe Roșul că-l repeziă
 Și Roșul ca-mi sforaiă
 Dincolo de zid săria
 Cu Corbea și cu mă-sa;

și în fine, cum, după ce dojenește pe Vodă că l-a tractat așa de aspru, dă pinteni calului în zările nemărginite.

II. Din această analiză observăm că, în această poezie, poetul ne interesează și ne provoacă sentimentul fundamental, pe care l-am caracterizat mai sus, povestindu-ne faptele unui om cu calități extraordinare, dar care fapte sunt în strânsă legătură cu el însuși, cu soarta lui particulară, nicidecum cu interesele neamului sau grupului social din care face parte. Voinicia lui Corbea lui îi prieste — deși ea poate fi un pericol pentru ceilalți concetățeni ai săi. Admirățiunea, ce simțim pentru el, e pornită din simpatia pentru nenorocirile lui, nicidecum din considerațiunea, pe care am avea-o pentru aspirațiunile lui. Eroii sînt ai popoarelor; înaltele lor calități sufletești, interesului acestor popoare sunt subordonate. Corbea însă este al lui însuși, distinsele lui calități sufletești, numai intereselor lui personale

sunt subordonate. Această poezie dar nu este o *poemă eroică* ci un alt-fel de specie de poezie epică, de o mai mică însemnătate socială, care se numește *baladă epică*.

III. Mai observăm că această poezie este de origine populară, românească. Ca ea, avem multe în literatura românească. Ast-fel sînt cunoscutele: «Oprișanul», «Constantin Brâncoveanul», «Toma Alimoș», «Dolca», «Mihul Copilul», «Mănăstirea Argeșului», etc., Deși unele din ele se ocupă cu faptele unor persoane istorice și deci ar putea prezintă un interes național, de fapt mai toate, dacă nu chiar toate, prezintă numai un interes individual, ca și «Corbea». Mai toate dar sunt balade. În popor aceste poezii epice sunt cunoscute sub numele de *cântece bătrânești*.

Teorie. § 21. Se numește *baladă epică* (iar când este de origine populară, *cântec bătrânesc*) o poezie epică în care faptul, din a cărui alcătuire trebuie să răsară sentimentul ce poetul vrea să întrupeze, are o importanță *individuală*, punând în relief calități sufletești care sunt folositoare numai individului, iar nu și națiunii sau grupului din care face ^{parte} acel individ. Într'această stă și deosebirea dintre poema eroică și dintre baladă.

Exercițiul XXXIV. Să se citească și să se analizeze în scris, după modelul de mai sus poezia «El Zorab».

Exercițiul XXXV. Să se spună ce fel de poezii ar putea fi «Miorița» și «El Zorab», dacă le-am privi din punct de vedere epic și am face abstracție de părțile lirice.

Exercițiul XXXVI. Să se cerceteze incorectitudinile de formă din «Corbea» cu privire la ritm și la rimă, și să se caracterizeze.

41. BLESTEMUL BARDULUI.

de

Uhland.

Uhland, poet german, a trăit în prima jumătate a secolului XIX și este renumit pentru baladele sale epice.

A fost de mult un mândru castel cu vâlfă mare,
Ce străluceă departe pân' la albastra mare,

Și 'n jurul lui prin parcuri cu înflorite-alee
Săltau fântâni vioaie în joc de curcubee.

Domnia un craia acolo, în țări și prăzi avut,
Pe tron de fier sta palid și de supuși temut;
Căci cugetu-i e spaimă, privirea lui, urgie,
Și biciu e tot ce spune, și sânge-i tot ce scrie.

Spre-acest castel veniră doi cântăreți de frunte,
Cu plete blonde unul, iar celălalt cărunte.
Bătrânul bard cu harfa-i pe-un roib împodobit, --
Pășia alături sprinten tovarășul iubit.

«Copilul meu fii gata»! grăi bătrânul lin,
«Adânc din pieptu-ți smulge și cântă viers deplin !
«Revarsă dor și patimi, tot sufletul în el,
«Să 'nduioșăm pe craiul cu inimă de-oțel».

Sub bolți străvechi, în sala măreață, ei intrau
Și craiul și crăiasa pe tron acolo stau.
El — fioros, ca zarea din norduri, sângerată,
Ea — gingașă, ca luna, la dreapta lui s'arată.

Atunce prinde-a zice din strune bardul falnic,
Adânc vrăjește 'n harfa, ce cloote năvalnic;
Dar glasul tânăr urcă divin răsunător,
Bătrânul par'că chiamă al duhurilor cor...

Ei cântă veacul de-aur, mărirea cea străbună,
Și dulcea primăvară și dragostea nebună;
Ei cântă tot ce 'ncântă vieața pe pământ,
Ei cântă tot ce-i mândru, și 'nălțător, și sfânt.

Curtenii cei mai trufași stau cu plecate frunți,
Induioșați ascultă oștenii cei mai crunți;
Crăiasa străbătută de chin și dor nespus,
Aruncă dela sânu-i un trandafir de sus.

«Mi-ați scos din minți poporul, acum femeia vreți?» ...
Răcnește-atunce craiul, turbat pe cântăreți.
De sus aruncă spada-i, ce fulgere răsfrânge,
Și, 'n loc de viers de aur, sbucnește-un val de sânge.

Ca risipiți de vifor, toți se trezesc din vis.
Bătrânul ia pe brațe tovarășul ucis,
Il urcă 'n șa, așază mantaua peste el,
Il leagă drept și iese cu dânsul din castel.

Ci 'n fața porții 'nalte stătù bătrânul bard;
De-un stâlp de marmur harfa cea fără preț și-a spart,
Apoi în glas puternic se 'ntoarce cu blestem,
Incât castel și parcuri înfiorate gem:

«Vai vouă, ziduri mândre! In veci să nu mai sune
«In încăperea voastră nici viers, nici glas de strune!
«Nu, ci fricoase pasuri de sclav, suspin și plângeri,
«Pân' veți cădeă trăsните de-al răzbunării inger!

«Vai vouă, mândre parcuri strălucitoare 'n rouă!
«Cadavru-acestui tânăr vi-l pun în față vouă,
«Să veștejiți, ca dânsul, secând orice izvoare:
«Să fiți un loc de spaimă în zile viitoare!

«Vai ție craiu sălbatec! A barzilor urgie!
«Deșartă lupta-ți cruntă spre glorie să fie!
«Și piară negru-ți nume în negura uitării,
«Cum cel din urmă gemet se stinge 'n golul zării!»

Strigă bătrânul; cerul îi auzi cuvântul,
Zidirile-s ruină, prin săli vuește vântul.
Din fosta slavă numai un stâlp mai stă dovadă,
Și-acela, rupt in două, la noapte ca să cadă . . .

Zac parcurile moarte și-s prăzile pustiei;
Iar craiul n'are nume în cartea vitejiei;
Nici un hrisov nu-l serie și nici în cântec nu-i:
Pierdut, uitat! Acesta-i blestemul bardului.

(Trad. de St. O. Iosif.)

3. LEGENDA.

42. DANIIL SIHASTRUL

de

D. Bolintineanu.

Bolintineanu (1819—1872) a scris multe poezii dintre care unele sunt și azi prețuite prin simplitatea limbii, prin concisiunea reflexiunilor și prin musicalitatea versului.

Poeziile sale pur lirice sunt intitulate „*Reverii*“ cuprinzând mai ales elegii, câteva poezii filozofice și unele amoroase.

Se mai află poezii lirice în colecțiunea intitulată „*Florile Bosforului*“, în care toate subiectele sunt orientale și scenele se petrec în special în Constantinopol.

Poeziile însă care îi susțin încă reputațiunea, cu tot prozaismul din cele mai multe din ele, sunt „*Legendele istorice*“, în care se observă cu deosebire calitățile relevate

mai sus. Dar deși aceste poezii poartă numele de „Legende“ numai o parte din ele sunt adevărate *legende epice*; celelalte sunt *balade* cu conținut istoric și chiar *poeme eroice*.

Iară Ștefan Vodă, mergând de la cetatea Neamțului în sus spre Moldova, au mers pe la Voroneț, unde trăia un părinte sehastru pe anume Daniil, și bădând Ștefan Vodă în ușa sehastrului să-i descuie, a răspuns sehastrul să aștepte Ștefan Vodă afară până și-o isprăvi ruga; și după ce și-a isprăvit sehastrul ruga, l-a chemat în chilie pe Ștefan Vodă la dânsul, și, a întrebat Ștefan Vodă pe sehastru, ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu Turcii. Inchina-va țara la Turci sau ba? Iară sehastrul a zis să nu o închine, că războiul este al lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele sfântului Gheorghe, să fie hramul bisericii. Deci a și purces Ștefan Vodă în sus, pe la Cernăuți și pre la Hotin și a strâns oaste fel de fel de oameni și au purces în jos. Iară Turcii, înțelegând că va să vie Ștefan Vodă cu oaste în jos, au lăsat și ei cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugire spre Dunăre; iar Ștefan Vodă a început a-igonire în urmă și a-i batere, până i-au trecut de Dunăre. Și, întorcându-se înapoi, Ștefan Vodă s'a apucat de a făcut mănăstirea Voronețul și a pus hram bisericii Sfântul Gheorghe.

(Din «O seamă de cuvinte» de I. Neuclee).

Sub o răpă stearpă, pe un râu în spume,
Unde un sihastru a fugit de lume,
Cu vărsarea serii un strein sosì:
— «Ștefan al Moldovei vine a-ți vorbi!»
— «Ștefan al Moldovei!?!...» Daniil îi spune,
«Să aștepte-afară: sunt în rugăciune».
— «Bunule părinte, sunt rănit și 'nvins,
Insăși a mea mamă astăzi m'a respins!
Viu să-ți cer povață, dacă nu-i mai bine
Turcilor Moldova d'astăzi să se 'nchine».
Daniil sihastrul Domnului a zis:
— «Mă 'nșal' auzul, ori eu am un vis?
Capul ce se pleacă, paloșul nu-l taie,
Dar cu umilință lanțul l-încovoaié!
Ce e oare traiul, dacă e robit?
Sărbătoare 'n care nimeni n'a zâmbit.
Viața și robia nu pot sta 'mpreună,
Nu e totodată pace și furtună.
Doamne! tu ai dreptul a schimba 'n mormânturi,
Pentru neatârnare, oameni și pământuri,
Dar nu ai p'acela, ca să-i umilești:
Poți ca să îi sfărâmi, dar nu să-i robești!

Dacă mâna-ți slabă sceptrul ți-o apasă,
 Altuia mai harnic locul tău îl lasă,
 Căci mai bine este supus lăudat
 Decât cu rușine Domn și—atârnat!»

După-aceste vorbe, Ștefan strânge-oștire
 Și, 'nvingând păgânii, 'nalț' o mânăstire.

Analiză. I. Această compoziție a poetului *Bolintineanu* are de fond sentimentul, pe care trebuie să-l aibă ori și ce bun cetățean în sufletul său, de a-și ști țara sa neatârnată de vre-o putere străină, adică sentimentul independenței patriei sale, patriotismul. El este întrupat în figura originală a sihastrului Daniil, care, deși călugăr și retras de lume, păstrează în sufletul său caldă iubire de țară și știe să dea Marelui Ștefan o admirabilă lecțiune, care-i aprinde din nou în suflet sfânta ambiție de a-și liberă țara, izgonind pe Turci din hotarele ei. Această compoziție este dar o *poezie*.

II. Ca să întrupeze acest sentiment, poetul a căutat un conținut potrivit, însă, în loc să-l imagineze pe dea'ntregul, l-a luat de-a-gata dintr'o legendă, adică dintr'o povestire care a trecut din gură în gură, și pe care, precum se vede din *motto*, o găsim în cărticică «*O seamă de cuvinte*» a cronicarului Ion Neculce, scrisă pe la începutul secolului XVIII. Această legendă, cuprinzând un fapt, poezia poetului, care și-o însușește trebuie să fie *epică*. Nu este însă nici poemă eroică, nici baladă. Nu e poemă eroică, pentru-că faptul ce ni se povestește în «Daniil Sihastru» nu cuprinde în sine *acțiuni eroice*, ci numai dispozițiuni sufletești pentru asemenea acte, care însă nu ni se povestesc. Nu este nici baladă, pentru-că faptul, ce constituie conținutul acestei poezii, elementele epică propriu zise, nu sunt imaginate de poet, ci tradiționale și cunoscute de mai 'nainte. Este o *legendă epică*.

III. Din cele de până aci, s'ar putea conchide că legenda epică are o valoare poetică mai mică decât balada și cu atât mai puțin decât poema eroică, deoarece ea nu este *originală* în conținutul său. De fapt însă lucrurile nu stau astfel. N'avem decât să comparăm legenda așa cum ne-o dă *Neculce* cu poezia lui *Bolintineanu*, și atunci vom vedea îndată, că elementele ce acesta împrumută legendei sunt incidentale, exterioare, pe când fondul ce poetul știe să pună în

ele, este cu totul nou, original. În legendă, noi nu vedem de loc patriotismul lui Daniil, ci numai credința lui religioasă. El sfătuește pe Ștefan să nu se închine Turcului nu pentru că aceasta ar fi rușinos, ci pentru că el e convins că Ștefan va învinge («al lui e războiul»), dacă va ridică la Voroneț o mănăstire. Din contră, în poezia lui *Bolintineanu* nu vedem credința religioasă, decât numai în faptul că după victorie Ștefan înalță o mănăstire, dar acest fapt este așa de puțin esențial poeziei, că ar putea fi foarte bine suprimat. Ceea ce însă nu se poate suprima, ceea ce constituie fondul adevărat al poeziei, fără care toată întâmplarea povestită ar fi ceva plicticos și fără viață, este sentimentul patriotismului înviersunat ce se străvede în cuvintele sihastrului, care înfruntă pe Domn într'un chip atât de îndrăzneț:

Doamne, tu ai dreptul de-a schimba 'n mormânturi
Pentru neatârnare, oameni și pământuri,
Dar nu ai pe-acela ca să-i umilești,
Poți ca să îl sfarâmi, dar nu să-i robești, etc.

Creațiunea acestui suflet, în care arde patriotismul cel mai curat și cel mai neînfrânt constituie, adevărata originalitate a acestei poezii, și ea se datorește numai și numai lui *Bolintineanu*. Elementele legendei au fost numai un prilej, un cadru întâmplător, în care poetul a turnat creațiunea proprie a imaginației sale: sufletul patriotic al lui Daniil.

Teorie. § 22. Poeziile epice care nu conțin *acțiuni eroice* propriu zise și care își împrumută conținutul din povestiri care se cunosc, se numesc *legende epice*.

§ 23. Valoarea poetică a unei legende epice nu stă în combinarea deosebitelor fapte ce-i constituie conținutul, ci în sentimentele originale pe care poetul știe să le întrupeze cu ocazia expunerii acelor fapte.

§ 24. Poema eroică, balada și legenda epică constituiesc la olaltă o grupă de poezii epice, numite *narațiuni epice*.

Notă. Atât baladele cât și legendele epice pot să aibă conținuturi de deosebite naturi. Cele cu conținut istoric se numesc balade și legende *istorice*.

Exercițiul XXXVII. Să se analizeze oral, «Mircea cel Mare și Solii», «Muma lui Ștefan cel Mare» și «Ștefan Vodă și Codrul», și să se spună care dintre ele sunt adevărate *legende epice*, și care dintre ele au mai multă *valoare epică*.

Exercițiul XXXVIII. Să se analizeze în scris, în comparație cu legenda raportată de *Neculce*, poezia «Altarul mănăstirii Putna» și să se arate în ce stă valoarea poetică a fondului și conținutului ei.

Exercițiul XXXIX. Să se caracterizeze poeziile «Pohod na Sibyr», «Legenda rândunicii» și «Haiducii».

43. MIRCEA ȘI SOLII

de

D. Bolintineanu.

Intr'o sală 'ntinsă printre căpitani,
Stă pe tron-i Mircea încărcat de ani,
Astfel printre trestii tinere 'nverzite,
Un stejar întinde brațe vestejite;
Astfel, după dealuri verzi și numai flori,
Stă bătrânul munte albît de ninsori.

Curtea este plină, țara în mișcare,
Soli trimiși de Poartă vin la adunare.
Toți stau jos: mic, mare, tânăr și bătrân...
Eră nobil omul când eră Román.
Soli dau firmanul. Mircea îl citește;
Apoi, cu mărire, astfel le vorbește:
— Padișahul vostru, nu mă îndoiesc,
Va să facă Țara un pământ turcesc.
Pacea, ce-mi propune, este o sclavie,
Până când Románul să se bată știe! —
La aceste vorbe sala-a răsunat;
Dar un sol îndată vorba a luat:
-- Tu, ce într'această nație creștină
Strălucești, ca ziua într'a sa lumine,
Tu, o Doamne, cărui patru țări se 'nchin,
Alah să te fie, dar ești un hain! —
In murmure surde vorbele-i se 'nneacă,
Cavalerii trag spadele din teacă...

Mircea se 'ndreptează iute către ei:
 — Respectați solia, căpitanii mei! —
 Apoi către solii Porții el vorbește:
 — Voi, prin care Șahul astăzi mă cinstește!
 Mircea se înclină, de ani obosit,
 Inșă al său suflet nu e 'mbătrânit.
 Ochii săi, sub gene albe și stufoase,
 Cu greu mai îndreaptă săgeți veninoase;
 Dar cu toate-acestea fieru-i va lovî,
 Ș'albele lui gene încă n'or clipî.
 Cela ce se bate pentru a lui țară,
 Sufletu-i e focul soarelui de vară!
 Mergeți la Sultanul, care v'a trimis,
 Ș'or ce drum de pace spuneți că e 'nchis! —
 Apoi către curte Domnul se îndreaptă:
 — Fericirea țării de la noi s'așteaptă!
 De deșarte vise să nu ne 'nșelăm:
 Moarte și sclavie la străini aflăm.
 Viitor de aur țara noastră are
 Și prevăd prin secolii a ei înălțare,
 Inșă mai 'nainte trebuie să știm
 Pentru ea cu toții martiri să murim:
 Căci fără aceasta lanțul ne va strânge
 Și nu vom ști încă nici chiar a ne plânge!

Observări metrice. Comparând versurile din această poezie cu cele din «Miorița»:

Îă tā—vîn în—câ le
 Se co—bòr în—vâle
 și

Așfel—prîntre—trêstii || tîne—rè 'nver—zîte

Ȫn ste—jâr în—tînde || brâțe—vêste—jite

Observăm că și unele și altele sunt trohaice, că unele au 6 și altele 12 silabe și că cele de 12 sunt complexe, fiind compuse din repetiția versului de 6, care e simplu, și având cezura după silaba 6.

Acest vers trohaic de 6 silabe este, după versul trohaic de 16 silabe, cel mai întrebuintat în poezia populară («Mihu Copilul», «Meșterul Manole», «Miorița», «Negru-Vodă»), și

Bolintineanu a avut o inspirație fericită ca să-l întrebuițeze sub forma complexă în legendele sale istorice. Este un vers în care vorbirea românească se toarnă fără sforțare, și recitarea lui nu numai că nu întunecă claritatea vorbirii, dar o și ajută. Este, cu alte cuvinte, împreună cu versul trohaic de 16 silabe, corespunzător simplului trohaic de 8, adevăratul *vers plastic* al vorbirii românești.

Rezumat. Versurile, în care se toarnă mai bine vorbirea românească, sunt versurile trohaice simple de 6 și 8 silabe și versurile complexe, ce le corespund, cu cezura după silaba 6 și 8. Ele sunt de origine populară și sunt adevăratele *versuri plastice* ale limbii române.

Exercițiul XL. Să se spună în ce fel de versuri sunt scrise baladele și legendele epice precedente și următoare, și ce defecte mai bătătoare la ochi se găzesc într'însele din punctul de vedere al simetriei.

44. ȘTEFAN VODĂ ȘI CODRUL

Ștefan Vodă, rătăcit,
 Intră 'n codrul înfrunzit.
 Codru-i zice: — «Domn viteaz,
 Ce-ți curg lacrimi pe obraz?»
 — «Ah! îmi plâng ostașii mei
 Morți, luptând, ca niște smei!»
 Codrul zice: — «Dragul meu,
 Incetează plânsul tău,
 Căci din brazii mei trufași
 Face-ți-oiu voinici ostași,
 Ca să scapi biata moșie
 De păgâni și de urgie».
 — «Fă!» răspunde mult voios
 Domnul mândru, inimos.
 Codrul prinse a vui,
 Brazii a-și însufleți,
 Pe stejari a mi-i trezi.
 Iar copacii mari și mici
 Se făceau oștași voinici
 Și spre Domn înaintau
 Și din gură cuvântau:

— «Să trăești, Măria ta!
 Hai! la luptă, hai! Ștefane,
 Du-ne 'n oardele dușmane!»

Ștefan Vodă 'nveseliă
 Și la luptă purcedeă
 Peste munte și muncel,
 Cu tot codrul după el.
 Vai de Ungurul sumeț
 Ce lupta e'un brăduleț!
 Vai de Leah, vai de Tătar
 Ce lupta cu un stejar!

Analiză. În această poezie, poetul exprimă sentimentul său de simpatie duiosă față de un erou care nu mai are cu ce să-și apere țara, și ne arată că, dacă în sufletul unui viteaz este adevărata vitejie, nu se poate ca el să nu găsească noi mijloace de luptă. Acest fond, poetul îl redă cu ajutorul figurii lui Ștefan care, fiind înfrânt, își plânge ostașii, dar este din nou însuflețit de codru care, înduioșat de durerea lui, îi dă o nouă oaste alcătuită din copacii săi.

Deși sentimentul exprimat de poet poate fi perfect înțeles chiar primind imaginea codrului, care compătimizește pe un erou și face din soldații săi ostași în carne și oase, totuși, pentru ca să mulțumim și mintea, care ne cere explicație, noi putem *interpretă* această imagine în *sens simbolic*, înțelegând prin copacii-ostași, ostașii, pe care Ștefan, după învingerea sa, i-a adunat din munți, adăpostul neamului nostru.

Teorie. § 25. Poezia, fiind un produs al imaginației pus în serviciul sentimentului, poate să plăsmuească, din elementele, ce se găsesc în mintea omenească, ori și ce fel de creațiuni care contrazic legile cunoscute ale naturii. Aceste creațiuni sunt legitime întru cât exprimă cu claritate sentimentul poetului. Unii însă, ca să mulțumească cerințele minții care nu admite decât realitatea, caută să interpreteze creațiunile prea libere ale imaginației, dându-le o *valoare simbolică*, adică considerându-le ca reprezentând cu ajutorul unor elemente supranaturale, fenomene și lucruri naturale.

Exercițiul XLI. Să se spună ce elemente care ar putea avea o valoare simbolică se găsesc în «Dan, căpitan de plaiu».

45. MAMA LUI ȘTEFAN CEL MARE.

de

D. Bolintineanu.

Pe o stâncă neagră, într'un vechiu castel,
 Unde cură 'n poale un râu mititel,
 Plânge și suspină tânăra Domniță
 Rumenă, suavă, ca o garofiță ;
 Căci, la bătălie, soțul ei iubit
 A plecat cu oastea și n'a mai venit.
 Ochii săi albaștri ard în lăcrămele,
 Cum lucesc în rouă două viorele.
 Însă Doamna-Soacră lângă ea veghează
 Și cu dulci cuvinte o îmbărbătează.

Un orologiu sună noaptea jumătate;
 La castel în poartă oare cine bate?
 — «Eu sunt, bună mamă, fiul tău iubit,
 Eu, și de la oaste mă întorc rânit;
 Soarta noastră fuse crudă d'astă-dată:
 Mica mea oștire fuse sfărâmată...
 Dar deschideți poarta, Turcii mă 'nconjor',
 Vântul suflă rece, rânile mă dor».
 Tânăra Domniță la fereastră sare.
 — «Ce faci tu, copilă?» țise Doamna Mare.
 Apoi la fereastră singură-a eșit
 Și 'n tăcerea nopții astfel a vorbit :
 — «Ce zici tu străine? fiu-meu e departe;
 Brațul său prin taberi mii de morți împarte.
 Eu sunt a sa mamă, el e fiul meu,
 De ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu...
 Însă, dacă cerul — vrând să 'ngreueze
 Anii vieții mele și să-i întristeze —
 Nobilul său suflet astfel l-a schimbat;
 Dacă tu ești Ștefan cu adevărat,
 Apoi tu aicea, fără biruință,
 Nu poți ca să intri cu a mea voință...
 Du-te la oștire, pentru țară mori,
 Și-ți va fi mormântu 'ncoronat cu flori.

Ștefan se întoarce și din cornu-i sună,
 Oastea lui zdrobită de prin văi adună;
 Lupta reîncepe, Turcii sunt goniți :
 Cad ca niște spice, de securi loviți.

46. ALTARUL MĂNĂSTIREI PUTNA

de

V. Alecsandri.

Ștefan Vodă cel Bun, când s'au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcu Ștefan Vodă dintr'un vârș de munte, ce este lângă mănăstire și unde au ajuns săgeata, acolo au făcut pristolul în altar, și este mult loc de unde au tras până la mănăstire. Pus-au și pre trii boiernași de au tras : pre vătavul de copii și pre doi copii din casă. Deci, unde au căzut săgeata vătavului de copii, au făcut poarta ; iară, unde au căzut săgeata unui copil din casă, au făcut clopotnița. Iară un copil din casă zic să fi întrecut pe Ștefan Vodă și să-i fi căzut săgeata într'un delușel ce se cheamă Sion, ce este lângă mănăstire, și este semn un stâlp de piatră. Și zic să-i fie tăiat capul acolo ; dară întru adevăr nu se știe; numai oamenii așa povestesc. Fost-au și bisericuță de lemn. Și așa au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită : zugrăveală, mai mult aur decât zugrăveală, și pe dinăuntru și pe din afară, și acoperită cu plumb . . .

(Din *O seamă de cuvinte* de I. Neculce).

Domnul Ștefan, viteaz mare, ce-au dat groază prin păgâni,
Locaș sfânt creștinătății astăzi vrea să facă dar
Și pe malurile Putnei, cu vitejii săi Români
Insuși merge să aleagă locul sfântului altar.

Mare obștie-l urmează și pe culme se lățește,
Precum aburii pe baltă când lumina asfințește.

Căpitani, ostași cu zale și cu paloșe de fer,
Pe-ai lor cai sirepi stau mândri ca la semnul de războiu.
Al Moldovii steag de fală fâlfâie falnic în cer ;
Buciumul vuește 'n munte, sună valea de cimpoi.

Iată că lângă'o movilă Domnul Ștefan s'a oprit !
Totul tace !. . ochii țintă, stă poporul neclintit.

Trei oștași cu arce 'n mână pe movilă-acum se urcă ;
Doi, ca zimbrul, ageri, mândri, 'nalți ca bradul de la munte
Pe-ai lor umeri poartă glugă, la brâu paloș și pe frunte,
Cu-a lor lungi și negre plete, se coboară-o neagră țurcă.

Ei ades cu-a lor săgeată, repezită sus în nor,
Printr'a fulgerilor focuri au oprit vulturul 'n sbor.

Multe fiare din cei codri, mulți dușmani tineri, semeți.
Drept în inimi, drept în frunte au simțit a lor săgeți.
Căci ei sunt arcașii vrednici ai lui Ștefan Domn cel Mare.
Ce-și gătesc acum săgeata s'o isbească 'n depărtare.

— «Copii, trageți!.. eu vreau astăzi să mă 'ntrec în arc cu voi!»
Astfel zise Domnul Ștefan; iar voinicii amândoi

Se plec' arcele-și 'ncoardă, trag... săgețile lor sboară,
Spintecă repede vântul, ce dă foc și vâjjește,
Se tot duc, se duc ca gândul, și de-abia ochiul zărește
Pe câmp departe, departe locul, unde se coboară.

Ura 'n ceruri se ridică! Urlă dealul, clocotește.

— «Să trăiți, copii!» — le zice Ștefan ce-acum se gătește,

Sbârnăe coarda din arcu-i, fulgeră săgeata 'n vânt,
Piere, trece mai departe și 'ntr'un paltin vechiu s'a frânt.

— «Acolo fi-va altarul!» — zice falnicul monarc
Ce se 'nchină și se pleacă pe răsboinicul său arc

— «Să trăiască Domnul Ștefan!» mii de glasuri îi urează,
Și poporul jos, pe vale, umilit îngenunchează.

47. HAIDUCII

de

St. O. Iosif.

Se tânguesc
Tălângi pe căi
Și neguri cresc
Plutind pe văi,
Plutind pe munți...

La Vadul-Rău
Sus, la răsceruci,
La făgădău
Vin trei haiduci
Pe cai mărunți

Grăese încet...
Un scurt popas...
Și spre brădet
Pornesc la pas,
Umbrind cărări.

Sus, peste plaiu
In fața lor,
Tăcutul craiu
Al nopților
Se 'naltă 'n zări...

Se duc uitați
Săltând în șa
Cei trei fărtați, —
Plutesc așa
Ca trei stafii.

Și neguri cresc,
S'animă 'n crângi...
Se tânguesc
Și plâng tălângi
In văi pustii...

48. POHOD NA SIBIR.

de

V. Alecsandri

Sub cer de plumb întunecos,
Pe câmp plin de zăpadă
Să trăgânează încet pe jos
O jalnică grămadă
De oameni triști și înghețați,
Cu lanțuri ferecați.

Sărmani!... de șase luni acum,
Ei merg fără încetare
Pe-un larg pustiu cen'aredrum,
Nici adăpost, nici zare.
Din când în când un ostenit
Mort cade, părăsit!

E lung cel șir de osândiți!
Pe vânăta lor față
Neconținut sunt palmuiți
De-un crivăț plin de ghiață,
Și pe-al lor trup, de sânge ud,
Des cade biciul crud.

În urma lor și pe 'mprejur
Cazaci, Baschiri sălbatici
Cu sulți lungi, cu ochi de ciur
Alerg pe cai sburdatici,
Și 'n zarea sură stă urlând,
Urlând lupul flămând.

Dar unde merge-acest*popor
Ce nu mai are 'n lume
Nici o sperare 'n viitor,
Nici patrie, nici nume?...
Se duce, șters dintre cei vii,
Să moară prin pustii.

Palid convoiu, pierdut uitat,
Colonă funerară,
Ea poartă 'n frunte un stigmat..
Amorul sfânt de țară!
O! sfânt sublim, cerește amor,
Câți pentru tine mor!

Ah! câți martiri pentr'un cuvânt,
Un dor de libertate,
Cu zile mers-au la mormânt
Prin răsbunări turbate!
Câți au format grozavul șir,
Pohodul la Sibir!

Acum coloana s'a oprit
Sub crivățul de noapte;
Din sânu-i rece, amorțit
Ies dureroase șoapte;
Toți se înșir acum în rând
Gemând și tremurând.

Un comandant, aprig calău,
I-adună, că pe-o turmă,
Și 'nseamnă chiar pe biciul său
Câți au căzut în urmă,
Apoi în vânt cu aspru glas
Dă ordin de popas.

Convoiu 'ntreg, nedeslipit,
Ingenuchind se lasă
Pe câmpul alb și troenit,
Sub negura geroasă,
Și stă grămadă la un loc
Făr' adăpost nici foc.

Cu pieptul de omăt lipiți,
Sărmanii-adorm îndată,
Visând de câmpii înfloriți,
De țara depărtată.
Și pieptul lor plin de amar
Se bate tot mai rar.

Unul prin vis vede plângând
O mamă 'mbătrânită,
Altul se 'ngână desmierdând
Soția lui iubită,
Și toți pe sub genele lor
Au lacrimi de dor.

Ei dorm adânc, ș'al nopții vânt
 Cu șuer viscolește;
 Ei dorm adânc, și pe pământ
 Mereu troianul crește,
 Și stelele, privind la ei.
 Plâng lacrimi de scânteii.

Treptat, omățul spulberat
 Se 'ntinde ca o mare,
 Și crește și sub el treptat
 Convoiu 'ntreg dispăre,
 Și 'n zori tot câmpu-i învelit
 C'un giulgiu nemărginit.

Au fost! acum ei unde sunt?...
 Un cârd de vulturi zboară
 Pe sus c'un repedă avânt
 Și iute se coboară,
 Iar dintre brazi vine urlând
 Urlând lupul flămând!...

49. LEGENDA RÂNDUNICEI

de

V. Alecsandri

Rândunică, rândunea,
 Ce bați la fereastra mea?
 Du-te-ți pune rochița,
 Că te arde arșița,
 Te suflă vântoalele

Și te udă ploaele,
 Mergi în câmpul înverzît,
 Că rochița a 'nflorit
 Și o calcă turmele
 Și o pase oițele.

(Cântec popular).

I

Când se născu pe lume voioasa Rândunică,
 Ea nu aveă făptură ș'aripi de păsărică,
 Fiind al cununiei rod dulce, dismerdat,
 Copilă drăgălașă de mare împărat.
 Dar fost-au o minune frumoasă, zâmbitoare,
 Sosită printre oameni, ca zâmbetul de soare,
 O gingașe comoară formată din senin,
 Din raze, din parfumuri, din albul unui crin.
 Și maica sa duioasă, privind-o, se temeă
 Să nu dispară 'n aer sub formă de o stea.

O zână coborită din zodia cerească
 Veni să o descânte, s'o legene, s'o crească,
 Să-i dee farmec dulce, podoabe, scumpe daruri,
 S'o apere 'n vieață de-a zilelor amaruri.
 Ea-i puse-o scaldătoare cu apa ne'ncepută,
 De ploae neatinsă, de soare nevăzută,
 Și 'n apa încălzită cu lemn mirositor
 O trestie, un fagur, și-o floare de bujor.

Menind prin șoapte blânde copila să dăvie
 Năltuță, mlădioasă ca trestia verzie,
 La graiu ca mierea dulce, la cap fermecătoare
 Și, ca bujorul mândru, de ochi atrăgătoare.

Apoi ziua-i aduse o dalbă de rochiță,
 Din raze vii țesută, cu stele prin altiță,
 Și-i zise: «De-ți e gândul să ai parte de bine,
 «Rochița niciodată să n'o scoți de pe tine,
 «Și, cât vei fi al lumii frumos iubit odor,
 «Să fugi în lumea 'ntreagă de-al luncii Sburător,
 «Căci el țintește ochii și dorurile sale
 «Pe oricare ființă cu forme virginale,
 «Pe dalbele copile, a dragostei comori,
 «Ce-s jumătate fete și jumătate flori,
 «Pe zânele născute în atmosferă caldă,
 «Ce sub văpaia lunii în lacuri lin se scaldă,
 «Și chiar pe luna plină de o lumină moale
 «Ce-atinge iarba verde cu albele ei poale.

II

Copila descântată de zâna ei cea bună
 Creștea 'ntr'o zi numai cât alta într'o lună,
 Ș'a sale brățișoare, ș'a sale mici picioare
 Aveau, fiind în leagăn, mișcări de aripioare ;
 Iar, când ieși din euibul, în care înflorise,
 Ca roza dintr'un mugur cu foile deschise,
 Când umbra sa vioae plutind sub cer senin,
 Putea să se măsoare pe umbra unui crin,—
 Mult îi plăcea copilei s'alunge rândunele,
 Ce lunecau prin aer și o cheimau la ele,
 S'alerge pe sub bolta bătrânilor arini,
 Cerând să prindă 'n iarbă a razelor lumini,
 Să fugă rătăcită dea-lung, dea-lung pe maluri,
 Atrasă 'n cursul apei de-a râurilor valuri.
 Și 'n cale-i să s'oprească, uimită, încântată
 De dulcea armonia-a naturii, deșteptată.

Atunci pe nesimțite un glas de Sburător
 Îi tot fură auzul șoptindu-i, plin de dor :
 «Atât ești de frumoasă la chip și la făptură,
 «Că nopții dai lumină, și iernii dai căldură,

«Și orbilor din umbră dai ochi să te admire,
 «Și mușilor graiu dulce să spuie-a lor simțire.
 «Ah! părul tău lung, negru, ca aripa corbie,
 «Cu-a lui întunecime ar face nopți o mie,
 «Și chipul tău, ce fură chiar ochii de copile,
 «Din alba lui splendoare ar face mii de zile!
 «Ah! buzele-ți rotunde, cu răs înveselite,
 «Se par două cireșe în soare pânguite,
 «Și mijlocu-ți de-albină sub vâlul tău de aur
 «Se leagănă prin aer precum un verde laur;
 «Iar ochii tăi, luceferi cu tainice luciri,
 «Resfrâng toată văpaia cereștilor iubiri,
 «Ce ai aprins în inimi, când te-ai ivit pe lume,
 «Tu, zână fără seamăn, minune fără nume!»

Copila, cu uimire, îl ascultă zâmbind...
 Apoi, cătând în urmă-i, se depărtă fugind,
 Lilie sburătoare, de fluturi alungată,
 Care-i formau pe frunte o salbă 'naripată.

III

Visează luna 'n ceruri!... sub visul cel de lună
 Flori, ape, cuiburi, inimi visează împreună.
 Nici o mișcare 'n frunze, și nici o adiere
 Nu tulbură în treacăt a nopții dulci mistere.
 Albina doarme-ascunsă 'n macul adormit,
 Bătlanul printre nuferi stă 'n labă neclintit,
 Și raza argintie din stele deslipită
 Căzând, săgeată lungă, prin umbra tăinuită
 Se duce de aprinde vâpăi tremurătoare
 În albele șiraguri de rouă lucitoare.
 Dar cine-acum, ca raza, în lumea nopții sboară?
 Ce umbră, cu sfială, prin arbori se strecoară
 Și merge drept la malul pârâului din vale?
 Oprindu-se 'ngrijită ades în a sa cale,
 Ea vine lângă apă, cu drag la ea privește
 Și singură 'n răcoare, de baie se găsește,
 O! dalbă feerie! divină încântare!...
 Rochița de pe umeri alunecă, dispore,
 Și lumii se arată minunea cea mai rară,
 Albind, ca faptul zilei în zi de primăvară!
 Toți ochii de luceferi, de pasări și de flori,
 Loviți, ca de lumina rozatică din zori,

S'aprend de-o scânteiere ce 'n inimă pătrunde...
 Dar juna 'mpărăteasă în apă se ascunde.
 Ferice, desmerdată de unda răcoroasă,
 Ea 'nnoată cu-o mișcare alene, voluptoasă,
 Și iarba de pe maluri se pleacă s'o privească,
 Și trestia se 'ndoaie, voind ea s'o oprească,
 Și apa 'n vălurele de aur se 'ncrețește,
 Și nuferii se mișcă, bătlanul se trezește,
 Pădurea cântă imnuri, și luna amoroasă
 Revarsă pe copilă o mantie-argintoasă.

Acum pe lângă trestii ea lunecă ușor
 Și, vrând la mal să iasă, pătrunsă de-un fior,
 Pe sânul ei ud încă, ea părul își adună,
 Se oglindește 'n apă, se oglindește 'n lună,
 Și umbra-i diafană cu formele-i rotunde
 În lină îngânare se clatină pe unde.

IV

Cocoșu 'n depărtare intonă o fanfară!
 Copila cu grăbire din valuri iese-afară.
 Ah! unde-i e rochița și unde-al ei noroc?
 Ea vede Sburătorul cu ochii mari de foc,
 Ce vine ș'o coprinde cu brațele 'ntr'o clipă;
 Dar grabnic se aude un freamăt de aripă,
 Și dalba 'mpărăteasă, din brațe-i dispărând,
 Se schimbă 'n Rândunică și fuge 'n cer sburând.

Atunci ș'a ei rochiță, 'nălțându-se în vânt,
 Topitu-s'au în ploaie de raze pre pământ,
 Și până 'n faptul zilei creșcut-au flori din ele,
 Odoarea primăverii: *Rochiți de Rândunele!*...

4. E P O P E A

50. ILIADA

lui

Omer.

Omer se pare că a fost un poet epic elen, care a trăit prin sec. VIII înainte de Cr. Lui i se atribuie admirabilele poeme *Iliada* și *Odisea*, deși cercetările învățaților moderni au dovedit că ele sunt compuse de mai mulți poeți și în deosebite timpuri. În orice caz, Omer, fie că a compus numai o parte din acele poeme, fie că numai a ordonat într'un tot deosebitele cântece epice de origine populară, simbolizează admirabilul geniu epic al poporului elen, care în această privință nu a putut fi întrecut până acum de nici un alt popor.

I. Expunere pe scurt a subiectului

«*Iliada*» povestește un episod din războiul în contra cetății Troia sau *Iliu*. Agamemnon ¹⁾ luase captivă pe fata unui preot al lui Apolon din partea Troienilor. Apolon dete ciurma în oaste și oracolul ceru ca Agamemnon să înapoieze captiva. Acesta se învoiește, dar cu condiția de a lua pe Briseis, captiva lui Achile. ²⁾ Atunci Achile se mânie și hotărăște să nu mai ia parte la luptă. Se retrage în vasele sale cu Mirmidonii săi și cu amicul său Patrocle, după ce rugase pe mumă-sa Tetis să nu-l lase nerăsbunat.

Tetis se roagă de Zeus, părintele zeilor, să împlinească dorința fiului său, iar Zeus se învoiește. Deși soarta Troiei este hotărâtă, și ea va fi mai curând sau mai târziu dărâmată de Ahei conduși de Agamemnon, totuși Troienii conduși de Ector, fiul lui Priam regele Troiei, vor învinge pe Ahei, până ce îi va silii să împace pe Achile. Așa se și întâmplă.

Agamemnon cu aliații reîncep lupta, dar se simte curând lipsa lui Achile, căci de unde până aci Aheii amenințau zidurile cetății, acum sunt nevoiți să se retragă și să aibă grijă de tabăra lor. Pentru acest scop fac un zid și un șanț.

După un scurt armistițiu, se reia din nou lupta, și Ector ³⁾ ajunge cu Troienii până la șanț. În această situație nenorocită, Aheii trimet la Achile, dar el rămâne neînduplecat. A doua zi, Aheii sunt și mai rău bătuiți, șanțul chiar e trecut și ei nevoiți să fugă în corăbii. Achile nici acum nu se domolește, dar lasă pe Patrocle, cu armele sale, să meargă la luptă. Acolo Patrocle e omorât de Ector și armele îi sunt luate. Știrea ajunge la Achile, care nu putea acum să meargă

1) Agamemnon era regele Micenei (în Argolida). El a fost ales conducător al comandanților Ahei care au pornit din Europă contra Troiei spre a răsbuna pe frațele său Menelau, a cărui soție Elena, fusese răpită de Paris, fiul lui Priam, regele Troiei. De aceea purta numele de „regele regilor“. Înainte de a pleca la luptă, și-a sacrificat pe fiică-sa Ifigenia ca să asigure izbânda războiului; însă la întoarcere soția sa Clitemnestra și iubitul ei Egist l-au asasinat.

2) Achile, fiul nimfei Tetis și al lui Peleu, era regele Mirmidonilor și cel mai viteaz din toți generalii Ahei. Mamă-sa, când era copil, îl cufundase în râul Styx și-l făcuse invulnerabil, afară de calcâi de unde îl ținuase la cufundare. Aci l-a și lovit în războiul Troian o săgeată a lui Paris și a murit.

3) Ector era cel mai vestit din conducătorii Troianilor. Era fiul lui Priam și soțul Andromacăi.

în luptă, neavând armele sale; de aceea se mărginește deocamdată să răcnească de trei ori și să înspăimânte ast-fel pe Troienii, care se retrag.

Dorința de răsbunare în contra lui Ector, care ucisese pe Patrocle, cel mai bun prieten al său, îl face să uite mânia în contra lui Agamemnon. Se roagă de mama sa să intervie pe lângă Efaistos ca să-i fabrice alte arme și apoi pune la cale cu toți conducătorii Aheilor planul de luptă. A doua zi, investit cu armele sale, se repede, omoară o mulțime de Troieni și în urmă și pe Ector, pe care-l târăște legat de car până la corturile sale. Intorcându-se apoi, face o îngropare măreață lui Patrocle și, când bătrânul Priam, tatăl lui Ector, veni să ceară cadavrul fiului său, i-l dete.

II. Desvoltarea analitică

1. «*Iliada*» este o poemă epică de origine populară, datorită geniului poetic al Elenilor, care ni s'a transmis împărțită în 24 de părți numite *rapsodii* sau *cântece* ori *cânturi*. Ea are de fond sentimentul de măreție ce răsare din povestirea faptelor mărețe ale unui întreg popor cu o viață proprie, liberă și deplină în ea însăși, așa cum se manifestă la o epocă dată a desvoltării sale istorice.

«*Iliada*» deci e o poemă epică, într-o măsură în care e vorba de întruparea unui sentiment într-o serie de fapte la care poetul nu ia parte și pe care el numai le povestește. Într-o măsură în care acest sentiment de măreție nu este în legătură numai cu niște fapte eroice cu o importanță mărginită și individuală, ci cu fapte ce izvorăsc din eforturile unui întreg popor, care prin eroii săi, își pune în joc toată energia de care e capabil, ca să ajungă la o țintă hotărâtă, poema care-l întrupează nu mai e poemă eroică, și cu atât mai puțin baladă sau legendă. Este o specie nouă de poezie epică, cea mai complexă și mai înaltă, care poartă numele de *epopee*. «*Iliada*» este dar o *epopee*, și cea mai frumoasă întrupare a acestui fel de poezie.

Spre a ne da însă mai bine seama de caracterele proprii ale acestei specii de epos, trebuie să studiem mai de aproape această poemă care face fala artei antice.

2. Toate faptele mărețe, care se găsesc în «*Iliada*» și care ne deșteaptă în suflet sentimente ce ne înalță de-asupra noastră înșine, se pot reduce la un singur fapt, care, la prima vedere, se pare că nu are decât o importanță particulară: mânia eroului aheic, Ahile, pe regele din Argos, Agamemnon, care este conducătorul suprem al oștilor ahee, venită din Elada, cu gând să cuprindă cetatea Troia din Asia.— Ahile este însă cel mai puternic și cel mai viteaz dintre toți Aheii. Aheii apoi se se luptă departe de țara lor, de care-i desparte Marea Egee, sunt osteniți de nouă ani de luptă continuă de când se străduiesc în zadar să cucerească Troia, iar Troienii sunt și ei oameni viteji și au mulți aliați de prin toate țările de prin prejur și chiar de dincolo de mare, din Tracia. Mânia lui Ahile în asemenea împrejurări are influență asupra întregii oștiri ahee și asupra tuturilor căpeteniilor ei. Toată activitatea lor și a ei, prin retragerea lui Ahile din rândul luptătorilor, se găsește modificată, și iacă, cum un simplu fapt, care se pare că are o importanță mărginită, are în realitate o însemnătate generală, întrucât toate firele vieții obștești într'un fel sau într'altul sunt în legătură cu el. Într'această stă și marele merit al legendarului poet, sub al cărui nume-a parvenit «*Iliada*»: el știe să învâluie întreaga viață a unui popor într'un singur fapt, care cu cât se pare mai simplu, cu atât dă naștere la efecte mai mărețe și reduce mai ușor nemărginita complexitate a faptelor la o *unitate* strânsă și ușor de priceput.

Dar poetul «*Iliadei*» prinde de simplul fapt al mâniei lui Ahile nu numai viața întregului popor elen la un moment dat, dar și viața suprapământescă a zeilor, acele forțe superioare pe care toți eroii și ostașii le simt în chip misterios dar sigur în toate faptele lor. Această largire a orizontului, cuprinderea într'un fapt individual, a două lumi, lumea oamenilor și lumea zeilor, dă tuturor faptelor ce se întâmplă—chiar celor mai mici—o măreție îndoită și printr'această poezie își întrupează sentimentul său într'un mod și mai puternic și mai limpede.

3. Dar să vedem această împletire de fapte, împreună cu sentimentul particular ce analizăm, mai de aproape din însăși povestirea omerică.

Poetul începe epopeea sa invocând mai întâiu Muza, ca să-i cânte *mânia lui Ahile*, care a adus atâtea nenorociri Aheilor. El intră apoi în subiectul său și ne arată îndată pricina acestei mâinii—adică o motivează. Agamemnon are printre captivele sale, pe Criseis fiica lui Crises, preotul lui Apolon. Crises vine cu daruri ca să și-o rescumpere, dar Agamemnon îl isgonește ocărându-l. Crises, adânc mâhnit, merge la malul mării și se roagă lui Apolon ca să-l răsbune de ocara primită. Apoi poetul urmează:

Astfel în rug' a vorbit, și-auzitu-l-a Febos Apolon.
 Carele-aprins de mânie-a purces de pe-olimpice vârfuri
 Arcul pe umeri având și 'n jur învâlita lui tolbă;
 Lung zângăniră pe umăr săgețile, când oțăritul
 Zeu s'a pornit, arătându-se 'n mersu-i asemenea nopții.
 El se așază departe de vase și trage cu arcul:
 Vuietul arcului celui de argint așa groaznic răsună!
 Dintru 'nceput el izbește 'n catări și 'n câinii cei sprinteni,
 Însă pe urmă și 'n oaste tot svârle săgeți veninoase;
 Și-astfel în șir tot ardeau nesfârșitele-a morților ruguri.

Vreme de nouă dar zile prin armii săgețile-i sboară;
 Iar într'a zecea la sfat poporu-i chemat de-Ahileus,
 Căruia 'n cuget aceasta i-a pus cea cu brațele albe
 Era ¹⁾ 'ngrijită văzând cum p'er de urgie Danaii ²⁾.
 Dacă 'mpreună s'au strâns și-au fost în deplină-adunare,
 S'a ridicat și-a grăit Ahileus cel repede 'n fugă:

«Cred, o Atride ³⁾, că iarăși pe mări rătăcind ne-om întoarce
 De-unde venirăm, de fi-vom cumvâ izbăviți de peire;
 Căci împreună-i tot bântue ciuma pre-Ahei, și războiul.
 Hai pe-un proroc să 'ntrebăm, pe-un preot ori chiar și pe unul
 Viselor tâlcuitor, căci visele vin de la Zeus,
 Care să spue de ce doar atâta necaz pe Apolon:
 Ori că ne ceartă dorind juruite prinoase și jertfe,
 Ori că, și fumul de fripte mioare și-alesele capre
 El dobândindu-l, ar vrea dela noi ca să 'ntoarcă urgia.»

Astfel vorbind, el s'așază; din mijlocul lor se ridică

1) Junona, soția lui Zeus (Jupiter) și vrășmașa Troienilor împreună cu Palas Atene (Minerva).

2) Aheii sau Argii (de la Argos), toate denumiri comune tuturor semințiilor elene ce luau parte la războiul în contra Troii.

3) Agamemnon, fiul lui Atreu.

Fiul lui Testor, întâiul fruntaș al prorocilor, Calhas¹⁾,
 Care știa câte-au fost mai de mult, câte sunt, câte fi-vor
 Și-ale Danailor vase pe mări îndreptat-a spre Troia.
 Cu-al prevestirilor dar, hărăzit lui de Febos Apolon.
 Dânsul, cu gând priitor, astfel cuvântează și zice:

«Imi poruncești, tu, iubitul lui Zeus, Ahiles, să-ți tâlcui
 Care-i necazul lui Febos departe-din-arc-țintitorul?
 Iată grăi-ți-voiu; ia seama tu însă și jură-mi cuvântul.
 Că 'ntr'ajutor îmi vei sta fără preget cu brațul și vorba.
 Căci supăra-voiu, socot, pe cel ce 'n oștirea din Argos
 E mai presus decât toți și de care și-Aheii ascultă.
 Craiul în furie 'ntrece cu mult în puteri pe supusul;
 Ciuda-i, măcar că vremelnic și-o 'nfrână, și-o 'nnădușă 'n sine,
 Colcăe totuși în pieptu-i și cât de târziu isbucnește,
 Crud răzbunându-și. Deci te socoate, de vrei să mă mântui.»

Iar Ahileus, cel repede 'n fugă, răspunse la rându-i:
 «Haide cûtează și spune ce știi din a zeilor gânduri;
 Căci pe Apolon mă jur, pe feciorul cel drag a lui Zeus,
 Cărui rugându-te, Calhas, Danailor taine desvălui,
 Cum că, pe cât eu trăesc și văd pe pământ, lâng' aceste
 Vase boltite, nu-i unul măcar din mulțimea danae,
 Care pe tine 'ndrăzni-va cu-un braț jignitor să te-ajungă,
 Chiar dac' ar fi să numești pe însuși Atride-Agamemnon,
 Carele acum între-Ahei se mândrește că-i cel mai de frunte.
 Și 'nsuflețit a răspuns prorocul cel făr' de prihană:

«Nici nu ne ceartă dorind juruite prinoase și jertfe,
 Ci supăratu-i de preot, pe care-l respinse-Agamemnon;
 Nici desrobitu-i-a fiica, nici daruri primit-a; de-aceea
 Patimi ne-a dat și-o să dea Departe-din-arc-țintitorul,
 Până ce tatălui drag pe oacheșă fată n'om da-o
 Făr' de răsplată și daruri, și nu-i vom aduce la Crisa²⁾
 O hecatombă³⁾, când doar împăcându-l pe zeu potoli-l-vom.»
 Zise, și 'ndată s'așază. Din mijlocul lor se ridică
 Inverșunat Agamemnon, stăpân cu puteri fără margini;
 Mîntea-i cu totul tot cotropită-i de negrele gânduri,
 Și de mânie aprinși, ca și focul, îi scânteie ochii.
 Crunt mai întâi spre Calhas privind așa fel se răstește:
 «Cobe de-amaruri, nicicând nu-mi spuseși temeinică vorbă⁴⁾,

1) Acela care mai proorocise că Aheii nu vor putea urni corăbiile ținute în loc de zei la Aulis, decât dacă Agamemnon nu-și va sacrifica o fiică.

2) Localitatea, unde eră templul lui Apolon la care slujia Crises.

3) O sută de capete de vită.

4) Vezi Nota 4.

Răul plăcutu-ți-a pururi și pururi merit-ai a rele,
 Nici n'ai rostit oarecând și nici săvârșit-ai vr'un bine;
 Chiar și acum, prorocind Danailor, spui tuturoră
 Cum că de-aceea necaz ne trimite Arcașul cel aprig¹⁾,
 Căci pentru fată eu n'am vrut să iau strălucitele daruri,
 Pentrucă-mi place mai mult cu mine 'mpreună să stee
 Fica lui Crises, fiindu-mi mai dragă decât Clitemnestra,
 Tânăra-mi soată din Argos; căci nu-i mai pre jos decât dânsa
 De pricepută, de harnică ce-i și de 'naltă și mândră.
 Totuși, de-i mult mai cu cale, chiar astfel, voiu da-o:
 Vreau mântuirea poporului meu și nu vreau să piară.
 Însă degrabă-mi gătiți răsplată, ca nu cumva singur
 Nerăsplătit între Argi²⁾ să rămân, care nici se cuvine.
 Voi doar cu toții vedeți că scumpa-mi răsplată se duce.»

Dar îi răspunse grăind Ahileus, cel repede 'n fugă:

«O preă slăvite-Agamemnon, o tu, dintre toți cel mai lacom,
 De unde vitejii Ahei și cum să-ți mai dee răsplată?
 Multe-ale obștii comori nicăiri nu cunoaștem ascunse;
 Câte-am luat din surpate cetăți de mult le 'mpărțirăm,
 Nici nu se cade pe-acestea din nou să le strângă poporul.
 Zeului dar părăsește copila, și las' că Danaii
 Te-or răsplăți și 'ntreit și 'mpătrit, dac' ar fi să ne-ajute
 Zeus, surpând a lui Priam oraș, cel cu trainice ziduri.»

Dar îi răspunse grăind puternicul craiu, Agamemnon:

«Nu-mi fii atât de viclean, cât ești de voinic, Ahileus,
 Tu cel asemeni cu zeii; căci n'ai să mă 'ndupleci vr'odată
 Nici să mă 'nșeli; ori vroiești ca tu să ai răsplată, și singur
 Eu să fiu astfel lipsit, de-aceea mă 'ndemni să-i dau drumul?
 Doar dac' Aheii cei falnici găti-vor pe alta să-mi dee,
 După dorință făcându-mi, precum e și vrednic de mine.
 Insumi, de n'or să mi-o dee, voiu merge să-mi capăt răsplata
 Ori de la tine răpind-o, ori chiar de la craiul Ulises³⁾,
 Ori de la Aias⁴⁾; mânia trezi-voiu la cel ce voiu merge.
 Însă de-aceasta las grija pe urmă, când iar chibzui-vom.
 Haide să 'mpingem acum spre mare-o corabie neagră,
 Și lopătari îndeajuns să strângem, gătind ecatombă
 Și petrecând pe Criseis, pe fata cu obrazii cei mândri;
 Iară, ca sfetnic, un singur bărbat rânduiala păzească,

1) Apolon.

2) Vezi Nota 2.

3) Sau Odiseu, eroul Odiseei, cealaltă poemă omerică, și renumit pentru iscusința sa.

4) Cel mai puternic erou după Ahile.

Aias ori Idomeneus¹⁾ ori dumnezeescul Ulises,
Ori, din Peleus născute²⁾, tu cel mai grozav din războinici,
Jerife s'aduci domolind pe Departe-din-arc-țintitorul.»

Crunt pe sub gene privind răspunse-Ahileus cel ager :

«Vai tu, 'nvăscute 'n sfruntare, tu, suflet pornit spre dobândă

Cum să se 'nduplece-Aheii, plecați la poruncile tale,
Drumuri să bată cu tine sau dârji cu vrăjmașii să lupte ?

Nici am venit eu de ura Troenilor celor războinici

Luptă eu dânșii să port, căci nu mi-s Troienii de vină ;

Caii doar nu mi-au răpit cândva, nici răpitu-mi-au boii,

Nici în al Ftiei³⁾ pământ roditor, a bărbaților țară,

Holdele nu mi-au stricat, căci nenumărați-s la mijloc

Munți uriași cu-a lor umbre și mare cu clocot de valuri.

Dară pe tine-am urmat noi, nevrednice, ca să te bucuri.

Că-l răsbunăm de Troieni pe Menelau⁴⁾ precum și pe tine,

Cel fără' obraz! Ci de-asta nu-ți pasă nimic și n'ai grijă ;

Ba mă și-ameninți acum că singur îmi iei tu răsplata,

Rodul atâtor sudori și darul de cinste-al oștirii.

Eu niciodată la fel cu tine n'am parte de daruri,

Oricând se darmă de-Ahei vre-o bogată cetate din Troia ;

Ba dimpotrivă, de greul cel mult întru vâlyă bătăii

Știu numai brațele mele; pe când, la 'mpărțire, tu capeți

Cea mai de seamă din prăzi, iar eu, multămit cu puțină,

Către corăbii mă 'ntorc, obosit de bătăi și de trudă.

Plec dar în Ftia, căci mult mai bine mi-e 'ntorsul acasă

Cu 'ncovoiate corăbii; nici cred că, lovindu-mă 'n cinste,

Lesne tu singur pe-aici grămădi-vei câștiguri și-avere.»

Dar îi răspunse grăind al bărbaților craiu, Agamemnon :

«Cară-te dar, de ți-i zor într'atât! Eu nicicând cu rugare

Nu-ți voiu cădeă să-mi rămâi, căci mai sunt împrejuru-mi și alții,

Care cinsti-mă-vor, mai ales Zeus a-tot-înțeleptul.

Cel mai urit îmi ești tu dintre craii, purceșii din Zeus;

Pofta te mână mereu spre gâlceavă, răsboaiie și lupte,

Iară, de ești tu viteaz, vr'un zeu vitejia ți-a dat-o.

Ia-ți pe tovarăși cu-a tale corăbii și 'ntoarnă-te-acasă,

Și Mirmidonilor tăi poruncește! Ilabar n'am de tine,

Și de-a ta furie oarbă! Dar am să te-ameninț eu ast-fel:

1) Regele Cretei.

2) Ahile, fiul lui Peleu.

3) Țara lui Ahile.

4) Fratele lui Agamemnon, pe a cărui soție o răpise Paris, fiul lui Priam regele Troiei.

Pentru-că Febos Apolon îmi ia pe-a lui Crises copilă,
 Eu voiu trimite-o pe-un vas, și tovarășii mei o vor duce;
 Inșă, la cortu-ți mergând, răpi-ți-voiu răsplata eu însumi,
 Pe 'mbujorata lui Brises copilă, să știi tu prea bine
 Cât căvârșesc în puteri, și să tremure cel ce cu mine
 S'ar socoti de-o măsură 'ndrăsnind împotrivă să-mi stee !
 Astfel a zis, iar Peleion ¹⁾, răsbit de amar, își simțește
 Inima 'n pieptu-i păros clătinată 'n părere 'ndoită :
 Sau, de la coapsă pe loc smulgându-și tăiosul lui paloș,
 Să 'ndepărteze pe cei dimprejur și să 'njunghie pe-Atride,
 Ori și pornirii sfârșit și patimei capăt să puie.
 Tocmai când aste gândiri îi frământă și pieptul și mintea,
 Paloșul mare când smulge din teacă, —năpraznic Atene ²⁾
 Vine din ceruri, trimisă fiind de Era cea albă la brațe,
 Ce de-amândoi duceă grijă și dragi îi erau deopotrivă.
 Stete 'ndărātu-i, de părul bălan apucând pe-Ahileus,
 Lui vederându-se numai și-ascunsă fiind tuturora.
 Iară viteazul uimit se 'ntoarce și 'ndată cunoaște —
 Groaznic în față-i din ochi fulgerând — pe Palas Atene,
 Cărei cu glas a rostit cuvintele-aceste-aripate :

«Ce-ai venit oare, tu, fata lui Zeus de-scut-purtătorul ?
 Doar ca să vezi cum obraznic mă 'nfruntă-Agagemnon Atride ?
 Verde ți-oiu spune, și cuget că spusă mea fi-va 'mplinită :
 Capu-și va pierde curând cu-a lui ne'nfrănată 'ngânfare !»
 Dar îi răspunse la rându-i Atene cea cu ochi vâpaelnici :

«M'am coborît din văzduhuri cu gând ca să-ți curm supărarea,
 Dacă m'ascuți; trimisu-m'a Era cea albă la brațe,
 Ce de-amândoi se 'ngrijește și dragi îi sunteți deopotrivă,
 Mântuie dar cu gâlceava și paloșul lasă-ți în teacă,
 Numai cu vorba precum, ți-e 'ndemână, răsbună-ți pe dânsul.
 Iată ți-oiu spune-un cuvânt, care fi-va 'mplinit fără doară :
 Cinste primi-vei cândvă și de trei ori cât mândrele daruri
 Pentru jignirea-ți de-acum; înfrânează-te și ne ascultă !»

Zănei răspunse grăind Ahileus, cel repede 'n fugă:
 «Cade-se-a voastre porunci s'ascult, o zeiço, măcar că
 Inima-mi fierbe de strașnic necaz, căci astfel mai bine-i;
 Zeilor cel ce se pleacă, și zeii mai mult îl ascultă».
 Zise; mânerul de-argint cu pumnul vânjos îl apasă,

1) Fiul lui Peleu.

2) Palas Atene (Minerva), fîca lui Zeus, zeita puterii intelectuale, care împreună cu Hera (Junona), Poseidon (Neptun) sunt dușmani Troienilor; pe cand Afrodite (Venus), Apolon și Ares (Marte) sunt de partea lor.

Paloşul mare vârându-l în teacă, şi-ascultă cu voie
Spusele-Atenei; iar dânsa de grabă 'n olimpice vârful
Merse 'ntre Zei la palatul lui Zeus de-scut-purtătorul.
Dar de iznoavă-Ahileus îl muştră cu-amarnice vorbe
Şi-l ocăreşte pe-Atride, şi nu-şi mai sfârşeşte turbarea:

«Tu beţivan, tu obraz de dulău, sperios ca şi cerbul!
Nici cu poporul spre luptă cumvâ să te-armezi îndrăznit-ai.
Nici să te-aţii pânditor împreună cu cei mai de frunte
Dintre Ahei; căci tu vezi într'aceasta primejdia morţii.
Ţi-este doar mai pe 'ndelete, ca, 'n largile taberi ahee,
Tu să-l lipseşti de-a lui daruri pe cel ce-ţi grăeşte 'mpotrivă.
Craiu de noroade calău, stăpân peste oameni netreblici!
Altfel acum ţi-ar fi fost cel din urmă prilej de ocară!
Dar îţi spun verde, şi iată că-ţi jur cu sfinţenie mare:
Jur pe toiagul acesta ce n'o să mai dee vreodată
Frunze şi ramuri, de când părăsindu-şi-a munţilor trunchiul,
Nici înflori-va, căci barda ciuntitu-i-a coaje şi frunze —
Care toiag purtat-u-i în mâini de feciorii Ahai
La 'ndeplinirea dreptăţii şi-a legilor date de Zeus;
Şi jurământul meu mare-ţi va fi, căci veni-va o vreme,
Când pe Danaii, pe toţi, cuprinde-i-vor dor de-Ahileus;
Insă tu nu vei putea să le fii, deşi plin de măhnire,
Nici de-un folos, când pica-vor murind cu grămada sub arma
Ucigătorului Ector; ba chiar te va roade necazul,
Că necinstit-ai pre cel mai viteaz din oştirile-ahee».

Zise; şi-apoi la pământ de ciudă trănţeşte toiagul
Cel ce-i cu ţinte de-aur bătut,—şi 'n urmă s'aşează.
Turbă 'n mânie la rându-i şi-Atride. Atunci se ridică
Nestor din Pilos, sfătosul cel blând şi cu şart în vorbire,
Cărui din rost îi tot picură graiul mai dulce ca mierea;
El care 'n Pilos cel sfânt văzuse stingându-se două
Glasnice neamuri de oameni, născute crescute sub dânsul,
Iară bătrânul acum stăpâniă preste neamul al treilea;
El dar cu gând priitor astfel cuvintează şi zice:

«Vai, ce mai jale cuprinse pământul aheic! Cu dreptul
Inveseli-se-ve Priam precum şi feciorii lui Priam
Şi bucura-se-va 'n suflet adânc tot neamul din Troia,
Când oblici-vor că voi vă 'ncelestarăţi într'astfel de sfadă,
Voi ce sunteţi mai presus de Danai şi la sfat şi 'n bătae!
Dar ascultaţi-mi cuvântul; mai tineri sunteţi decât mine,
Căci mai de mult ca tovarăş am mers cu bărbaţi mai războinici
Chiar decât voi, şi cu toţi cinstitu-m'au dânsii deapururi.
Nici am văzut eu şi nici vedea-voi războinici de-o seamă

Cu Peiritoos de pildă, cu Drias, păstor de popoare,
 Ori cu Caineus, Exadios, dumnezeesul Polifem,
 Ori cu Egides Teseus ce fuse 'n făptură, ca zeii.
 N'au mai trăit pe pământii bărbați mai puternici ca dânșii,
 Cei mai puternici au fost și luptat-au cu cei mai puternici;
 Chiar și cu fiare de munți, pe care cumplit le stârpiră;
 Eu dar alături cu-aceștia fusei, când venit-am din Pilos,
 Din depărtata mea țară, căci ei m'au chemat, de la dânșii;
 M'am războit singuratic și eu, dar cu-aceștia nici unul
 Din pământeni bărbați de-acum nu s'ar prinde 'n bătae;
 Totuși de sfaturi știau și ascultau de poruncile mele,
 Deci dar și voi ascultați, căci este mai bun' ascultarea.
 Tu, Agamemnon, ori cât ești tu de tare, nu-i smulge copila,
 Lasă-i-o; dintru 'nceput Danaii cu ea-l răsplătiră;
 Și tu, Pelide, 'ncetează cu craiul fățiș de-a te prinde
 La hărțueală; căci n'a mai fost încă părtaș de-așa cinsto
 Craiu de toiaș purtător, dăruit cu mărire de Zeus.
 Iară, de-mi ești tu voinic și de ai pe-o zeiță de mamă,
 Totuși te 'ntrece 'n puteri, căci el pe mai mulți stăpânește.
 Hai dar, Atride, alină-ți necazul; eu rogu-te însumi,
 Lasă-ți mânia de-acum cruțând pe-Ahileus, viteazul,
 Care 'n războiul cel crunt e puternic' Aheilor strajă».

Intâmpinat-a grăind al bărbaților craiu Agamemnon :

«De bună seamă, bătrâne, cu dreptul acestea vorbit-ai;
 Însă, de toți mai presus, el tot năzuește să fie,
 Să-i cucerească pre toți și la toți să-și întindă domnia,
 Dând tuturor porunci; dar nimeni soțot nu-l ascultă.
 Dacă răsboinic ursitu-l-au zeii, cei pururi în viață,
 Îngăduitu-i-au dară ca dânsul să 'njure pe alții?»

Vorba curmându-i atunci zeescul Ahiles răspunde :

«S'ar cuveni 'ntr'adevăr să-mi zică mișel și netrebnic,
 Dacă smeri-m'aș supus la tot ce grăești tu din gură.
 Altor tu tu rânduiește, ci nu-mi da porunca ta mie;
 Cuget că n'oiu să mă plec mai mult la poruncile tale.
 Iată ți-adaog o vorbă și vorba mea 'nseamnă-ți-o 'n minte;
 Brațele nu-mi mai ridie să mă 'neaer cu tine sau altul
 Pentru copilă, căci voi mi-o răpiți, dar tot voi mi-o dădurăți,
 Însă din câte mai am lângă iutea-mi corabie neagră,
 N'ai să-mi răpești tu nimic cu sila și peste-a mea voie.
 De unde nu, haide și cearcă, de vrei ca să vadă și-aceștia :
 Sângele-ți negru curând țâșni-va din laturea lăncii».

Astfel atunci învrăjbiți între sine cu silnice vorbe
 Să ridicară din sfat cu norodul pe lângă corăbii.

Agamemnon însă nu-și uită mânia. El trimite mai întâiu tatălui ei pe Criseis, cu o corabie pe care se află o ecatombă de jertfit și pe care o conduce Ulise, purifică oastea și sacrifică lui Apolon; dar îndată apoi și-aduce a-minte de amenințarea, ce făcuse lui Ahile, și pune să-i aducă în locul captivei pierdute, pe Briseis, captiva lui Ahile. Ahile, după cum însuși el declarase în adunare, nu se împotrivește, dar, după ce trimișii lui Agamemnon pleacă, e cuprins de-o jale fără de margini și se plânge mamei sale, zeița Tetis, la marginea mării, de soarta lui. Căci el fusese ursit, sau să devină nemuritor prin vitejia lui și să moară tânăr, sau să trăească ne-știut de nimeni și să ajungă la adânci bătrânețe. Și, cum el vrea mai bine glorie decât viață lungă, se plânge totuși că și viața scurtă, ce i-a rămas, îi e amărită de Agamemnon. Tetis îl aude și se ridică din fundul mărilor la dânsul:

Ca și o negură grabnic răsare din undele albe
 Și se așează 'nainte feciorului drag, care plânge,
 Și, netezindu-l cu mâna-i, astfel cuvintează și-i spune:
 «Ce plângi tu, fătul meu drag? Ce jale te-ajunse pe tine?
 Spune și nu-mi tănuî, ca să știm amândoi supărarea».
 Greu suspinând îi răspunse-Ahileus, cel iute ca șoimul:
 «Știi tu prea bine, și ce să-ți mai spun în zadar toate cele?
 Fost-am la Teba, cetatea cea sfântă a lui Eetion;
 Am jefuit-o și-adus-am încoace prădatele bunuri,
 Care frumos le 'mpărțiră 'ntre sine feciorii Ahaii,
 Dând lui Atride pe cea 'mbujorată la chip, pe Criseis.

Și-i povestește tot ce se petrecuse în adunarea Aheilor și cum se purtase cu dânsul Agamemnon. Apoi o roagă să se ducă la Zeus, să-i ceară să-l răzbune în contra lui Agamemnon. Zeus o va ascultă, fiindcă ea împreună cu Briareu îl scăpase când-va de uneltirile vrășmășești ale celorlalți zei. Apoi continuă:

Aste-amintindu-i, de Zeus te roagă, apucându-i genunchii,
 Dacă vroește cumva pe Troieni să-i ajute 'n bătae,
 Să cotropească pe-Ahei la corăbii și 'n prejmele mării
 Măcelărindu-i, ca toți ¹⁾ de-al lor craiu să se bucure ²⁾ dânsii,

1) Aheii.

2) Ironie.

Și să-și cunoască și-orbirea puternicul domn Agamemnon,
Că necinstit-a pre cel mai viteaz din oștirile-ahee».

Tetis atunci, năpădită de lacrimi, ast-fel îi răspunse :

«Vai, tu copile, de ce te-am născut și crescut pentru rele ?

Bine-ar fi fost să rămâi nejmignit și neplâns la corăbii.

Căci numărate sunt zilele tale și scurt îți e veacul.

Scrise să mori fără vreme și cel mai de jale 'ntre oameni.

Căci într'o zodie rea te-am născut în palatele noastre.

Apoi îl sfătuește să nu mai ia parte la luptele Aheilor și-i dă speranța că Zeus, care nu a sosit în Olimp din plimbarea ce-a făcut la «bunul popor etiopic», va da desigur ascultare rugăciunii ei.

Poetul își întrerupe acî firul povestirii, pentruca să urmărească pe Ulise în călătoria lui la Crisa și să ne facă să asistăm la scene din viața de popor marină și religios a Aheilor, din care pricepem, pe de o parte adâncă serioșitate a faptelor ce se petrecuse până acum, iar pe de alta, ne dă explicarea sfârșitului ciurii, ce bântuia pe Ahei. Această parte cu desvoltarea pe care o are, s'ar legă numai indirect cu acțiunea principală, ar fi adică un *epizod*, totuși ea, pe lângă că servește să explice puțința Aheilor de a lupta mai departe, mai face și serviciul de a lărgi orizontul acțiunii principale și de a-i mări importanța :

Ulise 'ntr'aceea

S'apropiase de Crisa, ducând hecatomba cea sfântă.

Dacă sosese în limanul cu mult adâncite funduri,

Soții vântrelele strâng și le pun în corabia neagră.

Razimă iute catargul de furcă, dând drumul la funii,

Iară din vâsle 'nainte dau zor spre popasul corăbii ;

Cange ¹⁾ slobod în adâncuri și leagă frânghiile de pripoane,

Insăși apoi se cobor vâslașii pe marginea mării ;

Scot hecatomba lui Febos, departe-din-arc-tintitorul,

Scot și pe mândra Criseis din vasul pe mări plutitorul,

Iară, pe fată spre-altar ducând-o 'nțeleptul Ulises,

Tatălui său cel iubit o 'ncrede și-acest fel îi spune :

«Crises, aici m'a trimis al bărbaților craiu Agamemnon,

Și pe copilă s'aduc și să 'nchin ecatomba cea sfântă

Pentru Danai, domolind mânia lui Febos Apolon,

Carele-oștirii argie trimise mult-jalnicul vaier».

1) Ancoră.

Zise și 'n mâni i-o și 'mbie ; iar preotul vesel primește
 Draga-i copilă. Și 'ndată, pe rând ecatomba cea dalbă
 Dâșii 'mprejur de altarul cel-bine-clădit o 'nălțară,
 Și se spălară pe mâini și orzul cel sfânt pregătiră.

Crises atuncea strigând se roagă cu brațele 'ntinse :

«Tu, Cel cu arcu de-argint, m'ascultă, tu paznicul Crisei
 Și-al cucernicei Chila și 'n Tenedos domnul puternic !
 Cum și 'nainte, la ruga-mi rostită, mi-ai dat ascultare,
 De m'ai cinstit și pe mine și aspru pe-Ahei pedepsit-ai,
 Tu de iznoavă și-acum împlinește-mi această dorință :
 Mântue acum pe Danaï și 'nlătură neagra urgie!»

Astfel rugându-se a zis, și auzitu-l-a Febos Apolon.
 După ce toți s'au rugat și orzul cel sfânt risipit-au,
 Vitelor gâtul întorc, și le 'njunghie, și 'nceet le jupoai,
 Coapsele apoi le desprind și deplin cu grăsime le-acoper
 Pături în două făcând, și d'asupra pun crudele cărnuri.
 Despiciăturile-aprinde bătrânul și toarnă vin negru ;
 Gata-i stau tineri ce poartă frigări cu cinci vârfuri în mână.
 Iară când coapsele dâșii le-au ars și-au gustat măruntaie,
 Carnea rămasă, tăind-o felii și 'n frigări petrecând-o,
 Bine-o prăjiră pe foc și-o traseră apoi din jeratic ;
 Lucrul pe urmă sfârșind și gata fiind al lor praznic,
 Ei s'ospătau deopotrivă gustând din ospăț fie-care.
 Când potolitu-și-au toți și cu totul, și sete, și foame,
 Cănil-atuncea cu vinuri umplând, le încunună feciorii,
 Și cu 'nchinare 'ncepând, direg tuturora pahare.
 Astfel voinicii Ahei, ziua întreagă pe zeu domolindu-l,
 Cântă frumos viersuitul pean ¹⁾ și slăvesc pe Apolon,
 Meșterul săgetător ; iar el se desfată-ascultându-i.
 Soarele apoi asfințind și lăsându-se-amurgul de seară,
 Dâșii cu toți adormiră pe lâng' a corăbii odgoane.
 Iară când Eos ²⁾ din zori răsărit-a cu degete roșii,
 Prind a se 'ntoarce plutind spre largile taberi ahee.
 Vânt le trimise prielnic cumplitul-în-arcu Apolon,
 Și ridicară catargul și 'ntinseră pânzele albe ;
 Vântul le 'nyoaltă, prin ele suflând ; iar sub talpa corăbii,
 Străbătătoare de-adâncuri, vuiesc purpuriile valuri.
 Lunecă vasul grăbind și-și mântuie drumul pe mare.
 Apropiindu-se-atunci de largile taberi ahee,

1) Odă sacră în onoarea lui Apolon.

2) Zorile, zeița Aurora.

Dânşii, corabia neagră 'mpingând-o, spre mal o dădură
Peste grămada de prund şi lungiră sub dânsa proptele;
Iar lopătarii s'au dus răzleţi la corăbii şi corturi.

In fine, s'apropie ceasul când Ahile va primi făgăduinţa
de răsbunare din partea lui Zeus:

Când s'a ivit apoi Eos în oara de-a douăsprezecea, ¹⁾
Zei cei pururi în viaţă mergeau spre Olimp la olaltă,
Zous fiindu-le 'n frunte. Iar Tetis nu-şi uită rugarea
Fiului, ci, răsărind din afunduri pe undele mării,
Măneacă 'ndată spre cerul cel larg şi suie Olimpul:
Singular îl află pe fiul lui Cronos ²⁾, bubuitorul,
Stând în piscosul Olimp, pe cel mai înalt dintre vârfuri.
Deci înainte-i s'aşterne, cu stânga-i cuprinde genunchii
Şi de bărbie-apucându-l cu mâna ei dreaptă ³⁾, zeiţa,
Astfel rugându-se, a zis împăratului Zeus Cronion:

«Dacă 'ntre zei oarecând plăcutu-ţi-am, Zeus părinte,
Fie cu graiul său fapta, împlineşte-mi această dorinţă:
Cinste dă fiului meu cel ursit a pieri mai de vreme
Dintre bărbaţi, şi pe care puternicul craiu Agamemnon
L-a necinstit, căci el stăpâneşte răsplata-i, răpind-o.
Dar mi-l răsbună, olimpice Zeus, tu plinul de minte!
Fă ca Troienii pe-Ahei să-i tot biruie, până ce-Aheii
Vor răsplăti pe-al meu fiu şi-l vor preamări cu-a lor cinste.
Zise, dar Zeus, de nori strângătorul, nimic nu răspunse,
Stete 'n tăcere 'ndelung ⁴⁾; iar Tetis, strângându-i genunchii
Tot cu 'nceştarea dintâiu, a grăit reînnoindu-şi rugarea:

«Spune-mi cuvânt fără greş şi arată-mi un semn de 'nvoire,
Ori mă respinge; doar n'ai nici o teamă; căci voiu să ştiu bine,
Cât de puţin între zeii olimpici mă bucur de cinste».

Tare mâhnindu-se Zeus, de nori strângătorul, răspunse;

«Ce grozăvenii, de-o fi să mă 'nceaeri în vrajbă cu Era ⁵⁾,
Când mă va scoate din fire rostindu-mi cuvinte de-ocară;
Doară ş'aşa printre Zeii cei fără de moarte mă ceartă
Şi mă grăeşte de rău că-i ajut pe Troieni în bătae.

1) Adică de a douăsprezecea oară; după 12 zile. Inversiune echivocă.

2) Zeus e fiul lui Cronos pe care-l detronase.

3) Gestul, pe care la vechii Eleni era obiceiul să-l facă cei ce se rugau.

4) Minunată observaţie psihologică. Dealtminteri toată această scenă — ca celelalte mai toate din „Iliada“ — redă realitatea sufletească a personajilor cu un ade-văr neîntrecut, şi ne face cu atât mai mult să fim mişcaţi de sentimentul ce în-trupează.

5) Era ţinea cu Aheii şi nu ar fi vrut să-i vadă bătuţi.

Dar mi te 'ntoarnă, ca nu cumva Era să prindă de veste,
 Grijă purta-voiu de-acestea, curând să le-aduc împlinire.
 Ca să te 'nduplec, din cap eu clăti-voiu spre semn de 'nvoire;
 Cel mai puternic mi-i semnul acesta 'ntre Zeii olimpici,
 Căci nesmintitu-i și ne 'nșelător și urmat de 'mplinire
 Semnul clătirii din cap eu care dau rost învoirii».

Zise, (și semnul făcù din sprâncenele-albastre Cronion;
 Dumnezeștile-i plete din creștetul cel fără moarte
 Se 'nvălurără, stârnind cutremur pe-Olimpul cel mare.

Astfel vorbiți amândoi, s'au dus, despărțindu-se: Tetis
 Din strălucitul Olimp scufundatu-s'a repede 'n mare;
 Zeus intrat-a'n palatu-i; iar Zeii cu toți împreună
 S'au ridicat, înaintea Părintelui lor, de pe tronuri
 Spre 'ntâmpinare, căci n'au îndrăznit să-i aștepte sosirea.
 Zeus atuncea pe scaun s'așează. Ci Era, zărindu-l,
 Bine știuse ce sfaturi au fost între dânsul și Tetis,
 Cea cu picioare de-argint, copila bătrânului mării.
 Deci cu amarnice vorbe pe loc se răstește la Zeus:

«Spune-mi, cu care din zei chibzuit-ai tu iarăș, viclene?
 Pururea drag ți-a fost ție, când tu ești departe de mine,
 Planuri ascunse la cale să pui, dar voios niciodată
 Nu mi te 'nduri să-mi descoperi din cugetul tău nici o taină».

Tatăl atunci, născătorul de zei și de oameni, răspuse:
 «Ero, nu trage nădejde, ca tu hotărârile-mi toate
 Să le cunoști; îți va fi cu-anevoie, deși mi-ești soție.
 Ce se cuvine s'auzi, tu doar mai degrabă vei ști-o,
 Fără ca vr'unul din zei și din oameni să știe 'nainte;
 Iară ce vrere-aș departe de zei să pun singur la cale,
 Asta-să nu mă prea 'ntrebi și să nu cercetezi dea-măruntul».

Era slăvita, cea cu ochi de taur, atunci îi răspuse:
 «O prea cumplite Cronion, ce fel ți-i vorba rostită?
 Nici întrebam vreodată și nici iscoditu-te-am tare,
 Căci tu mereu hotărâști pe plac și cu totul în tihnă.
 Inima-mi tremură totuși grozav, că 'nșela-te-va Tetis,
 Cea cu picioare de argint, copila bătrânului mării¹⁾,
 Care venit-a din zori lângă tine-apucându-ți genunchii,
 Și socotesc că 'nvoirea ți-ai dat juruind, pe-Ahileus
 Tu să-l cinstești, și să pierzi mulțime de-Ahei la corăbii».

Zeus, de nori strângătorul, acest fel grăi și răspuse:

«Tu, ticăloaso, mereu cu prepusuri îmi stai pânditoare!

1) Neren.

Insă la nici o ispravă n'ajungi ; ba chiar și mai tare
 Fi-vei de mine-oropsită, și-aceasta-ți va fi mai cu groază.
 Lucrul, de-i tocmai cum crezi, să știi tu că astfel îmi place.
 Haide dar, molcom te-așază 'ntr'un colț și-ascultă-mi porunca.
 Nu ți-or mai fi de-ajutor toți zeii ce-i poartă Olimpul,
 Când voiu veni și-oiu întinde 'mpotrivă-ți cumplitele-mi brațe».

Zise: fiori au cuprins pe Era cea cu-ochi de taur;
 Molcom s'așază 'ntr'un colț, cu inima frântă de ciudă;
 Jalnic gemură toți zeii cerești în palatul lui Zeus.
 Hefaistos, meșter vestit, el singur a prins să vorbească
 Și-a mângăiat pe-a sa mamă, pe Era cea albă la brațe:

«Lucruri aeve de plâns și nesuferite mai fi-vor,
 Dacă 'ntre voi, pentru cei muritori, sfădi-vă-veți astfel,
 Zarvă 'ntre zei aducând; și 'n urmă-și va pierde și hazul
 Imbelșugatul ospăț, de cum birui-ne-va răul.
 Dar sfătuesc eu pe mama, deși-i chiar destul de cuminte,
 Blând să se poarte cu Zeus, iubitul meu tată, de teamă
 Să nu ne tulbure cheful cu sgomotul certelor sale.
 Doară să vrea Purtătorul-de-fulger, olimpicul Zeus,
 Și ne-ar putea prăbuși de pe tronuri, că-i mult mai puternic.
 Dar măgulește-l cu graiul blajin, potolindu-i necazul;
 Numaidecât ne va fi 'ndurător împăratul olimpic».

Astfel a zis, și pe loc se repede și mamei întinde
 Largul la gură potir, și-acest fel apoi cuvintează:

«Mamă tu, fii cu răbdare și 'ndură, deși obidită,
 Inima-mi plânge, de dragă ce-mi ești, când te văd toropită;
 Nu voiu putea să-ți slujesc, măcarcă mă doare 'ntr'atâta,
 Căci e grozav să te măsurî în luptă cu Domnul olimpic.
 Doar mai de mult, când iarăși am vrut să te apăr de dânsul,
 El de picior m'a luat și svârlit de pe-a cerului praguri:
 Fost-am purtat ziua 'ntreagă și-odată cu-apusul de soare
 Am și căzut eu în Lemnos, și-abiă eră suflet în mine;
 Cum am picat la pământ, bărbați Sintieni mă luară».

Astfel a zis, iară zâna, cea albă la brațe, zâmbit-a,
 Și din a fiului mân' a primit, zâmbitoare, potirul.
 Dânsul apoi de la dreapta pe rând în potire le toarnă
 Zeilor dulce nectar, din ulcior deșertând tuturora.
 Râset nestins s'a pornit între zeii cei veseli dea-pururi,
 Cum l-au văzut gâfâind pe Efaist ¹⁾ de trudă 'n palaturi.
 Astfel atunci ziua 'ntreagă 'n ospăț pân' la vremea chindiei
 Benchetuiau, deopotrivă părtaș la ospăț fiecare

1) Efaistos eră schiop și trebuia să-și dea multă trudă umplând paharele zeilor.

Și la măiastra cântare din liră-a lui Febos Apolon,
 Cum și la viersul ce Muzele-l cântă 'ntrecându-se 'n farmec.
 Iară, când soarele 'n urm' asfințit-a cu dalba-i lumină,
 S'au despărțit, fiecare mergând să se culce 'n iatacuri,
 Unde-osebit fiecărui vestitul Beteag-de-picioare,
 Efaistos, case-a zidit cu mult iscusita lui minte.
 Merse și Fulgerătorul, olimpicul Zeus, în patu-i,
 Unde ades s'odihnește, când somnul cel dulce-l cuprinde;
 Și se culcă și-adormi lângă Era cu tronul de aur.

(Trad. de G. Murmu).

Astfel se sfârșește rapsodia I, una din cele mai frumoase ale «*Iliadei*». Din faptele povestite, care se desfășoară așa de liniștit și măreț, chiar când zeii și eroii se coboară la expresiuni triviale, ni se deșteaptă interesul pentru figura lui Ahile și suntem din ce în ce mai doritori să aflăm, cum se va sfârși mânia lui. Numai cu sfârșitul acestei mâinii, poema se va socoti ca sfârșită. Totdeodată, din faptul că a fost provocată prin intervenția zeilor și-a conducătorului de popoare Agamemnon, ne dăm bine seama că orice fapt se va întâmpla în legătură cu desfășurarea ei, va dobândi caracterul măreț, va provoca în sufletul nostru sentimentul de uimire ce este în legătură cu majestatea divină și umană. Glasul cântărețului unor asemenea fapte trebuia să fie înălțat și totuși liniștit, și așa îl găsim în stilul, limba și simetria acestui cântec, și tot așa îl găsim în rapsodiile următoare :

Zeus trebuia să-și țină promisiunea. El insuflă, printr'un vis, un curagiu înșelător lui Agamemnon ca să reînceapă lupta, spre a simți și mai mult înfrângerea ce va urma, dar ceilalți zei, care nu știu planurile lui Zeus, intervin, potrivit cu simpatiile și antipatiilor lor, în lupta dintre Ahei și Troeni, îi sfătuesc luând deosebite chipuri pe unii și pe alții se cobor chiar în mijlocul luptei și încurcă planurile lui Zeus. Unii dintre zei ies chiar răniți din luptă. Astfel eroul aheic Diomede, condus de Palas Atene rănește pe Afrodita și chiar pe Ares, care în zadar se plânge lui Zeus de faptele Atenei, căci Zeus o iubește. E firesc dar ca rapsodiile următoare să fie pline cu narațiunea deosebitelor lupte, în care descoperim acelaș sentiment de liniștita măreție, care ne izbește și ne impresionează cu atât mai mult, cu cât poetul descrie cu amănunte de un admirabil realism, gesturile în

aparență cele mai neînsemnate, ale eroilor, ranele lor și chipul cum mor (Rapsodiile II, III, IV, V, VI, VII).

Iată, bunioară descrierea luptei dintre Paris și Menelau care, în lupta singulară, ar vrea să pună capăt războiului crâncen, dar nu-și ajung scopul din pricină că Zeus are alt gând:

Oștile dar se 'ntocmiră 'n șiraguri, avându-și alături
Fieștecine fugarii sirepi și pestrițele arme.

Insuși apoi strălucitele-i arme și-îmbacă pe umeri
Paris, zeescul bărbat al Elenei, cea falnică 'n plete,
Pulpile 'nfășură 'ntâi cu măestre pulpare de-aramă
Prinse cu sponce de-argint; și, de jur împrejur, a lui piepturi
El și le strânse cu platoșa scumpului frate Licaon:

Platoșa-i vine turnată pe trup, și de umăr și-atârână
Pałoș de criță cu ținte de-argint; iar pe urmă ridică
Scutul cel mare și sdravăn, și-apoi pe vâjosul lui creștet
Coiful frumos, cel cu creasta din părul de cal, și-l așează;
Creasta-i din coif, tremurată de vânt, fâlfâia 'ngrozitoare.

Lancea-i puternică-apucă și bine-o cuprinde cu mâna,
Dar și voinicul Menelau la fel s'a gătit de bătae.

După ce dar în protivnice taberi armatu-s'au dânșii,

Iată la mijloc atunçi între-Ahei și Troieni se iviră,

Și așa crunt se priveră, cât spaim'a cuprins pe Troienii,
Imblânzitorii de cai, și pe-Aheii cei mândri 'n pulpare.

Dânșii pe urmă 'n hotaru 'nsemnat lâng' olaltă stătură.

Lâncile lor răsucind și 'ntre sine turbați de mânie

Paris întâi a svârlit a lui lance cu umbra cea 'atinsă:

Bine țintit-a pe-Atrides ¹⁾ în scutul deplin-rotunzitul;

Totuși el nu l-a străpuns, căci al suliței vârî, de tăria

Scutului, s'a 'ncovoiat. Menelau cu arma la rându-i

S'a năpustit împotriva-i, rugându-se 'ntr'astfel lui Zeus:

— Zeus, Părinte, tu fă să-mi răscumpăr pe cel care 'ntâiul

Râu mi-a făcut, pe-Alexandru cel falnic cu mâna-mi strivindu-l.

Pentru ca 'n vremea de-apoi, fiecine să tremure 'n suflet,

Când va jignî pe-un bărbat, care 'n gazdă cu drag îl primește.

Zise, și sulița lungă 'nvârtind, asvârlit-o viteazul:

Bine țintit-a pre Paris în scutul deplin-rotunzitul;

Prin sclipitorul său scut îi străbate puternica lance,

Trece prin platoșa-i mult măestrită și-aproape de coaste

Rupe veștmântul; dar Paris, plecându-se, scapă urgiei.

1) Menelau, ca și Agamemnon, eră fiul lui Atreu.

Sabia-i plină cu ținte de-argint apoi smulge Menelau,
 Sus o ridică și 'n creasta din coiful lui Paris izbind-o,
 Sfarmă-se 'n două și 'n trei, și țânduri îi cade din mână.
 Geme viteazul, privind spre cerul cel larg, și grăește:
 — «Zeus Părinte, nu-i altul din zei mai cumplit decât tine.
 Geaba gândit-am acum să-mi răsbun pe mișelul de Paris.
 Iată că sabia 'n mână-mi s'a frânt și-a mea suliță lungă
 Am repezit-o 'n zadar, căci n'a fost cu chip a-l străpunge».
 Zise, și 'ndată sărind îl înhață de coif pe-Alexandru.
 Iute se 'ntoarce târându-l spre-Aheii cei mândri 'n pulpare,
 Rupt ar fi fost al lui tânăr grumaz de cureaua 'nflorită,
 Care-i stă prinsă de coif și trecută sub alba bărbie;
 Și-astfel ar fi dobândit mărire nespūsă târându-l,
 Grabnic de n'ar fi zărit din Zeus născut' Afrodite.
 Ea dar îi rupse cureaua puternic-ucisului taur;
 Coiful doar singur în pumnul vârtos i-a rămas lui Menelau,
 Carele-apoi cu vârtej spre Danaii cei mândrii 'n pulpare,
 Soților săi îl aruncă, și soții pun mâna pe dânsul.
 Totuși viteazu cu lancea de-aramă s'avântă și turbă
 Iar să-l doboare, ci iute Afrodite-l răpește pre Paris,
 Și ca o zână-l ridică ușor și cu nor învelindu-l...

Iată iarăși chipul, în care eroul Troian, Pandaros, sfătuit
 de Atena, săgetează pe Menelau, și rupe astfel pactul jurat
 mai înainte de a încetă lupta singulară dintre Menelaus
 și Paris:

Zise zeița, și Pandar se 'nduplecă 'n mintea-i nebună.
 Grabnic apucă frumos-poleitul său arc cel din coarne
 De căprior săltăreț, pe care, eșind de sub stâncă,
 L-a nemerit oarecând și la piept cu săgeata l-atinse
 El în cărare-i pândind, și trântitu-l-a 'ndată pe stâncă,
 Coarneau lui, răsărite din creștet de șaisprece palme,
 Poleitorul cel meșter frumos potrivit-le-a 'n urmă
 Și, netezindu-le 'n totul, adause clenciul de aur.
 Arcul acesta-l distinde și bine mi-l spijină Pandar,
 Jos povârbindu-l; fărtații săi buni îi țiu scutul 'nainte,
 Grija purtând să nu sară pe dânsul vitejii protivnici,
 Fără ca 'ntâi să-l ochiască pe-oșteanul răsboinic Menelau.
 Tolba-i apoi deschizând-o, smuncește degrabă săgeata
 Cea 'ntr'aripată și nouă, de negre dureri dătătoare;
 Și potrivește de sârg veninoasa-i săgeată pe coardă
 Și juruește lui Feobos vestitul arcaș, Licianul ¹⁾,

1) Alt nume al lui Apolon.

Jertfă de miei timpurii, hecatombă nespūs de frumoasă,
 Dacă 'napoi se va întoarce 'n Zeleia, cetatea cea sfântă.
 Trage deodată-apucând crestătura și vâna de taur ;
 Coarda de sîn o apropie, fierul de arc; și când arcul
 Mare, rotat, îl distinde, răsun' atunci cornul, și 'ndată
 Sbârnaie coarda vârtos și răsare-ascuțita-i săgeată,
 Dornică 'n pripă-i fiind să sboare 'n mulțimea vrăjmașă.
 Dar, o Menelau nicicum nu te uită prea-mult-fericiții
 Zei fără moarte, căci iată prădalnica fat' a lui Zeus,
 Care se pune 'nainte-ți și-abate săgeata-i amară.
 Ea de la trupu-i așa fel o 'nlătură, tocmai cum mama
 De la copilul ei blând-adormit depărtează o muscă.
 Și-astfel ea 'ndreaptă săgeata pe unde, cu copce de aur,
 Brâu se 'ncee și platoșa 'n două sub el se 'mpreună ;
 La 'ncheetura de brâu răsbătù și prin mult măestrita
 Platoș' adânc ea pătrunse, și paznicul pielii, colanul,
 Care pe dânsu-l feriă mai vârtos ocrotindu-l de suliți,
 El și pe acela-l străpunse cu vârful săgeții lovindu-l ;
 Deci a bărbatului piele de-abia pe de-asupra rânit-a,
 Repede prinse din rană să-i șirue sângele negru.
 Cum e vopsit de-o femee din neamul meonic sau caric,
 Fildeșu 'n purpur, găteală ce poartă pe fâlcii telegarii ;
 El e păstrat în cameră, dar mulți călăreți îi duc jindul.
 Căci de 'mpărați chiar e vrednic odorul ce stă de-opotrivă
 Roibului mândră podoabă și fală doar celui ce-l mână ;
 Astfel cu sânge vopsite și-au fost, o Menelau, și ție
 Bine-crescutele-ți șolduri și glezne și pulpele tale.
 Stete de spaimă cuprins al bărbaților craiu Agamemnon,
 Sângele-i negru văzând cum se scurge șiroaie din rană ;
 Stete de spaimă cuprins și Menelau, iubitul lui Ares ;
 Dară și nodul săgeții zărind și cărligele-afară.
 Prinse din nouă bărbăție și inimă 'n pieptu-i viteazul.

Acest episod, din care vedem necredința Troienilor, ne face
 să privim fără repulsiune nenorocirile viitoare ale acestui
 popor, și cu o simpatie întetită succesele Aheilor și în de-
 osebi ale lui Ahile, care va ucide pe Ector, scutul Troii.

Iată acum și o scenă de luptă, în care Diomede ucide pe
 Pandar, care-l rânise și pe dânsul, după ce rânise pe Me-
 nelau.

Vorba 'ncepù dintru 'ntâiu strălucitul născut din Licaon ¹⁾:

— «Tu, oțelite războinic, tu, os din vestitul Tideus!

Nu te-a culcat nicidecum săgeata-mi cea iute și-amară.

Iarăș cu suliț'acum ispiți-voiu să văd de te-ajunge.»

Zise, și sulița-i lungă 'nvârtind a svârlit-o viteazul:

Bine lovitu-l-a 'n scut pe Tidides, căci boldul de-aramă

Scutu-i în sbor străbătù și pe-aproape de paloș'ajunse.

Deci hohotit-a mărețul oștean, cel născut din Licaon:

— «Tu mi-ești acum în deșerturi străpuns, și soeot că sfârșite-s

Zilele tale, iar mie-mi dăduși o nespūsă mărire.»

Nenfiorat îi răspunse vânjosul bărbat Diomedes:

— «Ținta greșită ți-a fost. Dar cred că nici cum conteni-veți

Voi amândoi ²⁾, până când, măcar unul pierind, n'o să 'mbuibe

Pe-Ares, de răni răbdătorul, cu sângele-i scurs pe câmpie.»

Zise și lancea-i svârlì, iară Palas Atene-a 'ndreptat-o

Tocmai spre ochi, pe la nări, și prin dinții săi albi îl împunse.

Din rădăcin' apoi limba i-o rupse puternic'aramă,

Iar ascuțitul ei vârf răsărit-a prin capătul bărbii.

Lunecă Pandar din car și 'n preajma-i răsună lung zornet

De-arme' pestrițe și lucii; și 'n lături feriră de groază

Roibii fugaci, când putere și suflet din trupu-i se curmă.

Totuși Aineas ³⁾, cu lancea 'narmat și cu scutul, s'aruncă,

Teamă fiindu-i că trupul lui Pandar răpi-i-vor Aheii.

Deci ocolește pe mort, ca și-un leu ce se bizuc 'n sine,

Ține și scutu-i rotund apărându-l și lancea-i 'nainte

Gata s'omoare pe cel ce pași-va spre mortul tovarăș,

Groznic urlând. Dar Tidides de jos ridicat-a cu pumnul

Un bolovan uriaș, care n'ar fi fost chip să-l urnească,

Doi muritori de pe-acum, dar el învârtitu-l-a singur;

Lesne cu-acesta lovind pe Aineas în laturea pe-unde

Coapsa se 'mbucă prin șold....

Cu toată lupta întetită și măreață ce se tot dă împrejurul Troii, poetul găsește prilej, ca să ne 'nduioșeze sufletul și să coloreze altfel acel sentiment de măreție, ce constituie fondul poemei, înfățișându-ne cu aceiași putere de adevăr, scene intime care fac să pară luptele mai grandioase, neînțetând ele înșile să aibă totuși aceiași calitate fundamen-

1) Pandaros erà fiul lui Licaon; iar Diomedes erà fiul lui Tideu.

2) Paudaros erà însoțit de Aineas (Enea), acelaș cu eroul principal din „Eneida”.

3) Vezi nota 2.

tală. Astfel e, bunioară, scena de adio dintre Ector și soția sa Andromache (Rapsodia VI).

Ector opritu-s'a 'n prag și-a zis către fetele slujnici:

— «Spuneți-mi, fetelor, drept, nicicum tăinuind adevărul, Oare 'neotro din palaturi s'a dus Andromache cea dalbă?

Dusă-i cumvâ la surori, la cumnatele mândru gătite,

Ori că s'a dus cu pletoase Troience la templul Atenei,

Ca să potoale prin rugi pe cumplit de puternica zână?»

Zise lui Ector atunci mult harnica lui chelăriță:

— «Dacă 'ntr'adins poruncești, o Ector, să-ți spun adevărul,

Află că nu-i la surori, la cumnatele-ți mândru gătite,

Nici a plecat cu pletoase Troience la templul Atenei,

Ca să potoale prin rugi pe cumplit de puternica zână,

Ci către turnul înalt purcese, auzind că Troienii

Sunt de dușmani hărțuiți și că strașnic îi biruie-Aheii;

De-ast'alergat-a spre ziduri, asemeni la chip cu-o nebună,

Singură doica-a-nsoțit-o, purtând copilașul în brațe».

Zise femeea, și Ector îndată din casă-i s'avântă

Pe unde-a venit și se 'ntoarnă prin bine-poditele uliți.

Tocmai când largul oraș a trecut și-a sosit el în dreptul

Porților Schee — pe aici aveà drumul menit spre câmpie —

Grabnic în față-i eșit-a prea mult inzestrata-i soție

Dalb'Andromache, născuta din craiul viteaz Eetion,

Carele 'n Teba 'n cetate trăise sub muntele Placos

Cel păduros, poruncind bărbaților neamului Cilie,

Și pe copila-i dăduse lui Ector cu aramă 'nzelatul.

Dânsa eșitu-i-a 'n drum, ca tovarăș având pe-o femeie,

Doica ce 'n brațe-i purtă pe plăpândul și negrăitorul.

Scumpul lui Ector copil, cel asemenea stelei frumoase,

Care-i de Ector Scamandriu numit, Astianax ¹⁾ de alții,

Pentrucă Ector a fost a lui Ilion zid de-apărare.

Tatăl, văzându-și odrasla, zâmbit-a de drag în tăcere.

Iar Andromache pe-aproape-i stătù de plânsori podidită,

Mâna bărbatului strânse și-acest fel îi zise cuvântul:

-- «Nefericite, 'ndrăzneala te-a pierde; tu n'ai măcar milă

De copilașul tău prunc și de mine, sărmana-ți femeie.

Văduvă fi-voiu curând, căci iată, curând te-or ucide

Toți repezindu-se-asupra-ți Aheii; și dacă te-oiu pierde,

Fi-mi-ar mai bine să intru 'n pământ, căci n'o să-mi rămâie

Vre-o mângâere doar alta, când tu vei muri, fără numai

1) Acest nume însemnează pe elinește: „domnul cetății”.

Veşnic dureri, că nici tata-mi trăeşte, nici mama cinstită.
 Tatăl întâiu a pierit de măritul răşboinic Ahile,
 Când risipit-a bogatul oraş al poporului cilic,
 Teba cu 'naltele porţi : răpusu-l'a el p'Eetion,
 Nu l-a prădat nicidecum, căci fost-a cu gândul cucernic.
 Arsu-i-a trupul gătit cu a lui arme frumos măestrite
 Măgur' asupră-i nălţând; iar zânele munţilor — fiice
 De-a 'mplătoşatului Zeus — săditu-i-au ulmi împrejuru-i.
 Şapte la număr au fost voinicii mei fraţi în palaturi,
 Chiar într'o zi coborît-au cu toţii 'ntr'a morţii locaşuri,
 Pentru'Achile şoimanul cu arma pe toţi îi răpuse
 Lângă cireada chiloşilor boi şi-a lor turmă de-oi albe.
 Iară pe mama ce-a fost crăiasă sub codri lui Placos
 El o aduse pe-aici cu alte dobânzi împreună;
 N'o desrobî fără numai primind o grămadă de daruri.
 Artemis însă cu arcu 'n sălaş părintesc a ucis-o.
 Tu-mi eşti dar, Ector, şi tată şi mamă cinstită şi frate,
 Tu-mi eşti bărbatul în floare! Deci hai şi te 'ndură de tine,
 Colo la turnul înalt rămâi, ca să nu-ţi laşi în urmă
 Fiul de tată lipsit şi vădană pe biată-ţi femee.
 Oastea-ţi opreşte pe lângă smochinul sălbatic, pe unde
 Lesne se urcă 'n cetate şi zidul se bate mai lesne,
 Căci într'acolo venind de trei ori cercat-au vitejii,
 Idoméneu prea-vestitul şi Aias cei doi ¹⁾ cu oştirea,
 Cei ce 'nconjoară pe-Atrizi şi viteazul născut din Tideus
 Ori că deplin ştiutor un proroc le-a dat sfatul aeasta,
 Ori a lor inimă 'n piept îi zoreşte şi mână 'n bătae.»
 Marele Ector, din coif clătitorul, la rându-i răspunse:
 — «Grijele-aceste mă bat şi pe mine, o femee; dar totuşi
 Cât aş roşi de Troieni şi Troience cu haina cea lungă,
 Dac'aş fugî de războiu într'ascunsuri pitit ca mişelul!
 Firea nicicum nu mă 'ndeamnă, căci eu sunt deprins să fiu pururi
 Vrednic în luptă şi 'n capul Troienilor tot să mă hărţui,
 Numai să sprijin a tatălui meu şi-a mea 'naltă mărire.
 Bine ştiu totuşi acum, căci pieptul şi mintea mi-o spune:
 Ziua sosi-va curând, când Troia cea sfântă peri-va,
 Priam, precum şi norodul în lănci iscusitului Priam.
 Nu mă 'ntristează 'ntr'atât sorocita Troienilor jale,
 Nici chiar a mamei Ecabe şi nici a 'mpăratului Priam,
 Nici doar a fraţilor mei, care-s sdraveni şi mulţi în bătae;
 Crunţi o să cadă prin colb sub mâna vrăjmaşilor noştri; —

1) Erau doi Aias : Aias Telamonios şi Aias Oileu.

Cât mai vârtos a ta jale, când, plânsă, răpite-va vr'unul
 Dintre 'nzelații Ahei și porni-te-va 'n neagra robie;
 Dusă prin Argos, vei țese-ascultând de porunca stăpânei,
 Și din Iperia sau din Meseis tu apă căra-vei
 Fără de voe slujind, dar supusă ursitei ne 'nvinse.
 Zice-va dar oarecine, văzându-te 'n lacrimi scăldată:
 Iată nevasta lui Ector ce fost-a frunțaș la Troienii
 Cei strunători de fugari în cumplitul războiu de la Troia.
 Asta va zice și 'n inimă-ți nouă dureri se vor naște,
 Căci va lipsi un bărbat să-ți scuture jugul robiei.
 Inșă mormanul de țărână m'ascundă 'naintea ca tristu-i
 Vaer de-apoi să-ți aud, când fi-vei târîită 'n robie!»

Zise, și 'ndată s'a 'ntins spre fiu-său falnicul Ector;
 Dar copilașul, pe brațele doicei cu brâul cel mândru,
 Iute se 'ntoarse țipând, de spaimă lovit la vederea
 Tatălui cel cu veștmântul de-aramă și creasta din coada
 Lungă de cal, care 'n vârful de coif fâlfâia 'ngrozitoare;
 Tată-său râse văzându-l, asemeni și mama-i cinstită.
 Coiful luând de pe creștet apoi, strălucitul războinic
 Pusu-l-a repede jos, unde-a stat orbitor de selipire.
 Dupăce dar pe copil sărută și-l leagănă 'n brațe.
 Rug' a rostit către Zeus și zeii ceilalți deopotrivă:
 — «Zeus și zeilor toți, voi faceți copilul să-mi fie
 Cel mai slăvit la Troieni, întocmai ca mine, tot astfel.
 Vrednic în arme fiind și 'n Troia domnească puternic!
 Când se va 'ntoarce din luptă, mirat oarecine să zică:
 E mai viteaz decât tatăl! S'aducă și prăzi sângerate
 De la vre-un dușman ucis, să se bucure sufletul mamei!»
 Zise, și 'n brațele scumpei femei încrezû copilașul;
 Dânsa la sânul ei plin de mireazmă-l primî și-l cuprinse
 Dulce cu lacrimi rîzând; iar Ector, privind-o cu milă
 Și netezind-o cu mâna, cuvântul începe și zice:
 — «Inima nu-ți amără fără cumpăt, sârmană femeie,
 Pentrucă nimeni nicicând, de nu-i scris, nu mă poate da morții;
 Căci de poruncile soartei scutit nu e nimeni pe lume,
 Fie voinic ori mișel, de 'ndată ce 'ntâiu el se naște.
 Tu dar întoarnă-te acasă și vezi-ți de trebile tale
 Și de războiu și de furcă, și fetele slujnici îndeamnă
 Zor să dea lucrului lor; iar cât despre arme și luptă
 Grijă vor duce bărbații din Troia și eu mai cu seamă».
 Zise și, coiful cu creasta din părul de cal ridicându-și,
 Falnicul Ector s'a dus, iar femeea pornî spre palaturi
 Fața 'ntorcându-și adesea și lacrimi vărsând în șiroaie.

Repede-apoi a sosit la frumoasele curți a lui Ector
 Cel stârpitor de bărbați, și 'năuntru găsit-a pe multe
 Slujnice, care văzând-o cu toatele 'n gemet sbucniră.
 Ele cu zile-l plângeau într'a sale locașuri pe Ector,
 Căci socotiau că de-acum nicicând înapoi nu s'a întoarce
 Teafăr în luptă scăpând de virtutea și brațele-ahee.

Zeus este în fine obosit de încurcăturile ce-i fac zeii cei-
 lalți cu intervenirea lor în războiul. De aceea îi chiamă la
 adunare (Rapsodia VIII) și-i oprește de a se mai lupta:

Care simți-voiu cumvã că de zei furiș se desparte
 Și-umblă s'ajute pe-ostașii Danaï ori pe cei de la Troia,
 Plin de ocară 'n Olimp și bătut se va 'ntoarce;
 Ori, de-l voiu prinde, svârli-l-voiu în bezna Tartarului negru
 Colo departe de tot, sub pământ în adânce genune,
 Unde sunt porți neclintite de fier și cu pragul de-aramă:
 Ști-va pe urmă cât eu covârșesc în puteri pe toți zeii.

Lupta iar începe, iar Zeus o ațâță de pe muntele Ida,
 dându-i o nouă măreție. El insuflă prin semne bune curaj
 lui Ector și Troienilor, și descuragiază cu semne rele pe Ahei
 care se uita cu frică neconținut spre vârful muntelui aco-
 perit de nori. Aheii sunt respinși până la șanțul și zidul, ce
 făcuseră, după sfatul bătrânului Nestor, în fața corăbiilor;
 Era și Palas Atene sunt desperate că nu pot să ia parte
 la luptă. Ele vor să înfrângă porunca lui Zeus, dar acesta,
 zărindu-le, le trimite pe Iris să le spună să se întoarcă înapoi,
 ceea ce ele și fac, pline de rușine. Noaptea întrerupe lupta,
 și Troienii, mulțumiți că au silit pe Ahei să se ascundă după
 întăriturile lor, se hotărăsc să reia atacul a doua zi, iar
 deocamdată se ospătează și se odihnesc cu toții sub cerul
 liber:

Caii, sub jug asudați, se grăbiră cu toți să-i deshame
 Și de telegele lor fie-care să-i lege cu frâul;
 Repede-apoi din cetate și-aduseră boi și oi grase,
 Vin desfătoș ei aduseră-asemeni și pâne de-acasă
 Și-alții în tabără iute cărară mulțime de lemne.
 Zeilor dâșșii atunci închinău ecatombe depline;
 Vântul urcă pân' la cer ale jertfelor fumuri plăcute;
 Nu erau însă primite de zeii cei pururi-ferice;
 Nu le voiau, căci nespuse de scârbos le-a fost Ilion sfântul,
 Priam precum și poporul în lănci-iscusitului Priam.

Plini de mândrie Troienii mâneau în băteleştea luptei,
 Unde păziau peste noapte şi-ardeau o mulţime de focuri.
 Cum străluceşte 'n senin mândreaţa de stele 'mprejurul
 Lunii scăldate 'n lumină, când fără de vânt e văzduhul ;
 Culmile-atuncea şi 'naltele vârfuri şi văile toate
 Ies la iveală, şi în cer nesfârşit se deschide văzduhul,
 Stelele toate se văd şi se bucură 'n pieptu-i păstorul ; —
 Dese tot astfel păreau, între vase şi apa lui Xantos,
 Vetrele-aprinse de-ostaşii Troieni înaintea lui Iliu ¹⁾,
 Focuri o mie pe şesuri ardeau şi-odihnind la tot focul,
 Noaptea, pe 'mpreajmă şedeau spre păzire cincizeci de răşboinici.
 Iar telegarii pascănd orz alb şi alac lângă roate,
 Zorile stau aşteptând să răsără pe tronul cel mândru.

Agamemnon, Menelau şi toate căpeteniile Aheilor sunt
 infricoşaţi. Ei simt că au în contra lor pe Zeus şi le e teamă,
 cu toate că alte oracole le prezisese că vor dărăma Troia,
 ca nu cumvâ a doua zi Ector să pătrundă la corăbii şi
 să le dea foc. Aceasta ar fi peirea tuturor. Ei ţin sfat. Aga-
 memnon ar vrea ca Aheii să părăsească răşboiul şi să fugă
 către ţara lor cu corăbiile. Ceilalţi nu vor, iar Nestor în-
 deamnă pe Agamemnon să împace pe Ahile. Agamemnon,
 care vrea să-şi păstreze puterea, se învoeste repede şi îi
 oferă, pentru a-l împacă, o mulţime de daruri (Rapsodiile
 VIII şi IX).

Mai mulţi trimişi se orânduiesc să meargă şi să convingă
 pe Ahile ; între dânşii sunt Odiseu, cel mai isteţ dintre Ahei,
 şi Fenix, iubitul fost pedagog al eroului mâniat. Dar nici
 argumentele pline de înţelepciune ale lui Odiseu, nici exem-
 plele din vremuri bătrâne aduse de Fenix nu clintesc voinţa
 lui Ahile. El e convins că Agamemnon este un domnitor
 perfid şi nu mai vrea să se încreadă într'însul. Destul a su-
 ferit. El chiar părăseşte a doua zi tabăra ahee ca să se în-
 toarcă în Ftia, patria sa. Cu vorbe răspicate şi hotărîte res-
 pinge propunerile lui Odiseu :

— «Mult iscusite Odiseu, tu mărite fecior lui Laertes,
 Trebuie-acum negreşit fără 'ncunjur a-mi spune părerea,
 Ce fel eu cuget în minte şi cum isprăvi-se-va lucrul.
 Vreau ca să nu m'asurzşti tăbărându-mi în preajmă cu toţi :

1) Troii.

Căci de-o-potrivă cu poarta lui Ades urăsc pe bărbatul,
 Carele una vorbește și 'n sufletu-i tăinuie alta.
 Spune-voiu dar ce socot că-i mult mai presus decât toate.
 N'o să mă 'nduplece, cred, nici craiul Atrid Agamemnon,
 Nici carevâ din Ahei; căci la voi mulțumire nici una
 Nu-i pentru cei ce ne 'nfrânt cu dușmanii se luptă de-apururi.
 Din răputeri de te bați ori de șezi, de-o-potrivă ți-e partea,
 Și-una e cinstea ce 'mparte, și omul viteaz, și mișelul;
 Moare și cel ce în multe fu harnic la fel cu cel trândav.
 N'am vre-o dobândă mai mare, măcar că 'ndurai suferințe,
 Traiul fiindu-mi mereu sbuciumat în primejdia luptei.
 Tocmai cum pasărea 'mbie golașilor pui a sa hrană,
 După ce 'n pliscu-i a prins-o, iar dânsa cu răul s'alege;
 Astfel și eu petrecui o mulțime de nopți nedormite
 Și străbătui numai zile de sânge, 'n răsboinica trudă,
 Pentru femeile voastre, mereu încleștat cu dușmanii.
 Douăsprezece orașe prădai cu-ale mele corăbii,
 Unsprece numai pedestru luptându-mă 'n rodnică Troie.
 Multe și scumpe comori am cules din orașele toate,
 Dar le-am adus și pe toate le-am dat lui Atrid Agamemnon,
 Lui care tot înapoi rămâneă lângă rezezi corăbii.
 Când le primiă, mai puține 'mpărțind, își opriă cât mai multe,
 Parte mai da ca răsplată-la crai și la cei mai de frunte.
 Ei neatinse cu toți le păstrează și-acum; numai mie
 El mi-o răpî și rămâne stăpân pe femeea-mi iubită.
 Dragostea fie-i de bine! Dar ce luptăm cu Troienii
 Noi, cei din Argos? Și ce-și mai aduse într'acoace poporul
 A lui Atreus fecior? Nu de dragul Elenei pletoase?
 Au dintre toți muritorii nevasta-și iubesc doar ei singuri,
 Cei din Atreus născuți? Dar omul cel bun și cuminte
 Dragoste poartă și grije de-ai lui; tot asemenea dânsa ¹⁾
 Dragă și mie mi-a fost din suflet, măcar că fu roabă.
 Însă, de vreme ce el m'a 'nșelat și răpitu-mi-a darul,
 Nu mă mai cerce, căci bine-l cunosc: neclintit rămâne-voiu
 Dar, Odiseu, împreună cu craii ceilalți și cu tine,
 Cugete să 'ndepărteze năprasnicul foc de corăbii.
 Iată că lucruri atâtea făcû fără mine-Agamemnon,
 Zidul durat-a dintâiu și-a săpat lâng'aceasta și șanțul
 Mare și larg, în al cărui cuprins împlântat-a și parii.
 Stavilă totuși nu-i chip să puie puterii lui Ector,
 Cel de bărbați sdrobitor! Când luptam eu alături cu-Aheii

1) E vorba de Briseis.

Nu mai voia să se hărțuie Ector departe de ziduri,
 Ci se-aținea lângă porțile Schee și fagul lui Zeus.
 Colo cândvă m'așteptă, dar abiă mi-a scăpat la năvală.
 Însă de-acum, nevrând să mă 'ncaer cu nobilul Ector,
 Măine, lui Zeus și zeilor jertfe 'nchinând tuturoră,
 După ce vasele 'n mare voi trage, 'ncărcându-le bine,
 Încă vedea-vei atuncea, de vrei și de-ți pasă de-aceasta,
 Cum măneca-vor plutind prin bogatul în pești Helespontos
 Vasele-mi toate și 'n ele bărbați, râvnitori de vâslire.
 Dacă prii-ne-va 'n drum slăvitul ce mișcă pământul, 1)
 Noi vom ajunge a treia zi 'n Ftia, mănoasa-ne țară.
 Ce mai averi am lăsat, când încoace m'a 'mpins nenorocul !
 Altele-aduce-voiu însă, și aur și roșie-aramă.
 Fier lucitor și femei care-s'mândru cu brăul încinse;
 Care sorțite mi-au fost. Dar răsplata, ce dânsul mi-a dat-o
 Mi-a și luat-o 'napoi rușinându-mă craiul Atride;
 Căruia spuneți-i toate pe față, precum mi-e porunca,
 Ca să le știe și-Aheii ceilalți, să sbucnească 'n mânie,
 Dacă pe vreunul din oastea danae gândește să 'nșele,
 Nerușinat el de-apururi fiind. Nici avea-va 'ndrăzneală
 El, cel cu-obraz de dulău, să se uite la mine în față.
 Nici nu voiu merge cu dânsul la sfaturi și nici la bătaie.
 El m'a 'nșelat săvârșind un păcat, dar de-acum înainte
 N'o să m'adoarmă cu vorbele lui, e de-ajuns pentru dânsul;
 Care-se 'n pace ! Căci mintea-i luă Dumnezeu înțeleptul.
 Scărbă mi-e doar de-a lui daruri, cât firul de păr nu le prețui.
 Chiar de mi-ar da și 'nzecit și de două ori zece mai multe
 Câte și-acum stăpânește și câte de-acum va mai strânge,
 Chiar de mi-ar da tot ce are-Orhomènos și Teba 'n Egipt,
 Unde-adunate prin case se află comori nesfârșite,
 Teba cu-o sută de porți din care bărbați două sute
 Ies dintr'odată cu cai și telegi osebit din oricare,
 Chiar de mi-ar da bogății cât e în lume nisipul și colbul,
 Nu va putea nici așa să mă 'nduplece-Atrid Agamemnon,
 Până ce nu-mi va plăti el rușinea cea mult dureroasă.
 Fică de-a lui Agamemnon Atride nu-mi iau de soție, 2)
 Chiar de-ar întrece 'n făptură cum-va pe-aurita Afrodita
 Și 'n hărnicie mi-ar fi de-o-potrivă cu Ager' Atene,
 N'o voiu lua nici atunci. Din Ahei să-și aleagă pe altul,
 Care i se cade mai mult și-i de neammai înalt, decât mine.

1) Poseidon, zeul mării.

2) Agamemnon îi trimisese vorbă, că vrea să-l aibă și de ginere.

Dacă scăpa-mă-vor zcii cumvâ și-oiu ajunge pe-acasă,
 Tatăl Peleu dup'aceea găsi-va nevastă să-mi dee.
 Multe femei sunt din neamul ahaic în Elas și 'n Ftia,
 Fete de oameni fruntași care-s domni păzitori de orașe.
 Eu din acestea, de vreau, îmi aleg de nevastă pe vreuna.
 Colo mă 'ndeamnă vârtos a mă duce bărbatul meu suflet,
 Dreaptă soție să-mi iau și 'ntru tot potrivită cu mine
 Și să mă bucur de-averea ce-a strâns-o bătrânul Peleus.
 Nu cumpănește cât viața-mi nimic: nici averile toate
 Câte se spune că Iliu, bogatul oraș, dobândise
 Cât eră dânsul în pace, 'nainte să vie Danaii ;
 Nici câte-averi îs cuprinse la templul cu pragul de-aramă
 Al lui Apolon arcașul, în Pito săpatul în stâncă.
 Boii și oile grase pot fi câștigate, ca pradă,
 Și-agonisiți cu sudoarea pot fi și fugari și tripeduri ;
 Sufletul omului însă nu-i chip înapoi să se 'ntoarne
 Ori câștigat ori răpit, când scapă din străjile gurii.
 Tetis zeița cu talp' argintie, ca mamă, mi-a spus-o:
 Sorți îndoite mă poartă pe căi osebite spre moarte.
 Dacă pe-aici zăbovind lâng'orașul troian mă voiu bate,
 Pierd eu nădejdea de 'ntors, dar slava-mi nevestedă fi-va;
 Dacă sosi-voiu acasă cum-va 'n părinteasca moșie,
 Slava cea 'naltă voiu pierde, dar lungi vor fi zilele mele!
 N'o să mă 'ntâmpine-atunci așa repede ceasul din urmă.
 Deci tuturor celorlalți un sfat eu le-aș da să urmeze:
 Marea s'apuce 'napoi ; în zadar vă căzniți a răpune
 Iliul cel răsărit, căci Zeus adânc-tunătorul
 Brațul asupra-i a 'ntins și-au prins îndrăsneală dușmanii.
 Însă voi mergeți acum și-Aheilor celor de frunte
 Spuneți solia, căci asta-i căderea mai marilor sfetnici,
 Ca chibzuind să găsească o altă mai bună măsură,
 Care să scape, și vasele lor, și poporul ahaic
 În adâncate corăbii. Aceea ce dânsii gândiră
 Nu-i mai ajută nimic, căci eu îmi știu încă necazul.
 Fenix aicea rămâie cu noi împreună să doarmă
 Ca să ne fie 'n corăbii tovarăș la 'ntorsul acasă,
 Mâne, de-ar fi bucuros, căci nu-l iau dea-sila cu mine. »

(Trad. de G. Murmu).

Și tot așa de hotărît, deși cu cele mai vădite semne de
 respect răspunde fostului său învățător, adăogând numai,
 că a doua zi de dimineață se va sfătuî cu el, dacă trebuie să
 mai rămână sau să plece dea-binele în patria sa.

Trimișii se întorc și aduc trista veste lui Agamemnon. Aheii trebuie să rabde încă, până să se hotărască eroul să-și părăsească mânia (Rapsodia IX).

Ei se pregătesc de rezistență pentru a doua zi. Vor să se odihnească, dar nu pot. Nu poate să se odihnească Agamemnon. Și mai puțin Menelau. Ar vrea (să știe ce fac Troienii. Se scoală noaptea, umblă prin tabără, vrând să găsească pe cineva care să spioneze mișcările vrășmașilor. Se găsește Odiseu și Diomedea, care, ajutați de Palas Atene, au norocul să izbutească în întreprinderea lor. Ei întâlnesc șiucid pe spionul troian Dolon, apoi izbesc tabăra unor Traci, noi aliați ai Troienilor, pe când dormiau; ucid pe Resos, căpetenia lor, îi iau caii și armele, și se întorc victorioși în tabără (Rapsodia X).

Imbărbătați de acest succes nocturn, lupta începe a doua zi. Agamemnon iese în frunte și luptă cu o vitejie pe care nu i-am cunoscut-o până acum. El vrea par'că să arate că ceea ce ar fi putut face Ahile, poate face și el însuși. Dar, cu toate că prin vitejia lui, izbutește să izgonească pe Troieni, el nu poate ucide pe Ector, pe care-l păzește Zeus, ba el însuși este rănit și nevoit să se retragă din luptă. Norocul, de un moment, al Aheilor se întunecă. Ector, înșuflețit de Zeus, respinge pe Ahei; toți eroii lor sunt unul după altul răniți: Odiseu, Menelas, Diomedea, Nestor, și numai Aias mai rezistă retrăgându-se (Rapsodia XI). Troienii izbutesc astfel să treacă șanțul și să ia cu asalt întăriturile Aheilor (Rapsodia XII).

Dar lupta nu e definitiv pierdută. Lui Zeus, din când în când, i se face milă de vreun erou aheu și îngăduie să susțină lupta cu cinste, ținând în loc avântul Troenilor. La un moment dat, chiar își întoarce privirile în altă parte, și Poseidon, profitând de ocazie, intră în luptă, ajută pe Ahei și-i pune în stare să respingă atacurile înțeleșite ale Troienilor (rapsodia XIII). Ba Era, ne mai putând răbdă suferințele Aheilor, se învoește cu Ipnos, zeul somnului și adoarme pe Zeus dea-binele. Se înțelege, că în acest timp Poseidon poate să ajute în voie pe Ahei. Ei resping pe Troieni, iar Ector e rănit de Aias așa de rău, că și-ar fi dat duhul, dacă Zeus nu s'ar fi deșteptat la vreme și n'ar fi băgat de seamă în-

șelătoria Erei. Mânios, izgonește pe Poseidon, și trimite pe Apolon să însuflețească din nou pe Ector. Aheii sunt acum pierduți. Apolon i-ajută să distrugă întăriturile, ce apărau tabăra, să pătrundă până la corăbii și chiar să izbutească să pună foc uneia, cu toate eforturile desnădăjduite ale lui Aias de a-i oprî (Rapsodiile XIV și XV). Acum Aheii sunt la capătul nenorocirilor lor. Ahile singur a rămas scăparea lor supremă.

Dar Ahile stă liniștit cu Mirmidonii săi și se bucură în inima lui, că nevolnicia lui Agamemnon s'a dat așa de curând pe față. Patrocle însă, pe care Ahile îl iubește, ca pe sine însuși, nu poate să stea locului. El urmărește luptele, și sufletul lui nu poate rămâne nepăsător la grozava înfrângere a Aheilor. El se gândește că, dacă Troienii izbutesc să pună foc flotei, Aheii sunt cu desăvârșire pierduți. Aceste reflecțiuni îl întristează în adânc și se hotărăște să înduplece pe Ahile, să-și părăsească mânia. În această hotărîre stă începutul peripeției, care va aduce desnodământul.

Ahile nu-și îndeplinise hotărîrea de a se întoarce acasă, pentru că această hotărîre era mai puțin puternică decât via dorință de a dobândi desăvârșita satisfacție din partea lui Agamemnon și a Aheilor. Tot din această pricină, când iubitul său Patrocle se roagă de dânsul, ca să scape pe Ahei de la peire, el nu voește să-l asculte. Așteaptă încă, până ce Aheii însuși vor recunoaște aceasta. Dar iarăși nu poate să nu fie mișcat de rugăciunile aceluia, pe care-l iubiă, ca sufletul său, și nici nu poate scăpa din vedere că focul de pe corăbiile ahee ar fi putut să se întinză la propriile sale corăbii. De aceea, deși el însuși nu vrea să ia parte la luptă, îngăduie totuși lui Patrocle să îmbrace armele sale și coiful său, care inspiră groază vrășmașilor, să iasă la luptă împreună cu Mirmidonii și să izgonească pe Troieni de la corăbii. El sfătuește însă cu stăruință, ca să se mulțumească numai cu atât și să nu facă pe Ahei să fie pe deplin biruitori. Patrocle însă, intrând în luptă și văzând ușurința, cu care poate să respingă pe Troieni, n'ascultă vorba lui Ahile, înaintează prea departe, ucizând îndreapta și în stînga, în mijlocul lor. Ector, ajutat de Apolon, îi ese înainte, îl ucide și-i ia armele, armele dumnezeiești ale lui Ahile (Rapsodia XVI). O luptă

îngrozitoare se dă acum pentru corpul lui Patrocle: Aheii vor să-l scape din mâna Troienilor, cu gând ca să-l ducă lui Ahile și să i se dea toată cinstea înmormântării. Troienii din contră vor să pună mâna pe el, ca să-l asvârle câinilor, pentru ca răsbunarea în contra lui să-l urmărească și dincolo de moarte¹⁾ (Rapsodia XVII).

În fine, ajunge vestea morții lui și a răpirii armelor la Ahile. O durere adâncă cuprinde inima acestuia. Simțim din vorbele și faptele lui cât de cu foc țineă Ahile la prietenul său. Ector, ucizând pe Patrocle, a rănit de moarte pe însuși Ahile eroul mâniat. Izbirea este așa de mare că toată mânia lui încăpățânată, în contra lui Agamemnon și în contra Aheilor, dispăre dintr'odată, pentru ca să fie înlocuită cu ura cea mai învierșunată în contra lui Ector. Nu va mai mânca, nu va mai bea, nu se va mai spăla, până ce nu va ucide pe acest dușman. Toată mânia neîmpăcată, pe care o arătase până acum, în chip pasiv, lui Agamemnon, se preface în neîmpăcată mânie activă, care nu dă odihnă trupului și brațelor, până ce nu-și va fi răzbunat, în contra lui Ector și a Troienilor. Vitejia lui, innăbușită până acum, izbuenește deodată cu o putere ce nu are pereche în istorie. Mânia lui se preface în furie, curagiul — în temeritate, setea de răsbunare — în cruzime. În asemenea suflet nu mai încap milă, nici iertare. Vai ție Ector! Vai, vouă Troienilor!

Aceasta peripeție în sufletul lui Ahile aduce sfârșitul întregii acțiuni, căci acțiunea atât trebuie să țină, câtă vreme ține mânia lui Ahile, despre care s'a vorbit în Rapsodia I. Dar prin faptul că mânia lui în contra lui Agamemnon s'a prefăcut în mânie în contra lui Ector, trebuie să știm cum s'a potolit cu desăvârșire cea dintâiu. Dar aceasta nu o putem ști, fără să vedem potolindu-se cea de-a doua. Amândouă se țin una de alta. Interesul nostru se întinde asupra amândora, cu atât mai mult cu cât cea din urmă nu numai este urmarea celei d'întâiu, dar este chiar propriul ei sfârșit, iar mărirea și violența ei o face și mai proprie de a întrupă

1) Cea mai mare pedeapsă pentru un Elen nu era moartea, cât neîngroparea după moarte. (Vezi mai departe „*Antigona*“).

acel sentiment de măreție ce constituie fondul poemei. Ultimele rapsodii ale Iliadei vor avea dar de conținut faptele prin care vedem că se potolesc aceste mâini....

Ahile, am zis, rămâne zdrobit la vestea morții iubitului său prieten. El își sfâșie hainele, își rupe părul, își pune cenușă în cap, se asvârle la pământ de durere — el, fiul unei zeițe și cel mai puternic dintre Ahei, spaima vrășmașilor și scutul poporului său — și s'ar și sinucide, dacă nu l-ar reține Antiloc, eroul care-i adusese vestea. Apoi plânge cu amar, gemând cu glas tare. Muma sa îl aude și vine să-i afle durerea. Da, Zeus a ascultat rugăciunile ei, dar cu peirea celui mai bun prieten al său și cu pierderea armelor sale, armele sale, pe care zeii i le dăduseră lui Peleu. Tetis caută să-l mângâie, făgăduindu-i că-i va aduce alte arme pe care le va făuri faurul zeilor, Efaistos, și cu care va putea să-și răsbune cumplit. Dar până să-i aducă armele, Troienii se luptă cu învrăjbire pentru trupul lui Patrocle și sunt aproape să izbutească să-l smulgă din mânilor Aheilor. De îndată Era vestește aceasta lui Ahile, iar el, care e oprit de Tetis de a se lupta până ce nu i se va aduce armele, nu poate să facă altceva decât ca, sub paza Atenei care e înarmată cu groaznică egidă ce înghiață privirile, să meargă la întărituri, să se arate Troienilor și să strige de trei ori. E de ajuns atât, pentru ca Troienii să lase trupul lui Patrocle și să se retragă. Aheii aduc trupul lui Patrocle și, pe când Ector hotărăște pe Troieni să rămână sub arme și să nu reintre în cetate, Ahile dă onoruri funebre lui Patrocle, dar amână arderea și înmormântarea lui, până ce va ucide pe Ector. (Rapsodia XVIII).

În fine, Tetis aduce armele, și Ahile se pregătește de luptă. Aheii se bucură. Știu că acum sunt scăpați. Ei însă nu vor ca Ahile să se lupte numai pentru răsbunarea iubitului lui prieten, dar și pentru ei înșiși. Ei vor să-l împace cu Agamemnon, dar pentru aceasta trebuie ca Agamemnon întâiu să caute aceasta. El se și învoește îndată, și trimite lui Ahile o mulțime de daruri împreună cu răpita roabă Briseis; iar Ahile le primește și apoi intră cu furie în luptă, cu toate că dumnezeescul său cal, Xantos, îi prezice apropiata lui moarte. Toată mânia răsbunătoare a lui Ahile se vede acum. Mă-

celul, pe care-l face în Troieni, este îngrozitor, și sufletul lui nu mai cunoaște nici milă nici îndurare. Ținta lui supremă e să găsească pe Ector, care însă se ferește de dânsul. Troienii fug, ca o turmă speriată, spre zidurile cetății. Pe porțile deschise din porunca lui Priam, ei năvălesc cu grămada. Toți luptătorii, care au scăpat cu viață de mâna lui Ahile, sunt acum la adăpost, toți, afară de Ector care rămâne lângă ziduri afară și nu vrea să intre. Un zeu i-a furat mințile. El nu vrea să asculte rugăciunile lui Priam și ale Ecabei, și vrea să înfrunte pe Ahile. Dar, când acesta se arată, Troianul e cuprins de-o groaznică frică și, în loc să aștepte pe vrășmaș, o ia la fugă. Ahile îi taie drumul către poartă, și-atunci o goană ne-bună începe împrejurul cetății. De trei ori ocolește cetatea gonindu-se, fără ca Ahile să-și poată ajunge vrăjmașul. Dar Zeus a hotărît soarta lui Ector, și prin Zeița Atena, care ia trăsurile lui Deifobos, fratele lui Ector, îl face să stea și să înfrunte pe Ahile. Mai 'nainte însă de a începe lupta, Ector ar vrea să facă un pact, ca oricine dintre ei ar căde, să-i fie îngăduit a fi îngropat de ai săi. Ahile nici nu vrea să audă, îl insultă, grăbește lupta și izbutește după a doua lovitură să-i străpungă gâtul. Atunci Ector, înainte de a muri, îl roagă să nu-i arunce trupul la câini, dar Ahile nu mai are în inima sa nici o îndurare pentru dușmanul său. El cu sabia îi găurește glesnele, petrece prin ele o frânghie pe care-o leagă de carul său, și astfel îi târăște trupul până 'n tabără—pe când Troienii, zdrobiți de durere, plâng de-asupra zidurilor, de unde priviseră sfâșietoarea scenă (Rapsodiile XX XXI, XXII).

Ajuns în tabără, Ahile nu dă voe ostașilor săi să deshame sau să-și desbrace armele. Patrocle trebuie să fie mai întâi îngropat cu toată cinstea, ce se cuvine unui atât de iubit amic. Cu plângere mare înconjoară cu toții, în frunte cu Ahile, cadavrul lui. Apoi fac un rug enorm, unde pun cadavrul; sacrifică lângă el, ca să ardă împreună cu dânsul, doisprezece Troieni și un mare număr de vite, și dau foc rugului. Apoi adună resturile arse ale cadavrului și le pun într'o urnă de aur, pe care Ahile o va păstră, ca să fie pusă în acelaș mormânt măreț, pe care Aheii i-l vor ridică lui însuși, după ce va muri și el. Ceremonia arderii corpului lui Patro-

ele se sfârșește cu jocuri în onoarea lui, cu care prilej Ahile împarte daruri la învingători. (Rapsodia XXIII).

În vremea aceasta, cadavrul lui Ector stă asvârlit afară. Ahile îl târâse de multe ori împrejurul cadavrului lui Patrocle, dar stricăciunea nu-l cuprinsese, fiindcă nu vroiau zeii. Erau înduioșați și ei de soarta acestui erou, care le adusese în viață atâtea sacrificii. Zeus, care își îndeplinise făgăduiala dată lui Tetis și care acum știă că sufletul lui Ahile, după ce săvârșise onorurile funebre ale lui Patrocle, trebuie să fie împăcat în sine însuși, trimite pe Tetis, să-l pregătească pentru o faptă măreață și generoasă: să-l facă anume să îngăduie lui Priam ca să-și răscumpere trupul lui Ector, fiul său. Hermes, trimis de Zeus, conduce pe Priam în tabăra lui Ahile, fără să fie văzut de Ahei, și-l face să pătrundă în cortul eroului. Cu cuvinte înduioșate și sărutând mâna celui ce ucisese pe fiul său, Priam înduplecă pe Ahile să-i dea trupul lui Ector, în schimbul darurilor ce adusese. Ahile pune pe roabele sale să curățe și să spele trupul cel mort, fără ca să bage de seamă Priam, pentru ca să nu-i sdrobească inima când ar vedea corpul fiului său mort, pângărit într'un chip atât de rușinos; pune să-l înfășoare în două din mantiile, ce făceau parte din darurile, pe care le adusese Priam, și-l dă bătrânului rege, căruia nu-i rămăsese altă mulțumire decât aceea de a-și îngropă fiul. Ultimile fapte ale lui Ahile, pline de-o gingășie generoasă, dovedesc că toată mânia lui a trecut, și cu aceasta se și sfârșește întregul poem. (Rapsodia XXIV).

III. Concluziuni.

1. Din această analiză vedem că acțiunea ce ni se povestește în «*Iliada*»,—mânia lui Ahile—deși este un fapt particular în legătură cu un personaj oarecare, ea este totuși în legătură strânsă cu evenimente însemnate cu ocazia cărora se desfășoară întreaga viață a unui popor. Acest conținut dă poetului putința de a exprima sentimentul fundamental de liniștită măreție ce constituie fondul poemei, sentiment, pe care nu l-am întâlnit până acum în nici un altfel de poezie și care dă un caracter propriu epopeii. Conținutul

oricărei epopei trebuie să consistă dar într'o *acțiune măreață*.

2. Tot din această analiză mai observăm că, din momentul ce luăm cunoștință de pricina mâniei lui Ahile, de firea lui și a eroilor cu care stă în atingere, din acel moment ne interesăm de soarta eroului și de toate faptele secundare, a căror desfășurare va aduce deslegarea întrebării dacă și cum Ahile va fi împăcat și va relua din nou lupta în contra Troienilor. Aceasta însemnează că, acțiunea unei epopei trebuie să fie *interesantă*.

3. Toate faptele câte se întâmplă în «*Iliada*» sunt întru atât interesante întrucât stau în legătură cu mânia lui Ahile. Dacă un erou troian ucide pe unul aheu, aceasta ne interesează, pentru că ajută apropierea momentului când Aheii vor fi nevoiți să ceară ajutorul lui Ahile. Dacă un erou aheu ucide sau rănește pe unul troian, aceasta ne interesează, pentru că întârziează acest moment, ne pune în nedomirire față de ceea ce are să urmeze și ne face să ne așteptăm la vreun alt fapt contrariu, care să-i nimicească efectul. Așa încât, mânia lui Ahile devine unghiul constant sub care privim toate evenimentele; ea slujește dar să reducă la unitate toate evenimentele, oricât de disparate ar fi ele. Aceasta însemnează că acțiunea unei epopei, pe lângă că trebuie să fie *măreață și interesantă*, mai trebuie să fie și *unitară*.

În legătură cu această considerație, observăm însă, că unele evenimente ne fac impresiunea c'ar putea fi scoase ușor din mersul general al acțiunii, neavând decât o slabă legătură cu ea. Astfel ar fi, bunioară, răpirea cailor lui Resos din rapsodia X. Aceste evenimente servesc să pună în relief firea unui erou cunoscut sau vre-un moment din viața popoului, în mijlocul căruia se întâmplă acțiunea principală, și printr'aceasta ele întregesc caracterul de măreție pe care trebuie să-l exprime poema. Cu alte cuvinte, deși în aparență sunt slab legate cu întregul, ele totuși îl complinesc indirect accentuându-i însemnătatea. Aceste părți din epopee se numesc *epizoade*. Ele aduc varietate în poemă, fără să-i strice unitatea.

4. Ceea-ce ne farmecă în «*Iliada*» cu deosebire, este faptul că evenimentele, care constituie acțiunea principală, ca și această acțiune principală însăși, sunt îndeplinite prin aju-

torul unor personaje, a căror fire o simțim că rămâne aceeași, atât în vorbele cât și în faptele lor. Ahile de la început până la sfârșit este un viteaz plin de sinceritate și statornicie, dar nerăbdător de a fi alături cu cei mai bătrâni și mai puternici, și foarte pasionat. El numai aude că Agamemnon cere să i se dea o altă captivă în locul Criseidei, și e destul pentru ca să-l și acuze îndată de lăcomie; iar, când îl aude că vrea să ia vreuna din captivile celorlalte căpetenii, supărarea sa devine mânie și chiar turbare: de n'ar fi fost Atene care să-l rețină, repede ar fi și ucis pe acest rege care vrea să-și arate puterea în acel chip. Odată mâniat, Ahile stăruie în mânia sa și devine violent, oridecâteori vede pe cine-va stăruind ca să-l facă să ia din nou parte la luptă. Tot așa de pasionat își iubește prietenii, pe cât de pasionat își urăște vrăjmașul. Din pricina morții lui Patrocle, el ar vrea să se sinucidă, și nu mai vrea să știe de nici o îndurare față de cei ce i-au ucis prietenul. Dar, cu toată cruzimea lui, Ahile rămâne totuși un suflet nobil, care e plin de înalte și generoase sentimente. Chiar faptul că n'a intrat în luptă când i s'au adus daruri, ci când i s'a ucis amicul, dovedește acesta; și mai mult dovedește aceasta, purtarea lui față de Priam, de a cărui bătrânețe și durere, amintindu-și bătrânețea tatălui său, i se face milă și-i dă spre îngropare cu atâta delicatețe corpul lui Ector.

Și tot așa de măiestrit se manifestă și celelalte personaje. Deși e vorba de oameni de-acum 3000 de ani, ale căror obiceiuri sunt streine de-ale noastre și deși sunt niște creațiuni ale imaginațiunii, totuși simțim că acești oameni trăiesc în carne și oase, că, după firea lor, ei trebuiau să vorbească și să lucreze astfel, și suntem pătrunși de fiorul propriei lor vieți, când luăm cunoștință de vorbele și faptele lor. Simțim puterea de om politic a lui Agamemnon, care știe să se înlădie după părerile altora, fără să-și piardă din autoritate, iscusința lui Odiseu, vitejia mai mult fizică și simplitatea lui Aias, bătrânețea sfătoasă a lui Nestor, și trăim în povestirea faptelor lor, viața lor înșile. Nu viața pe care ei va fi avut-o în realitate, pe care nici noi n'o știm și pe care n'o știă poate nici Omer, ci viața pe care le-o împrumută poetul, punându-i să vorbească și să lucreze po-

trivit și cu firea lor, dar și cu faptele prin care vrea să ne redea impresiunea de măreție sau sublim.

Cu alte cuvinte, personagiile, ce iau parte la acțiunea unei epopei, trebuie să fie concepute ca având o fire clară și precisă, adică să fie *caractere*, și toate vorbele și faptele fie-căruia să ni se arate ca izvorând dintr'unul și acelaș caracter, adică să poată fi reduse la *unitate*, precum la unitate trebuie să poată fi reduse și faptele secundare subordonându-le în mod natural acțiunii principale. Legătura dintre firea personajului și faptele sale, precum și înlătuirea firească a faptelor, ce constituiesc acțiunea principală, se numește *motivare*.

5. Acest farmec al caracterelor se mărește prin felul cum le concepe poetul «*Iliadei*» în raport cu realitatea. Personagiile, deși sunt arătate și cu calitățile și cu defectele lor, și ne fac impresiunea că sunt oameni care trăiesc înaintea noastră, totuși ele au mult mai puternice însușiri decât acelea ale oamenilor în genere, iar viața lor se desfășură în constantă legătură cu o lume superioară lor, cu lumea zeilor, de-a căror voință sunt dependenți. Ahile este fiu de zeiță; el izgonește o armată numai strigând de trei ori; Diomede învinge și rănește pe Ares, Ector este izbit cu o stâncă, care-l culcă la pământ și-l face să verse sânge, totuși se ridică îndată, însuflețit de Apolon, și izgonește pe Ahei, le dărâmă întăriturile și-i urmărește până în corăbii. Aceasta înseamnă, că personagiile din epopee sunt *idealizate și mărite*. Sunt, adică, *eroi*. De altminteri niște personaje care iau parte la o acțiune măreață nici nu pot fi altfel.

6. În fine, acțiunea «*Iliadei*» cuprinde, ba încă motorul ei principal, acolo se află, pe lângă lumea eroilor, o lume supranaturală, lumea zeilor, a căror putere dirije cursul evenimentelor și voința umană după placul lor. Elementele supranaturale dintr'o epopee se numește *miraculos*. În alte epopei, supranaturalul este reprezentat prin alte puteri decât zeii păgânismului (care constituie miraculosul *păgân*). Astfel sunt vrăjile (miraculosul *magic*), puterile cerești creștine și sfinții (miraculosul *creștin*) sau chiar unele abstracțiuni personificate, concepțiuni ridicate la rangul de divinități a tot puternice, cum ar fi Adevărul, Ura, Discordia, etc. (miraculosul *filozofic*). Miraculosul slujește să dea o mai mare importanță

evenimentelor dintr'o epopee, contribuie adică la expresiunea sentimentului de liniștită măreție, fondul epopeii.

Teorie. § 26. — *Epopea* este o poemă epică, în care se exprimă sublimul sau măreția faptelor omenești printr'o acțiune care, deși se pare neînsemnată și este în legătură cu un singur personaj, stă totuși în legătură cu viața unui întreg popor la un moment dat și nu poate fi desfășurată, fără să luăm cunoștința de multiplele manifestări esențiale ale acestei vieți.

§ 27. Acțiunea dintr'o epopee trebuie să fie *măreață, interesantă și unitară*. Evenimentele povestite într'o epopee, care nu sunt în directă legătură cu acțiunea principală, dar contribuie totuși la lărgirea orizontului ei și la ridicarea însemnătății ei, se numesc *epizoade*.

§ 28. Personagiile ce iau parte la acțiunea unei epopei trebuie să se prezinte mai mari și mai strălucite decât în realitate, adică trebuie să fie *idealizate*. Niște asemenea personaje se numesc *eroi*. Eroul cu care acțiunea principală e în directă legătură se numește *erou principal*.

§ 29. Eroii dintr'o epopee trebuie să aibă caractere clare și hotărâte: faptele și vorbele fie-cărui trebuie să fie potrivite cu caracterul său, să fie *motivate* printr'însul. De asemenea deosebitele momente ce constituie acțiunea principală să fie strâns legate între ele, cele de mai înainte *motivând* pe cele ce urmează.

§ 30. Măreția epopei se obține cu deosebire făcând să ia parte la acțiune personaje supranaturale sau care au la dispoziție puteri supranaturale. Puterile supranaturale dintr'o epopee poartă numele de *miraculos*.

Miraculosul este *păgân, creștin, magic sau filosofic*, după cum puterile supranaturale sînt zeii păgânătății sau sfinții creștini, farmecile magiei sau niște simple abstracții personificate.

Exercițiul XLII. Să se analizeze caracterul lui Zeus și al Erei din «*Iliada*», și să se caracterizeze.

Exercițiul XLIII. Să se citească și să se analizeze epizoadele din «*Divina Comedie*»—«Ugolino» și «Latini», precum și pasagiile din Cartea VI din «*Eneida*», și să se determine, natura miraculosului.

Exercițiul XLIV. Să se studieze limba și stilul din «*Iliada*» în raport cu sentimentul de măreție ce întrupează.

Observări metrice. 1. Cercetând versul întrebuintat în traducerea pasagiilor citate din «*Iliada*», observăm că el nu seamănă de loc cu versurile de până acum. El, de cele mai multe ori, are 17 silabe, (une ori are mai puține, cu una sau două) iar succesiunea accentelor dintr'insul este aceasta :

Vrè-me de nõ-uă dar zì-le prin àr-mii sã-gè-ți-le-i sboà-ră

— —

adică, în loc ca accentele să cadă din două în două ca în versurile de până acum cad din trei în trei. Dacă ne aducem aminte de versul exametru antic, a cărui compozițiune este:

— —

și comparăm poziția silabelor lungi și scurte dintr'insul cu a silabelor accentuate și neaccentuate din versul românesc de mai sus, observăm că acesta are aceeași compoziție, ca și dânsul, cu deosebire că în loc de silabe lungi și scurte, avem silabe accentuate și neaccentuate. Astfel versul nostru, despărțindu-l în picioare după norma exametruului, ar avea această schemă :

— —

Unitatea metrică în care se descompune acest vers este asemănătoare cu *dactilul* antic (— ◡ ◡) și ar putea fi numit unitate metrică sau picior *dactilic*. Versul întrebuintat în traducerea «*Iliadei*» este dar un *exametru dactilic*.

2. Dacă însă comparăm efectul, pe care ni-l fac la citit aceste versuri, păstrând în recitare riguros ritmul dactilic, cu efectul pe care ni-l fac citirea celorlalte feluri de versuri românești, observăm ușor că din versul dactilic prindem mult mai greu legătura cuvintelor și înțelesul frazei, decât în versurile celelalte. Aceasta provine din faptul că,

în versul dactilic poetul nu poate să întrebuițeze necon-
 tenit vorbe care au succesiunea de accente dactilice, cum
 sunt: tânără, treapadă, fulgeră, limpede, șueră, în care caz
 fizionomia vorbelor ar fi păstrată fără vătămare în vers, și
 le-am putea ușor înțelege, — ci e nevoit să întrebuițeze mai
 mult cuvinte care au o succesiune de accente trohaică sau
 iambică simplă sau abundentă (umăr, așează, pornit, mânie,
 etc.). Așă fiind, aceste cuvinte introduse în versul dactilic,
 spre a jucă rolul pe care vrea să li-l dea poetul, trebuie
 să fie întonate într'un mod deosebit și nefiresc, care le
 alterează întrucâtva fizionomia și nu mai pot fi pricepute
 fără o oarecare efortare. Astfel, versul dactilic în limba ro-
 mână este greoiu și nefiresc.

3. Totuși multe din versurile dactilice sună destul de fru-
 mos și firesc. Așa, bunăoară, versul arătat mai sus, precum
 și următoarele:

Haide, cutează și spune ce știi din a zeilor gânduri...

Căci pe Apolon mă jur pe feciorul cel drag al lui Zeus...

Vase boltite nu-i unul măcar din mulțimea danae...

Făr' de răsplată și daruri și nu-i vom duce la Crisa...

Și de mânie aprinși ca și focul îi scânteie ochiul...

Cum că de-aceia necaz ne trimite Arcașul cel aprig...

și altele multe. De ce acestea sună mai frumos și se par lim-
 pezi minții, când le recităm?

Pricina e faptul că, deși poetul s'a gândit să facă niște
 versuri dactilice, noi, în recitare, urmând normele vorbirii
 noastre, le prefacem într'un vers compus dintr'o serie de
 picioare iambice abundente precedate de un trohaic liber.
 Adică, în loc de schema

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

întrebuițăm fără să vrem schema:

— — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

în care avem aceeași succesiune de accente, dar grupate în
 mod mai potrivit cu vorbirea noastră. Astfel, versul din
 urmă de mai sus, poate fi pronunțat, în două feluri: a) sau,
 cum a avut intențiune poetul, în mod dactilic:

Cùm că de-a—cèea ne—câz ne tri—mîte Ar—câşul cel—âprig
sau b), cum o cere uşurinţa şi firescul vorbirii noastre:

Cùm că=de-acèea—necâz ne—trimîte—Arcâşul—cel âprig.

Pronunţat sub forma întâi, nu putem uşor prinde fizionomia cuvintelor decât văzându-le scrise, dar mult mai greu, cu urechea; nu tot aşa dacă-l pronunţăm în forma a doua, deoarece picioarele corespunde cu fizionomia cuvintelor:

de-aceea—trimite—Arcaşul—cel aprig.

De fapt, dar, versurile citate mai sus ca frumoase, sunt tot aşă de greoaie ca şi celelalte, *dacă le pronunţăm pe schema dactilică*. Ele devin frumoase şi uşoare, însă din pricina că au norocul de a putea fi recitate după o altă schemă naturală pronunţării româneşti.

Rezumat. Pe lângă versuri iambice şi trohaice, care sunt versurile fireşti şi plastice ale limbii noastre, unii poeţi mai întrebuiţează şi versuri dactilice, şi anume construind, după modelul exametrului antic, un vers dactilic, compus de obicei din cinci picioare dactilice (— — —) şi unul trohaic. Acest vers este nenatural şi greoi în limba română, şi ca probă e faptul că nu sună frumos şi nu i se poate prinde uşor înţelesul decât dacă cititorul îl recitează, făcând abstracţie de ritmul dactilic:

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — —

şi întrebuiţând, în locul lui, pe-acela al iambelor abundente:

— — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Adevăratul vers care ar putea să joace rolul exametrului antic este versul trohaic de 16 silabe. El singur ar putea fi întrebuiţat cu succes în epopee.

Exerciţiul XLV. Să se aleagă 10 versuri care au ritmul perfect dactilic şi 10 al căror ritm dactilic să se poată transforma în recitare în ritm iambic abundent.

51. ODISEA

lui

Omer

Pe când toți Aheii, care se luptase la Troia, se întorseseră la casele lor, Odiseu singur eră departe de patrie, reținut de nimfa Calipso ¹⁾). Făcându-se un consiliu al zeilor, fără Poseidon, Atene întrebă pe Zeus: de ce această soartă s'a rezervat înțeleptului Odiseu? Zeus răspunse că Poseidon îl persecută fiind că a lăsat orb pe fiul său Polifem; dar zeul mărilor va trebui să-l ierte, când vor stărui toți ceilalți.

În urma acestui sfat, Hermes e trimes să poruncească nimfei Calipso să lase liber pe Odiseu, iar Atene se duce în Itaca, patria lui Odiseu, unde se află soția lui, Penelope, — pe care o sumă de pețitori o siliau să aleagă de bărbat pe unul din ei, zicând că Odiseu ar fi murit, — pentru ca să îndemne pe Telemac, fiul ei, a plecă în căutarea tatălui.

Telemac pleacă la Pilos, la regele Nestor, și apoi în Lacedemona, ca să se informeze despre tatăl său. Nu poate afla însă nimic sigur.

În vremea aceasta Odiseu pleacă din insula Ogigia, a nimfei Calipso, și merge cu bine pe mare până la un loc, când deodată Poseidon îl bagă de seamă, stârnește o furtună și sârmanul d'abia scapă într'un fluviu din insula Feacienilor. Din fluviu pătrunde într'o pădure unde se culcă. Deodată e deșteptat de strigătele unor tinere, care venise împreună cu Nausiccaa, fata regelui, să spele stoffe și să se joace. Ele îl conduc la palatul regelui Alcinoos, care îl primește cu mare bucurie. Se fac mese și jocuri, și bătrânii regatului hotărâse să-l ducă în patrie. Mai 'nainte de plecare însă, îl roagă toți să povestească întâmplările călătoriei sale de când părăsise Troia.

El spune cum a plecat de la Troia, cum a prădat un oraș al Ciconienilor, care i-au ucis o parte din tovarăși, cum a

¹⁾ *Calypso* eră o nimfă care stăpâniă insula Ogigia din marea Ionică.

²⁾ *Polifem* eră cel mai însemnat dintre ciclopi, care erau uriași cu un ochiu în frunte. El eră fiul lui Poseidon și regele lor.

văzut țara fericită a Lotofagilor, de unde tovarășii nu voiau să mai plece, cum în fine a ajuns într'o insulă aproape de țara Ciclopilor. A luat atunci 12 din însoțitorii săi, dar în loc să dea de bine, au înnemérit în peștera lui Polifem, regele Ciclopilor, care a mâncat câțivă din ei; dar Odiseu l-a înșălat și i-a ars ochiul, apoi au fugit. Atunci Polifem s'a rugat de tatăl său, Poseidon, să-l răsbune, și de aci porni toată ura zeului contra lui Odiseu.

Ajungând la Eol, regele vânturilor, acesta i-a dat într'un burduf toate vânturile închise, afară de cel necesar ca să misce pânzele. Peste noapte însă, tovarășii desfac burduful, și se stârnește o furtună care i-aruncă la Lestrigoni. Aceștia le ard vasele—afară de unul—și omoară mulți dintre dâșșii. Ajung apoi la vrăjitoarea Circe, care preface pe cei rămași în porci; dar Odiseu primește de la Hermes o buruiană fermecată, așa că el scapă, se împrietenește cu Circe și-și readuce la formă omenească tovarășii. De aci voiă să plece în Itaca, dar vrăjitoarea îl învață să meargă mai întâiu în Iad, ca să consulte sufletul lui Tiresias. ¹⁾ Pătrunde în Iad, vede pe Tiresias și pe alte persoane moarte, ca mamă-sa, Agamemnon, ș. a. Apoi pleacă. Scapă de seducțiunea Sirenelor ²⁾, scapă de Scila și Caribda ³⁾ și ajunge în Sicilia (Trinacria). Aci tovarășii săi fac greșala de a se atinge de turmele Soarelui ⁴⁾ și, îndată ce pleacă, vasul e spart, toți tovarășii se înneacă, și el singur ajunge de acolo în insula Ogigia.

Astfel povestii Odiseu, și după aceea Feacianii îl duseră în Itaca. Aci Atene îl întâmpină și-i dă chipul unui cerșetor, iar ea se duce să aducă de la Sparta pe Telemac.

Telemac sosește, și tatăl său i se face cunoscut. Merg împreună la palat, unde Penelope, soția sa, eră întetită de ceata peșitorilor, care, cât timp ea nu se hotăra să ia pe vre-unul

1) *Tiresias*, un vestit ghicitor din cetatea Theba.

2) *Sirenele* erau niște ființe mitologice: aveau trupul jumătate de fată, jumătate de pește. Ele locuiau pe stâncile de la sudul Italiei și atrăgeau pe călători prin cântecele lor ca să-i omoare.

3) *Scila și Caribda* erau două stânci în strâmtoarea de Mesina. Cei vechi socotiam că e peste puțină să scapi dacă dai peste ele, căci, când ai fi scăpat de una din ele, erai împins în partea celeilalte: *incidit in Scyllam qui vult vitare Charybdim*

4) Apolon, zeul soarelui, a fost odată osândit de Zeus să păzească turmele lui Laomedon pe muntele Ida.

de soț, ei trebuiau să fie ospătați din averile lui Odiseu. Penelope primește bine pe străinul cerșetor și-i spune că a doua zi va lua pe acela dintre pretendenți, care se va servi mai bine de arcul lui Odiseu. Acesta îi zice că face bine. A doua zi, cerșetorul ceru voie să încerce și el, căci pretendenții nu putuseră să întinză arcul—și lovește la țintă. Apoi, împreună cu Telemac și cu câțiva servitori, omoară pe pretendenți și se face cunoscut în fine soției sale.

«*Odisea*» e împărțită ca și «*Iliada*» în 24 de rapsodii.

Analiză. Dacă observăm mersul povestirii în «*Odisea*» în comparație cu cel din «*Iliada*», observăm că, pe când în «*Iliada*» acțiunile sunt povestite în ordinea cronologică în care s'au întâmplat, în «*Odisea*» se povestesc mai întâiu faptele ce-a urmat după liberarea lui Odiseu din insula Ogiția și apoi, tocmai când ajunge la Feacieni, din povestirea ce face el acestora, aflăm ce s'a petrecut mai înainte. Cu alte cuvinte începutul acțiunii este povestit în urma povestirii altor fapte ulterioare. Pe când în «*Iliada*» narațiunea e simplă, în «*Odisea*» este complexă.

Teorie § 31. Narațiunea într'o epopee este simplă sau complexă, după cum respectă ordinea cronologică a evenimentelor ce compun acțiunea principală sau nu o respectă.

Exercițiul XLVI. Să se spună ce fel de narațiune este în Eneida.

52. E N E I D A

de

Virgiliu

Virgiliu a trăit între anii 70—18 a. Chr. El este socotit în genere ca cel mai mare poet latin. Operele sale de căpetenie sunt. *Eneida* (*Aeneis*), *Georgicele*, poem didactic și *Bucolicele*, culegere de poezii pastorale.

Cuprinde 12 cărți. Enea, fiul lui Anhise și al zeiții Venus, plecând din Sicilia, e persecutat de Junona, care îndeamnă pe Eol să stârnească furtuni în contră-i, — și protegiat de Neptun și Venus, mama sa. Furtuna l-aruncă pe țărmii Afric

cei în Cartaginea. Didona, ¹⁾ regina, care fusese înștiințată de zei să-l primească bine, îi dă toată cinstea cuvenită și apoi îl roagă să povestească nevoile, pe care le-a îndurat până să ajungă acolo.

Enea povestește cum au luat Grecii Troia, cum au ars-o, cum el a scăpat cu tatăl său Anchise; apoi cum a mers cu tovarășii săi în Tracia. Aci i s'au arătat diferitele minuni, care l-au îndemnat să plece. S'au dus în Delos, unde Penații—zeii casniciei, pe care-i luase cu sine odată cu plecarea din Troia—i-au spus, că sfârșitul călătoriei trebuie să fie Italia. Spre această țintă au pornit și au sosit, după câteva rătăcirii, în Sicilia, de unde furtuna i-a aruncat pe țărmul Africei.

Didona se înamorează de Enea cum și el de dânsa. Dar zeii poruncesc lui Enea să plece, și ea se sinucide de durere ²⁾.

Venind din nou în Sicilia, Enea lasă o parte din tovarăși și merge să consulte Sibila de la Cume, care îl introduce în Infern unde se întâlnește cu mulți dintre tovarășii și cunoscuții săi, între care și cu Didona ³⁾.

Pornește apoi cu ai săi, ajunge în țara lui Latinus, care îi primește bine; dar un alt rege, Turnus, — care dispută cu Enea pe fiica lui Latinus, numită Lavinia — atacă pe Troieni. Zeii se consultă și hotărăsc să lase pe luptători în puterea lor. Lupta continuă. Enea e rănit într'un rând, dar Venus îl scapă. Apoi se dă o luptă finală, în care Turnus e omorât și Enea rămâne învingător. Astfel i se dă puțința să întemeze un nou stat, care va deveni statul Roman, iar el, prin fiul său Iul, strămoșul Cesarilor și prin urmare și al lui August. Această idee finală, care se străvede din multe pasagii ale Eneidei, a făcut ca această operă să stârneasce entuziasmul unanim al Romanilor și să fie considerată ca e-popea lor națională.

Analiză. Studiind deosebirea dintre «*Iliada*» și «*Odisea*» pe de o parte și «*Eneida*» pe de alta, facem observațiunea

1) *Didona*, soția lui Siheu și sora lui Pigmalion, regele Feniciei. Persecutată de fratele său, fugi cu un mare număr de credincioși și ajungând pe țărmul Africei, fundă aci Cartaginea.

2) Vezi pasagiile citate mai jos.

3) Idem.

că pe când cele două dintâiu sunt de origine poporană, așa că poetul sub al căruia nume ne-a parvenit, este un nume legendar, «*Eneida*» are un autor bine-cunoscut, trăind într'o epocă de lumină și cultură, necunoscută pe vremea compoziției poemelor omerice. De aceea, pe când în «*Iliada*» și «*Odisea*», miraculosul corespunde chiar credinței celor ce au conceput diferitele lor cântece, în «*Eneida*» el este aproape o convențiune. Poetul poemelor omerice credeau în zei, pe când Virgiliu nu mai credeă. Cu alte cuvinte epopeele omerice sunt niște produse *colective* și *naturale* ale unei epoce de semicultură, epopeea virgiliană este un produs *individual* și *artificial* al unui poet dintr'o epocă, a cărei înaintare culturală contrastează cu credințele întrebuintate în epopee. Firește, dintre amândouă creațiunile, cea naturală, fiind sinceră și deci mai adâncă, este în acelaș timp și cea superioară.

Teorie § 32. Epopeele sunt de două feluri : 1) *naturale* și *colective*, când sunt de origine poporană și se nasc în perioadele de semicultură ale popoarelor ; și 2) *artificiale* și *individuale*, când se datoresc unui singur poet care lucrează cu deplină conștiință de mijloace, într'o epocă de cultură înaintată.

Exercițiul XLVII. Să se spună ce fel de epopee este «*Divina Comedie*».

PASAGII DIN ENEIDA

(Traducere de G. Coșbuc).

52. a. CALUL TROII.

Grecii, oboșiți de un războiu lung, ca să cuprindă Troia, se hotărăsc să recurgă la viclenie. Construiesc un cal mare de lemn, în care ascund un însemnat număr de soldați. Apoi ei se fac că pleacă pe corăbii și lasă calul acolo pe țarm. Troienii, neștiind ce este, încep să-și dea părerile. Unul propune să-l aducă în cetate. Preotul Laocoon se opune. Atunci apar doi șerpi care îl omoară, și astfel toți văd în aceasta o pedeapsă dumnezească, și, fără să mai dea băgare de seamă la sgomotul armelor ce zăngăniau înăuntrul Calului, îl introduc în cetate și-și pregătesc astfel peirea.

Regii danaicii, în scurgerea multilor ani, își durară Mare cât munții un cal, prin nobila artă-a Minervei,

Coastele 'nalte cu scânduri de brad le podesc și, fățarnicii
 Vot ¹⁾ al întoarcerii n' pace-l numesc. Acesta fu svonul,
 Inșă 'n năuntru cel gol s'ascund pe furișul vitejii
 Cei prin sortire năimiți, și 'n jur, prin tăcutele colțuri
 Pântecul său uriaș e plin de 'narmații răsboinicii.
 Foc de mânie Laocoon ²⁾ vine strigând de departe:
 •Credeți, nemernici, că Grecii sunt duși? Și v'a prins nebunia?
 Credeți, că fără să umble cu gânduri mișele, va face
 Grecul vr'un dar? Voi așa mi-i cunoașteți pe Greci și pe-Ulise?
 Ori sunt ascunși Mirmidoni înarmați în lemnul acesta,
 Ori anumit e gătită unealtă 'mpotriva cetății,
 Ca să ne vadă de sus prin locașuri; de sus să ne-atace;
 Ori că s'ascunde vr'un altfel de rău; nu credeți voi calul!
 Fie ce-o fi: mi-i teamă de Greci, chiar dându-ne daruri.

Dar o priveliște jalnic'acum și cu mult mai grozavă
 Se desfășoară, 'nceingând cu fiori zăpăcitele piepturi.
 Preot sorțit lui Neptunus, Laocoon taie pe maluri
 Taurul groaznic, jertfindu-l pe sfintele vetre 'n altare.
 Iară pe-al apelor luciul tăcut, vin repede 'n cercuri
 Fără măsură de mari doi șerpi (chiar a spune mi-e groază!)
 Repezi prin valuri se 'ntind și cărarea li-e țintă spre maluri,
 Pieptul le ese din apă și-umflată de sângele vână,
 Creasta și-o poartă pe sus, iar trupul și-l joacă prin apă,
 Rostogolind își sgârcesc și-și întind uriașele spete.
 Apa se sbate cu vuet și spumegă — iată-i pe țarmuri!
 Ochii le scapără foc și le fulgeră roșii de sânge;
 Șueră șerpilor, cu limbi tremurate lingându-și gâtulejul.
 Galbeni de spaimă Troienii s'ascund. Iar șerpilor dea-dreptul
 Pleacă spre-altare, spre preot, și 'ntâiu se 'nceștează 'mprejurul
 Celor doi mici copilași, strângându-le trupul în cercuri.
 Se 'ncolăcesc și le mușcă din carne cu dinții puternici.
 Insuși pe tatăl acum, alergând cu săgeata s'ajute,
 Repede-l prind și 'mpletec 'mprejurul-i scârboaselor noduri,
 Spetele negre de solzi îi încing de două ori trupul,
 Gâtul de două ori, stând cu grumazii și capul în aer;
 Bietul se luptă din mâni să 'nlătore strânsele noduri;
 Plină de bale murdare și de vinete-otrăvuri i-e față.
 Muget, nebun de durere, ridică sârmanul spre ceruri,
 Astfel un taur rănit, când scapă de preoți mugește,
 Inșă din urmă-i toporul isbit îi răsgudue ceafa...

1) Dar către Dumnezeu, ca să asculte o rugă.

2) Laocoon, preot al lui Neptun.

Insă cu repede mers fug șerpilor spre culmea cetății,
Repezi aleargă la templul măhnitei Tritonis, ¹⁾ și-acolo
Repezi sub scutul bolit ei s'ascund, la picioarele Zânei,

Groaza năpraznic'acum a răsbit speriatele piepturi;
Tremură toți. «A spășit», ei strigau, «Laocoon vina,
Vrednic de dânsa, căci el pângărit-a sfântita clădire,
Calul Zeiței isbindu-l de sus cu netrebnice sulți.
Chipul să-l ducem», ei strigă, «la templu, și marei Zeițe
Rugi de iertare să-i dăm.» —

Zidul curând îl tăiem și deschidem cu grabă și poarta.
Toți ca la muncă-și sufulcă veștmântul; și roate noi punem
Calului, jos sub copite, și 'n jurul grumazilor funii
Groase de cânepă. Iute spre ziduri se urcă fatalul
Cal, îndesat cu oșteni; și copii și fecioare 'mprejuru-i
Cântă, și veseli ei sunt să 'ntindă de funii și dânșii.
Calul tot sue, căzând prăbușit în sărmana cetate.

Ilion, ²⁾ Zeilor cuib, cetățuia strămoșilor noștri!
Mare 'n răsboaie, dardanico tu! De patru ori calul
Stete la praguri oprit, și de patru ori golu-i sunat-a
De-arme cu zăngăt. Dar noi, orbiți de prostie, ne ducem,
Seamă nimic nu băgăm—cu monstrul peirii 'n cetate.
Iată, vestește-ne-acum de perirea ce vine, Casandra ³⁾,
Dar dup'al Zeilor sfat nicicând n'o crezură Troienii,
Noi chiotim în cetate sărmanii, și trecem în chiot
Ziua din urmă 'mbrăcând și templele sfinte cu frunze.

Ceru 'ntr'aceea s'apleacă, și Noaptea se 'nalță din mare:
Umbrele-i mari năvălesc și pământul și cerul și multa
Grecilor nelegiuire. Și 'n jur în cetate Dardanii ⁴⁾
Zac amețiți, și somnul răsbate-obositele trupuri.
Iată 'n gătite corăbii, din Tenedos ⁵⁾ pleacă falanga
Grecilor, noaptea plutind prin galbena liniște-a lunii,
Calea ținând-o spre malul știut; și iată pe vasul
Regelui flacări s'aprind, și Sinon ⁶⁾, păzitul de Zeii

1) Un supranume al Minervei.

2) Troia.

3) *Cassandra* era fiica lui Priam și a Ecabei. Ea primise de la Apolon darul de a prevesti viitorul.

4) Troienii.

5) *Tenedos*, insulă în fața Troiei, unde se ascunsese armata Aheilor.

6) *Sinon*, un Aheu care se introdusese în Troia, lăsându-se a fi prins de către păstori și spusese că a fugit din tabăra Aheilor, ca să scape de Ulyse care-l persecută. El a știut să înșele pe Troieni îndemnându-i să aducă în cetate calul.

Noștri protivnici, acum îi deschide din bârne pe Grecii
 Cei ce s'ascuseră 'n el. Și deschis îi revarsă prin noapte
 Calul, în stoluri: și veseli din goala 'ncăpere scoboară
 Ducii: Stenelos, Tesandros și nebîruiatul Ulise,
 Toți lunecând pe tăcutele sfori; și Acamas și Toas,
 Pirus apoi, din Achile născutul, și 'n urmă Mahaon,
 Menelas; ese și-Epeos, chiar el, clăditoru 'nșelării.
 Iuți năvălesc în cetatea de somn și de vin amestită,
 Repeziucid pe străjeri, și prin poarta deschisă vin repezi
 Soții de-afară și 'n pripă se strâng în vorbitele stoluri.

(Cartea II.)

53. b. DIDONA

Enea, ajungând la Cartagina, povestește pățaniile sale de la plecarea din Troia
 Regina Didona, care l-ascultase cu mult interes, începe să-liubească. Iubirea aceasta
 formează subiectul cântii IV.

Dar pe regina rășbită, de mult de văpaia iubirii.
 Crunta-i durere sporind, o topesc tainuitele flacări,
 Ea-și amintește p'Eneas mereu și virtutea și neamul
 Nobil al lui; iar adânc în suflet îi poartă făptura.
 Vorbele-i poartă: de chinuri nu-și află doritul repaos.
 Iarăși schimbase din nou Aurora pământul ca lampa-i
 Foebică, ¹⁾ grabnic gonind rouratele umbre din ceruri.
 Când spre iubita ei soră s'a 'ntors cea pierdută cu firea:
 «Ana, ce visuri pustii mă sbuciumă noaptea cu spaime!
 Ce curios e străinul sosit la casele noastre,
 Cât e de 'nalt și voinic, și cât e de vrednic în arme!
 Uite, eu cred, și pe dreptul, că dânsul din zei se scoboară.
 Frica vădește pe oamenii josnici. Vai cum îl mai mână
 Soarta pe-aici! Și de câte răsboaie purtate vorbește!
 Dacă eu n'aș fi jurat și aș vrea să rup jurământul,
 Vecinic cu nimeni de-acum să nu mă mărit după moartea
 Celui d'intâiu iubit și-al fostului unic tovarăș:
 Iată-mă, poate s'ajung doborită de-această ispită!
 Ana, vreau totul să-ți spun. De când e sârmanul Siheus
 Soțul meu mort, și de când picurară de sânge Penații,
 Singur Eneas mi-a 'ntors și gândirea, și bietul meu suflet
 Pusu-l-a 'n foc, și eu simt că-mi renasc potolitele flacări.
 Însă mai bine voiesc să mă 'nghiță de vie pământul,
 Tatăl puternic din ceruri cu fulger să-mi mistuie trupul,
 Palidă umbră prin Iad să mă târâiu prin negura nopții,

1) *Lampa Foebică* = lumina soarelui.

Dacă te vatăm pe tine, Rușine, călcând jurământul !
 Tânăru-mi soț a luat iubirea nevestei cu sine :
 Aib'o de-acum în etern prin noaptea cea vecinic'a morții !
 Zise, și-amarele lacrimi îi râură 'n șipote pieptul.
 «Soro, ca ochii-mi din cap de iubită» răspunse-apoi Ana
 Anii cei tineri socoți să-i treci singuratică 'n jale,
 Fără de dulcii copii și fără dulceața iubirii ?
 Morților, poate tu crezi că le pasă de lucruri de-acestea
 ... Nici un bărbat nu-ți robise iubirii mâhnirea,
 ... Iar acum tu te lupți c'o iubire iubită ?
 Soră, prin sfinte-ajutoare de Zei și prin mila Junonei
 Creă că-și luară prin vânturi cărarea Troienii 'ntr'acoace.
 Ce mai cetate-ai vedeà din Cartago, ce-avânt al domniei,
 Prin ast-fel de soț !
 Cât de puternic atunci ridica-ți-s'ar numele punic !
 Ba, să te 'nchini tu la Zei și prin jertfe să-i rogi împăcându-i,
 Soro, și-amân' ospeția și caută tu pricini zăbavei.
 Ba că mai geme pe mări vijelia și-Orion 1) ploiosul,
 Ba, că li-e flota slăbită de drum, și nedrumnic e cerul !
 Astfel vorbind, ațâțata iubire-o preface 'n văpaie,
 Dându-i un rost clătînării 'n păreri și topindu-i rușinea.
 Pleacă 'mpreună la temple de-acî, și-altarelor pacea
 Inimii ele și-o cer; jertfesc alese mioare lui Febus,
 Însă Junonii d'întâiu, căci ea cununile leagă.
 Însăși în dreapta potirul ținând, nespus de frumoasa
 Dido revarsă din vas aghiasma 'ntre coarnele vacii.
 Umblă de-aici pân'acolo mereu gânditoare prin templu.
 Ziua și-o trece cu daruri și, 'n pieptul junghiatelor vite,
 Cată cu ochi pironiți cercetând măruntaiele calde:
 Cât de săraci sunt cu duhul augurii ! Dar ce să-i ajute
 Bieteii femeii jurământul și-altarul ? Că flacări într'una
 Sufletu-i ard, și tăcut i se sbuciumă 'n suflet durerea.
 Biata cu gânduri de foc, cutrieră 'ntr'una cetatea,
 Poartă cu sine de-alungul cetății pe bunul Eneas,
 Grabnic gătitul oraș i-l arată, și-averea din Sidon. —
 Vrea să respice-un cuvânt, și se 'mpiedică 'n mijlocul vorbeii.
 Iarăși, de 'ndată ce ziua se stinge, petrece 'n beție;
 Luptele Troiei, nebuna, din nou să le-audă dorește.
 Ah ! și cu ochii țintiți e 'n gura viteazului iarăși.
 Singur 'apoi rămânând, când zările lunii se'ngână
 Stinse de zori, când la somn o poftesc scăpătatele stele,
 Singură 'n golul iatac se plânge și cade pe patu-i,

Tristă. Pe cel depărtat depărtata l-aude și-l vede.
 Iar pe copilul, pe Iul ²⁾ fermecată de tată-său, biata,
 Ziua-l ținea pe genuchi, amăgindu-și amarul iubirii.
 Nu se mai urcă spre cer începutele turnuri; și 'n arme
 Tinerii nu se deprind, și la port și la 'ntinsele șanțuri
 Nu mai clădesc, și 'ntrerupte zac toate: și ziduri
 Care-amenință, și porți, și cât cerul de 'nalte castele.

(Cântul IV vers 1—89)

Enea silit de zei să plece, părăsește pe Didona. Aceasta, de durere, se sinucid.
 Aci se descrie sinuciderea.

Dido, când rugu 'n palat, acolo 'n iatacuri, spre ceruri
 Stă ridicat, din gorun despicat, picurat cu rășină,
 Uple iatacul de flori împletite 'n cunună, și-duce
 Frunzele morții, și-așează și straiul și spada-i uitată,
 Chipu-i în urmă, pe rug, și stă judecând viitorul.
 Jur-împrejur sunt altare. Cu pletele 'n vânt preoteasa
 Strigă de trei ori cu țipăt pe-o sută de Zei, și pe Haos
 Și pe 'ntreita la trup, și pe cea cu trei guri, pe Diana.
 Toarnă și-aghiasma 'mprejur din izvorul cu chipul de-Avernus.
 Caută și ierburi tăiate la zare de lună pe câmpuri,
 Ierburi ce 'mproașcă stropind înnegritele zămuri de-otravă,
 Cătă și ceea ce-a smuls sugătorilor mânzi de pe frunte
 Lacoma iepei linsoare.
 Însăși, curată pe mâni, l'altar cu făină de jertfă,
 Smuls din nojițe-un picior avându-l și haina descinsă,
 Strigă, de moarte gătită, și Zei și de sorți știutoare
 Stele din cer, Zeități de tutindeni ³⁾ care poartă de seamă
 Dând și pedepse și drepturi la câți nu iubesc de o potrivă. . . .
 Prinsă de tremur acum și sbătută-i de gându-i sălbatec,
 Rostogolindu-și în sânge privirea, și-obrajii ei tulburi
 Pete prinzând sguiduită de-aproapea-i pierire, și albă
 Dido 'n iatac năvălește și 'n suflet adânc răsvrătită
 Urcă pe rugul cel 'nalt și spada dardanic' ⁴⁾ o scoate,
 Darul păstrat, un oțel nedeprens cu ucideri de-acestea.
 Sus de pe rug ea se uită la hainele Troiei, la patul
 Dragostei lor; zăbovind o clipă stă 'n gânduri și plânge,—
 Grabnic s'asvârle, cu cel mai din urm' al ei țipăt pe pernă.
 «Dulceilor daruri, cât timp o voise și zeul și soarta!

1) Orion, personaj din mitologia greacă. Se credea că el aduce ploaia.

2) Iul=Iulus, fiul lui Enea și al Creusei. Acesta eră considerat ca întemeietorul
 gintei Iulia din care se trăgea Cesar.

3) Vorba inventată de traducător pentru „pretindeni“.

4) Troiană.

Sufletul meu obosit primiți-l, topindu-mi amarul —
 Viața menită de sorți am trăit-o, cu fapte-am trăit-o,
 Inșă la umbre scoboară de-acum gloriosul meu suflet.
 Strălucitoare-am clădit o cetate, și ziduri clădit-am,
 Cruntului frate pedeapsă i-am dat, răsibunându-mi bărbatul.
 Ah! fericită, și prea fericită tu Dido, corăbii troiene
 Dacă nicicând nu veniau pe pământul regatului nostru!

Capul în perne 'ngropându-l: «Eu mor, vai nerăsbunată!
 Bine că mor! Așa mi se cade să merg în adâncuri! —
 Pască-și privirea tiranul dardan, de pe mare, pe-aceste
 Flacări, și-urmeze-l pe mări perirea-mi ca piază de-apururi!»

Zise. Și 'n mijlocul vorbei deodată străpunse cu fierul,
 Roabele dânsei o văd — și tăișul cu spume de sânge
 Plin, și ea plină de sânge pe mâni. Și-ascuțitul ei țipăt
 Umples iatacul, și vestea ei umple și sguduie-orașul:
 Vuiet și vaiet e 'n fiecă casă, și bocet și urlă
 Plâns de femei, și de strigătul jalnic răsună văzduhul.

(Cântul IV, vers 504—521, 642—668).

53. c. INFERNUL

Enea, după ce se sfătuește în Sibila de la Cume, se coboară în Infern. Cartea VI coprinde mai toată povestirea acestei călătorii.

Tochmai în pragul dintăiu și 'n gurile Iadului, gloata
Grijiilor neiertătoare stetea, și cu dănsle-*Amarul*,
 Veștede *Boale* 'mprejur și plina de chin *Bătrânețe*,
Foamea ce 'ndeamnă la rele, și *Groaza*, și mult urgisita
Lipsă, grozave vedenii, și *Moartea*, și *Truda* muncirii,
Somnul, cu *Moartea* 'nfrățitul, și lacoma *Poftă* ce 'n inimi
 Naște păcate; și plinul de-ucideri *Răsboiul* cel jalnic.
 Negre iatacări de *Furii* se văd și *Vrajba* 'ndrăcită:
 Părul, îi curge, ca șerpilor, desprins din coardele crunte.
 Groaznice ramuri, la mijloc, un ulm și-le 'ntinde noptatec,
 Brațe de sute de ani, și-acolo deșertele *Visuri*
 Cuibul și-l au, ațipind câte-un vis pe sub fiecă frunză.
 Inșă vedenii mai mari și mai pline de spaimă s'aleargă
 Altele multe, sub porți.

Drumul lui Enea în Infern.

(Cântul VI, 273—294).

Drumul acum îl apucă spre râul cel negru din Tartar.
 Tulbure-aieci de nămoluri, vârtejul se 'nvolbură 'n valuri,
 Vâjâie surd, tăvălind spre Cocit 1) năvalnic nămolul.

1) Râu din Infern.

Apele-atâtor vâltori vuitoare prin vaduri grozave
Caron le ține, luntrașul sbârilit în vestminte murdare : ¹⁾
 Surele-i țepi i se 'ncearcă pe-obraz și-i scapără ochii.
 Haina-i atârnă pe umeri, soioasă, din copcii desprinsă.
 Luntrea 'mpingând-o cu lungă prăjină, dă vâslelor umblet.
 Ceata de suflete-acum de pe maluri cu sgomot se 'ndeasă,
 Mame și tineri bărbați și viețile stinse din trupuri
 De-ale vitejilor nobili, copii și copile fecioare.
 Tineri pe rug aruncați, sub ochii părinților jalnici —
 Fără de număr! Intocmai de brună la 'nceperea toamnei
 Frunzele veștede cad, sau fără de număr întocmai
 Pasări s'adună din văi, când frigul în stoluri le mână
 Peste cuprinderi de mări, departe 'n mai calde pământuri.
 Toate se roagă cu plâns, dîntâiu să le treacă pe ele,
 Mânile 'ntind și se uită cu jale pe maluri dincolo.
 Tristul luntraș îi alege de-aici și de-acolo pe unii,
 Pe-alții-i alung' asvârînd în ei cu nămoluri din baltă.

(Cântul VI, 295—316).

Enea, plimbându-se prin *Infern*, vede diferitele categorii de suflete care se chinuesc pentru relele fapte din viață sau care se răsplătesc pentru că au trăit virtuoși.

Cei amăriți locuesc pe câmpia din față: cei care
 Singuri prin crime-și curmară vieța, și-urându-și lumina
 Sufletul 'n ei l-au strivit. Și-acum ei și muncă și lipsuri
 Cât de cu drag le-ar trăi pe lumea din care fugiră!
 Legea-i oprește! Și jalnici se uită la trista mocirlă:
Stixul ²⁾ cu nouă vărsări le 'nchide cărarea prin ape.

Nu 'n depărtare de-acolo, pe 'ntindere fără de margini,
 Câmpii durerii se văd — așa se numesc ei pe nume,
 Cei ce din multă iubire-au perit, în aprinderea poftel,
 Jalnici prin umbră pe poteci singuratică-aiargă.

Dido, și ea, de curând omorîță de răni, *Feniciana*,
 Jalnică trece prin codrul întins. Eroul din *Troia*
 Vine spre dânsa dîntâiu, stă 'n loc și-i cunoaște prin umbră
 Chipul de-abiă luminat: la 'nceperea lunii întocmai
 Vezi în adins, ori îți pare că vezi, prin negură luna.
 Plâns năpădindu-l acum, el îi zice cu multă iubire:

«*Dido*, sărman', așa dar îmi vestise curate-adevăruri
 Solul, că moartă tu ești; tu moartă, străpunsă cu fierul!
 Vai, și din mine ți-a fost perirea! Dar uite, pe stele

1) *Caron*, luntrașul, care conducea sufletele morților în *Infern*.

2) *Stixul*, cel mai însemnat din râurile *Infernului*. Cine se scaldă în apele lui devine invulnerabil.

Jur, și pe Zei — sub pământ de mai este-o credință a jurării: —
Jur, că silit am plecat, regină, din țările tale.

Zei puternici, acei ce pe-aici pe la umbre mă poartă,
Mlaștini să trec mă silesc și mocirle și-adâncul 'ntunec, —
Ei mă siliră să plec. Dar nici nu crezusem vr'odată
Că, despărțindu-ne-ți fac o durere grozavă 'ntr'atâta!
Nu te grăbi tu privirilor mele și-oprește-ți cărarea...
Fugi tu de mine? Vai! azi mi-te văd eu de data din urmă.»

Astfel cu vorbele dulci încearcă Eneas, văzând-o
Plină de flacări și-așă 'ntunecată cu firea, s'o 'mbune.
Dânsa de-oparte 'n pământ își țineă pironită privirea;
Nu-și increțește la vorba 'ncepută albimile feței:
Aspru granit și marmur' acolo cioplită ea pare.
Inșă la urmă, 'ncordându-și cu trudă puterile, 'n umbra
Codrului pleac' amărită, iar fostul Siheus acolo
Soțu-i, răspunde cu drag la cuvintele-i, cu drag o desmiardă.
Inșă și blândul Eneas, măhnit de duioasa 'ntâmplare,
Lung o petrece din ochi și-i plătește plecarea cu plânset.

(Cântul VI, 434—478).

52. d. TURNUS.

Ultimul pasagiu din poemă. Enea trebuie, după hotărârea zeilor, să vie și să se stabilească în Italia. Aci inșă avea să întâmpine multe greutăți, avea să dea multe lupte. Inimicul lui Enea este Turnus, regele Rutulilor. După ce se luptă oștile lor, se hotărăsc să se lupte singuri. Aceasta ocupă toată Cartea XII. In cele din urmă Enea învinge pe Turnus. Aci se povestește ultima fasă a luptei.

Inșă Eneas se 'ndeasă cu zorul, și scutură 'n aer
Sulița-i cât un copac, și turbat se răstește cu vorba:
«Ce mi te tot zăbovești, ori ți-e gândul la fugă, tu Turnus?
Nu pe fugit ne luptăm, ci cu arme 'ncruntate, și-aicea!
Schimbă-te 'n câte făpturi ai voi și-adună-mi tu totul.
Cât te pricepi și te simți de voinic! Și spre stele 'n văzduhuri
Sboară-mi cu sborul, sau vără-te-acum în pământ și 'n prăpăstii.»

Turnus din cap clătinând: «Nu vorbele-aprinse-ale tale,
Crudule, groază-mi aduc, ci Zeii și-aleanul meu, Joe!»
Numai atât. Și, văzând bolovanul năpraznic pe-aproape,
Mare, cu muschiu 'nflorit și zăcând de 'ntâmplare pe câmpuri,
Semn pe răzor, ca un judece mut, când e cearta pe-ogoaie —
Șase perechi de bărbați l-ar duce de-a greul pe umeri, —
Turnus cu brațul grăbit îl apucă, 'n Enëas izbindu-l,
'Nalt ridicându-se 'n sus și fugind cu izbirea deodată.
Inșă 'n fugire pe câmp el nu-și mai cunoaște puterea,
Nici in mișcarea de braț și 'n izbirea puternicei pietre --
Joacă-i genunchii slăbiți, și 'nghețatu-i-a sângele 'n vine.

Rostogolit prin întinderea goală s'a dus bolovanul,
 Inșă nici locu 'mplinindu-l deplin, nici ducându-și lovirea
 In pieptu-i se luptă

Multe sbătute gândiri. Privește ¹⁾ Rutulii ²⁾ și zidul,
 Stă zăbovit de 'ngrozire, și-oțelul îi tremură 'n mână —
 N'are nici drum de fugit, nici puteri să-și oprească dușmanul,
 Nici nu zărește 'mprejur vr'un car, și-i pierdută Iturna. ³⁾

Până ce stă zăpăcit. Trojanul învârte-și oțelul
 Morții, din ochi măsurând lovitura. Din toată puterea
 Svarle grăbitul oțel. Nicicând aruncată spre ziduri
 N'a văjuit mai puternic o stâncă, nici fulgeri din ceruri
 N'a bubuit cu lovire mai grea. Și, ca volbura nopții,
 Sulița zboară, perire ducând, și despintecă 'n margini
 Platoșa, trece prin scut și prin șapte păreți de aramă,
 Și 'ntră cu zuzăt prin șoldul strivit, și-amețit de lovire
 Cade-aplecat din genuchi și să năruie groaznicul Turnus.
 Sar și se mișcă Rutulii cu țipăt; și munții de clocot
 Urlă 'mprejur, și răsunset adânc de prin codrii se 'ntoarce.

Turnus căzut, și cu ochi umiliți, și cu rugă 'ntinzându-și
 Dreapta: «Așa mi se cade! Nu cer să te 'nduri» el începe
 «Soarta ți-a dat un noroc: folosește-l! Dar, dacă te mișcă
 Mila de bietul bătrân, te rog — căci avut-ai, Eneas,
 Și tu părinte bătrân — aibi milă de bietul Daunus: ⁴⁾
 Dă-mă pe mine și trupul, de vrei, jefuitul de viață,
 Dă-l alor mei. Biruit că-ți 'ntind rugătoarele palme,
 Toți Ausonii ⁵⁾ o văd. Lavinia de-acum ți-e nevastă!
 Dar mai departe nu 'ntinde mânia!» Turbat îl privește,
 Ochii 'nvârtindu-și, Eneas, și ține și dreapta 'nceștată.
 Inșă mereu și mereu a 'nceput să-l înmoaie vorbirea
 Celui căzut. Dar atunci a zărit pe spătoșii săi umeri
 Brăul cel jalnic: cunoaște lucoarea podoabei lui Palas, ⁵⁾
 Incingătoarea lui Palas, pe care-l ucise cu fierul
 Turnus, și-acum el purta pe umeri mândrirea stăeină.
 Când a văzut amintirea grozavei dureri, și văzut-a
 Scumpul odor, îl aprinse mânia, și vânăț cu totul
 Geme grozav: «Imbrăcat, tu, tu c'un vestmânt de-a lor noștri,
 Vrei tu din mână să-mi fugi! O, Palas, prin sabie-mi Palas

1) Turnus.

2) Rutulii, popor din Latium. Capitala lor eră Ardea.

3) Iturna, sora lui Turnus, care-i ajutase în luptă.

4) Daunus, regele Apuliei, moșul lui Turnus.

5) Tovarășul lui mult iubit, pe care îl ucisese Turnus.

El te jertfește, și lui îi spăsești cu spurcatul tău sânge!

Astfel zicând, cu mânie de foc îi străbate cu spada
Pieptul întors. Iar înghețul topește-i aceleia trupul;
Sboară prin gemăt le umbre 'n Infern mâniașul său suflet.

(Cântul XII 885—950).

54. DIVINA COMEDIE

de

Dante Alighieri.

Dante (1265—1321), unul din geniile poetice ale omenirii, creatorul limbii poetice italiene, s'a născut la Florența și a trăit mai toată viața lui în exil. Opere însemnate „*Vita Nuova*“ și „*Divina Comedia*“.

Autorul, rătăcind pe drumul vieții, se pomenește la intrarea unei păduri întâmpinat de trei fiare sălbatice. De ele scapă, când vine umbra poetului Virgiliu, care-l ia de mână și-l duce dinaintea unei porți mari, pe care stă scris: «Prin mine ajungi în cetatea suferințelor, prin mine ajungi la durerea vecinică, prin mine mergi la neamul osândiților... Lăsați nădejdea voi care intrați aici». Eră Infernul. Pătrund înăuntru și-l vizitează tot.

Infernul este ca un fel de munte cu vârful în jos, alcătuit din nouă cercuri așezate în spirală. În aceste cercuri sunt așezați păcătoșii de diferite categorii, și cu cât cineva se coboară spre vârf cu atâta află pe cei cu păcate mai mari și deci și cu pedepse mai mari. În primul cerc sunt cei cari în viața lor n'au făcut nici rău nici bine. În al doilea vin cei care în viața lor s'au lăsat să fie târiți de simțuri, și acî Dante întâlnește pe Francesca din Rimini, care se înamorase de fratele bărbatului ei și care acum se chinuște pentru această crimă. E unul din epizoadele celebre ale epopeii. În al șaptelea cerc — cercul vițioșilor — întâlnește pe Brunetto Latini, profesorul său, care îi prezintă exilul, ce aveă să-l izbească. Află apoi, în cercuri succesive, pe mâncăcioși, pe risipitori, pe avari, pe șarlatani, pe ipocriți, etc. În al noulea cerc el află pe trădătorii de amici și de patrie, între care e și Ugolino, care mănă creerii episcopului Ruggieri (Roger). Alt episod celebru.

1) *Ausoni*, numele vechiu a Italienilor.

În fundul Infernului stă Diavolul în mijlocul ghețurilor eterne.

Eșind afară din Infern, prin fundul lui, Dante și Virgiliu ajung în Purgatoriu, care e un munte cu vârful în sus. Se urcă pe el și văd diferite persoane pe cale de a se purifica de greșelile lor. Merg până la vârf însoțiți și de Stațiu. Acolo poeții romani, nefiind creștini, nu mai pot înainta. Un înger vine și purifică pe Dante. Beatrice—copila iubită de poet și moartă înainte de vreme—se arată, și ea îl conduce de aci înainte în Paradis. La sfârșit de tot îl mai însoțește și Sfântul Bernard.

Paradisul e alcătuit din multe ceruri, fie-care cer într'o planetă. În primul plan se află șapte planete, în care stau cei răsplătiți pentru fapte bune; de-asupra se află sfera stelelor fixe și d'asupra Empiereul. Toate se mișcă vecinic și toate sufletele trăesc într'o fericire vecinică, în mijlocul unei armonii și lumini nesfârșite. Poetul cade în extas când vede toate acestea, și cu aceasta se sfârșește poema.

Analiză. Dacă compărăm fondul poetic al epopeelor cunoscute până acum cu acela din «*Divina Comedie*», observăm că acesta, deși seamănă cu al acelora în privința sentimentului de măreție, totuși acest sentiment se pare că nu este întrupat în acțiunea unui erou, a cărui desfășurare să stea în legătură cu viața unui întreg popor. Conținutul, prin care se exprimă fondul poemei, este simpla călătorie pe care poetul zice că a făcut-o, condus când de Virgiliu, când de Beatrice, când de sf. Bernard, prin Infern, Purgatoriu și Paradis. Acțiunea principală, o călătorie, iar eroul principal, poetul însuși. Sentimentul de măreție nu este însă întrupat în chiar acțiunea eroului. Ea dă numai o unitate oarecum exterioară adevăratului conținut și care constă în cele trei lumi pe care poetul ni le desfășură înaintea ochilor minții. Ele sunt atât de deosebite de lumea, pe care o știm; faptele, ce se petrec acolo, sunt atât de tainice și înfiorătoare, liniștite sau splendide; suvenirile întâmplărilor din lumea noastră sunt totuși atât de bine legate cu ceea ce poetul ne înfățișează că se petrec acolo,— iar toate sunt așa de viu și de plastic redată și într'un ton atât de uimitor în măreția lui misterioasă și adâncă — încât e cu neputință să nu recunoaștem că ele

constituiesc adevăratul conținut în care se întrupează sentimentul fundamental. Acest conținut, strict vorbind, nu dă pe față viața unui popor, — dar dă pe față ceva mai mult decât atât : adâncurile sufletești și manifestările nenumărate ale unei mari părți din omenire care se află sub dominațiunea unei credințe — viața *creștinătății în evul mediu*.

Astfel «*Divina Comedie*» nu iese afară din definiția, pe care am dat-o epopeii, ci intră pe deplin într'însa, cu lămurirea că sub numele de popor putem înțelege nu numai un neam ci și mai multe neamuri sau rase, care la un moment dat au aceeași substrucție sufletească, au aceeași preocupări profunde, cu acelaș fel de a gândi, simți și făptui.

Teorie. § 33. Oricât de deosebite ar fi epopeele între dânsese, ceea ce au în comun este sentimentul fundamental de măreție care se întrupează într'o manifestare adâncă a vieții omenești, întru cât se găsește la un popor sau la un grup de popoare care au aceeași subducție sufletească la un moment dat.

Și, firește, cu cât această manifestare cuprinde mai multe și mai variate popoare, cu atât și valoarea *conținutului* epic este mai mare.

Exercițiul XLVIII. Să se judece din acest punct de vedere valoarea *conținutului* epic al epopeelor cunoscute până acum.

53. a. LATINI ¹⁾ IN INFERN.

Pe-un trainic mal mergeam, prin tristul loc ;
Iar aburii din râu umbriau cărarea
Scutind și maș și râu de ninsul foc.

Și-așa cum, îngroziți de revărsarea
Umflătei mări ce-asvârle 'n șes talazuri,
Flamanzii fac zăgaz s'oprească marea ;

Sau cum dea-lungul Brentei fac zăgazuri
Scutind și-oraș și vile, când aduse
De soare vin zăpezi să umfle iazuri ; —

¹⁾ Brunetto Latini, profesorul lui Dante.

Așă și-aceste maluri. Dar nici suse,
Nici trainice 'ntr'atât nu le-a făcut
Oricine-a fost acel ce le făcuse.

Iar codru 'n urma noastră s'a pierdut
Departate-atât, că vrând să-l văd în zare
Intors spre el, nimic n'aș fi văzut.

Un stol acum de duhuri pe cărare
Veniau spre noi, și ne priviau în față
De-aproape toți, precum în slaba zare

A lunii uneori, și 'n seri cu ceață ;
Sau cum clipește-un croitor când pune,
Bătrân fiind, în ac un fir de ață.

Privit așă de-aceștia prin genune,
Un duh mă cunoscù și 'n sârg mă prinse
De haină și-a strigat : «Ei ce minune !»

Iar eu, văzând că stă cu brațe 'ntinse,
Plecându-mă, privii în ochii lui
Și 'n fața-i arsă de vâpăi nestinse,

Și-oricât de ars a fost, îl cunoscui.
Plecându-mi capul către el mai bine :
«Latini este-aici?» Și 'n jalea lui :

«Să nu te superi, fiule, pe mine»,
Mi-a zis, «că dintre-ai săi Latini iese,
Și vrea să meargă 'n rând, puțin, cu tine!»

«Cât vrei de mult ! De aceasta să nu-ți pese,
Și vrău, de ceri, să stau acì 'n cărare
De-o vrea și-al meu maestru ¹⁾ să mă lase».

«O, cum n'aș stă ! Dar, dacă oarecare
Din noi stă 'n loc, o sută de ani în ploi
De foc rămâne stând în nemișcare.

Dar mergi ! Și 'ncet vom merge amândoi ;
Iar gloata mea, ce-aleargă 'n chinuri crunte.
In scurt o voi ajunge 'n fug'-apoi !»

1) Virgiliu care-l conduce în Infern.

Să merg la el acolo jos, sub punte,
Eu nu 'ndrăznii ; și stam, ca cel ce poartă
Adânc respect, plecând smerita frunte.

Iar el : «Dar ce 'ntâmplare-acum, ce soartă,
De viu, te duce 'n lumea cea mâhnită
Și cine te-a condus prin lumea moartă ?»

Iar eu : «De asupra, 'n lumea cea iubită,
In codru m'am pierdut, în tristă vale,
Când n'avem încă viața împlinită.

«De ieri plecai. Când vrui să ies din vale
La lumea 'n care-au viață muritorii,
Venind un Duh, m'a scos pe-această cale!»

Iar el : «Urmează-ți steaua ta și sorii !
Căci dac' ale ursitei scrise file
Nu mint, tu 'n port intra-vei plin de glorii.

Și dacă n'ar fi fost să mor cu zile,
Ți-aș fi 'ndulcit o muncă grea și-amară,
Căci cerul te-are drag, o știu, copile.

«Dar cei din neam mișel și plin de-ocară
Din Fiesole veniți, cu firi haine,
Ca orice neam de origine barbară,

«Cu rău ți-or răsplăti făcutul bine ! 1)
Dar au și drept : prin spinii sterpi și roșii
Ce cat' un pom cu dulcile-i smochine ?.....»

«De-i scris ca 'ntregu-mi dor să se 'mplinească,
Tu n'ai fi fost gonit», răspunsei eu,
«Așa cum ești din Firea omenească.

«Căci plâng și-acum, și plin e gândul meu
De chipu-ți blând de tată cu iubire,
Când tu în viață mă 'nvățai mereu,

«Cum poate-ajunge-un om la nemurire,
Dar limba mea, cât timp n'o fi 'nghețată,
Va da de-aceasta 'ntregii lumi de știre.

1) Aluzie la exilul viitor al poetului.

«Dintr'alt loc știu ce soartă mi-este dată,
 Și-aminte țin să-mi spuie clar aceste
 O Doamnă ¹⁾ 'n cer, de-o fi să-l văd vrodată.

«Dar vreau să știu—răspuns la noua veste, —
 Că, dacă nu-mi va sta vr'o piază 'n drum,
 Eu totul am să rabd ce scris îmi este

«Nu-i nouă-arvuna ce mi-o dai acum!
 Invârte-și soarta cercul, cum îi vine,
 Căci n'am să 'ntreb nicicând de ce și cum!» ²⁾

Spre dreapta s'a întors atunci spre mine
 Virgil și-a zis, privindu-mi blând în față:
 «Acel ce-ascult' adânc, ascultă bine!»

Și-așà mergând, voios de-a lui povață,
 Pe sir Brunetto l-întrebam ce soți
 El are-aici, vestiți și mari în viață.

Iar el atunci: «Pe-o seamă cred că poți
 Să-i știi; și-i bine să tăcem de-o seamă,
 Mi-e timpul și prea scurt să-i spun pe toți...»

«Aici e Priscian, cu trista-i ceată
 Și-Acorso e pe-aici; și Pestilența
 Tu poți s'o vezi, de-ai vrea s'o vezi vr'odată...

«O, câte n'am de spus, dar iată drumul
 Mi-e 'nchis acum, căci vezi cum se ridică
 Din nou pe nisipuș, de colo, fumul:

«Sunt Duhuri, iar de ele mi-este frică.
Tresoro ³⁾ meu la inimă ți-l pui,
 Că 'n el trăese! Și nu-ți mai cer nimica!»

»Se 'ntoarșe-apoi, și 'n fuga sa-l văzui
 Ca cel ce-aleargă 'n sbor spre pânza verde,
 Pe câmpul veronez și 'ngoana lui

Erà ea cel ce-a 'nvins, nu cel ce pierde.

Trad. de G. Coșbuc.

(„Infernul“, C. XV).

1) Beatrice.

2) Poetul se arată rezignat în fața soartei ce-l așteaptă.

3) Titlul unei cărți a lui Latini.

Observări metrice. Observând versificația acestei traduceri din «Infernul» lui Dante, care este aceeași cu a originalului, observăm că versurile sunt iambice simple de 11 silabe, ca și acelea ale sonetelor cunoscute până acum :

— / | — / | — / | — / | — / | —

Dar ceea ce e remarcabil, e faptul că poetul le grupează în strofe de câte trei versuri, ale căror rime alternează, legând, prin câte o rimă, o strofă de cealaltă, și la urmă lăsând un vers liber. Sunt așa numitele *terține*, una din formele *fixe* de versificație, ca și sonetul. Schema terținelor este cea următoare :

— a

— b

— a

— b

— c

— b

— c

— d

— c

— d

Resumat. *Terținele* sunt o *formă fixă* de versificație, care constă în a grupa versuri în strofe de câte trei versuri iambice simple de 11 silabe cu rimele dispuse încrucișat, și astfel ca totdeauna între două versuri cu rime nouă să se găsească un vers cu rima versului lăsat nerimat în strofa precedentă.

Exercițiul XLIX. Să se scoată comparațiile și metaforele mai însemnate din pasagiile citate din «*Divina Comedie*» și să se caracterizeze.

53. b. U G O L I N O

Intr'o speluncă am văzut apoi, în cale,
Doi oameni înghețați ; mai sus sta unul
Rozând pe cel ce sta mai în spre vale.

Cum lacom mușcă cel flămând din pâne,
Așa-i mușcă din cap, sfărâmându-i oase,
Cu râset erunt și cu porniri păgâne,

Lingând de sânge buzele scârboase —
Ca Melanip în vremile bătrâne,
Când lui Tideu întregul cap i-l roase.

«O, tu care-ți arăți grozava ură
Prin mușcături atât de bestiale,
Să-mi spui de ce-i această mușcătură ?

«De ai vr'un drept să mergi p'această cale,
Să-mi spui de ce? Prin a dreptății gură
Vesti-voiu lumii plângerile tale!»

El, ridicând scârbosu-i cap spre mine,
Cu pletele, care-i cădeau pe spate,
Iși șterse buzele de sânge pline

Și zise-apoi : «Dureri nemăsurate
Imi umplu sufletul, gândind, streine,
La chipul cum să-ți spui cele 'ntâmpilate ;

«Dar spusa mea va fi d'acum izvorul
Rușinii pentru cel ce prin trădare
M'a dat peirii, revoltând poporul.

«Nu știu nici cine ești, nu știu nici care
Ți-e umbletul p'aici, care ți-e dorul,
Dar tu ești Florentin, cum mi se pare.

«Sunt Ugolino, și mă știu Pisanii.
Acesta este Roger lângă mine,
Și iată de ce-l fac să-și plângă anii.

«In urma planurilor lui meschine,
Deși mi-eră amic, m'au prins dușmanii,
Și, 'nchis, ei m'au ucis, cum știi tu bine.

«Dar poate nu știi tot; să-ți spun eu toate:
Cum am murit—ascultă și dă-ți seamă,
O moarte mai grozavă de se poate.

«Un cuib infect, care d'atunci se chiamă
Al Foamei, un mormânt al multor gloate
De mai târziu, un loc ce 'nspiră teamă.

«Acolo multe luni a stat zăvorul
Pe ușa mea, până ce 'n vis odată,
Ca viu, eu mi-am văzut tot viitorul.

«Părea că Roger cu o 'ntreagă ceată.
De câni dresați, făcea pe vânătorul,
Trecea prin văi în goana lui turbată.

«Gualandi cu alți câni, pe altă cale
Lafoanchi și Sismondi, ca păgânii,
Goniau un lup cu pui, din deal în vale.

«Și lupii obosiau, și 'n urmă câinii
I-au prins și-atunci cu dinții plini de bale
I-au rupt și le-au mâncat apoi plămâni.

«M'am deșteptat. De foamea peste fire.
Plângeau copiii 'n somn de dimineată. —
De nu 'nțelegi grozava presimțire

«Ce m'a cuprins atunci, tu ești de ghiată,
Ești prea tiran, de n'ai compătimire;
De nu plângi tu acum, când plângi în viață?

«Erau deștepți și ei: sosise ceasul
Când ne-aducea diu timp în timp mâncare
Și când am auzit la poartă pasul,

«Că pun pe poarta mea zăvor mai tare,
Mi-a 'ncremenit privirea 'n ochi și glasul
In piept mi s'a topit de desperare.

«Văzui tabloul sorții dintr'odată.
Dar ei plângea, și Anselmino-mi zise:
«De ce te uiți așa la mine? Ce ai, tată?»

«Dar eu n'am plâns; durerea mă 'mpietrise
Și-am stat tăcut o zi și-o noapte toată;
Și-a treia zi, când roșu se ivise

«Un soare cald p'a dealurilor coame
Și-o rază rătăcind, ne-albi păreții,
De slabi copiii mei păreau fanteame —

«Eu mi-am mușcat în mâni, și-atunci băeții,
Crezând că mâinile-mi mânc de foame,
S'au ridicat plângând cu hohot, bieții.

«Nu ne-ar durea mai mult, decât ne doare,
«De ne-ai mâncă pe noi» le-a fost cuvântul,
«Tu ne-ai dat carnea, tu! Nu-i a ta oare?»

«Și-o zi și altă zi eu, ca mormântul,
Rămăsei mut și 'ncremenit d'oroare,
O cum nu ne-a 'nghițit atunci pământul!

«Și-a cincea zi, cu vocea înecată
Căzù de foame Gaddo lângă mine,
Strigând; «De ce mă lași? Ajută-mi, tată!»

«Și cum te văd în fața mea, așa, străine,
Eu mi-am văzut pe fiii mei odată
Murind de foame 'n jurul meu. Și 'n fine

«Căzui peste copii, pierzând puterea
Și două zile 'ntregi i-am plâns, d'arândul—
Și foamea mi-a fost moartea, nu durerea!»

A zis, privind spre Roger și 'nhățându-l
De cap cu dinții iarăși, ca un câne,
Ii rupe os de os din cap, sfărâmându-l.

(Trad. de G. Coșbuc).

5. POEMA EROICO-COMICĂ.

54. ȚIGANIADA

de

Ioan Budai-Deleanu

Budai Deleanu, Român de peste munți, trăește pe la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX. A ocupat funcțiuni însemnate în administrația austriacă și a scris mai multe opere istorice. Titlul său de glorie este însă opera sa poetică „Țiganiada“.

I. Expunere pe scurt a cuprinsului.

Cea mai bună expunere pe scurt a cuprinsului acestei poeme o face însuși poetul la începutul lucrării sale. Din acest început vedem însă nu numai acest cuprins, dar și simțirea fundamentală, pe care poetul vrea s'o întrupeze cu ajutorul lui: — *ridiculul*.

Muză, lui Omir care-odinioară
 Cântași a Broaștelor bătălie ¹⁾
 Cântă și mie, fii bunișoară,
 Ce se 'ntâmplă în mândra Muntenie,
 Când înarmă Vlad Vodă ²⁾ cu silă
 Viteaza lui Faraon prăsilă. ³⁾

Muză, mai spune cum vrură să așeze
 Un craiu Țiganii, și țară de moșie,
 Cum încinse armele viteze,
 Ba în ce chip și cu ce bărbăție
 Indrăsniră ei și la bătaie,
 Oblicind că Turcii vor să-i taie.

Dar apoi prin o gâlceavă amară
 — Căci nu se năvăliau împreună ⁴⁾ —
 Toți care încătrău se 'mprăștiară,
 Lăsându-și craiu, țară și corună,
 Însă toate-acestea le făcură
 Din diavolească 'ndemnătură.

Căci măcar că cel neprieten mare
 Al neamului omenesc, Satana,
 Pururea în Iad locașul are,
 Iar focul nestins, îi este hrana, —
 Totuși el se fură ⁵⁾ câteodată
 Și, răsvrătind lumea, se desfată.

O, tu, hârtie mult răbdătoare,
 Care pe spate-ți cu voie bună
 Toată 'nțelepția de sub soare
 Cu nebunia o porți de 'mpreună,
 Poartă și aceste versuri a mele
 Și fii încredințată că nu-s grele.

Cu alte cuvinte, acțiunea desfășurată în poemă este aceasta:
 Țiganii, pe care Țepeș îi adunase la un loc, îi înarmase și-i
 trimisese la munți, ca să nu slujească de spioni Turcilor.

1) Sub numele lui Omer ne-a ajuns și o poemă eroico-comică *Batracomiomahia*, în care vedem răsboindu-se, ca Aheii și Troienii din Iliada, Broaștele și Șoarecii. E o caricaturizare sau parodiare a luptelor eroice.

2) Țepeș.

3) E vorba de Țigani.

4) Nu se obicinuiau unii cu alții; nu se înțelegeau.

5) S'apucă pe nebăgate de seamă.

fiind îndemnați de Satana, partizanul lui Mahomed, ea să se desfacă de Tepeș și să-și întemeeze o țară nouă, a lor, sub ocrotirea acestui sultan,—s'apucă în adevăr să-și pună Domn, dar, neînțelegându-se, se iau la bătae și se risipesc în toate părțile.

II. Desvoltare analitică

1. «*Țiganiada*», poemă epică în 12 cânturi, este în privința datei prima operă poetică de valoare din literatura română. Autorul ei, poet de mare talent și om plin de învățătură, o compune pe la sfârșitul secolului XVIII, când poezia română cultă se poate zice cu drept cuvânt că nici nu există. Dar, nu numai în privința datei, ci și în privința valorii literare, are o întâietate: ea este cea mai însemnată operă epică din literatura noastră. Ea merită dar, din amândouă punctele de vedere, și cel istoric și cel literar, să fie studiată—și cu atât mai mult, cu cât mulți o depreciază, scoțând în relief părțile neesențiale imitate după poeme streine (Poemele omerice, ale lui *Virgiliu*, *Ariosto*, *Tassoni*, *Voltaire*) și lăsând în umbră comoara de emoțiuni și imagini originale, care se îmbină într'un sentiment clar și puternic, superior sentimentelor, ce constituie fondul altor poeme similare străine. Budai-Deleanu în adevăr întrupează în poema sa sentimentul ridiculului în legătură cu faptele unui popor, care, deși, atât din fire cât și din creștere, este umil și servil, năzuește totuși, la un moment dat, din pricina împrejurărilor, să facă fapte de popor liber și mândru de sine. Un asemenea sentiment nu se găsește cu claritate conceput și realizat aproape în nici o altă poemă epică cunoscută. Poema română deci nu este o simplă parodiare a vieții eroice, cum e «*Batracomihia* omerică, în care Broaștele și Șoarecii, luptându-se și vorbind ca eroii, ne fac să râdem; nu e nici o simplă acțiune de nimic expusă în limbajul eroic, cum e «*Le Lutrin*» de *Boileau*, în care un preot și un cântăreț se ceartă pentru o strană; nu e nici o acțiune serioasă provocată de un incident neînsemnat, cum e *Secchia rapita* a lui *Tassoni*, în care vedem două cetăți luptându-se între ele din pricina unei găleți furate;—ea este întruparea ridiculului într'un conținut ce este

constituit de caracterul esențial al unui întreg popor, pe care-l exprimă natural prin deosebite fapte, care, spre a fi ridicule, nici n'au trebuință de a fi caricaturizate. Precum din «*Iliada*» și din «*Odisea*» putem face cunoștință cu caracterul *măreț* (sublim) al poporului elen la un moment dat, tot așa din «*Țiganiada*», putem cunoaște caracterul *ridicul* al poporului țigănesc, așa cum Românul și-a făcut idee despre dânsul, din viața ce au dus-o împreună. Cu alte cuvinte, «*Țiganiada*» este adevăratul tip al unei poeme epice, care ar avea un fond și un conținut diametral opus epopeii, e adică o adevărată *epopee comică* sau, cum se mai zice, *eroico-comică*. Intr'aceasta stă marea ei valoare.

Dar, spre a putea judeca mai bine caracterele ei, trebuie s'o analizăm mai de aproape.

2. Vlad Țepeș, aflând că Sultanul Mohamed va veni să-l atace, caută să se apere după cuviință:

Intâiu la munți trage bucate,
Femei, copii și fără putere
Moșnegi, părăsind pustie sate,
Și tot ce sânguința sa și-a țării face.
Inșă numai una lui nu-i place.

Nu-i place lui Vodă Vlad prezența în țară a Țiganilor care ar fi putut să serve Turcilor de spioni:

Adecă: că în Țara Muntenească
S'află multă netrebnică laie
De vița murgie țigănească,
Care nici în arme la bătaie,
Nici în alt chip slujiă pentru țară,
Ci eră mai vârtos de povară.

Că Țiganii, având mintea isteată,
Drumurile pe munți știau toate
Și lesne puteau fi de povață
Vrășmașului, fiind ei prin sate
Imprăștiați. Asta dar îi pare
Lui Vlad că-ar fi greșală mare.

Și adevărat, lesne la robie
Putea să cadă ei; iar Sultanul
Ar fi putut printr'inșii să știe
Toate, fiindcă bietul Țiganul

E fricos; dar și afară de frică
El nu poate tăinuî nimică.

De aceea, după ce dete ordin locuitorilor să se retragă
spre munți, Vodă, spre a împiedică primejdia :

Află o mijlocire minunată :
S'adune pe toți puii de cioară
Și să facă o țigănească armată
Care într'un loc osebit să fie,
Unde, ce se 'ntâmplă 'n țară, să nu știe.

Acțiunea, ce are să urmeze, este astfel admirabil motivată.
Vlad strânge dar la un loc pe Țigani, nu departe de cetatea
Neagra, între *Alba* și *Inimoasa*, le dă arme și mai cu seamă
«bucate», pentru ca să-i poată țină strânși la un loc,
iar ei

Jurară lui Vlad Vodă credință
Cu toată-a lor cioroiască semânță,

și-apoi defilără, ceată după ceată, cu voivozii lor în frunte,
pe dinaintea lui Vodă. Poetul ni-i descrie sosind rând pe rând,
Ciurarii și *Feciorii de case* sub voivodul lor Guliman; *Zlă-*
tarii, «de inele și ținte făcători», conduși de Parapanghèl,
care se înrudiă

Cu craiu Zândadel, a cărui mare
Și peste toți înălțată vișă
Toema de unde soarele răsare
Cu soarele împreună eșise ;

precum și *Căldărarii*, 'nalți de stat,

Toți căciulați și la barbă afumați,

de a căror tărie

lumea se miră:
Taie arama ca niște șindile,
Și rabdă de foame tot câte trei zile.

Apoi ne descrie cum mai trec

Fierarii cu ale lor cumplite baroase,
Apoi *Cărbunarii* cei negri de sgură,

care aveau de voivod pe Drăghiei

hăl cu minte,
 Care multe vremuri văzuse,
 Și totuși din gură nici un dinte
 Încă până acòlea nu-i căzuse;

Lingurarii, care sosiră în groase șiraguri

Toți bine îmbrăcați, cu barbe rase,
 Și la brâu având niște bărzi late,
 Ce toate soiuri de lemne taie,
 Armă prea bună și de bătaie,

și având de voivod pe Neagul cel

iubeț de dreptate;
 Însă acum numai de stânga aude,
 Și e cel mai bun meșter de covate...

Aurarii sau *Băiașii*, care sunt

cea mai aleasă
 Ceata dintru toată țigănie;
 De armați numără mai la o mie,

conduși de Tândaler, eroul poemei și

de care
 Nu cutează nimeni să se apuce,
 Așa este de harnic și tare:
 Frică nu cunoaște, nici spaimă;
 Că ar umblă cu dracul, pisma-l defaimă.

Și, în fine, *Lăieții*

goleții droaie,
 Ca niște păzitori de bucate
 Înarmați cu măciuce și maie;
 Muierile cu prunci mici în spate
 Unii de tot goli, alții de jumătate,

cu al lor voivod Corcodel

care cu bobii aruncă
 Și cu vrăjitori oamenii 'nșală.

După această bizară defilare Vlad Vodă le ține un discurs,
 în care le arată binefacerile lui și datoria lor:

«Ascultați voi cioare blăstemate!
Iată, că v'am dat arme voinice
Precum și tot felul de bucate ;
Și de-acum înaintea ca țărani
Ceilalți în mândra Muntea

«Veți fi socotiți și voi Țigani,
Dacă veți arăta hărnicie ;
Numai cât trebuie, lângă acele,
Să 'mpliniți ș'alte porunci de-a mele :

«Intre *Bărbătești* și între *Inimoasa*
Este un loc, care *Spăteni* se chiamă,
Acolo țigănia sdrențoasă
Tăbărând va stă și luând sama
De-a face toate, câte Domnească
Măria Mea va să-i poruncească.

«Să știți că Turcii-acum în Țară
Au intrat, că toate ard și prădează,
Pentru aceea fuga v'ar fi zadară ;
Ci mai vârtos cu arma vitează
A s'apără e silit fieșcare,
Și nici vă rămâne altă scăpare.

«Pentru aceasta eu ca și-un părinte
Al țării și stăpân, v'am dat arme
Ca să vă apărați, dacă aveți minte,
Când ar căută Turcii să vă sfarme ;
Căci, aflând ei Țigănia nearmată
Ar putea-o prăpădi deodată.

«Datu-v'am tot felul de bucate:
Multe legumi, găini și poame.
Două mii de slănină afumate,
Să nu răbdați în tabără foame,
Zer destul, lapte acru și răchie,
Ca mai dragi armele să vă fie ;

«Lângă acestea : coșuri de făină
Pentru mămăligă multe sute,
Să vă fie la prânz și la cină ;
Cinci sute de putini cu urdă umplute.
Iar voi, încărcând toate aceste,
Mergeți fără de-a face mare veste.

«Imbrăcându-vă în arme viteze
 Ce v'am dat, purcedeți înainte,
 Iară nimeni să nu cuteze
 Inapoi să rămână — de-are minte —
 Că altmintrelea ar trebui să moară,
 Fiind împuşcat ca și o cioară». —

Dar n'apucă Vodă să termine cuvântarea lui de îmbărbătare, că Țigani iși și dau arama pe față. Deși tocmai atunci fuseseră înarmați, ei arată îndată cam de ce folos le-ar fi aceasta, cerând cevă ostași ca să-i apere de făcători de rele:

Apucând apoi Drăghici vorba :
 «Luminate Doamne ! In țara toată»
 — Zise — «știm că ți-au răsbătut slava ;
 Și nu este cinevă să poată
 Călca porunca Măriei Tale,
 Ba nici pe departe să te înșale.

«Dar, să ierți Măria Ta, se zice
 Că ar fi de tâlhari căile pline ; —
 Noi n'am vrea să avem cu dânșii price,
 Ci să trăim cu toată lumea bine,
 Și ne temem să nu ne sluțească,
 Ori ucidă, laia tâlhărească.

«Rugăm dar pre Măria Sa foarte,
 Ca să ne dee pe drum vreo pază,
 Ori oșteni ce n'au frică de moarte
 Și de tâlhari cu groaznice obraze,
 Și — dacă ar fi Domneasca îndurare —
 Două sute de cătane-or ajunge ne pare.»

(Cântul I.)

Această trăsătură comică, pe care o regăsim în literatura noastră poporană în povestirea organizării unei armate de Evrei, ne dovedește că poetul s'a pătruns adânc în alcătuirea poemei lui de elementele, pe care i le oferiă literatura populară, foarte bogată în observațiuni pline de comie la adresa popoarelor streine sau conloquitoare.

Acțiunea până acum, ca și mai în tot decursul poemei, este colectivă ; nu e legată de un erou anumit. Poetul știe totuși să ne intereseze punându-i pe Țigani să facă fapte care pun într'un relief surprinzător și plin de haz firea lui ridiculă.

Deși înarmați, i-am văzut totuși cerând oșteni, ca să-i păzească; acum, deși n'au nimic de făcut decât să meargă la Spăteni, li-e grozav de greu. Lenea, lăcomia și lipsa de disciplină, care-i caracteriză, sunt subliniate minunat de poet, când ni-i arată codindu-se să meargă și ținându-se mai mult pe lângă carele cu bucate, care mergeau la urmă:

Grija Țiganilor cea mai mare
Acum stăteă toată în bucate,
A rămâneă îndărăt fie-care
Se siliă, lângă carele încărcate
Cu tot fel de mâncări ; iar la împărțeală
Era multă sfadă și părueală.

Dar și altă nevoie le ieșiă în cale,
Căci pe nemâncate nu puteau merge,
Zicând că li-i greață cu gol în foale
Să tot meargă atâta și s'alerge ;
Iar, când erau sătui, puneau pricină,
Că le-ar fi rău, — și făceau hodină.

Hazul acestei situațiuni devine și mai caracteristic, când poetul ne arată pe voivozii Țiganilor, adunându-se la sfat, ca să găsească un mijloc spre a îndeplini porunca lui Vodă, și pe căldărarul Ghiolban întrerupându-i cu necaz :

Toți carii vreau să crepe
Dă căldură, grăbească, nu-mi pasă !
Dar eu n'oiu merge d'a 'nnădușita
De-ar mai hi Vlad-Vodă p'atâta.

Dar această manifestare țigănească par'că n'ar fi completă, dacă poetul nu ar inventă încă un prilej din care să vedem și mai clar firea lor mâncăcioasă, naivă și servilă. El pune deci, pe voivozii cei mai bătrâni să mai contenească cu mer-sul, dar :

După a lui Drăghici bună părere,
Totuși să tot meargăne câte-o țară ;
Dar, ca să poată mai cu plăcere
Călători țiganele gloate,
Au pus în frunte hele bucate,

Socotind bătrânii, înțelepțește
 Cum că gloata silită de foame
 Va căuta să meargă bărbătește,
 Ca flămând pânțele să-și întrame.

In acelaș timp temerea că vor aveà să meargă prea mult până la Spăteni nu și-o liniștesc decât trimitând o solie care să ceară de la Vodă ca, pe de-o parte, să hotărască ca, până la *Spăteni*, unde aveau să se ducă, să fie numai o «milă» de drum (ca și când cu aceasta Spătenii s'ar mai fi apropiat și ei ar fi avut mai puțin de umblat), iar pe de alta ca să le dea voie să facă «tot trei hodini odată». Solia, făcând

cale de multe zile,
 Dederă 'n urmă printr'o 'ntâmplare
 De straja lui Vodă lângă o moghilă
 Ce către dânșii strigă: «Catare!»
 Iar dacă pricina le auziră
 Până la Vlad îi povățuiră.

Care în puține vorbe le zise:
 «Mergeți voi la ceilalți în pace!
 Spuneți că așa porunca e scrisă
 Ca dintru acel loc, unde acum zace
 Hodinind a voastră țigănie,
 Pân' la Spăteni o milă să fie!»

Și firește, că aceste vorbe trebuia să-i umple de bucurie,
 căci altminteri n'ar mai fi fost Țigani:

Cu acest bun răspuns mândra solie
 Cât mai de grabă de-acî purceasă
 Drept către înarmata Țigănie;
 Carea, de locul unde o lăsase
 Departe acum mergea pe apucate:
 Vrând să nu rămâie de bucate.

Auzind această milostivă
 Poruncă, de strigături și chiuite
 De la mic și mare de o potrivă
 Răsunară tufele 'nfrunzite,
 Și 'ntr'acea zi pân' se făcù seară
 Tot întins băură și mâncară.

Dar ei sunt în vreme de războiu, sunt înarmați, Turcii pot să-i izbească—și atunci ce se vor face ei? Sfaturile, pe care unul sau altul dintre Țigani îl dă în «cioroborul» lor, zugrăvește în mod maiestru caracterul lor și al rasei lor. Guliman sfătuște, ca să se armeze cu toți, apoi să trimeată iscoade, care să-i vestească din ce parte vin Turcii:

Iar noi cu tabăra hea groasă
Atunci auzind, că vin dă 'ncoace
S'apucăm fuga ha sănătoasă
Incolo; și să mergem în pace
Până când ne va purtă picioare,
Numai să scăpăm de la strâmtoare.

Lui Răzvan Fierarul nu i se pare sfatul întreg, și-l îndreptează, punându-l într'o groaznică dilemă:

Dar câz! dă n'avem chef de bătae
La ce să purtăm atâta pază,
Ca doară Turcii nu ne taie?
La ce s'apucăm arma vitează?
Când fără arme, ca fără povară,
Fuga vine cu mult mai ușoară?

Aici Gulimane altă putere
Nu este, fără, sau a te bate
Pentru piele, copii și muiere
Cum și pentru dragele bucate,
Sau, aruncându-ți armele necrunte,
A fugi gol golișor la munte.

Dar la calea cea dreaptă îi aduce Vlaicu Lingurarul, care râde de sfaturile lor și adaogă un altul, care pune într'o lumină și mai adevărată caracterul eroicului popor:

În ce chip am venit până aici
Așa să mergem dar și de-acie;
Iar, de ni s'ar pune doar în price
Cinevâ pe drum cu vrășmășie,
Totdeauna are să se păzească
Răgula noastră ha țiğănească:

Adică, fruntea, hălui mai tare
Să plecăm cu multă rugăminte,
De-om vedeà că'n fugă nu-i scăpare;
Iar, când cu năvală herbinte

Ar da pă noi mai puțină laie
 Să stăm și noi vartos la bătaie!
 — «Să mă bată Dumnezeu, că bine
 O nimeriși Vlaice!

il aprobă cu drept cuvânt *Gogu*, care prin vorbele lui accentuează și mai bine naivitatea neamului, ce reprezintă:

. . . Ce vom face
 Fără dobe și trâmbiți răgace?
 Apoi și fără steaguri sau povață
 Și fără vre-un buciium, mie-mi pare
 Că nu-i nice o tabără 'ndrăzneată!
 D'alea întâi să faceți însemnare
 Helelalte apoi pot să hie
 Cum Vlaicu v'au zis pă dăscălie.

Dar ca să pună în relief și mai bine ridiculul acestor manifestări, poetul recurge la miraculos. Satana, care ține cu Mohamed și care spionase mișcările Muntenilor, văzând pe Țigani lui Vlad Vodă adunați, își bate joc de dânșii tocmai când Guliman vroia să-și dea din nou părerea. Imaginea este trivială, dar în situație este de un efect comic irezistibil:

Guliman eră să mai înceapă
 Că încă tot sfatul său nu spusese;
 «Toate ahestea nu plătesc o ceapă»,
 Zise el; și abiă din gură-i ese
 Acel cuvânt, când dintru înălțime,
 Rău Satana privind, cu iuțime

Mai jos se slobozi și deodată
 Mutându-și în corb fizionomia
 Făcù de-asupra lor sburată
 Rotundă împrejur, ca ciocârlia;
 Și lui Guliman, care pe iarbă
 Șezând ură — i se . . . 'n barbă.

Cronconind apci câr! câr! îndată
 Peri, și merse dintr'a lor față.
 De această arătare minunată
 La toată adunarea căzù greață:
 Iar ștergându-și barba Guliman
 Suduî de mamă pe croncan!

Această întâmplare pune Țiganiile pe gânduri, dar o alta dă pe față pentru întâiași dată caracterul eroului, care se va distinge în «gloata murgie», fără însă a fi cândvâ recunoscut de ea pe deplin. Romica, iubita lui Parapanghèl a dispărut din tabără, furată fiind de Diavolul, și Țiganiile vor să se repeadă s'o caute, uitându-și de războiu și de afacerile serioase cu care se ocupau. Atunci intervine și-i ține în loc inimosul *Tandaler*:

— Lăsați să meargă

Pe hăi căror de dânsa le pasă . . .

Iar nouă pentru-o fată fugară

Nu se cade a lăsă lucrul în două,

Așa grăește Tandaler vouă . . .

— Ba latră Tandaler, ca și un câne !

Îi răspunde Parapanghèl, și bătaia ar fi fost gata, și moarte de țigan s'ar fi întâmplat, dacă nu săriau ceilalți să-i despartă. Cu această manifestare a lui Tandaler vedem câtă energie, judecată și autoritate poate avea un erou țigănesc (Cântul III),

Dar, cu toată porunca lui Vodă, «tabăra murgie» tot nu se poate uni să facă la fel: cei bătrâni vor să urmeze porunca lui Vodă (ei tot s'au mai învățat cu ordinea), dar ceilalți vor să rămână, până ce vor descoperi pe Romica cea frumoasă. Unii din ei se iau la bătae. Satana, în chip de călugăr, îi desparte și-i sfătuește să nu meargă mai departe, fiindcă în curând Turcii vor zdrobi pe Munteni și ei vor putea face tot ce vor voi. Dar Sfântul Ilie, care împreună cu ceilalți sfinți se coborîse, să ajute lui Vlad Vodă, detună pe Satana, care dispare, iar Țiganiile cad îngroziți la pământ (Cântul IV). Țiganiile se risipesc, dar a doua zi se adună iar la sfat: să meargă la Spăteni ori să stea pe loc? În sfat se distinge Neagul, care formulează admirabil dorința ascunsă a oricărui Țigan, care, rob momentului, nu vrea să se mai gândească la ziua de mâine, de 'ndată ce are să mănânce astăzi:

Dă-ți cutreeră voi toată țara,

O locuire mai desfătă

(Intr'adins căutând) nici odinioară

Nu veți află; deci, având bucate

În traistă, să rămănem aice
Și să trăim zile ferice.

Că (spuindu-vă eu dreptate)
Zău, mie drumu' lung nu-mi place
Urâte am atâtea trepădate;
Mai bine e dar să ședem în pace,
Până când nu ne urnește o silă
Și ne privește a cerului milă.

Au n'aveți voi aicea de toate
Câte Țiganul întâiu pofteste?
Codrul iacătă-vă după spate,
Iarba dă pășune prisosește
Pentru cai; apă dă băut bună,
Toate acestea le aveți împreună.

Iară la Spăteni cine mai știe
Ce locuri sunt! Și poate că doară
Va fi numai o goală câmpie
Fără umbră, tufă și făr' apșoară.
Pentru ce dar unde nu-i mai bine
Să nu rămănem, și din ce pricine?

Nici când vreun orator n'a vorbit mai pe placul ascultătorilor săi. Țigănia, nehotărîtă, se hotărește deodată să rămână pe loc, și numai Drăghici singur singurel se mai împotrivesc în zadar.

Dar dacă, stând pe loc, dau Turcii peste ei?

Și-acum începe alt sfat: cum să se lupte, dacă dau Turcii peste ei? Dar, pe când ei, de bucurie că au stat pe loc, propun fel și chipuri de bătaie, și pe când Tandaler se indignează de propunerea lui Dondu, de a face în jurul taberei lor șanțuri acoperite cu frunzar, în care să cadă vrășmașii, ce i-ar ataca, deodată s'aude vestea 'nfricoșată: «Turcii, vin Turcii iacă!» Urmează apoi unul din cele mai admirabile epizoade comice. Vlad Vodă simțise pe semne uneltirile piezișe ale Țiganilor și vreă să-i pună la încercare și să-i descopere. Se îmbracă, împreună cu o seamă pe călări, turcește, și le iese înainte. Caracterul neamului țigănesc, așa cum îl concepe Românul, se relevă de îndată în toată splendoarea lui comică:

203 203 203
203 203 203
203 203 203

Țigani, dacă aproape văzură
Turcimea venind, de spaimă mare
Toți își uitară limbile 'n gură;
Ținându-se fără de scăpare,
Periți, acum armele-și uitase,
Și căuta numai la tufa deasă.

Insă, văzând că nu e cu putință
Să dea fuga sau să se ascundă,
Fieștecare, cu năzuință,
Acolo se bagă și s'afundă
Unde vede grămada mai mare
Și unde alții se îmbulziau mai tare.

Țigani, săracii, grămadă
Imbulzindu-se, într'un loc s'adună
Și-și ascund capetele, să nu vadă
Cum Turcii vin în chip de furtună,
Hei! pe dâșii acuși, acuși să dea,
Dulcea vieață ca să le-o iee!

După ce sosi vrășmașul în față,
Toți la pământ căzând, își plecară
Grumazii și 'ntinseră brață,
Milă cerșind cu lacrimi amară:
«Valeo! valeo! (strigau plângând) iacă
Piere și țigănia săracă.»

Eră Neicul pe vremile acele
Unul din Țigani, care osebite
Țări umblase, și aveà socotele
Bune în sine; și la multe ispite
S'aflase. Acesta, luând cu sine
Oarecâte persoane bătrâne,

Oștilor merse întru 'ntâmpinare.
Muntenii, vădând așa turburată
Țigănia și-auzind vuet mare.
Steteră 'n loc. Iar, dacă bărbată
Solia veni, până ei se miră,
Așa Neicu pricina resfiră:

«Domnilor Turci, deh! fie-vă milă
De țigănia noastră săracă! —
Nu dă voie bună, ci dă silă
(Ca mai rău doară să nu petreacă)

«Au trebuit armele să 'mbrace,
«Ne având dă nevoie ce mai face.

«Iertați dară, luna să v'ajute,
Mahomet mulți ani să vă trăească!
Hie uitate hele trecute,
Că zău! Dumnezeu să ne trăsnească!
Nu suntem noi vină într'ahastă,
Ci iacă au fost pă noi o năpastă.

«Tot Vlad Vodă e ahăstor dă vină.
Numa Dumnezău lui să-i plătească,
Căci el ne-a băgat în hastă tină;
Dară vița noastră țigănească
Cu toată lumea vreă să hie în pace,
Și zău! că bătălia nu-i place».

Vlad Vodă, lucru fără ispravă
Țigănesc văzând și mișelie,
Poruncă dete fără de zăbavă,
Ca toți ostașii gata să fie:
Făcând să bucine de bătaie
Par'că pe toți ar vreă să-i taie.

Țigani, înțelegând aceste,
Slăbiră la inimă de frică:
Cesta leșină fără de veste,
Cela amurte, nu simte nimica,
Altul se vaită în gura mare,
Iar altul plânge cu suspinare.

Mai toți acum de sine-și uitase,
Numa Neicu încă firea-și ține
(Adevărat) cu fața geioasă¹⁾
Și trăgând adânce suspine;
Dar totodată mai deschise
Rostul său și cu nădejde zise:

«Dăh! nu vă lăcomiți într'atăta
La țigane suflete mișele,
Luați-ne averea toată și pita,
Desbrăcați-ne pân' la cămașă,
Numa ne lăsați de mângăiere
Vieață, copii și muere.

1) Jalnică.

«Știți bine, că și la voi săracii
 Țiganii trăiesc numa din milă,
 Făcând slujbă și plătind haracii,
 Dar aceasta fu pe noi o silă :
 Însă iertați-ne acum deodată,
 Să vă ierte Maica Prea-curată !

«Și ce folos de acolo vă este,
 Dacă ne luați dulcea vieață,
 Și a noastre vor rămâneà neveste
 Cu mititei copilași în brațe.
 Noi 'om muri (ce-i drept) dar' ele
 Purta-vor după noi lungă jele.»

Vlad Vodă atuncea nu mai poate
 Să se ție ca să nu zâmbească ;
 Cu dânsul, șiragurile toate
 Râseră de această țigănească
 Întâmplare foarte minunată
 Și de vitejia prea lăudată.

Neicu încă eră să mai zică,
 Când Vlad Vodă-l curmă zicând : «Dară
 Voi mișei și oameni de nimica,
 Așa vă bateți voi pentru țară ? !
 Pentru aceasta v'am dat eu bucate
 Și vă hrănesc ? Cioare blestemate !

«Iată, că vă iert acum deodată,
 Dară d'eți mai face a doua oară,
 Voiu porunci să spânzure toată
 Țigănia, nici să vă pară
 Glumă! — Aceasta Vlad Vodă vă zice,
 Carele cu voi grăește aice.»

Țiganii, ca din somn, se treziră,
 Cunoscând atunci înșelământul,
 Toți caută unul la altul și se miră
 Cum și-au schimbat Muntenii veșmântul !
 Până ce toți să miră de aceasta,
 Iacă Neicul ridicându-și creasta :

«Să ierte Măria Sa (el zise),
 Noi suntem fără de nici o vină,
 Că cine-ar fi socotit să ni se
 Întâmple una ca aceasta, și să vină

Pe noi Muntenii îmbrăcați turcește,
Insuși Măria Ta socotește.

«Inșă, de-am fi priceput noi, cumcă
Nu sunteți Turci: doar și moarte
Se întâmplă; că de voi nici o pruncă
Nu s'ar fi temut; apoi ce soarte
Urmă între noi — încă nu se știe,
Destul că s'alegea de voinicie!»

(Cântul VI).

Și, în adevăr, după ce pleacă Vodă, amenințându-i că-i va spânzura pe toți, dacă se vor mai purta astfel, ei se trezesc încet din buimăceală, și după cum trebuia să facă niște oameni cu asemenea caracter, le vine poftă de vitejie. Unul din ei, Muțul, după ce Muntenii periseră din vedere, chiar îi strigă și-i provoacă la luptă:

«Dar ian' întoarceți acum încoace,
Vitejilor!
. . . Voi, care numai vă place
Furiș a veni cu 'nșelăciuni
Și a speria pruncii din tăciuni».

Firește, în urma acestei apostrofe viteze,

Murğa țigănime inimă prinse
Ș'acum aveă chef să se și bată

Inșă, reflectează poetul intervenind:

«De-ar fi inimă și vârtute
La om tot într'aceeași măsură
Cu vorba, o! câte și câte sute
S'ar bate prin o singură gură!
Atunci cel cu gura cea mai mare
Ar fi doar viteazul cel mai tare.

Și poetul par'că vrea să sensibilizeze această reflecție, făcând să cadă acum asupra țigăniei viteze, chiar pe Turcii cei adevărați ai lui Omer Pașa. Dar efectul nu e cel așteptat. Țiganii, văzând pe Turci venind, se arată deștepți: altă trăsură comică a caracterului lor. Ei nu cred că sunt Turcii, ci tot Vlad Vodă, care ar fi vrând să-i sperie de a doua oară. Este singurul mijloc, admirabil prin ingeniozitatea lui, de-a ne arăta pe Țigani în stare rășboinică.

Dacă ar fi știut ei că Turcii lui Omer sunt Turci cu adevărat, firește că ar fi făcut ce făcuse față de Vlad: «ar fi căutat la tufa deasă» sau, când n'ar fi putut face aceasta, s'ar fi prosternat la pământ, s'ar fi rugat, s'ar fi umilit, cum le e firea lor. Dar poetul îi face—cum eră și potrivit firii lor—să creadă că e tot Vlad Vodă, și, în acest caz, ei, nefiind amenințați de nici-o reală primejdie (Vlad Vodă le-ar fi mulțumit văzându-i viteji), ei pot să-și arate toată destoinicia răsboinică țigănească. Dar poetul nu vrea să prăpădească Țigănia, făcând-o să se isbească cu Turcii. Ei sunt rezervați pentru alte fapte mai mărețe. Și de aceea, mulțumindu-se să ne arate comicul caracterului țigănesc în situație, îi scapă făcând pe Turci să fugă de Parapanghel îmbrăcat în armătura lui Argineanu eroul român, spaima Turcilor. Parapanghel, după ce pățise multe căutând pe Romică, bău dintr'un izvor fermecat, dătător de curagiu, găsi armele lui Argineanu, care și le părăsise pe câmp după ce băuse din alt izvor cu însușiri protivnice, încălecă pe calul lui, și acum ar fi făcut multe vitejii dacă, după ce speriasse pe Turcii lui Omer Pașa, n'ar fi căzut cu capul jos într'un șanț. Țigănia scapă astfel de Turci, cu atât mai mult cu cât aceștia tocmăi atunci sunt isbiți și risipiți de Vlad Vodă. În orice caz, frica îi pătrunde până la oase când se gândesc că, dacă ar rămâne pe loc, ar putea prea bine ca Turcii să dea peste dânșii. Cu toată hotărârea luată de a sta locului, altă sfătuire e deci de nevoie. Și Dragomir e cel care formulează în mod caracteristic critica stare în care ei se află :

«Acuma dară spune-mi cine
Este între voi așa fără minte
Cu voia în picior să-și bage spine?
Și fiecare dintre voi simte
Că asupra Turcilor cu tărie
A ne răsocori e nebulie.

Așișderea și pe stăpânie
A ne răsvrăți nu se lovește
Și-ar fi pentru noi o mișelie
Asupra hălui ce ne hrănește
A ne sculă; iar de cumvă o vom face
Vai de pieile noastre sărace!

Deci mai pe urmă nu ne rămâne
 Decât a ne chivernisi în pace
 Grijindu-ne de astăzi până mâne
 Să nu flămânzească gura mănecă . . .
 Și lăsând răsboaiele cumplite
 Neamurilor celor nehodinite.

Că ce folos avem noi de-acia
 De biruiă Turcul sau Munteanul?
 Totdeauna cazna și robia
 Ar fi așteptat pe ticălos Țiganul:
 Ori aici ori în Țara Turcească
 El tot trebuie să slujască.

Deci eu socotesc că ar hi mai ghine
 Să ne tragem în sus către munte,
 Să nu așteptăm până Turcul vine
 În sângele nostru să se încrunte,
 Și *Cetatea Neagră* este locul,
 Unde ne va aștepta norocul.

Toți încep să simță cât de puțin sunt ei de voinici în realitate și cât de rău au făcut de s'au înarmat. Balaban crede că Vlad Vodă a făcut aceasta, numai ca să-i piardă; deci scăparea nu este pentru ei decât în fugă. În această situație trebuie să se arate cel mai cu cap decât ei, pe care poetul până acum numai ne-a făcut să-l întrevedem, Tandaler, eroul țigănesc. El din vorbele lui Dragomir, din smomelele dracului prefăcut în călugăr, din faptul că Turcii, ori Vlad Vodă fugise dinaintea Țiganilor, scoate încheerea că Țiganiile nu sunt așa de netrebniici, precum crede Dragomir și că, în împrejurările de față, ei pot avea o menire mare; ei pot întemeia țări nouă, cu un Vodă ales dintre Țigani:

Noi să fugim încotro? dar unde?

Și pentruce sau doară de frică?

Care se teme, se poate ascunde:

Iată codrul; dar cărui voinică

Încă în sânișor inima-i bate

Locului va sta, până când poate.

N'ați văzut cum luarăm izbândă

Asupra celor ce-au fost să ne taie;

Iar, de-au gândit Vodă să ne vândă

Pentru niște clise ¹⁾ și mălae

1) Slănine.

Să-i arate acum Țiganii dară,
 Că nici ei nu sunt pui de căprioară.
 Mie-mi vine, fraților, în minte
 Un cuget mare . . . mare ca și-un munte.
 Știți a călugărului cuvinte
 Ce grăi, scărpinându-se în frunte . . .
 Deci dacă s'ar face ahele aeve
 Cine ar zice că vorbi el pleve? ¹⁾

Să spunem că pe Vlad Vodă l'or bate
 Turcii, puind țara la robie,
 Cine (grăind după dreptate)
 Ar domni hastă țară pustie? . . .
 Dar luați cam binișor aminte,
 Căci trebuie căutat și 'nainte.

Au n'ar fi cu mult mai drept și bine
 S'alegem pe unul, care să fie
 Peste voivozi capul cel mai mare,
 Apoi să căutăm locul de moșie,
 Care de acum să se numească
 Chiar și curat Țara Țigănească?

Această propunere se potrivește cu veleitățile lor de independentă, pe care «hodina» și bucatele lui Vodă le-o născuse în suflet și toți o primesc cu bucurie,

Numa bătrânii cevă îndoială
 Aveau de această nouă tocmeală.

(Cântul VII).

Poetul nu scapă prilejul de a arăta, cât de șubred este acest entuziasm și care-i este temeiul. Câtă vreme aveau mâncare și băutură de la Vodă, puteau să stea, să sfătuească, și chiar să-și pună la cale un Vodă și-o țară. Dar dacă se isprăvesc bucatele? Bucatele în adevăr se isprăvesc prădate de «Lăieți și de Goleți». Corcodel, care mirosise fumul lui Tandaler, le aduce vestea cu batjocură, iar Tandaler, care aspiră la Domnie, și deci și la «hele bucate», se îndârjește în contra lui, și-l apostrofează dând pe față tot gândul, ce coceă în cugetul lui:

1) Pleavă; — lucruri de nimic.

Corcodele! mult îți e fruntea groasă
 Și nerușinată, de crezi doară
 A te mântui cu o vorbă ușoară,
 Pentru ce nu ne-ai spus tu din vreme,
 Cum că pe sfârșit merge bucata?
 Dar lasă acuș
 Acuș vom alege pre unul mai mare,
 Și atunce vai și de-a ta spinare.

Dar mânia lui Tandaler nu impune Țiganilor și mai puțin lui Corcodel:

De tine —

De nu te-ai suî prea sus pe scară
 Tandalere—ar fi cu mult mai bine!

(Cântul VIII).

Dar poetul simte nevoia să ne mulțumească curiozitatea, de atâtea ori aprinsă și stinsă — să ne arate vitejia țigănească la bătaie. Trebuie să ne dea o ocaziune în care să-i vedem luptându-se și mai cu seamă distingându-se vre-unul dintre dâșii ca erou care să aibă dreptul să aspire la domnie. Acest lucru îl face poetul în cântul următor, unde ne descrie lupta de noapte a lui Vlad Vodă în contra Turcilor și fuga lui Mohamed, la care iau parte și Sfinții și Satana cu oștile lui, unii ajutând pe Munteni și alții pe Turci, și unde se găesc versuri epice de toată frumusețea.

Astfel e admirabilul tablou al luptei Sfântului Mihaiu în contra Dracilor, pe care, când îi vede că ocrotesc oastea păgână, li se repede cu îngerii săi înainte:

Cu bărbătească inimă și isteță
 Ceata îngerească arme prinde
 Și groaznică bătae se-aprinde.
 Săbii de pară nemuritoare
 Lucesc și aduc nevindecate
 Râni diavoleștilor ciopoare;
 Cu fulgere cerești încărcate
 Tunuri vărsau nestinsă văpaie
 Și-acu fierbea groaznica bătae.

Dar Satana se luptă îndârjit în [contra biruitorilor îngerii. El «scoase cuțitoiul»

Și, scrâșnind, așa răcni de tare
 Cât părû pământul că tresare !
 Năvălind apoi cu sfinicie
 Asupra cetelor prea sfințite
 Nici un înger cutează să-i ție
 Drumul său doar să-l întărate,
 Ci tot plecând în laturi feriră
 Și 'n scuturi sfinte se sprijiniră.

Iar Arhanghelul, dacă vede
 Nebuna Satanei cutezare,
 Iute, ca fulgerul, se repede
 Și atât îi șterge o palmă de tare,
 Incât Satana îi căzû înainte,
 Ca fără suflet și fără minte:

«Nu e vrednic un tâlhar ca tine,
 Să-mi spure armele nemuritoare,
 Dar palma este pentru proaste, haine
 Suflete», zise și sub picioare
 Il calcă. Apoi, luându-l în pinteni,
 L-au asvârlit ca la o mie de stâneni..

Atunci dracii :

Unii intrară în pământ, alții în stânci,
 Mulți încă în bălți se pitulară,
 Prin râpe, lacuri, peșteri adânci,
 Iar o zăticnită cetioară,
 Neputând în alt chip scăpă de răsboiu,
 S'a băgat într'o cireadă de boi.

Mărețe și totuși hazlii imagini, în care se vede puternica
 imaginațiune comică a poetului nostru.

Sgomotul acestei teribile lupte inspăimântă pe Țigani, toc-
 mai când Tandaler vrea să reteze capul obraznicului Corcodel,
 și îi face să se repeadă spre codru. Tandaler însă, cuprins
 de gândul său mare și având și sufletul ațâțat de întâm-
 plarea cu Corcodel, găsește prilejul de a se impune prin
 vitejia sa. El îi ține în loc și le zice :

«Toți în arme cu mine să vie
 Ori la biruință, ori către moarte:
 Mai bine să murim cu îndelete
 Decât să tragem foame și sete»

Țigani, deși «părea că inima le plânge, scârbă având de bătăi și sânge», uită de Vodă și de țară și se înarmează de nevoie: acum nu e vorba numai de a-și apăra viața, dar și de a-și cuceri mâncarea, ce le lipsește. Aceste sunt și argumentele lui Tandaler. Ei trebuie să se bată, și doar au trebuință de un metod țigănesc de bătaie. Acest metod îl și formează Tandaler :

Copiii vă cer de mâncare
Și către voi cu lacrimi strigă,
Aici nu este altă scăpare
Fără mălai sau mămăligă,
Căci gura pruncilor din tăciuni
Nu se poate astupă cu minciuni.

Deci cui e voia să mai trăească
După mine vie într'un noroc,
Numai trebuie să se păzească,
Cum i-au păzit mamă-sa de foc,
Ca, dând pre noi vre-o străină gloată,
Să nu stee cu gura căscată.

Ci când ciu striga eu de la frunte
Toți în mână să-și ție armele gata,
Și, de ar fi vrăjmașul cât un munte,
Să dea într'insul de-a dărâmata
Inchizând ochii și dând de moarte
Cruciș, curmeziș, în toată partea.

Cu ochii închiși e bine a se bate,
Că nu cauți vrăjmașului în față,
Nici te temi de-a lui înfricoșate
Arme sau și căutătură îndrăzneată,
Nu vezi cine lângă tine pică
Și până la moarte nu simți nimica.

Firește, acesta era singurul mijloc prin care Țigani noștri și-ar fi putut arăta vitejia, și invenția poetului e de un comic cât se poate de caracteristic.

Și astfel Țigani se pornesc armați și

Merg, spre rău sau spre bine,
După Tandaler, ca după un tată,
Cu inima de frică înghețată.

Și așa merg, rupți de foame și fripți de sete, toată ziua, nu întâlnesc pe nimeni.

Dar de pâne și apă lipsite,
Gurile nici putea să grăească,
Nici picioarele să mai pășească.

Ajung, în sfârșit, seara la un codru în care poposesc pe iarbă verde. Acolo

Dederă de pomi cu roduri coapte
Care puteau la toți să le ajungă,

dar ursita îi paște de pe urmă. Tocmai când din nou le venise gând de vitejie, aud cu «urechea sperioasă» urlete și strigăte, dar, de zăpăciți ce sunt, în loc să fugă de primejdie, ei merg în spre ea. Eră doar singurul chip în care ar fi putut laia țigănească să se răsboiască deabinele. Așa dar, intră din greșală în dușmani, și, după sfatul lui Tandaler, își închid ochii și dau cruciș și curmeziș. În cine? În ceata de boi în care intrase dracii! Vitejiile, pe care le vor face acum, sunt așa de grozave că poetul exclamă:

De-aș avea gâtul de vițel și piept
De oțel, iar glasul de bou de baltă,
N'aș putea ca viersul să-mi aiept,
Să cânte potrivit bătaia 'naltă,
Carea norodul murg aicea fece,
Și spun drept că puterea-mi întrece.

Dar după multă bătaie cu ochii închiși, vitele înspăimântate fug, și mulți dintre ei simțind că

In vânt loviră,
Incepură a clipi din ochii câte-o țără.

Atunci se opresc, bucuroși că au scăpat de vrăjmașii, pe care nici nu-i văzuseră; dar, neștiind ce să mai facă, s'ar fi luat la ceartă între ei, dacă Tandaler, pe care în timpul luptei un taur îl asvârlise la pământ, nu s'ar fi sculat cu greutate și n'ar fi propus ca să poposească chiar pe câmpul de bătaie:

«Dar nici cred să ne întoarcem acasă
Până când nu se va face ziuă,
Fiind că am slăbit din trup și oasă,
Ca când aș fi fost bătut în piuă.
Au n'ar fi dar cu mult mai bine,
Să ne culcăm aici până mâine?
Iacă ne-om trage în ha pădure
Și-om fi ascunși nevăzuți de nimeni

Dar, de-o vrea Dumnezeu să se 'ndure
 Măine și de-a noastă țiganie,
 Socotesc că om află de mâncare,
 Căci mie de aceasta mi-e mai tare.

Sfatul acesta tuturoră place,
 Toți în pădure descălicară.
 Dară focuri se temură a face,
 Ca să nu-i afle vrăjmașul iară ;
 Toți, cugetând ca porcul la ghindă,
 Adormiră cu gura flămândă.

Cântul IX).

Locul, pe care se culcaseră, era tocmai locul bătăliei dintre Vlad și Turci. Țiganii, când se deșteaptă și văd atâția Turci și Munteni morți, cred că ei au făcut vitejia și prind din nou suflet mândru și gânduri înalte pentru înălțarea neamului. Și cu atât mai mult, cu cât Satana, venind sub chip de soldat din partea lui Mohamed, le dă Țara pe mână, le poruncește să-și aleagă un Domn și le mai arată și o tabără plină de bucate, părăsită, pe semne, de Turci, prin apropiere. Dacă mai adăogăm că nici de Vlad Vodă, care se pribegise după porunca lui Dumnezeu, nu mai au nici-o frică, putem zice că Țiganii noștri au ajuns punctul culminant al fericirii lor țigănești. De acum numai un «ciorobor» le mai trebuie, pentru ca să aibă Domn și Țară. (Cântul X).

Dar mâncarea trebuie să treacă în orice caz înaintea realizării acestui gând mare. O zi întreagă stau dar și mănâncă :

Nu rămase în țiganie gură
 Ca să nu fi fost zăticnită
 Sau de măămăliga cu untură
 Sau de carne pe jar părpălită :
 Și într'acea zi își uitară de toate
 Ale lor sfaturi prea minunate.

Copiii sar pe lângă mâncare,
 Chiuesc și joacă epureasca,
 Iar cei mai bătrâni cu nerăbdare
 Cască și-o'ngHITE, ca șarpele broasca ;
 Pân' ce, fiind gura săturată,
 Inima pe încet li se desfată.

Numai după aceasta Tandaler, care visa Domnia, chiamă pe Țiganii la adunare, ca să-și aleagă un Vodă și să-și întemeeze

Țară. Dar gândul că sunt sapușii lui Vlad Vodă tot îi sperie,
și Tandaler simte nevoia de a îndrepta fapta lor, învinovă-
țind pe Vlad Vodă că i-au silit să ajungă aci:

Cine acum fu cu necredință?
Noi sau Vlad? Insuși Sultanul doară,
Auzind de-această biruință
Decât care n'a fost niciodinioară,
A socotit cu drepte pricine
Că nouă a stăpâni ni se cuvine.

Pentruce să nu urmăm noi dară
Aceste sfătuiri prea bune
Numaidecât? — și până diseară,
Mai 'nainte ce soarele apune,
Putem aveà țară și Divan
Vodă și boeri tot de țigan!

Dar lucrul nu merge așa repede. Firea țigănească, servilă
către streini, dar țănoșă către ai săi, stă în potrivă. Dar și
fără aceasta, sunt deocamdată și alte piedici. Astfel vedem
dintru început protestând pe Drăghici, care-și dă seama mai
bine de ceea ce pot și nu pot Țiganii. El vede în solia de la
Mohamed o uneltire de a lui Vlad. Apoi, chiar de-ar fi ade-
vărată, ei nu pot întemeia Țară, fiindcă nu știu carte, n'au viță
de Domn între ei, și sunt apoi prea puțini și fără putere:

Cine auzi sau văzu vreodată
Un Vodă sau boer de țigan?
Vița noastră proastă-a fost și ne 'nvățată;
Cum va ședeà dânsa la Divan?
Gândiți voi că a drege o țară 'ntreagă
E numai așa lucru de șagă?

Apoi câți sunteți voi împreună,
Ca să puteți apăra o țară?
Ia vreo trei patru mii — o mână!
Pentruca ați învins alaltăseară,
Nu gândirăți cu minte nebună
Că așa se va întâmplă totdeauna!

O, sută numai din călărașii
Lui Vlad asupra voastră vie,
Unde e atunci Tandaler cu ostașii
Lui, cei de mărită vitejie?

Guliman însă îl ia în batjocură, și toți se hotărăsc pentru «Craiu și Țară» (Cântul XI), cu atât mai mult cu cât acelaș Guliman le arată că nu e mare treabă să fie cinevâ Domn:

Ce greutate are un Vodă? Stă toată ziua, mănâncă, și altcevă nimic :

«Spuneți-mi, rogu-vă, ce greutate
Are un Vodă? — Eu voi desvolbi-o!
Intâiu doarme, ca și noi, pe spate
Sau cum vrea, pân' ce să face ziuă,
Apoi, sculându-se, bea și mănâncă
Sau își razimă capul în brâncă.

«D'acî jalbe și cereri ascultă,
Și le hotărăște cum pricepe,
Făr de a-și rumpe capul cu multă
Invățătură, ce nice îi încape
In mintea lui cea domnească de alte
Griji mai curioase și mai 'nalte,

«Precum sunt: biruri și 'mplinele
Și alte a Domniei venituri grase.
Acele sunt mai toate a lor hele
Osteneli și greutate povăroase!
Intr'altel' apoi, cum socotește
Și îi vine în minte, așa poruncește.

«Și aceasta o chiamă Drăghici povară?
Dar eu vă zic că a scobire o covată
Este o meșterie mult mai rară
Și mult mai grea, decât, în polată,
Pe divan șezând, a porunci: «Eu,
«Cutare din mila lui Dumnezeu

«Poruncese aceasta cu tărie»
Și, cum știți voi înșivă, celelalte.
Iară încât e pentru boerie,
Grijile acestora tocma nu-s 'nalte!
Să mă bată Dumnezeu, iac'!
Dacă nu-i tot lucrul lor un fleac!»

«Bine zici de hele lăcuste,
Gulimane!» strigă din mulțime
Gogul — «căci nădrăgi largi, dar înguste
Puterinte mai toată boerimea

Are. Ii cunosc eu din rădăcină :
Așă sfânta Vinere mă țină !

«Toată ziua cu ciubucu n 'gură
Pe divan stârvesc, iar câteodată
Totuși a plesni în palme se 'ndură
Și a chemă pe un argat sau argată :
«Bre, cioară, măi»! strigând plin de rânză,
«Spune caii la butcă să prinză!»

Corcodel însă, mai înainte de a se isprăvi discuțiunea pentru Domnie și boeri, se scoală și necăjește «dalba lui țigănie», spunându-le că nu vor putea avea niciodată călugări, vlădici, mitropoliți, fiindcă ei nu sunt în stare să postească», Ciuciul îl întrerupe însă zicând, că aceasta nu e nici o pagubă, fiindcă e

Bine că scăpam de-o mâncătură,
Dumnezeu de ei să ne ferească :
Numai la parale și prescură
Acest fel de oameni acum cască.

Balaban nu-l lasă să continue și cere ca deocamdată să se hotărască alegerea Domnului și boierilor. Această propunere supără pe Bobul, care nu se împacă cu ideea că vre unul ca Balaban sau ca altul să fie Domn. Gândul cel mândru *in abstracto*, îl îngrozește când e vorba să-l realizeze:

«Au doară ca să te punem pe tine
Vodă sau ban sau cevaș altă ?
Și Țiganii ție să se 'nchine
Iar tu la dâșii cu sprânceana 'naltă
Căutând în jos să scuipi departe,
Uitându-ți de opincile sparte.

Dar nu ! Dumnezeu să mă ferească
Mai bine hălui mai rău Muntean
Voiu să mă 'nchin și să-mi poruncească,
Decât căldărarului Balaban...

Ceeace însemnează în fundul cugetului lui «decât ori căruai alt țigan»... Admirabilă trăsură caracteristică a stării sufletești a tuturor — care în mod firesc le va zădărnici toate avânturile de libertate, pe care se par că le au. Ciormoiu ocă-

răște atunci pe Bobul, că se leagă de Balaban; Burda, la rândul lui, ocărăște pe Ciormoiu, iar Tandaler

cui o vecie

Păreà că așteaptă pâună la Domnie,

Neputând răbdă atâta vreme

Turburat strigă și cu rostire —

aceeace tocmai n'ar fi trebuit să zică, dacă ar fi voit să se impună. El amenință pe Țigani, că, dacă nu vor tăcea, ca peștii, are să le rupă făclele. Atâta a trebuit Țiganilor :

— «Dar cine îți dete ahea putere?»

Un glas se ridică din grămadă

«Să ne batjocorăște, măi Tandalere?»

Erà Sfârcul «iubitorul de sfadă», care adăogă în ironie și cu năduf:

Ne rugăm dară Mării Tale

Să-ți lași ahea trufie timpurie,

Că încă nu ești Domn în țiganie

Și nici vei hi, te poți încrede,

In zadar pohta-ți se repede.

Tandaler e însă mai grabnic decât Ahile. L-am văzut tot așa de-altminteri și mai înainte, în certurile cu Parapanghèl și Corcodel, și așa și trebuie să fie și acum, el, cvintesența eroismului țigănesc. El n'are pe o Palas Atene să-l prindă de chică și să-l sfătuească, și îndată se repede și arde o palmă lui Sfârcul:

Na! Sfârcule zise: ahasta-ți hie

Până una alta de 'nvățatură;

Iar când oi ajunge la Domnie

Nu ți-a rămâne nici un dinte 'n gură.

Dar autoritatea lui Tandaler, cu toată vitejia și sfaturile sale de altădată, s'a dus. Cârlig îi cârpește o palmă, iar, când se întoarce, să vadă cine l-a lovit, un altul din gloată îl izbește în ceafă cu un reteveiu, de-l podidește sângele. De aci bătaia se întinde, și Tandaler ar face multă moarte în Țiganii Ciurari, care-i stau cu deosebire în potrivă, dacă zlătarul Cărăbuș nu i-ar fi furat «cioarsa» de sabie. Totuși, găvind un ciolan de vită moartă de pe câmpie, se repede, ca un al doilea Samson, în «ciurărimea grămădită» și:

pe unde merge, cutropește
Ucide, pravăle și rărește.

Guliman, cu ceata lui, îi iese înaintea. Tandaler îl lovește 'n frunte, îl răstoarnă

Și, răpit de patimă fierbinte,
Capul eră să-î crape, ca și-o nucă,
De nu l-ar fi năvălit îndată
Ceata Ciurarilor prea bărbată.

Tandaler înfuriat doboară totuși o mulțime de Țigani:

Și așa lovî împrejur cu pârlita
Furecă de cort preste Ciurărime,
Cât șapte zăcură 'ntr'o clipită.
De ruda ¹⁾ lui năpraznică, cade
Țincul, făcător ales de inele,
Și Chifor, ce știă bine rade,
Cum și tu, tinere Viorele,
Ce știe cântă cu vers măiestru !

Cad apoi și Gârdea, Pleșca, Șestru
Șoldea, Corbul, Văsa și cu Nuțul
Covrig, Boboc, Mândrea și Ciurilă
Ghițu, Doda, Perlea și apoi Struțul,
Toți acești loviți fără milă
Se sfășiră cu moarte păgână
De-a lui Tandaler groaznică mână.

Dar Lăieții și Goleții, cu cetele lor, sar asupra cetei lui Tandaler. El se repede să dea ajutor a lor săi cu alte «arme mai ușoare, pe care Danciu din cort i le aduse», dar Balaban, înarmat cu un ciocan îl pândește pe la spate. Tandaler bagă de seamă, pune scutul înaintea, și, deși, spărgându-i-se scutul de lovirea ciocanului, «nasul îi fumă» și «ochii-i scân-teiară», el totuși,

lucind agera săbioară,
Lui Balaban urechiușa sboară.
Apoi, lăturiș mănând lovita,
Il nemerî tocma 'ntre fălci, unde
Măcinează măselile pita,
Iar lui Balaban tăietura
Până la urechi îi lățî gura.

1) Prăjină.

Mai taie apoi Petcului nasul, lui Burlă «o mână și-o bucă», și în fine se repede la Năsturel care face mare moarte între *Aurarii* lui. Purdea se 'nfioară de viața lui Năsturel și atâta în contra lui Tandaler pe Bumbul, care, deși bătrân, își mai amintește meșteșugurile lui de tinerețe. Și astfel, pe când Tandaler tocmai vrea să răpuie pe Buta, cel cu mintea «ponivă», zicându-i:

«Feri de ți-e să mai mânzi mămăligă,

Bumbul sosește pe la spate și

Chibzuindu-și treaba sa bine,
Din toată sila se rezezește
Pitindu-se cu capul, și vine
Lui Tandaler tocma 'ntre picioare,
Dându-i o cumplită berbecare.

Tandaler se răstoarnă, iar vrășmașii lui tabără cu ciocanele pe el. El este făcut fărâme, iar Țiganii, pe care numai o furtună îi liniștește, se împrăștie în toate părțile fără să se mai gândească la «Craiu și Țară».

3. Aceasta este acțiunea principală și sâmburele «*Țiganiadei*», și e păcat că autorul, vrând pe de o parte să satirizeze pe «nemeșii» Unguri și raporturile dintre ei și Românii iobagi, iar pe de alta să-și îmbogățească conținutul poemei, imitând unele lucrări streine celebre,—a introdus, și fără să le lege bine de acțiunea principală, două acțiuni secundare și unele epizoade, care împiedică desfășurarea acțiunii și o întunecă în mersul ei general. Astfel este mai întâi istoria lui Becichirec, imitat după «*Don Quoyotte*»¹⁾ în care poetul ne înfățișează pe Becichirec Iștoc din Uram-Haza, cum, după ce se înarmează și ia cam în silă cu sine pe sluga sa Haicul, alt Sancho Pança, se duce la vreme de bătrânețe,

1) Celebru Roman al marele poet Spaniol Cervantes, unde ni se desfășură aventurile lui Dan Quijote în care găsim reunită cea mai limpede minte și simțire cu cea mai rătăcită voință, cavalerul care discută admirabil despre tot ceea ce interesează viața omenească, și care totuși se luptă în niște mori de vânt, crezând că se luptă cu o armată de uriași. Sunco Pança, echinul său, de și tipul omului în viața lui fantastică, și cu toate protestările lui, care sunt de un haz nespus, conacești doi oameni este atât de profund, fără să înceteze de a fi comic, că românul care-l intrupează nu are pereche în literatura universală.

să caute pe Angelina, o fată pe care o iubise în tinerețe și pe care credea acum că o furase smei. Singura atingere a întâmplărilor lui cu acțiunea principală, e când Haicul, căzând în laia țigănească, tocmai când Turcii se speriasă de Parapanghèl în armele lui Argineanu, izbuteste să înspăimânte pe Țigani și să-i facă să-l lase în pace, tăindu-le verzi și uscate despre vitejiile lui Becichirec, care rămăsese mai în urmă. *A doua* este istoria Romichii, — pe care Diavolul, ca să zăpăcească pe Țigani, o furase din tabără, — și a lui Parapanghèl, care, căutând-o, se trezește la ea într'un palat fermecat, apoi singur într'o baltă, de unde eșind, prinde curagiu bând apă fermecată, ia calul și armele lui Argineanu, pentru ca să-și sfârșească aventurile, într'un șanț, în care îl trânteste calul acelui erou. Afară de aceste două acțiuni secundare, mai sunt și epizoade, scrise mai mult cu intenție satirică decât epică, cum sunt vizita Diavolului în chip de fată la o mănăstire de călugări, sfatul dracilor, etc. Aceste epizoade ar fi putut să lipsească sau să li se dea o proporție mai redusă. Ele în adevăr dă întru câtvâ o mai mare însemnătate acțiunii principale, lărgindu-i orizontul, dar îi întunecă uneori cu desăvârșire mersul. Aceasta însă este un defect, deoarece episodul sau acțiunile secundare nu pot fi permise decât întrucât, prin varietatea, ce introduc, nu întorcă acțiunea principală.

III. Concluziuni.

1. Studind această poemă epică în comparațiune cu cele de mai 'nainte, dar mai cu seamă în comparațiune cu poema eroică și cu epopea, observăm că fondul ei e cu desăvârșire deosebit. În locul unui sentiment de înălțare sufletească, de entuziasm, de admirație, care, spre a fi întrupat, cere acțiuni care sunt mai pre sus decât acțiunile omenești în genere; în această poemă epică găsim, din contră, un sentiment — ca să zicem astfel — de coborâre sufletească, de dispreț, — ridiculul, care, spre a fi întrupat, cere acțiuni care în genere ar putea fi ușor făcute de oamenii în toată firea, dar care nu pot fi săvârșite de personagiile, despre care ni se povestește, cu toate marile sforțări ce fac. O ase-

menea acțiune și asemenea personajii sunt ridicule, iar efectul pe care ni-l fac este comic. Ridiculul cu efectul comic, ce provoacă în sufletul nostru, se produce oridecâteori contemplăm niște voințe care se încearcă să facă lucruri ușor de făcut și nu izbutesc. Iar poetul, care a compus «*Țiganiada*», spre a-l întrupă, tocmai niște asemenea voințe a ales — pe Țigani. Această alegere e cu atât mai prețioasă, cu cât în liniile ei esențiale firea acestora se găsește în chiar modul de a vedeă al poporului Român, care, în anecdotele sale, pune în relief tocmai trăsurile de caracter ce se găsesc la Țigani «*Țiganiadei*». Poetul a avut însă marele merit de a fi scos cât mai în evidență aceste caracteristice, inventând o acțiune originală, care i-a putut da ocazie să ne arate pe Țigani în situațiuni variate și din deosebite puncte de vedere. Poema lui Delanu nu este dar nici poemă eroică, nici epopee, ci un nou gen de poezie epică, cu un fond contrariu acestor două feluri de poeme, și care poartă numele de *poemă eroică-comică*.

2. Continuând acest studiu de comparațiune, mai observăm că, pe când sentimentele din poemele eroice și din epopee nu pot fi întrupate cu succes decât în acțiuni care sunt în legătură cu însăși viața poporului din care face parte poetul, sentimentul din «*Țiganiada*» este întrupat în acțiuni din viața altui popor, pe care Românii în genere din care face parte poetul, îl desprețuesc din pricina însușirilor lui sufletești inferioare. Acest dispreț pentru Țigani, care, în mod firesc, se găsește în poporul nostru, dă posibilitatea ca «*Țiganiada*» să devină populară și chiar un element prețios pentru dezvoltarea noastră pe tărâmul culturii literare. Pe când dar poema eroică și epopea au o importanță națională când cuprind acțiuni în legătură însuși cu neamul, în care s'a produs, poema eroico-comică dobândește acest caracter, când cuprind acțiuni în legătură cu *alt neam* inferior, despre al cărui caracter există însă în poporul, din care face parte poetul, un mod general de a-l privi. Nu toate poemele eroico-comice au acest caracter, însă tipul adevărat al unei astfel de poeme așa trebuie să fie; și de aceea, trebuie să-i dăm «*Țiganiadei*» în privința

fondului poetic, o valoare mai mare decât a altor poeme similare.

Teorie. § 34. Se numește *poemă eroică-comică* o poemă epică, care are de fond un sentiment contrariu aceluia ce se întrupează în epopee — sentimentul ridiculului. Acest sentiment se produce în noi cu deosebire oridecâteori un poet știe să ne povestească acțiunile unor personaje care, cu toate eforturile lor, nu izbutesc să săvârșească oare-care fapte, sau dacă izbutesc, izbutesc în lucruri nimic pentru care oamenii în genere nu au trebuință de vre-o efortare specială. Efectul ridiculului asupra noastră se numește *comic*. Spre a mări efectul comic, poezii povestesc faptele neînsemnate ce constituie conținutul unei poeme eroice-comice, în formă sau în stil de epopee. Prin acest mijloc se adaugă la contrastul comic dintre intenția și faptele lor, un al doilea contrast comic dintre nemecnicia conținutului și forma în care este exprimat.

§ 35. Poema eroică-comică poate dobândi caracter național, când are de conținut faptele unui neam de oameni, al cărui caracter firesc este prin tradițiune deconsiderat de masa poporului din care face parte poetul.

Exercițiul L. Să se caracterizeze deosebiții eroi ai «*Țiganiadei*».

Exercițiul LI. Să se facă un studiu în scris asupra limbii și stilului «*Țiganiadei*» după un plan dat de profesor.

Observări metrice. Cercetând versificarea «*Țiganiadei*», suntem izbiți pe de o parte de extrema neregularitate a măsurii și ritmului, iar, pe de altă parte, de admirabilul efect al rimelor, care în general sunt corecte. În privința măsurii și ritmului găsim foarte multe versuri corecte trohaice simple de 10 silabe:

Bi-ru-in-țe mări și lu-mi-nò-a-se

· — | · — | · — | · — | · —

Vrèdnic ùn eròu ca să se chime...

Nu fù el din cei ce numai cască...
 Apoi zică cine câte știe,
 Eu cu mândru Solomon oi zice
 Care-i mai nebun și 'ncepe...
 Dregătorul trebilor nuntene...
 Așezând legi drepte și creștine...
 Că el e bărbat și nu femeie...
 Căpitan de mare hărnicie...
 Pricepând adâncea măestrie...
 Totuși el cu multe suflete... etc.

(Inceputul C. D.)

Cele mai multe sunt însă versuri complexe fără ritm caracterizat, de 10, 11 și chiar 12 silabe cu cezura variabilă și păstrând cu scrupulozitate numai accentul fundamental de dinaintea pauzei finale.

Muză, lui Omîr care-odinioară	11 silabe
Cântăși a Broaștelor bătălie,	10 »
Ce se 'ntâmplă în mândra Muntenie	11 »
Când înarmă Vlad Vodă cu silă	10 »
Viteâza lui Faraon prăsilă,	10 »
Musa mai spune cum vrură s'așeze	11 »
Un craiu Țigăanii și țară de moșie	11 »
Ba în ce chip și cu ce bărbăție	11 silabe, etc.

Spre a le recită, fără să fim jicniți, nu trebuie să nu ținem seama decât de cezură și de pauza finală, și să apăsăm bine pe accentul fundamental de dinaintea acestor pause, trecând repede peste celelalte accente.

Rezumat. — În afară de versurile regulate cunoscute până acum, se mai găsesc în poezia populară și chiar în unele producții culte de valoare, versuri *neregulate* simple sau complexe, cu ritmul *amorf*, în care nu se distinge decât cezura, la cele care o au, și accentul fundamental de dinaintea pauzei finale. Aceste versuri, ca să poată fi suportabile, trebuie să se distingă prin justetea și corectitudinea rimelor.

Exercițiul LII. Ce versuri regulate se mai întâlnesc în bucățile citate în «*Țiganiada*», în afară de versurile trohaice simple de 10 silabe.

6. NUVELA

55. O FĂCLIE DE PAȘTI

de

I. L. Caragiale.

Născut la 1854. Este cel mai însemnat poet dramatic al nostru. A scris și câteva nuvele, dintre care „Făclia de Paști“ este un capod'operă de analiză sufletească.

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, sta pe gânduri la o masă sub umbrarul de dinaintea dughenei, așteptând diligența, care trebuia să fi sosit de mult : e o întârziere de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal; dar, așa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate...

Precupeț, vânzător de mărunțișuri, samsar, câteodată și mai rău poate, apoi croitor și ștergător de pete într'o ulicioară tristă din Iași — toate le încercase după accidentul, care-l făcuse să-și piarză locul de băiat într'o mare dugheană de vinațuri. Doi hamali coborise în beciu un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivi între dânșii la împărțeala câștigului. Unul din ei luă un crâmpeiu de lemn ce-l găsi la îndemână și lovì în frunte pe tovarășul său, care căzu amețit și plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbăticia, dete un țipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupra-i... Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni, când se întoarse la stăpân, locul lui eră ocupat.

Atunci începù lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria lui cu Sura... Răbdarea însă ostenește soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, murì, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Acì se aflà el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani și vinațuri bine îngrijită, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeea și copilul : frigurile de baltă.

...Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni !.. Ocări... batjo-

curi... suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar amenințările!

Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor decât chiar lovitura. Ceeace muncește acù pe Leiba, mai mult decât tremurătura frigurilor, este o amenințare.

«A, *goi* ticălos!» gândește el oftând.

Ticălosul *goi* este badea Gheorghe — pe unde o fi! — un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într'o dimineată de toamnă lașhan, obosit de drum; eșiă din spital — ziceă — și căută de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s'a arătat a fi un om prea brutal și prea ursuz... suduiă mereu și mormăia singur prin ogradă. Eră o slugă rea, leneșă și obraznică... și fură.

Intr'o zi a amenințat pe balabusta, care-l ocărăse cu drept cuvânt, s'o lovească în pânțece; altă dată a asmuțit un câne asupra lui Ștrul cel mic.

Leiba i-a făcut numai decât socoteala și l-a trimis. Dar Gheorghe nu voiă să se ducă: el pretindeă-cu multă violență că s'a fost tocmnit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătăjei, ca s'alunge pe *goi* afară.

Gheorghe a vârît repede mâna în sân, strigând:

«Iudă!» și a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din norocire sosiă atunci o haraba încărcată cu mușterii. Gheorghe a început să rânjească, zicând:

«Ce te-ai speriat, coane Leiba?... Iacă mă duc».

Și, apropiindu-se crunt peste tarabă de Leiba, care se dete cât putù înapoi, îi șopti:

«Să mă aștepți în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne... Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!»

Atunci intrară mușterii în dugheană.

«Să ne vedem sănătoși la înviere, coane Leiba?» adăogă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un om foarte vesel, a primit întâiu peșcheșul «modest» adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruiet călduros, să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum eră hanul izolat, de parte de

sat și chiar de șoseă. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte: nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într'un sat unde oamenii sunt răi și săraci, pofta de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic și doi călărași: eră bănuit pentru o pricină.

Ce bine eră să-l mai fi răbdat Leiba măcar câteva zile până la sosirea acestor oameni... Dar Gheorghe era acū departe.

Deși asta se petrecuse de mult, totuși, în mintea omului prins de friguri, se repetă bine impresia figurii lui Gheorghe a mișcării lui, vrând să scoată ceva din sân și a cuvintelor lui amenințătoare. Cum i se deșteptă lui așa de limpede aceea amintire?

Eră Sâmbăta Paștelui.

Sus pe deal, în satul, depărtat ca la doi kilometri printre bălți, se auziau clopotele bisericii... Și se aude așa de ciudat, când ai friguri! Acî foarte tare, acî aproape de loc... Noaptea care veniă, eră noaptea Paștelui: scadența făgăduelii lui Gheorghe.....

«Dar poate că l-au prins până acuma».

.....Oricum, Zibal stă la Podeni numai până la câștiul viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoț frumos în Iași..... In târg, Leiba o să fie sănătos, o să șează aproape de comisie..... o să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent..... Cine plătește bine, bine este păzit.....

Intr'un târg așa mare, noaptea e lumină și sgomot, nu în tunec și tăcere, ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Iași, — acolo în colț, ce loc bun pentru o dugheană! — un han unde toată noaptea se cântă. Ce viață sgomotoasă și veselă! Acolo găsești la orice ceas, zi și noapte, pe domnul comisar și cu alți *porefi*.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde mai ales de când cu drumul de fer, care ocolește foarte pe departe mlaștinele, *ghișeftul* scade mereu...?

«Leibă!» strigă Sura din năuntru, «sosește diligența, s'aud zurgălăii».

Valea Podenilor este o văgăună închisă de patru părți de dealuri păduroase. In partea despre Miazăzi, mai cu-

fundată, se adună, din șipotele ce izvorăsc de sub dealuri, niște băltae adânci, deasupra cărora se ridică, ca niște perii, stufiguri dese de rogoz. Intre partea băltoasă și partea mai ridicată despre Miază noapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de peatră, sănătoasă ca o veche cetățue; deși terenul e mlăștinos, hanul are zidurile și beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoiu de pe scaun, întinzându-și membrele amortite; el cătă lung în zare către Răsărit, nici pomeneală de diligență.

«Nu vine, ți s'a părut...» răspunse el balabustei, și se lăsă iarăși jos.

Foarte trudit, omul își încolăcește brațele pe masă și-și așează pe dânsule capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă fața mlaștinilor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, și gândul începù să depene pe fusul conștiinței bolnave, mai rar și tot mai rar, înmuind treptat formele și colorile închipuirilor... Gheorghe... noaptea Paștelui... *goi tâlhar*... Iași... o crășmă în miezul târgului... o dughiană, veselă, care merge bine... sănătatea...

Și ațipi....

....Sura lipsește cu copilul de mult de-acasă. Leiba iese în ușa dughenii, să se uite în calea ei. Pe ulița mare e o circulație vie, o neîntreruptă fâșiitură de roate, acompaniate de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulația se oprește, și din spre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând și strigând foarte mișcați. Mulțimea pare că escortează pe cine-vă: sunt militari, o streajă, și fel de fel de public; la toate ferestrele caselor, la toate ușile dughenelor se înghiesuesc privitori curioși.

«Aha! gândește-te Leiba, au pus iar mâna pe un tâlhar!»

Cortejul se apropie. Sura se deslipește din mulțime și se urcă lângă Leiba, pe treptele cărșmei.

— Ce e, Sură? întreabă Zibal.

— E un nebun scăpat de la Golia.

— Să închidem dugheana, să nu dea peste noi.

E legat acum bine, dar adineauri scăpase. S'a bătut cu toți soldații... Pe un jidan pe care un *goi* răutăcios din mulțime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a mușcat de obraz.

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos, privește Sura cu copilul în brațe. —

Este adevărat un nebun furios, pe care-l țin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii îi sunt strâns legați unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o chereștea uriașă: un cap ca de taur, părul negru stufos, barba și mustățile aspre și bătoase. Prin cămașa-i sfâșiată de luptă, se vede peptul lat, acoperit ca și capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale, gura-i plină de sânge, și stupește mereu firele, pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.

Toată lumea s'a oprit... De ce?

Jandarmii desleagă mâinile nebunului. Mulțimea se dă într'o parte făcând un loc larg împrejurul lui, nebunul dă un ocol cu ochii și-și oprește privirile, care ard, spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede glonț pe cele trei trepte și, într'o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stângă pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere, că le confundă, ca pe două ouă moi...

Un sgomot s'auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două tigve smăcinate una de alta.

Leiba cu inima înnodată, ca un om ce cade dintr'o nemăsurată înălțime, dete să țipe:

«O lume întregă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!»

Dar glasul mut nu se supuse voinței.

«Scoală jidane!» strigă cine-va trosnind tare cu o nuiă pe masă.

«Proastă glumă!» zise Sura din pragul crâșmii, «să sperii așa omul din somn, țărănoiu mojic!»

Leiba sări drept în picioare.

«Te-ai speriat, jidane?» întrebă râzând glumețul. Dormi la nămiază, ai?... scoală că-ți vin mușterii, sosește harabaua poștei.»

Și, după prostul său obicei, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în brațe, să-l gădele.

«Lasă-mă 'n pace! strigă hangiul, smucindu-se și imbrându-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă în pace *trifene goi*.»

Diligența sosește în sfârșit cu aproape trei ceasuri de întârziere. Sunt doi călători care se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeași masă.

Din convorbirea călătorilor se lămuriă bine întârzierea. La tactul de mai sus al poștii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorât ținea și schimbul cailor. Tâlharii îi furase, și, până să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuse cercetă în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Dacă nu s'ar fi găsit casa prădată, s'ar fi crezut că a fost o cruntă răsbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminați se povestesc câteodată executări de așa absurdă sălbăticie.

Leiba tremură, scuturat de un puternic acces de friguri și ascultă aiurit.

Apoi urniă cevă, care trebuiă neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasageri erau doi studenți, unul în filosofie, altul în medicină: mergeau să petreacă sărbătorile în orașelul lor natal. Între ei se încinse o înaltă dezbateră academică despre crimă și cauzele ei, și, dacă trebuie să fim dreți, medicinistul eră mult mai bine preparat decât filosoful.

Atavismul..... alcoolismul cu urmările-i patologice..... de formarea..... paludismul..... apoi nevroza! — Atâtea și atâtea cuceriri, ale științei moderne..... Dar cazul de reversie!

Darwin..... Haeckel..... Lombroso.....

La cazul de reversie, conductorul face niște ochi mari, în care strălucește o profundă admirațiune pentru cuceririle științei moderne.

«Este evident», adăogă medicinistul. «De aceea criminalul propriu zis, luat ca tip, are brațele peste măsură lungi și picioarele preă scurte, fruntea îngustă și turtită, osul occipital tare desvoltat, chipul lui e de o caracteristică asprime și bestialitale, bătătoare la ochii deprinși: e un rudiment de om, e, cum am zice, fiara care de abiă de curând a reușit

să stea pe labela dinapoi și să-și ridice capul în sus, spre cer, către lumină!»

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoțiune, după o bună ospățare cu un vin așa de bine născut și așa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o cădere de frază de o nuanță lirică, fie chiar din partea unui medicinist, șade bine!

Entusiastul tânăr, între Darwin și Lombroso, găsisese vreme sămiroasă și puțin Schopenhauer — «spre cer, către lumină.»

Zibaleră departe de a fi priceput «luminoasa» teorie. Pentru întâia oară, poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoliau așa de înalte vorbe, așa de nobile subtilități de gândire.

Ceeace pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât conferențiarul, eră ilustrațiunea izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoștea în carne și în oase, eră portretul lui Gheorghe. Acest portret din care până adineaori rețineă numai trăsurile fundamentale i se redeșteptase acum în spirit cu o perfectă palpabilitate, până în cele mai neînsemnate amănunte.

Diligența eră departe. Leiba o urmărise până ce, cotind la stânga, ea se perduse pe după deal. Soarele scăpătase și el după dealul de la apus, și seara începeă să painjenească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorît, se puse să rumege în minte tot ce auzise ... În tăcerea nopții, pierduți în întuneric, un bărbat, două femei și doi copii fragezi, smulși fără veste din brațele binefăcătorului somn de mâna fiarei cu chipul omenesc și jerfiți unul câte unul. Țipetele nebune ale copilului rățezat de junghiul, care-i despică pânțele... Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fie ce gălgăitură de sânge, o horcăeală surdă... Și cea din urmă jertfă care, năucită într'un colț, asistă la toate astea, așteptându-și rândul.... Procesul mai grozav decât execuțiunea, jidanul fără apărare în mâna *goilor*... țestele prea slabe pentru mâinile năpraznice ale nebunului de odinioară.

Buzele lui Leiba, albite de friguri, urmau mașinal gândul, tremurând repede. O scuturătură puternică îl apucă dintre spete: el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

«Fără îndoeală»—gândește Sura—«Leiba nu e bine de loc,

e tare bolnav; Leiba are «idei la cap....» Căci ce înțeles poate avea tot ce face el de câteva zile și mai ales ce a făcut astăzi?

«Crâșma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvia *șabăsul*. De trei ori au bătut mușterii în ușa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute, să le deschiză. La fiecă bătae, el a tresărit și-a oprit-o șoptindu-i încet și cu ochi sperioși:

«Nu te mișcă... Nu voi să între *goi* aici.» El a trecut apoi sub gang și s'a pus s'ascută pe treapta de piatră a pragului securea de tăiat lemne. Tremură, de nu se poate ținea pe picioare, și nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijitor decât toate, el, Leiba, la întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru și a trimis-o să se culce, poruncindu-i să stingă numaidecât lumina. Deocamdată ea s'a împotrivit, dar așa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa cu toată obida, a trebuit să se supună resignându-se, să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări».

Sura a stins lampa, s'a culcat și acum doarme.

Femea avea dreptate... Leiba e în adevăr bolnav.

E noapte deplină. Zibal șade de mult pe pragul, ce dă în gang, și ascultă... Ce?

Sgomote nehotărîte vin din depărtare, par'că sunt tropote de cai, bubuituri de maiu înfundate, convorbiri misterioase și agitate. O încordare înaltă a atenției ascute simțirea auzului în singurătatea nopții: când ochiul e dezarmat și neputincios, auzul par'că luptă să și vază.

Dar nu e părere... Pe drumul, care abate din șosea încoace, se aud venind pași de cai. Zibal se scoală și vrea să se apropie de poarta mare a gangului: poarta este bine închisă cu o bârână grea deacurmezișul, ale cărei căpătâie stau în câte o bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui, face o scârțâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci și rămâne în colțuni. Așa, fără vreun sgomot apreciabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai când călăreții trec prin dreptul ei, în pasul cailor. Dânșii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n'apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

«S'a culcat de vreme.

— Dar dacă o fi plecat ?

— I-o veni rândul al'dată... Dar eu aş fi vrut...»

Nu se mai poate înţelege nimica ; oamenii aceia s'au prea depărtat.

De cine era vorba ?.. Cine să se fi culcat sau să fi plecat ?.. Cui o să vie rândul al'dată ?... Cine era acela, care ar fi vrut altcevă ? Şi ce altcevă voiă acela ?... Şi ce căutau pe drumul de lături — un drum pe care nu intră cinevă decât anume ca să se abată la han ?

O sdrobitoare oboseală apăsă pe umerii lui Zibal...

«Să fie Gheorghe ?»

Leiba simţi că i se sting puterile şi se așeză la loc pe prag. Intre frânturile de gânduri, ce se rostogoliau în capul său, el nu putu prinde un gând întreg, o hotărîre... Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit şi aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină ; fitilul e aşă de jos lăsat, încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă ; numai prin grația mașinei apar de jur împrejur niște bendițe verticale foarte subțiri de o lumină aproape cu totul moartă...

Dar este destul, pentru ca să vază bine în unghiurile cunoscutе ale dughenii... A ! e cu mult mai mică deosebirea între soare și cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta și întunericul orb.

Ceasornicul țacăniă în părete. Sgomotul acesta monoton supără pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe limba, ce se legănă, și-i stinse mișcarea. Gura lui eră uscată. Ii eră sete. Spălă un păhăruț în cada cu trei picioare de lângă tarabă și voi să-și toarne rachiу bun dintr'un șip ; dar gâtul șipului începū să clănțânească tare, pe buzele paharului. Aceste sunete erau și mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voința lui de a-și birui nervozitatea, nu avū mai mult succes.

Atunci renunță la pahar, lăsându-l să cază domol în apă și înghiți de câteva ori din șip. Puse după aceasta la loc șipul, care, atingând scândura, produse o ciocnitură de speriat. Un moment se opri, înneecat de această impresie. Apoi luă lampa și o puse pe firida ferestrei, care da în gang : pe poartă, pe pavea și pe zidul din potrivă al gangului se zugrăviră niște bande late de o lumină cu prea puțin mai desă decât o închipuire.

Zibal se așează iar pe prag, întinzându-și urechea la pândă... Clópote în deal... toacă pentru înviere... Care va să zică a trecut de miezul nopții; ne apropiem de ziuă... A! dacă ar trece și restul acestei lungi nopți, ca jumătatea întâia!

...O trosnitură de nisip strivit sub talpă!... Dar el e în colțuni și nici n'a mișcat măcar piciorul... A doua trosnitură, mai multe. E de sigur cinevâ afară aci, foarte aproape. Leiba se scoală, apăsându-și pieptul cu mâna și căutând să întoarcă înapoi un nod rebel, ce i se ridică în gât.

...Sînt mai mulți oameni afară... Gheorghe... da, e ticălosul *goi*... da, a bătut în deal ceasul învierii.

Goi vorbese încet :

«Dacă-ți spun eu că doarme. Am văzut, când a stins lumina ».

— Mai bine, prindem cuibul întreg.

— Poarta o deschid eu: îi știu meșteșugul... Să-i croim ferestruica... Bârna trece pe aici...»

Și se simțiră pipăiturile cu care omul de afară măsură distanța pe lemn...

Un sfredel mare se aude rozând țesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar... Zibal are nevoie să sa razeme: el se sprijinește în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acopere ochii.

Atunci, printr'un capriciu neexplicabil al intinelor jocuri, se produse în urechea omului din năuntru foarte tare și lămurit :

«Leibă, sosește diligența!»

Eră neîndoios glasul Surei... o caldă rază de speranță... un moment de fericire... Este iar un vis!... Dar Leiba își trage repede mâna stângă: vârful instrumentului pătrunzând de partea asta, l-a înțepat în palmă.

A mai gândi la scăpare?... absurd....

În creerul, care ardeă, imaginea sfredelului luă diște dimensiuni ne mai închipuite. Unelta, învărtindu-se mereu, creștea la infinit, și borta deveniă tot mai mare și mai mare, așa de mare în sfârșit, încât în cadrul ei rotund, monstrul putea s'apară, în picioare fără să se aplece. Ceeace se petrecea în acel creer ieșiă din sfera gândirii umane: viața se ridicase la o treaptă de exaltare, din care toate se vedeau,

se auziau, se pipăiau enorme, de proporții haotice... Lu-crarea din afară urmează cu metodă și stăruință. Leiba a văzut acum de patru ori pe rând dintele răsucit de oțel, pătrunzând în partea lui și retrăgându-se înapoi afară.

«Amu adu herestreul...» zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herestrău trece prin borta întâia și începe să ronțăie în mișcări dese și regulate... Planul eră ușor de înțeles: patru borte în patru unghiuri ale unui patrat; între ele herestrăul trage liniile; în centrul pătra-tului s'a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul deslipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară; prin golul rămas, o mână puternică se introduce, apucă bârna, o dă într'o parte și... *goii* sînt la Leiba în casă.

Și acelaș sfredel, peste câteva minute, are să fie instru-mentul caznei lui Zibal și a tuturor ai lui... Doi găzi or să țină victima restignită jos, și Gheorghe, cu genunchii pe pantecele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s'o oprească din svâcniturile-i ne-bune și e'o țintuească pe loc.

O sudoare de moarte scaldă tot corpul lui Zibal; omul se înmuiè din încheeturi și încet se lăsă să cază în genunchi, ea o vită ce-și pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pă-trunsă că de acum ea însăși trebuie să se părăsească pe ea însăși.

«Da! s'o țintuească pe loc!»... gândi el perdut... «da! s'o țintuească pe loc!»

Și rămase tâmpit cu ochii holbați pe lumina de la fe-reastră... Câtevâ momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

«Da! repetă el cu un surâș fieros, da! s'o țintuiască pe loc!»

Se petrecu atunci în ființa acestui om un fenomen ciudat, o completă răsturnare; tremurătura lui se oprî, abaterea dispărû, și figura-i descompusă, de-o atât de îndelungată criză, luă o bizară seninătate.

El se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și pu-ternic, care pornește la o țintă lesne de ajuns.

O linie, între cele două puncte superioare ale patratului,

eră pe sfârșite. Leiba se apropië curios, să vază jocul uneltei. Surâsul său se caracteriză acum și mai tare. Mișca din cap, ca și cum ar fi zis :

«Mai am încă vreme».

Herestrăul roase cele din urmă fibre de lângă borta, către care tinsese, și începù lucrul între bortele inferioare.

«Mai sunt trei», gândi Leiba și, cu precauția celui mai încercat vânător, intră binișor în dugheană. Căută sub tarabă, luă cevă, eși înapoi cu acelaș tact, ascunzând obiectul ce-l ținea în mână, ca și cum se temeă de indiscreția zidurilor, și se duse în vârful degetelor la poartă.

Dar cevă grozav! Lucrarea de afară s'a oprit cu desăvârșire... nu se mai simte nimic.

«Ce-i asta?... să fi plecat?... s'a dus?» fulgeră prin mintea omului din năuntru. Și, la această închipuire, el își mușcă buza de jos, cuprins de o nepomenită dezolare...

«Ha! ha!» — fusese o urită amăgire; lucrarea începe din nou, și el se punea a o urmări cu bătaile de inimă a celui mai cald interes. Hotărît, omul nostru eră muncit de-o neînțeleasă dorință de a vedeă lucrul cât mai degrabă sfârșit.

«Mai iute, *goi!*» gândi Leiba cu nerăbdare... «mai iute!»

Acum se auziă iar clopotele în deal.

«Mai iute bre, ne-apucă ziua!» zise un glas de afară, imboldit par'că de voința omului din năuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Încă puține mișcări și toate punctele pătratului sunt unite.

În sfârșit! Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colțuri... O mână mare și vânjoasă intră...

Până s'ajungă însă bârna pe care o caută, se aud două răcnete, pe când Zibal înfășură cu putere căpătâiul liber al lațului de butucul de la ușa gârliciului...

Lațul eră ingenios combinat : o frânghie lungă legată cu un căpătâi de un butuc ; la o lungime potrivită, pe locul, de unde eră să dispară patratul scobit, un ochiu pe care cu luare aminte, Leiba îl ținea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ținea strâns celălalt căpătâiu. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului și apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber cu o smucitură supremă, trase înăuntru brațul întreg.

...Intr'o clipă operația fusese gata...

Două răcnete o însoțiseră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna eră «țintuită pe loc».

Se auziră apoi pași depărtându-se grabnic. Tovarășii lui Gheorghe părăsiau lui Zibal prada prinsă cu atâta isteție.

Jidanul se repezî în dugheană, luă lampa și, cu o învățtură sigură, ridică fititul sus de tot: lumina captivă între gratii eși deasupra veselă și victorioasă, redând viață hotărîtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang, tâlharul gemea greu; după încordarea brațului se vedeă că renunțase la o inutilă sbuciumare. Mâna eră umflată, și degetele încovoiate părea că vor s'apuce. Jidanul apropiè de ea lampa.— Un fior: frigurile se întorceau iar. — Aplecă lumina prea aproape, încât, tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte. O crispație a degetelor se produse urmată de un vaet surd.

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări... prin ochii lui scăpărase o inspirație excentrică. Incepù să râză cu un hohot care sguduî bolta gangului, și intră repede în dugheană.

Mijă de ziuă.

Sura se deșteptă deodată... par'că auzise prin somn niște răgete îngrozitoare... Leiba nu eră în odae. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat și făcù lumină. Patul lui Leiba eră nedesfăcut. El nu se culcase de loc. Unde eră? Femeea își aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din față se plimbă un stol de lumini mici și vioae, care se mișcau, săltau, acî ascunzându-se, acî ivindu-se iarăși... Ieșiau *goii* de la înviere. Sura deschise o leacă fereastră; atunci auzî gemete înfundate la poartă. Infiorată, coborî iute pe scărișică. Gangul eră luminat. Ieșind pe prag, femeea fu isbită de o grözavă priveliște.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genunchi și cu barba rezemată în mâni, stă Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar urmări să prinză un secret subtil al naturii, ce de mult îi scapă și-l necăjește, Zibal ține ochii ațintiți asupra unui lucru spânzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare de Paști.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere

a mâinii, ce de sigur nu l-ar fi cruțat pe dânsul.—El n'auzise urletele de-afară ale nenorocitului : erà acum prea interesant ce vedeà, ca să mai și auză. Zibal urmărise, cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi, amorțea cuprinzându-le încet pe unul câte unul — erau par'că labele unui gândac care se sgârcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțelenesc sub jocul unui copil crud.

Erà sfârșit. Mâna coceà și se umflă încetinel fără mișcare. Sura dete un țipăt.

«Leiba !»

Zibal îi făcù semn să nu-l deranjeze... Un miros gras de carne arsă se răspândià în gang, o fâșiitură se auzi și mici plesnituri.

«Leiba ! ce e ?» repetă femeea.

Se făcèa ziuă bine... Sura se aruncă și trase bârna. Poarta se deschise de perete, târând trupul lui Gheorghe spâzurat de brațul drept. Mulțimea sătenilor, toți cu făcliuțele de Paști aprinse în mâni, năvăli înlăuntru.

«Ce e ! ce e ?»

Indată înțeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse până aci nemișcat, se ridică grav în picioare. El își făcù loc să treacă, dând cu liniște lumea la o parte.

«Cum a fost pricina, jidane ?» întrebă unul.

— Leiba Zibal, zise hangiul cu tonul înalt și cu un gest larg, merge la Iași să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan... Leiba Zibal este *goi*... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Cristos !»

Și omul plecă încetinel spre Răsărit, la deal, ca un călător cu minte, care știe că la un drum lung nu se pornește cu pasul pripit.

Analiză. 1. Comparând această compoziție cu poeziile epice de până acum, observăm că se aseamănă cu ele prin faptul că narează o acțiune, și că prin această acțiune dă întrupare unui puternic sentiment.

Acțiunea este: prinderea și uciderea criminalului Gheorghe de către fricosul ovreiu, bolnav de friguri, Leiba Zibal, care se așteptă să fie omorît. Iar sentimentul este teribila frică

a lui Zibal, și care înnebunește din această pricină. Această compoziție dar, deși după formă se pare că e prozaică, în realitate este o puternică operă poetică, și anume o operă poetică epică, deoarece sentimentul ce-i servă de fond este intrupată într'o acțiune povestită.

2. Se deosibește însă de celelalte feluri de poezie epică mai întâi prin *formă*, căci e lipsită de elementul simetric, stilul este sărac în figuri, materialul limbii este plin de neologisme, iar construcțiile propozițiilor și frazelor sunt aproape prozaice.

În al doilea rând, se deosibește în privința conținutului prin mulțimea amănunțelor privitoare la ceea ce petrece, în sufletul personagiilor mai înainte de a-i pune să lucreze adică prin amănunțimea și dezvoltarea analizei psihologice. Poetul ne arată toate împrejurările, care puteau să influențeze și să mărească frica lui Leiba Zibal, și îmbogățește astfel un conținut care altminteri ar fi putut fi redat printr'o scurtă baladă. Cu alte cuvinte *motivarea* faptelor ocupă un loc foarte însemnat în desfășurarea conținutului și trădează din partea autorului o preocupare constantă de a ne face să credem că acțiunea ce ne povestește s'a întâmplat în *realitate*. Deși conținutul este imaginar, poetul vrea să ni-l arate că e *real*, nu numai prin mișcarea și viața ce cuprinde, dar și prin împrejurările exterioare în care se întâmplă. E dar o compoziție poetică analitică și realistă a unei întâmplări fără importanță generală, — adică o *nuvelă*.

Teorie. § 36. Se numește *nuvelă* o operă poetică epică, în care poetul întrupează un sentiment prin ajutorul unei acțiuni fără importanța, ale cărei momente el le motivează așa de cu amănuntul, încât ne dă iluzia că lucrurile așa au trebuit să se întâmple în realitate.

Spre a putea exprima acest conținut, novelistul întrebunțează vorbirea liberă caracteristică prozei, și un stil și-o limbă care s'apropie de limba și stilul compozițiilor prozaice.

Exercițiul LIII. Să se analizeze fondul poetic precum și forma acestei nuvele, după următorul plan :

A. Introducere.

În două feluri se excită emoțiunea cititorilor prin povestire : 1) prin înlănțuirea exterioară și verosimilă a faptelor 2) și prin motivarea adâncă a înlănțuirii lor. Aceasta din urmă se face de autor prin analiza psihologică. Importanța «Făcliei de Paști» din acest punct de vedere și importanța analizei unei asemenea opere.

B. Tractarea.

I. Fondul poetic.

1) *Fondul*: Stabilirea sentimentului fundamental cu deosebitele lui faze și transformări.

2) *Conținutul*: Rezumarea deosebitelor momente ale acțiunii, prin ajutorul căreia autorul întrupează sentimentul său. Realismul lor.

b) Caracterele. Analiza caracterului lui Zibal. Motivarea stării lui sufletești. Realismul acestor motivări.

c) Studiul interesului. De ce nuvela este deopotrivă de interesantă și pentru un creștin și pentru un evreu, fără ca autorul să fie învinuit de părtinire. Obiectivitatea artistică a lui Caragiale.

II. Forma.

1) Limba autorului: defectele și calitățile ei. Întru cât se justifică neologismele și construcțiunile științifice ce întrebunțează.

2) Stilul propriu zis și observații asupra compoziției (cum dispune părțile compoziției, cum le înlănțuește).

3) Potrivirea dintre fond și formă. Citarea unor pasagii remarcabile și explicarea frumuseților lor.

C. Concluzie.

Valoarea literară «Făcliei de Paști».

7. ROMANUL

56. QUO VADIS

de

H. Sienkiewicz (Sinchievici)

Henric Sienkiewicz s'a născut la 1846 în Polonia. El a scris o sumă de romane. Acesta din urmă, „Quo vadis“, a asigurat autorului un renume european. El a fost tradus în mai toate limbile europene.

I. Expunerea pe scurt a conținutului.

Eră pe vremea lui Neron, vestitul împărat roman, care a lăsat în istoria omenirii pagine pline de sânge. Petronius, unul din favoriții lui Neron, om învățat, critic de gust și om foarte bogat, stă de vorbă cu nepotul său Marcus Vinicius, un tânăr tribun militar, care se întorsese, încărcat de glorie, dintr'o expedițiune din Asia și voiă acum să se stabilească la Roma. El povestește unchiului său cum trăise, de când plecase de acasă și, între altele, îi destăinuiește că a văzut o fată care-i place foarte mult. Făcându-i multe laude, decide pe Petronius să meargă s'o vadă. Ea locuia în casa unui nobil roman, Aulus, om bogat, dar puțin iubitor de viața sgomotoasă a orașului. Petronius îl cunoșteă foarte bine, dar nu se ducea pe la dânsul, pentru că eră o persoană care nu făcea parte din «curtea» împăratului și mai ales pentru că se șoptia că soția lui, Pomponia, este creștină. Acest lucru se consideră ca o mare decădere, căci creștinii erau socotiți drept o sectă de sălbatici, ființe fără inimă, care omoară copii, ca să le ia sângele, care dușmănesc omenirea întreagă și vor s'o distrugă.

Tânăra, care atrăsese privirile lui Vinicius, se numia Ligia și eră fca unui rege Ligian, luată ca ostatică în timpul luptelor și rămasă apoi la Roma. Crescută cu multă dragoste de Pomponia, ea o iubiă, ca pe mama ei, și trăia în casa bunilor Romani, mulțumită ca în casa ei părintească.

Plecând de la Aulus, Petronius cearcă să potolească pornirea lui Vinicius, care ar fi voit să ia în căsătorie pe Ligia, și-l convinge, că, după obiceiul bogaților și puternicilor Romani de pe atunci, puteă să o ia în casa lui, fără să se căsăto-

rească cu dânsa, ca una ce nu erà Romană. Ii făgăduiește că va găsi un mijloc ca să i-o dea în stăpânire.

Petronius se duce la Neron și-i destăinuiește că în casa lui Aulus se află o tânără ostatică și, conform obiceiurilor, ea trebuie să locuească în palat. Neron o va dăruî lui Vinicius, care va trimete sclavi, ca s'o ia și să i-o aducă acasă.

Adânc întristată, Ligia părăsește împreună cu un sclav credincios, Ursus, pe aceia care o iubise, ca niște adevărați părinți. Curând participă la un mare banchet dat la palat și e bucuroasă că află acî lângă dânsa pe Vincius, pentru care aveà oarecare simpatie. Banchetul degenerază însă într'o adevărată orgie. Toți commesenii se îmbată și cad pe sub mese. Insuși Vincius uită respectul ce datorîa tinerei fete, ba-i spune că va fi roaba lui, căci i-a dăruit-o Neron. Ea leșină de spaimă și credinciosul Ursus, care avea o putere uriașă și care o păzià stând în rândul sclavilor, o ridică și fuge cu dânsa, ducând-o în apartamentul ei din palat.

În noaptea hotărîta ca să fie dusă la Vinicius acasă, Ursus, care erà creștin, se unește cu alți creștini, atacă lectica lui Vinicius, în care se află Ligia, și, după ce omoară pe doi sclavi, o duc și o ascund în casa unui creștin.

Disperat, Vinicius cercetează în toate părțile, ajutat și de Petronius; dar nu află nimic. După multă vreme, o sclavă a lui Petronius află pe un grec Chilon Chilonides, care făgăduiește că o va găsi.

Acest grec, un dibaciu șarlatan, se strecoară printre creștini se dă el însuși de părtaș al doctrinei lor și, în fine, află unde este ascunsă Ligia.

Intr'o noapte Vinicius, însoțit de un gladiator vestit pentru puterea lui și de Grecul Chilon, merge la casa bătrânului creștin, unde erà fata. Vinicius intră în casă să ridice pe Ligia, lăsând pe gladiator să ucidă pe Ursus. Acesta însă, fiind mai tare, omoară el pe gladiator și, scăpând pe stăpâna sa, rănește greu pe Vinicius. Acesta erà să fie chiar omorît, dacă Ligia nu l-ar fi scăpat; ba chiar îl ținù în casă și-l îngrijî, până se făcù bine de loviturile ce primise.

În acest timp, sufletul lui Vinicius se schimbă cu totul. El vede că tot ce spunea lumea despre creștini este fals, că

din contră, ei sunt oameni buni, iubesc și ajută pe semenii lor, ba chiar au o doctrină imposibil de priceput de către un Roman: să faci bine și celui ce-ți face rău. Iubirea lui crește; dar și Ligia simte că îl iubește. Neștiind însă ce să facă, se consultă cu mai mulți bătrâni și părăsește casa; astfel că Vinicius, când se face bine și se duce la locuința lui, nu mai știe nimic despre dânsa.

El încearcă s'o uite în petreceri. Neron dădeă serbări felurite, toate de o strălucire extraordinară. Petronius și Vinicius luau parte și ei; dar tânărul tribun militar nu mai află nici un farmec în viața de la curte. Gândul îl poartă mereu către Ligia și mult îi pare rău acum de tot ceea ce făcuse. Incepe s'o caute din nou cu dorința de a o luă de soție. Pentru acest scop, începe a se introduce printre creștini, cunoaște pe apostolul Petre, și acesta îl conduce însuși la față, zicându-le: «Iubiți-vă în Domnul Nostru Cristos; căci nu e nici un păcat în dragostea voastră.»

Acum căsătoria e hotărâtă și totul părea că pregătește o fericire nemărginită pentru Vinicius. Iată însă că Neron se hotărăște să plece pentru câtvă timp la Antium. Vinicius e nevoit să urmeze și el pe împărat.

La Antium, toți nobilii adunați în jurul lui Neron petreceau în serbări artistice și literare date de împărat, care se credeă un mare cântăreț și care lucră la o poemă epică «*Troiada*». Necazul lui eră însă că nu văzuse niciodată un oraș arzând și nu va aveă model ca să descrie incendiul Troiei. Tigelin, prefectul pretoriului, care căuta prin tot felul de lingușiri să-și păstreze favoarea Cezarului, pe care credeă că i-o dispută Petronius, propune să se dea foc orașelului Antium; dar părerea lui e respinsă, căci nu puteă fi nimic grațios în incendiul unui orașel.

Atunci Tigelin pleacă pe ascuns la Roma și poruncește să se dea foc capitalei însăși din mai multe unghiuri. Marea cetate se aprinde, devine un ocean de flacări. Neron e înștiințat, și pornește cu toată curtea să vază acest măreț spectacol, se oprește la o depărtare oarecare și, din susul unei estrade, înadins construite, contemplă cum arde Roma.

Vinicius, cum află de focul din Roma, pleacă nebun călare, ca să vază ce s'a întâmplat cu logodnica lui. Cu mare

greutate străbate până la locuința ei, dar n'o află acolo. Disperat, o caută în toate părțile, găsește pe apostolul Petre în niște catacombe, unde făcea rugăciuni împreună cu alți creștini. Acesta îl duce la o casă mică afară din oraș, unde se află Ligia. Aci Vinicius, în sufletul căruia pătrunsese încet, încet toate învățăturile religiei celei nouă, primește botezul și devine creștin.

Fericirea se arată acum ochilor lui Vinicius; dar acum se pregătesc pentru dânsul alte nenorociri mult mai mari.

Poporul din Roma, rămas acum fără case, striga în contra împăratului pe care-l consideră drept autorul incediului. Această situațiune trebuia însă înlăturată cu orice preț, trebuia găsit neapărat un alt vinovat. Atunci Tigelin propune lui Neron să răspândească știrea că creștinii sunt autorii incediului.

Această acuzațiune se răspândește, ca fulgerul, prin oraș, și toți locuitorii încep să strige: «Moarte creștinilor»!...

Bucuros că înlăturase pericolul lui personal, Neron dă poruncă să prinză pe creștini. Prefectul Tigelin, cu ajutorul lui Chilon Chilonides, află locuințele lor și aruncă în închisorile cetății un mare număr de creștini, între care și pe Ligia și pe credinciosul ei servitor Ursus.

Câte n'a încercat Vinicius ca s'o găsească și ca s'o scape? A izbutit de câtevă ori să pătrună în închisoarea în care se află logodnica lui; de câtevă ori a fost aproape s'o libereze; dar niciodată n'a ajuns la sfârșit bun. Se pareă că e scris să urmeze și ea soarta creștinilor celorlalți: să piară în cine știe ce chinuri groaznice cu prilejul spectacolelor, pe care Neron, pentru împăcare spiritelor le promisese locuitorilor Romei.

Spectacolul, promis de către împărat, eră așteptat cu nerăbdare de tot poporul Romei. Se pregăti un amfiteatru mare și aci se deteră pradă leilor, se restigniră un mare număr de creștini. Vinicius eră silit să fie față la toate aceste grozăvii, și inima lui tremură de teamă să nu vază și pe Ligia printre cei ce se sfâșiau în arenă. Silit să privească eră și Chilon trădătorul, care acum devenise bogat cu banii, ce i-i dase Tigelin. Conștiința însă îl muștră adânc de

ce făcuse și la fiecare reprezentațiune erà apucat de un acces de nervi și leșină.

În fine, veni și rândul Ligiei. Legată pe un taur fioros, ea apărù în arenă. Ursus trebuiă să se lupte cu taurul. Dar Ursus aveà o forță extraordinară: el apucă animalul de coarne și-i rupse capul în două. Erà cevà ne mai văzut, ne mai închipuit. Poporul, în aplauze, cerù iertarea triumfătorului. Cezarul nu avù ce face, iertă și pe voinicul Ursus și pe tânăra copilă, care erà leșinată de spaimă.

Astfel, Ligia, scăpată de moarte, fu dusă în casa lui Petronius, unde veni și Vinicius. De acì el aveà să plece cu dânsa în Sicilia. A trebuit să mai întârzieze câtvâ până ce sârmana tânără s'a mai întremat puțin de toate suferințele ce îndurase, de când fusese închisă.

În acest timp pieri și Chilon Grecul. La o petrecere sălbatică dată de Neron, când s'au luminat grădinile cu creștini cărora li se dau foc legați pe stâlpi și unși cu smoală, Chilon fuse așa de tare mustrat de conștiință de ceea ce făcuse, încât a strigat în gura mare lui Cezar: «Tu ești incendiatorul Romei!» I s'a dat o pedeapsă groaznică: i s'a tăiat limba și a fost pus la chinuri teribile.

Căutau acum oamenii împăratului și pe Apostolul Petre.

Acesta se ținù ascuns câtvâ timp și apoi fugi din Roma. Pe drum însă îi apărù Domnul Cristos.

— *Quo vadis, Domine!* (Unde te duci, Doamne?) îl întrebă Apostolul.

— Fiindcă tu părăsești poporul, mă duc la Roma ca să mă restignească a doua oară.

Petre căzù la pământ, lipsit de cunoștință. Când se deșteptă, se întoarse înapoi și în adevăr fu prins și executat.

Vinicius se duse cu soția lui, Ligia, în Sicilia; iar Petronius, căzut în disgrația lui Neron, își deschise vinele și muri împreună cu o sclavă care-l iubiă, numită Eunicia.

Romanul sfârșește cu moartea lui Neron, care, când a văzut că prin răscoala lui Galba a pierdut tronul, s'a sinucis exclamând: Ce artist mare piere acum!...

1) Cele mai frumoase pasagii din „*Quo Vadis*“:

Banchetul lui Neron. (Edițiunea franceză trad. Kozakiewicz și I. Janasz. 1900 pag. 64—82). Întâlnirea lui Chilon cu Petronius (pag. 126—135). Adunarea creștinilor (pag.

II. Observări analitice.

1. Sienkiewicz, în «*Quo vadis*», a studiat de-aproape anticitatea romană. Intregul cadru în care se petrece acțiunea este alcătuit conform cercetărilor științifice. Cine citește cartea, își face o idee pe deplin lămurită despre lumea romană din epoca dinastiei Iulia. Obiceiurile, credințele Romanilor, viața de la curte, petrecerile lor, toate detaliile cele mai mici se găsească în acest roman.

În cadrul acesta se dezvoltă acțiunea, care este condusă cu mare artă. Vinicius iubește pe Ligia. Conduc de ideile clasei, din care făcea parte, obișnuit cu desfrâul femeilor din lumea înaltă, el nu găsește nici o obiecțiune de făcut, când Petronius îi propune să o ia de concubină. Împrejurările ce urmează îl fac să se schimbe cu desăvârșire. După ce se poartă ca un nobil roman de la curtea lui Neron, vede cât de imorală este viața ce o ducea. Șederea în casa cea săracă unde-l îngrijesc creștinii cu Ligia, îl face să înțeleagă sublimitatea credințelor creștinești și-l conduce fatal, împreună cu dragostea pentru fată, la convertirea în noua religie.

Persoanele principale sunt, afară de Vinicius și Ligia, Cezarul Neron, filosoful Petronius și grecul Chilon Chilonides.

Aceste figuri sunt desăvârșit zugrăvite.

Neron este în epoca cea rea. Trecuse vremea, pe care istoricii latini au numit-o *quinquennium Neronis* (cei cinci ani ai lui Neron), când condus de Seneca și de Bur el guvernă bine imperiul. Îl aflăm în romanul nostru, după ce omorise pe Britanicus și pe mama sa Agripina, adică în perioada de adevărată nebunie. Pentru el, lumea întreagă nu este creată decât spre a-i îndeplini plăcerile și caprițiile. Se crede mare artist, se ia la întrecere cu cântăreții, se coboară între gladiatori, e doritor să primească cununi la jocuri, voiește să iasă întâiul la întrecerile cu carul. Inconjurat de Au-

192—200). Vinicius pentru prima dată înțelege sublimitatea doctrinei creștine (pag. 234—242). Serisoarea lui Vinicius către Petronius (264—270). Serbare din grădină (pag. 292—297). Discuțiunea despre păgânism și creștinism (pag. 323—331). Incendiiul Romei (pag. 392—395). Circul. Creștinii dați pradă fiarelor (pag. 494—514, 523—539). Arderea creștinilor (pag. 558—569).

gustani, oameni care-și păstrează situațiunea lor numai prin lingușirile cele mai josnice ce-i adresează, el vrea să i se admire toate mișcărilor, toate vorbele.

Filosoful Petronius face și el parte din ceata lingușitorilor; dar el ne este simpatie, căci este onest și nu este crud. Negreșit, ideile, credințele, obiceiurile, ce vedem la el, sunt streine de noi; dar el ne înfățișează ceea ce erà mai bun în acea lume coruptă și crudă. Ironia care se ascunde sub fiecare frază în care aduce o laudă lui Neron, ni-l arată din primele pagini superior tuturor curtezanilor. Ne explicăm foarte ușor ascendentul, ce el are asupra împăratului, și gelozia lui Tigelin, care voește să-l piarză cu orice preț. Vedem însă de departe că, în lupta aceasta, victoria trebuie să fie a acestuia. Petronius, deși roman, aveà în firea lui ceva care l-apropià de firea creștinească: erà lipsit de energie și nu iubià cruzimea; de aceea nu profită de momentele, în care ar fi putut să ia locul lui Tigelin, căci se gândià la violențele pe care ar fi trebui să le născocească. Nu el ar fi putut să stăruie de împărat ca să trimită la moarte pe creștini. Deși nu le aprobà doctrina, îi socotià cameni de treabă și, dacă nu i-ar fi fost teamă că supără pe Cezar, nici nu s'ar fi dus la cire să-i vază murind.

Pentru Petronius, viața trebuie să se trăiască în plăcere. Omul să fie egoist. Să nu facă rău degeaba; să facă bine cui vrea și pentru cine are simpatie. El trăește cu mândrie și, cât timp poate să evite moartea, își calcă propriile lui convingeri, dacă e nevoie. Nu se teme însă de a-și pune capăt zilelor. Deaceea, e foarte natural în firea lui, ca să fi asistat la cruzimile lui Neron, pentru că-i erà frică de moarte și apoi să se sinucidă în mijlocul unui banchet, pentru că atunci nu mai erà scăpare și nu voià să-i lase lui Neron plăcerea de a-l fi văzut suferind. Scrisoarea pe care o adresează crudului împărat, în care-i spune că moare, ca să scape de cântecele și poeziile lui, este perfect potrivită cu caracterul său. Ea desăvârșește admirabila pictură a figurii lui Petronius.

Chilon Chilonides, acel târîtor, acel șarlantan, acel trădător al creștinilor, este un tip care trăește în fața noastră, care e zugrăvit cu atâta minuțiozitate în toate detaliile în-

cât par'că nu mai e o producere literară, ci o adevărată pictură. Curagiul, pe care-l capătă în mijlocul serbării lui Cezar este perfect explicat. După ce văzuse murind pe atâția creștini, după ce mai ales văzuse *cum* mor, sufletul lui se sdrobește, am zice în termeni de medicină, că suferă o criză nervoasă, și când acolo, între atâția creștini care ard, întâlnește pe doctorul Glaucos, căruia îi făcuse atâta rău și de care fusese cruțat, Chilon e prins de friguri și în aprinderea aceia strigă Cezarului că este un incendiator. Ceeace e mișcător în ființa lui și ni-l face simpatie la urmă e faptul că el, după ce acuză pe împărat, persistă în acuzarea lui și moare, ca un adevărat creștin.

2. Această acțiune care pune față în față lumea păgână și lumea creștină și ne arată tranziția în sufletul omenesc de la concepția uneia la a celeilalte, întrupează sentimentul de adâncă simpatie pentru viața creștinească. Autorul crează unele personaje ca să provoace sentimentul fundamental prin contrast; în celelalte el ne arată cum se săvârșește tranziția spre creștinism și cum, din egoiști, cruzi, desprețuitori pentru viața aproapelui și sclavi necondiționați ai plăcerii fizice, se prefac încet încet în oamenii iubitori de aproapele, blânzi și doritori de-o viață ideală. Tot interesul nostru în această prefacere se concentrează, și triumful ei este triumful propriului nostru suflet.

III. Concluziuni.

Comparând acest fel de compoziție ce are acest fond și acest conținut—cu novela, vedem unele asemănări. Și una și alta sunt compoziții narrative neversificate, într'o limbă și un stil care aduc cu proza. Și una și alta dau o precădere covârșitoare motivării faptelor, căutând să analizeze adânc stările sufletești ale personajilor și să ne dea cât mai mult iluzia realității, nu numai în privința adevărului cu care se manifestă deosebitele sentimente, dar și în privința împrejurărilor exterioare în care se produc. Romanțierii, care, ca Sienkievicz, întrupează sentimentul său într'o epocă istorică, au trebuit să facă studii serioase asupra ei; iar cei care își întrupează sentimentul lor într'o acțiune

ce se petrece astăzi, trebuie să studieze mai înainte bine împrejurările de loc în care o pune să se producă. Preocuparea de realitate și de motivare minuțioasă psihologică este dar comună novelei și romanului. Se deosebesc însă aceste două feluri de opere epice, prin faptul că acțiunea povestită în roman are o însemnătate mult mai mare, fiind în legătură cu viața unei societăți la un moment dat. Intr'aceasta, romanul se aseamănă cu epopeea. Se deosebete însă de ea prin faptul că, cu forma și conținutul pe care-l are, nu poate să întrupeze sentimentul de măreție, ce găsim în epopee.

Teorie. § 37. Se numește *roman* o specie de poezie epică, care are de fond un sentiment oarecare, ce se întrupează într'o acțiune în legătură cu viața unei societăți, și ale cărei momente sunt motivate cu deamănuntul, atât în ce privește stările sufletești ale personajilor, cât și în ce privește împrejurările, în care se desvoltă.

Exercițiul LIV. Să se citească și să se analizeze «*Lordul cel mititel*».

Exercițiul LV. Să se traducă în limba literară câte una din poeziile epice următoare:

57. APRÈS LA BATAILLE

de

Victor Hugo

Victor Hugo (1802—1885) este cel mai mare poet liric francez. A scris însă și drame, romane și poeme eroice, în care însă se simte prea mult lirismul. Totuși, uneori izbutește în narațiunile sale epice să fie destul de obiectiv. Un model este bucata ce cităm.

Mon père, ce héros au sourire si doux
 Suivi d'un seul housard qu'il aimait entre tous
 Pour sa grande bravoure et sa haute taille,
 Parcourait à cheval, le soir d'une bataille,
 Le champ couvert de morts sur qui tombait la nuit.
 Il lui sembla dans l'ombre entendre un faible bruit.
 C'était un espagnol de l'armée en déroute
 Qui se traînait sanglant sur le bord de la route,

Râlant, brisé, livide et mort plus qu'à moitié,
 Et qui disait: «A boire, à boire par pitié!»
 Mon père, ému, tendit à son housard fidèle
 Une gourde de rûhm qui pendait à sa selle,
 Et dit: «Tiens, donne à boire à ce pauvre blessé».
 Tout à coup, au moment, où le housard baissé
 Se penchait vers lui, l'homme, une espèce de maure,
 Saisit un pistolet qu'il étreignait encore,
 Et vise au front mon père en criant: «Caramba!»
 Le coup passa si près que le chapeau tomba
 Et que le cheval fit un écart en arrière.
 «Donne-lui tout de même à boire», dit mon père.

ERLKÖNIG

de

Goethe

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
 Es ist der Vater mit seinem Kind:
 Er hat den Knaben wohl in dem Arm,
 Er fasst ihn sicher, er hält ihn warm.

— Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?
 — Siehst, Vater, du den Erlkøng nicht?
 Den Erlenkøning mit Kron' und Schweif?
 — Mein Sohn est ist ein Nebelstreif.

«Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
 «Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir;
 «Manch' bunte Blumen sind an dem Strand,
 «Meine Mutter hat manch' gülden Gewand».

— Mein Vater, mein Vater und hörest du nicht,
 Was Erlenkøning mir leise verspricht?
 — Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind;
 In dürrer Blätter säuselt der Wind.

«Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn,
 «Meine Tøchter sollen dich warten schön;
 «Meine Tøchter führen den nächtlichen Reihn,
 «Und wiegen, und tanzen und singen dich ein.»

— Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort
 Erlkøning's Tøchter am düstern Ort?

— Mein Sohn, mein Sohn, ich seh' es genau,
Es scheinen die alten Weiden so grau.

«Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
«Und bist du nicht willig, so brauch' ich Gewalt».
— Mein Vater, mein Vater, jetzt fasst er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan.

Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Noth;
In seinen Armen, das Kind war todt.

DIE BÜRGERSCHAFT

de

Schiller

Schiller (1759—1805), este cel mai însemnat poet german după Goethe. E celebru mai cu seamă prin dramele sale.

Zu Dionys, dem Tyrannen schlich
Damon, der Dolch im Gewande;
Ihn schlugen die Häscher in Bande.
«Was wolltest du mit dem Dolche, sprich!»
Entgnet ihm finster der Wüterich.
— «Die Stadt vom Tyrannen befreien!»
— «Das sollst du am Kreuze bereuen»

— «Ich bin, spricht jener, «zu sterben bereit
Und bitte nicht um mein Leben;
Doch willst du Gnade mir geben,
Ich flehe dich um drei Tage Zeit,
Bis ich die Schwester dem Gatten gefreit;
Ich lasse den Freund dir als Bürgen
Ihn magst du, entrinn'ich, erwürgen»

Da lächelt der König mit arger List
Und spricht nach kurzem Bedenken:
— «Drei Tage will ich dir schenken;
Doch wisse, venn sie verstrichen, die Frist,
Eh' du zurück mir gegeben bist,
So muss er statt deiner erblassen,
Doch dir ist die Strafe erlassen.»

Und er kommt zum Freunde: — «Der König gebeut
 Dass ich am Kreuz mit dem Leben
 Bezahle das frevelnde Streben;
 Doch will er mir gönnen drei Tage Zeit
 Bis ich die Schwester dem Gatten gefreit,
 So bleib' du dem König zum Pfande,
 Bis ich komme zu lösen die Bande».

Und schweigend umarmt ihn der treur Freund
 Und liefert sich aus dem Tyrannen;
 Der andere ziehet von dannen.
 Und, ehe das dritte Morgenrot scheint,
 Hat er schnell mit dem Gatten die Schwester vereint,
 Eilt heim mit sorgender Seele,
 Damit er die Frist nicht verfehle.

Da giesst unendlicher Regen herab,
 Von den Bergen stürzen din Quellen,
 Und die Bäche, die Ströme schwellen;
 Und er kommt ans Ufer mit wanderndem Stab,
 Da reisset die Brücke der Strudel hinab,
 Und donnernd sprengen die Wogen
 Des Gewölbes krachenden Bogen.

Und trostlos irrt er an Ufers Land;
 Wie weit er auch spähet und blicket
 Und die Stimme, die rufende, schicket
 Da stösst keine Nachen vom sichern Strand,
 Der ihn setze an das gewünschte Land,
 Kein Schiffer lenket die Fähre
 Und der wilde Strom wird zum Meere.

Da sinkt er ans Ufer und weint und fleht.

Die Hände zum Zeus erhoben:

— «O hemme des Stromes Toben!

Es eilen die Stunden, im Mittag steht

Die Sonne, und wenn sie niedergeht,

Und ich kann die Stadt nicht erreichen,

So muss der Freund mir erblühen».

Doch wachsend erneut sich des Stromes Wut,
 Und Welle auf Welle zerrinnet,
 Und Stunde an Stunde entrinnet.
 Da treibt ihn die Angst, da fasst er sich Mut
 Und wirft sich hinein in die brausende Flut.

Und teilt mit gewaltigen Armen
Den Strom, und ein Gott hat Erbarmen.

Und gewinnt das Ufer und eilet fort
Und danket dem rettenden Gotte;
Da stürzt die raubende Rotte
Hervor aus des Waldes nächtlichem Ort,
Den Pfad ihm sperrend, und schnaubet Mord
Und hemmet des Wanderers Eile
Mit drohende geschwungener Keule.

— «Was wollt ihr!» ruft er, vor Schrecken bleich,
«Ich habe nichts als mein Leben,
«Das muss ich dem Könige geben!»
Und entreisst die Keule dem nächsten gleich:
— «Um des Freundes willen erbarmet euch!».
Und drei mit gewaltigen Streichen
Erlegt er, die andern erweichen.

Und die Sonne versendet glühenden Brand,
Und von unendlicher Mühe
Ermattet, sinken die Kniee.
«O hast du mich gnädig aus Räubershand,
Aus dem Strom mich gerettet ans heilige Land,
Und soll hier verschmachtend verderben
Und der Freund mir, der liebende, sterben!»

Und horch! da sprudelt es silberhell
Ganz nahe, wie rieselndes Rauschen,
Und stille hält er, zu lauschen,
Und sich, aus dem Felsen, geschwätzig, schnell,
Springt murmelnd hervor ein lebendiger Quell,
Und freudig bückt er sich nieder
Und erfrischt die brennenden Glieder.

Und die Sonne blickt durch der Zweige grün
Und malt auf den glänzenden Matten
Der Bäume gigantische Schatten;
Und zwei Wanderer sieht er die Strasse ziehn,
Will eilenden Laufes vorüber fliehn,
Da hört er die Worte sie sagen:
«Jetzt wird er ans Kreuz geschlagen».

Und die Angst beflugelt den eilenden Fuss,
Ihn jagen der Sorge Qualen;
Da schimmern in Abendrots Strahlen

Von ferne die Zinnen von Syrakus
 Und entgegen kommt ihm Philostratus,
 Des Hauses redlicher Hüter,
 Der erkennt entsetzt den Gebieter:

— «Zurück! Du rettetest den Freund nicht mehr,
 So rette das eigene Leben!
 Den Tod erleidet er eben.

Von Stunde zu Stunde gewartet' er
 Mit hoffender Seele den Wiederkehr,
 Ihm konnte den mutigen Glauben
 Der Hohn des Tyrannen nicht rauben».

— «Und ist es zu spät, und kann ich ihm nicht
 Ein Retter willkommen erscheinen,
 So soll mich der Tod ihm vereinen.
 Des rühme der blut'ge Tyrann sich nicht
 Dass der Freund dem Freunde gebrochen die Pflicht,
 Er schlachte der Opfer zweie
 Und glaube an Liebe und Treue!»

Und die Sonne geht unter, da steht er am Thor
 Und sieht das Kreuz schon erhöht,
 Dass die Menge gaffend umstehet;
 An dem Seile zieht man den Freund empor,
 Da zertrennt er gewaltig den dichten Chor:
 «Mich, Henker», ruft er, «erwürgel!
 Da bin ich, für den er gebürget!»

Und Erstaunen ergreift das Volk umher,
 In den Armen liegen sich beide:
 Und weinen von Schmerzen und Freude,
 Da sieht man kein Auge thränenleer,
 Und dem Könige bringt man die Wundermähr';
 Der fühlt einen menschlichen Rühren
 Lässt schnell vor den Thron sie führen

Und blicket sie lange verwundet an.
 Drauf spricht er: «Es ist euch gelungen,
 Ihr habt das Herz mich bezwungen;
 Und die Treue, sie ist kein leerer Wahn;
 So nehmet auch mich zum Genossen an!
 Ich sei, gewährt mir die Bitte,
 In eurem Bunde der dritte.

C. POEZIA DRAMATICA

1. TRAGEDIA

59. ANTIGONA

de

Sofocle

Sofocle (495—405 a Cr.) este unul dintre cei trei mari tragici greci și cel mai armonios și mai echilibrat dintre dâșii. Ceilalți doi sunt: *Eshile*, care se distinge prin puterea concepției și avântul său liric, și *Euripide*, care e remarcabil prin analiza adâncă a pasiunilor și prin pateticul său. De la *Sofocle* ne-au rămas 7 opere dramatice: „*Oidip rege*“, „*Oidip la Colona*“, „*Antigona*“, „*Trachinienele*“, „*Filocteles*“, „*Aias*“ și „*Electra*“.

Persoanele :

CREON, regele Tebei,
ANTIGONA } fiicele lui Oidip și nepoatele
ISMENA } de soră ale lui Creon,
AIMON, fiul lui Creon,
TIRESIAS, augur.
UN OSTAȘ DE PAZĂ,
SCLAVUL I; SCLAVUL II.
CORUL de bărbați Tebani.

Pe scena teatrului se reprezintă intrarea și curtea palatului regal din Teba; acțiunea este închipuită ca petrecându-se în timpurile eroice ale Elenilor.

După ridicarea cortinei apar în scenă, ieșind din palat, Antigona împreună cu sora sa, Ismena. Sunt fiicele nefericite ale lui Oidip, pe care le amenință o nouă nenorocire. În adevăr, Antigona a auzit că noul rege, Creon, unchiul lor, în urma respingerii oștirii din Argos, care, condusă de Polnice, unul din frații lor, atacase Teba, unde domnia Eteocle,

celălalt frate, și în urma morții acestor doi în luptă, — a poruncit să îngroape cu toată cinstea pe Eteocle, dar să lase neîngropat pe Polinice. Pedeapsa cea mai groaznică ce i se putea da unui Elen, i se da pentru că venise cu oști în contra patriei sale.

Antigona, fire energică și pasionată, se revoltă de măsura regelui și propune surorii sale, fire moale și rezignată, ca să meargă împreună, să îngroape pe Polinice, deși Creon amenințase cu moartea pe oricine ar îndrăzni să facă aceasta :

ANTIGONA. Ismena, sora mea iubită, ce necaz mai știi rămas de la Oidip urmașilor, cu care Zeus să nu ne fi lovit? Căci n'a fost crudă soarta, nici amar, n'a fost rușine 'n care noi să nu fi fost împinse, fără nici o vină, nemilos.

Și-acuma chiar, ce-am auzit că regele a buciumat pe la răspântii, în oraș? Știi tu ceva? ai auzit? ori nici nu știi cum dușmanii pândesc pe-amicii noștri?

ISMENA. Eu, Antigona, n'am aflat nimic plăcut nici dureros, de-atunci de când pierdurăm, vai! pe frații noștri amândoi, ce s'au luptat și între dânșii s'au ucis, ca doi vrăjmași. Armatele din Argos s'au retras în zori: atâta știu, și-aceasta nici nu scade, nici mărește amarnica-mi durere, sora mea.

ANTIGONA. Știam: de-aceea te-am chemat la porți aci, ca să-ți vorbesc în taină numai ție.

ISMENA. Ce este? văd că fierbi să spui ceva...!

ANTIGONA. Cum să nu fierb, când Creon a 'ngropat pe unul numai dintre frați; el locaș de veci numai lui Eteocle datu-i-a, precum e datina de la strămoși și de la zei. Pe Polinice, însă, învrăjbit, a poruncit întregului popor să nu-l îngroape, nici să-l plângă cinevă, și trupul lui neplâns și ne 'ngropat, să-l lase pradă dulce 'n câmp pofririi pânditoare-a răpitoarelor.

Și-am auzit că blândul Creon va veni aci să ni le spună nouă acestea... — ai auzit?

el — mie! Va veni aci acum să dea porunci acelora ce încă nu le știu și să proclame însuși el, că cine va călea porunca lui, oricine-ar fi, va fi ucis cu pietre 'n mijlocul cetății de popor. Acum știi; acum poți s'arăți de te-ai născut din sânge nobil sau mișel!

ISMENA Și ce-aș putea, nenorocito, eu, să fac sau să desfac ceva aci cu voia mea?

ANTIGONA Poți să lucrezi, cu mine? poți să suferi?

ISMENA In ce împrejurare vrei? și ce-ai de gând?

ANTIGONA Ajută mâna-mi să ridic pe cel ce-i mort.

ISMENA Cum?... Vrei să faci ce nici cetatea n'a 'ndrăznit?

ANTIGONA Da, pentru frate-meu și pentru frate-tău, de nu l-ajuti și tu, și cine ar cârți?

ISMENA Nefericito, 'nfrunți pe Creon!

ANTIGONA

Cine-i el.

să-mi taie drumul către frații mei iubiți?

ISMENA Vai, sora mea, ascultă-mă! Gândește-te, că tatăl nostru a pierit în blestem și 'n necinste ¹⁾: însuși el, văzându-și crima lui, cu mâna lui și-a stins lumina ochilor; și muma lui, femeea lui, s'a spânzurat; și frații noștri într'o zi ucisú-s'au, luptându-se nenorociții între ei.

Și mai gândește-te, o sora mea, cum noi, rămase fără sprijin, vom perî grozav, de vom nesocoti porunca regelui.

Și iarăși cugetă că ne-am născut femei, că pe bărbați nu vom putea să-i biruim. Când cei puternici poruncesc, vom suferi și-acestea și-altele mai pline de dureri!...

Voința mi-e legată: deci mă voi ruga de zeii mari, să ierte fapta mea și voi urmă să mă supun poruncilor regești. A te 'ncercă să faci aceea ce nu poți — e nebunie!

ANTIGONA

Nici nu te silesc, și chiar d'ai vrea acum, cu dragoste pe-acelaș drum

1) Oidip, fără să știe, ucisese pe tatăl său și luase de soție pe mama sa, de la care avu pe nefericiții copii de care e vorba aci. Când află păcatele groaznice ce făcuse, își scoase ochii, lăsă coroana și vroi să plece în pribegie.

să mergem, n'am putea. Tu fă tot ce voiești, eu însă-l voiu înmormânta, căci mi-e plăcut să mor făcând această crimă sfântă. Eu, murind, iubită zac alătura de-acel pe care l-am iubit; căci voiu trăi cu cei de jos cu mult mai mult decât cu cei de-acî; Acolo 'n veci trăi-voiu eu. Iar tu, de vrei, înfrânge-acuma sfânta lege-a zeilor!

ISMENA Eu nu nesocotesc pe zei; dar n'am puteri voința 'ntregului popor s'o 'nfrâng.

ANTIGONA Cu vorbe apără-te, tu; la rîndul meu, eu merg să 'ngrop pe fratele-mi iubit.

ISMENA Vai, mă cutremur, când gîndesc la soarta ta!

ANTIGONA N'ai teama mea, la soarta ta gîndește-te.

ISMENA Dar cel puțin nu spune nimănui ce faci!
Fă în ascuns ce-i de făcut; eu voiu tăcea.

ANTIGONA Tu poți să spui la toți! Te voiu urî mai mult de vei tăcea și nu vei spune tuturor.

ISMENA În fapte de îngheț, ce inimă de foc!

ANTIGONA Căci știu că plac acelor ce-i cu drept să plac!

ISMENA O de-ai putea! Dar văd că nu e eu puțință.

ANTIGONA Cât timp mă simt putînd, nu pot să nu lucrez.

ISMENA Nu se cuvine să vînezi ce nu se poate.

ANTIGONA Iar dacă tot vorbești astfel, urî-te-voiu și eu, te va urî și cel cu drept cuvînt, ce-i mort cînd vei veni alătura cu dînsul.
Dar lasă-mă să sufer eu acest necaz,
să sufer eu și nebunia-mi, căci nu voiu răbdă atît, cît să nu mor fericită.

După ce Antigona și Ismena ies din scenă, intră *Corul*; se începe adică altă *scenă*. *Corul* e compus din mai mulți bătrîni ce reprezintă pe căpeteniile Tebei. El e în tragedia elenă un fel de personagiu colectiv; el e martorul evenimentelor ce se petrec, reflectează în mod liric asupra lor și une ori chiar ia parte la ele.

Cîntarea lui, care e un fel de odă, e împărțită în strofe, antistrofe și epode. Strofa eră cîntată de o parte din cor într'o parte a scenei, antistrofa eră cîntată de restul corului rămas în cealaltă parte, iar epoda de către întreg corul la mijlocul scenei.

În scena, ce urmează, corul cîntă cu entuziasm triumful

Tebei, care a scăpat de furia năvălitorilor, făcând aluzie la deosebitele faze ale luptei și la uciderea între dâșii a celor doi frați.

CORUL

(strofa I)

Rază de soare, ca azi luminoasă,
tu n'ai luminat niciodată cerul de-asupra
Tebei bătrâne.

Ivindu-te peste izvoarele Dircei,
privește acuma deschis, tu ochiu de aur al zilei,
privește oștile albe de scuturi,
oștirile din Argos, fugare.

De certuri aprinse, Polinice
le-aduse în țară la noi.
Ca vultur din nori repezită,
cu aripi. ca neaua de albe,
cu armele 'n mâini,
căzuse pe țară Urgia de coifuri,
cu coame ce flutură 'n aer.

(antistrofa I)

Se repezise să cază spre turnuri,
scrâșnind la cele șapte porți împietrite
cu umerii 'n ziduri.

Dar fugé, 'nainte de-a-și umple
și pliscul și ghiarele sale de sângele nostru,
nu puse pe ziduri, coroană de flăcări,
căci Ares strigând, o gonî!

Căci Zeus pe semeț îl uraște
și când îl văzù că s'avântă,
puhoiu uriaș cu tărie
și fală de aur și sgomot,
lovește trăsând
cu fulgerul frânt infocat pe cel ce strigase
cu fală pe ziduri «izbândă!»

(strofa II)

Cade trântit, răbufnit de pământ,
purtătorul de foc nebunul, care, 'n avântu-i
de fiară, spumând,
sufcase vârtejuri vrăjmașe de abur.
Iar Ares, prielnic amic, într'o parte-i sdrobește,
într'alta-i încurcă, le sparge aripa
de arme și coifuri și-i pune pe fugă.

Căci șefii cei șapte
la șapte porți fură-așezați în zadar!
Fugiră, lăsară trofee

chiar armele lor de aramă,
afară de doi,
născuți dintr'un tată și-o mamă,
ce s'au ucis între ei.

(antistrofa II)

Iată Izbânda, cu gloria largă,
veni înaintea Tebei, cea plină de cară,
cu fața de raze,
Deci, după răsboaie să vie Uitarea,
apoi să pășim împreună în templele toate,
cântând și jucând toată noaptea,
iar Bacus, al Tebei sguduitor, să conducă! —

(epoda)

Dar iată și Creon sosește,
Creon, al Tebei, al nostru stăpân,
pe care ni-l deteră zeii.
Nu știm ce frământă în minte
atât de adânc,
căci puse deodată pristavii să cheme
la sfat pe bătrânii cetății.

Creon, care poruncise pedeapsa lui Polinice, fiindu-i teamă ca nu cumvâ porunca lui să fie înfrântă și vrând să se asigure mai bine că va fi respectată, pune pe căpeteniile cetății să vină la sfat, ca s'o audă din chiar gura lui strașnică :

CREON

Bărbați ai Tebei, zeii, după ce-au stârnit
furtuna peste noi, au liniștit din nou
cetatea noastră. Deci, trimis-am după voi
și numai după voi, ca să veniți aici;
căci știu că voi ați respectat neconținut
puterea tronului lui Laios¹⁾; mai știam,
că, în vremea cât Oidip a fost stăpân, ați fost
supuși, iar după ce murì și el, ați fost
rămas deplin statornici și copiilor.
Dar ei, luptându-se 'ntre dânșii, au perit,
în chiar aceeași zi, prin însăși mâna lor,
și-atunci, prin dreptul de 'nrudire, eu luai
puterile și drepturile tronului.

1) Laios fusese regele Tebei. Eră tatăl lui Oidip, de care fusese ucis din neștiință. Lui îi urmase fiul său, nu ca fiu și ca moștenitor, ci ca învingător al Sfinxului, fiul gelu Tebei.

Dar nu se poate şti puterea gândului,
nici simţământul, nici voinţele cuivă
decât atunci când pune 'n faptă legile.
Căci mie-mi pare, că bărbatul, care-a fost
mai mare 'n Statul său şi nu s'a folosit
de drepte hotărîri, şi-a cărui limbă i-a
'ngrădit-o frica, astfel de bărbat a fost
şi este vecinic un mişel! Despreţuiesc
pe cel ce pune mai pre sus de ţara sa
pe cel mai bun amic al său! E martur Zeus,
ce vede şi 'nţelege tot, că n'am să tac
când voiu vedeă, că ameninţă vr'un necaz
cetatea mea, şi n'am să 'ngăduiesc pe vr'un
amic al meu, oricât de mult eu l-aş iubi,
să stea în preajma mea, cetatea-mi duşmănind.
Ea-i mântuirea noastră-a tuturor. In ea,
la sânul ei crescând, noi dobândim amici.
Cu-aceste legi înalţ puterea Statului;
de-aceste legi am pus pristavi să buciume
prin tot oraşul. Vreau să ştie toţi acum
ce hotărîre iau cu fiii lui Oidip.
Am zis, ca Eteocle, cel căzut luptând
pentru cetatea sa, să fie 'nmormântat,
făcându-i-se, după legi şi obicei, u
tot ce se cade celor ce-au trăit cinstiţi
în viaţa lor. Dar din potrivă-am poruncit,
ca Polinice, care a fost gonit de-acî,
şi care s'a re'ntors cu gândul de pustiu,
să-şi ardă până 'n temelie patria
şi zeii strămoşeşti, să soarbă sângele
frăţese şi-apoi să ducă robi pe-ai ţării fii, —
să nu-l îngroape, nici să-l plângă cinevă,
iar trupul lui desgustător rămâie 'r câmp
pustiu, spre hrana pasărilor, câinilor.
Aşa mi-e gândul. Inaintea celor buni,
cei răi nu vor putea să treacă niciodată!
dar cei ce sunt cu dor de ţara lor vor fi
din voia mea cinstiţi, şi vii şi morţi.

CHORUL

Acestea, Creon, ţi-a plăcut să hotărăşti
de cei ce sunt amici sau duşmani patriei.
Şi ştim că poţi şi-ai dreptul de a pune legi
şi pentru morţi şi pentru noi care trăim
De-aţi fi de pază-acum poruncilor!

CREON

- CHORUL Dă altora mai tineri sfatul tău de-acum.
 CREON Cât pentru mort, eu rânduind-am păzitor!
 CHORUL Atunci, ce altceva mai ai de poruncit?
 CREON Pe cel ce calcă voia mea, tu să-l oprești!
 CHORUL Dar cine-ar fi nebun ca să-și vrea singur moartea?
 CREON Și chiar aceasta e pedeapsa; dar de multe-ori,
 nădejdea de câștig pierdu pe mulți.

Din cele petrecute până aci vedem că cuvântările personajilor principale, Antigona și Creon, dau pe față voința lor adâncă. Aceste două voințe sunt însă contrarii. Antigona vrea să îngroape pe Polinice și să satisfacă legea divină; Creon, din contra, vrea să-l lase neîngropat, ca unul ce-a năvălit asupra patriei sale, și să satisfacă astfel legile omenești ale statului. Fiecare din aceste personaje reprezintă două tendințe deosebite, care vor trebui să se ciocnească. Aceasta ciocnire constituie *conflictul tragic*, în care se relevă cu deosebire sentimentul particular, ce constituie fondul unei tragedii. Ca să ne dăm seamă de acest conflict observăm că până acum Antigona este singură de-oparte, iar de partea cealaltă e Creon, care ține în stăpânire atât voința Ismenei, cât și pe-a bătrânilor cetății.

În scena următoare se ivește un nou personaj—un Ostaș de pază, care aduce vestea cum că cineva a izbutit să facă riturile îngropării asupra corpului lui Polinice. Toată strășnicia lui Creon fusese zadarnică. Toată sfortșarea voinței lui într'o direcțiune este fundamental zăticnită. Pasiunea ce se deșteaptă într'însul devine înfiorătoare, când apostrofează Corul, care în mod timid își dase cu părerea că ceea ce se întâmplă trebuie să fi fost fapta zeilor:

- CREON Să taci îți spun, ca nu cumvâ să mă mâni
 cu vorba ta și să pricepi că ești bătrân
 și ești nebun! Nu vezi că spui nemernicii,
 zicând că zeii-au îngrijit p'un călcător
 de legi? Ar fi putut să 'ngroape ei, ar fi
 cinstit pe cel ce vru să arză templele
 și darurile lor și să sdrobească legea lor?...
 Când oare zeii au cinstit pe păcătoși?
 Nu, nu. Dar sunt aci 'n oraș bărbați
 ce murmură în contra mea și clatină
 în taină capul lor. Acelora li-i greu

sub jugul meu, și mă urăsc din rășputeri.
 Ei deci au cumpărat pe cineva cu bani,
 să facă ce-a făcut! Căci nu e pe pământ
 descoperire mai mârșavă decât banul!
 El darmă Statele, gonește pe bărbați
 de pe la vatra lor, smintește gândul bun
 și către fapte rușinoase-l pleacă'ncet,
 și tot prin el te 'nveți să fii viclean și făr'
 de lege 'n orice fapt. Dar câți vor fi făcut
 acestea, toți pedeapsa-și vor primi la timp!
 Și dacă Zeus în fața mea e încă Zeus,
 să știi, ți-o spun cu jurământ: de nu mi-aduci
 aci, sub ochii mei pe vinovat, veți fi
 nu numai omorîți, dar până când
 veți lămuri ocara-aceasta, toți veți fi
 de vii, pe uliți spânzurați, ca să vedeți
 ce mult vă 'mbogățiți așa, și să 'nvățați
 că nu-i folositor s'alergi după câștig
 pe ori-ce căi. Atunci vă veți pătrunde toți
 că banul cel mișelnic pierde pe mai mulți
 și niciodată n'a putut scăpa decât puțini.

Ostașul de pază pleacă înfricoșat, Creon reintră în palat și Corul iar rămâne singur. Toate scenele de până aci alcătuiesc un tot—un moment al acțiunii principale. El pregătește conflictul tragic ce va urma îndată. E cum se numește în tragediile și operele dramatice moderne — un *act*. După un act, urmează la reprezentație de obicei o pauză, când, dacă e trebuință, se schimbă *decorul*, adică tablourile prin care se arată locul, unde se vor petrece scenele, ce urmează. În tragedia elenă însă, nefiind în genere trebuință de schimbare de decor și momentele acțiunii fiind scurte, se obișnuie ca între deosebite momente ale acțiunii să nu fie pauze, ci să cânte corul reflectând asupra celor întâmplate. Astfel în scena următoare, bătrânii, care stau pe loc după plecarea ostașului și-a lui Creon, cântă puterea oamenilor, și totuși neputința lor în fața Morții, nesiguranța pașilor lor spre bine și ura bunilor cetățeni, cum erau ei, încontra aceloră, care calcă legile. În cele din urmă, zărind pe Antigona adusă de ostașul care-o prinsese înmormântând cadavrul fratelui său, o plânge îndoindu-se de vinovăția ei :

CHORUL In lume sunt multe minuni,
 ca omul nu este nici una.
 El vine pe mare, împins
 de vânt ce naște furtuni;
 corabia-i taie măriri
 de negre talazuri ce saltă
 mugind, pe sub ceruri.
 El sparge și sânul mănos
 al mării zeite,
 al Gheei ¹⁾ cea fără de moarte,
 neobosită,—cu plugul,
 tras peste câmpuri.

(antistrofa I) El prinde în mreje popoare
 de pasări cu sborul ușor,
 sălbătice turme de fiare;
 'cu iscusința-i de om,
 el prinde 'n návoadele sale,
 în sânul lor împletit,
 lighioanele mării.
 Cu mintea-i puternic stăpân
 pe bestii de câmp,
 pe fiare din munții râpoși;
 supune și caii sălbatici,
 și tauri la jug.

(strofa II) El are cuvântul și gândul
 ce sboară ca vântul; el are
 tocmirile ce Statele mișcă.
 El știe să scape de vânturi,
 de plesnetul umed de ploae,
 de aprigul ger,—și mintea-i
 spre tot e deschisă:
 spre viitor el pășăște,
 stăpân pe mijloace,
 învinge chiar boale cumplite,
 dar Moartea-l învinge!

(antistrofa II) Isteț peste fire în toate,
 el merge o dată spre bine,
 o dată spre rău; el încurcă
 orânduiri pământești
 cu cele 'ntemeiate de zei.

(1) Zeița pământului.

Și-acela ce din semeție
 pășește spre rele,
 nu-i vrednic să-mi fie vecin,
 nici vrednic nu e
 de pâinea orașului său.
 Acel, ce-amenință cetatea,
 departe de mine ! —

(epoda)

Dar e cu puțință aceea
 ce văd ! Cum putea-voiu să zic că
 nu ești chiar tu, tu, Antigona !
 Vlăstar de regi nefericiți,
 o nefericită copilă,
 ce este ? ce este ?
 O negreșit, negreșit, nu tu
 fecioară-ai înfrânt
 porunca regească, și nu
 pe tine te-au prins vinovată,
 făcând nebunia !

Scena ce urmează între Antigona și Creon este miezul acestei opere dramatice ; izbireă celor două voinți contrarii, sprijinită pe credințe contrarii, aci se întâmplă. Antigona presărase mai întâi pulbere pe corpul lui Creon îndeplinind ritul îngropării ; ostașii puși de pază, în urma grozavei amenințări a lui Creon, mătură praful de pe cadavru și stau la pândă. Antigona, văzând fapta lor, se duce din nou să presare țărână după obicei, și-atuncea e prinsă și condusă în fața lui Creon. Acesta, sosind din palat și văzând pe nepoata sa, nu-i vine să creadă ; iar, după ce se convinge că e vinovată, crede că ea a săvârșit fapta, neștiind porunca lui, și în acest caz, firește, poate ușor s'o scape de asprimea pedepsei. Atunci nici el nu s'ar simți rănit în sufletul lui, că s'a găsit cineva care să nu-i asculte porunca, nici ea n'ar suferi urmările faptei sale. Dar lucrurile se petrec cu totul din potrivă și de aci răsare drama :

OȘTEANUL Vedeți pe vinovata. Acum o prinserăm
 asupra faptului... dar unde-i Creon ?

CORUL Il vezi, sosește din palatul său la timp.

Oșteanul povestește cum a izbutit să prindă pe Antigona, și acum rămân față în față cei doi protagoniști.

CREON Cu tine, care-ți pleci privirea 'n jos vorbesc:
făcut-ai tu cele ce-a spus acel oștean ori nu?

ANTIGONA Și le-am făcut și nici nu zic că n'am făcut!..

CREON (adresându-se către oștean)

 Ești slobod tu, mergi unde vrei... Dar tu,
răspunde scurt și respicat, știi că e oprit?..

ANTIGONA Știam, cum să nu știu, toți o știau.

CREON Și-ai îndrăsnit atunci să calci porunca mea?

ANTIGONA Nici Zeus nu-mi poruncise-aceasta, nici
zeița care stă cu zeii cei de jos,
Dreptatea. Știu, și știu că numai ei au pus
legi vecinice la oameni. N'am crezut că tu,
un simplu muritor, putea-vei să sfarâmi
cu vorba ta orânduirea zeilor.

 Nescrisă și deplină, ea a stat și stă
de-apururi, și nu știe nimenea de când
din raza sfântă-a ei ne-am luminat. Nu m'am
temut de nici un om și n'am crezut că voi
primi pedeapsă pentru-aceasta de la zei.

 Știam de mult, — cum să nu știu? — că voi muri,
chiar dacă nu ți-aș fi călcat poruncile;
dar dacă mor mai timpuriu e și mai bine.

 Acela care, ca și mine, n'a trăit
decât o viață de necaz, de ce n'ar vrea
cu drag să moară? Eu că mor, n'am nici
o teamă; dar, de-ar fi rămas ne 'nmormântat
copilul maicii mele, ah! m'aș fi măhnit
adânc. Și, dacă crezi cumvâ că fapta mea
e nebunie, să știi, Creon, că eu sunt
crezută de nebună, poate d'un nebun.

CORUL Nestrămutata fire-a tatălui o vezi
și 'n fiica lui; ea nu se frânge în necaz.

CREON Dar tu să știi, că tocmai sufletele tari
s'abat și cad mai lesne; și toți știu
că fierul tare ars în foc, de atâtea ori
se rupe și se sfarmă; caii îndârjiți,
cu niște frâne de nimic îi faci cuminți, —
și nu-i permis să fii semeț, când ești un rob
Calcând porunca-mi ea știa că m'a lovit;
și, după ce-a călcat-o, ea știa că mă
lovește, lăudându-se cu ce a făcut.
Și n'aș putea să zic că sunt bărbat,

deși sunt regele, dar ea, firește, -ar fi,
de mi-ar scăpa din mâini nepedepsită.
Dar fie ficia sorii mele, fie chiar
și mai de-aproape rudă, ea și sora ei,
nu vor putea scăpa de soarta cea mai grea.
Căci negreșit ele 'mpreună-au plănuit
înmormântarea fratelui. Chemați-o dar!
Mai adineauri o zării, schimbată, prin palat,
și nu putea să-și stăpânească sufletul.
Căci cel ce are gând ascuns spre-o faptă rea,
ades se dă pe față mai curând.

Și mai ales urăse pe-un vinovat ce vrea,
deși e prins, să treacă tot drept sfânt!

ANTIGONA Vrei tu ceva mai mult ca moartea mea?

CREON Nimic, nimic! Am moartea ta, am totul.

ANTIGONA De ce mai zăbovești atunci? Nici vorba ta
nu-mi place mie, nici nu-mi va plăcea cândvă;
nici ție graiul meu nu-ți place! Totuși eu,
de unde-aș fi putut să dobândesc acum
o glorie mai strălucită pe pământ,
decât înmormântând pe fratele-mi iubit?

Și tuturor de-aci plăcut-a fapta mea,
și-ar spune-o ei, dar teama leagă limba lor.
Dar regii sunt mai fericiți ca ceilalți,
căci pot să facă și spună tot ce vor.

CREON Tu, numai tu, din toți Tebanii crezi așa.

ANTIGONA Ba toți o cred, dar frica 'nhide gura lor.

CREON Cum, nu roșești să eugeti altfel decât toți?

ANTIGONA Căci nu-i rușine să cinstești pe frate-tău.

CREON Dar cel cu care s'a luptat nu-ți fuse frate?

ANTIGONA Acelaș tată, -aceeași mamă ne-a născut.

CREON De ce-l izbești atunci, cinstind pe celălalt?

ANTIGONA De-aceasta mortul niciodată nu s'o plânge.

CREON Și totuși ai cinstit, ca și pe el, pe-un păcătos.

ANTIGONA El nu-i fusese rob, când a murit, ci frate.

CREON El vrea să-și prade țara; celălalt, s'o apere.

ANTIGONA Tu zici, dar legile lui Ades astea sunt.

CREON Nu-i drept să onorezi la fel pe bun și rău.

ANTIGONA Știi tu că legea ta e bună și la zei?

CREON Vrășmașul chiar și mort ni-e tot vrășmaș.

ANTIGONA Eu m'am născut spre a iubi, nu spre-a urî.

CREON Spre a iubi? Ci mergi la morții tăi atunci!

Dar, cât trăiesc, acî femei nu vor domni.

Voința lui Creon la sfârșitul acestei scene se pare că e a tot puternică. În conflictul celor două voințe, a lui este triumfătoare, și Antigona e pierdută fără răsbunare. Acțiunea s'ar termina aici, dacă lucrurile ar sta în realitate astfel. Fapta îndrăzneată a Antigonei este însă o faptă nobilă și generoasă. Ea, cu jertfa vieții ei, a apărut pe fratele său de suprema pedeapsă, punându-se sub scutul legilor divine, pe care ea le respectă. Pe de altă parte, ea este o fecioară curată, care cu toată energia ei bărbătească, rămâne totuși plină de farmec. Acestea toate fac ca soarta ei să înduioșeze pe toți aceia, care s'ar părea că sunt sclavii voinței lui Creon. Când dar, se pare că Creon este la apogeul puterii sale, tocmai atunci, începe să se vadă mai clar netemeinicia ei. Revelarea rând pe rând a slăbiciunilor, ce se cuprind în actul lui Creon, formează al doilea șir de fapte ce vor duce la desnodământ, rămânând ca faptele de până acum să constituie nodul acțiunii. Slăbiciunea actului lui Creon se vede mai întâiu din felul cum se poartă Ismena, care, de unde la început se arătase ascultătoare poruncilor regești, acum, când vede pe soră sa atât de măreață în suferința ei, vrea să aibă și ea o parte de glorie, și fără nici-o frică se declară și ea părtașă la fapt, deși nu luase parte la el. Dar un al doilea fapt care îndârjește pe Creon până la paroxism revelează și mai clar slăbiciunea fundamentală a actului lui. Este intervenirea lui Aimon, fiul său și logodnicul Antigonei, care, firește, nu va lăsa ca ea să fie ucisă atât de ușor. În scena următoare ni se desfășoară lupta dintre el și tatăl său:

- CREON Copilul meu, sosești aici înfuriat
 pe tatăl tău, că-ți osândi logodnica,
 ori tu-l iubești, deși nu-ți place fapta lui.
- AIMON Eu, tată, sunt al tău și după gândul tău
 e drept să merg, și-aș vrea să mă 'nsoțesc
 condus de mîntea ta cea dreaptă, numai.
- CREON Copilul meu, e bine să gîndești așa :
 sub scutul părintesc voința pune-ți-o!
 De-aceea oamenii doare în casa lor
 să dobîndească fii ascultători: ei sunt
 datori să 'nfrunte pe vrăjmași, iar pe amici
 să-i onoreze, ca și tatăl lor. Căci de-ar

avea un tată fii nemernici, viața lui
 ar fi un chin, batjocura vrășmașilor. —
 Femeea cu iubirea ei, copilul meu,
 să nu-ți întunece nicidecum gândirea ta,
 căci dacă iei în casa ta femeie rea,
 tu ai simți în mângâierile-i fior,
 căci poate fi ceva mai dureros decât
 un rău prieten? Deci, desprețuește-acum
 pe-acea nebună, ca pe o netrebnică!
 S'o izgonești din calea ta ca pe-un dușman
 la Ades meargă și c'un mort mărită-se!
 Din toți doar ea îmi necinsti poruncile
 și nu voiese să fiu ținut de mincinos
 și am s'oucid. Ci strige cât o vrea pe Zeus,
 ce are 'n pază înmulțirea neamului!
 căci dacă cresc în neamul meu nelegiuți,
 cei care sunt streini, vor fi cu-atât mai mult
 Cei ce-s cumiți în casa lor, pot fi și 'n Stat.
 Ei știu a da porunci, dar știu și-a'le urma
 în focul luptei vor rămâne neclintiți
 la locul lor, căci ei vor fi tovarăși drepti.
 Dar cine calcă, siluiește legile
 și se gândește-a se impune domnilor
 nu va avea în veci de veci iubirea mea.
 Pe-acel ce șade 'n tron, tu ești dator
 ca să-l ascuți și de-i nimic și de-i ceva
 și dacă-i neplăcut ce-ți poruncește.
 Nimic ca Anarchia nu-i mai rău, căci ea
 dărâmă State, lasă casele pustii; tot ea
 sfărâmă rândurile oștilor, pe când
 supunerea e paza cetățenilor.
 Așa se cade s'apărăm așezămintele
 și 'nvinși să nu ne dăm femeilor:
 mai bine e să cazi zdrobit de un bărbat
 decât să zici că ești mai slab, ca o femeie.
 De nu ne 'nșală vârsta, pare că vorbești
 cu multă 'nțelepciune ce vorbești.
 Eu, tată, știu că zeii-au pus în noi ceva
 înalt și mai presus de toate câte sunt:
 e mintea. Dar nu pot și nici n'aș vrea să spun
 că n'ai vorbit destul de drept câte-ai vorbit; —
 și totuși alții ar putea gândi altfel.
 Eu sunt dator, căci sunt al tău, să cercetez,

CORUL

AIMON

s'aud ce spun asupra ta, să văd ce fac,
 ce vină-ți dau; căci ochiul tău e de temut
 și omul din popor n'ar îndrăsnî nicicând
 să-ți spună vorbe, care nu ți-ar fi pe plac.
 Dar eu, în taină, pot află mai multe: deci
 aud, că pentru-acea fecioară plânge-acum
 orașul 'ntreg: și toți cu toți șoptesc că ea,
 cea mai nenorocită astăzi din femei,
 făcând cea mai măreață faptă, va muri,
 ea, care n'a lăsat pe frate-său cel mort,
 ne 'nmormântat și pradă câinilor lihnîți
 și pasărilor cerului... Au nu eră
 ea vrednică de-a fi cinstită și de-a fi
 cu aur răsplătită? --- Iată, tată, ce
 se furișează 'n vorbe-ascunse prin oraș!
 Deci lasăți furia și schimbă-ți cugetul;
 căci cred, eu cel mai tânăr, de-oiu aveă
 și eu un pic de minte, cred, că nimenea
 nu-i mai presus ca omul ce-are 'n mîntea lui
 luminile științei; dacă nu le ai,
 e bine-atunci să iei și sfatul altora.

CORUL

Stăpâne, -ascultă-l, de ți-a spus cevă 'nțelept,
 iar tu pe el, căci bine ziceți amândoi.

CREON

Noi ceștia, de vârsta mea, o să 'nvățăm,
 cum văd, de la acei ce sunt de vârsta ta?!

AIMON

Nu, dacă nu e drept; dar dacă sunt acum
 așa de tânăr, lasă-mi vârsta și vezi fapta.

CREON

E-o faptă bună să slăvești pe nesupuși?

AIMON

Nu zic să onorezi pe cei nelegiuți.

CREON

Și de-asta boala ea de loc n'a suferit!

AIMON

Poporul Tebei, tată, zice altfel.

CREON

Ca și când gloata o să-mi spuie ce-am să fac!

AIMON

Bărbat fiind, vorbești cuvinte de copil.

CREON

Dar cine e stăpân în Statul meu? nu-s eu?

AIMON

Statul unui singur om, nu-i Stat de loc.

CREON

Dar Statul, cum? nu e-al cârmuitorului?

AIMON

Ce bine-ai cârmui un Stat pustiu atunci!

CREON

Cum văd, el parte ia femeii aceea

AIMON

De-ai fi femeea tu, căci partea ta o iau eu.

CREON

Mișelule, învinovățești pe tatăl tău?

AIMON

Căci nu te văd greșind în fapte drepte.

CREON

Dar nu e drept să-mi apar drepturile?

AIMON O da, când sfarmi orânduirea zeilor.

CREON Mârşava fire, stăpânită de-o femeie!

Cearţa merge crescând, până când Aimon ameninţă că, dacă va muri Antigona, va mai muri cu ea şi altcinevă. El se gândeşte la sine însuşi; Creon crede însă că Aimon, l'ameninţă pe el cu moartea, şi atunci furia lui ajunge la culme:

CREON Adevărat?! Ei bine, pe Olimp îţi spun, că n'ai să poţi batjocori cu vorba ta mai mult! Aci s'aduceţi pe netrebnicia, să moară 'ndată-acî sub ochii lui!

AIMON Nu crede-aceasta niciodată; nu, nici ea nu va muri în faţa mea, nici tu nu vei vedeà că ochii mei o vor privi murind, spre bucuria ta turbată şi-a lor tăi.

Aimon iese adânc mâniat, Corul relevă lucrul, dar Creon persistă în hotărîrea sa. Antigona, singură vinovată, va muri prin foame, având să fie închisă într'o peşteră:

CHORUL Stăpâne, fiul tău s'a dus înfuriat şi-i de temut un suflet plin de-atât necaz.

CREON Ci născocoască şi mai mult decât un om, nu va scăpa de moarte pe nici una.

CHORUL Cum vād, tu vrei să le ucizi pe amândouă?

CREON Pe cea nevinovată, nu: vorbeşti cu minte.

CHORUL Şi cum ai să ucizi pe cealaltă?

CREON Pe drumuri părăsite 'ndată duce-o-voiu, s'o 'nchid în peşteră, şi hrană noi să-i dăm doar cât să 'nlăturăm păcatul de la noi. Acolo ea ori va putea să 'nduplece pe Ades, singurul pe care dintre zei îl prea măreşte, ca să-i ţie viaţa, ori afla-vă c'a cinstit pe Ades în zadar.

Corul, în scena ce vine cântă, puterea amorului, care a adus vrajba în sânul familiei regale:

CHORUL Amor, în luptă ne 'nvins,
(strofa I) Amor, tu care sfărâmi palate de aur,
tu care 'nnoptezi pe obraji
trandafirii de fecioară,
piciorul tău răţaceşte

și peste 'ntinsele mări
 și 'n scunda colibă.
 De-a ta putere nu scapă
 nici zeii din ceruri,
 nu scapă nicim uritorii;
 iar cine la sânu-i te-a strâns,
 e nebun.

(atistrofa I) Tu 'mpingi și cugetul drept
 să facă răul în loc,
 și tot tu stârnit-ai
 și cearta de sânge de-acum.
 Iar raza plină de farmec
 din ochii blânzi de fecoară
 învinge: ea dintr'un întâiu
 domni peste lume.
 Cu neputința de 'nvins,
 te joci, Afrodita! —

(epoda) Dar iată că însu-mi înfrânt-am
 porunca: să-mi sece nu poate
 isvorul de lăcrămi, văzând
 cum pleacă spre casa de veci
 Antigona!

Temeiul voinței lui Creon se dărapănă din ce în ce. Mai întâiu Ismena a încetat să i se supună, apoi Aimon; acum, la priveliștea Antigonei ducându-se la locul supliciului, înșiși bătrânii cetății încep să-l părăsească. Mergerea Antigonei la moarte, așa de pătrunzătoare și duioasă, nu poate fi ispășită decât prin înfrângerea voinței odioase a lui Creon. Și deși se pare că această voință e în toată puterea căci vorba lui zisă e lege și Antigona trebuie să meargă la moarte, totuși plângerile Antigonei încep să-i înmoaie și lui inima, căci, deși o apostrofează cu cruzime, se vede că îi face rău s'o audă tânguindu-se. Aceasta prepară schimbarea voinței lui, *peripeția*, care va aduce desnodământul.

ANTIGONA. O, cetățeni din țara mea străbună,
 (strofa II) o frații mei priviți-mă!
 am apucat pe drumul cel din urmă
 și-acuma văd și cel din urmă soare.
 Adormitorul Ades azi mă duce
 spre vadul Aheronului pustiu;
 și nici nu sunt mireasă astăzi

nici imn de nuntă nu răsună,
dar sânt lui Aheron soție.

CORUL. Vestită 'n lume glorioasă,
fecioară, pleci acum la morți;
și nici nu te-a izbit vre-o boală,
nici pradă sabiei n'ai fost,
ci slobodă și 'n viață încă,
unica printre muritori,
te duci copilă către Ades.

ANTIGONA. Copila lui Tantalos, nefericita,
(antistrofa II) pe piscul Sipilos se stinse:
vlăstarul de piatră hain o coprins
ca edera și-o 'nnăbuși.
Acum, înnegrită de ploii,
zăpezile n'o părăsesc:
din pleoapele-i pline de lăcrămi
șiroae pe sânu-i se scurg.

CHORUL. Tot astfel pe mine mă stinge ursita!
Zeița era din viță de zei, --
din viță de oameni, noi, muritorii;
și-i cinste măreață, când ai
ursită ca și semi-zei.

ANTIGONA. Tristă batjocură!
(strofa III) Pe zeii părinților noștri --
să fi murit și să râdeți de mine!
De ce vă râdeți de-aceea ce încă
trăește?

O țara mea, și voi, noroc
al țării mele, cetățeni,
și voi, izvoare ale Dircei,
și tu, cu carăle-ți frumoase,
dumbravă sfântă-a Tebei,
pe voiu vă iau de mărtori astăzi,
cum, părăsită de prieteni,
sânt neplânsă,
și cum și care legi mă leagă
și 'n temnița de veci mă duc! --

CHORUL. De acum, nefericită, vai,
nu voiu trăi nici cu cei vii, nici cu cei morți!
Cu îndrăzneală ne'ntrecută ai suit
a Dreptății 'naltă culme -- și-ai căzut:
Tu vina părinților tăi ispășești:

ANTIGONA. Vai, ai întins dureroasa-mi poveste,
(antistrofa III) soarta ce-a fost de trei ori împlinită,
a părinților mei,

Labdacizii iluștri!

O părintești nenorociri ale nunții
îmbrățișări nelegiuite de mamă,
din voi am fost născută eu, nefericita!
La voi mă mut, spre voi se 'ndreaptă pașii mei
blestemată,

și fără să fi fost mireasă...

O frate dulce, ce-ai avut

o nuntă plină de fior,

murind, tu mă chemi și pe mine!

CHORUL

Cinstind pe morți, ai fost cucernică,
dar nu se cade să desprețuești
puterea celui ce domnește:
pe tine semeția te-a ucis

ANTIGONA.

(epoda)

Și fără să fi fost mireasă,
neplânsă de prieteni, tristă,
mă duc pe drumul cel din urmă.
Și nu mai pot vedeà de-acum,
sublimul ochiu al soarelui,
și nimeni din amicii mei
nu plânge soarta mea amară.

CREON.

Nu știi, că dacă plânsul și cântările-ți
ar folosì acuma, nimeni n'ar tăcea?

Luați-o repede de aci, și 'n peșteră închideți-o;
lăsați-o acolo, spre-a murì ori spre-a trăi
în mândrele palate de desubt. Ci noi
n'avem pe suflet pentru ea nici un păcat,
și legătura ei cu cei de sus e ruptă 'n veci

ANTIGONA

O pat de nuntă, o mormânt, locaș de sub
pământ, pe care 'n veci îl voi păzi, prin voi
eu merg la scumpii mei în rândul morților.
Eu viu la voi cea mai din urmă și cea mai
nenorocită, înainte de-a muri.

Eu merg acolo și-mi clădesc speranțe dulci:
atunci plăcută fi-voiu mumei, tatălui
și mai cu seamă ție, frate scump! —

Căci, voi, murind nenorocit, eu v'am cinstit
spălând cu mâna-mi trupul vostru și-am turnat
prinos de vin peste mormânt; și-acum, venind

să 'nmormântezi și trupul tău nefericit,
o frate scump, tu vezi răsplata ce-am avut.
Dar v'am cinstit spre mulțumirea celor buni...
Acum, de mână dusă, părăsesc pe veci
lumina. . și dulceața nunții n'am știut
nici dragostea cea sfântă a mumei.
Ce lege-a zeilor călcat-am oare eu,
de plec acum făr' de amici și mă cobor
de vie sub pământ, în rândul morților?
Și pentru ce să mai înalț privirile
spre zei? Pe care din amicii mei să chem?
Spre cine să mă 'ndrept, când pentru fapta mea
cucernică, am fost numită făr' de lege?
Iar dac'acestea sunt plăcute zeilor
voiu suferi și voiu iertă, căci am greșit;
dar dac' aceștia-s greșiți, zeii nu
le dea mai mult decât îmi dă mânia lor.

- CORUL. Aceeași furtună grozavă
se sbate în sufletul ei.
- CREON. Atâta zăbavă va storce
șiroae de lacrimi și celor de pază.
- ANTIGONA. Vai, în cuvântul tău răsună
osânda vieții mele.
- CREON. Și nu te-aș îndemna să crezi,
că n'are să se 'ntâmplesă.
- ANTIGONA. O țara mea, pământ al Tebei,
și, tu, oraș din sânul ei,
o zeii mei,
de-acum mă duc, mă duc departe!
Priviți, fruntași viteji ai Tebei,
în prada căror oameni cade
regina voastră cea din urmă:
ea moare jertfa datoriei,
regina voastră cea din urmă!

Cu aceasta se termină un al doilea moment, nodul, rămânând ca în cel următor să se vadă urmările condamnării Antigonei, — desnodământul.

O ultimă sguduitură mai trebuie pentru ca voința lui Creon să fie zdrobită. Aceasta o produce apariția profetului augur Teresias, care-i prevestește lui Creon rele. Zeii sunt indignați în contra faptei lui. El însă el nu-și recunoaște greșeala; el acuză pe Tiresias că este cumpărat de vrășmașii

săi, și-atunci acesta îi prevestește în chip groaznic pedeapsa ce-l așteaptă : moartea fiului său Aimon :

TIRESIAS. Să știi atunci, la rândul tău, că soarele nu va străbate drumul său de multe ori, și ceasul va veni să pierzi pe cineva născut din coapsa ta—pedeapsă de la zei, din pricina acelor morți ce ai făcut. căci tu de-acî trimis-ai sub pământ un suflet viu, și-acuma ții acî făr' de mormânt de cinste și de zeii cei de jos, pe-un om ucis. Sunt fapte-acestea, ce nici zeii cei de șus nici zeii cei de jos, necum un muritor, ca tine, nu au dreptul de-a le săvârși, dar pe care tu 'ndrăzneț le-ai săvârșit.

Vorbele profetului, cu toată aparența contrarie, dărâmă cu desăvârșire sufletul lui Creon.

El încetează de-a avea încredere în tăria voinței lui și în maximele lui de guvernământ și se schimbă cu desăvârșire. Frica de zeii dătători de nenorociri, i-a pătruns sufletul și-acum cere de la bătrâni, ca un copil, ca să-l învețe ce să facă. Trebuie scăpată Antigona de la moarte, iar Polinice îngropat.

CHORUL. Bătrânul, Doamne, a plecat profetizând îngrozitoare lucruri, și, de când purtăm, în loc de barbe negre, barbe albe, știm că niciodată el nu s'a 'nșelat.

CREON. O știu și eu, și sufletul mi-e turbat : e foarte greu să-ți calci voința, iar de nu, ești poate și mai greu lovit de soartă.

CHORUL O Creon, fii acum cu chibzuință !

CREON. Ce trebuie să fac ? ci spune ! mă supun.

CHORUL. Să mergi să scoți copila 'ntâiu din temnița de piatră ; fă mormânt apoi și fratelui !

CREON. Să fac așa ! ? Și-i bine crezi să-mi calc voința ?

CHORUL. Și cât de grab, stăpâne, căci pedepsele cerești sosesc, ca fulgerile și trăsnesc.

CREON. Voiu merge 'nd. tă. Sclavilor plecați, și cei ce sunt și cei ce nu-s acî, plecați pe loc luând cu voi topoare 'n mâini și mi-alergați la locul lesne de găsit...

Dar degeaba aleargă Creon cu sclavii. Nenorocirile, de care se temeă, s'au întâmplat și el nu va aveă acum decât să plângă cruda sa încăpățănare. Rând pe rând le auzim povestindu-ni-se. Mai întâi un Slav spune ce s'a petrecut la peștera Antigonei: Antigona s'a sinucis, iar Aimon s'a sinucis. Regina Euridice surprinde vestea, îl pune pe Slav să povestească cu deamăntul, și apoi, pătrunsă de durere, merge în palat unde se sinucide. De-acum lui Creon nu-i mai rămâne decât gemetele și blestemele asupra sa însuși — și așa îl vedem în scena finală, când intră aducând în brațe pe fiul său cel mort:

CORUL. Dar ce nenorocire-a regilor vestești?

SCLAVUL. Sunt morți, și cei ce trăesc i-au omorît.

CORUL. Ucis-a cine? cine-a fost ucis?

SCLAVUL. Murit-a Aimon; mâini amice l-au ucis.

CORUL. Ucisu-s'a cu mâna sa, ori tatăl său?...

SCLAVUL. Cu mâna sa, infuriat pe tatăl său,
că-i osândi logodnica.

CORUL. Profet,
profet, adevărat a fost cuvîntul tău!

SCLAVUL. Ce-a fost, a fost; să ne gândim la altele!

CORUL. Dar iată Euridice, soața regelui!
cum oare: vine din palat întâmplător,
sau știe moartea fiului nenorocit?

EURIDICE. Orișice-ar fi, vă rog să povestiți
din nou ce s'a 'ntâmplat, și eu voi ști s'ascult,
căci sunt deprinsă cu nenorocirile.

După ce ascultă istoria groaznicei nenorociri ea se retrage în palat fără să zică nici un cuvânt. Iar corul urmează:

CORUL. Ce crezi de fapta ei? Se duse și nimic
nu zise nici de bine, nici de rău.

SCLAVUL. Să mergem spre palat și-om ști în adevăr
de-ascunde inima-i sdrobotită vr'un secret,
căci bine-ai zis: tăcerea-adâncă nu-i semn bun.

CORUL. Dar iată vine regele, și poartă
pe brațul său o dureroasă pradă;
și, dacă-i drept să spun, din vina sa
iar nu din a vrăjmașilor mânie.

CREON. Vai, vai, nefericitul, știut-am;
dar capu-mi isbindu-l
un zeî mâniaș,
gândirea-mi gonî

pe sălbătice căi, și 'n picioare
călcă veselia-mi

Vai ție, vai ție

omenească strădanie vană!

SCLAV II Stăpâne, câte suferiși și câte porți
pe brațul tău acuma nu-s de-ajuns :
tu pari venit să vezi pe-acelea din palat.

CREON Dar ce nenorociri mai mari decât acestea?

SCLAV II Femeea, buna mumă a copilului
acestuia, nefericita, s'a ucis.

CREON Ea s'a ucis, tu spui; cum s'a ucis?

SCLAV II Aflând îngrozitoare moarte-a fiului,
ea se străpunse sub ficat cu mâna ei.

CREON Vai mie, vai mie, nu-i altul de vină,
eu singur, eu singur!

Căci nefericitul de mine eu însu-mi
te-am ucis, te-am ucis —
adevărul eu zic.

O sclavi, luați-mă, duceți-mă; târiți
de-acî departe pe nemernicul!

O duceți, o duceți pe omul zdrobit
ce, fără să vrea,

o dulce copil, te-a ucis, și pe tine
te-a ucis, o femeie.

Către cine-aș putea,
zeilor mari,

spre cin 'să mă 'ndreptez

și 'ncotro să mă duc?

căci toate se sparg

în mâinile mele!

Aceste dureri o cumplită ursită
de inima mea le isbi!

Cu durerea lui Creon, care ispășește nenorocirea Antigonei, interesul nostru s'a sleit și drama se sfârșește. Iar Corul reflectează o ultimă dată, dând să înțeleagă că toate nenorocirile lui Creon din nesocotința legilor dumnezeiești au purces :

CHORUL Fii înțelept și-atunci vei fi ferice,
dar nu călcă voința zeilor,
căci ea pe cei ce sunt semeți îi sfarmă
și 'nvață pe bătrâni a fi 'nțelepți!

Analiză. I. Această compozițiune, la citit, ne impresionează adânc — și cu atât mai adânc ne-ar impresionă, dacă am vedea-o reprezentându-se sau jucându-se. Aceasta însemnează că fondul acestei compozițiuni e un sentiment care ni se poate transmite și nouă. Compoziția este dar *poetică*.

Acest sentiment însă nu-l raportăm la poet, ca în poezia lirică, nici nu se află întrupat într'o acțiune a unor personaje, pe care poetul o povestește; el este întrupat într'o acțiune menită să fie reprezentată înaintea noastră, ca și când s'ar întâmpla astfel în realitate. De aceea întreaga compozițiune e compusă numai din convorbiri sau dialoguri, prin care ni se arată gândurile ce frământă deosebitele personaje. Gesturile lor, motivarea lor, descrierea împrejurărilor externe, în care se produc — toate lucruri pe care poetul epic le introduce în compoziția sa,—acî sunt lăsate la o parte. Poetul se pare că e cu desăvârșire absent din operă: el pune numai personagiile sale față în față să vorbească — și atât. Gesturile celor ce lucrează și împrejurările în care lucrează le inducem la *citire* numai din dialog, iar la *reprezentare* le vedem, unele la *artiștii dramatici* sau *actorii* chemați să reprezinte deosebitele personaje, altele în tablourile, ce constituie *decorul* de pe scena teatrului. Compoziția este dar o operă poetică *dramatică* sau o *dramă* în genere.

II. Dacă analizăm mai de aproape sentimentul ce constituie fondul acestei opere dramatice, observăm că el ne sguduie mult mai adânc decât acelea, pe care le-am întâlnit în celelalte feluri de poezii. El ne sguduie prin faptul că Antigona, personagiul principal sau eroul, deși are o situațiune și calități sufletești care ne deșteaptă simpatia și interesul — ca una ce e fiică și nepoată de rege, logodnica unui viitor rege—, deși, plină de-o generoasă energie, întreprinde fapte vredice de laudă,—ca una ce desprețuește moartea numai ca să-și îndeplinească o datorie sfântă către fratele său,—totuși în loc s'o vedem triumfând, cum ne-am așteptă și cum avântul inimei noastre ar cere, ea este izbită de cele mai mari nefericiri. E smulsă din speranțele sale de fecioară și logodnică de fiu de rege și ucisă în mod îngrozitor. Față de reprezentarea unei asemenea soarte, care poate fi a fiecăruia

dintre noi, care ne simțim sufletul curat și intențiunile bune, sufletul ne este cuprins de *groază*. Ne temem pentru noi în mod instinctiv și ne simțim pătrunși de frică în adâncul ființii noastre. Dar acest sentiment nu e singur. Odată cu groaza pentru soarta noastră, sufletul nostru e cuprins de o tot atât de adâncă *milă* sau *compătimire* pentru soarta Antigonei, care pierе victima avânturilor ei sublime. Compătimirea și groaza — iată cele două sentimente care se îmbină în sentimentul, ce constituе fondul acestei opere dramatice. Acest sentiment complex se numește *tragic*. Această operă dramatică este dar o *tragedie*.

III. Deși simpatizăm cu Antigona din pricina calităților ei sufletești și din pricina faptelor ei, observăm totuși că nenorocirile, care o ating, ne mișcă adânc, dar nu ne revoltă, nu ne impresionează adică într'un mod hotărît neplăcut. Nenorocirea ce-o va izbîi pe Antigona este firească, izvoarăște din natura împrejurărilor, este oarecum prevăzută de la început, ea nu jicnește ordinea lucrurilor. E natural ca Creon să țină la cuvântul său de rege, ca unul ce reprezintă puterea legii în Stat, cu atât mai mult cu cât el pune patria și legile ei mai înainte de orice. Are dreptate Antigona, dar are dreptate și Creon, și în ciocnirea dintre ei, deși simpatizăm cu Antigona, nu putem să ne indignăm în contra lui Creon și deci nu putem învinovăți pe poet — cum se întâmplă cu atâtea alte tragedii că — ar fi pus pe scenă un fapt jicnitor pentru sufletul omenesc. Așa dar, pedeapsa, ce izbește pe Antigona este verosimilă, nu ne revoltă, deși ne doare, și aceasta ne face să simțim acel amestec de milă și de groază proprie tragicului. Aceasta este marea artă a unui poet tragic, de a imagină un conflict *natural* între voința unui personagiu și împrejurările în care se exercită (împrejurări unde intră și voința celorlalte personaje), așa încât zdrobirea eroului după triumful lui relativ să ne misce, dar să nu ne rovolte. Un asemenea conflict este natural oridecâteori acțiunile personagiilor ce lucrează sunt adânc motivate. Această motivare nu se face, ca în operile epice, în mod analitic și de către poet, ci trebuie să se simtă în mod *sintetic* din tot ceea ce vorbește și lucrează personagiul.

Din această pricină operele dramatice, deși fac efect mult mai puternic decât operele epice, ele sunt totuși mult mai scurte, mai concise și de aceea cer o putere de concepțiune mult mai concentrată și mai adâncă decât celelalte feluri de poezii.

IV. Comparând acum mai de aproape acțiunea, din această dramă, sau acțiunea din orice altă dramă bună cu aceea dintr'un roman sau epopée, observăm că acțiunea dramatică este concentrată, vie și precipitată, pe când acțiunea epică se desfășură maiestooasă, liniștită și înceată. În legătură cu această cerință a acțiunii dramatice s'au impus—mai cu seamă în timpul înfloririi poeziei dramatice în Franța (sec. XVII) — poetului dramatic așa numita lege a celor trei unități : unitatea de acțiune, de timp și loc.

Prin *unitatea de acțiune* se impunea poetului să excludă orice epizoade și să nu pună în opera sa dramatică decât numai ceea ce or fi contribuit în mod direct la acțiunea personajului principal. Astfel în «*Antigona*» toate scenele găsim că sunt în directă legătură cu soarta Antigonei. Scena cu Ismena ne face să înțelegem determinarea ei energetică și chiar desprețuitoare. Scena dintre Creon și Cor între Creon și Ostașul de pază ne arată piedicele, de care se va isbi hotărîrea Antigonei — caracterul hotărât al lui Creon, și cel nehotărât al Tebanilor — precum și împrejurările în care a săvârșit fapta sa (povestirile Oșteanului de pază). Scena dintre Creon și Antigona este însăși miezul dramei, conflictul dintre determinarea eroinei și o voință contrarie mai puternică decât a ei, conflict care hotărăște soarta Antigonei. Scena dintre Creon și Ismena, dintre Creon și Aimon, dintre Creon și Tiresias, care se par streine de soarta eroinei, cu atât mai mult cu cât ea nici nu mai reappare pe scenă, sunt totuși în directă legătură cu dânsa, întru cât nefericirile lui Creon sunt consecința imediată o osândirii ei. Ismena înfruntă pe Creon din pricina ei; din pricina ei Aimon se ceartă cu tatăl său, și tot din pricina ei Creon ceartă pe Tiresias și-l face să-i prezică amarnicele nenorociri ce-l vor izbi îndată. Și așa mai departe.

Prin *unitatea de loc* se impunea poetului dramatic să concentreze toată acțiunea într'un singur loc—dacă se poate să

nu fie trebuință de schimbarea decorului. Așa în *Antigona* toată acțiunea se petrece în fața palatului regal din Teba; tot ce se petrece în alt loc și în legătură cu acțiunea ni se raportează în povestiri. Astfel e povestirea Sclavului, care anunță moartea Euridicei. Tot așa sunt povestirile Oșteanului de pază care spune cum s'a făcut îmmormântarea lui Polnice prima dată, cum a prins apoi pe *Antigona*, și ale Sclavului, care spune cum a murit *Antigona* și *Aimon*.

În fine, prin *unitatea de timp* se impuneă poetului dramatic ca acțiunea dramei sale să fie imaginată că s'a petrecut în cel mult 24 de ore. Așa în *Antigona* se vede clar că toată acțiunea nu ține decât cel mult 4—5 ceasuri.

Dintre aceste unități cea mai prețioasă este cea de *acțiune*, deși cel mai mare poet dramatic englezul *Shakspere* (1565—1616) nu ține seamă de nici una dintre ele. El știe în dramele sale să aibă o acțiune vie, precipitată și concentrată, zugrăvind cu o rară maestrie voința neastâmpărată a personagiilor sale și punându-le să vorbească și să facă tot ceea-ce le caracterizează și tot ceea-ce dă expresie clară sentimentului fundamental. Cu alte cuvinte *Shakspere* a înlocuit unitățile de acțiune, timp și loc cu unitatea de *character* și de *sentiment*,—unul constituind conținutul și celălalt fondul—în care stă cea mai adâncă și mai adevărată poezie.

V. Poema dramatică având un fond poetic atât de deosebit de celelalte genuri de poezie, se înțelege de la sine că se va deosebi de acestea și prin formă. Astfel la dramă avem:

1) *Forma dialogică*, toată drama constând din convorbirile, fără intervențiunea poetului, a diferitelor personaje, fie că aceste personaje vorbesc unele cu altele, fie că vorbesc ele cu ele înșile. În acest din urmă caz forma dialogică ia numele de monolog. Monolog se numesc și unele poeme dramatice în care nu există decât un singur personaj care tot timpul vorbește cu el însuși sau către public.

2) Dialogurile sunt împărțite în *scene* — o scenă coprinzând convorbirea între un număr de persoane de când intră sau iese un personaj, până când intră sau iese altul.

3) Scenele se reunesc în *acte* — un act coprinzând unul din momentele importante ale acțiunii. Tragediile antice și

dramele spaniole se împart sau se pot împărți în mod natural în trei acte. Tragediile clasice franceze, engleze sau germane se împart de obicei în cinci acte: unul coprinzând *expozițiunea împrejurărilor*, în care începe acțiunea, cele trei următoare *nodul*, și ultimul, *desnodământul*.

4) În dramele fără unitate de loc se întâmplă de multe ori ca decorul să fie schimbat de mai multe ori într'un act. Scenele care sunt jucate în acelaș decor, constituind o parte mai restrânsă decât actul, se numește *tablou*.

Teorie. §. 27. Se numesc opere poetice *dramatice* acele opere care întrupează sentimente în legătură cu o acțiune care se reprezintă și care decurge direct din conflictul dintre tendințele, animate de deosebite pasiuni, ale deosebitelor personaje.

§. 39. Se numește *tragedie* o operă dramatică, care are de fond sentimentul complex numit *tragic*, care rezultă din reunirea sentimentului de *milă* și *groază* și care stă în legătură cu soarta nenorocită a unui personaj principal numit erou.

§. 40. Efectul unei tragedii stă cu deosebire în *motivarea concisă și adâncă* a deosebitelor tendințe contrarii, ce animă personajele și în desfășurarea *naturală* a conflictelor ce răsar din aceste tendințe.

§. 41. Acțiunea dramatică se deosebete de cea epică prin faptul că desfășurarea ei e *concentrată, vie și precipitată* iar nu maiestoașă, liniștită și înceată. De aceea i s'a pretins să aibă unitate de acțiune, de loc și timp.

Prin *unitate de acțiune* se înțelege condițiunea în virtutea căreia, într'o operă dramatică, se îndepărtează toate epizodele și toate scenele, care n'ar fi în directă legătură cu soarta eroului, și se concentrează, cât mai strâns, toate momentele în jurul acestui personaj.

Prin *unitate de loc* se înțelege condițiunea în virtutea căreia acțiunea dintr'o operă dramatică trebuie să fie imaginată ca petrecându-se într'un singur loc.

Prin *unitate de timp* se înțelege condițiunea, în virtu-

tea căreia acțiunea unei opere dramatice trebuie să fie imaginată că petrecându-se în interval de 24 ore.

Aceste reguli nu sunt esențiale, fiind-că cel mai mare poet dramatic, poetul englez *Shakspere* (1565—1616), nu le-a ținut în seamă, neobservând decât *unitatea de caracter* a personajilor, ce constituie conținutul, și *unitatea de sentiment* ce constituie fondul operei dramatice.

§ 42. Orice operă dramatică se prezintă cu *formă dialogică*. Părțile zise de un personaj în convorbire cu el însuși sau cu publicul se numesc *monologuri*. Sunt unele opere dramatice care sunt în întregime monologuri și de aceea poartă și acest nume.

Operele dramatice se împart în *scene*, după numărul eșirilor sau intrărilor deosebitelor personaje pe scenă. Mai multe scene care pun în relief un moment important al acțiunii constituiesc un *act*. Partea dintr'un act care se joacă în acelaș decor se numește *tablou*.

Tragediile se împart de obicei în cinci acte. Unul din acte constituie *expozițiunea*, cele trei următoarea *nodul*, ultimul, *desnodământul*.

Sunt însă tragedii și în trei acte. Alte specii de opere dramatice pot avea și unul sau două acte.

Exercițiul LVI. Să se caracterizeze personagiile din «*Antigona*».

Exercițiul LVII. Să se analizeze versurile din «*Antigona*», Comisar să se caracterizeze și să se compare cu cele din «*Cea din urmă noapte în Roma*» arătându-le astfel defectele și calitățile.

Exercițiul LVIII. Să se citească «*Năpasta*» de I. L. Caragiale și să se analizeze fondul poetic (*sentiment, acțiune și personaje*).

2. COMEDIA.

61. O SCRISOARE PERDUTĂ.

de

I. L. Caragiale.

I. Zoe Trahanache, soția lui Zaharia Trahanache, stâlpul guvernului în orașul său, pierde o scrisoare de amor adresată ei de către Ștefan Tipătescu, prefectul județului și prietenul lui Zaharia Trahanache. Scrisoarea cade în mâna lui Cațavencu, opozant, care amenință s'o publice dacă prefectul nu-l va ajuta să se aleagă deputat. Cațavencu, om pătat, cade însă victimă hazlie a împrejurărilor și, în loc să fie ales deputat, ajunge să conducă manifestația publică, ce se face în cinstea lui Agamiță Dandanache; deputatul impus de guvern, care, deși mai nerod, știuse să se folosească, de-o scrisoare la fel, mai bine decât dânsul.

Aceasta este în scurt acțiunea în care poetul a știut să intrupeze sentimentul comicului ce constituie fondul acestei compoziții.

Să vedem acum deosebitele momente particulare ale acestei acțiuni.

II. Actul I se petrece la Tipătescu. Prefectul stă de vorbă cu Pristandă polițaiul orașului, care-i comunică cele ce a auzit și în specie uneltirile opoziției în vederea alegerilor de deputat. Mai înainte însă de aceasta, poetul ne arată admirabil relația dintre Tipătescu și Pristandă, și, odată cu caracterizarea lor, ne face să pricepem o parte din rezorturile acțiunii:

ACTUL I.

(O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o ușă, la stânga altă ușă în planul din față. În stânga planul întâiu, canapea și un fotoliu).

SCENA I.

TIPĂTESCU (puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților“ în mână; e în haine de odăe; PRISTANDĂ în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie).

TIPĂTESCU, (terminând de citit o frază din jurnal). « ... Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om! ... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghiarele unui vampir! ... » (indignat). Eu vampir, ai? ... Caraghioz!

PRISTANDĂ, (asemenea). Curat caraghioz! ... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia, bampir?

TIPĂTESCU. Unul... unul care sugă sângele poporului... Eu sug sângele poporului! ...

PRISTANDĂ. Dumneata! sugi sângele poporului! ... Aoleu!

TIPĂTESCU. Mișel!

PRISTANDĂ. Curat mișel!

TIPĂTESCU. Murdar!

PRISTANDĂ. Curat murdar!

TIPĂTESCU. Ei! nu s'alege!

PRISTANDĂ. Nu s'alege!

TIPĂTESCU. Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mustățile!

PRISTANDĂ. Și mie!

TIPĂTESCU. Dar în sfârșit, las'o asta! lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDĂ. Curat ca un câine!

TIPĂTESCU. Incepuseși să-mi spui istoria de aseară. (șade).

PRISTANDĂ. Cum vă spuneam, coane Fănică, (se apropie) a seară, ațipisem nițel după masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițai n'are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

TIPĂTESCU. Firește...

PRISTANDĂ. Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot. Ce să zici? Familie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d'aia nevastă-mea zice: « Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot... Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n'are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: familie mare, renumerație mică, după buget.

TIPĂTESCU (zâmbind). Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost: o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!

PRISTANDĂ. Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tot mai dumneavoastră să nu știți!

TIPĂTESCU. Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cu

minte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...

PRISTANDĂ. De credință, coane Fănică, să trăiți!

TIPĂTESCU.. nu mă uit dacă să folosește și el cu o pară, două mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDĂ. Nouă suflute, coane Fănică, nouă, și renumerație....

TIPĂTESCU. După buget...

PRISTANDĂ. Mică, sărut mâna, coane Fănică.

TIPĂTESCU. Lasă, Ghiță cu steagurile de alaltăeri ți-a eșit bine; ai tras frumușel condeiu!

PRISTANDĂ (uitându-se pe sine și râzând) Curat condeiu! (luându-și umaidecât seama, naiv) Adicăte cum condeiu, coane Fănică?...

TIPĂTESCU. Contul jidanului s'a plătit la Comitet pe patru-zecișipatru de steaguri...

PRISTANDĂ (naiv) Da.

TIPĂTESCU. Ei?... s'a pus patruzeceșipatru de steaguri?

PRISTANDĂ (cu tărie) S'a pus, coane Fănică, s'a.. Poate unul două să le fi dat vântul jos... da s'a pus...

TIPĂTESCU Patruzeceșipatru?

PRISTANDĂ. Patruzeceșipatru în cap, coane Fănică.

TIPĂTESCU (râzând) Nu umblă cu mofturi, Ghiță. Nu m'am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: «Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță»...

PRISTANDĂ (măhnit) Imi pare rău: tocmai coana Joițica, tocmai dumneaei, care dè!... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...

TIPĂTESCU. Apoi, ea n'a zis-o cu răutate, a zis-o în glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...

PRISTANDĂ. Al dumneavoastră coane Fănică, și al coanii Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?... Ei? așa e? Patruzeceșipatru...

TIPĂTESCU. Vre-o paispce... cinspce.

PRISTANDĂ. Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

TIPĂTESCU. Două...

PRISTANDĂ. Două pe piața lui 11 Fevruarie...

TIPĂTESCU. Patru...

PRISTANDĂ (căutând în gând). Două la primărie.

TIPĂTESCU. Șase...

PRISTANDĂ (acelaș joc) Unul la școala de băieți...

TIPĂTESCU. Șapte...

PRISTANDĂ. Unul... la școala de fete...

TIPĂTESCU. Opt...

PRISTANDĂ. Unul la spital...

TIPĂTESCU. Nouă.

PRISTANDĂ. Două... la Catrindală, la Sf. Niculae...

TIPĂTESCU. Unsprezece.

PRISTANDĂ. Două la prefectură... paispsce...

TIPĂTESCU. (râzând) Le-ai mai numărat pe-ale de la prefectură.

PRISTANDĂ. Nu, coane Fănică, să trăiți ! (continuă repede pe nerăsuflate) Două la Primărie opspce, patru la școli, douzecișipatru, două la catrindală la Sf. Niculae treizeci...

TIPĂTESCU. (râzând) Le-ai mai numărat odată pe toate astea și aduni rău...

PRISTANDĂ. Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzecișipatru, în cap... patruzecișipatru... Cum zic, unul două, poate vântul... ori cine știe...

TIPĂTESCU. (râzând) Ghiță... apoi nu mă orbî de la obraz așa.

PRISTANDĂ (schimbând deodată tonul, umilit și naiv) Familie mare, renumerație după buget mică...

TIPĂTESCU. (uitându-se la ceas) Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDĂ. Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU. Spune odată istoria de-aseară, că măgrăbesc.

PRISTANDĂ. Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă dus acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe o parte să ațipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon : « Desbracă-te, Ghiță, și te culcă ». Eu, nu ; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, și pardon, mă desbrac de mondir. scot chipiul, mă 'mbrac țivilește și plec... la datorie, coane Fănică. Până se plec, să făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul Primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la barieră « Unirii ». Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraiste. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe ferestra în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideia ? zic : ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă suiu pe uluci și mă puii s'ascult. auziam și vedeam cum v'auz și m'auziți, coane Fănică, știți ca la teatru.

TIPĂTESCU. (interesându-se). Ei, ce ?

PRISTANDĂ. Jucaseră stos.

TIPĂTESCU. Cine eră ?

PRISTANDĂ. Cine să fie ? dăscălimea : Ionescu, Popescu, popa Pripici...

TIPATESCU. Și popa ?

PRISTANDĂ. Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapînescu, toată gașca 'n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră, ca de la vapor. Mai jucă popa și cu Petcuș. Ceilalți ședeau de vorbă.

TIPATESCU. Și Cațavencu mă 'njura ?

PRISTANDĂ. Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv... și-și numără voturile.

TIPATESCU. Dăscălimea, popa și moflujii.

PRISTANDĂ. Curat moflujii !

TIPATESCU. Las' că le dau eu voturi !

PRISTANDĂ. Da să vedeți ce s'a 'ntâmpat... coane Fănică. Din vorbă 'n vorbă, Cațavencu zice: «Mă prinț cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul — și acolo, pardon, tot bampir vă ziceă! — pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ala i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta»... și scoate o scrisorică din portofel... «Ia ascultați...» Diavolul de popă, n'are de lucru ? se scoală repede de la joc și zice: «Să mă 'ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s'o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara...» Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea Primăriei.

TIPATESCU. (interesându-se de povestire). Ei ?

PRISTANDĂ. M'am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

TIPATESCU. Cine să fie? Ce scrisoare ? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m'aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDĂ. Ce-mi ordonați, coane Fănică ?

TIPATESCU. Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

PRISTANDĂ. Ascult, coane Fănică.

TIPATESCU. Dacă s'ar putea să punem mâna și pe firul ăsta, — nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu, — dar n'ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș'apoi să-l lucrăm pe onorabilul.

PRISTANDĂ. Curat sa-l lucrăm !

Zaharia Trahanache sosește la Tipătescu să-i spună că Nae Cațavencu l-a chemat la redacția ziarului și i-a arătat o scrisoare, a lui către nevasta sa; el însă crede că e o plastografie:

Ei, Fănică, să vezi imitație! să zici și tu că e a ta; dar să juri, nu altcevă, să juri!

(Scena VI).

Tipătescu se turbură tare din pricina aceasta, cu toate indemnurile lui Zaharia de a fi liniștit. Sosește și Zoe, după plecarea bărbatului ei, și-i mărturisește că în adevăr ea a pierdut biletul pe care-l are în mână Cațavencu.

Doi amici politici ai prefectului și ai lui Zaharia, Farfuridi și Brânzovenescu, văzuseră pe acesta și pe Pristandă și chiar pe Zoe intrând la Cațavencu, bănuiesc că sunt «trădați» și vor să ceară explicațiuni prefectului. Din conversația cu el, ei rămân convinși că bănuiala lor e adevărată și pleacă declarând solemn:

FARFURIDI (grav). Ne ducem, dar gândește-te, stimabile, că suntem membri aceluiaș partid... Cum ziceam adineaori amicului Brânzovenescu: trădare să fie (cu oarecare emoție) dacă o cer interesele partidului, dar s'o știm și noi... De aceea eu totdeauna am repetat cu străbunii noștri, cu Mihaiu-Bravul și Ștefan cel Mare: iubesc trădarea (cu intenție) dar urăsc pe trădători... (schimbând tonul, cu dezinvoltură). Salutare, salutare, stimabile!..

(Scena IV).

Pe când Tipătescu, plictisit de vizita lor, plănuiește cu Zoe ce să facă spre a scăpa din situația grea, în care se aflau, apare un cetățean «turmentat», de la care Cațavencu apucase scrisoarea cu pricina și care vrea să întrebe pe prefect pentru cine să voteze:

SCENA VII

TIPĂTESCU. Ce poștești d-ta?

CETĂȚEANUL. Eu?... (sughite). Eu sunt alegător...

TIPĂTESCU, (nervos) Cum te chiamă?

CETĂȚEANUL. Cum mă chiamă? Ce trebuie să spui cum mă chiamă... vorba e, sunt alegător! (șovăie).

ZOE. E turmentat!

CETĂȚEANUL. Nu sunt turmentat... (zâmbind) coană Joițico... Las' că ne cunoaștem... Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 Februarie... Nu e vorba ținem și la d-l Nae Cațavencu.. e din Soțietate... dar vorba e, eu alegător... eu... (sughite) apro-

pitar... eu pentru cine votez? . . . (sughite) d'aia am venit (șovăie).

TIPĂTESCU. Fii bun, omule, și n'ștelege (vrea să-l apuce).

CETĂȚEANUL. Eu am găsit (sughite) o scrisoare . . .

TIPĂTESCU și ZOE. O scrisoare!

CETĂȚEANUL. Da. (către Tip.) A d-tale către cocoana Joițica... Am găsit-o alaltăeri seară pe drum, când ieșiam de la întrunire . . . Fă-ți idee (sughită) de alaltăeri seara până azi dimineață s'o duci într'un chef! . . .

TIPĂTESCU. (răpezindu-se și apucându-l cu amândouă mâinile de gât) Mizerabile!

CETĂȚEANUL. Nu mă sguduî (sughite) că amețesc . . .

ZOE. Lasă-l, Fănică, să vedem.

CETĂȚEANUL. Lăsați-mă să vedeți! Când am găsit-o, de curiozitate am deschis-o și m'am dus subt un felinar s'o citesc. N'apucasem s'o isprăvesc bine . . . și haț! pe la spate, d-l Cațavencu . . . dă să mi-o ia.

TIPĂTESCU. (desperat) Ți-a luat-o?

ZOE (același joc). Ți-a luat-o?

CETĂȚEANUL. Ași! Am băgat-o în buzunar. Zice d-l Nae: «Așă? faci parte din soțietatea noastră și primești scrisori de la prefectul, cetățene, bravos!»—Zic: (sughite) «Ași! de la prefectul!»—Zice: «I-am cunoscut slova... Ia arată-mi-o!»—«Doamne păzește!» Ba că dă-mi-o, ba că nu ți-o dau, din vorbă 'n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică . . . una — două — trei . . . pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere . . . A făcut cinste d-l Nae . . . l-am băut . . . o! l-am băut!

ZOE. Dar scrisoarea?

TIPĂTESCU. Scrisoarea (se repede la el strigând) unde e scrisoarea?

CETĂȚEANUL. Nu strigă (sughite) că amețesc! . . . O am la mine scrisoarea (amândei îl ascultă și-l privesc cu îndoeală și nerăbdare nervoasă). Da.

ZOE și TIPĂTESCU. S'ar putea!

CETĂȚEANUL. Da.. O am la mine (căutându-se prin buzunare) Eheii! d-l Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale . . . slavă Domnului . . . apropiatar sunt (sughite), alegător . . . (sughite și se caută mereu). Vorba e . . . eu (sughite), eu pentru cine votez? (se oprește din căutat și cu simplitate). Am pierdut-o! (se mai caută, apoi cu hotărîre) Am pierdut-o!

TIPĂTESCU. A!

ZOE. Ți-a furat-o Cațavencu!

CETĂȚEANUL. Adică d-l Nae. Se prea poate . . . că am și dormit . . . Vezi d-ta (Zoe și Tipătescu își frâng mâinele) fă-ți idee . . . dă-i cu bere, dă-i cu vin . . . dă-i cu vin . . . dă-i cu . . .

In actul II vedem pe conducătorii partidului—Brânzovencescu, Farfuridi și Trahanache— discutând asupra alegerii. Cei doi dintâiu exprimă neîncrederea lor în prefect, lucru care supără pe Trahanache într'atât încât pleacă infuriat. În data ceilalți se hotărăsc să dea o telegramă ministrului la București.

FARFURIDI. Ce să fac! ? ... Batem o depeșe la București, la Comitetul central, la minister, la gazete, scurt și cuprinzător: (bătând cu pumnul drept în palma stângă, ca un telegrafist pe aparatul lui, scadat, tot textul-proiect al depeșii) «Trădare! Prefectul și oamenii lui trădează partidul pentru nihilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiul II... trădare! trădare! de trei ori trădare!»

BRÂNZOVENESCU (scurt). E tare! prea tare! n'o iscălesc.

FARFURIDI (cu tărie, impunător). Trebuie să ai curaj ca mine! s'o iscălești: o dăm anonimă!

BRÂNZOVENESCU. Așă da, o iscălesc!

FARFURIDI. O iscălim: «Mai mulți membri ai partidului...»

BRÂNZOVENESCU. Da dacă ne cunoaște slova la telegraf?

FARFURIDI. Punem pe altcineva s'o scrie.

(Actul I, Scena VII).

După plecarea lor, aflăm că polițaiul, din ordinul prefectului, a arestat pe Cațavencu și a făcut perchiziție, dar n'a putut găsi scrisoarea. Cațavencu i-a spus că numai coanei Joițichii îi destăinuiește adevărul. Atunci Zoe, cu toată împotrivirea lui Tipătescu, trimite să aducă pe Cațavencu și declară că va stăruî ea să se aleagă deputat, dacă aceasta va fi singura cale de a pune mâna pe scrisoare.

Cațavencu apare dus de Pristandă.

ACTUL II.

SCENA VII.

PRISTANDĂ, (apărând în fund și făcând loc cu respect lui Cațavencu să treacă) Pofțiți, coane Nicule, pofțiți... (unilit) și zău, să pardonafi, în considerația misiei mele, care ordonă (serios) să fim scrofuloși la datorie... D-voastră știți mai bine ca mine... așă e polițaiul: tată să-ți fie — trebuie să-l ridici? îl ridici! n'ai ce-i face! e misie. De aia (foarte rugător) mă rog să pardonafi...

CAȚAVENCU. Imi pare rău, Ghiță, că mai stăruiești cu scuzele tale... Adică noi nu știm cum merge poliția? (sentențios) Intr'un

stat constituțional un polițaiu nu e nici mai mult nici mai puțin decât un instrument !

PRISTANDĂ. Curat instrument !

CAȚAVENCU. Nu brațul care lovește, voința care ordonă e de vină... Eu chiar am scris un articol în privința asta. Nu știu dacă l-ai citit.

PRISTANDĂ. Trebuie să-l fi citit, coane Nicule ; eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdeauna ; că să nu vă uitați la mine... adică pentru misie... (misterios) altele am eu în sufletul meu, dar de ! n'ai ce-i face : femelie mare, renumerație după buget mică...

CAȚAVENCU. Și, în sfârșit, cum ar fi posibil martiriul, dacă n'ar exista călăul ?

PRISTANDĂ. Curat, coane Nicule !

CAȚAVENCU (schimbând tonul). Cetățene, nu uită condiția cu care am venit aici. Am venit în casa prefectului, nu voiu însă să dau ochii cu el, nu mă pot așa de eftin compromite. Am venit chemat de doamna Trahanache, pe dânsa voiu s'o văz.

PRISTANDĂ. Mai e vorbă, coane Nicule, pe coana Joițica, pe dumneei... conul Fănică nici nu e aicea... Poftiți, poftiți, ședeți coane Nicule, mă duc să spui coanii Joițichii că ați venit... (vrea să plece).

CAȚAVENCU. Poți să-i adaogi chiar că mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m'a aruncat disgrația dumneei.

PRISTANDĂ. Ascult. (aparte). Mare pișicher ! Strașnic prefect ar fi ăsta ! (iese aruncând priviri furișe de admirație către Cațavencu).

SCENA VIII

CAȚAVENCU (singur). În sfârșit, capitulează ! Se putea altfel?... Iubitul, scumpul, venerabilul nenea Zaharia (râde) par'că-l auz deseară proclamându-mă candidat al colegiului. Sărmanul Farfuridi!.. (grav) Scopul scuză mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta !.. Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte... atât mai bine pentru mine ! Iși pierde mințile, atât mai rău pentru el ! Mă arestează, atât mai bine pentru mine ! Coana Joițica, mai cu minte ca toți, mă chiamă, și eu politicoș, iată-mă, gata să-i sărut mâna cu respect... Mă rog, n'ai ce-i face ; mâna care-ți dă mandatul !.. Dar... unde e coana Joițica... (Se întoarce spre fund, apoi spre stânga, în fine spre dreapta. În momentul acesta apare Tipătescu în ușa din dreapta, unde stă un moment nemișcat. Gest de surpriză din partea lui Cațavencu. Aparte). Tipătescu ! O preferam pe ea !

SCENA IX

TIPĂTESCU, (a apărut în dreapta cu aerul încruntat și pumnii încheștați, a stat în ușă, a mers apoi liniștit la ușa din fund, măsurând din ochi pe Cațavencu, și s'a oprit în fund un moment; aparte).

Ține-mă, Doamne!

CAȚAVENCU (jenat). Stimabile domn, scuzați-mă dacă v'ar părea că mă prezint la d-voastră astfel, într'un mod neregulat... Trebuie să vă spun că am fost adus aici din arest de polițaiul d-voastre, după ordinele... și nu m'așteptam să vă întâlnesc...

TIPĂTESCU, (aparte). Impertinent!

CAȚAVENCU. Pentru că mi se spusese că eram chemat de... altfel nici nu aş fi venit... În fine, dacă sunt aici prizonier, rămâi... dacă sunt liber — și nu cer nimic mai mult — mă retrag îndată...

TIPĂTESCU, (care a tot bătut din călcâi cu impaciență, coboară încet, rar și cu dinții strânși). Iubite și stimabile d-le Cațavencu, nu înțeleg pentru ce intră doi bărbați, cu oarecare pretenție de seriozitate, să mai încapă astfel de meșteșuguri și rafinării de maniere, astfel de tirade distilate, când situația lor e așa de limpede... Eu sunt un om căruia-i place să joace pe față... Să-mi dai voe să-ți spui ceva.. Ia poftim, ia poftim, mă rog. (ii oferă un scaun, aparte) Să fiu cu minte. Ce bine că-i Zoe dincolo!

CAȚAVENCU. Stimabile domn, d-tale îți place să joci pe față, primesc; mie-mi place să joc scurt, scurt. (gest de rețezare) Situațiunea noastră o putem deslega numaidecât (Tipătescu îi oferă jețul, el îl respinge ușor). Mulțumesc!

TIPĂTESCU. (acelaș joc) Ia poftim, mă rog, ia poftim!

CAȚAVENCU. (acelaș joc). Mulțumesc!

TIPĂTESCU. (privind țintă la Cațavencu și cu tonul mârâit) Poftim dè!..

CAȚAVENCU, (care s'a retras puțin, cedează în sfârșit și cade pe fotoliu cam fără voe). Mulțumesc.

TIPĂTESCU. Așă, (șade aproape de el, Cațavencu se cam retrage. Tipătescu se îndeașă spre el, Cațavencu acelaș joc, și iar). Astfel dar, onorabile domn, d-ta — prin ce mijloace nu-mi pasă! — posedezi o scrioare a mea, care poate compromite onoarea unei familii...

CAȚAVENCU, (gest) A!

TIPĂTESCU. Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu și mai scurt... Iată: d-ta ești un om practic, d-ta posedezi un lucru care-mi trebuie mie, și știi cât îmi trebuie... Eu viu și-ți zic: (cu multă afabilitate) Mă rog, onorabile domn, ce-mi ceri d-ta în schimbul aceluia lucru.

CAȚAVENCU. (naiv) Cum, nu știi ?

TIPĂTESCU, (asemenea). Nu...

CAȚAVENCU, (asemenea). Nici măcar nu vă dă 'n gând ?

TIPĂTESCU. (asemenea). Nu... d'aia întreb...

CAȚAVENCU. Stimabile domn, (cu dignitate) un om politic...

TIPĂTESCU. (cu poșidă) Adică d-ta.

CAȚAVENCU. Dă-mi voe... Un om politic trebuie, mai ales în niște împrejurări politice ca acelea, prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare ce, dacă vom lua în considerațiune trecutul oricărui stat constituțional, mai ales un stat tânăr ca al nostru..

TIPĂTESCU. (impacientat, bătând din călcăiu) Mă rog, onorabile, încă o dată... (răspicat) ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scrisori ? scurt ! (repetă gestul de retezare al lui Cațavencu)

CAȚAVENCU. Ei ?... dacă este așa, dacă voești scurt, iată : voi (rugător) să nu mă combați, ceva mai mult, să-mi sprijini candidațura...

TIPĂTESCU (vrând să izbucnească) Candidatura d-tale ! (stăpânindu-se) Onorabile domn, nu ți se pare că ceri prea mult ?...

CAȚAVENCU. Atuncea d-ta, care mi-ai propus schimbul, care-mi faci întrebarea, trebuie să răspunzi...

TIPĂTESCU (apropiându-se și îndesându-se înspre Cațavencu, se repetă
jocul de scenă de mai sus)

Ba zău, spune, nu ți se pare prea mult ? Ai ? Ce zici ?

CAȚAVENCU (naiv) Nu.

TIPĂTESCU (cu insinuare) Dacă s'ar retrage Comitetul permanent și am rezervă un loc pentru prea iubitul d. Cațavencu ?...

CAȚAVENCU (zâmbind și cu bonomie) E un nimic, stimabile...

TIPĂTESCU. Dacă în postul de avocat al statului s'ar numi acelaș d. Cațavencu ?...

CAȚAVENCU (asemenea) E puțin, onorabile...

TIPĂTESCU. Dacă în locul de primar, vacant acum, și în locul de epitrop-efor la Sf. Nicolae s'ar numi tot nenea Cațavencu ? Ai ? (Cațavencu surâde cu un gest de refuz) Și dacă și moșia «Zăvoiu» din marginea orașului. . . .

CAȚAVENCU (zâmbind asemenea). Dă-mi voe, stimabile, un om politic trebuie, este dator, mai ales în împrejurări ca acelea, prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare (mângâie și umflă cuvintele distilându-și tonul și accentul) ce, dacă vom lua în considerație, trecutul unui stat tânăr ca al nostru, de abia ieșit din...

TIPĂTESCU (bătând impacient din călcăiu și întrerupându-l). Ei ! să lăsăm frazele, nene Cațavencule ! Astea sunt bune pentru gură-

cască... Eu sunt omul pe care d-ta să-l îmbeți cu apă rece?... Spune unde să fie! bărbătește: ce vrei de la mine! (se ridică fierbând).

CAȚAVENCU. (ridicându-se și el) Ce vreau? ce vreau? Știi bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atâta vreme; vreau ceea ce merit în orașul ăsta de gogomani, unde sunt cel d'întâiu... între frunțașii politici... Vreau...

TIPĂTESCU (fierbând) Ce vrei?

CAȚAVENCU (asemenea) Vreau... mandatul de deputat, iată ce vreau: nimic altceva! nimic! nimic! (după pauză, cu insinuare caldă și crescândă). Mi se cuvine!... Te rog!... Nu mă combate... Susține-mă... Alege-mă! Poimâine, în momentul când voi fi proclamat cu majoritatea cerută... în momentul acela vei avea scrisoarea (cu multă căldură) ... pe onoarea mea!

TIPĂTESCU (aproape să izbucnească) Pe onoarea ta?... Și dacă nu pot să te alerg?...

CAȚAVENCU. Poți!

TIPĂTESCU (pierzându-și cumpătul din ce în ce) Și dacă nu voi? — zi că nu voi să te aleg?

CAȚAVENCU (îndârjit) Trebuie să vrei!

TIPĂTESCU (d'abia stăpânindu-se) Uiți că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! *nu voi* să te aleg!

CAȚAVENCU. Trebuie!

TIPĂTESCU, Nu!

CAȚAVENCU. Trebuie să vrei, dacă ții câtuși de puțin la onoare...

TIPĂTESCU (izbucnind) Mizerabile! (Cațavencu face un pas înapoi) Canalie nerușinată! Nu știu ce mă ține să nu-ți sdrobesc capul... (se repede, ia un baston de lângă perete și se întoarce turbat către Cațavencu) Mișelule! trebuie să-mi dai aci scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori te ucid ca pe un câine! (se repede năvală la el. Cațavencu ocolește masa și canapeaua, răstoarnă mobilele și se repede la fereastră, pe care o deschide de perete, îmbrâncind-o în afară).

CAȚAVENCU (tremurând, strigă la fereastră în afară) Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!

Zoe apare și potolește cearta dintre ei. În cele din urmă Tipătescu, silit de Zoe, făgăduiește și el, trăznind și pleznind de necaz, că va sprijini pe Cațavencu. În scena ce urmează apare Cetățeanul Turmentat, față cu care izbucnește tot amarul comic, ce această împrejurare a strâns în sufletul lui Tipătescu:

SCENA XII.

TIPĂTESCU. Blestemată politică! un moment să n'ai pace!
(merge la ușa din fund și o închide). Suntem în liniște... (lui Cațavencu)
Eu merg la telegraf să-ți anunț la București candidatura.. d-ta
așteaptă acasă un cuvânt al meu... Deseară, la întrunire, fii cu
tact.. trebuie mult tact. (se aud în fund bătăi în ușă; toți din scenă tac
și nu mișcă; iar bătăi, apoi trei fluerături). E Ghiță, ăsta e semnalul
lui! (merge și deschide ușa din fund, prin care apare Cetățeanul Turmentat,
fluerând ca de mirare)

TIPĂTESCU. Iar? (se dă înapoi)

CAȚAVENCU. Omul meu! (se dă cam la spatele Zoi)

CETĂȚEANUL. Da, iar eu! (sughite) Am venit pentru istoria aia
de care am vorbit azi dimineață... Ce facem? Iacă, mâine în-
cepe... Eu.. pentru cine votez?

TIPĂTESCU. (ținându-i calea să nu coboare în scenă). Pentru cine?
pentru cine? Lasă-mă în pace, cetățene: ai ajuns nesuferit..
Votează pentru cine poțtești..

CETĂȚEANUL. Eu nu poftesc pe nimeni, dacă e vorba pe poftă.

TIPĂTESCU. Ei! lasă-mă în pace, administrațiunea nu voește
să influențeze câtuș de puțin pe nimeni.

CAȚAVENCU (intervenind) Pardon, dați-mi voie: mie-mi pare din
contră că într'un stat constituțional, mai ales într'un stat tâ-
năr ca al nostru, administrațiunea ar trebui să...

ZOE (asemenea) Se înțelege...?

CETĂȚEANUL. (către Cațavencu) Ei! onorabilul! nu te vedeam;
sluga! o mie de ani pace! Și zi, mă lucrași, ai? Adică, dă-i cu
bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului... pentru ca să-mi
faci pontul cu scrisoarea... bravos! dom'le Nae.

CAȚAVENCU. A! a!

ZOE. Fănică! Fănică! trimete-l... e nesuferit!

TIPĂTESCU. (nervos) In sfârșit, cetățene, te rog lasă-ne cu bini-
șorul, lasă-ne... Ce poțtești de la mine?

CETĂȚEANUL. Nu ți-am spus? (sughite) Mâine începe... (sughite)
Eu pe cine aleg? Pentru cine?... (face semnul votării și sughite).

ZOE. Pentru d-l Nae Cațavencu.

CETĂȚEANUL. Pentru... (sughite și pufnește de răs.) Nu mă'nnebunî
că amefesc...

TIPĂTESCU. (din ce în ce mai nervos, luând pe Cetățeanul de mână și sgu-
duindu-l). Pentru că ești un om vițios...

CETĂȚEANUL. Nu mă smuci, că amefesc

TIPĂTESCU (asemenea) Pentru că te-ai lăsat să-ți ia din buzunar,
să-ți fure scrisoarea...

CETĂȚEANUL. Ei! nu face nimica, poate mai găsim alta...

TIPĂTESCU. Lasa-mă să vorbesc... pentru că ești...

CETĂȚEANUL. Alegător...

TIPĂTESCU. Nu... bețiv... vițios... păcătos.

ZOE. Fănică!...

TIPĂTESCU. Da bețiv... Uite și acuma ești turmentat, ești băut... (Cațavencu râde).

CETĂȚEANUL. Ași!

TIPĂTESCU. (cu desgust) Uite nenorocitul! miroși cale d'o poștă... (îl împinge).

CETĂȚEANUL. (șovăind). Asta este mirosul meu naturel...

TIPĂTESCU. Miroși a rom...

CETĂȚEANUL. Ei bravos! Vrei să miroși a gaz?

TIPĂTESCU. Ei! pentru toate astea trebuie să-ți dai votul lui onorabilul d. Cațavencu... Pentru așa alegător, mai bun ales nici că se putea...

ZOE. Fănică!...

CAȚAVENCU. Totdeauna ironic, (zâmbind) stimabile!

Cu tot acest năduf, Tipătescu tot n'a scăpat de încurcătura în care se găsiă, căci vine altă împrejurare care îi face situațiunea și mai grea. El primește o telegramă din București prin care i se ordonă să sprijine candidatura unui anume Agamița Dandanache:

SCENA XIV

PRISTANDĂ. (venind fuga din fund cu o depeșă 'n fund). Coane Fănică! o depeșă *fe-fe* urgentă.

ZOE. O depeșă! (se întorc toți spre fund).

TIPĂTESCU (deschide nervos depeșa și citește). «Cu orice preț, dar cu orice preț, colegiul d-voastră al II-lea trebuie să aleagă pe d-l Agamemnon Dandanache, (toți mișcare). Se face din aceasta pentru d-voastră o înaltă și ultimă chestie de încredere... A!

În această situație îi surprinde Farfuride și Brânzovenescu care se bucură, că prefectul, care-i «trădase», se află în așa de mare încurcătură.

În actul III, teatrul înfățișează o sală de întrunire în localul Primăriei. E adunată lume multă. Prezidează Trahanache. Vorbește Farfuridi. Deși această întrunire nu înaintează mult acțiunea, ea este remarcabilă prin faptul că autorul izbutește printr'însa să completeze figurile lui Tra-

hanache, Farfuridi și cu deosebire a lui Cațavencu, fără ca sentimentul fundamental al operei să fie într-o ceavă jicnit — din contra. Cu alte cuvinte, autorul respectă regula impusă de cel mai mare dramaturg, de a nu țineă seamă într'o operă dramatică decât de unitatea caracterelor și sentimentului ce vrea să provoace prin ele.

Actul începe tocmai când Farfuridi este întrerupt în discursul său de partizanii lui Cațavencu:

ACTUL III.

SCENA I.

FARFURIDI (de la tribună). Dați-mi voe! (gustă din paharul cu apă)
Dați-mi voe! (Rumoare).

TRAHANACHE. Stimabili, onorabili! (afabil) faceți tăcere! Sunt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilei... Aveți puținică răbdare... (către Farfuridi) Dă-i înainte stimabile! Aveți cuvântul.

FARFURIDI (către adunare). După ce-am vorbit dar din punctul de vedere istoric, vom încheia cât se poate mai scurt.

POPESCU. Parol? Numai dacă t'ei țineă de vorbă! (răsete în partea unde sunt dascălii).

FARFURIDI. Rog nu mă întrerupeți, dați-mi voe!

TRAHANACHE (către partea unde e Popescu). Stimabile... nu 'ntre-rupeți!

FARFURIDI. După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric și din punctul de vedere de drept, voi încheia precum am zis, cât se poate mai scurt. (bea o sorbitură, apoi, reluându-și resuflarea, rar ca și cum ar începe o poveste). La anul une-mie-opt-sute-două-zeci-și-unu... fix... (Rumoare și protestări în grupul lui Cațavencu: A! A! A!)

TOȚI. (în cor cu tonul lui). Două-zeci-și-unu fix... (rumoare și protestări)

FARFURIDI. Dați-mi voe.

TRAHANACHE. (clopoțel). Stimabile, onorabile! Nu întrerupeți... Aveți puținică...

După multe întreruperi, Farfuridi își sfârșește discursul, care e salutat cu aplauze de o parte a adunării și în care, fiind vorba dacă trebuie să se revizuească sau nu constituția, oratorul își formulează următoarea părere:

Din două una, dați-mi voe! Ori să se revizuească, primesc, dar să nu se schimbe nimic; ori să nu se revizuească primesc! dar atunci să se schimbe, pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale. Din această dilemă nu puteți ieși.

După o pauză, se deschide ședința și se dă cuvântul lui Cațavencu :

Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... (plânsul în ineacă) Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (plânsul îl înneacă mai tare)... ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne... (de abia se mai stăpânește) mă gândesc... la țărișoara mea... (plânsul l-a biruit de tot) la România... (plânge. Aplauze în grup)... la fericirea ei!... (acelaș joc de amândouă părțile)... la progresul ei! (asemenea crescendo)... la viitorul ei! (plâns cu hohot. Aplauze sguuitoare).

IONESCU, POPESCU, TOȚI. (foarte mișcați) Bravo!

CAȚAVENCU (ștergându-se repede la ochi, și remițându-se d'odată; cu tonul brusc, vioiu și lătrător.) Fraților, mi s'a făcut o imputare și sunt mându de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... (foarte volubil) Mi s'a făcut imputare că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist... că sunt liberschimbist... că voi progresul cu orice preț. (scurt și foarte retezat) Da, da, da, de trei ori da! (aruncă roată priviri scânteetoare în adunare. Aplause prelungite).

CAȚAVENCU. Da! (cu putere din ce în ce crescendo). Voiu progresul și nimic alt decât progresul: pe cale politică... (îngrășă vorbele).

POPESCU. Bravo!

CAȚAVENCU. Socială...

IONESCU. Bravo!

CAȚAVENCU. Economică...

POPESCU. Bravo!

CAȚAVENCU. Administrativă...

IONESCU. Bravo!

CAȚAVENCU. Și... și...

IONESCU, POPESCU, GRUPUL... Bravo! Bravo!

TRAHANACHE. (clopoțind) Rog, nu întrerupeți pe orator, stimabile...

CAȚAVENCU, (cu tărie) Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule președinte... (către adunare și mai ales către grup, cu tonul sigur). Puteți, d-lor să întrerupeți, pentru că eu am tăria opiniunilor mele... (reintrând în tonul discursului și îngrășând mereu vorbele) și... și... finanțiară. (Aplause prelungite)... Da, suntem ultraprogresiști, da suntem liberschimbști... Or... conduși de aceste idei, am fundat aci în orașul nostru «Aurora Economică Română», societate enciclopedică-cooperativă, independentă din cea din București... pentru că noi suntem pentru descentralizare. Nu... eu nu recunosc, nu voiu să recunosc epitropia Bucureștenilor, ca-

pitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dâșii în al lor..

GRUPUL (aplause). Bravo!

CAȚAVENCU. Soțietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, dați-mi voe să vă spui, din punctul de vedere economic, stăm rău...

GRUPUL (aplause). Bravo!

CAȚAVENCU. Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire. Soțietatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în țara noastră!

GRUPUL. Bravo! (Aplause entuziaste).

TRAHANACHE. (Clopotind). Stimabile... nu. ...

CAȚAVENCU. Lăsați, d-le președinte, să întrerupă... nu mă tem de întreruperi!.. In Iași, de exemplu, — permiteți-mi această digresiune, este trist dar adevărat! — In Iași n'avem nici un negustor român, nici unul!..

GRUPUL (mișcat). A!

CAȚAVENCU. Și cu toate aceste toți faliții sunt jidani! Explicați-vă acest fenomen, acest mister, dacă mă pot exprima astfel!

GRUPUL. Bravo! (aplause).

CAȚAVENCU. Ei bine! Ce zice soțietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (aprobări în grup. Cu tărie). Până când să n'avem și noi faliții noștri? Anglia își are faliții săi; Franța și-are faliții săi, până și chiar Austria își are faliții săi; în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară și-are faliții săi (ingrașe vorbele)... Numai noi să n'avem faliții noștri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dură!..

Dar tocmai când Cațavencu eră în culmea oratoriei lui bombastice și nu se temea de nici-o întrerupere, iată că se arată Cetățeanul Turmentat, care-l întrerupe:

SCENA VI

ACELAȘI— GHIȚĂ, PRISTANDĂ ȘI CETĂȚEANUL (foarte șovăind. Sgomot la intrarea acestora).

TRAHANACHE (clopotind). Faceți puțintică tăcere.

CAȚAVENCU (care, în timpul scurt al rumorii provocate de intrarea lui Pristandă și a Cetățeanului Turmentat, și-a consultat hârtiuțele, cu ton predominant

Fraților, iată ce spun statutele societății noastre la art. I-ii: «Se formează în urbea noastră o soțietate Enciclopedică-Coope-

rativă cu numele de «Aurora Economică Română». Scopul societății este ca România să fie bine și tot românul să prospere».

CETĂȚEANUL (care de la intrare, a venit șovăind până în mijloc și s'a turnat pe un scaun în fața tribunei, se scoală și ridică mâna).

Și eu! (sughite) și eu sunt! (Șovăe și iar se toarnă pe scaun. — Râsete în fund, rumoare în față).

CAȚAVENCU (către Trahanache, întorcându-se către masa prezidențială).
Domnule președinte, rog să nu fiu întrerupt...

TRAHANACHE. Par'că ziceai stimabile, că întreruperile...

CAȚALENCU. Da, (cu dignitate) dar...

TRAHANACHE. În sfârșit... (clopoțind). Nu întrerupeți, mă rog...

CAȚAVENCU (căutând șirul). Ziceam dar: „... ca România să fie bine și tot Românul să prospere»...

CETĂȚIANUL (Se scoală șovăind și ridică mâna).

Și eu sunt! (sughite rău; risete, rumoare).

TRAHANACHE. A! (sculându-se peste masă). Ce? ce ești dumneata stimabile?...

CETĂȚIANUL. (sughitând). Mă cunoaște d-l Nae... (arată pe Cațavencu). Cioclopedică... (riste rumoare).

CAȚAVENCU (nervos) Ce?

CETĂȚEANUL. Română!... (râsete; sughite) Aurora!... (sughite; râsete, rumoare din ce în ce mai mare).

TRAHANACHE (nervos și el, cătră adunare, clopoțind). Faceți tăcere, stimabile!... (către Cetățeanul Turmentat) Cum?

CETĂȚEANUL (șovăind) Cioclopedică! (sughite) Comportativă! (sughite) Iconomie! (sughite) Societate care va să zică... (râsete și rumoare mare).

IONESCU. E turmentat!...

POPESCU. E tun! (grupul se mișcă; unii se scoală)

CETĂȚEANUL. (sughitând și strigând). Sunt nembru!

TRAHANACHE (agitând clopoțelul cu putere, către Ionescu și Popescu). Stimabile! stimabile, (cu afabilitate) rog dați afara pe onorabilul!

IONESCU, POPESCU și GRUPUL. Afară! E turmentat! Afară! (Ionescu și Popescu îl imbrâncesc spre ușă. Cațavencu s'a dat jos dela tribună și vorbește cu câțiva din grup).

CETĂȚEANUL (imbrâncit de dascăli și opunându-se) Nu mă'mbrânciți... că amețesc!

IONESCU, POPESCU și GRUPUL. Afară!

CETĂȚEANUL. Nembru! (Toată scena aceasta a fost însoțită de râsete și rumoare. Dascălii au dat afară pe Cetățeanul Turmentat. În adunare mișcare. Pristandă se apropie de tribună, în vreme ce dascălii și grupul lor, în mijloc cu Cațavencu, se agită și-și reiau locurile).

PRISTANDĂ (misterios lui Trahanache). Coane Zahario, dă-i zor! Trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Cațavencu: ordi-

nul lui conul Fănică... Sunt la ușă, când oiu tuși de trei ori, d-ta proclamă candidatul și ieși pe porțiță... și pe următreaba mea...

Această convorbire nu ne anunță nimic bun pentru Cațavencu, care, crezându-se sigur de izbândă, ia în batjocură pe Farfuridi și Brânzovenescu. Încă de mai 'nainte autorul ne-a făcut să vedem că Trahanache, care credeă că scrisoarea lui Tipătescu către soția sa este o plastografie, dovedise o plastografie—și o plastografie în toată puterea cuvântului—a lui Cațavencu, prin care înșelase tocmai Societatea «cioclopedică» cu vre-o cinci mii de lei. Acest lucru, ajuns la cunoștința lui Tipătescu, îi ușurează dintr'o dată situația, și, de unde el era învins, el devine acum învingătorul. Aceleași mijloace pe care le întrebuițase Cațavencu, ca să se impuie, le întrebuițează acum Tipătescu ca să-l dărâme. O vorbă numai de-a lui Tipătescu, și Cațavencu e mort politicește. De aceea, cu toate că toată întrunirea ni se pare că merge spre proclamarea candidaturii lui Cațavencu, cu toate că el însuși primise cu mulțumire suspendarea ședinței, ca să se proclame candidatura, crezând că va fi a sa, totuși Trahanache va proclamă candidatura lui Agamiță Dandanache, impus de centru.

Totuși aceasta proclamare nu se face fără ca Tipătescu și mai ales Zoe, care ascultau ce se petrece, de după un grilaj cu perdele, să nu treacă prin niște violente emoțiuni:

TRAHANACHE (către Cațavencu, care e la tribună și protestează în contra lui Farfuridi care readuse în sală pe cetățeanul Turmentat). Stimabile (clopotind) aveți puținică răbdare... Fiind-că orele sunt înaintate.

CAȚAVENCU. Dați-mi voe...!

TRAHANACHE (ridicându-se). Fiindcă unii dintre domnii alegători au început să plece, ar fi bine, cred, mâine fiind alegerea, ca chiar acuma să rugăm pe onorabilul orator să-și întrerupă discursul un moment, să aibă puținică răbdare, pentru ca să proclamăm numele candidatului propus de comitetul nostru.

CAȚAVENCU (cu aer foarte degajat). Primesc cu mulțumire, d-le președinte. (coboară dela tribună, către grupul său) Numele candidatului!

TOTI (din grup și din sală). Da! numele candidatului.

ZOE (tremurând, încet) Fănică!

TIPATESCU (încet) Taci! n'ai grijă!

TRAHANACHE (citind foaia între lumină și Stimabile! candidat pe care-l susține comitetul nostru, este domnul...

IONESCU. Nae Caț...

TRAHANACHE (întrerupându-l) Ai puținică răbdare... (citind) domnul...

CAȚAVENCU. Domnul... (Toată lumea ascultă cu mare nerăbdare și în deplină tăcere; Zoe se stânge după grajă lănd Tipătescu.

TRAHANACHE. Domnul... Agamiță Dandanache! (mișcare de satisfacția în fund. În grupul din față turburare. Zoe și Tipătescu ascultă mișcați).

CAȚAVENCU (sărind în loc și răcnind). Trădare! (gesticulează viu în mijlocul grupului său. În fund aplatze.

TRAHANACHE (în picioare). Dați-mi voe! (clopoțind, după un moment de tăcere). Cine a pronunțat cuvântul trădare! (Toată lumea e în picioare și în fierbere).

CAȚAVENCU (din mijlocul grupului cu putere). Eu!

GHIȚĂ BRÂNZOVENESCU ȘI CETĂȚEANUL TURMENTAT (și cei din fund). Afară! afară moftologul!

TRAHANACHE (trăgând clopoțelul foarte violent, către grupul din fund). Aveți puținică răbdare! (către Cațavencu). Și cine este trădător, stimabile?

CAȚAVENCU (foarte aprins). Acela care falsifică numele candidatului odată hotărît, acela care uită, care trădează interesele și onoarea familiei sale... (cu un glas colosal) D-ta!

TRAHANACHE (trântind clopoțelul pe masă, în culmea indignării).

Apoi, ai puținică răbdare, stimabile! Mă scoți din țâțâni.. Eu falsificator?... Pe mine cetățean onorabil, pe mine, om venerabil, să vie într'o adunare publică, să mă facă falsificator... cine? (Rumoare mare. Tipătescu și Zoe ascultă palpitând) cine? (cu energie) Un plastograf patentat!

CAȚAVEANCU (Sărind din loc) Plastograf!

TOȚI DIN FUND (strigând amenințător) Afară plastograf!

TOȚI DIN FAȚĂ (asemenea) Afară falsificatorul! trădătorul! (fierbere mare)

CAȚAVENCU. (spunând, se repede din mijlocul grupului său la tribună cu pumnii încheștați și sbierând febril. Un moment tăcere)

Fraților! domnilor! un moment, onorabili concetățeni! Am voit să acoper o rușine care se petrece de atâta vreme în sânul orașului nostru.... (Zoe și Tipătescu mișcare) am voit să cruț opinia publică de o lovitură scandalosă;..... astăzi însă am fost lovit așa de crud în dignitatea mea, încât nu mai pot tăcea. (Zoe și Tipătescu mișcare) Acest onorabil cetățean, (arată pe Trahanache) acest om venerabil, d. Zaharia Trahanache.....

TRAHANACHE (cu pofidă) Ei? Eu....

CAȚAVENCU. Este atât de naiv, încât crede că e plastografie un document olograf.... (Zoe și Tipătescu mișcare de groază).

ZOE Fânică!... (șovăie)

TIPĂTESCU (susținând-o și răcnind cu o supremă putere).

Ghiță ! (se repede la porțița grilajului... Zoe se agață de el și-l oprește. Rumoare mare).

PRISTANDĂ (punând mâinile amândouă lângă gură ca o portvoce și stigând asemenea spre partea de unde i-a venit chemarea).

Prezent! (către cei din fund). Pe el, copii! (Grupul din fund cu Pristandă, Farfuridi, Brânzovenescu, Cetățeanul Turmentat, se reped la tribună și pun mâna pe Cațavencu).

CAȚAVENCU (continuând a sbiera în mijlocul sgomotului)...

O scrisorică a prefectului cătră...

GRUPUL LUI CAȚAVENCU. Pe ei, fraților ! (Grupul din față dă năvală spre fund).

TOATĂ LUMEA

Afară ! ho ! huideo ! (Sgomot la culme, strigăte, huidueli, fluerături, Zaharia Trahanache a eșit repede pe porțița grilajului, a dat dincolo de Zoe și de Tipătescu, și toți trei ascultă ce se petrece în adunare. Pristandă, Farfuridi, Brânzovenescu au apucat de gât pe Cațavencu și-l târăsc afară. Grupul Ionescu și Popescu sunt grămadă peste cei din fund. Toate cuvintele și mișcările acestea din urmă se fac deodată și într'o clipă. — Cortina se lasă asupra primei mișcări a scandalului).

Dar nici triumful lui Tipătescu nu este așa de complet, pe cât ne-am putea închipui. El nu alege, e drept, pe adversarul său Cațavencu ; dar în locul lui, el dă sprijinul în alegeri unui om pe care nu-l cunoaște și care nu numai că este un fel de zăpăcit și de zevzec, dar a ajuns să se impună ca să fie ales prin aceleași mijloace prin care vruse să se aleagă Cațavencu. Această situație, în care vedem cât de necompletă este izbânda lui Tipătescu, ne-o zugrăvește admirabil poetul în câteva scene din actul IV, care se petrece în grădina lui Trahanache :

ACTUL IV.

SCENA II.

TRAHANACHE (foarte politicoasă) Poftim, poftim, stimabile !

TIPĂTESCU. Cine să fie ?

ZOE. Un străin ?...

TRAHANACHE (coborând) Dă-mi voe, Joițico, să-ți recomand pe d-l Agamiță Dandanache !

ZOE și TAPITESCU. Dandanache ! (complimente)

TRAHANACHE. Candidatul nostru!... Adică ce candidat, alesul nostru!

DANDANACHE (vorbește peltic și sâsăit). Sărut mâna.. Si domnul? Bărbatul dumneei?

TRAHANACHE. Nu, eu sunt bărbatul dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand...

DANDANACHE. Si d-voastră?

TRAHANACHE. Si eu?... bărbatul dumneei... Eu (serios) Zaharia Trahanache, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral și... ai puținică răbdare... (se caută în buzunar și scoate o cartă de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache), sunt aicea toate comitetele.

DANDANACHE (ia cartă) Mersi!... Si domnul?

TRAHANACHE. Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu și al familiei mele.

DANDANACHE (lui Fănică). Imi pare bine, d-le prezident! (ii dă mâna. Trahanache trece lângă Zoe).

TIPĂTESCU. Și mie, onorabile, nu mai puțin... Sunt încântat... Dar cu ce ocazie pe la noi?

DANDANACHE. Cu ocazia aledzerei, neicursorule, cu ocazia aledzerei, stii m'a combătut opozițiunea si colo, si dincolo... si rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră.... rămăsesem mă 'nțeledzi fără coledzi... si asa am venit pentru aledzere.

ZOE, (cu răutățe). Nu trebuiă să vă mai deranjați.

DANDANACHE. Ba încă țe deranz, conia mea! Da stii, nu fățeă să nu fațem măcar act de prezență...

TRAHANACHE. Se înțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie!.

DANDANACHE. Da de deranz... destul! Inchipueste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, sdronca-sdronca... stii, m'a sdrunținat!... si clopoțeei... (gest.) imi țiuie urechile; stii asa sunt de amețit si de obosit... nu-ți fați o idee, conia mea, (cătře Trahanache) nu-ți faci o idee, d-le prefect, neicursorule, (cătře Tipătescu) nu-ți faci o idee, d-le prezident, puicursorule...

TIPĂTESCU. Firește...

ZOE. Mai e vorbă...

DANDANACHE. Adineaori am sosit, era să trag la otel... dar birzarul.. el stia de țe viu, mi-a arătat pe d-l prefect. (arată pe Trahanache).

ZOE (Incet cătře Tipătescu, care râde) Și încă mai râzi Fănică!...

TRAHANACHE. Da, mă duceam pe la alegere ca să văz cum mergem... Nu-i vorba, de mers, mergem strună... dar știi de obicei, ca un cap ce sunt al partidului, trebuie să fiu acolo...

DANDANACHE (strângându-i mâna) Bine că te-am găsit, neicuserule, mersî. (vorbesc amândoi de-opurte).

ZOE (cătrec Fonică încet) Iată Fănică pentru cine mi-am pierdut eu liniştea... Şi spune drept, dacă nu era mai bun Caţavencu?.

TIPĂTESCU ((scurt) E simplu, dar îl prefer; cel puţin e onest, nu e un mişel!

TRAHANACHE (cătrec Dandanache). Stimabile, eu te las acî cu amicul Fănică şi cu Joiţica... Eu trebuie să mă duc la alegere: peste o jumătate de ceas se deschide urna; trebuie să fiu acolo.... D-ta n'ai nici o grijă, mergem la sigur, la noi opoziţie nu încapc...., suntem tari, stimabile... tari... Nu o să ai majoritate, stimabile....

DANDANACHE. Cum se poate? Să nu te pomenesti cu vre-un balotaz? ai?... a mai păţit-o si alţii...

TRAHANACHE. Adică ai puţinică răbdare, balotaj la noi? Zic: nu majoritate, unanimitate o să ai, stimabile.

DANDANACHE. A asă? (cu siguranţă) Se 'nţelege... Niţi nu se putea altfel.

TRAHANACHE. Salutare, stimabile, salutare... La revedere, Fănică., La revedere, Joiţico, (iese).

SCENA III.

DANDANACHE. Cum îţi spui, să nu m'aleg, puicuserule, nu merdeza... Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i si dă-i si luptă... si eu mă înţelegi tocmai acuma să rămâiu pe din afară... fără coledzi!... si cât pe-aţi neicuserule, să nu mă aleg!

ZOE. Să nu te-alegi d-ta cu meritele d-tale! era peste putinţă...

TIPĂTESCU. Peste putinţă...

DANDANACHE. Ei, uite asa, cu meritele mele, conişă, vezi! era cât p'aţi, dar stii cât p'aţi... Intreabă-mă neicuserule, să-ţi spui: nu vrea comitetul ţentral si paşe; zişeă că nu sunt marcant. Auzi, eu să nu fiu marcant!.. Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeţi. Intr'o seară... şinevă — nu spui şine.... persoană însemnată... da becher — vine si zoacă la mine cărţi.. si când pleacă îsi uită pardesiul la mine. A doua zi voiu să-l îmbrac... gândiam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl caut prin buzunare si dau... peste şe te gândeşti?

TIPĂTESCU. Peste?

DANDANACHE (răzând) Peste o scrisorică.

AMÂNDOI. O scrisorică?

DANDANACHE. De amor...

AMÂNDOI (miscăți) O scrisorică de amor ?

DANDANACHE. O scrisorică de amor către becherul meu, de la nevasta unui prieten, — nu spui țiine... persoană însemnată.

ZOE. Ei și ?

TIPĂTESCU. Ei ?

DANDANACHE. Ei, țe să-ți mai spui, puicursorule ? Adu o birză mă băete, de grabă.... Mă sui în birză si mă duc la persoana. la becherul, -- nu spui țiine — e persoană însemnată — : Găseste-mi, mă înțelezdi, un coledzi ori dau scrisoarea la «Războiul», De colea până colea.... gări mâr.... ța trebuie, conifa mea, să țe-deze, si tranc ! depesa aici, neicursorule...

ZOE (agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache) A ! domnule Dandanache, ai făcut rău.... fapta d-tale este... să-mi dai voie, să-ți spui....

TIPĂTESCU. (incet) Zoe !

DANDANACHE. Asa e, puicursorule, c'am întors-o cu politica ? Aud ? Țe era de făcut ? Aminteri, dacă nu-mi dedeă în gând asta, nu mă aledzeam....., si nu merdzea de loc, neicursorule; fă-ți idee ! familia mea de la patuzsopt (coborind către public) si eu în toate Camerele, cu toate partidele, ca românul imparțial.... si să rămâi fără coledzi !

TIPĂTESCU. Vezi bine ! (mușcându-și buzele). Dar nu ne-ai spus sfârșitul istoriei.... scrisoarea.

ZOE. Da, scrisoarea....

DANDANACHE. Care scrisoare ?

TIPĂTESCU. Scrisoarea becherului ...

DANDANACHE. Care becher ?

ZOE. (nervoasă). Persoana însemnată..... scrisoarea de amor..... arma d-tale politică, cu care te-ai ales ...

TIPĂTESCU. Scrisoarea, pe care voiai s'o publici în «Războiul», dacă nu....

DANDANACHE. (aducându-și în sfârșit aminte). A da ! scrisoarea.... da.... am prițeput....

ZOE. Ei ! scrisoarea ?

TIPĂTESCU. Ce s'a făcut ?

DANDANACHE. O am pusă acasă la păstrare... dar stii, la loc sigur...

ZOE. Nu i-ai înapoiat-o persoanei ?

DANDANACHE. (cu mirare). Cum s'o înapoiez ?

TIPĂTESCU. Iată te-alegi, el și-a ținut cuvântul...

ZOE. Trebuie s'o dai înapoi...

DANDANACHE. Cum se poate, conifa mea, s'o dau înapoi ?

S'ar putea să fac așa prostie? Mai trebuie s'aldată... La un caz iar... pac! la «Războiul».

ZOE, (cu desgust). A! (trecând lângă Fănică, încet și cu tonul lui de mai sus)

E simplu, dar e un om onest. (tare către Dandanache) Domnule Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămâneți la masă la noi... Mă rog să nu povestiți istoria cu scrisoarea becherului d-voastră.

Cu toată această recomandație, Dandanache i-o povestește mai pe urmă lui Trahanache, care, firește, în simplitatea lui omerică, n'o pune de loc în raport cu scrisoarea «plastografiată» de Cațavencu, ceea ce nu împiedică continua tortură comică a lui Zoe și Tipătescu. Pe lângă aceasta, și unul și altul, dar mai cu seamă Zoe, nu se pot bucura de succesul lor, din pricina că până la acea oră, nu știu de urma lui Cațavencu, n'au putut deci să-i facă cunoscut, că, dacă va publica scrisoarea, va fi dat judecării ca falsificator din pricina plastografiei de la Societate, și sunt frământați de temerea ca nu cumva adversarul, pe care-l trăseseră pe sfoară, să nu publice scrisoarea, spre răsbunare. Această temere însă se rezolvă îndată, rămânând pe sufletul lor numai cu alegerea «nenisorului» și «puicusorului» Dandanache; — se rezolvă, pentru că autorul trebuie să ne arate completa neisbândă și ridiculizare a lui Cațavencu. În adevăr, acesta pierduse la întrunire, scrisoarea cu pricina, care fusese iarăși găsită de Cetățeanul Turmentat și, deastădată, înpoiată Zoi. Cațavencu deci, nu o mai putea întrebuința. În acelaș timp el mai aflase că plastografia de la Societate i s'a descoperit. El deci pare cu desăvârșire pierdut.

Autorul ne arată mai întâi îngrijorarea Zoi, câtă vreme nu știe, unde e Cațavencu :

SCENA V

ZOE (coborînd precipitat treptele). Ai auzit, Fănică? Ai auzit? Onestul tău d. Agamiță, care triumfează, păstrează scrisoarea... Ce trebuie să facă onestul Cațavencu, care n'a răușit, care-și mușcă acum mâinele, își mestecă turbarea și mă ochește din cine știe ce ascunzătoare? (agitată) A! mi-e groază să mă gândesc. Ce face Cațavencu? unde e ascuns șarpele? de unde o să-și arunce veninul asupra mea!

TIPĂTESCU. Zoe! Zoe! fii bărbată...

ZOE (înnecată) Nu mai pot, nu mai pot. Vorbele lui Dandanche mi-au luat toată puterea, mi-au frânt inima... A! înnebunesc de frică, (își ascunde obrazul).

PRISTANDĂ (venind repede din stânga) Coană Joițico! Coană Joițico!...

TIPĂTESCU. Ghiță!

ZOE (tresărind). Ghiță... Ce e? Spune!

PRISTANDĂ (oprindu-se) Coană Joițico, voiam să...

ZOE (fierbând) Spune, nu mă chinu! Ce e? A publicat-o? dă-mi-o s'o văz! (foarte agitată) dă-mi-o s'o văz!

TIPĂTESCU. Zoe! ești nebună!

PRISTANDĂ (a parte). Curat nebună!

ZOE. Da, sunt nebună! și ție trebuie să-ți mulțumesc de asta.

PRISTANDĂ (căutând s'o calmeze). Nu, coană Joițico, nu e nimica publicat... «Răcnetul» nici n'a apărut astăzi... După ce a fugit Cațavencu, dascălimea s'a apucat la ceartă, s'au bătut, l-au bătut pe popa Pripici, și nici vorbă să mai scoată gazeta... S'a spart partidul independent... s'a spart! (încet Zoi, trecând spre Tipătescu) Am să vă spun ceva secret, acū numaidecât...

TIPĂTESCU. Nu spuneam eu! Dar Cațavencu?

PRISTANDĂ. Nu l-am găsit, coane Fănică, par'că a intrat în pământ (bătându-se repede pe frunte, ca și cum și-ar aduce aminte de ceva). A! ce-am uitat! Să mă iertați, sărut mâna, coane Fănică... Ministrul... nu, ministrii, toți șapte, vă chiamă la telegraf numaidecât... de-aia vă căutam așa de zor.

TIPĂTESCU. La telegraf? Ce mai vor de la mine?

PRISTANDĂ. Nu știu, dar bate telegraful de un ceas, coane Fănică, trebuie să mergeți.

TIPĂTESCU. A blestemată politică!.. Zoe! Zoe, curaj, mă duc...

ZOE. Du-te.

TIPĂTESCU. Mă întorc îndată (și sărută mâna) Zoe, fii cuminte! Nu suntem pierduți; n'ai grijă; la revedere! (pleacă prin fund).

ZOE. La revedere!... A!... cum pot să iubesc pe omul ăsta! (cade pe gânduri. Pristandă urmărește pe Tipătescu până la eșire și se uită după el până se depărtează, apoi introduce pe Cațavencu).

Autorul apoi ne arată deseperarea Zoi după ce vine față în față cu Cațavencu, el însuși desperat. Căci, în adevăr, chiar dacă acesta nu are scrisoarea, ea ar fi putut prea bine să cadă în mâinele altora; iar el tremură de plastografia descoperită.

SCENA VII

ZOE, CAȚAVENCU.

ZOE (repezindu-se la el).

D-le Cațavencu, ai voit să mă pierzi pe mine și te-ai pierdut și pe d-ta. La ce-ai fugit, pentru Dumnezeu! la ce-ai dispărut? Fănică are în mână o poliță, ale cărei giruri le-ai plastografiat, ca să ridici cinci mii de lei de la societate... Știi?

CAȚAVENCU. Știu, madam', că o are, (dezolat) stiu, dar ce e de făcut?

ZOE. Om nebun! ți-ai pierdut mințile? mai întrebi ce e de făcut! Nu știi? Să-ți dau polița: scapă-mă, să te scap! să schimbăm: dă-mi scrisoarea...

CAȚAVENCU (dezolat). Madam'! madam'! peste puțină...

ZOE. Ce?

CAȚAVENCU. Scrisoarea d-voastră...

ZOE. Ei?

CAȚAVENCU. N'o mai am!...

ZOE. Nu se poate!...

CAȚAVENCU. N'o mai am!...

ZOE. Minți!

CAȚAVENCU. Nu minț; n'o mai am!

ZOE. Nenorocitul! ce-ai făcut-o?

CAȚAVENCU. Am pierdut-o!

ZOE (dând un țipăt și uitându-se pierdută în toate părțile). A! de ce nu pot să te omor!

CAȚAVENCU. Omoară-mă, madam', omoară-mă, dar nu e vina mea!

ZOE. Cum ai pierdut-o? când ai pierdut-o? unde ai pierdut-o?

CAȚAVENCU. În scandalul, în bătaia de alaltăeri seară, dela întrunire, cine nu știu... mi-a smuls pălăria din cap... scrisoarea o aveam în căptușeala pălăriei...

ZOE. Care va să zică, adevărat ai pierdut-o?

CAȚAVENCU. Da!

ZOE. Mi-ai pierdut scrisoarea... și nu știi, nu bănuiești pe unde poate rătăci scrisoarea mea?

CAȚAVENCU. Nu.

ZOE. Nu?

CAȚAVENCU. Nu...

ZOE (desperată). A! ești un om pierdut!.. pierdut!.. Eu poate că mai scap... căci poate să mai scap! dar d-ta... (cu putere). D-ta ești pierdut!... Când te-a arestat Fănică, te-am scăpat eu... acuma te arestez eu și n'ai să scapi decât atunci când mi-oi găsi scrisoarea...

rea... pentrucă poate să mai ai noroc s'o găsească... Roagă-te la Dumnezeu s'o găsească... A! s'a întors jocul, d-le Cațavencu... începe să te părăsească norocul și să mai treacă și în partea noastră... A! ești pierdut! da, pierdut!.. (strigând în fund) Ghiță! Ghiță!

CAȚAVENCU. Doamnă, pentru Dumnezeu! (se uită 'n toate părțile).

ZOE. Ghiță...! (către Cațavencu) Nu te uită pe unde sășcapi... Nu mai e scăpare: plastografii dovediți nu mai au scăpare... s'amântuit... Ghiță! Ghiță! (merge strigând în fund și se 'ntâlnește pept în pept cu Cetățianul turmentat).

SCENA VIII.

ACEIAȘI.—CETĂȚEANUL TURMENTAT. (cu pălăria albă a lui Cațavencu.

CETĂȚEANUL TURMENTAT. (intrând și coborînd foarte bine dispus). Nu e Ghiță, eu sunt...

ZOE. Ce cauți?

CAȚAVENCU, (aparte). Pălăria mea!

CETĂȚEANUL. Pe d-voastră coană Joițico.

ZOE. Ce vrei cu mine?

CAȚAVENCU. Ei uite și d-nu Nae. Salutare onorabile!

ZOE (nervoasă) Ce vrei? spune ce vrei?

CETĂȚEANUL. Ce vreau eu, bine vreau. Eu am o vorbă: o mie de ani pace! (gest de impăciență din partea femeii) Eu, coană Joițico, am găsit o scrisoare

ZOE. Pe care ai lăsat-o să ți-o fure onorabilul d. Cațavencu...

CAȚAVENCU (sdrobot) Doamnă!

CETĂȚEANUL. Las-o aia; .. am mai găsit una!

ZOE. Ei, ce-mi pasă!

CETĂȚEANUL. Nu vă supărați, coano Joițico, să vedeți... nu v'am spus tot. Eu până să nu intru în politică, cum am zice, care va zică, până să nu devin negustor și apropitar, am fost împărțitor... la poștie... mă cunoaște conul Zaharia!

ZOE, Ei! ieși odată și lasă-mă!... Ghiță!

CETĂȚEANUL. Și d'atunci, care va să zică, eu dau scrisoarea după adresă. Dacă nu găsească andrisantul, scriu pe ea cu plavaz: «adrisantul necunoscut», ori «nu se află», ori «mort», care va să zică, fiecare după cum devine... (Zoe se plimbă impacientată în fund) dar dacă găsească andrisantul i-o dau andrisantului... Bunioară acuma... Eu am găsit alaltăeri, în învâlmășeala de la Primărie, o pălărie...

ZOE (coborînd) O pălărie?

CAȚAVENCU (aparte) Mizerabilul...

CETĂȚEANUL. O pălărie, da, asta... și astăzi tot îndesând-o pe capul meu, s'o potrivească—că mi-era strâmtă—am vrut să-i scot căptușeala s'o mai lărgesc.... când colo în căptușeală peste ce dau ?....

ZOE. O scrisoare !

CAȚAVENCU. O scrisoare !

CETĂȚEANUL. O scrisoare, da, domnule Nae... Nu mai mergem pe la o țuică ?...

ZOE. (foarte emoționată). S'o vedem !

CETĂȚEANUL. E de la conul Fănică : andrisantul sunteți d-voastră.

ZOE. Dă-mi-o, dă-mi-o degrabă !

CAȚAVENCU. Sunt în adevăr pierdut !

ZOE. Degrabă, dacă o ai !

CETĂȚEANUL. O am, n'am pierdut-o... nu m'am mai întâlnit (sughite și arată pe Cațavencu) cu onorabilul ! (scoate o scrisoare din căptușeala pălăriei și o dă Zoi).

CAȚAVENCU. (a parte) A ! mizerabilul !

ZOE. (care a smucit scrisoarea) A !

CAȚAVENCU. (încet către Cetățeanul Turmentat, care a trecut lângă el).

Nenorocitul ! ți-ai aruncat norocul în gărlă : te făceam om !

CETĂȚEANUL. Nu puteam.... andrisantul cu domiciliul cunoscut. (arată pe Zoe).

ZOE. Cum să-ți mulțumesc ? Ce ceri dela mine ?

CETĂȚEANUL. Să-mi spui d-ta, pentru cine votez. Iacă mai ce un sfert de ceas și se închide alegerea.... eu.... pentru cine votez ?

Autorul ar fi putut să sfârșească făcând pe Tipătescu să dea pe Cațavencu pe mâna parchetului. Un astfel de desnodământ însă ne-ar fi jicnit și opera s'ar fi terminat fără să ne facă să râdem. O astfel de împrejurare ne-ar satisface într-un câat privește moralitatea lui Cațavencu, în mod serios, și deci efectul acestei satisfacțiuni nu s'ar potrivi cu sentimentul comicului, ce formează fundamentul operei. Și cu atât mai mult ne-ar impresiona neplăcut, cu câat pedeapsa i-ar veni de la Tipătescu și Zoe, care nici ei nu sunt mult mai de treabă decât dânsul și care au fost totuși prea puțin pedepsiți prin alegerea lui Dandanache.

De aceea poetul nu pierde pe Cațavencu, ci se mulțumește să-l pună în situația, admirabilă în comicul ei, de a fi iertat de Zoe, cu obligațiunea ca să conducă manifestația publică

ce se organizase cu ocazia alegerii. Astfel veselie, ce ne-au provocat-o deosebitele situații și incidente comice, se menține până la sfârșit, iar la sfârșit se accentuează prin faptul că toate personagiile de ale căror dureri trecătoare am răs în decursul desfășurării acțiunii, ajung să fie toate mulțumite, cu toate că acțiunea n'a făcut decât să-i înjosească.

SCENA XIV.

Brânzovenescu și Farfuridi cu alți alegători mai spălați, în costume de pretenție provincială, intră, venind din casă, coborînd pe treptele din dreapta; salutări de toate părțile. Prin fund, Cațavencu, Ghiță polițaiul, îmbrăcat țivil, Cetățeanul Turmentat, Ionescu și Popescu, intră conducînd manifestația publică. Cei ce vin prin fund sunt toți amețiți, și mai ales Cațavencu și Cetățeanul Turmentat, care înghite și sughite mereu. După ei vin o mulțime de cetățeni cu ramuri verzi și steaguri, asemenea foarte chefuiți. Toată lumea cu borcane de băutură în mâni. — Din casă, în urma lui Farfuridi, Brânzovenescu și ceilalți alegători, vin feciorii cu sticle de șampanie. — Ghiță Pristandă, îndată ce sosese în scenă, face semn muzicii să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de șampanie frunțașilor. — Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sunt în stînga).

FARFURIDI (luând un pahar de șampanie) În sănătatea domnului Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! (Urale și muzică. Pristandă ține cu, mâna tactul uralele. Toți ciocnesc și beau).

DANDANACHE (îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână). În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism și mi-au acordat... (nu nemerește) asta... cum să zic de!.. zi-i pe nume de!.. a! sufraganele lor.... eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, și eu ca românul imparțial, care va să zică.. cum am zice.... în sfârșit să trăească! (urale și ciocniri)

TRAHANACHE (cătră Cațavencu, care a coborît spre el și Tipătescu) Și așa zi, ai? d'ai noștri, stimabile? bravos! mă bucur.

CAȚAVENCU. Venerabile neică Zahario! în împrejurări ca acestea, (mișcat) micile pasiuni trebuie să dispară.

TRAHANACHE. Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăești!

CAȚAVENCU. În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru president, Trahanache! (Urale și ciocniri)

(Zoe vede pe Cetățeanul Turmentat în grămadă, ia un pahar și merge de-îl oferă).

CETĂȚEANUL. În sănătatea coanii Joițichii! că e (sughite). damă bună! (ciocnește cu ea; ea-i strînge mâna din toată inima. Urale ciocniri).

CAȚAVENCU (lui Tipătescu încet) Să mă ierți și să mă iubești (expansiv) pentru că toți ne iubim țara, toți suntem români!.. mai mult, sau mai puțin onești (Tipătescu râde). În sănătatea iubitu-

lui nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru.
(Urale, ciocniri).

TRAHANACHE (luând un pahar și trecând în mijloc foarte vesel). Ei, aveți puținică răbdare!.. Nu cunosc prefect eu! eu n'am prefect! eu am prieten! În sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietenilor lui! (sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mâna Zoii).

(Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi și Brânzovenescu le povestește nctet, făcând gestul cu clopoței; la dreapta, în fund, Pristandă, Cetățeanul Turmentat, muzica și lume. În stânga Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. În mijloc Cațavencu).

CAȚAVENCU (foarte amețit, implecticindu-se în limbă, dar tot îngrășându-și silabele).

Fraților! (toți se întorc și-l ascultă) După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eream acuma câtvă timp înainte de Crimeea? Am luptat și am progresat; eri obscuritate, azi lumină! eri bigotismul, azi liberpansismul! eri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

PRISTANDĂ. Curat constituțional! Muzica! Muzica!

(Muzica atacă marșul cu mult brio. Urale tunătoare. Grupurile se mișcă. Toată lumea se sărută, gravitând în jurul lui Cațavencu și lui Dandanache, care se strâng în brațe, în mijloc. Dandanache face gestul cu clopoței. Zoe și Tipătescu contemplă dela o parte mișcarea. Cortina cade repede asupra tabloului).

Analiză. I. «O scrisoare pierdută» e una din compozițiile a cărei citire sau reprezentare provoacă în sufletul cititorului sau ascultătorului o mare veselie. Oamenii și faptele ce ne înfățișează ne fac neconținut să râdem pe socoteala lor. Râdem de deosebitele personaje nu numai când ele înși-le sunt vesele, dar chiar, sau mai cu seamă când sunt triste. Firește, că nici lui Zoe, nici lui Tipătescu nu-i vine la socoteală faptul că sunt la discreția lui Cațavencu, care le-a găsit scrisoarea. Zoe e agitată în mai tot timpul acțiunii, plânge și chiar leșină. Tipătescu este într'o continuă surexcitare și la un moment dat e în stare să facă mici fărîmi pe Cațavencu, în a cărui putere se află. Dar aceste necazuri ale acestor personaje sunt necazuri superficiale, care nu pot avea nici o urmare serioasă asupra vieții, nici măcar asupra sănătății lor. Suferința lor e suferință trecătoare, iar noi petrecem pe socoteala lor, pentru că judecăm că această suferință o merită și unul și altul, ca unii ce sunt imorali, Zoe înșelându-și bărbatul, iar Tipătescu, prie-

tenul. Cu cât judecăm că sunt mai imorali, și suferința lor mai superficială, cu atât frământările lor ne apar mai ridicule, mai comice. Acelaș fel de observații sunt de făcut asupra eroului principal Nae Cațavencu și a tuturor celorlalte personaje. Cațavencu urmărește cu stăruință un scop, voește să-și impună voința lui, dar mijloacele pe care le întrebuițează sunt atât de meschine, încât din capul locului ne provoacă disprețul. Autorul știe totuși să ni-l înfățișeze astfel încât acest dispreț să nu ne provoace întristarea, ci veselia. Astfel mai întâiu Cațavencu este arestat, perchiziționat, purtat pe la casa prefectului, expus la insultele acestuia. Tocmai din pricina mijloacelor de disprețuit ce întrebuițează spre a-și manifesta voința, încearcă o serie de suferințe, iar acestea ne răsbună oarecum de imortalitatea lui, și ne fac ca, în loc să ne întristăm, să ne veselim de faptele lui. Admirabila scenă dintre el și Tipătescu în care își formulează pretențiile pentru schimbul scrisorii și în care îl vedem nevoit s'o ia la fugă pe după mobilele din salonul prefectului, pentru ca să nu fie coto-nogit de acesta, este caracteristică în această privință. Nu mai puțin situațiile ulterioare. Sfidarea, pe care Cațavencu o aruncă lui Farfuridi și celorlalți, și siguranța, cu care privește triumful său ne-ar face o impresie foarte neplăcută, dacă n'am simți neconținut, din felul lui de manifestare, că este expus în tot momentul la o cădere, care-i va răsbună pe toți, precum și pe noi care-l urmărim, de îndrăzneala lui nerușinată. Această cădere un moment este atât de gravă, — anume când e pe aproape de a fi dat pe mâna justiției, — că, spre a nu fi impresionati dureros cerem ca autorul să intervină și să-l scape; iar felul cum îl scapă — punându-l să prezideze un banchet și să conducă o manifestație în onoarea tocmai aceluia care ajunsese la ținta, ce el însuși o urmărise cu atâta înverșunare — îl face ridicul în ultimul gard și-l mulțumește, și pe dânsul, și pe noi care-i cunoaștem faptele. În definitiv, ridiculul lui stă în faptul că întrebuițează mijloace de disprețuit pentru scopuri ce-ar fi putut fi ajunse ușor pe altă cale și că, din pricina aceasta nu-și poate ajunge scopul, cu toate stăruințele pe care le depune. Cu alte cuvinte, ridiculul lui răsare din disproporția sau con-

trastul dintre mijloacele și aspirațiunile sale, și dintre aspirațiunile sale și rezultatul final la care ajunge. Toate personagiile, la care întâlnim un asemenea contrast, sunt comice, adică ne provoacă râsul.

Compoziția de mai sus deci, având de fond un sentiment — sentimentul [de veselie rezultat din comic — este o operă *poetică*, deși e scrisă în proză. Pe de altă parte, acest sentiment, fiind provocat printr'o acțiune care este menită spre a fi reprezentată, opera poetică, ce-l întrupează, este *dramatică*. Iar întru cât conține un sentiment contrariu sentimentului ce l-am descoperit în tragedie, această operă dramatică, nu e tragedie, ci *comedie*.

II. Cercetând conținutul—faptele și caracterele, ce ni se înfățișează în această operă dramatică,—observăm că el este constituit de viciile oamenilor. Cațavencu este un ambițios, care prin orice mijloace vrea să dobândească o situațiune politică; Tipătescu este un om care abuzează de încrederea amicului său Trahanache, abuzează de propria lui putere față de Cațavencu, tolerează abuzurile oamenilor săi; Zoe, deși se teme să compromită reputația bărbatului său, totuși îl înșală și este neconținut nevoită să poarte o mască de iubire pe care nu o are; Trahanache este un naiv, care mulțumit de influența politică, ce are în orașul său, și absorbit de combinațiile politice ale partidului său, duce încrederea în prietenul său Tipătescu până la absurd; Pristandă, cu toate circumstanțele atenuante — «famèlie mare, renumerațiune, după budget mică» — este servil, vecinic supus celui mai tare sau celui pe care-l crede el că va deveni mai tare, pentru ca cu atât mai bine să trafice cu banul statului; Farfuridi este un fel de Cațavencu mai puțin imoral dar mult mai incult și mai nerod, un om a cărui îndrăzneală nu se manifestă decât în lucruri mici (telegrama anonimă!) și ale cărui protestări trădează o voință neorientată și superficială; Cetățeanul Turmentat este om cinstit, are un suflet generos și independent, cu alte cuvinte, o constituțiune sufletească morală superioară celorlăți, dar este bețiv. Și așa mai departe. Toate aceste personaje au dar câte un viciu, câte-o diformitate sufletească. Aceste vicii însă nu sunt așa de mari încât să periclitizeze viața lor. E adevărat că

mai toți pot ușor cădea în conflict cu prescripțiunile codului penal, dar mediul în care se mișcă e de așa natură, că pot tot așa de ușor scăpa de urmărirea lui. Cu alte cuvinte conținutul acestei comedii — ca și al oricărei alte comedii — sunt neajunsurile firii omenești întrucât nu aduc pierderea individului, care le are.

Așa fiind, este evident că comedia, în deosebire de tragedie, poate prezenta în afară de interesul poetic, și un interes practic mai pronunțat. Din momentul ce într-o comedie întâlnim un vițiu, pe care-l avem și noi, suntem în mod firesc influențați de impresia de ridicul ce ne produce acel vițiu, și dispuși pe viitor ca să ne desbărăm de dânsul. Cu alte cuvinte comedia, arătându-ne vițurile oamenilor, poate contribui la îndreptarea lor. Aceasta însă nu înseamnă că poetul știind comedia sa trebuie să vrea cu tot dinadinsul să facă operă de moralitate; o asemenea intențiune ar putea să-l facă să exagereze felul de a vorbi și de a lucra al personagiilor și le-ar face să nu mai fie verosimile. De aceea poetul comic e dator în primul rând să fie *obiectiv*, adică să ne înfățișeze personagiile în firescul lor, pentru ca să ne facă în adevăr impresia că trăesc în carne și oase înaintea noastră. Din momentul ce el a izbutit să facă aceasta, efectul moral asupra publicului se produce întreg, fără ca el să-l fi fost urmărit. În această privință, «O scrisoare pierdută» e un model. Personagiile sunt desinate cu o rară obiectivitate, dar aceasta n'a împiedicat-o să contribuie în bună parte la reformarea moravurilor politice josnice, pe care le descrie; ba din potrivă ea a avut acest efect, pentru că personagiile dintr'însa, fiind vii, a impresionat pe mai mulți și mai sigur.

III. Cercetând acum care sunt elementele mai însemnate prin care poetul ne provoacă râsul în această comedie, observăm că ele sunt de mai multe feluri. Astfel noi râdem bunăoară în această comedie de felul de a fi al lui Pristandă: râdem când îl vedem atât de servil, atât de natural servil, și am putea concepe o comedie în care el ar putea să joace rolul principal, și unde toate efectele ar proveni din înfățișarea servilismului său în toate situațiunile posibile. În

acest caz Pristandà ar deveni un caracter, iar comedia, care l-ar întrupà, ar fi o *comédie de character*.

Mai râdem în această comedie de combinația deosebitelor momente ale acțiunii, precum sunt peripețiile scrisorii, aci găsită, aci pierdută, iarăși pierdută și iarăși găsită de unul și acelaș personaj, fapte care modifică situațiunea deosebitelor personajii, făcându-le rând pe rând fericite sau nefericite. Este ceea ce se numește *intriga* comediei. Râdem de aceste schimbări neașteptate, și am putea concepe o comedie în care aceste schimbări să fie partea cea mai interesantă a piesei, întru cât personagiile nu ar fi concepute decât ca niște mijloace de complicare ale intrigei, iar nu ca niște creațiuni care ne-ar interesa prin ele înșile. O asemenea comedie ar fi o *comédie de intrigă*.

Dar ceea ce ne face cu deosebire să râdem în comedia de mai sus sunt obiceiurile cu care se înfățișează deosebitele personajii. Felul cum se face politică în societatea din care sunt luate personagiile, cum se fac alegerile, cum se administrează fondurile statului, ce grad de cultură au deosebitele organe publice — dau cel mai mare număr de elemente producătoare de comic. De aceea această comedie este o *comédie de moravuri*.

Teorie. § 43. Se numește *comédie* o operă dramatică, care are de fond sentimentul comicului, iar de conținut deosebite viții ale oamenilor întru cât nu le aduc nenorociri reale.

§ 44. Efectul comic răsare din pricina disproporției sau contrastului între aspirațiile personajilor și între mijloacele ce întrebunțează spre a le realiza, precum și din disproporția sau contrastul dintre eforturile ce le fac personagiile spre a ajunge la o țintă și neizbânda sau izbânda lor finală.

§ 45. Comediile, având de conținut vițiile oamenilor și făcându-ne să râdem de ele, au totdeauna un efect moral asupra noastră. Acest efect însă nu se obține complet decât când poetul comic izbutește să creeze personajii care să ne facă efectul că trăesc în adevăr. În acest caz zicem că poetul este *obiectiv*. Când însă poetul

comic se preocupă mai mult de efectul moral al comediei, decât de însuflețirea personajilor sale, atunci opera sa își pierde dramatismul și devine retorică sau satirică.

§ 46. Comediile sunt de trei feluri: 1) *Comedii de caracter*, unde tot interesul se concentrează asupra unui personajiu în care se întrupează un anumit fel de a fi. Astfel ar fi Misanthropul, Sgârcitul, Zăpăcitul, Intrigantul, Lăudărosul, Ipocritul. Celebre comedii de acest fel sunt: «*Misanthrope*», «*Tartuffe*» și «*L'avare*», câte trele de poetul francez *Molière*, (1622–1673), cel mai mare poet comic al timpurilor moderne.

2) *Comediile de moravuri*, în care interesul se concentrează cu deosebire asupra felului de viață socială, pe care-l reprezintă personagiile. Astfel sunt bunăoară: «*Les précieuses ridicules*» de *Molière*, unde ni se înfățișează felul de viață al multor femei în secolul XVII în Franța, și «*O scrisoare pierdută*», în care ni se înfățișează viața politică în România pe la sfârșitul secolului XIX. Și, în fine,

3) *Comediile de intrigă*, în care efectul comic provine din pricina ingenozității cu care sunt combinate deosebitele momente ale acțiunii. Ca tip al acestui fel de comedie este «*Le malade imaginaire*» de *Molière*, în care vedem personajul principal demascând falsă iubire a soției sale de-a doua, prefăcându-se că a murit.

Intre aceste comedii pot intra și *farsele*, dintre care cea mai celebră este «*Les fourberies de Scapin*», tot de *Molière*.

Exercițiul LIX. Să se citească și să se caracterizeze «*Cucoana Chirița în provincie*» și *Fântâna Blanduziei* de *V. Alecsandri*.

Exercițiul LX. Să se facă în scris analiza comediei «*Cuconul Leonida față cu reacțiunea*» de *I. L. Caragiale*.

Exercițiul LXI. Să se judece limba și stilul din «*O scrisoare pierdută*», arătându-se mijloacele ce întrebunțează poetul spre a scoate efecte comice.

3. DRAMA ROMANTICĂ

62. DESPOT VODĂ

de

V. Alecsandri

Persoanele :

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL, Domnul Moldovei,
 RUXANDRA, Doamna lui Lăpușneanul,
 DESPOT ERACLIDUL, aventurier și apoi Domnul Moldovei
 MOȚOC, boier mare în Moldova,
 TOMȘA, boier mare, mai în urmă Domnul Moldovei,
 CIUBĂR-VODĂ, un nebun.
 ANA, fiica lui Moțoc.
 LASCHI, nobil polon,
 CARMINA, soția sa,
 SPANCIOC }
 HARNOV } boieri Moldoveni
 STROICI }
 TOROIPAN }

LIMBĂ DULCE, JUMĂTATE, ostași de pază,
 Boieri, curteni, popor, ostași.

ACTUL I. — TABLOUL I.

Culmea Carpaților ce desparte Bucovina de Transilvania.—Un brad în dreapta.—
 Panoramă de munți în fund.

SCENA I.

JUMĂTATE, LIMBĂ DULCE.

JUMĂTATE, (răzemat de brad, cântă).

Frunză verde de stejar,
 Sus pe munte la hotar
 Zi și noapte stau pândar...

LIMBĂ DULCE. (Vine din stânga, obosit, aducând un fedeleș pe umăr).

Uf! Iată-mă pe culme cu fedeleșu 'n spate!

JUMĂTATE. Venit-ai, Limbă dulce?

LIMBĂ DULCE. Venit, măi Jumătate,

Dar cad de oboseală... Știi tu că dintr'un sbor
 Sunt zece mii de stânjeni de-aici pân' la isvor?

- JUMĂTATE. Or fi, dăr apa-i bună... Ian s'o cercăm de-i rece?
 LIMBĂ DULCE, (dându-i fedeleşul). Na.
- JUMĂTATE, (bea). Adă... A!!
 LIMBĂ DULCE. Iți place?
 JUMĂTATE. La inimă chiar trece..
 Cu minte zicea tata : «Dă-mi Doamne, orice-oiu vrea,
 Iar mai cu seamă apă uşoară 'n calea grea».
- LIMBĂ DULCE. Nu se temeă de broască, eră voinic moş Tincă,
 Dar tati-i eră groază de apă... şi 'n opincă.
 Iar bei?
- JUMĂTATE. Incă o duşcă... Mă arde setea 'n pept.
 LIMBĂ DULCE. Beţiv mai eşti !
- JUMĂTATE. Gândeşte...de ieri de când te-aştept!
 Pe astă culme goală, încredinţată nouă,
 Mâncăm răbdări prăjite şi bem numai când plouă;
 Cât despre somn...
- LIMBĂ DULCE. Nici vorbă... Pândarului i-e scris
 C'un ochiu închis să doarmă, şi celălalt deschis.
 (Răsună codrul de un bucium în stânga).
- JUMĂTATE. Un bucium se aude în codri.. Ce-o fi oare ?
- LIMBĂ DULCE. Boierii din Suciava fac astăzi vânătoare.
 I-am întâlnit de vale cu patru urşi blăniţi,
 De somnul cel mai vecinic tuspatru adormiţi,
 Şi mai eră cu dânşii... mult am mai răs văzându-l...
 Un soiu de hopdeoparte cu portul şi cu gândul
 Numit Ciubăr şi Vodă.. (Se îndreptează spre fund).
- JUMĂTATE. Ştiu, un nebun de soiu,
 Cu visuri de Domnie, cum sunt mulţi pe lă noi.
- LIMBĂ DULCE. Dar ce văd colo 'n vale, în țara Ungurească?
- JUMĂTATE. Ce vezi?
- LIMBĂ DULCE. O ceată 'ntregă cu haină husărească.
- JUMĂTATE, Mulţi-s ?
- LIMBĂ DULCE. Mai mulţi de zece, mai mulţi şi vin mereu..
 Dar ceata se opreşte... Iaca! doi dintre ei
 Descalcă şi 'n grabă apucă pe cărare
 La deal... îi vezi ?
- JUMĂTATE. Văd... Iată-i ajunşi sub dâmbul mare...
 Țin sfat şi iarăşi pleacă... Or fi niscai fugari
 Ce vreau să treacă 'n Țară.
- LIMBĂ DULCE. Ce-or fi, Maghiari, Tătari,
 Să-i prindem !
- JUMĂTATE. Dar, să-i prindem, căci noi suntem de pază
 Aici, la pragul Țării... Feri, măi, să nu te vază !

LIMBĂ DULCE. Știi ce? Hai de pe culme pe ei să ne-aruncăm.

JUMĂTATE. Ba nu; la pândă-aice mai bine s'așteptăm.

Vin' colea, după stâncă.

LIMBĂ DULCE.

Ce pândă? Lupta-i dreaptă

Ei doi, noi doi!.. nu 'ncepe nici pândă, nici...

JUMĂTATE, (oprindu-l).

Așteaptă,

Nu fii nătâng, ascultă...

LIMBĂ DULCE.

Române, doi și doi...

JUMĂTATE. Ascultă,-ți zic.

LIMBĂ DULCE.

Ce?

JUMĂTATE.

Care-i mai mare dintre noi?

LIMBĂ DULCE. Tu... fie pe-a ta voie... așa-i, n'ar fi dreptate

Cu doi voinici să lupte un om și... Jumătate.

(Ies amândoi prin dreapta.)

Din această scenă în care Limbă Dulce și Jumătate, doi ostași de pază la granița Moldovei, n'am bănuî deloc că acțiunea ce se va desfășura va fi tragică. Aceste două personaje fac glume pe socoteala lor, a suferințelor lor, și a altora, iar efectul firește e tocmai contrar tragicului. Dar în scena următoare, care începe mai pe acelaș ton, personajele Despot și Laschi, și mai cu seamă cel dintâi, care este și eroul dramei, se arată cuprinși de mari aspirații, și cu exprimarea lor, tonul se schimbă, și acțiunea se desemnează din ce în ce mai serioasă. De la comedie, trecem pe nesimțite la tragedie.

SCENA II.

DESPOT. LASCHI.

LASCHI, (după culme, în fund). Despot, ajuns-ai?

DESPOT, (sărind pe culme).

Iată!

LASCHI, (ivindu-se).

Ha! iată-mă și eu.

Greu e suișul, frate! Dă-mi mâna.

DESPOT

Ține.

LASCHI, (sărind pe scenă).

Greu!

Uf!.. Caldu-i!.. De m'ai stoarce ai face, zău, o baltă.

(Se pune jos, la rădăcina bradului).

A fost un timp odată, când stâncă cea mai 'naltă,

Mi ți-o urcam eu, Laschi, ca cerbul cel ușor.

Acum simt ca o cange înfiptă în picior,

Și pare că mă trage...

DESPOT
LASCHI
DESPOT
LASCHI

La deal?

Ba nu, la vale.

Oricum, ești verde încă și ai oțel în șale.

Așa-i!.. Mă simt, zău, încă puternic, cât un tîn.
Mi-e dragă lumea, frate, și-mi place traiul bun.
Eu nu sunt, ca Evreii, ce zic că viața-i lungă
Sau scurtă, măsurând-o pe banii lor din pungă.
Eu zic: Hei! de Domnul mulți ani ca să trăim
Și planurile noastre curând să le 'mplinim.

(Se scoală și se plimbă pe scenă).

Iată-ne ajunși cu bine pe 'naltele hotare
Ce zac între Moldova și țările Maghiare.
Loc trist, de lupte crunte, cu sânge plămădit,
Căci fiarele-s cumplite, dar omu-i mai cumplit!..
Privește colo 'n față, în zarea luminată:
Ca mantie regală, frumoasă și bogată
Apare 'n ochii noștri Moldova, dulce raiu,
Comoară nesecată de bun și dulce traiu.
Ea are grâu și miere și vinuri, ah! ce vinuri!
Toiag de bătrânețe, viu balsam pentru chinuri..
Și însă Moldovenii orbi, crunți, nepăsători,
Stropesc ades cu sânge grădina lor de flori.
Cum e stăpânul casei așa-i și grădinarul.
Așa, căci Lăpușneanul... el mână astăzi carul.
El bate 'n boi.

DESPOT.
LASCHI.
DESPOT.
LASCHI.

O! Despot, pe-acest mănos pământ
Domniã odinioară un Domn viteaz și sfânt,
Un Ștefan, leu năprasnic, a cărui largă ghiară
Rupea cumplit dușmanii, și 'n țară, și 'n afară.
Pe vremea lui boierii ostași erau, ostași
Cum n'au mai fost!.. Acuma nepoții lor trufași,
Mici râvnitori de tronuri, seci, răi, ieșiți din minte,
Păgâni prin a lor fapte, s'ating de cele sfinte,
De sceptru, de moșie, de neam și de popor,
Iar țara, mușca, piere gemând sub talpa lor.
Cu Vodă Lăpușneanul ei astăzi nu se 'mpacă?
Nu! n'ar putea nici dracul pe tron ca să le placă.
Le trebuie, să vede, un Domn căzut din cer?
Ba mai de grabă-un... Despot cu brațul lung de fer,
Să bată, să apese pe dârza lor cerbice
Și 'n capul lor sămânța de vrajbă să o strice..
Și iată de ce, frate, primit-am bucuroș
Ca să ajut avântu-ți de dor ambițios.

DESPOT.
LASCHI.
DESPOT.
LASCHI.

Sunt Leah! cu Moldovenii în veci n'am împăcare.
Tu cauți un tron, Despot?... eu caut răsbunare!

(dându-i mâna)

Fii Domn!

DESPOT. Prea bine, însă nu crezi mai nemerit
Ca brațul deocamdată să fie... poleit,
Și mâna sdrobitoare să fie deocamdată
Ascunsă 'ntr'o mănușă?

LASCHI. Ca laba cea șireată
Ce unghia și-ascunde?

DESPOT. Intocmai.

LASCHI. Minunat!

Bravo!... mănușa... laba... pricep, ești diplomat.
In arta de căpcană ești meșter cu ispită...

DESPOT, (zâmbind). Am fost crescut la Roma, în școala iesuită.

LASCHI. Ești om cu două daruri: sub haina de oștean
Porți inimă vitează și cugetul... viclean.
Așa spuneă Carmina, când ea glumiă cu tine.

DESPOT. Ah! cât a fost de bună soția ta cu mine!
Eu, un pribeag din lume, un svânturat străin,
In casa ta mănoasă căzut chiar din senin;
Eu, piatră nestimată din splendidă cunună
In pulbere svârlită acum de-o rea furtună!...
Ah! Laschi, multă lume călcat-am pribegind,
Luceferi mulți în cale-mi văzut-am strălucind,
Dar suflet bun și nobil, ca scumpa ta soție,
Eu n'am văzut, mă crede, la nici o 'mpărăție.

LASCHI. Așa-i e'am avut parte în lume de noroc?
Carmina-i jună, însă de juni ea-și bate joc,
Și numai pentru mine suspină ea.

DESPOT, (în parte zâmbind). Sărmanul!

LASCHI. Și-apoi înc' o virtute: urăște pe Sultanul.

DESPOT. In toate-i dar perfectă!

LASCHI, (cu mândrie). In toate!

DESPOT. — Om fericit!

Nimica nu-ți lipsește din câte ai dorit.
Mărirea? te alintă ca pe-un copil în fașe:
Tu stăpânești în pace mulțimea de orașe,
Ești cap, ești om de cârmă, neștiutor de frâu.
Averea?... la picioare-ți lin curge, ca un râu.
Norocul?... o soție frumoasă, iubitoare,
La Zips, castelul falnic, îți luce, ca un soare,

Pe inima-i spaniolă lipindu-te iubit...
 Om fericit ești, Laschi, de trei ori fericit!
 Iar eu, o biată frunză de vânt în veci purtată,
 Putea-voi rădăcina să prind în loc vr'odată?
 Mă chiamă viitorul la el...

LASCHI.

Alargă dar

La glasul lui, și fie-ți mersul nu în zălar.
 Colò, jos, în Suceava găsi-vei răsvrătirea,
 Clocind și pregătindu-ți mărirea sau peirea.
 Fii om, mergi!

DESPOT.

Dar! voi merge... Născut pe-al mării mal,
 Voi ști să 'nfrunt eu soarta.

LASCHI.

Infrunt'o bărbătește!

Iar, dacă ea de tine ar râde muierește,
 Găsind că nu ești vrednic de-a fi ce zici c'ai fost,
 Atunci din nou la mine să cauți adăpost.
 Eu pentru tine, Despot, aici am întins nada.
 Acum îți zic: La luptă, izbândă, iată prada!
 Moldova i-o comoară!... ferice-ar fi de ea
 Să cadă cu-a ei scule pe mâna ta... ș'a mea.
 Pas! eu te las, adio, și s'auzim de bine!

(Se îndreptează spre fund)

DESPOT.

Când îi fi mare, Despot, să te gândești la mine.
 Adio, Laschi... Viața e plină de furtuni.
 Tu cu a ta soție să faceți rugăciuni
 Pentru Despot.

LASCHI, (coborând culmea). Adio! (Dispare).

DESPOT.

Ba nu... la revedere!

Din această scenă vedem că în Despot se desemnează o tendință clară, care va căută să se realizeze. El, un aventurier plin de multe calități trupești și sufletesti, voinic frumos, isteț și ager, și mai pre sus de toate cunoscător de lucruri și având mari aspirațiuni—precum îl vom vedea—vrea să-și pună toate aceste calități în serviciul unei ținte: Domnia Moldovei. Dacă însă acestea ar fi calități curate și s'ar potrivì cu împrejurările în care lucrează, de sigur că el, după mai multe obstacule serioase, și-ar ajunge ținta. Sentimentul, ce ar fi potrivit să se întrupeze într'o astfel de acțiune, ar fi cel de măreție și ar fi un subiect epic. Dar Despot, deși are calități eminente, are și defecte, care, pe măsură ce înaintează triumfător către ținta

sa, îi minează terenul sub picioare și, când el se va crede că e mai sus, tocmai atunci se va prăvăli. O asemenea soartă ne poate izbi pe fiecare dintre noi, și această reflecțiune ne produce groază; dar în acelaș timp strălucitele calități ale eroului ne fac să-l privim cu simpatie și să simțim, odată cu aceasta, și milă de soarta lui. Din împreunarea acestor sentimente de milă și groază știm că răsare sentimentul tragic care constituie fondul tragediei. Acest sentiment însă nu e pur, pentru că opera conține și scene comice, ca cele de mai sus. Opera dramatică nu va fi dar nici tragică, comică, ci pur și simplu *dramatică*. În orice caz, în această dramă desfășurarea acțiunii eroului care va aduce triumful și căderea lui este analoagă cu aceea din tragedie. Din scena precedentă am văzut că, cu calitățile sale, Despot a subjugat pe Laschi care-l ajută cu bani și cu influența lui, să-și facă drum spre tronul Moldovei; în acelaș timp însă observăm că Despot a făcut o greșală intrând în legături de dragoste cu Carmina, soția lui Laschi. Descoperirea acestei legături va fi una din cauzele căderii lui Despot. Deocamdată el însă nu se gândește de loc la această eventualitate, și dă curs liber multelor sale aspirațiuni care ni-l fac simpatice și ne insuflă încredere în mersul sau înainte, în următorul monolog:

SCENA III

DESPOT. (Se plimbă pe scenă și privește cu mulțumire împrejurul lui).

A!... iată-mă 'n Moldova!... măririi, averi, putere

Aici sunt partea celui ce știe-a zice: vreu!

Eu vreu—de-acum ajute-mi în plin norocul meu!

Eu, slugă-odinioară lui Iacob Eraclidul,

Dar nobil prin avântul sufletului ca Cidul ¹⁾;

Eu, bulgăr de aramă schimbat în aur; eu,

Fiu de pescar din Creta, purtat în sborul meu

Prin Spania, Lehia, Germania și Franța,

Cu-a mea soție, spada, cu sora mea, speranța,

Azi vin și pun piciorul pe-acest pământ român

Și zic: Moldovo 'n mine cunoaște-al tău stăpân!

1) Celebru Jeron Spaniol.

Deci puneți mari podoabe, frumoasa mea mireasă,
 Să faci cu mine-o nuntă de mândră 'mpărăteasă.
 Imbracă-a tale haine țesute 'n mii de flori,
 Incinge curcubeul alungător de nori
 Și 'ntinde pe-ai tăi umeri, în zi de sărbătoare,
 Hlamida ta ce poartă-o lună,—o stea și-un soare...
 Acum a sosit timpul de fericire plin,
 Ca să-ți alegi un mire viteaz, măreț, strein,
 Un mire din Bizanța, cum se cuvine ție,
 Ca să fondăm aice greceasca dinastie.
 E timpul, o! Moldovo, uniți noi amândoi,
 Să facem visuri, planuri și fapte de eroi,
 Să ștergem umiliința din fruntea creștinească,
 Să liberăm Bizanța și patria grecească!
 Intreaga lumea-așteaptă să vadă 'n Răsărit
 Un soare nou, cu raze de foc, pe cer ivit
 Să ardă Semi-luna, cât nu e lună plină,
 Și planta cea păgână s'o sece 'n rădăcină.
 Eu fi-voiu acel soare aprins de Dumnezeu,
 Și tu, Moldovo scumpă, tu fi-vei cerul meu!
 A! tremure Osmanul sub paloșul dreptății
 La răcnetul lui Despot și al creștinătății,
 Căci azi începe ziua creștinei re'nvieri,
 Căci jur a fi eu, Despot, stăpân acestei țări...

(Pleacă și iese în dreapta)

Poetul în scena următoare ne arată personagiile asupra
 cărora va trebui să influențeze calitățile eroice ale lui Despot,
 pentru ca să-l ducă la Domnie. Aceste calități se vor im-
 pune lesne, pentru că poetul ne arată pe boierii, nemulțumiți
 de Lăpușneanu, și în stare de a se resvrăți, dacă ar avea pe
 cine să pună domn.

(Bucium și glasuri depărtate în stânga).

SCENA IV

MOȚOC, TOMȘA, SPANCIOC, STROICI, HARNOV, TOROIPAN.

VÂNĂTORI (aducând cerbi și urși uciși).

STROICI (intră din stânga, examinând pe jos urme de flare).

Pe-aici a trecut cerbul.

(Intră Toroipan).

Vezi urma, Toroipané?

TOROIPAN. Văd, iaca!... Tomşa, Harnov, Moţoc, Spancioc, Şoimane,
Veniţi!

(Boierii intră, în costume de vânători).

Stroici ¹⁾  opilandrul, abi  scos din pelinci,
A dat de urme...

Toţi Urme de cerb?

TOROIPAN, (r z nd).

Ba, de opinci —

Er  inc lţat cerbul.

(Toţi r d inaint nd pe scenă. V n torii, ce aduc v natul, se opresc în fund).

MOȚOC. Stroici ²⁾ este copil încă.

El, câte păsări vede...

TOROIPAN.

Le prinde  i mănâncă.

STROICI.

M'am înşelat întocmai ca vărul meu Spancioc,
Când te-a luat pe tine de urs, ca moş Moțoc,
Când te-a luat de bivol,  i chiar, zău, ca  i tine,
C nd te crezi om.

TOROIPAN.

Ia seama cu cine gr eşti...

STROICI.

Cine?

M i, pane Toroipane, gorunu-i 'nalt  i gros,
Securea-i mică, însă gorunul cade jos.

TOROIPAN. Ia seama-ţi zic.

(Stroici  i Toroipan scot paloşele. — Harnov  i desparte.

MOȚOC, (intervenind).

Ajungă-atâtea vorbe goale.

SPANCIOC. Hei! de  i-ar sparge capul, ce de mai h rbi de oale
Ar sbura 'n vânt!

MOȚOC.

Aş  e, Spancioc, dar fătul meu,

Stricatul este lesne  i dresul este greu.

Noi am plecat de-acasă voioşi în v n toare

Prin munţi, la cerbi, la iepuri, la urşi, la căprioare.

Din jalnica Suceavă cu toţi am ieşit

Să r sufl m un aer mai viu, mai răcorit,

Să asv rlim în vânturi g lceava  i aleanul,

Să mai uităm în pace pe Vodă L puşneanul,

Iar nu să facem certe.

SPANCIOC.

Moțoace, în zadar,

Cutreerat-am munţii chiar p n  la hotar,

Sărind din stâncă 'n stâncă prin dealuri  i v lcele

 i nopţile pe iarbă dormind sub brazi, la stele.

¹⁾ Ca să poată intra în măsura versului trebuie să unim pe o  i i din mijlocul cuv ntului într'un diftong — să facem adică o *sinizez *.

²⁾ Idem.

Eu unul pretutîndeni zăresc trecînd, sburînd
O umbră urîcioasă, muncită de-un rău gând,
Ce tainic printre arbori se furișă 'n tăcere
Și cu doi ochi de ură ne fulgeră.

MOȚOC.

Părerere,

Spancioc!.. tu ești lunatic, ți-e frică de strigoi,
De iele, de vîntoase, de stafii, de moroi,
Și ai ajuns acuma în mintea-ți visătoare
Să faci din Lăpușneanul o umbră pînditoare...
Nu-i umbră-acel ce mușcă din sânul bieteii țări,
Nu, chinurile Țării nu-s umbră de dureri.
Nu-i umbră tirania călare pe robie!

Da-i umbră, tristă umbră a noastră bărbăție,
Căci de-am aveà voință și inimi de oțel,
Tiranul.. vai! nici umbră n'ar rămînea din el!

TOMȘA.

Moțoace, ești prea aspru, și asprele-ți cuvinte
Imi par nepotrivite cu vârsta ș'a ta minte.
Privește împrejuru-ți cu ochi mari, bărbătești,
Și spune nouă 'n față, de cine te 'ndoiești?
De mine?

MOȚOC.

Ba nu, Tomșa.

SPANCIOC.

De mine?

MOȚOC.

Niciodată.

STROIICI.

De mine?

MOȚOC.

Nu copile; ai inimă curată.

HARNOV.

De mine dar?

MOȚOC.

Nu Harnov.

TOROIPAN.

De mine?

MOȚOC.

Nicidecum.

Nu mă 'ndoiesc de nime, boeri, dar...

TOMȘA.

Spune-acum

Pe-a cărui frunte astăzi vezi scrisă mișelia,
Cînd este-anevoință de-a-și apăra moșia?
O! vornice Moțoace, năpraznic luptător,
De Domni ce nu-ți plac ție, dibaciu răsturnător,
Care-ai văzut atâtea ș'atâtea zile rele,
Răspunde verde 'n ochii-mi: în cumpenile grele
Găsit-ai vreodată Român nepăsător,
Cînd draga lui moșie îi cere ajutor?
Nu, nu! In lumea largă și care ne 'nconjoară
Mai lesne tu găsi-vei un vultur mort ce sboară,
Un Gree fără trufie, un deal fără suiș,
Copaciu fără de vîrfuri, văi făr' de coboriș,

Decât, atunci când țara e la neîndemână
O lipsă de 'ndrăzneală în inima română.
Așa e, Tomșa.

TOȚI.

MOȚOC.

Tomșa, îmi place să te-ascult,

Când ne grăești tu astfel... și voi, îmi place mult,
Să văd a voastre fețe aprinse de-acea pară
Ce falnic isbucnește din dragostea de țară.
A! simt o nouă viață intrată 'n al meu sân,
Căci întrevăd sfârșitul tiranului hain...
Acest stolnicul Petre, un om de rând, un stolnic,
Ce până la domnie s'a prefăcut nevolnic,
Puhoiu fără obârșie, uitat-a cine-a fost...
Să te ferească cerul de mintea celui prost!
El calcă de-o potrivă cu-o oarbă nepăsare
Pe capul celui smerin, pe fruntea celui mare,
Și taie, schinjuește și trece prin popor,
Ca viorul de ghiață, ce cade pe-un ogor.
Priviți: e țara plină de tristele-i victime,
Ologi, ciunțiți, orbi, mizeri, slutiți de-a lui cruzime,
Incât, de-a sta călăul mult timp domnind aici,
O să prefacă neamul în turmă de calici!

HARNOV, (în parte arătând pe Moțoc).

Amară-i este limba, de când nu-i la putere.
Așa turbează vespea, când nu mai are miere.
MOȚOC. Ce mormăești din buze tu, Harnov, într'ascuns?
Iți place Lăpușneanul? cu el nu ți-e de ajuns?
HARNOV. Ba... însă-aș zice o vorbă..

TOMȘA

Eu nu știu ce ai zice,

Dar zic eu, Ștefan Tomșa, cu cerul față-aice,
Că mie nu-mi priește și Țării nu-i doresc
Un Domn, supusă slugă a Craiului leșesc,
Un om a cărui frunte când mândră, când pălită,
Stă dârză 'n sânul Țării ș'afară umilită.
Această țară-a noastră nu știe a slugări;
Ea lasă altor neamuri pe brânci a se târi.
De însuși Ștefan Vodă Moldova e deprinsă
Să ție mai sus capul, cu cât e mai învinsă.
Deci piară orice procler, țăran, vecin, stăpân,
Pe tron, sub tron, oricine nu știe-a fi Român!
MOȚOC. Deci piară Lăpușneanul cu 'ntreaga-i seminție!
SPANCIOC. Prea bine, dar pe cine să-l punem la Domnie?
E lesne-a schimbă Domnii, bătrânii însă spun:
Schimbarea de domnie, fâlire de nebun.

MOȚOC. Cum, tu, Spancioe, om tânăr, cu mintea luminată,
Te 'nchini la vorbe proaste din timpî de altă dată?

SPANCIOC. Mă 'nchin și cred, Moțoaee, în datini strămoșești
Ca 'n dogmele prea-sfinte a Legii Creștinești;
Cred că treptat se pierde a neamului ființă,
Când el se depărtează de-a bunilor credință.
Dar! cred că astă țară, lipsită de noroc,
Sătulă-i de-a fi astfel tot scoasă 'n iarmaroc,
De-a trece, ca o vită, din mână 'n altă mână!
Menit pentru Domnie din noi nu e nici unul,
Doar numai Ciubăr-Vodă, Ciubăr-Vodă, nebunul,
Și, de vă place vouă, nu mie 'ntr'adevăr,
Nu-mi place să văd tronul ascuns sub un ciubăr.
Spancioe, ești bun de glumă, dar gluma-ți câteodată...

MOȚOC.

SPANCIOC. Rostește adevărul?

MOȚOC.

Ba-i groasă și prea lată.

STROICI. Dar unde-i Ciubăr-Vodă? Noi l-am uitat de tot.

TOROIPAN. Lăsatu-l-am în codru călare pe un ciot,
Crezând că se găsește pe Ducipal călare
Și intră în Suceava, ca Domn, cu îngâmfare.

SPANCIOC. Sărmanul! încă unul cu gărgăuni Domnești,
Aceasta-i trista boală a minții românești.

(Ciubăr strigă speriat din stânga).

CIUBĂR. Săriți! ajutor!

TOȚI.

Ce e?

MOȚOC.

Ciubăr strigă 'n pădure!

Aleargă, Stroici!

SPANCIOC.

O! trist al lumii curs!

Cătam un Domn, și Domnul e 'n laba unui urs

(Toroipan, Stroici și alți vânători ies repede în stânga).

MOȚOC (în parte). În contra tiraniei lui Lăpușneanul ura
Crește și la toți umple și inima și gura.
Resvrățul o în aer, ca fulgerul în nori.
Răbdare...

SPANCIOC, (privind în stânga).

Ciubăr vine adus de vânători.

În preocupările 'nalte ale deosebitelor personajii, poetul nu se sfiște, în deosebire de poetul tragic pur, să introducă personajii comice, ca să ne dea impresia reala a vieții, care este un amestec de veselie și 'ntristare. Cevă mai mult, tot

pentru acest motiv poetul îndrăznește să transforme în personajiu comic un personajiu tragic, provocând o *peripeție* în sufletul lui. Astfel e personajiu lui Ciubăr Vodă, nebunul, care comic cât are mania măririlor, devine personajiu tragic, când, scâpând de spânzurătoare, de frică scapă de nebunie, intră în mănăstire și devine fanatic religios. El e trebuincios acțiunii, făcând mai întâi un contrast viu cu aspirațiunile lui Despot, dar mai pe urmă întrupând în sine indignarea sentimentului religios, pe care Despot după ce va ajunge Domn va avea neprevăderea să-l desprețuească. In scena următoare vedem pe Ciubăr în prima lui fază.

SCENA V.

CEL DE MAI 'NAINTE. CIUBĂR-VODĂ.

(Purtând hlamidă petecită și stemă de hârtie poleită, intră susținut de Stroici și de Toroipan.)

TOROIPAN. N'ai grijă.

CIUBĂR, (slab) Ah!

MOȚOC Ce este?

STROICI. Nimic... l-am găsit față

Cu'n urs, ucis de Tomșa, pe care-l credeă 'n viață.
(Toți rid.)

CIUBĂR (se pune pe o rădăcină.)

Ah! apă, apă...

SPANCIOC. Dați-i mai bine-un pic de vin:

E leac de spaimă.

STROICI (dând un teas lui Ciubăr). Ține.

CIUBĂR (bând). A!... dar nu-i teasul plin,

Mai adă. (bea). De pe ochii-mi o ceață se ridică,

Ah! sfinte Agaftocle, cum n'am murit de frică!

SPANCIOC. Ce? frică?... Ciubăr-Vodă, lui Papură nepot,

Fricos!... Eu n'o pot crede.

CIUBĂT. Nici eu, Spancioc, nu pot;

Dar când am zărit ursul, deodată-am simțit, frate,
(Oțerindu-se). Brrr! un puhoiu de sloiuri curgându-mi

[ici, în spate.

Eră o matahală, cât muntele Ceahlău,

Ce sta, sugându-și laba, înfipt în drumul meu.

Ii strig în gura mare să dea într'o parte,

El nu!... atunci în grabă, eu dau să fug departe,

Dar fiara mă clocește cu ochii roși de foc
 Și eu, cu dînsul față, rămân înfipt pe loc.
 Vroiam să-i spun că-s Vodă, Ciubăr-Vodă, dar glasul
 Mi se tăiase.-O! Doamne, simțiam că-mi sună ceasul!
 Eră să mor!.. o credeți, boieri?... era să mor!
 Ce jale, ce durere pe voi și pe popor!
 Imi pare că văzduhul de clopote răsună;
 Prin sate, prin orașe toți oamenii se-adună
 Și zic cu înduioșire: «Ah! lumea-i pe sfârșit!
 Ciubăr, adevăratul Domn, iată c'a murit!».

SPANCIOC Și Dumnezeu să-l ierte!.. s'a dus în Iad zălogă...

Păcat numai de dînsul că îi lipsiă o doagă.

STROIICI. Și-o Sâmbătă.

TOROIPAN. S'o Joe.

CIUBĂR Voi râdeți?

SPACINOC. Ba jelim

Și, ca pe un mort în viață, voiși te pohodim.

In asemenea împrejurări și dispoziții se-arată Despot boierilor.

SCENA VI.

CEI DE MAI 'NAINTE. DESPOT. LIMBĂ DULCE. JUMĂTATE

LIMBĂ DULCE. (In culisele din dreapta).

Hai, nu întinde vorba, hai!!

DESPOT. Dar ce vrei, Creștine?

De ce mă 'ntorci din cale?

LIMBĂ DULCE. Mergi, zic, cât e cu bine,

Că jur pe sfânta cruce...

DESPOT. Măi, știi tu cine sunt?

LIMBĂ DULCE. De-i face-un pas, cu ghioaga te culc mort la pământ.

(Despot, Limbă Dulce și Jumătate intră pe scenă).

DESPOT. Pe mine!

LIMBĂ DULCE. (Impingând pe Despot).

Mergi.

MOȚOC. Ce este, Române?

LIMBĂ DULCE.

Ce să fie?

Am prins coleă sub stâncă un Ungur cu trufie,
 Care-a trecut hotarul, ca vulpea, pe furiș.

Dar i-am scurtat eu calea pe dâmb în stejăriș.

MOȚOC, (lui Despot.)

Străine, spune nouă ce ești și cum te chiamă?

DESPOT. Dar voi, care vi-e dreptul de-a-mi cere mie seamă?
 TOMȘA. Al nostru drept înscris e pe Țară 'n lung și 'n lat;
 Boieri suntem de-ai Țării, în care ai intrat.
 Moțoc. când te întrebă, răspunde cu 'nchinare.

CIUBĂR. Și 'n fața mea te pleacă.

DESPOT, (închinându-se lui Moțoc). Moțoc, vornicul mare!

LIMBĂ DULCE, (lui Moțoc).

Stăpâne, să las robul?

MOȚOC.

Să-l lași.

LIMBĂ DULCE.

Da-i prea limbut

Și limba-i sfredel dulce de diavolul făcut.

SPANCIOC. De aceea Limbă Dulce te-au poreclit pe tine?

LIMBĂ DULCE, (râzând).

Se poate. (lui Jumătate,) Hmm! boerul m'a păcălit.

MOȚOC. (lui Despot)

Străine,

Urmează-ți drumu 'n pace; ești liber.

DESPOT.

Nicidecum,

Recunoștința vie mai sclav mă face-acum;

Dar cine poartă 'n sânu-i curată conștiință,

Voios primește lanțul numit recunoștință.

Oricum mi-ar fi norocul în lume schimbător,

Imi voiu aduce-aminte de-al meu liberator,

Moțoc.

CIUBĂR.

Ei! și de mine, nu?

MOȚOC.

Vorbele-ți sunt bune

Și chipul de om neaș, dar cine ești, ne spune!

DESPOT.

Eu sunt în voia soartei un vecinic călător,

Atras în calea-mi lungă de-un tainic viitor,

Purtat printre popoare din țarmuri depărtate,

Trecut cu spada 'n mână prin lupte încruntate.

Din frageda-mi pruncie eu sunt...

TOMȘA, (către Spancioc).

Un venetic.

DESPOT, (auzindu-l).

Acel ce-a zis cuvântul de venetic, îi zic

Că a mințit, și-s gata de-a 'nfige cu-a mea pală

Cuvântul său în peptu-i... să easă la iveală!

TOMȘA.

Eu sunt! Eu, Stefan Tomșa!.. Văzut-am pe la noi

Mulți pribegiți făjarnicii, viermi palizi de gunoi,

Ce vin și 'n sânul nostru fac cuiburi veninate.

Cine ești tu? Răspunde!.. In vorbe îngâmfate,

La provocări sumețe de-un soiu de svânturat

Arunc disprețul.

DESPOT.

Cine-s?.. Ascultă înclinat:

Sunt Despot Eraclidul din Paros!.. Al meu tată
A fost fruntaș de oameni în Grecia bogată,
Prinț falnic, de pe tronul-i căzut și răsturnat,
Sub apriga urgie a Turcului turbat.

CIUBĂR.

Ești prinț?.. deci văr cu miee?

TOMȘA.

Ești bun de limbuție,

Dar unde ți-e dovada de 'naltă obârșie?

(Despot arată un pergament).

DESPOT.

Priviți! Iată diplòma lui însuși Carol-Cvint
Și gloriòsu-i nume în litere de-argint.

(Moțoc și cu boierii, afară de Tomșa, examinează diploma).

MOȚOC.

Așa-i!.. Fii, Eraclide, părtaș de-al nostru soare!
Ești oaspele Moldovii de bunuri dătătoare,
Căci astă țară vecinic primește 'n sânul ei
Cu drag pe bunii oaspeți, cu milă pe cei răi.

(Către vânători).

Aduceți teasuri pline de vin pentru cinstire!

TOMȘA (în parte, eșind prin dreapta):

Ades în cupa plină se-ascunde o căire.

(Boierii iau teasuri și închină).

MOȚOC (lui Despot):

Noroc și voie bună!

CIUBĂR (asemenea):

Supus să-mi fii deplin!

DESPOT.

Boieri, pentru Moldova paharul meu închin,
Să-i dee Creatorul în veci țile senine
Și-un Domn cu omenie, iubit de toți!

CIUBĂR (înaintând):

Ca mine!

Ca mine!.. Domn, ca mine, să poate-a fi mai bun?
Hai dar, boieri la curte!

DESPOT (lui Moțoc):

Ce zice?

MOȚOC (lui Despot):

Un nebun.

SPANCIOC

Boieri!.. a sa 'nălțime Ciubăr ne poruncește.

La curte dar, căci tronul de dorul lui tânjește.

MOȚOC.

Și dumneata, pribege, purtat din loc în loc,
E timp să guști odihna în casa lui Moțoc.

Hai!

(Boierii pleacă și ies prin dreapta. Limbă Dulce și Jumătate rămân singuri.)

LIMBĂ DULCE. Ce ȳici tu, Jumătate?

JUMĂTATE.

Imi țiuie auzul.

LIMBĂ DULCE. Boierilor de astăzi nebunu-i călăuzul.

Din toți care-i mai tueș ?

JUMĂTATE

Nu știu.

LIMBĂ DULCE (arătând în culise):

Nu știu nici eu,
Dar cel mai cu drăcie, vezi tu? ... e robul meu.

(Cortina cada).

Despot Vodă ni s'a arătat în această scenă om deplin. Semeț, când e întrebat cine este, căci nu știe mai întâiu cu cine are-aface; întrăzneț, când Tomșa îl face venetic, el știe să se înlădie și să înlătore conflictul cu el, rămânând totuși învingător, când își arată titlurile. Aceste calități, cum și neamul din care arată că s'ar fi trăgând, impune boierilor, — și impune și simplilor ostași. Reflecția din urmă a lui Limbă Dulce:

Dar cel mai cu drăcie, vezi tu? e robul meu,

este caracteristică și ne concentrează interesul asupra faptelor viitoare ale eroului.

Dar din cele de până-acî, vedem numai dispoziția boierilor, cu ajutorul cărora Despot va ajunge Domn, dar nu ne-a arătat pe Domnul, pe care va trebui să-l răstoarne, nici curtea lui. Expoziția dramei, cere ca poetul să ne învedereze și împrejurările în legătură cu tronul, la care râvnește Despot. De aceea actul I nu este terminat prin scena de mai sus. Pe scena teatrului se face o schimbare de decor, și, în locul pajiștei din munți, ni se înfățișează o sală din palatul lui Lăpușneanul, unde facem cunoștință cu acest Domn, cu Ruxandra Doamna lui, cu Ana, fiica lui Moțoc și cu alte personaje de curte — și ne putem da seama de impresia ce face asupra lor, calitățile lui Despot. Aceasta e materia unui al doilea tablou, care împreună cu scenele de mai înainte constituie materia primului act al dramei. Acî vedem că Despot pune în uimire cu voinicia, isteția și generozitatea lui pe boieri, pe Doamna, cu care zice că e văr și cu deosebire pe Ana, fiica lui Moțoc. Lăpușneanu însă, simțindu-l ce urmărește, vrea să-i taie repede calea, se face că-l primește bine, ca pe-o rudă și ca un iubit oaspe, dar la ospățul pe care-l dă, pune pe un om de încredere Toma Calaiacanul, să-l otrăvească. Despot prevăzuse însă această

eventualitate, ia contraotravă, scapă de moarte și întetește dorința lui de tron prin setea de răsbunare. Cu aceasta se termină actul I.

Eroul însă merge neconținut spre țintă. Simțind că Moțoc este a tot puternic printre boieri, el îi propune să-i ia fiica de soție. Moțoc atât așteaptă, pentru-ca să caute să-l ridice Domn în locul lui Lăpușneanu. Calitățile lui Despot dar îl apropie din ce în ce mai mult spre țintă, dar tocmai această legătură de dragoste este a doua slăbiciune a lui, care-i va aduce mai târziu căderea. In scena următoare vedem în adevărata lumină caracterul lui Despot. Personalitatea lui măreață impune boierilor și în conspirația, ce ei fac în casa lui Moțoc, el e proclamat Domn:

ACTUL II.—TABLOUL I.

SCENA VIII.

MOȚOC. TOMȘA. HARNOV. SPANCIOC. STROIICI. TOROIPAN
și alți cinci boieri intră prin fund, dau mâna cu Moțoc și merg de
se așează împrejurul mesei. Tomșa e în capătul din stânga. Moțoc
în dreapta.

- MOȚOC. Poftim, boieri, prieteni! poftim, veniți încoace.
Și v'ășezați pe jilțuri, ca sfetnici înțelepți,
Precât viteji la lupte, pre-atât la cuget drepți.
- STROIICI. Dar unde este Despot tovarășul sumeț
Ce a mirat orașul ca neaș călăreț?
Noi l-am văzut călare pe smeul arăpesc
Sburând cum sboară vâzul din ochiul omenesc,
Și sub fereastra Doamnei, venită ca să-l vază,
Silind să stee iapa și pe genunchi să cază,
Apoi sărind cu dânsa trei buți de Odobești
Sub ochii cei de pardos, sub ochii Lăpușnești.
- SPANCIOC. Se zice că în vreme ce gloata striga ura,
De ciudă Lăpușneannul cumplit își mușca gura.
El s'ăștepta ca Despot, slăbind ca un mișel,
Cu iapa s'o pățească, cum a păjit-o el.
- STROIICI. Dar un fecior ca dânsul de smei grijă nu are.
Voinic e din picioare, voinic și de călare.
- TOROIPAN. Așa-i, și precât Despot pe cal e îndrăzneț,
E și armaș de frunte..

HARNOV. (cu un entusiasm comic). Sumeț... măreț... isteț!

UN BOIER. Și e mintos.

ALTUL. Și darnic.

ALTUL. Și de înaltă viță.

ALTUL. Stejarul bun și trainic dă tânără mlădiță.

MOȚOC. Boieri, îmi pare bine, că vă aud pe rând
Pe Despot, al meu oaspe, cu toții lăudând,
Fiind de lumea 'ntreagă iubit, aprețuit,
Căci am o bună veste cu voi de 'mpărtășit..
Cu fiica mea, cu Ana, vrea Despot să se însoare.

HARNOV. Pereche minunată!... Ea lună și el soare!

(lingușind) Și când e cununia?

MOȚOC. Când? Voiu sunteți chemați

A hotări și ziua și.

TOȚI. Noi?

MOȚOC. Voi!... ascultați:

Ne-am plâns în multe rânduri de Vodă... măcelarul,

Și 'n orice întâlnire ne-am revărsat amarul

Prin vorbe și blestemuri întocmai ca muieri.

Ba Lăpușneanu-i aprig și-i rău pentru boieri,

Ba Lăpușneanu-i tiran, ba-i fiară făr' de nume,

Ba-i hoț, călâu, urgelnic, ba-i ciumă pentru lume.

Așa-i?

BOIERII. Așă!

MOȚOC. Ei bine, ce suntem noi aici?

Stăpâni pe soarta noastră sau robi plecați sub bici,

Ca, fără de pă sare și fără sânge 'n vine,

Noi să răbdăm pe tronul acestei țări, pe cine,

Pe-un tiran, pe-un fățarnic, o ciumă, un viclean,

Un dușman al Moldovii, un hoț, un Lăpușnean?

Răspundeți: se cuvine ca noi să fim o turmă,

Și el ghioaga ¹⁾ 'n mână de noi să rădă 'n urmă?

BOIERII. Nu, nu!

SPANCIOC. Ce dar să facem?

STROICI. Din tron să-l răsturnăm!

MOȚOC. Jurați pe cea icoană că vreți?...

BOIERII. (se scoală și înțind mâinile spre icoană).

Jurăm, jurăm!

MOȚOC. Jurați, boeri, că 'n ceasul, când eu voi da de știre,

Voi veți sări la goană cu toți într'o unire?

1) Ca să ritmăm bine acest vers, trebuie să despărțim în pronunțare vorba „ghioaga“ în trei silabe „ghi-oa-ga“, făcând din diftongul „ioa“, două silabe. Această separare a unei silabe în două, în mijlocul cuvântului, se numește *diereză*.

BOIERII. Jurăm!

MOȚOC. (către cer) A tot puternic! Tu, Doamne, sfânt, sfânt sfânt!
Primește la altaru-ți al nostru jurământ
Și pentru-al Țării bine din cer ne luminează
Și inimile noastre acum le 'mbărbătează!

BOIERII. Amin!

(Se pun iar pe jilturile lor).

SPANCIOC. Amin, dar!... însă întreb iar pe Moțoc:
Dăm jos pe Lăpușneanul, urcăm pe cine 'n loc?

MOȚOC. Pe un viteaz și darnic, de viță strălucită,
Armaș, călăreț ager, cu minte iscusită,
Precum ați spus-o înșiși, pe-un om ce-a învățat
De la 'mpărații lumii a fi chiar împărat;
Pe-un om ce are dreptul la tron ca să aspire
Și prin iubirea noastră și prin a lui rudire.

SPANCIOC. Dar unde-i?

(Moțoc se duce la ușa din dreapta, o deschide și aduce pe Despot).

SCENA IX.

CEI DE MAI NAINTE. DESPOT.

MOȚOC. Iată-l!

BOIERII. (sculându-se) Despot?

MOȚOC. Despot!

(Tomșa se ridică indignat, răsturnând jiltul său).

TOMȘA.

Un Bizantin!

Un Grec!.. Ce! oare 'n țară nu crește decât spin?
Ce! tot pământul nostru e în așa stârpire,
Și neamul nostru ager e în așa 'njosire,
Cât pe moșia noastră să nu găsim un pom
Și pentru tronul țării să nu găsim un om!
Unde-am ajuns, o! Doamne? Ce ți-am greșit noi ție
Ca un boier de-ai Țării, un Moldovan să vie
C'un svânturat în mână, să ni-l arunce-aici,
Ca Domn, cum se aruncă pomana la calici!
Rușine, făr' de lege, batjocură, trădare!
Minti, Tomșo!

MOȚOC.

TOMȘA.

O! Moțoace, mă jur: păcatul mare
Că n'ai intrat, bătrâne, de viu chiar în mormânt
Cu 'n ceas mai înainte de-a zice-acest cuvânt!

Vrei Greci tu la Domnie ? deci sufletu-ți răspundă
De răul care 'n Țară prin Greci a să pătrundă ?

МОТОС, (săpânindu-se).

Tu aiurești, sărmane... Eu nu-s hain, nebun,
Când vi-l aduc pe Despot și Domn eu vi-l propun.
Mi-e inima amară precum îți e și ție
De a vedeà Moldova un cuib de anarhie.
In care tot smintitul se crede-un om prădat,
Când vede tronul Țării de altul ocupat.
Mi-e inima atinsă de-a morții grea lovire
De a vedeà Moldova un câmp de jefuire,
Pe care toți aleargă turbați, neodihniți,
Ca să ajungă tronul, din care-s îmbrânciți.
Au ochi ca să nu vadă, urechi să nu audă,
Căci inima lor stearpă cu cârțița e rudă
Și toți vecinii, dușmani acestei mândre țări,
Gătesc a ei cădere prin chiar ai săi boieri,
Hrănind în al lor suflet o poftă de Domnie
Ce-aduce lor peire și Țării calicie.
Destul!.. vreau pace 'n Tară, domnind sub cer senin,
Și iată de ce, Tomșo, propun un domn strein.
Cuvântul tău, Moțoace, mai rău te osândește.
El laudă streinul și neamul său hulește !

ТОМША

DESPOT, (se înaintează cu multă demnitate; grav).

Viteze Tomșă!.. Despot de tine-aici respins,
Respectă tulburarea din sufletu-ți aprins,
Și 'n tine el admiră virtutea strămoșească
Ce vrea coroana Țării pe-o frunte românească.
Dar, dacă prin mânie acum n'oi fi orbit,
De-a fi, cum se cuvine, cu gândul liniștit,
Ai înțelege, Tomșă, că naștere și nume
Sunt jocuri de-ale soartei, care domnește 'n lume.
Nu, Tomșă, nu e locul ce face pe-un bărbat
Strein, sau fiu al Țării, om rău sau lăudat,
Căci omul mare 'n suflet, moșnean, străin el fie,
In suflet poartă lumea întreagă drept moșie !
Nu, Tomșă, nu-i cu dreptul de-a zice că-i străin
Acel care dorește la toți noroc deplin
Și care pentru Țara ce l-a primit cu bine
E gata să jertfească tot sângele din sine.
Strein este acela crunt, orb, nelegiuit
Ce 'n fige 'n rana Țării cuțitul otrăvit!
Strein este acela ce, orice nume poartă,

Nu-i pasă de-a lui țară chiar de-ar vedea-o moartă!
 Nu dar eu, văr cu Doamna, străin aice sunt,
 Ci Lăpușneanul, dușman acestui drag pământ!
 Jos Lăpușneanul!

HARNOV.
 STROICI.
 TOROIPAN.

Moartea hainului!
 Sfârșească

Și viața-i și Domnia!
 Și Despot să trăească!

HARNOV.

BOIERII (afară de Tomșa).

Dar, dar!

TOMȘA (către cer).

Sunt orbi, o! Doamne, din cer nu-i asculta!

DESPOT. Boieri, recunoștința...

TOMȘA.

Recunoștința ta?

Pe cine vrei să 'ntuneci?... Cum, noi s'avem credință
 În vorbele-ți viclene ș'a ta recunoștință,
 Când tu, chiar văr cu Doamna, fățarnic, ca un hoț,
 Vrei s'o restorni din culme pe ea și pe-al ei soț?
 A! șerpe, vrei să luneci sub mantia domnească?
 În lături!

DESPOT.

Lăpușneanul a vrut să m'otrăvească!

În cupa lui perfidă eu moartea am băut
 Și, făr' a mea ispită, de mult aș fi pierdut.
 El vrea a mea peire?... deci ghiară pentru ghiară!
 El zice: piară Despot!.. eu, Lăpușneanul piară!
 Se va 'mplini cuvântu-ți, poporul e cu noi.
 Cu voi poporul?... fie!.. eu nu mai sunt cu voi!
 Mă duc, vă las orbirii, las Țara 'n seama voastră.
 Să dați seamă de dânsa!

MOȚOC.

TOMȘA.

(Trece mărș pe dinaintea boierilor și se îndreaptă spre ușa din fund).

DESPOT.

Ești dar în contra noastră?..

Boieri, Tomșa ne lasă... El are 'ntru nimic
 Lui Vodă să ne vândă.

TOMȘA (cu dispreț).

Pribeag cu suflet mic!..

Românul viețuește și moare, când se jură,
 Cu arma albă 'n mână, nu cu trădarea 'n gură.
 Învață de la dâșii a fi Român, de poți.
 Boieri! gândiți la muma ce v'a născut pe toți!

(ese. Boierii rămân pe gânduri. Despot și Moțoc grăesc încet de o parte).

S C E N A X.

TOȚI. afară de TOMȘA.

SPAANCIOC. E aspru cu noi Tomșa.

HARNOV.

Lăsați-l ca să fie.

Avea gărgăuni. poate, de Domn, cine mai știe!

SPANCIOC.

Eu știu!.. te 'nșeli... Cu Tomșa, Român dintre străbuni,
Eu om în toată mintea, ferit de gărgăuni.El nu vrea Domn pe Despot pentru că-i Grec, dar oare
Să n'aibă el dreptate, de Țară când îl doare?

Străbunii, duși de timpuri prin feluri de nevoi,

Aveau o zicătoare, venită pân' la noi:

«Să te ferești, Române, de cuiu străin în casă».

Pe mine astă vorbă în pace nu mă lasă,

Boieri, și eu ca Tomșa încep a sta pe gând.

HARNOV.

Știi că... mai că... îmi vine... firește judecând...

Mă întreb și eu acuma...

MOȚOC.

Ce?

HARNOV.

Dacă e prielnic

De ș'am jurat.. s'alegem un Grec?..

MOȚOC.

Om șovăelnic!

Când omul are cuget, cuvântu-i e cuvânt,

Și fapta-i și cuvântul de o potrivă sunt.

HARNOV.

Așa-i, dar voi ce ziceți, boieri?

UN BOIER.

Știm noi?

MOȚOC.

Rușine!

(Despot vine în fața boerilor)

DESPOT.

Boierii stau pe gânduri, nedumiriți?.. Prea bine.

Deci facă-se lumina în ochii tuturor,

Și spuie toți dearândul cu glas dechis ce vor?

Eu, fără amețală de visuri de 'nălțare,

Vreau gloria Moldovii ș'a ei neatârșare!

Mai mult!... Vreau să rump jugul cumplit și rușinos

Ce-apasă omenirea în fiii lui Hristos!

Mai mult!... Vreau România 'nainte mergătoare

În sfânta cruciadă lui Crist liberătoare

Ca nime 'n cursul lumii, nici craiu, nici împărat

De soartă-i să dispuie cu dreptul uzurpat.

Această sentinelă la Răsărit, cu fală,

Are-o menire mare și providențială,

E zidul ce oprește potopul fanatic ..
Căzut acum e zidul, eu vreau ca să-l ridic!

(O pauză... Boierii încep a se aprinde.)

STROICI, entusiast.

Dar, Dar!

DESPOT.

O cruciadă l'Apus se pregătește

În contra Semilunii lui Mohamed, ce crește,
Ca meteor de moarte, pe cerul creștinesc.
Doi împărați și Papa, vicariu Dumnezeesc,
Filip, Ferdinand, Pavel, cu fulgerii în mână
Stau gata să detune în hidra cea pângână,
Și tristele victime din tristul Răsărit
Așteaptă-acea minune a lanțului sdrobot
Sublimă încercare! măreață făptuire
Ce 'nalță omenirea pân' la Dumnezeire! ..
Cui se cuvine fala de-a fi începător
De nu acestui ager, mărinimos popor
Ce 'mpărtășind cu Ștefan și inima, și gândul,
Au îngrozit Osmanul ani patruzeci dearândul?
Iată ce vreau eu, Despot, străinul... însă voi
Ce vreți?

STROICI.

Vrem Domn pe tine în pace și război.

În ochii mei deschis-ai o zare nouă, largă...
Tot sufletul spre dânsa cu tine vrea să meargă.
Despot!... de ți-a fi fapta ca rostul... să trăești!
Trăească Despot-Vodă!

SPANCIOC.

HARNOV.

MOȚOC.

Tăcere, cumpătare.

Urechia Lăpușneană aude 'n depărtare.
Boieri, noaptea se 'ntinde și timpu-i princiuis.
Hai s'ațățăm răscoala în breslele de jos
Și mâni în zori de ziuă să vază mândrul soare
În brânci pe Lăpușneanul, pe Despot în splendoare
Hai!

BOIERII.

SPANCIOC, se apropie de Despot și-i dă mâna.

Să fii Român verde.

DESPOT.

Român m'oiu arată.

STROICI, dând mâna cu Despot.

Despot, noroc!

MOȚOC, (asemeni).

Unire!

HARNOV, închinându-se plecat.

Mulți ani, Măria Ta!

(Ceilalți boieri se închină și ies cu toții prin fund).

DESPOT, singur.

E vis?... suht Domn, eu, Despot? Din mic iată-mă-s
[mare!

Boierii, capi ai Țării, cu-o nobilă mișcare
Mi-au dat frățește mâna, voioși m'au aclamat...
Uu singur numai, Tomșa, din toți cel mai bărbat...
El mi-a jurat o ură cumplită, ne'mpăcată,
El chiar... mă va ucide, când va putea, vreodată...
Un glas de presimțire mi-o spune 'n taină... dar
Prudent e să lași viața vrăjmașului barbar?
Răbdare!... a mea spadă o voiu plânta-o 'ntr'însul.
Și dacă Moldovenii vor fi nătângi, 'ca dânsul,
Voiu ști eu din lei aprigi a-i face mielușori.

Dar tocmai când se credeă ajuns la țintă și când își dedea
pe față niște gânduri care l-arată inferior față de sineși și
care-l vor doborî cu vremea, poetul introduce o peripeție în
soarta lui Despot. Lăpușneanul, care-l pândește, îl prinde
în mijlocul complotului prin oamenii săi, și-l osândește la
moarte. Acum poetul ne arată sufletul lui Despot în nenoro-
cire, așteptându-și moartea, și din vorbele lui vedem că nu
e vrednic să moară. De aceea ne bucurăm când scapă din
închisoare grație istețimii sale și răutății Lăpușneanului,
care-i trimese în batjocură pe Ciubăr să-i ție de urît până
la moarte :

ACTUL II.—TABLOUL II.

Un beciu de închisoare. — Fereastră cu gratii în stânga. — Ușă în fund. — O masă
cu două scaune în mijloc. — Un fânar aprins.

SCENA I.

DESPOT, (pe scenă lângă masă).

O! soartă schimbătoare, ce răzi de omenire!
Nebun, cine se 'ncrede în tine cu orbire!
Nebun, cine se urcă pe-al muntelui suiș:
Prăpastia, l-așteaptă cu-adâncu-i prăvăliș!
Așa dar eu, sârmanul, a soartei jucărie,
Ajuns iubit de-un ânger ¹⁾, aproape de Domnie.

1) E vorba de Ana.

Iată-mă-acum aice din raiul meu căzut
 Și din lumina lumii în umbră iar perdut!
 Sunt eu?... Sunt treaz?... în viață?... și-adevărat e oare?
 Eu, Despot, vultur falnie, eu zac la închisoare!

(S' scoală și cată împrejur).

Acești păreți sunt umezi, triști, negri!... Ah! ei sunt
 Nu ziduri de palate, dar ziduri de mormânt!
 In ele cine intră, din ele nu mai iese
 Decât pe-o raclă neagră cu zilele-i culese!

(Infiorându-se)

O! reci fiori de groază prin sufletul meu trec.
 Răsufli-aburi de moarte... Un biet străin, un Grec,
 La cine pot să aflu o rază de 'ndurare?
 La Doamna numai, însă nici o putere n'are,
 Căci Vodă Lăpușneanul, de milă-i depărtat,
 Cât de pământul negru e cerul înstelat.
 Cum?... mort în floarea vieții!... Cum? mort, ca un mișel!
 Ucis de Lăpușneanul, lipsit de tron... și el!...
 O! nu, nu! nu se poate... cu unghiile tocite
 Voiu sparge-această hrubă ce 'n sânul ei mă 'nghite.

(Se asvârlă turbat peste păreți și și-i lovește cu pumnii).

Deschide-te morminte!... dă-mi drumul să-mi răsbun.
 Cădeți, infame ziduri! (căzând pe scaun). Ah! Doamne sunt
 [nebun...

(După o scurtă pauză).

Mizerie!... cu gândul pătrund bolta cerească
 Și brațul meu nu poate o piatră să urnească!

(Induioșindu-se).

Ah! nu-i nici o sperare... Cei ce m'au cunoscut
 Vor zice-a fost un Despot, a fost... ce s'a făcut?
 Și toți m'or da uitării... chiar Ana... lume, lume!
 Uita-va și amorul și jalnicul meu nume.
 Adio, planuri 'nalte! Adio, mari sperări,
 A lumii ideale sublime aspirări!
 Adio tot: junie, lumină, fericire..
 Nălucă este omul și viața o clipire.

(Privește fereastra).

O! Despot, te salută a vecinicii zori.
 Fii om!... Când vine moartea te 'nchină ei și mori!

(Stă abătut, cu capul plecat pe brațul lui).

SCENA II.

DESPOT. CIUBĂR-VODĂ, (intră; ușa se închide după el).

CIUBĂR. Ei!... Despot, frate Despot, așa-i că ai pățit-o?

DESPOT, (tresărind).

Ce-aud? Ce văd?... Smintitul?

CIUBĂR,

Cu Vodă-ai împlinit-o!

(Privește beciul).

Frumos palat!... privește: ce stofe pe păreți!
Pe jos ce de covoare țesute cu... bureți!
Ce mobile-aurite! Ce mândre policandre!...
Mărire ție, Vodă, măi Vodă Alexandre,
Ce bine știi în curte pe oaspeți să primești
Și pe-ale tale rude cu drag s'adăposteși!

DESPOT (în parte):

Sărmane Despot, iată la ce-ai ajuns pe lume:
Să râdă și nebunii de tine cu-a lor glume!

CIUBĂR. Despot!

DESPOT. Ce vrei, năuce?

CIUBĂR. Năuc ești tu și prost.

Tu vezi ce sunt eu astăzi, iar nu ceea ce-am fost.
Am fost odinioară un Domn în strălucire,
Cât soarele cu mine era 'n nepotrivire;
Puternic, ca trei Cezari, frumos, ca Machedon,
Călare pe un sceptru, iar nu pe-acest baston,
Și mă loviam cu capul de nouri și de stele,
Și măsuram pământul cu pasurile mele!
Dar Vodă Lăpușneanul, un hoț, un destrămat,
M'a prins și de-a mea vâlfă în drum m'a desbrăcat
Și eu, și tu ajuns-am ca două frunze-uscate
De-o pânză de paiangen în aer aninate.
Tot vântul mic sau mare ne clatină suflând...
Ei! ș'apoi?... Vântul bate, și câinii fug lătrând.

(Se apropie de fereastră).

DESPOT (în parte, sculându-se):

O! Doamne, să fiu oare și eu în a lui stare,
În câmpul nebuniei, pe-un gărgăun călare?

Cum? Visurile mele de falnic viitor
Să fi făcut din mine un om aiuritor,
Ca dânsul?...

CIUBĂR,

Frate Despot, știi tu ce-i mătrăguna?
O fată ce aleargă pe câmp când iese luna
Și merge de se scaldă în roua de pe flori
Cu gând să se mărite c'un împărat în zori.
Am prins-o într'o noapte,
Dar hoțul Lăpușneanul mi-a șters-o, ca pe-o salbă!...
Ce-mi pasă! Scaracți îi este lui nănaș,
Iar eu al mătrăgunei sunt mire drăgălaș.

(Ia o poză maiestoașă).

DESPOT.

Dar bine Ciubăr, spune-mi: cum ai intrat aici?
Și tu ești, ca și mine, închis?

CIUBĂR.

Eu.. Cine zice
C'a îndrăznit vr'odată o mână de capcân
Măcar să se atingă de-al lumilor stăpân?
Nu! Am venit eu însumi la tine 'n pușcărie,
Trimis de Lăpușneanul, să-ți țin tovărășie.
Ca să-ți grăesc de moarte, ca un prietin bun,
Pân' ce-a veni călâul, al temniței tăun.
Cum? Lăpușneanul însuși ți-a dat astă solie?
Ei! și-ți trimite... iată... un dar de berbânție.

DESPOT.

CIUBĂR.

(Aruncă pe masă ecrinul oferit de Despot Doamnei Rucsandra în actul I).

Șiraguri și pafdale, să ai cu ce-amăgi
Nevasta lui Satana spre a vă îndrăgi.

(S: pune pe scaun în față cu Despot).

Ei!... ce mai zici tu, Despot?... Așa-i că viața-i scurtă?
Așa-i că nu plătește nici cât un dram de turtă?
In faptul viu al vieții ne pare drumul lung,
Trei pași de-abia și 'n capăt picioarele ajung.
Omul ca iarba!... viața ca... eapa cea bălțată,
Cât trece dealul mare nu se mai vede... iată!
Eu unul cred că omul nerezemat de tron
E mic ca și o muscă pe muntele Sion,
Dar tu, ce ești acuma sosit pe prag de moarte,
Ce zici?

DESPOT (în parte):

O! ce idee... (tare). Eu zic că relei soarte
E drept să ne supunem când altfel nu putem.
Cum asta?

CIUBĂR.

DESPOT.

Tu, de pildă, lipsit de diadem,

Să duci o viață tristă și plină de nevoie,
Iar eu în astă țară să fiu Domn făr' de voie.

CIUBĂR. Ce ? tu ? Domn ?

DESPOT. Eu, Ciubere! (tainic). Crezi tu că-s destinat

A trece 'n ceea lume tăiat sau spânzurat ?

Te 'nșeli... ai mei prietini sunt gata ca să vie

In zori, și să mă ducă deadreptul la Domnie.

CIUBĂR. Ce spui ? ce spui ?

DESPOT. Și martur mi-e sfântul Dumnezeu,

Că eu fug de putere ca de păcat.

CIUBĂR. Nu eu!

DESPOT. Așa-i fatalitatea, și n'am, vai! ce mă face.

Am să fiu Domn, Ciubere, de-mi place, de nu-mi place.

Ah! (face un gest de desperare).

CIUBĂR. Și te plângi de asta?... Ești un nebun, nătâng.

DESPOT. Decât păstor de oameni mai bine, zău!...

CIUBĂR. Te plâng!

DESPOT. Eu sunt un biet om simplu, eu n'am visuri deșarte;

De grijile măririi doresc a fi departe.

Mi-e teamă să fiu capul unui popor.

CIUBĂR. Ba, zău!

Decât a fi în coadă mai bine 'n frunte vreu.

(Despot, observând pe Ciubăr, care se exaltează la cuvintele lui).

DESPOT. Nu-mi place pompa lumii, nici la a mea ivire

Poporul să m'aclame, poporul să m'admire,

Și oștile să 'nchine stindarde 'n fața mea,

Și 'n frunte-mi să lucească surguciul, ca o stea,

Și surlele să cânte, și tunul să detune.

Și clopotele toate în cale-mi să tot sune.

Ș'apoi, Ciubere dragă, eu am cugetul drept,

Și mult și greu se bate a mea inimă 'n pept.

Când știu că tronul Țării e dreapta moștenire

A lui Ciubăr.

CIUBĂR, (imbrățișând pe Despot) Ah! frate, ești bun, bun peste fire

Nu eu când vine fala aș zice ba!.. Nu eu!

Hei! căci nu vrea norocul să fiu în locul tău!

DESPOT. Ai vrea ?

CIUBĂR. Cum nu ?

DESPOT. E lesne.

CIUBĂR. Cum, cum, cum ?

DESPOT. Foarte lesne.

CIUBĂR. Dar cum ?

DESPOT. Te schimbă 'n Despot din cap și până 'n glesne.

Și mâni, în zori de ziuă, poporul adunat,
In locul meu te-a duce pe tine la palat.
Mâni ?

CIUBĂR.

DESPOT.

CIUBĂR, încântat.

Mâni, (în parte). S'a prins nebunul

Despot, m'ai scos din minte.

Domn!.. eu, Ciubăr!.. dă-mi iute a ta îmbrăcăminte.
Dă-mi pălăria !

DESPOT.

Na-ți-o!

(Ciubăr schimbă haina pe mantaua lui Despot).

CIUBĂR.

Și, 'n schimb, na stema mea,

Dar fii cu îngrijire să nu te culci pe ea.

(Schimbă stema pe pălăria lui Despot).

DESPOT.

Ce-ți pasă: mâni te-așteaptă o stemă 'mpărătească.

CIUBĂR, (vesel):

A! știu că Lăpușneanul de ciud'o să plesnească.

DESPOT.

Acum ici, lângă masă, te-așează liniștit

Și stai, ca un om mare, pe gânduri adâncit.

(Ciubăr se pune pe scaun).

Așa, și pălăria pe frunte ți-o apasă,

Nicicum să te cunoască cine-ar intră în casă.

Bine-i așa ?

CIUBĂR.

DESPOT.

Prea bine.

CIUBĂR.

DESPOT.

Dar tu ce-ai să devii ?

Eu dintre morți, Ciubere, mă'ntorc printre cei vii.

Noroc de-acuma nouă!.. cu pene 'mprumutate

Tu sbori către mărire, eu către libertate !

(Imbrăcat cu hlamida și încoronat cu stema lui Ciubăr, vine în fața scenii).

Nebun aici intrat-am? nu știu, dar nebun ies,

Priviți!... din pompa lumii cu ce, vai! m'am ales !

Cu-o stemă de hârtie, cu-o cârpă de hlamidă,

Cu tot ce poate face pe oameni ca să râdă.

Dar bună-i răsbunarea!... Pre sfântul Dumnezeu !

Voi râde mult mai tare și eu la rândul meu!

(Iese).

UN GLAS, (afară). Stăi ! Cine-i ?

DESPOT (imitând glasul lui Ciubăr): Ciubăr-Vodă.

GLASUL.

Treci.

CI BĂR, singur.

(Hohote de ras afară).

Prost ! Să-mi lase mie

Tot ce-i mai scump : mărire, putere, avuție,

Și el să nu vroească a fi chiar Domnitor !

Nebun! (cască) dar eu cu minte.. mă 'na!ț.. și sbor, și sbot

Sus, sus pe vârful lumii, ce visul îi arată,

Când omul mândru doarme cu gura lui căscată...

Posnașă întâmplare!... (cască) eu Domn, eu Domn,
[eu Domn!]

Pe tron... mă urc... cu fală... și însă... cad de somn!

(Adoarme cu capul pe masă).

Despot scapă, și în actul III, cel următor, îl vedem în Castelul lui Laschi în Polonia, unde acesta strânge bani și oaste să vină în ajutorul oaspetelui său, care, având simpatii printre boierii Moldoveni, și cu deosebire sprijinul lui Moțoc, poate cu mai mult temei decât cum eră la începutul dramei, să aspire la tronul Moldovei. Dar eroul nu se mai vede lucrând, ca în actele precedente, și într'aceasta sta slăbiciunea operei. Ba încă, faptul, că pentru a scăpa de solii Moldoveni care-l cer din partea lui Lăpușeanu, este nevoit să se prefacă mort și să pună a i se citi pobri-gania morților, înjosește oarecum figura lui de om energic, și interesul nostru pentru dânsul începe să lăncesează. Singurul lucru ce poetul ni-l arată temeinic este dragostea Carminei, soția lui Laschi, căreia Despot îi promite că o va ridica pe tronul Moldovei, despărțind-o de bărbatul ei și prietenul său, și prin care el se va pierde mai târziu.

În actul IV, vedem pe Despot Domn în Moldova. Simpatiile, de care am văzut că se bucură printre Moldoveni, din pricina înaltelor lui calități, precum și oștirile, ce Laschi, amanetându-și veniturile, a putut să-i dea, sunt de ajuns ca să-l aducă la tron, după ce bate pe Lăpușeanu. Ne-am așteptat acum să pună în lucrare strălucitele daruri ale minții lui în sprijinul acelei idei mărețe cu care sedusese pe boierii țării. Dar, deși poate în sufletul său ideea n'a murit, îndatoririle pe care a fost nevoit să le contracteze spre a ajunge la Domnie, și îngâmfarea pe care-o simte din înălțimea tronului și care-l face să nu ție seama decât de propria lui voință, și nicidecum de trebuințele Moldovei, dărâamă încet încet treptele pe care se înălțase, pentru ca să-l prăvălească la pământ. Tocmai dar ajungerea țintei per-gătește căderea eroului, și în aceasta constă desnodământul dramei.

Astfel în scenă I din Actul IV, aflăm dela Jumătate și Limba dulce, care și-au perdut veselia lor, că noul Domn a pus biruri grele, ca să plătească lui Laschi și altor oșteni

streini, ba încă s'a atins de legea Țării, luând odoarele sacre din bisericii, ca să toarne bani din ele, și mijlocind ca să convertească pe Moldoveni la luteranism. Pe Despot însuși îl vedem mai departe cu credinciosul său Sommer, tăinuind despre noile biruri și batjocorind procesiunile pentru ploaie pe care le fac preoții din Suceava. Il mai vedem batjocorind pe Ciubăr pentru cucernicia sa în legea strămoșească, dar primejdia nu-l paște decât când refuză pe Moțoc să-i ia pe Ana, fiica lui de soție, după cum îi promisesese.

ACTUL IV.

SCENA V.

(In sala tronului).

DESPOT. MOȚOC, (întră prin fund din stânga).

- DESPOT. A!.. Vornice Moțoace, ce zici de-acest lunatic! ¹⁾
- MOȚOC. Primejdios e, Doamne, căci este-un om fanatic.
- DESPOT. Ce-mi pasă!.. dar răspunde: ne vii cu bune vești?
- MOȚOC. Prea bine! 'n fericire mulți ani să viețuești, Măria ta!
- DESPOT. Ce veste din țara Muntenească?
- NDȚOC. Impinși de noi în taină, ca să se resvrătească. Boierii sapă tronul lui Mircea, pre cât știu.
- DESPOT. A! bine... însă Tomșa e mort sau încă viu? Ce face? ce urzește vrăjmașul?.. în ce parte De țară el se află? aproape ori departe? Undit-ai cu-a ta minte în cugetu-i ascuns? Aflat-ai a lui planuri? pătrunsu-l-ai?
- MOȚOC. Pătruns, Măria ta să fie în pace, nepăsare. Sărmanul Tomșa-i searbăd și suflet nu mai are. De când ai prins la mână zălog pe fiul lui.
- DESPOT. O! dar, am pus piciorul pe puiul șarpelui, Dar șarpele i-aproape, în umbra mea îl simt, Și cercul său de ură se face tot mai strâmt. Decând sunt în Suceava, de când sunt în Domnie El n'a dat ochi cu mine.
- MOȚOC. Se teme de urgie..

1) Vorbește de Călugărul Ciubăr.

- DESPOT. Se teme?... nu, Moțoace... De sigur a aflat,
Că eu pe toți oștenii români am dezarmat,
— Veniturile țării fiind acum secate, —
Și că pe lângă mine-aice, în cetate,
Nu am decât un număr restrâns de buni plăeși
Cu Ungurii lui Laschi, voinici de cei aleși.
Eu cred c'a lui dârzie devine și mai tare
Văzând acum scăderea puterii de-apărare.
- MOȚOC. Ce-ți pasă dacă Tomșa ar fi înverșunat,
Când toți locuitorii, supuși, s'au bucurat
Văzând pe tronul țării odrasla Eraclidă,
Ce-a scuturat cu mâna-i copacul deomidă
Ș'a scos din al Moldovii pământ suferitor,
Pe Zay, Anton Secuiul și toți ostașii lor ? ¹⁾
- DESPOT. Așa-i!... am scos din sânu-i locustele străine
Ce mâncau tot, și 'n urmă m'ar fi mâncat pe mine.
- MOȚOC. O știm, și noi boierii plecat îți mulțumim.
Ne costă mult străinii aduși în țară!..., Știm
Ce darnic a fost Despot plătind a lor simbrie.
Ei au luat cu dânsii întreaga Visterie..
Dar astfel se cuvine să fie dătător
Un Domn măreț în toate și... recunoscător.
- DESPOT. Imi place să dau mâna deschisă 'mbelșugată
Ca bunelor serviciuri să verse bună plată.
Pe Zay, Anton Secuiul, Rozel ș'alți Căpitani
I-am încărcat de daruri, de seule și de bani ;
Le-am dat și arme scumpe și blane de samur,
Și haine 'n flori de aur cusute pe 'mpregiur ;
Lui Laschi celvi lacom, lui Laschi palatinul,
Cu zece mii de galbeni i-am dat întreg Hoținul
Apoi pe toți boierii, cu care-am complotat,
La ranguri de mărire pe rând i-am ridicat,
Ș'apropieți de mine, sub a coroanei rază,
A lor înaltă frunte acuma scântează.
Ei sunt chiar ai mei sfetnici, deși, 'mprotivitor,
Nu totdeauna pacinic admit părerea lor.
- MOȚOC. Așa-i... te-ai plăit grabnic de orice datorie,
Da-ți mai rămâne una de achitat.
- DESPOT. Cui ?
- MOȚOC. Mie !
- DESPOT, (cu mirare).
Nu ești Vornic de țară, cum ziceți voi, os sfânt?

1) Cu ajutorul cărora Despot bătuse pe Lăpușneanul.

- MOȚOC. Dar! însă totodată eu și părinte sunt.
- DESPOT. Ce vrei să zici, Moțoace?
- MOȚOC. Cum? nu mă înțelegi?
- DESPOT. Nu,... ți-e legată limba, fă bine s'o deslegi.
- MOȚOC. Nu! Cât a fost Moldova în luptă mult amară,
Eu am păstrat tăcere... Acum e pace 'n Țară,
Și vin să-ți zic la rându-mi cu glasul de părinte:
De Ana, de-a mea fiică, îți mai aduci aminte?
- DESPOT. Ah! Ana? Cum? trăește? Cum? Nu-i adevărat,
Că a murit?
- MOȚOC. Trăește cu-amoru-i neuitat.
Respecti tu jurământul de-a o luă soție?
- DESPOT. Trăește încă Ana?
- MOȚOC. Dar!.. La călugărie
Se hotărîse-a merge din ceasul ce-a văzut
In cursa Lăpușneană iubitul ei căzut.
Dar jertfei sale crude am pus împotrivire.
Ea-i sora numai... Ana așteaptă pe-al ei mire.
- DESPOT. Ah! martor îmi e Domnul cât încă o iubesc!
Ea-i cerul meu... și încă de cer mă despărțesc.
- MOȚOC. De Ana?.. tu?..
- DESPOT (îngăimat): Pricepe cu agera ta minte.
Domnia cu amorul nu are legăminte,
Nu!.. fiecare treaptă a 'ntinsei omeniri
Iși are-a sale drepturi ș'a sale 'ndatoriri.
Ce vrea ca om, vai! Domnul nu poate să 'mplinească,
Silit fiind adese natura să jertfească,
Pe inimă-i se calce, ș'oricât de desperat,
Supus să se închine rațiunilor de Stat.
Aceste adevăruri... te vor convinge ele,
In interesul Țării ș'a dinastiei mele
M'obligă,.. cât de mare ar fi durerea mea...
Deși iubese pe Ana... ea să renunț la ea...
Și chiar o alianță să cat ele m'obligă,
Pentru-ale mele planuri... cu spița unui rigă...
Această declarare voi face-o azi la sfat...
Nu te mâhnî, Moțoace... ce vrei?.. sunt obligat

(Se îndreaptă spre apartamentul său.)

Azi ușile-s deschise... țin curte de dreptate...
Moțoace... te-am vrut socru?.. te vreau și mai mult... frate!

(Iese prin stânga).

SCENA VI

MOȚOC, posomorit, privește cu ură după Despot.

Dar!.. frate precum Abel și Cain!.. A! tu crezi
 Că mi-i fugi din mână ca apa?.. și nu vezi,
 Că palidă mi-e fruntea și scurtă răsufierea
 Sub viforul ce naște în mine răsbunarea?
 A lui Moțoc copilă nu-i demnă... tu mi-ai spus,
 Alături cu tine să stee pe tron, sus?
 Ți trebuie alianță de regi... mi-ai spus tu mie,
 Tu ce-ai avut drept sceptru un băț de calicie?
 Aș râde, dacă răsul ar mai găsi vr'un loc
 Pe lângă-a lui mânie în pieptul lui Moțoc...
 O! Grec, atât de mare-i a lui deșertăciune,
 Cât își admiră umbra, când soarele apune,
 Și crede, când o vede lungită pe pământ,
 Că umbra cu statura-i deopotrivă sunt...
 Dar ți-oiu scurtă eu, Despot, și umbra, și lumina
 Și, 'n loc de-a ta mândrie, ți-i măsura tu vina,
 Ș'atuncea vei pricepe, cât ești tu de pitic.
 Nimic ai fost!.. și iarăși prin mine-i fi nimic!

SCENA VII

MOȚOC. SPANCIOC. STROICI (se arată în fund).

SPANCIOC. Moțoc șade pe gânduri cu fața nourată?
 Semn rău!.. Semn de furtună în zare adunată.
 (Se apropie de Moțoc).

Hmm!.. Vornice Moțoace, ești trist, posomorit.
 De viață, de putere, de lume te-ai urit?
 Viața trece, puterea trece, și lumea trece;
 Zi dar mâhnirii tale ca dânsule să plece.
 Mâhnirea-i oaspe dușman ce trebuie-alungat.
 Ea-i parte femeescă; tu ești încă bărbat.

MOȚOC (repede): Spancioc, unde mi-e Tomșa?

SPANCIOC, (zâmbind).

Nu știu.

MOȚOC.

Tu, Stroici, răspunde,

Unde-i Tomșa?

STROICI.

N'am știere.

MOȚOC.

Ba știți!.. El este unde

Ar trebui cu toții să fim, de mai avem

Iu vine-un drum de sânge cūrat de-orice blestem.

Nu știți unde e Tomșa? Nu? dar cine vă crede?
 Voi știți, o știți ca mine, că Tomșa se repede
 Acuma spre Suceava cu partizanii săi
 Și cu-a lui oaste mică, dar oaste tot de smei.
 Știți că viteazul Tomșa, Român cu preștiință,
 A spus de mult, că Despot nu-i Țării de priință,
 Și vine să-l răstoarne!.. sunteți chiar pregătiți
 Și însă voi, ca mine, vă faceți că nu știți!

SPANCIOC. Moțoaice, cunoști multe!.. iar dacă Tomșa vine,
 Gândești că bine face?

MOȚOC. Dar, dar! El face bine,
 Căci Despot pe toți răii din culme-a întrecut!
 Chiar cerul, ca pământul, răbdarea și-au pierdut.

SPANCIOC. Cum?.. tu ne grăești astfel?.. tu care odinioară
 Vroiai să legi de Despot pe dulcea ta fecioară,
 Pe Ana, și 'mpreună să-i urci pe tron?

MOȚOC. Spancioc,

În rana ce mă arde, ah! nu arunca foc.
 Am fost orbit de ură în contra tiraniei
 Ș'aprins ca totdeauna de dragostea Moșiei.
 Acest fățarnic, Despot, amar ne-a înșelat
 Și 'n inimele noastre dibaciu s'a încuibat,
 Că-i om cu două fețe: în suflet poartă ură
 Și dulcea desmierdare în ochi-i și pe gură.

SPANCIOC. Așa-i!.. el avea miere pe buza lui, și noi
 Ne-am adunat în juru-i ca muștele de roiu.
 Proști!.. am creșut că-i matcă de stup, și de odată
 Trezitu-ne-am cu-un trântor și cu mierea mâncată.

STROICI. E trântorul în faguri?.. afară el din stup!
 E lupu 'n stâna Țării?.. pe lup, zăvozi, pe lup!

MOȚOC. Dămol, Stroici!.. să fim gata, când lupul se arată.
 Să 'mpingem spre capcană jigania turbată,
 Și Despot de la sine în ea va fi condus.
 Așa e scris acelu ce cată tot în sus.
 Netotul!.. în mărime se 'ndeasă făr' de cale?
 Mărirea să-l înnece în valurile sale!

STROICI. A! bine ținea Tomșa, dar nu l-am ascultat.

MOȚOC. Dar!.. Despot e urgia cumplitului păcat!
 El vrea ca să supuie, lipsit de-orice căință,
 Vroința omenirii la simpa lui vroință.
 Semeață fărdelege!.. O! cum nu vă treziți
 Răsbunătoare umbre a Domnilor măriți,

Ca sub privirea voastră, sub fulgerul privirii
Tiranul să dispară în hăul nimicirii!

SPANCIOC Moțoaice! lasă morții și chiamă pe cei vii
Cine-i strechiatul Despot, îl scim precum îl scii :
Un Grec, trecând prin ițe, ca sprintena suveică,
Un cuget ce răsună de glas de cucuveică.
Dar ce facem cu dânsul ?

MOȚOC. Ce fac eu ?

SANCIOC. Dar!

MOȚOC, (în taină). Ce faci,

Când cântă cucuveica pe casă ?

SPANCIOC. O alung.

MOȚOC. Taci !

Boierii și breslașii la Curte se adună...

Zudarnic vedem în scenele următoare pe Harnov vistierul
ținând cu Vodă, și pe Ahmed Baraictarul aducându-i întă-
rirea de la Poartă. Vistieria e goală și birurile noi vor res-
culă poporul, iar confirmarea Porții e plătită fără știrea
boierilor cu 10000 de galbeni, peste haraciu, și aceasta va
ațâța și mai mult pe boieri. În sala tronului, unde Despot
vestise logodirea lui cu un palatin polon, nemulțumirea bo-
ierilor izbucnește îndată ce aud cum trimisul sultanului în-
josește Țara. Și-atâta e destul, pentru ca Tomșa, care pândia
de departe, să răstoarne pe cel ce rămăsese fără sprijin :

SCENA X.

CEI DE MAI 'NAINTE. AHMED BAIRACTARUL. HARNOV.

BAIRACTARUL, (după o temencă)

Alah Ție, mărite Beilerbei,

Să verse-a șale dăruri din cer, precum le vrei,

Și fie-ți calea plină de flori de iasomie!...

Sultanul, ce întinde a sa împărăție

În patru părți a lumii, cât ochiul ostenit

Nu-i vede începutul și fundul nesfârșit,

Vărsând azi peste tine lumina-i suverană,

Confirmă-a ta Domnie pe Țara Moldovană,

Și, 'n semn de mulțumire că însuși ai crescut

Cu zece mii de galbeni haraciul din trecut,

Prin mine îți trimite o pală 'mpărătească

Și-un steag cu semiluna lui Mohamed !

DESPOT, (sculându-se)

Trăiască

Sultanul prea puternic !

BIARACTARUL.

Și Despot, robul său !

(La cuvântul de rob, boierii sunt copleșiți de indignare).

MOȚOC. (înaintând)

Rob !... Domnul țării noastre ?... Pre sfântul Dumnezeu
Ce-aud ?... În aste ziduri de capişte străbună
Cuvântul de robie cu fală azi răsună !
Și boltele 'nvechite nu cad, sub piatra lor
Să 'ngroape aici cuvântul de rob, umilitor !...
Ce-aud ?... Tu însuși, Despot, din buna ta voință
Ai mai crescut haraciul cu-a Țării umilință,
Făr' a 'ntreba de mine, de bresle, de boieri
Și de popor ce zace în lipsuri și dureri ?
Ai mai crescut haraciul cu-o mână de risipă
Făr' a vedeà că Țara sârmană-o dai de râpă ?
Ce lege ți 'nvoește ca să dispui de ea ?
Ce sfetnic îndrăznit-a ?..

DESPOT.

Ce lege ? Vrerea mea !

Ce sfetnic ?... Astă spadă, simbol al demnității,
Unealtă-a vitejiei și cumpăna dreptății !
Eu port toată puterea, pe cap, pe braț, pe pept.
Puterea covârșește universalul Drept !

SPANCIOC (înaintând).

Vorbești de a ta spadă tu, Despot ?.. unde ?.. 'n față
Cu armele lui Ștefan ?.. Privește-le și 'nghiață !
(Adresându-se către armele lui Ștefan cel Mare).
Odoare ciocârtite sub mii de lovituri,
Care-ați tăiat aripa vrăjmașilor vulturi,
Săriți din zid și spune-ți lui Despot, rătăcitur,
Că cine-și cată reazem afară din popor,
Se reazămă pe-o umbră de nour trecător...
Ne-ai zis odinioară tu, Despot, cu glas tare:
Vreau gloria Moldovei ș'a ei neatârnare.
Ea-i zidul ce oprește potopul fanatic;
Căzut acum e zidul, eu vreau ca să-l ridic !..
Așa vorbeai atunci, ș'acum ?

DESPOT

Îți îngrădește

SPANCIOC

Gura Spancioc.

Nu, Despot !.. Acel care-ți vorbește
Boier e, stâlp de-al Țării, cu drept moștenitor

De a vorbi cu Domnii, fățiș, îndrăznitor,
Cu capul sus, cu glasul tare!

DESPOT

Gura-ți închide,

Spancioc!.. Moartea te paște!

SPANCIOC

Ș'apoi de m'ai ucide?

Ucisu' care moare zâmbind, disprețuitor,
Ucide mult mai crâncen pe-al său ucigător...
Despot! am fost cu tine cât ai fost om al Țării,
Te-ai lepădat de Țară?.. de-acum te las perzării.

(Iese prin fund).

MOȚOC.

Rămâi în părăsire, Despot, cu-ai tăi streini..
Tu porți pe sub coroană cununa cea de spini!

(Iese prin fund împreună cu alți boieri).

SCENA XI

TOȚI (afară de) MOȚOC (și de) SPANCIOC.

DESPOT (furios).

Periți, periți din ochii-mi, ființi cutezătoare,
Cu limbă îndrăzneată sub buze cobitoare!
Vârtelniți cârmuite de al trădării vânt!
Ca să-mi grăiți voi astfel uitat-ați cine sunt?
Înșelători de gloate, umblați cu Țara 'n gură,
Cercând a mă atinge cu-a voastră mușcătură.
Ha, ha! v'a lovit mila de Țară, când am vrut
Dintr'un haraciu mai mare să-i fac un mare scut?
Ei bine, și poporul, și voi cu-averea voastră
Plăti-veți și haraciul, și cununia noastră.
Voiu scoate eu din gură toți dinții cei de lup;
Voiu vinde și cenușa, și pielea de pe trup,

(Ceilalți boieri părăsesc sala.)

Și dacă n'a ajunge, voiu pune la topire
Icoane, policandre, cruci, tot!..

(Deodată Ciubăr-Vodă iese din popor aprins, indignat, fanatic)

CIUBĂR-VODĂ.

Nelegiuire!

Blestem!.. apostazie!

DESPOT.

Ce văd? iar un smintit?

Ciubăr-Vodă?

CIUBĂR.

Eu însumi! și-ți spun cu glas uimit
Că inima-ți șerpoaică, de milă fiind stoarsă,

Apuci pe calea morții ce nu-are cale 'ntoarsă.
 Tu vrei să 'ntinzi pe scule o mână de tâlhar,
 Dar trăsnetul, ia seama, te-așteaptă pe altar!

DESPOT. Ai zis? (în parte). Răbdare, Despot. (tare) Zi tot ce ai
 [a-mi spune,

Dar cumpănește-ți bine cuvintele, nebune.

CIUBĂR, Păgâne! râzi de lege c'un răs neomenos?

Prefacă-ți-se răsul în bocet dureros,

Și toată veselia din sânul tău să piară!

Străin s'ajungi de lege, străin s'ajungi de Țară,

Căci, beat de-a ta putere, tu crezi că Dumnezeu

Se 'nchină ție, vierme, și e supusul tău!..

DESPOT Ciubere! meriți moarte!.. dârzia ta e mare,

Dar mi-ai scăpat tu viața... Eu ție-ți dau iertare.

SCENA XII.

CEI DE MAI NAINTE. HARNOV, (vine speriat din fund).

HARNOV. Măria Ta, boierii orașu-au părăsit,
 Și larma se întinde, că Tomșa a sosit.

DESPOT. Cum?... Tomșa?

SCENA XIII.

CEI DE MAI NAINTE. LASCHI, (vine din fund alergând).

LASCHI. Despot, Despot!.. în zarea depărtată
 S'aude-un sgomot mare ș'o oaste se arată.
 E Tomșa!

DESPOT, (în picioare.) Tomșa, Tomșa? (către ostași) La ziduri bravi
 [ostași!

Să nu rămâie 'n Țară nici urmă de vrăjmași!..

Face un gest poruncitor... Ostașii ies în grabă după Laschi.

În actul V, Despot e învins și împresurat împreună cu oștile lui Laschi, care încă-l apără în Suceava. El face sfaturi desperade, în care se vede cunoscutele-i îndrăzneală, isteție și chiar generozitate, ca să scape. Dar legăturile vechi i se strâng din ce în ce în jur, greșelile i se descarcă asupra-i, și trebuie să cadă. Astfel când el trimite pe Ana, care încă-l iubește, cu solie la Moțoc ca să părăsească pe Tomșa, căci

ii va luà fiica de soție,—Carmina, care venise după dânsul în Suceava și căreia îi promisese, și ei, s'o despartă de Laschi și s'o ia de soție, se revoltă de uneltirile lui Despot, îl blestemă și destăinuște lui Laschi rușinea legăturilor lor. Atunci Laschi, ultima scăpare a lui Despot, își ucide soția, iar pe el îl părăsește soartei sale. Acum Despot începe să vază prăpastia, în care are să cadă.

Poporul nu mai poate susține asaltul, căci e zdrobit de trei luni de suferințe. Zadarnic Despot caută să-l încurajeze cu vorba lui măfastră; zadarnic vrea să-l ademenească cu generozitatea lui. Poporul, peste care nu știuse să domnească, îi ia Domnia înapoi și-l pregătește peirii.

ACTUL V.

SCENA X.

DESPOT. LIMBĂ DULCE. JUMĂTATE. POPORUL,
palid, sdrențeros, desperat.

LIMBĂ DULCE, (afară :) Hai sus, la Vodă...

DESPOT Gloată se suie-acum pe scară...

Să fie vre-o reșcoală ?

JUMĂTATE, (afară): Hai sus!... ne-am săturat

De-atâtea lupte oarbe, de-atât sânge vărsat.

POPORUL, (năvălind în sală).

Hai, hai!

DESPOT. Ce vreți ? Ce este ?

LIMBĂ DULCE. Măria Ta! Poporul

De nouăzeci de zile îl seceră omorul,

Incât a noastră grijă nu e cum să trăim,

Nu, Dumnezeu o știe, dar e cum să murim!

Răbdăm nenorocirea de nouăzeci de zile,

Văzând cum pier de foame soții, copiii, copile,

Și ne-a ajuns cuțitul.. Nu vrem a mai răbdă...

Poporul vrea lui Tomșa cetatea a predă.

DESPOT. Lui Tomșa, al meu dușman, să închinați cetatea ?

Români! unde vă este credința și dreptatea ?

LIMBĂ DULCE. Credința, ne-am plătit-o cu trei luni de dureri;

Dreptatea, noi o cerem!.. tu n'ai dreptul s'o ceri,

Când Tara-i chiar prin tine adusă la peire.

DESPOT. Sumețe !...

LIMBĂ DULCE. Sumeția-mi e rod de suferire.
Destul amar !... destulă batjocoră de noi :
Hai să deschidem poarta, Români !

POPORUL.

DESPOTI

Hai !

Stați !... O ! voi.

Copii acelor oameni giganți de altădată,
Ce înfruntau sub Ștefan restriștea 'nviforată,
Ei toți, în locul vostru, sub zid s'ar îngropă
Și poarta cu-a lor trupuri luptând ar astupă...
Și voi?... Gândiți ce-ar zice eroii din vechime,
Găsindu-se azi față cu-a voastră micșorime?...
Dar ce-mi pierd eu cuvântul?.. strămoșii erau smei,
Români de viță bună, și voi, niște mișei!..
Vă plângeți voi de lupte?

LIMBĂ DULCE.

Ba nu!.. de sărăcie !

DESPOT. (Aruncând o punga cu galbeni poporului).

Na!... puneți poleială l'a voastră mișelie.

LIMBĂ DULCE. Români !.. nu vă atingeți de banii cu păcat,
Ce poartă al lui Despot chip mândru 'ncoronat.
E aur de icoane, e aur de potire,
Topit chiar de Satana cu a lui Despot scire !
E foc ce arde mâna !.. Despot, suntem țărani :
Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani.
Ca să-ți culeagă darul ș'a ta pomană seacă,
Ar fi ca să se plece... Românul nu se pleacă !

(Respinge punga cu piciorul).

Opinca îți asvârle pomana înapoi.
Nici noi suntem de tine, nici tu nu ești de noi !

(Către popor).

Hai !

DESPOT (amărit, în parte) :

Câtă umilire mi-a rezervat azi soarta !
S'a sfârșit tot!.. (tare) Vă duceți, sârmani !... deschideți
[poarta !

(Poporul se repede să iasă. — Despot rămâne în stânga abătut).

În scenele finale, ce urmează, Despot, aproape de sfârșit, s'arată cu firea de la început, și mândria isteată și generozitatea șireată a caracterului său l-ar fi scăpat de perzanie, de n'ar fi fost fanatismul religios. Furia poporului a putut-o

înfrână, furia lui Tomşa a putut-o potoli, dar nu pe a fanaticului. Şi ast-fel, iertat de popor şi de Tomşa cade, totuşi sub junghiul lui Ciubăr, răsbunătorul legii pângărite :

SCENA XI

CEI DE MAI 'NAINTE, MOȚOC, SPANCIOC, STROICI, BOIERI ŞI
OSTAŞI, (vin prin fund).

MOȚOC. Poarta-i deschisă, Despot!.. Cetatea s'a predat
Şi Tomşa te ajunge ; el intră în palat.
Cutremură-te!.. Moartea s'apropie de tine!

DESPOT. Nu eu, boieri, dar Tomşa cutremure-se 'n sine,
Că țin în a mea ghiară copilu-i drăgălaş.
Un pas.. şi el rămâne lipsit de copilaş!

(Iese în stânga pe când Tomşa intră prin fund).

SCENA XII

CEI DE MAI 'NAINTE, TOMŞA, CĂPITANI, SEIMENI, CIUBĂR-VODĂ.

TOMŞA (arătând pe Despot):

Pe dânsul!.. înăinte!.. duşmanu-i la strimtoare.

SPANCIOC. Stăi, Tomşa:.. un pas numai, şi copilaşu-ţi moare !

TOMŞA. Copilul meu !

SPANCIOC. Dar!.. Despot învins, desperător
E 'n stare să-l ucidă cu braţ răsbunător.

TOMŞA (după o scurtă luptă cu sine):

O! rumpe-mi-se pieptul în spasmele durerii,
Mai bine rău părinte decât rău fiu al Ţării!

(Către oşteni).

'Nainte!

(Uşile din stânga se deschid. — Despot apare).

SCENA XIII.

TOȚI. DESPOT, şi mai pe urmă ANA şi ILIAŞ.

(Despot se arată maiestos, cu hlamida pe umeri şi cu coroana pe cap).

CIUBĂR-VODĂ (arătând pe Despot):

Iată-l... iată, cumplitul Fariseu!
Tu Antihrist! tu, Despot, cuprins de Duhul rău,

În țărna ce te-așteaptă cobori din înălțime!..

TOMȘA Ce mi-ai făcut copilul, călău plin de cruzime?

(Despot se întoarce spre ușă și face un semn. Iliș intră și vrea să alerge la tată-său).

DESPOT (apucând pe Iliș de mână).

Te uită, Tomșa, iată, copilul tău iubit!

Am respectat zălogul, odor neprețuit,

Și l-am păstrat în viață cu dragoste, cu bine,

Cum merită odrasla unui viteaz ca tine.

(lui Iliș)

Mergi Iliș!

ILIAȘ, (arâncându-se în brațele lui Tomșa). Tătucă!

DESPOT, (lui Tomșa).

Sărută-l fericit,

Și fie-ți gândul aspru de dânsul îmblânzit!

(înaintând)

Eu, Despot, Domn Moldovii prin însăși voia Țării,

Ș'ajuns prin mine însumi la culmile puterii,

Azi sunt căzut din tronul lui Ștefan celui sfânt

Și vin, și 'n fața lumii declar acum că sunt,

De-a mea fatalitate învins contra dreptății...

Deci spada mea ciuntită o 'nchin fatalității!

(Iși aruncă spada jos.)

TOMȘA.

Despot, pășind spre tronul de tine usurpat,

Pe un păcat de moarte piciorul ți-a călcat,

Și purpura domnească, picând pe-a ta privire,

I-a fost, nenorocite, o pânză de orbire.

CIUBĂR.

Blăstem!

POPORUL.

Blăstem lui Despot!

TOMȘA.

Auzi?... om ne'nțelept!

Această țară bună—ea te-a primit la pept.

Tu, Despot, ai vândut-o lui Ferdinand Germanul

Lui Sigismund Polonul, lui Soliman Sultanul,

La toți dușmanii, care ți-au fost de ajutor,

Să te privești în față cu 'n vis amăgitor.

Ai răs de toate: țară, oștine!...

MOȚOC.

CIUBĂR.

Lege!

TOMȘA.

— Ei bine,

Fiți voi judecătorii!... Spuneți, ce se cuvine

Lui Despot Ereticul de țară vânzător?

MOȚOC.

Pedeapsa ce așteaptă pe-oricare trădător,

Moartea!

GIUBĂR.

Dar! moartea!

POPORUL.

Moartea!

DESPOT, (privind în fața tuturor cu mărire).

Boeri, și tu oștime!

Mormântul, ca și tronul, e sacră înălțime,
 Și când vorbește omul pe piatră de mormânt
 E drept să se asculte solemnul său cuvânt...
 Râvnit-am tronul Țării, dar râvna mea regală
 A fost însuflețită de-o țintă colosală.
 Visând neatârnairea, vroit-am prin Români
 Să dau loviri de moarte Osmanilor păgâni.
 Am vrut cu-al nostru paloș, frângând soarta'n crun-

[tată,

Să scol creștinătatea pe-al ei mormânt culcată...
 De-mi ajută norocul s'ating visu-mi din sbor
 Aș fi numit de lume erou, liberator;
 Dar nu m'a dus destinul și timpul la izbândă,
 Și iată-mă, eu Despot, căzut azi la osândă!
 Așa-i lumea deprinsă pe om a-l transporta
 Invingător, pe Olimp, învins, pe Golgota!...

(Mică pauză.—Toți îl ascultă cu bună voință).

Vreți moartea mea?... sunt gata!... Ucideți, căci n'am

[teamă

De-a mele fapte 'n viață se dau în ceruri seamă;
 Dar tronul mai sus este de brațul omenesc,
 Și singurul său jude e judele ceresc!
 Dar mirul e o rouă cerească, sântitoare,
 Pe fruntea ce-a atins-o în veci neperitoare!
 Nici soarele nu poate să o prefacă 'n nor,
 Nici omul să o șteargă cu brațu-i muritor!
 Vreți moartea mea?... Ucideți!... dar eu, tristă victimă,
 Istoria Moldovei vreau s'o scutesc de-o crimă,
 Să nu poarte stigmatul în ziua re'nvierii!

(Scoțându-și coroana de pe cap și aruncând-o).

Mi-arunc din cap coroana!... din mână sceptru-mi

[scot.

Nu mai sunt Domn!.. Acum ucideți pe Despot!

(Toți rămân incremenți).

ILIAȘ, (cu lacrimi). Iertare, tată!

BOIERII.

Tomșa, iertare!

POPORUL.

Indurare!

TOMȘA.

O cereți?... fie!... Despot, de moarte ai iertare,
 Dar tu la mănăstire pe viață-'i fi închis.

(Ciubăr, dând semne de o exaltare fanatică, se înaintează și strigă).

CIUBĂR. Iertare!... cui!... lui Despot?... Iertare?... Cine-a zis?
In veci nu iartă cerul pe-acel care-l desfide!

(Se repede furios și injunghie pe Despot).

Ai vrut să ucizi legea?... Mori, legea te ucide!

DESPOT, (căzând). Ah!... mor!

TOȚI, (cu reprobare). O!

TOMȘA, (lui Ciubăr).

Crunt fanatic! turbat ucigător!

Pieri! Nu e sfânta cruce uneltă de omor.

(Ciubăr se retrage aiurit, cu ochii țintiți la trupul lui Despot — Scenarii îl arestează. — In fund răsună deodată un țipăt dureros).

ANA (vine alergând desperată și ingenuchiază lângă Despot)

Despot!... Mort!... Despot, moartă mă voi uni cu tine!
O! Doamne.. fie-ți milă... de dânsul... și de mine.

(Cade leșinată pe pieptul lui Despot)

MOȚOC, (uimit). Copila mea!..

TOMȘA, (oprindu-l).

Moțoace, așă vrea Dumnezeu!

Acel ce-și vinde țara își pierde neamul său!

(Cortina cade).

Analiză. «*Despot-Vodă*», și la citire, și cu atât mai mult la reprezentare, ne mișcă une-ori într'un fel, alte-ori într'altfel. Incidentele în legătură cu prima fază a personajilor secundare Ciubăr, Limbă Dulce și Jumătate sunt de natură comică; toate celelalte și cu deosebire soarta eroului Despot este de natură tragică. Această operă dar prin unele părți ne provoacă veselia, prin cele mai multe seriozitatea, iar rezultatul este un sentiment tragic temperat. In orice caz fondul operei este un setiment și deci avem aface cu o operă poetică. Pe de altă parte această operă poetică are de conținut o acțiune care e menită spre a fi reprezentată. Este deci o operă dramatică.—E adevărat că pe ici, pe colo, personagiile nu prea fac ceea-ce ar conveni caracterului lor și ce s'ar potrivì în situațiune și, în loc să vorbească ele, vorbește poetul prin gura lor. Exemplu izbitor este declamațiunea patriotică a lui Laschi asupra Moldovei, când conduce pe Despot în actul I. Cu alte cuvinte, poetul nu este destul de obiectiv, nu ne reprezintă personagiile numai cu ființa lor proprie și independente de sentimentele lui personale, ci este une ori subiectiv, adică când și când pune într'însele sen-

timente streine de ele înșile, dar care sunt scumpe autorului. Deși dar forma, pe care o întrebuițează, este pretutindeni dialogică, totuși uneori conținutul nu e dramatic, ci liric. Aceste abateri nu sunt însă așa de numeroase încât lucrarea să piardă cu desăvârșire dramatismul ei; deci ea poate fi caracterizată, zicând că e o operă dramatică cu oarecare părți lirice

Această poemă însă se deosebete de cele cunoscute până acum, prin faptul că conține împreunate și elementul tragic și pe cel comic. Este ceea ce se numește o *dramă propriu zisă*, și anume o *dramă romantică*, un fel de dramă deosebită de tragediile elene sau franceze, cunoscute sub numele de *clasice*, și datorită geniului lui Shakspeare. Temeiul ei stă în ideia că, spre a impresiona mai mult pe public, trebuie ca opera dramatică să semene cât mai mult cu realitatea, iar aceasta nu se poate face decât aliind elementul comic cu elementul tragic. Acest fel de a vede a fost adoptat de poeții germani dar cu deosebire de francezul *Victor Hugo*, șeful școalei poetice numită *romantică*. Acest poet, pe lângă aliarea comicul cu tragicul, mai admite în dramă și lirismul. «*Despot-Vodă*» este produsă sub influența acestui poet. Ea este dar o dramă romantică în felul cum o concepea *Victor Hugo*.

II. Comparând «*Despot Vodă*» cu «*Antigona*», (o dramă romantică cu o tragedie) observăm între ele oarecare deosebiri caracteristice, derivate tocmai din acea tendință de a face ca evenimentele dramatice să se apropie mai mult de realitate. Astfel, pe când în «*Antigona*», în afară de conflictul tragic dintre eroină și Creon, poetul s'a ferit de a mai introduce în piesa sa și alte preocupări din viața personajilor sale, așa încât acestea ne fac impresia că nu trăesc decât în și pentru acel conflict, în «*Despot Vodă*»—și cu atât mai mult în modelele sale cele mai depărtate, în dramele lui *Shakspeare*—găsim scene epizodice, care ne arată uneori viața intimă și familiară a eroilor, și care par'că sunt făcute spre a ne abate interesul de la conflictul principal. Așa bunioară, în «*Despot Vodă*», găsim scena de vânatoare, scenele între *Limbă Dulce* și *Jumătate*, între *Limbă Dulce* și *Despot* la graniță, și altele care nu sunt citate în extrasul de mai sus. Din această pricină, poetul nu este ținut ca în tragedie

să aibă neconținut tonul susținut, ci întrebuințează adesea tonul familiar potrivit conținutului acelor scene. Cu alte cuvinte, pe când tragedia clasică nu admite în viața eroilor săi decât scene pline de noblete și în directă legătură cu desfășurarea acțiunii principale, drama romantică admite scenele epizodice familiare sau comice oricât de depărtate ar fi ele de acțiunea principală. Aceste scene ne interesează prin faptul că elene fac să pătrundem mai adânc în viața intimă sufletească a eroilor sau împrejurările, în care trăesc viața lor de oameni în carne și oase. Scuză lor nu poate fi alta decât că în locul unității de acțiune, loc și timp, cerută de tragedia clasică, drama romantică caută să realizeze din elemente mai deosebite și mai complexe, pe deoparte unitatea de caracter a personagiilor, iar pedealta o unitate de sentiment superioară, combinând într'un singur sentiment complex sentimentul tragic cu cel comic. Această năzuință, când este realizată de poet, dă dramei romantice o superioritate incontestabilă asupra tragediei clasice.

III. Tocmai pentru ca să realizeze acest scop, drama romantică nu se mulțumește cu o acțiune simplă, ca aceea ce descoperim în «*Antigona*». În tragedia clasică sufletele eroilor sunt concepute ca perfect dezvoltate; poetul nu are trebuință să arate cum au ajuns personagiile să dorească ceea ce formează obiectivul voinței lor. Ele de la început sunt reprezentate ca fiind ajunse la un punct, când voința lor e necesar să se descarce într'o acțiune fulgerătoare. Și așa se întâmplă lucrurile în «*Antigona*». În drama romantică avem o acțiune mult mai deslănătă, mai complicată, mai tăgănată, în care poetul ne arată pe îndelete deosebitele momente ce a precedat descărcării finale, care aduce căderea eroului. În «*Despot Vodă*», poetul, dacă ar fi vrut să facă o tragedie clasică s'ar fi mărginit la simplul eveniment al căderii lui. Ne-ar fi arătat în primele acte pe erou în culmea mării cu toate calitățile, care-l fac simpatice, cu toate defectele, care vor fi pricini de răsturnare, iar în actele următoare ni l-ar fi arătat căzând sub greutatea propriilor lui fapte printr'o acțiune repede și concentrată. *Vasile Alecsandri* însă, făcând o dramă romantică, a căutat să arate toate peripețiile vieții eroului, de când a intrat în Moldova, cu aspirația de a-i cuceri

tronul. Vedem rând pe rând deosebitele împrejurări care-l vor ridică, și înnodându-se rând pe rând deosebitele cauze care ridicându-l îl vor face să cadă. Această înfățișare *istorică* a acțiunii face adesea să lânchezească interesul, precum am avut ocazia s'o observăm, și trebuie un talent poetic extraordinar, ca, cu o asemenea operă dramatică, să ne țină în cordat interesul, cum ni-l ține poetul clasic cu tragedia sa. Din acest punct de vedere, dar, tragedia clasică este superioară dramei romantice, fiind mai concisă și mai concentrată.

Teorie § 47. Se numește *dramă romantică* o operă dramatică de natură tragică, în care sunt primite și elemente comice. Sentimentul, ce constituie fondul unei asemenea drame, este dar un sentiment tragic temperat, mult mai complex în felul său decât tragicul și comicul pur. Acțiunea și caracterele, ce constituiesc conținutul ei, sunt mai complicate și mai complexe decât în tragedia clasică. Ea permite scenele epizodice și tonul familiar, dar caută să aducă la unitate deosebitele sentimente contrarii ce conține și deosebitele caractere prin care le întrupează.

§ 48. Prin complexitatea acțiunii și caracterelor sale, ea și prin complicitatea sentimentelor cărora le dă expresiune, drama romantică e superioară tragediei clasice; e inferioara ei însă prin încetineala acțiunii și lipsa de concentrare a deosebitelor evenimente secundare în acțiunea principală.

Exercițiul LXII. Să se citească în traducere drama «*Macbeth*» de *Shakspere* și să se facă un studiu în scris asupra ei, analizându-i acțiunea și caracterele, și caracterizând-o.

Exercițiul LXIII. Să se arate care sunt părțile din «*Despot Vodă*» unde lirismul este clar, și ce personaje sunt mai obiectiv concepute și rediate.

Exercițiul LXIV. Să se citească și să se caracterizeze «*Răzvan și Vidra*».

Exercițiul LXV. Să se analizeze versul întrebuițat în «*Despot-Vodă*», știindu-se că acesta e versul cel mai întrebuițat de poeții noștri dramatice. Să se compare acest vers cu acela

din «*Răzvan și Vidra*» din punctul de vedere al efectului lor în dramă.

Exercițiul LXVI. Să se citească și să se caracterizeze cele două bucăți următoare.

63. HAMLET

de

William Shakspeare

Shakspeare (1565—1616) este cel mai mare dramaturg al omenirii, cel care a creat caracterele cele mai puternice și mai adânci, cu ajutorul unei imaginațiuni care scântează la fiecare pas în dialogurile personajilor sale, fără ca totuși aceste personaje să-și piardă caracterul lor propriu. Dramele sale cele mai însemnate sunt: „*Othello*“, în care întrupează tragicul cel mai fioros al geloziei; „*Coriolan*“, în care întrupează tragicul îndrănelii și încăpățânării; în „*Regele Lear*“ întrupează necunoștința fiască; în „*Hamlet*“, nehotărîrea; în „*Macbeth*“, muștrarea de cuget; în „*Romeo și Julia*“, iubirea. Tot așa de însemnate sunt și unele din dramele sale istorice ca: „*Richard III*“, în care întrupează preversitatea și „*Henric IV*“, unde găsim admirabilul tip al lăcomiei, lenei și lașității, Falstaff. Nu mai puțin remarcabile sunt și unele din comediiile sale, în care găsim un farmec poetic neîntrecut, cum e „*Un vis dintr'o noapte de vară*“, sau o adâncă pricepere a sufletului omenesc, cum sunt „*Shylock*“ sau „*Negustorul din Veneția*“ și „*Muirea dracului*“.

MONOLOGUL LUI HAMLET

Hamlet e fiul regelui Danemarcei, care murise într'un chip misterios. Mama sa se căsătorește îndată, după ce rămâne văduvă, cu unchiul său. Aceste lucruri îl pun pe gânduri, e trist abătut și nu știe ce să creadă. El bănuiește că tatăl său a fost ucis de unchiul său, ca să-i ia soția și tronul. Într'o noapte fantoma tatălui său i se arată și-i confirmă crudul adevăr. Ca să-l răsbune însă, aceasta nu este de ajuns pentru firea lui nehotărîtă; el vrea să afle pe deplin adevărul. Se prefăce nebun și pune pe niște actori să joace o comedie, în care se petreceau faptele ana oge cu cele de la moartea tatălui său. Regele se turbură și suspendă reprezentațiunea. Hamlet, convins că fantoma avea dreptate, aleargă să omoare pe criminalul său unchiu, dar nehotărîrea sa îi dă motive să-l cruțe. Ceartă aspru pe urmă-sa, iar la protestările ei, auzind un șgomot după o perdea crede că e regele, dă cu sabia, fără să se asigure mai întâi de ce face, și ucide pe Polonius, care spiona. Astfel ucide pe tatăl Ofeliei, iubita lui. Cu acest fapt și cu extravaganta lui el face pe Ofelia să înnebunească și să se sinucidă. În fine, după multe fapte, în care se vede boala nehotărîrii produsă de un exces de gândire, el e omorât într'o luptă cu fratele Ofeliei. Înainte de a muri ucide în fine pe regele criminal. Pasajul ce urmează ne arată nehotărîrea voinței lui bătuită de îndoiala gânilor contrarii. Negăsind curaj și destul temei în sine ca săucidă pe unchiul său, după cum promisese fanomei, vrea să se sinucidă. Dar nici aceasta nu poate, din pricina reflectiunilor ce-i învălmășese mintea:

A fi sau a nu fi? Aceasta este întrebarea.

Este oare mai nobil ca un suflet curajos să sufere loviturile soartei celei rele sau, înarmându-se în contra acestui potop de nenorociri, să le puie capăt?

A muri? A dormi, nimic altceva și în acest somn a zice: punem sfârșit suferințelor sufletești și miilor de dureri ce sunt legate de acest morman de pământ! O! Iată o isbândă pe care tot omul trebuie s'o dorească.

A muri?... A dormi. A dormi? A visă poate... A! Iată! Aci este toată greutatea. Știm noi ce visuri vom avea în acel somn al morții, după ce vom fi asvârlit departe, vestmântul existenței noastre pământești?

La acest lucru trebuie să cugetăm mereu. Și tocmai această cugetare face să fie lungă, prea lungă, viața unui nenorocit.

Căci, dacă e vorba, cine ar voi să sufere înțepăturile și ocările lumii, nedreptățile apăsătorului, reaua purtare a celui mândru, suferințele iubirii disprețuite, ciudatele drumuri ale legii, obrăznicia celor puternici și disprețul neștiinței pentru merit și răbdare? Cine ar voi să le sufere, când ar putea cu vârful unui cuțit să dobândească odihnă?

Cine ar voi să ducă în spinare, gemând, povara unei vieți supărătoare, dacă, n'ar fi teama despre un ceva, ce se află dincolo de hotarele existenței, în ținutul de unde nu mai vine cine s'a dus odată?

Iată ceea ce ne turbură voința și ne-o slăbește; iată ce ne silește să suferim durerile prezente, în loc de a alerga după niște rele pe care nu le cunoaștem.

Astfel conștiința ne face lași; astfel ea aruncă peste cea mai puternică hotărîre a noastră vâlul îndoelii și pune stavilă oricărei încercări, zădărnicește orice acțiune.

Dar... tăcere! Iată frumoasa Ofelia.

64. ȘOLDAN VITEAZUL

de

V. Alecsandri

(Teatrul reprezintă o piață).

ȘOLDAN. (e de gardă lângă o gherită. — El cată 'mprejur, lasă pușca și vine în fața publicului de cântă):

Eu sunt Șoldan Viteazul
Dincolo, de la Breazul,

Soldat de oaste nouă
 Voinic însă cât nouă.
 Intr'o zi, din păcate
 Mi-au pus un sac pe spate
 Și coiful ist' pe cap
 În care niçi nu 'ncap;
 Și m'au trântit la număr
 C'o pușcă grea pe umăr
 Cu trupul în mindir,
 Cu călți ¹⁾ ici la chimir;
 Ș'apoi mi-au zis : Șoldane!
 Stăi smirna țopârlane,
 Că de-acum ești soldat...
 Soldat!... văzuși păcat ?

Of! Doamne! boieri d-voastră... să nu vă fie vorba
 cu supărare... adică dă!... de unde eram om de ome-
 nie, ca toți pământenii... cu sucman, cu opinci, cu ȋtari,
 cu pene de păun la pălărie, m'o luat bun-teafăr din sat
 și m'o sucit și m'o schimosit și m'o tuns chilug, de-ar
 râde chiar babele acum de mine. (Arătându-și capul tuns). Dă!
 pofțiți de vedeți... cap de român îi aista? par'că m'o
 smuls Rusaliile și m'o păscut bobocii!... (Oftând) Ba nu,
 zău... adică cum s'ar prinde, șaga de-o parte... drept
 să vă spun...

Frunză verde, verde, verde,
 De m'ați crede, crede, crede,
 Mi-i destul
 Zău, destul,
 Și-s sătul
 Prea sătul

De cazarmă, ca de-o cușcă,
 Și de muștru și de pușcă.
 Căci mi-i dor de plugărie
 Și de iarba din câmpie!
 Valeu! valeu! inimioară,
 Ca murguța sbiară, sbiară!

1) Era pe vremea când puștile se încăreau pe la gura țevei cu praf de pușcă și călți.

Aşa zău!.. după ce m'o strâns vârtos în chingi şi m'o îngustat de-un palmac... apoi m'o scos la muştru... şi cât ți-i ziulica Domnului de mare, mă țin la soare, ca pe un cocostârc... ian așa!.. numai într'un picior... (se pune într'un picior) ci-că să mă învețe a face marș... una... a... două... și-i dă... și-i dă, cât îi ie glasul... o ține una și bună, chiar ca un palamar ¹⁾ cu isonu' la biserică... una... a... a... două (schimbă piciorul). Ş'apoi ian să mi te 'mpingă păcatul să te clătini... valeu, mămulica mea! îți toarnă niște proptele la fălci de-ți strămută căpriorii... Ba nu, zău, adică cum s'ar prinde... şaga de-o parte... nu-mi eră mai bine mie la țară? la locușorul meu, unde trăiam în tiena de azi până mâine și mă drăgostiam cu Măriuca...

Dar apoi vorba ceea: ci-că nu-i în toate zilele Paște!.. Intr'o zi, chiar din mijlocul horii, m'o umflat pe sus, ca să mă dee la miliție... ci-că să mă facă viteaz, ca Ștefan Vodă... bietu' Ștefan Vodă!.. unde-i să mă vadă făcând muştru și să se bucure!.. Pușca la u... măr!.. (ia pușca și face exercițiu) pușca la stra... jă!.. la pi... cior!.. pușca la u... măr!.. marș... rantaplan, plan, plan... (Face marș). Atâta-mi place și mie... darabana!.. Când începe a bate și când începe mujica a cântă!.. știi?... mă furnică prin inimă, mi s'aprind ochii, ca doi jărătici, și-mi trece de dor de acasă... atunci, zău, că m'aș bate, dar, m'aș bate pân' la moarte, pentru ca să apăr țara asta bună, care mă hrănește... atunci, zău... cum s'ar prinde... şaga de-o parte... uit și pe Măriuca și mă simt cu adevărat...

Că sunt Șoldan Viteazul
Din-colo, dela Breazul,
Deși de oaste nouă,
Voinic însă cât nouă,

1) Paraclisier.

Atunce cu mândrie
Mă văd la soldăție
Cu coiful ista 'n cap,
De și nu-l pre încap.
Voios mă pun la număr
Cu pușca mea pe umăr
Și-mi place ist mindir
Și plumbii din cbimir!
Atunci, Român cu fală,
Aș da în foc năvală,
Să apăr țara mea
De-orice nevoie grea!

(Să închină la public ostășește)

(Cortina cade)

D. POEZIA DIDACTICA

1. POEMA DIDACTICĂ.

65. SCRISOARE CĂTRE PIZONI SAU ARTA POETICĂ

de

Horatiu.

1. Imaginația poetului poate fi oricât de liberă, numai deosebitele imagini ce creează să se îmbine într'un tot armonios; să, formeze adică împreună o unitate.

Un cap de om c'un gât de cal un pictor de-ar lega
Și, unui trup cu felurimi de membre, de i-ar da
Vestmânt de pene 'mpestrîțat, așa ca o femeie
Cu piept frumos în negru trunchiu de pește să se 'ncee;
Asemeni monstru de-ați vedeà, amici, v'ați stăpâni
De răs? Tot astfel, o Pizoni¹⁾, să credeți că va fi
Și cartea 'n care s'ar află imagini deșirate
Ca visele de om bolnav, lipsind de unitate
Dintr'un 'nceput până 'n sfârșit! — Da, știu că la poeți
Și pictori dreptul le e dat să fie îndrăzneți,
Drept ce de altfel cer și eu și-l dau iar la oricine,
Dar nu spre-a îmbinà simțiri feroase cu blajine.
Nici șerpî cu păsări a 'nsoți, nici tigrii, nu, cu miei! —

2. Ca să facem o lucrare poetică bună trebuie să găsim mijloacele potrivite, așa încât să putem compune un întreg armonios. Pentru aceasta trebuie mai întâiu să ne alegem un subiect după puterile noastre și apoi mijloacele potrivite pentru executarea lui.

1) Pisones, frații cărora Horatiu le-a adresat epistola aceasta.

Pe noi poeții cei mai mulți, Pizone și voi, fii
 De dânsul vrednici, dese ori, ce mai ales ne 'nșală,
 E aparența binelui, căci dându-mi osteneală
 A fi mai scurt, devin obscur și grația de-o cat
 Vigoarea și căldura-mi perd; cutare-i prea umflat,
 Cercând s'ajungă la sublim; acel ce se ferește
 De vijelii, jos pe pământ nemernic se târăște;
 Iar cine simplul prin minuni îl crede mai de preț,
 Când artă nu-i, fugind de un rău, dăm în alt rău mai mare.—
 Pe lângă cercul lui Emil¹⁾, un sculptor seamăn n'are,
 În bronzu-i părul mlădios și unghii de-a săpă.
 Dar nu-i artist căci un întreg nu-l poate întrupa
 Eu dac'ar fi să fac ceva n'ași vreă să mi se spună
 Că-i seamăn lui, cum n'aș dori să am o față bună
 Cu negri ochi și negru păr ș'un nas strâmb și turtit.
 Alegeți-vă scriitori subiectul potrivit
 Puterilor, și lung cereați pe umeri ce povară
 Puteți ori nu puteți purtă. Nici ordinea cea clară
 Nici abondența n'or lipsi unui așa subiect;
 Căci ordinea, de nu mă 'nșel, avea-vă de efect
 Și farmec, de-a expune întâiu ce la 'nceput se spune,
 Iar amănuntele la timp prielnic a le pune,
 Povățuind pe autor într'un poem promis
 La ce să ție mai cu drag și ce nu-i bun de zis.

3. Ast-fel trebuie să alegeți mai întâi cuvinte potrivite cu
 concepția ta, dar să nu te depărtezi de uz. Căci cuvintele
 întrebuințate în poezie n'au valoare eternă; unele sunt pă-
 răsitate: altele create în loc.

Când toamna frunzele dispar cad cele ce-au ieșit
 Întâiu, și vorbele pier când s'au învechit,
 Iar cele nouă înfloresc de tinerețe pline.
 Supuși ai morții suntem noi și de la noi ce vine! ²⁾
 Deci portul ³⁾ unde stă Neptun ⁴⁾ închis de mâni regești
 Spre ocrotirea flotelor de vânturi dușmănești
 Și lacul îndelung steril, de vâsle doar bătut,
 Ce azi sub plugul hrănitor în holde-i prefăcut,

1) Cercul zidit de Emilius Lepidus.

2) Citează aci lucrări mari de pe timpul său ca să arate că tot ce este omenește
 e supus pieirii: un port foarte mare zidit de August, — secarea bălților pontine, în
 locul cărora s'au dat agriculturii câmpii roditoare, — rectificarea cursului Tibrului

3) Inversune: și ceea-ce vine de la nol.

4) marea, oceanul. Metoniome.

Și valurile Tibrului ogoarelor funeste ¹⁾
 Urmând acum un curs mai bun; tot, făcut ce este
 De om perî-va,—și-au să stea cuvintele mereu
 Tot vii și mândre? Multe sunt căzute ce din greu
 Se vor scula și multe iar având azi vâlvă mare
 Cădeă-vor, după bunul plac al uzului ce are
 Putere singur de a da vorbirii rost și legi!

4. De asemenea, când e vorba de alte elemente ale formei, trebuie să respecti tradițiunea. Epopeia trebuie scrisă în hexametru, elegia în versuri elegiace, alternând un hexametru cu un pentametru, tragedia și comedia în iambi; odele trebuiesc cântate pe liră.

De lupte crâncene, isprăvi și de eroi și regi
 Omer de mult ne-a arătat în ce ritm să se serie.
 Durerea la 'nceput ș'apoi duioase bucurii
 În versuri inegale-au dat deplin avântul lor.
 Se ceartă dascălii cătând pe blândul autor
 Al elegiei și tot stau cu pricina 'nurecată.
 Cu iambi armă pe Archiloch mânia altă dată
 Ce 'n tragedie-adoptăți au fost și 'n comedii,
 Prielnici pentru dialog și-a gloatei gălăgii
 Predominând, actorilor dând viață și mișcare.
 Pe liră, Musa înălță a zeilor cântare,
 Slăvind eroii, fii de Zei, atletii 'nvingători,
 Și caii care 'n alergări erau triumfători
 Și muncile amorului și mândra veselie!

5. Cu toate că fiecare specie poetică trebuie să-și aibă stilul său, totuși uneori tragedia se coboară la tonul comediei și comedia se înalță la tonul tragediei.

Subiectul comic nu e bun în tragic vers a-l serie,
 Cum nici ospățul lui Tiest ²⁾ nu-i convenit să fie
 Descriș în stil familiar doar comediei dat
 Păstreze-și fiecare gen deci locul destinat.
 Dar Comedia une-ori și ea-și ridică glasul
 Și Cremes mănios ³⁾ certând își umflă des obrazul,

1) Se rapoartă la valuri: „Valurile Tibrului ce sunt funeste pentru ogoare“.

2) Tieste, fiul lui Pelopos și al Ipodamiei, a sedus pe cumnată-sa, Europa. Atreu soțul Europei, i-a dat să mănânce copiii ce avusese cu dânsa. E un subiect antic și tragic.

3) Cremes, tip de avar din comedia „Heartontimorumenos“ a lui Terențiu.

Și tragicul în stil comun își spune păsul său;
 Așa sâraci și exilați Telefus și Peleu¹⁾
 Alungă vorbele prea mari și frazele pompoase
 Când vor să miște publicul cu inimi generoase.

6. Dar orice mijloace am întrebuința, una să nu uităm să dăm viață din viața noastră creațiunilor poetice, așa încât râsul și plânsul lor să se comunice și spectatorilor. Aceasta nu se poate dacă poetul n'a avut grijă ca să potrivească faptele și vorbele personagiilor cu caracterul lor.

Poema nu-i destul a fi frumoasă, dacă nu-i
 Duiosă, dulce și nu dă avânt sufletului.
 Cum răs aduc acei ce răs pe chipul omenesc
 Așa și lacrimi cei ce plâng. De vrei să te jelesc,
 Să suferi însu-ți mai întâiu: atunci îmi va fi milă
 De voi, Telefe și Peleu, iar de-'ți jucă în silă
 Voiu râde sau voiu adormi. Cuvântul potrivit
 Obrazului va fi ținut, deci trist când e măhnit,
 Răsbunător de-i mănios, șagalnic când glumește
 Și serios când e 'neruntat.
 Iar vorbele cu-al vostru port la fel de nu vor fi,
 Plebeii și cu nobilii de răs s'or prăpădi.
 Cătați un sclav ca un erou cumvâ să nu vorbească,
 Bătrânul gârbov, ca un om în floarea tinerească,
 Matroanele de neam înalt, ca slujnicile lor,
 Neguțătorul cel pribeag, ca un cultivator.

7. Dacă vrem să facem o poemă, e bine să luăm subiecte cunoscute și să ținem în seamă caracterul tradițional al eroilor. Dacă imaginăm un subiect nou, trebuie ca personagiile să aibă unitate de caracter. Valoarea unei poeme nu stă însă în subiect, care poate să fi fost tractat și de altul, ci în chipul original în care e conceput.

Urmează faima, scriitor, sau bine sprijinit
 Să fie ce vei născoci. Pe Ahile cel mare
 De-l iei, fă-l iute, înfocat, crunt, făr' de îndurare,
 Prin arme-a tot cuceritor, de-asupra legii stând;
 Medea, mândră, crâncenă; pe Ino, tot plângând;

1) Telefus și Peleus, personaje mitologice, care au avut o viață lungă și plină de mări și au căzut apoi în groaznice mizerii.

Ixion, perfid ; trist, Orest ; Io, în pribegire ¹⁾ !
 Când înscenezi un lucru nou și-ți iei îndrituire
 Un nou caracter a creà, să fie susținut
 Pân' la sfârșit, făr' a clintî, cum e dintru 'nceput.
 E greu de-a întrupă idei abstracte, generale
 Și mult mai nemerit să iei subiectul dramei tale
 Din Iliada, decât tu, tu primul om să fii
 De-un fapt ce nu e cunoscut și nu-i știut să scrii.
 Subiectul cât de popular, al tău să fie poate,
 Când din făgașul cel banal și răsbătut l-'ai scoate
 Și daca nu vei căută, prea drept traducător,
 Cuvântul cu cuvânt să-l dai, și când, imitator
 Nu vei cădeà în greutăți, în care te vor ține
 Legat, ori firea lucrului, ori teama de rușine.

8. Intr'o poemă să nu căutăm a explicà lucrurile prea de departe, ci să intrăm deadreptul în miezul lor ; numai așa putem izbuți să obținem un tot.

Întorcerea lui Diomed n'o spună dând de scop
 El ²⁾ moartea Meleagrului, cum nici războiul Troii
 Ingemănatul Ledei ou ; ³⁾ ci vecinic dă nevoii
 Pas grabnic spre desnodământ, iar pe auditor
 Il svârle, ca și cum le-ar ști în miezul faptelor,
 Sacrificând pe cele ce nu le 'nfrumusețează.
 În măestrile-i minciuni așa se 'mpărechiază
 Ce-i fals cu ce-i adevărat, încât nu-i de găsit
 Deosebire între cap, de mijloc și sfârșit.

9. În descrierea sau înfățișarea personagiilor, trebuie să ții seama de caracteristica vârstelor.

1) Medea a avut copii cu Jason și pentrucă acesta a părăsit-o, și-a ucis copiii. — Într-o eră soția lui Atamante, regele Tebei. Acesta, întorcându-se odată de la vânătoare, a fost apucat de un acces de nebunie și și-a sfâșiat un copil. De aci jalea femeii. — Ixion a fost adăpostit de Joe în Olimp și a îndrăznit să iubească pe Junona. — Oreste eră fiul lui Agamemnon. El a răzbunat pe mama sa Clitemnestra, ucizând pe tatăl său. Dar a fost persecutat de Furiu. — Io a fost iubită de Jupiter, care a prefăcut-o în junică. Ea a rătăcit multă vreme până când ajungând în Egipt și-a reluat forma omenească. Toate acestea sunt subiecte tragice.

2) *El*, adică poetul cel bun.

3) Meleagru fiul lui Oirneus, a avut un frate Tideu. Diomede eră fiul acestuia. A povesti toată legenda lui Meleagru unchiul lui Diomede, când subiectul este Diomede, ar fi desigur o mare greșală. 2. Leda a fost iubită de Jupiter, care s'a coborât pe pământ prefăcut în lebădă. Leda a născut 2 ouă : dintr'unul a eșit Castor și Clitemnesta, din altul Polux și Elena. Elena a devenit soția lui Menelau, regele Spartei, și a fost răpită de Paris. De aci războiul Troian. A începe povestirea cu amorul lui Jupiter pentru Leda, când subiectul este războiul troian, ar fi iarăși de sigur o mare greșală.

Năravurile vârstelor pe rând le observați
 Cu cele 'n cursul anilor prefaceri ale firii.
 Copilul mic abia umblând, abia dedat vorbirii
 Se ia la joc cu alți copii, se mânie curând,
 Se 'mpacă și se schimbă iar în clipă vrând nevrând.
 Cel tânăr fără de mustați, de Mentor-i departe,
 Se bucură de cai, de câini, de pajiștea lui Marte¹⁾;
 Ca ceara-i mlădios la rău, respingător de sfat,
 Nătâng la cele de folos, de daruri înfocat,
 Semeț, cheltuitor, grăbit să schimbe de iubire! ²⁾
 Dar gusturile se prefac cu bărbăteasca fire:
 Ea la protecții, la averi și la mărimi tinzând
 Ș'un pas greșit, ce-ar trebuî să 'ndrepte, nefăcând.
 De multe rele-i bătuit bătrânul: vecinic strânge
 Și nu se 'ndură, calicos, de stare-a se atinge;
 Fricos și rece 'n daraveri, le-amână ne'ncetat;
 Nehotărât, prepuitor, de soartă îngrijat,
 Ursuz, cicălit, fălind tot vremea din vechime,
 Când tineriă el, censurând, lovind în tinerime.

10. Pe scenă nu trebuie să reprezintăm fapte prea crude;
 ce nu se poate arătă, să se povestească.

Un fapt pe scenă-i povestit sau este 'nfătoșat,
 Dar prin urechie mai puțin e sufletul mișcat
 Decât prin ochii credincioși, când publicul primește
 De-a dreptul vii impresiuni; de-aceea te ferește
 Pe scenă toate să le pui, privirii ascunzând
 Ce vei putea desfășură cu graiul mai curând.
 Deci nu în public pe copii Medea să-i jertfească,
 Nici criminalul de Atreu ospățul să-și gătească
 Ori Cadmu 'n șearpe a se schimbă și Procne 'n rânduneă. ³⁾
 Asemeni lucruri nu le cred, nici firea-mi nu le vreă!

11. Drama să aibă cinci acte, iar Corul să fie trebuincios ac-
 țiunii ca martor și sfătuitor bun și blând în contra celor răi.
 Cinci acte drama nici mai mult, nici mai puține iară
 Să n'aibă, dacă vreți mai des s'o joace și s'o ceară.

1) Câmpul lui Marte eră un loc de preumblare publică, unde se făceau jocuri.

2) Franțuzism. În adevăr în franțuzește „changer“ = a schimbă, se construiește cu prepozițiunea „de“.

3) E vorba de ospățul pe care Atreu l-a pregătit pentru Tieste.—Cadmus a plecat în căutarea surorii sale Europa; spre sfârșitul vieții a fost prefăcut de zei în șarpe.—Procne eră fiica lui Pandion, regele Atenei. Ea a dat bărbatului său să mănânce pe unicul lui fiu Ituz. Zeii au prefăcut-o în rândunică.

Și Corul are rolul său, e un actor, aparte ;
 Ceea-ce 'ntre-acte cântă el, de drept să facă parte
 Din acțiune, strâns fiind de scopul ei legat.
 Al celor buni apărător și sfetnic devotat,
 El stâmpără mâniile, virtutea o iubește,
 Cântând dulceața meselor frugale, el slăvește
 Dreptatea, legea, pacea—dar de porți deschizător,—
 E streaja tainii și la zei fierbinte rugător
 De-a sprijini pe cei sărmani, pe trufași când dăramă!

11. Comedia s'a născut în urma tragediei, din glumele groase ale Satirilor câmpeni. Acesta nu e un cuvânt ca cel ce serie satire să spună grosolăni și să aibă stilul incult. El trebuie să respecte, ca într'o dramă, caracterizarea personajilor și să facă versuri corecte. Pentru aceasta trebuie să studieze pe Greci.

Acel ce 'n lupta pentr'un țap tragedia 'nstrună
 Curând pe Satirii câmpeni pe scenă goi îi scoase
 Și fără de a se 'njoj'ori, joc dete glumii groase ;
 Căci trebuia c'un farmec nou momit și încântat
 Un public de la jertfe 'ntors băut și ne'nfrânat.
 Eu n'aș căta, iubiți Pisoni, să pun într'o lucrare
 Satirică, grosolăni și un stil neînflorit,
 Nici aș îndepărtă 'ntr'atât cel tragic colorit,
 Încât să nu se poată ști de-i Davus ce vorbește
 Ori Pitia ce bani luând lui Simo, l-amăgește
 Sau e Silenus paznicul și servul unui zeu. ¹⁾
 De versuri modulate rău ori-cine jude nu-i,
 Ș'au fost poeziilor Romani prea lezne 'ngăduite.
 Au făr'de regulă și eu să scriu pe nemerite ?
 Ori că greșalele-mi de toți văzute-s socotind
 Să stau cu sufletul tînit ertarea năzuind ?
 Așa de critică doar scapi, dar merit nu-ți gătești,
 Vei zi și noapte studiați modelele grecești !

12. Tragedia datorită lui Tespis, se perfecționează de Eshil, comedia îi urmă, dar legea îi înfrână escesele.

Tragedia de Tespis fu găsită cum se spune,
 Plimbînd în carul său actori la cânturi iscusiți, ²⁾

¹⁾ Davus nume de sclav. Piti aș numele unei slave care înșăă pe stăpânul ei, sgârșit, și luându-i bani îi da fiicii acestuia. Silen, personaj mitologic, făcând parte din cortegiul lui Dionisos (Bacus); eră totdeauna beat.

²⁾ Tespis (600 a. Chr.) Se consideră a fi inventatorul tragediei a cărei origine se găsește în jocurile ce se făceau la serbările lui Dionisos.

Ce piesele-i jucau, pe ochi cu drojdie spoii.
 Eshil în urmă le dădù mantaoa cea bogată
 Și masca arătându-le, pe scena ridicată
 Să umble în coturni și graiu să aibă maiestor.¹⁾
 Bătrâna comedie fu urmașu-i glorios,
 Dar libertatea o 'nrâi și legea fu silită
 Escesele-i a stâmpără, cu gura amuțită,
 Lipsit de dreptul de-a Jovi stând Corul rușinat.²⁾

13. Scrim bine când gândim bine, deci trebuie să studiem scrieri morale și filozofice. Poetul însă trebuie să fie plăcut și folositor, să nu dea învățături prea lungi, iar creațiunile lui să pară adevărate.

Temeiul artei de a scri din cugetări răsare.
 În cărțile socratice³⁾ luați-vă 'ndreptare
 Și vorbele vă vor șosi ușor având idei.
 Poetii sau să placă vor sau vor să instruească,
 Sau chiar, fiindu-ne plăcuți, să și ne folosească;
 Învățăminte scurte dați, căci astfel o să fiți
 Cu ușurință înțelegeți și 'n minte 'ntipăriți;
 Căci spiritul cel imbuibat prisosu-l dă afară.
 Tot ce va fi închipuit adevărat să pară;
 Să nu ne ceară piesele să credem ce vor vrea.

14. Operile poetice au deosebite valori.

Pictura și poetica au multă-asemănare:
 Acest tablou de-aproape-i bun și celălalt din zare,
 În umbră unu-i prețios și altu 'n plină zi,
 De ochii criticii serveri nevrând a se păzi;
 Acesta place — o dată doar și cela 'n totdeauna.

15. Poezia este folositoare; ea a împlânzit pe oameni și i-a adus la civilizație.

Pe oameni în păduri ascunși, Orfeu, cuvântător
 Divin, i-a înfrânat de traiu sălbatic și omor;

1) Eshil a adus mari îmbunătățiri teatrului. Se consideră a fi inventorul mășcilor, al încălțăminteii cu talpă lată, care înalță pe actor (coturn), al mantalei largi și majestoașe pe care o îmbrăcau actorii.

2) Vechea comedie greacă eră foarte licențioasă și puneă pe scenă persoanele cu nuremele și chipul lor. De aceea s'au luat măsuri ca să se interzică asemenea comedii.

3) Cărțile socratice, adică principiile filosofului Socrat, care s'au desvoltat de urmașii lui: Platon, Aristotel.

De-aceea spun că el lei crunți și tigrii împlânzit-a.
 Cu cântecu-i se zice iar că Amfion clădit-a
 Cetatea Tebei, stâncile cu blânde rugăciuni
 Purtându-le din loc în loc. ¹⁾ Străvechi înțelepciuni
 Au despărțit ce e profan, de sacru, și ce este
 Privat, de public și—au oprit împărecheri inceste,
 Căsătoria 'ntemeind, orașe ne-au clădit
 Și datu-ni-au table de legi; așa au dobândit
 Onor și faimă cei poeți divini, și-a lor cântare.
 Apoi a răsărit Omer, și-a lui Tirteu ²⁾ suflare
 Poetică înflăcărâ curagiul bărbătesc
 În luptele rășboinice. De-atuncea se rostesc
 Oracoli, cum și moralisți, în versuri, și favoarea
 Regească dată-i Muzelor ; prin ele-alinătoarea
 De grele munci, a Teatrului ispită se găsi. ³⁾
 De Apolôn și Muze dar n'ai dreptul de-a roși!

16. Artă fără talent și talent fără artă nu pot produce
 bune opere.

S'a discutat adesea-ori de-i arta sau natura
 Ce fac poeții mari! Eu zic că nu dă 'nvățătura
 Făr' de talent rod bun, precum nici geniul incult;
 Ci unul alteia îndemn la lucru-și dau mai mult.

17. Cei mulți admiră pe-un poet din interes. Trebuie să ne
 ferim de aceste admirații interesate, și să citim producțiile
 noastre criticilor luminați, care nu te cruță când faci greșeli.

Precum telalul mușterii la negustori adună,
 Așa poetul cu moșii și bani mulți, ce-i dau bună
 Dobândă, pe lingușitori îi strânge 'n jurul său;
 Iar, dacă masa-i din belșug întinsă e mereu
 Și pentru cei săraci mai dă și chezășii, să-i scoată
 Din judecăți și 'ncurcături, mira-m'aș să mai poată
 Deosebi amicul fals de cel adevărat!
 Tu dac' ai vrea să dai cuivă un lucru, sau i-ai dat,

1) Orfeu, poet legendar al Grecilor, împlânziă fiarele cu cânticul lirii sale. Amfion făcea pietrele să salte una peste alta, ca să zidească cetatea Teba.

2) Tirteu, poet liric grec. Legenda spune că eră schiop și a fost trimis de Atenienii Spartanilor că să răză de ei dar i-a îmbărtat cu cântecele încât au învins pe dușmani.

3) Preoții și preotesele dădeau oracolele în versuri. Au fost și câțiva filosofi greci care și-au scris operele în versuri. Poetul adaogă că s'a găsit că reprezentațiile teatrale pot fi alinătoare de grele munci.

Să nu-i citești nimic, când e cuprins de bucurie,
 Căci o să strige: «bun! frumos! divin!» și o să fie
 Uimit la fiecare vers, ba chiar vor roura
 Din ochi-i lacrimi, jucând, săltând în cîntea ta.
 Cum cei plătiți la 'nmormântări mai cu prisos și-arată
 Durerea decât cei ce-o au în piept învederată;
 Așa lingușitorii par a fi mult mai mișcați
 Decît prietenii cei buni. Se zice, îndemnați
 De regi făr' de măsură-a bea, sunt oamenii pe care
 Ei vor prin sila vinului a-i pune la 'ncercare,
 De-s vrednici a le fi amici. Voi versuri dacă scriți,
 De-a vulpilor fățarnicii să nu vă amăgiți!
 Când lui Cvintiliu ¹⁾ îi citiai ceva, zicea: «Fă bine
 «Și îndreptează ici și ici». — «Dar mai frumos nu vine,
 «C'am încercat de atâtea ori», spunea; el sfat dedea
 Să ștergi, și versul cel pocit să-l tragi iar la rîndeă.
 Iar, de cercai a-ți apăra în loc să 'ndrepti greșala,
 Tăceă 'nevrînd ca în zadar să-și strice chibzueala,
 Lăsându-te deplin stăpân tu singur să-ți admiri
 Lucrarea și persoana ta, lipsit de 'mpotriviri!

Trad. de D. C. Olănescu.

Analiză. — Compozițiunea de mai sus, precum vedem, cuprinde un șir de povețe privitoare la arta poetică cam fără ordine, așa cum s'ar putea da de obicei într'o scrisoare către un prieten. De fapt așa e și intitulată: «Scrisoare către Pizoni». Aceste povețe sunt de natură abstractă. Compozițiunea poetică să aibă unitate; să alegi subiect potrivit, când scrii; să-ți alegi mijloace potrivite cu subiectul; să nu te depărtezi de tradițiune, când ne înfățișezi un erou; să nu dai învățături prea lungi; să cultivi modelele grecești, etc. Toate sunt reguli abstracte, așa cum le întâlnim în paragrafele unui manual de poetică. Cu alte cuvinte, conținutul acestei compozițiuni e *prozaic* sau, uneori, și *retoric*. Autorul nu exprimă într'insa sentimente prin acțiuni și personajii concrete, ca operele poetice de până aci, ci idei generale. S'ar părea dar că avem aface aci cu o compozițiune prozaică, ori retorică, care s'ar deosebî de celelalte numai prin faptul că e versificată, și că prin urmare nici conținutul, nici fon-

1) Quintilius Varus poet și critic latin, a fost amic cu Horațiu.

dul ei n'ar fi poetic. De fapt însă lucrurile stau altfel. E adevărat că conținutul nu este poetic, dar acest conținut este redat prin imagini concrete, caracteristice, care fac ca ideile generale să ne pară vii și frumoase. Cu alte cuvinte acest conținut nepoetic este astfel conceput și redat că ne face efect poetic, ne deșteaptă în suflet un sentiment plăcut analog cu acela pe care ni-l deșteaptă orice poezie, — sentimentul *estetic* sau al frumosului. Conținutul prozaic sau retoric, care e abstract, e conceput concret și exprimat frumos, și această frumusețe ne mișcă sufletul ca orice creațiune poetică adevărată.

Astfel, bunioară, ca să ne arate foloasele poeziei, poetul nu se mulțumește ca să ne spună în mod prozaic că ea a îmblânzit sufletele oamenilor, precum se dovedește prin unele tradițiuni în legătură cu vechii poeți, ci ca într'o odă eroică, citează trei patru fapte în care se vede admirațiunea poetului pentru puterea poeziei, ca și când ar fi vorba de faptele unui erou :

Pe oameni în păduri ascunși, Orfeu, cuvântător
Divin, i-a înfrânat de traiu sălbatic și omor,
De-aceea spun că el lei erunți și tigrii înblânzit-a !

Tot astfel, în loc să spună prozaic că rolul Corului în dramă este de a fi un personagiu colectiv, care e martorul evenimentelor, care sfătuește pe personagii și câteodată ia parte la acțiunea lor cântând binele și sprijinind pe cei slabi, poetul ni-l descrie ca pe o persoană ce ar trăi și ar lucra înaintea noastră ca într'o poezie descriptivă :

Al celor buni apărător și sfetnic deodat'
El stâmpără mâniile, virtutea o iubește
Cântând dulceața meselor frugale, el slăvește
Dreptatea, legea, pacea, dar — de porți deschizător —
E straja tainii, și la zei fierbinte rugător
De-a sprijini pe cei sârmani pe trufași când dărâmă.

Așa fiind, ceea ce ne impresionează în aceste povești nu este atât adevărul lor, fiindcă poetul nu argumentează, nu le susține, nu le explică ca un prozator sau orator; ci *frumusețea* lor : imaginile în care le întrupează, limba curată și turnată, stilul înflorit, în care le formulează, versurile, în care le înstrunează. Cu alte cuvinte, poetul în această com-

poziție exprimă frumusețea ideilor abstracte, și această frumusețe ne trezește un sentiment clar și puternic în sufletul nostru. Fondul real al acestei poezii este dar *sentimentul frumosului* și deci această compoziție este în definitiv de natură poetică, cu tot conținutul său prozaic sau retoric. Este, ceeace se numește o compoziție poetică de gen *didactic*.

2. Cercetând conținutul acestei poeme, observăm că el se compune în întregime din idei abstracte, care sunt relative la acelaș subiect: toate sunt reguli ce se rapoartă la arta de a compune poezii — la Poetică. Și, precum s'a găsit un poet ca să exprime frumusețea cu ocazia regulilor poetice, tot așa s'au găsit alți poeți care să exprime frumusețea cu ocazia altor reguli și legi abstracte relative la alte domenii ale cunoștinței omenești. Așa, poetul latin *Virgiliu* a exprimat frumusețea cu ocazia regulilor agriculturii în «*Georgicele*» sale, tot așa *Esiod*, poetul grec în opera sa «*Erga cai emerau*» (Lucrări și zile); *Lucrețiu* a exprimat frumusețea cu ocazia expunerii sistemului filosofic al lui *Epicur*, în poema sa «*De rerum natura*». Aceste poeme al căror conținut stă în întregime în idei abstracte constituiesc specia de poezie didactică numită *poema didactică* propriu zisă.

Teorie. § 49. Se numesc *poezii didactice*, acele compoziții poetice al căror conținut este de natură mai mult sau mai puțin prozaică sau retorică. Cele care au conținut desăvârșit prozaic sau retoric (abstract) nu au de fond decât sentimentul frumosului, pe care poetul știe să ni-l trezească în suflet întrupând acel conținut în imagini caracteristice și exprimându-l într'o formă frumoasă.

§ 50. Poeziile didactice al căror conținut este în întregime abstract se numesc *poeme didactice*.

Exercițiul LXVII. Să se găsească în «*Scrisoarea către Pizoni*» care sunt pasagiile mai poetice și să se spună pentru ce.

Exercițiul LXVIII. Să se facă o compoziție prozaică în care să se cuprindă în mod sistematic *toate* ideile din aceeași poemă.

Exercițiul LXIX. Să se examineze versificația traducerii de mai sus, să se caracterizeze și să i se udece valoarea poetică.

2. SATIRA

66. AVARII

de

Horatîu.

Cum se face, Mecena, că nimeni nu trăește mulțumit cu viața, pe care i-a dat-o voința lui sau i-a adus-o întâmplarea, și laudă pe acei care duc o altfel de viață?

«O fericiți neguțători!» zice oșteanul încărcat de ani, cu mădularele frânte de multă muncă. Din contră, neguțătorul, cu corabia supusă asvârlitoarelor vânturi, zice: «Miliția este mai bună, căci ce? se dă atacul și într'o clipă ori vine moartea cea repede ori vesela izbândă».

Cunoscătorul dreptului și legilor laudă pe plugar, când jăluitoarul, sosit cu noaptea în cap, îi bate la poartă.

Cel care s'a pus chezaș și e adus de la țară în oraș, socotește fericiți numai pe orășeni.

Pilde de acest fel sunt așa de multe că ar putea să ostenească chiar pe Fabiu cel flecar. Ca să ostoesă odată cu ele, ascultă ce vreau să zic.

Dacă un zeu oarecare ar zice: «Iacă, eu voi face acum ce voiți: tu, care ești acum soldat, vei fi neguțător; tu care ești om de legist, vei fi țăran; voi de aici și voi de acolo schimbați-vă locurile. Haide! De ce stați?» N'ar voi nimeni, deși li s'ar da puțința să fie fericiți. Cum dar să nu se supere Jupiter și să nu spuie că pe viitor nu va mai asculta așa lesne cererile oamenilor?

De acum însă să nu mai râd, ca cei glumeți, măcar că... ce oprește a spune adevărul râzând? Așa fac dascălii cei pricepuți, care dau copiilor câte o plăcintă, ca să învețe mai lesne buchile. Să căutăm totuși a vorbi serios.

Cel care rostogolește greul pământ cu plugul cel tare, cârciumarul pișicher, militarul, marinarii, care aleargă îndrăsneți peste toate mările, toți zic că ei îndură munca pentru ca să se poată odihni, când își vor fi agonisit de mâncare, precum harnica furnică (căci pe ea o dau de pildă) apucă în gură orice poate să apuce și face grămezi, fiind chibzuită și gândindu-se la viitor. Dar ea, îndată ce a venit

iarna, nu mai iese din culcușul ei nicăieri și se folosește cu înțelepciune de bucatele adunate mai 'nainte; pe când pe tine nici vara cea călduroasă nu te depărtează de la câștig, nici focul, nici apa, nici sabia, nimic nu-ți stă împotriva, numai să nu fie altul mai bogat decât tine. La ce-ți folosește să te duci plin de frică și să îngropi pe furiș în pământ, o grămadă de aur sau de argint? Dacă ai lua dintr'însa pe cât îți trebuie, ți-ar ajunge un păcătos de as. Și, dacă nu faci aceasta, la ce-ți slujește grămada adunată? Tu ai să treeri o sută de mii de măsuri de grâu în aria ta, dar stomacul tău n'are să mănânce mai mult decât al meu. Semeni cu un orb care ar duce în spinare sacul cu pâine și el nu s'ar alege cu nici o bucătică...

Dar e plăcut, vei zice, să iei dintr'o grămadă mare.

— Dacă tu iei din grămadă tot cât luăm noi din puținul nostru, atunci ce preț mai mare are hambarul tău decât coșulețul nostru?

O bună parte din oameni, amăgiți de-o poftă înșelătoare zic: «Niciodată nu ai destul, căci lumea te prețuește pe cât ai». Ce să-i faci? Il lași să se ticăloșească, pentru că așa vrea el. Se ține minte că era odată la Atena un sgârcit care era obicinuit a disprețui astfel vorbele poporului: «Poporul mă flueră, dar eu aplaud acasă, când văz banii în ascunzătoare». Tantal muncit de sete, în zadar cearcă să guste din râul ce fuge de la buzele sale.

De ce râzi? Schimbând numele, povestea vorbește despre tine. Tu dormi cu gura căscată peste sacii adunați din toate părțile și ești nevoit să-i aperi, ca pe niște lucruri sfinte și să te uiți la ei, ca la niște icoane.

Nu știi la ce slujește banul? Să cumperi pâine, varză, vin... Ce! Ți place să păzești înghețat de frică, noapte și zi, să te temi de hoți, de foc, de servitori? Decât așa bunătați mai bine lipsă! Aș vrea să fiu sărac. Dacă te apucă niscai friguri, ori altă boală te trânteste la pat, cine o să stea la căpătâiul tău, cine o să-ți dea doftoriile, cine o să îndemne pe medic să te vindice mai iute? Nici nevasta, nici copilul nu te iubește; vecinii și cunoscuții te urăsc...

Pune-ți hotar și mai contenește munca, îndată ce ai căpătat ceeace urmăria. Nu face ca un oarecare Umidiu. Po-

vestea nu e lungă. Bogat, de putea să-și măsoare banii, nu să-i cântărească, eră așa de sgârcit încât nu s'ar fi îmbrăcat niciodată mai bine ca un servitor și se temeă să nu moară de foame. Ce a folosit? O libertă l-a tăiat în două cu o secure.

— Atunci ce mă sfătuești? Să trăesc ca Meniu, ca Nomentan?

— Dacă te opresc să fii avar, nu te îndemn să fii risipitor și stricat. Este o măsură în toate lucrurile; sunt niște limite hotărâte dincolo și afară de care nu poate fi nimic drept.

(Din Satira I, Cartea I.)

Analiză. I. Cercetând conținutul acestei compoziții în comparație cu al acelora din bucata precedentă, observăm că se aseamănă prin faptul că constă într'un șir de idei abstracte în legătură cu preceptul moral: «nu fii sgârcit, ci bucură-te de averea ta; dar nu fii nici risipitor». Par'că ar fi un discurs în versuri prin care autorul caută să convingă pe cititorii săi că lucrul cel mai bun în viață e să ții calea de mijloc între risipă și sgârcenie. Cu alte cuvinte conținutul său e de natură retorică. Poetul vrea să ne facă iubită o convingere a sa și întrebuintează, ca orice orator, argumente (să se arate argumentele!) care în cea mai mare parte sunt idei generale. Cu toate acestea, compozițiunea nu e retorică, fiindcă ceea ce ne interesează în ea nu sunt atât ideile generale sau sfatul pe care-l întemeează ele (și ca probă e faptul că pentru ele nici nu ne dăm măcar osteneala ca să le primim sau ca să le respingem), ci sentimentul de seninătate și de liniștită veselie, care înconjoară, ca o aureolă, toate argumentele și sfatul pe care-l întemeează, făcându-le astfel să devină *frumoase*. Această compoziție, deși are un conținut retoric are de fond un sentiment — este deci o *compoziție poetică* și anume, întru cât are în conținut un șir de idei abstracte, este o *poezie didactică*.

II. Comparând-o însă cu poema didactică precedentă, observăm că se deosebește de dânsa, prin faptul că preceptele, pe care ni le dă, nu sunt de natură științifică ci morală; dar mai cu seamă prin faptul că poetul, dându-le, izbește pe toți aceia care nu le urmează, și-i biciuește, fie râzând

de ei, fie învinovățindu-i de faptele lor. Cu alte cuvinte, odată cu preceptele sale, poetul își exprimă *sentimentul de repulsiune* față de anume oameni și de anume fapte ome-nești. Este adică o *poezie satirică* sau o *satiră*.

Teoria. § 51. Se numește *poezie satirică* sau *satiră*, o operă poetică didactică, în care poetul nu numai în-trupează în imagini și în formă frumoasă anume pre-cepte morale, dar își exprimă în acelaș timp sentimentul său de repulsiune în contra celor ce le calcă, râzând de dânșii sau indignându-se în contra lor.

Exercițiul LXX. Să se citească și să se caracterizeze «Satira duhului meu» și «Scrisoarea III» determinând în ce chip — glumeț sau serios — își arată autorii lor sentimentul de re-pulsiune, și în potriva căror fapte.

Exercițiul LXXI. Să se cerceteze versificația din «Rugă-ciune» și «Satira duhului meu» și să se spună ce raporturi se găsește între ea și aceea din «*Tiganiada*».

Exercițiul LXXII. Să se citească și să se facă scurte re-zumate din «Scrisorile» și «Epistolele» lui *Gr. Alexandrescu*.

67. SATIRA DUHULUI MEU

de

Gr. Alexandrescu

— Trageți toți câte-o carte! Domnule, ești cu mine;
Șezi mă rog în potrivă; și vezi de joacă bine!

— Dar ți-am spus, ~~con~~conită, că eu din întâmplare
Nici bine nici nebine nu pot să fac cercare.

Am cuvintele mele; aste jocuri plăcute,
Cu voia dumitale, îmi sunt necunoscute.

— Nebun cine te-o crede, vrei să te rugăm poate;

Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate,
Veacul înaintează. Carò; vezi că ți-e rândul;

Dar ce făcuși acolo? unde ți-este gândul?

Când eu am dat pe Riga, bați cu alta mai mare?

Astfel de neștiință e lucru de mirare!

Așa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,

O damă ce la jocuri e foarte învățată.

Apoi șoptind pe taină cu câteva vecine:

— Vedeți, zise, ce soartă, și ce păcat pe mine?

Două greșeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
A! ce nenorocire! *ma chère*, ce idiot!

Vino acum de față și stăi la judecată,
Tu care le faci astea, ființă prea ciudată,
Spirit, ce joci o rolă în lumea trecătoare;
De ce treabă mi-ești bună, putere gânditoare,
Când nu pociu la nimica să mă ajut cu tine,
Când nu te-ai deprins încă nici vistul să-l joci bine?

Nu mai ești tu acela, care, în copilărie,
Știai pe din afară vestit' Alexandrie,
Și vieța ciudată a unui Craiu cu minte,
Care lăsă pe Dracu fără încălțăminte? ¹⁾
Tu care, mai în urmă, râzând d'aceste toate,
De rost puteai a spune tragedii însemnate,
Meropa, Atalia și altele mai multe,
Declamându-le toate cui vrea să te asculte?

Negreșit, îmi vei zice, ții minte ce îmi place,
Dar cărțile cu mine nu pot să se împace.
Mai lesne pot a spune hoștiile urmate
La zece tribunale sub nume de dreptate;
Mai lesne pot să număr pe degetele mele
Câți sfinți avem pe lună și câte versuri rele,
Decât să bag de seamă ce carte nu e dată,
A cui este mai mică și cine o să bată.
Când sunt în adunare, n'am altă mulțumire
Decât să se deschidă sujeturi de vorbire:
Atunci sunt gata, liber, ascult și cu plăcere
Tușesc, zâmbesc, mă leagăn, și-mi dau a mea părere.
— Frumos răspuns! Ascultă: pe cât mie îmi pare,
De lume, de năravuri ai slabă încercare;
Trebue să știi jocul și danțul, ce-ți lipsește,
Și niște mici petreceri ce se zic românește
«Jocuri nevinovate». Nevinovate fie,
Măcar că vini destule din ele pot să vie...
Trebue să faci pasuri și complimente bune;
La vorbe serioase când alții se vor pune
Să n'ascuți, să spui glume, să scoți la jucării,
Și pân' a râde alții să râzi tu mai întâiu.

¹⁾ Arghir, eroul poemei ce poartă numele lui, a furat de la Dracul o pereche de papuci, cari slujiau drept aripi acelui ce se încalță cu dânșii. (Nota autorului).

Vezi domnişorul cela, care toate le ştie,
 Căruia vorbă, spirit îi stă în pălărie,
 În chip de a o scoate cu graţii prefăcute ?
 Hainele după dansul sunt la Paris cusute :
 Singur ne încredinţează. Lorneta atârnată
 Este şi mai străină de-o formă minunată ;
 Vrea s'o cumpere Prinţul, dar, ca un om cu minte,
 Dumnealui o tocmise ceva mai înainte.
 Când le-a spus astea toate, o ia la ochi, priveşte
 Chiar pe dama aceia, care atunci vorbeşte ;
 I-o dă în nas, se pleacă, şi în sfârşit o lasă,
 Zicându-i : «Ce lornetă! te-arată mai frumoasă!»

Fie şi cine cuhoaste, ca cap tânărul are ;
 Dar pentru că dă bine din mâini şi din picioare
 Şi trânteste la vorbe fără să se gândească,
 Am văzut multă lume cu duh să-l socotească.
 Iată de ce talente avem noi trebuinţă!

Dar tu, care uiţi lesne, spirit făr' de ştiinţă,
 Socoteşti că poţi oare, prin altfel de mijloace
 Arătându-te în lume vre o figură a face ?
 Pretenţia aceasta mi s'ar părea ciudată.

Când pe la nunte, baluri, ne ducem vre o dată,
 (Căci din nenorocire puternica natură
 Ne-a unit împreună cu-o strânsă legătură)
 Râd, văzându-te singur şi într'un colţ d'o parte,
 Par'c'ai fi mers acolo, ca să compui o carte,
 Iar nu ca să te bucuri cu lumea dimpreună.
 Dacă vr'o coconiţă, frumoasă, dulce, bună,
 Crezând că ne prefacem, ne 'ndeamnă, ne pofteste,
 Ne ia la joc, greşala-i îndată şi-o plăteşte.
 Rar să se afle damă de mijloc așa tare,
 Ca să n'o fac să cază la cea d'intâiu mişcare.
 Asta ţi-e talentul şi darurile toate !

Cât pentru darul vorbei, ce crezi că îl ai, poate,
 E numai o părere ; îţi cer şi iertăciune,
 Că nici pentru prieteni minciuni nu voi a spune.
 Adevărat, se 'ntâmplă să zici pe la soroace
 Câte o vorbă două, care la unii place.
 În câte rânduri însă distracţiunile tale
 Te fac să scoţi cuvinte ce nu ar fi cu cale,
 Să superi din greşală persoane însemnate,
 Ba încă câteodată şi dame delicate...

Râzând d'acele două, statornică pereche,
 Care își petrec seara șoptindu-și la ureche ;
 De celelalte patru contese ideale,
 Umflata de pretenții și vrednice de jale,
 Pe care dacă prințul le ia la bal de mână,
 Numai vorbesc cu nimeni câte o săptămână.
 Astăzi râzi de-o pedantă, mâne de-o prețioasă,
 Zici de una ajunsă în vârstă cuvioasă,
 Că atestatul vremii nu va să-l priimească
 Și d'alta ce iubește de cinste să vorbească,
 Ce laudă virtutea și 'n veci ți-o pomenește,
 Zici că e virtuoasă, cât știm noi evreește.

Greșelile acestea îți fac un urit nume.
 Tu știi ce se întâmplă, când se aude 'n lume
 Că cinevași s'apucă defectele s'arate,
 Mulți scot sub al tău nume minciuni nenumărate.
 S'a vorbit într'o casă de un fanfaron mare,
 Declamând sentimente ce singur nu le are,
 Care la lot ar pune suflarea omenească,
 Când cineva cu dânsul ar vrea să o tocmească :
 S'a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu ;
 Cine le-a scos acestea?—Le-a scos Alexandrescu.
 Făr' a zice nimica, singura ta zâmbire,
 De t'-ei află de față, e o 'nvinovățire.
 In zadar te porți bine și lauzi câteodată,
 Chiar lauda în gură-ți de satiră-i luată.

Așa, în loc să critici greșalele străine,
 In loc să râzi de alții, mai bine râzi de tine.
 Invață danțul, vistul și multe d'alde alea,
 Iar, de vrei să faci versuri, ia pildă de la Pralea ¹⁾.

Ed. 1842, 1847, 1863.

68. SCRISOAREA III.

de

Mihail Eminescu.

(Fragment).

De-așa vremi ²⁾ se 'nvredniciră cronicarii și rapsozii...
 Veacul nostru ni-l umplură saltimbacii și Irozii.

1) Pralea, traducătorul Psaltiriei în versuri. (Nota autorului).

2) Vremile lui Mircea cel mare, care cu mica lui putere și marea lui iubire de Moșie, a putut să țină piept Turcilor învingând pe îngânfatul și îndrăznețul lor Sultan, Baiazi.

In izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut.
 Au cu lira visătoare or cu sunete de flaut
 Pot să 'ntâmpin patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
 Înaintea acestora tu ascunde-te, Apòlo!

O eroi! care 'n trecutul de mărire vă adumbriseți,
 Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseți
 Și, cu voi, drapându-și nula, vă citează toți nerozii,
 Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii.
 Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini,
 Descălecători de țară, dătători de legi și datini,
 Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
 De la munte pân' la mare și la Dunărea albastră!

Au *prezentul* nu ni-i mare! N'o să-mi dee ce-o să cer?
 N'o să aflu între-ai noștri vre un falnic juvaer?
 Au la Sibaris nu suntem lângă capiștea spoelii?
 Nu se nasc glorii pe stradă și la ușa cafenelii?
 N'avem oameni ce se luptă cu retoricele sulii?
 In aplauzele grele a canaliei de uliți?
 Panglicari în ale Țării care joacă, ca pe funii,
 Măsci cu toate din renume din comedia minciunii?
 Vezi colo pe urîciunea fără suflet, fără cuget,
 Cu privirea 'mpăroșată și la fălci umflat și buget,
 Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,
 La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri.
 Toți pe buze au virtute, iar în ei monedă calpă,
 Cvintezență de mizerii de la creștet până 'n talpă!
 Și deasupra tuturor, oastea să și-o recunoască,
 Iși aruncă pocitura bulbucății ochi de broască...
 Dintr'aceștia țara noastră își alege astăzi solii!
 Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,
 In cămăși cu mâneci lunge și pe capete scufie,
 Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filozofie,
 Patrioții! Virtuoșii, ctitori de așezăminte,
 Unde spumegă desfrâul în mișcări și în cuvinte,
 Cu evlavie de vulpe, ca în strane, șed pe locuri,
 Și aplaudă frenetic schime, cântece și jocuri!
 Și apoi în Sfatul Țării se adun' să se admire,
 Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire —
 Toate mutrele acestea sunt pretinse de Roman,
 Toată greco-bulgărimea e nepoata lui Traian!
 Spuma asta 'nveninată, astă plebe, ast gunoi,
 Să ajung' a fi stăpână și pe Țară și pe noi?

Tot ce 'n țările vecine e smintit și stârpitură,
 Tot ce i însemnat cu pata putrejunii de natură,
 Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,
 Toți se scutură aicea și formează patrioții,
 În cât fonfii și flecarii, găgăuții și gușații,
 Bâlbâiți cu gura strâmbă, sunt stăpânii astei nații!

Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni!
 I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!
 Și această ciumă 'n lume și aceste creaturi
 Nici rușine n'au să iee în smintitele lor guri
 Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
 Indrăsnesc ca să rostească pân' și numele tău, Țară!
 La Paris, în lupanare de cinisme și de lene,
 Cu femeile-i pierdute și 'n orgiile obscene,
 Acolo v'ați pus averea, tinerețele la stos!
 Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?
 Ne-ați venit apoi, drept minte, o stieluță de pomadă,
 Cu monoclu 'n ochi, drept armă bețișor de promenadă,
 Vestejiți fără de vreme, dar cu creeri de copil,
 Drept științ' având în minte vreun vals de Bal-Mabil,
 Iar în schimb cu-averea toată vr'un papuc de curtezană...
 O te-admir, progenitură de origine romană!

Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic, rece,
 Vă mirați, cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
 Când vedem că toți aceia, care vorbe mari aruncă,
 Numai banul îl vânează și câștigul fără muncă,
 Azi când fraza lustruită nu ne poate înșelă,
 Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-așă?
 Prea v'ați arătat arama, sfâșiind această țară,
 Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,
 Prea v'ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,
 Ca să nu s'arate odată, ce sunteți: niște mișei!
 Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire;
 Virtutea e-o nerozie, geniul e o nefericire!

Dar lăsați măcar strămoșii, ca să doarmă 'n colb de cronici:
 Din trecutul de mărire v'ar privi cel mult ironici.
 Cum nu vii tu, Țepeș-Doamne, ca, punând mâna pe ei,
 Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
 Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
 Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!

3. FABULA.

69. TOPORUL ȘI PĂDUREA.

de

Gr. Alexandrescu

Minuni în vremea noastră nu văd a se mai face
 Dar că vorbiau odată lemne și dobitoace
 Nu rămâne 'ndoeală, pentru că, de n'ar fi,
 Nici nu s'ar povesti.

Și caii lui Ahil, care prooroceau,
 Negreșit că au fost, de vreme ce-l trăgeau.

Intâmplarea, ce știu și voiu s'o povestesc,
 Mi-a spus-o un bătrân pe care îl cinstesc
 Și care îmi zicea

Că și el o știe

De la strămoșii lui,

Care strămoși ai lui ziceau și ei c'o știu
 De la un alt strămoș, ce nu mai este viu
 Și pe-ai cărui strămoși, zău, nu pociu să vi-i spui.

Intr'o pădure veche, — în ce loc nu ne pasă,

Un țăran se dusesese să-și ia lemne de casă.

Trebuie să știți însă, și pociu să dau dovadă,

Că pe vremea aceea toporul n'avea coadă.

Astfel se încep toate: vremea desăvârșate

Orice inventă omul, orice spiritul naște.

Așa țăranul nostru numai cu fieru 'n mână

Incepù să slujească pădurea cea bătrână.

Tufani, paltini, ghindari, se îngroziră foarte;

«Tristă veste, prieteni, să ne gătim de moarte».

Incepură să zică, toporul e aproape!

«In fundul unei sobe țăranu-o să ne 'ngroape!»

— «E vre-unul de ai noștri cu el ca să-l ajute?»

«Dise un stejar mare, ce avea ani trei sute

Și care eră singur ceva mai la o parte.

— «Nu». --- «Așa! Fiți în pace: astădată avem parte,

«Toporul și țăranul alt n'o să izbutească

«Decât să ostenească.»

Stejaru-avù dreptate:

După multă silință, cercări îndelungate,

Dând în dreapta și 'n stânga cu puțină sporire,

Țăranul se întoarse fără de izbutire.

Dar, când avu toporul o coadă de lemn tare,
Puteți judecă singuri ce tristă întâmplare.

Istoria aceasta, de-o fi adevărată,

Imi pare că arată

Că în fieșce țară

Cele mai multe rele nu vin de pe afară,

Nu le aduc streinii, ci ni le face toate

Un pământean de-ai noștri, o rudă sau un frate.

Analiză. I. Comparând această compoziție cu cele imediat precedente, observăm că se aseamănă în faptul că are în conținutul său o idee abstractă privitoare la relațiile dintre oameni: cele mai multe rele nu ne vin de la străini, ci de la ai noștri. Dar se deosebete de acestea prin faptul că această idee abstractă este exprimată direct, în chip frumos, numai într'o parte a compozițiunii—și anume la urmă. La alte compoziții de acelaș fel ea se găsește la început. Ori-cum ar fi însă, mai avem de observat, că ceea ce ne face plăcere în această compoziție nu este atât partea în care se exprimă ideea abstractă, cât cealaltă parte, unde ni se povestește, după o introducere glumeată, o întâmplare absolut imaginară a omului, care, ducându-se la pădure cu toporul fără coadă, n'a putut să izbutească nimic, fiindcă, după vorba unui stejar bătrân, nici unul dintre copacii pădurii nu-i venise ajutor, dar care, când acest ajutor i s'a dat, pădurea a fost nimicită—și deci nu atât de topor, cât de coada făcută dintr'unul din copacii pădurii. Această istorioară, cum vedem, este nereală, dar totuși, slujește să ne înfățișeze într'un mod viu ideea abstractă ce se formulează la sfârșitul bucății. Cu alte cuvinte conținutul acestei compoziții constă: 1) dintr'o idee abstractă privitoare la relațiile dintre oameni, și 2) dintr'o istorioară poetică care, de ar putea fi de sine stătătoare, ar fi de natură epică. Intru cât această compoziție conține o istorioară poetică, și o idee abstractă exprimată frumos, ea este o *poezie*; întru cât însă conține această idee abstractă, această *poezie* este *didactică*.

II. Continuând comparația dintre această *poezie* și cele precedente, observăm că ea conține o parte epică. Inșă, această parte epică nu este nicidecum de sine stătătoare, ci ne interesează numai întru cât ne face să pricepem

mai bine o idee abstractă. O asemenea istorioară, plăsmuită nu în vederea ei, ci în vederea lămuririi unei idei deosebite se numește *alegorie*. Această poezie didactică, având acest conținut, este o *fabulă*.

III. În această fabulă observăm că rolul principal îl joacă copacii din pădure și cu deosebire un stejar, dar mai ia parte la acțiune și un țăran. Fabulele în a căror acțiune alegorică ia parte și omul, se numesc *apologuri*.

Teorie § 52. Se numește *fabulă* o poezie didactică prin care un poet lămurește o idee privitoare la relațiunile dintre oameni cu ajutorul unei narațiuni epice, care nu poate avea o existență independentă ci-și împrumută interesul său de la ideea pe care o explică. O asemenea narațiune se numește *alegorie*.

§ 53. O fabulă în a căreia alegorie joacă rol și omul se numește *apolog*.

Exercițiul LXXIII. Să se arate care sunt ideile abstracte din conținutul fabulelor următoare.

Exercițiul LXXIV. Să se spună de ce natură sunt personagiile ce fac parte din alegoriile întrebuintate în aceste fabule.

70. CAINELE ȘI CĂȚELUL

de

Gr. Alexandrescu

«Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,
Cum lupii, urșii, leii, și alte câtevă,
Care cred despre sine că prețuesc cevă!

De se trag din neam mare

Asta e o întâmplare.

Și eu poate sunt nobil, dar s'o arăt nu-mi place.

Oamenii spun adesea că 'n țări civilizate

Este egalitate;

Toate iau o schimbare, și lumea se cioplește,

Numai pe noi mândria nu ne mai părăsește!

Cât pentru mine unul, fieștecine știe,

O'o am de bucurie,

Când toate lighioanele, măcar și cea mai proastă,

Câine sadeă îmi zice, iar nu *domnia-voastră*».

Aşa vorbia deunăzi cu un bou oarecare,
Samson, dulău de curte, ce latră foarte tare.
Căţelul Samurache, cè şedeà la o parte,

Ca simplu privitor,
Auzind vorba lor,

Şi că nu au mândrie şi nici fumuri deşarte,
S'apropie îndată

Să-şi arate iubirea, ce are către ei:

— «Gândirea voastră, zise, îmi pare minunată,
Şi simţământul vostru îl stimez, fraţii mei!»

— «Noi, fraţii tăi?» răspunse Samson plin de mânie,

«Noi, fraţii tăi, potae?

O să-ţi dau o bătae,

Care s'o pomeneşti!

Cunoşti tu cine suntem şi ți se cade ție,

Licheà neruşinată, astfel să ne vorbeşti!»

— «Dar ziceaţi...»—«Şi ce-ţi pasă? Te 'ntreb eu ce ziceam?

Adevărat, vorbiam

Că nu iubese mândria şi că urăse pe lei,

Că voi egalitate, dar nu pentru căţei».

Aceasta între noi adesea o vedem,

Şi numai cu cei mari egalitate vrem.

Analiză. Cercetând elementele alegoriei prin care ni se arată în mod viu ideia că oamenii de cele mai multe ori vor egalitate cu cei mari, iar nu cu cei mici, observăm că ele sunt constituite din personajii luate din viaţa animalelor: doi câini şi un bou, şi dintr'o acţiune ce ni se povesteşte că s'ar fi întâmplat între ele. Urmărind povestirea acestei acţiuni, mai observăm că ea se prezintă cu o expoziţie, un nod, un desnodământ ca orice poezie epică, şi că autorul, spre a o face interesantă caută să ne înfăţişeze fiecare personaj cu un caracter propriu. Samson, dulău de curte, ce latră foarte tare, vorbeşte liniştit cât vorbeşte cu boul, dar îndată ce vede pe Samurache că se bagă în vorbă, îl ocărăşte numaidecât şi-l ameninţă cu bătaia. Samurache, care e un căţeluş şi care se simte fericit că poate să intre în vorbă cu cei mari, când este apostrofât de Samson, de-abia mai poate să slomnească un cuvânt: frica şi zăpăceala îi închide gura. Cu alte cuvinte fabulistul, în crearea alegoriei sale, caută să îndeplinească

condițiunile ce se cer de la o narațiune epică. Se deosebesc însă narațiunea alegorică din fabulă de narațiunea epică printr'un farmec particular, provenit din următorul fapt: personagiile alegoriei, fiind de cele mai multe ori luate din lumea animală, fabulistul ca să le facă interesante trebuie să țină seamă pe deoparte de obiceiurile animalelor, de caracteristicile lor proprii, iar pe de altăparte de stările sufletești pe care noi oamenii le avem în situațiuni analoage cu acelea, în care se află acele personaje animale. Astfel, în această fabulă, admirăm adevărul stărilor sufletești relevate mai sus în Samurache și Samson, care seamănă cu acelea ale noastre, și în acelaș timp poetul nu ne face să uităm că avem aface cu niște câini, când pune pe Samson să zică că-i pare bine când e numit «câine sadea, iar nu domnia-voastră». Din pricina acestei duble caracterizări, fabula este una dintre cele mai grele compozițiuni poetice.

Teorie. § 54. În alegoria fabulei găsim de obicei scene din viața animalelor. Pentru ca fabulistul să izbutească în compoziția sa, trebuie să păstreze toate regulile narațiunii epice, căutând însă ca în vorbirea și acțiunile deosebitelor personaje animale să se vadă caracterele oamenilor reprezentați printr'însele, și în acelaș timp să se respecte și obiceiurile și viața intimă a acelor animale. Cu alte cuvinte vorbirea și acțiunea lor să ni se pară cât se poate de *naturală*.

Exercițiul LXXV. Să se analizeze fabulele următoare și să se arate care dintre ele îndeplinește mai bine aceste cerințe.

71. VULPEA ȘI BURSUCUL

de

Alex. Donici.

— «Dar din cotro și unde,

Alergi tu așa iute?»

Bursucul, întâlnind pe Vulpe-au întreat.

— «Oh, dragă cumetre, am dat peste păcat,

Sunt iată surgunită!

Tu știi că eu am fost în slujbă rânduită

La o găinărie.

Cu trebile ce-aveam, odihna mi-am lăsat
 Și sănătatea mi-am stricat;

Dar tot eu am căzut în groaznică urgie

Pe niște pâri nedovedite,

Precum că luam mite.

Tu singur martur ești, în adevăr să spui:

De m'ai văzut cumvă, măcar eu vre un pui?»

— «Nu dragă cumătră; dar, când ne întâlneau,

Eu cam ades vedeam:

Că tu pe botișor

Aveai și pufușor.»

Se 'ntâmplă și la noi de vezi,

Cum unul altul, având loc, așa se tânguește,

Incât îți vine mai să-l crezi

Că-abia din leafă se hrănește;

Dar astăzi butcă, mâne cai,

De unde oare-i vine? Și când ai vrea să stai,

Să-i faci curată socoteală

Pentru venit și cheltueală,

N'ai zice ca bursucul: că are pufușor,

Pe botișor?

72. LUPUL MORALIST

de

Gr. Alexandrescu

V'am spus, cum mi se pare, de nu veți fi uitat,

Că lupul se 'ntâmplase s'ajungă împărat;

Dar, pentru că v'am spus-o, voiu încă să vă spui

Ceeace s'a întâmplat sub stăpânirea lui.

Auzise împăratul, că în staturile sale

Fac năpăstuirii multe păroșii dregători,

Că pravila stă 'n ghiare, că nu e deal sau vale,

Unde să nu vezi jertfe mai mulți prigonitori, —

Porunci să s'adune obșteasca adunare

Lângă un copaciu mare:

Căci vrea pe unii alții să mi-i cam dojenească,

Și în puține cuvinte

Să le aducă aminte

Datoriile lor.

Toți se 'nfăișară : și înălțimea lupească
 Incepù să vorbească
 Cu 'n glas dojenitor :
 «Domnilor de tot felul ! Bune sunt astea toate ?
 Datoriile slujbii astfel le împliniți ?
 N'aveți nici o sfială, nici frică de păcate,
 Să faceți nedreptate și să năpăstuiți ?
 Toate slujbele voastre, Țara vi le plătește :
 Încă pe la soroace.
 Și câte-un dar vă face.
 Dar reaua nărvire,
 Ce o aveți din fire,
 Nu se tămădueste.
 Vedeți, cu ce morți grele
 Se sfârșesc toate 'n lume
 Și cum lasă rău nume
 Acei care fac rele.
 Gândiți-vă că poate veți da cuvânt o dată
 La 'nalta judecată ;
 Gândiți-vă la suflet și luați de la mine
 Pildă a face bine.»
 Ast cuvânt minunat, —
 Pe care domnul Lupul auz că l'a 'nvățat,
 Trecând pe lângă sat,
 La ziua unui sfânt, când preotul citiă
 Și propovăduiă, —
 Pe mulți din dregători să plângă i-a 'ndemnat.
 «E ! ce ați hotărît, jupâni amploiați ?
 Oare o să vă îndreptați ?»
 Ii întrebă atunci înălțimea îmblănită,
 Ce purta o manta de oaie jupuită ;
 «Spuneți, o să schimbați purtarea-vă cea proastă ?»
 — «Să trăiți la mulți ani, Dobitocia Voastră,
 Răspunse un vulpoi. în slujbe lăudat :
 Ne poate fi iertat,
 Să vă 'ntrebăm smerit, pe înălțimea ta,
 De unde ați cumpărat postavul de mantă ?»
 Când mantaua domnească este din piei de oaie,
 Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie.

73. VULPEA LIBERALA.

de

Gr. Alexandrescu.

Vulpea, fără încetare,
 Striga în gura mare,
 Că de când Elefantul peste păduri domnește,
 Trebile merg la vale și lumea pătimește ;
 Că este nedreptate
 Că va să cheltuiască
 Veniturile toate
 Pentru masa domnească.
 De-acestea Elefantul, cât a luat de știre,
 Temându-se cu dreptul de vre o răsvrătire,
 Pe Iepure la Vulpe cu un bilet trimise.
 O invită la curte, o 'mbrățișă și-i zise :
 — «Am aflat jupâneasă că ai mare talent.
 Voiu să te pui în pâine:
 Și, începând de mâine,
 Iți dăm cu mulțumire,
 Ca un semn de cinstire,
 Al găinilor noastre întins departament ;
 Caută-ți bine treaba.»
 — «Pe seama mea te lasă !»
 Răspunse oratorul și, sărutându-i laba,
 Se întoarse acasă.

In ziua viitoare,
 Vulpea, ca totdeauna, veni la adunare,
 Dar însă oblojită, pe sub barbă legată,
 Și cu un lipan mare la cap înfășurată
 — «Ce ai de suferi astfel ? o întrebară toate.»
 — «Imi e rău de aseară, îmi e rău cât se poate,
 Și cu trebile Țării să mă lăsați în pace.
 Domnul știe ce face:
 El ne'ncetat gândește la al obștei folos.
 Adio, sunt bolnavă! M'am înneecat c'un os.

74. DREPTATEA LEULUI

de

Gr. Alexandrescu.

Leul de multă vreme ridicase oștire,
Să se bată cu riga ce se numiă Pardos,
Căci eră între dânșii o veche prigonire
Și gâlcevire mare pentru un mic folos.

Vreau, adică, să știe
Cui mai mult se cuvine,
Să ție pentru sine,

Un petec de câmpie
Și un colț de pădure de tot ne'nsemnător
Ce despărțiă ținutul și staturile lor.
Acum sânge mult curse și multe luni trecură,

Făr'a se putea ști

Cine va birui.

Elefantul năsos

Și bivolul pieptos

Cu lupul coadă-lungă

Multe izbânzi făcură.

Fieșcare tulpină era plină de sânge,
Iei se vedeă un taur jumătate mâncat,
Lângă el un tovarăș ce sbiară și il plânge,
Colò un porc sălbatic fără două picioare,
Și mai la vale vulpea se tăvălește, moare,
Oftând după curcanii, ce încă i-au scăpat.
Iar mai vrednic de jale era viteazul urs
De două coarne groase în inimă pătruns.
Leul, văzând că lupta nu se mai isprăvește,
Trimise la Maimuță, vestită vrăjitoare,
Ce spun că știă multe și că prooroceă
Intâmplările toate... după ce se treceau.
Trimise, zic, la dânsa să-i facă întrebare,
Cum poate să ajungă sfârșitul ce dorește.
Ea se puse pe gânduri, tuși, apoi răspunse,
Rozând cu mulțumire darurile aduse:

«Ca să poată împăratul lesne să biruească,

«Trebuie să jertfească

«Pe acel ce în oaste e decât toți mai tare,

«Mai vestit în răsboaie, mai vrednic și mai mare».

Auzind astea Leul, strânse a sa oștire :

«Lighioanelor», zise, «vin să vă dau de știre

«Că astăzi din noi unul trebuie să murim :
 «Așa va proorocul. Rămâne-acum să știm
 «Cine este mai tare.
 «Cât pentru mine unul, cum vrei... dar mi se pare
 «Că nu prea sunt puternic... căci pățimesc de tuse».
 Vulpea eră aproape: «Ce-are a face!» răspunse,
 «Inălțimea ta ești
 «Oricât de slab poștești.»
 «Dar și puterea noastră
 «Este destul de proastă!»
 Strigară tigrii, urșii și cu un cuvânt toate
 Lighioanele acelea, ce erau mai colțate...
 «Nu rămâne îndoeală!» le răspunse 'mpăratul.
 Iepurele sărmanul—cred că-l trăgea păcatul —
 Veni să-și dea părerea.
 Toți câți îl zăriră
 Asupra-i năvăliră.
 «Ia vedeți-l!» strigară, «cu bună 'ncredințare
 «El este cel mai tare!
 «S'ascundeă urechiatul și nu-i plăceă să moară,
 «Ca să ne facă nouă biruință ușoară!»
 «Pe el copii! Luați-l! El are să 'mplinească
 «Ce ne-a zis proorocul din poruncă cerească».
 Căinii atunci săriră
 Și în grab ți-l jupuiră.

Se află vre-o țară unde l'asă 'ntâmplare
 Să se jertfească Leul? Nici una mi se pare
 Nu știu cum se urmează, nu pricep cum se poate
 Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate.

75. LES ANIMAUX MALADES DE LA PESTE

de

La Fontaine.

Poetul francez *La Fontaine* (1621—1693) este cel mai mare fabulist. El a scris 12 cărți de fabule, remarcabile prin firescul și simplitatea povestirii, prin finețea observațiilor și cu deosebire printr'un sentiment de liniștită și filozofică privire a faptelor, omenești.

Un mal qui répand la terreur,
 Mal que le ciel en sa fureur

Inventa pour punir les crimes de la terre,
 La peste (puisqu'il faut l'appeler par son nom)
 Capable d'enrichir en un jour l'Achéron,

Faisait aux animaux la guerre.

Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés :

On n'en voyait point d'occupés

À chercher le soutien d'une mourante vie ;

Nul mets n'excitait leur envie ;

Ni loups ni renards n'épiaient

La douce et l'innocente proie ;

Les tourterelles se fuyaient :

Plus d'amour, partant plus de joie.

Le lion tint conseil, et dit : — « Mes chers amis,

Je crois que le ciel a permis

Pour nos péchés cette infortune.

Que le plus coupable de nous

Se sacrifie aux traits du céleste courroux ;

Peut-être il obtiendra la guérison commune.

L'histoire nous apprend qu'en de tels accidents

On fait de pareils dévouements.

Ne nous flattons donc point ; voyons sans indulgence

L'état de notre conscience.

Pour moi, satisfaisant mes appétits gloutons,

J'ai dévoré force moutons.

Que m'avaient-ils fait ? nulle offense ;

Même il m'est arrivé quelquefois de manger

Le berger.

Je me dévouerai donc, s'il le faut : mais je pense

Qu'il est bon que chacun s'accuse ainsi que moi ;

Car on doit souhaiter, selon toute justice,

Que le plus coupable périsse ».

— « Sire », dit le renard, « vous êtes trop bon roi ;

Vos scrupules font voir trop de délicatesse.

Eh bien ! manger moutons, canaille, sottise espèce,

Est-ce un péché ? Non, non ! Vous leur fîtes, seigneur,

En les croquant, beaucoup d'honneur ;

Et quant au berger, l'on peut dire

Qu'il était digne de tous maux,

Étant de ces gens-là qui sur les animaux

Se font un chimérique empire ».

Ainsi dit le renard ; et flatteurs d'applaudir.

On n'osa trop approfondir

Du tigre, ni de l'ours, ni des autres puissances,
 Les moins pardonnables offenses.
 Tous les gens querelleurs, jusqu'aux simples mâtins,
 Au dire de chacun, étaient de petits saints.
 L'âne vint à son tour, et dit: — «J'ai souvenance
 Qu'en un pré de moines passant,
 La faim, l'occasion, l'herbe tendre, et, je pense,
 Quelque diable aussi me poussant,
 Je tondis de ce pré la largeur de ma langue;
 Je n'en avais nul droit, puisqu'il faut parler net».
 A ces mots, on cria haro sur le baudet.
 Un loup, quelque peu clerc, prouva par sa harangue
 Qu'il fallait dévorer ce maudit animal,
 Ce pelé, ce galeux, d'où venait tout leur mal.
 Sa peccadille fut jugée un cas pendable.
 Manger l'herbe d'autrui! quel crime abominable!
 Rien que la mort n'était capable
 D'expiér son forfait. On le lui fit bien voir.
 Selon que vous serez puissant ou misérable,
 Les jugements de cour vous rendront blanc ou noir.

Analiză comparativă. I. Titlul lucrării precedente a lui *Alexandrescu* ne prevestește că ni se va arăta cum e dreptatea Leului, și printr'aceasta cum este dreptatea celor puternici în societățile omenești. Poetul trebuie să aleagă nu fapt în care să vedem aplicată dreptatea puternicului rege al animalelor.

Intâmplarea se petrece în împărăția Leului:

Leul de multă vreme ridicase oștire,
 Să se bată cu riga ce se numia Pardos,
 Căci eră între dânșii o veche prigonire
 Și gâlcevire mare pentru un mic folos.

Intrarea în materie este clară și momentul este bine ales. Știm că Leul se află în luptă cu un rival. Am fi însă curioși să știm ce o fi pricina neînțelegerii lor, căci versul al patrulea ne înfățișează lucrul ca fiind interesant. Poetul ne spune îndată:

Vreau, adecă, să știe
 Cui mai mult se cuvine,
 Să ție pentru sine
 Un petec de câmpie

Și un colț de pădure de tot ne'nsemnător
Ce despărția ținutul și staturile lor.

Iată pentru ce se bat cei doi suverani. Poetul a vrut aci, ca și în alte scrieri ale lui, să rîză de acele răsboaie pornite din ambiția celor mari, fără a fi vreun motiv puternic, spre a semăcelări două națiuni. Știm cauza răsboiului. Ne întrebăm acum: în ce punct ne aflăm cu lupta, cine învinge?

Aeum sânge mult curse și multe luni trecură,
Făr'a se putca și
Cine va birui.

Va să zică situațiunea răsboiului nu era hotărîtă. Prevedem că aci trebuie să se găsească începutul complicațiunilor de mai târziu care ne vor arătă cum s'a manifestat dreptatea Leului.

Poetul nu ne satisface îndată curiozitatea aceasta, ci ne descrie starea lucrurilor în vremea luptelor:

Elefantul năsos
Și bivolul pieptos
Cu lupul coadă-lungă
Multe izbânzi făcură.

Așă dar el ne înfățișează pe câțivă dintre luptători. Scurta descripție a lor prin epitetele artistic aruncate lângă fiecare nume ne face să primim cu interes această întârziere de a se apropia de nodul narațiunii:

Fieșcare tulpină era plină de sânge,
Ici se vedeà un taur jumătate mâncat,
Lângă el un tovarăș ce sbiară și îl plânge
Colò un porc sălbatic fără două picioare
Și mai la vale vulpea se tăvălește, moare.

În mijlocul acestui tablou serios al luptei, nu se poate împedică de a arunca nota glumeată:

Oftând după curcanii ce încă i-au scăpat.

Tabloul se sfârșește cum a început, adică serios:

Iar mai vrednic de jale era viteazul urs
De două coarne groase în inimă pătruns.

Iată în ce stare eră țara Leului. Tot așă trebuie să fi fost

și în țara adversarului. Putea oare regele să rămâe nepăsător la nenorocirea țării sale?

Leul, văzând că lupta nu se mai isprăvește,
Trimise la Maimuța, vestită vrăjitoare,
Ce spun că știu multe și că prooroceă
Întâmplările toate... după ce se treceau.

Acum acțiunea înaintează. Așteptăm să vedem ce va zice Maimuța:

Timise, zic, la dânsa să-i facă întrebare,
Cum poate să ajungă sfârșitul ce dorește.

Această repetiție face mai interesant răspunsul; arată că regele a pus preț mare pe ce va spune ea. Vrăjitoarea știe și dânsa, cât e de ascultată și nu vrea deodată să-și dea pe față puterea-i de proorocire. Trebuie ca lucrul să se petreacă cu oarecare ceremonie. O delegațiune se prezintă la dânsa :

Ea se puse pe gânduri, tuși, apoi răspunse,
Rozând cu mulțumire darurile aduse.

Parantezul acesta ne arată că lucrul este și mai interesant, căci delegațiunea i-a adus și daruri. Pricepută trebuie să fi fost ea în ale vrăjitoriei. Ceeace va spune ea va fi un adevărat oracol:

«Ca să poată împăratul lesne să biruească
«Trebuie să jertfească
«Pe acel ce în oaste e decât toți mai tare,
Mai vestit în răsboaie, mai vrednic și mai mare».

Oracolul a vorbit. Vorba lui este sfântă și toți trebuie să i se supună. Delegațiunea o comunică numaidecât împăratului, care ia măsuri urgente:

Auzind astea Leul, strânse a sa oștire :

Ne așteptăm acum la complicarea narațiunii. Suntem gata să ascultăm discursul lui către ostași. Tonul lui trebuie să fie solemn, dar scurt :

«Lighioanelor», zise, «vin să vă dau de știre
«Că astăzi din noi unui trebuie să murim:
«Așa va proorocul. Rămâne-acum să știm
«Cine este mai tare.

Admirăm elocuența comandantului. Ea este puternică, dar și meșteșugită, căci întrebuițează persoana I «să murim», ca să facă de la început impresia că și el este între cei care stau gata să se jertfească pentru binele comun. Cercetarea începe. El însuși își arată starea în care se află:

«Cât pentru mine unul, cum vreți... dar mi se pare
«Că nu prea sunt puternic... căci pătimesc de tuse.»

Acum îl cunoaștem pe Leu. Noi știm că el e cel mai puternic și eram foarte curioși să aflăm ce va zice el. Rădem cu toții de modul cum se scuzează și de boala de care suferă. Așteptăm să vedem ce vor zice ceilalți și cine va avea curajul să se jertfească?

Vulpea eră aproape: «Ce-are a face!» răspuse,
«Înălțimea ta ești
«Oricât de slab poți ești.»

Iată am văzut ce zice Vulpea, care reprezintă lingușirea. Ea vrea să scape cu orice preț; de aceea se strecoară pe lângă împărat și-i aprobă părerea cu voce tare.

Adunarea se unește cu opiniunea Vulpei; dar trebuie să capete și ceilalți absoluțiunea, de aceea:

«Dar și puterea noastră
«Este destul de proastă!»

Strigară tigrii, urșii și cu un cuvânt toate
Lighioanele acelea, ce erau mai colțate...

Minunat efect face aci epitetul cu două sensuri *colțate* (cu colți mari, deci puternice,—obraznice). Ele cereau respalata pentru aprobarea, ce acordase Leului. Așteptăm cu nerăbdare răspunsul lui, căci vedem că toate animalele puternice s'au scăpat de jertfire. Leul zice scurt și cu convingere:

«Nu rămâne îndoală!» le răspuse împăratul.

Va să zică au scăpat și ele. Am înțeles în parte cum este dreptatea Leului. Aci este punctul culminant al narațiunii. Acum ne întrebăm: cine va fi jertfit? Presimțim că va trebui să fie unul dintre cei slabi, dar nu știm cine:

Iepurele sârmanul — cred eă-l trăgea păcatul —
Veni să-și dea părerea,

Acum totul s'a clarificat. Suntem siguri că el va fi jertfit. Așteptăm numai să ni se desfășoare evenimentele. E admirabilă, plină de viață scena ce urmează:

Toți câți îl zăriră

Asupră-i năvăliră.

«Ia vedeți-l!» strigară, «cu bună 'ncredințare

«El este cel mai tare!

«S'ascundea urechiatul și nu-i plăceà să moară,

«Ca să ne facă nouă biruința ușoară!»

Ce s'o fi pitit, ce și-o fi strâns urechile sărmanul! Știm însă că soarta lui e hotărîtă. Va muri. Acum nu ne mai așteptăm la răspunsul lui, căci nu-i vor da răgaz ceilalți, bucuroși că au pus mâna pe el. De aceea desvoltarea scenei, desnodământul povestirii e foarte natural:

«Pe el copii! Luați-l! El are să 'mplinească

«Ce ne-a zis proorocul din poruncă cerească.»

Acum totul e sfârșit....

Câinii atunci săriră

Și 'n grab ți-l jupuiră.

Acum am înțeles pe deplin cum este dreptatea Leului și printr'însa dreptatea celor mai puternici.

II. Așa se desfășoară una din cele mai frumoase fabule ale lui *Grigore Alexandrescu*. Ea este inspirată din celebra fabulă a lui *La Fontaine* «Les animaux malades de la peste». Ideia abstractă de arătat în mod viu este în amândouă lucrările aceeași: *cei mari au totdeauna dreptate față de cei mici*. Trebuie să aleagă fiecare două extreme: pe cel mai puternic și pe cel mai slab. *La Fontaine* alege pe Leu și pe Măgar. Cel dintâiu se impuneà, de aceea îl vedem și la *Alexandrescu*; dar pentru celălalt poetul nostru alege pe *Iepure*. Am puteà zice că a nămerit mai bine el decât *La Fontaine*, căci Măgarul tot mai are cevà putere, pe când *Iepurele* este cu totul lipsit de puțința de a se apăra. *Alexandrescu* nu puteà să ia pe Măgar și din alt punct de vedere. La fabulistul francez criteriul după care se va alege cel ce are să se jertfească este *vinovăția cea mai mare*. La *Alexan-*

drescu este forța cea mai mare. Contrastul este perfect între Leu și Iepure. Ar fi putut Iepurele să figureze cu succes și în desvoltarea fabulei franceze, căci stricăciunea ce face Iepurile e tot așa de mică pe cât e și a Măgarului.

Motivul pentru care se cere jertfă este altul la poetul nostru. *La Fontaine* spune că ciurma făcea pustiiri grozave printre animale și, ca să scape de ea, trebuie să se facă o jertfă. *Alexandrescu* ne arată în luptă două țări de animale și pentru a învinge se cere consiliu de la un prooroc, și proorocul poruncește jertfa.

Incontestabil că, cu aceste schimbări, *Alexandrescu* a avut ca model pe *La Fontaine*. După ce împăratul spune că n'are putere, Vulpea, ca și în *La Fontaine*, îi aprobă cuvintele. Tot asemenea Tigru și Ursul figurează în amândouă fabulele, după Leu.

Introducerea celui ce are să cază jertfă este însă deosebită la fiecare poet. *La Fontaine*, spune, că fiecare animal eră dator să spună ce a făcut, să-și enumere păcatele. *Alexandrescu* ne dă lucrul ca neprevăzut și obține în adevăr un efect extraordinar. Nimeni nu-l chemă pe Iepure; dar veni și el să-și dea părerea. A fost destul să se ivească, pentru ca să fie osândit la moarte.

În rezumat, lucrarea lui *Alexandrescu*, pe lângă ceea ce împrumută dela fabulistul francez, are destule puncte originale, ca să fie o fabulă admirabilă.

Epizodul cu mergerea delegațiunii la Maimuță, ca și descripția stării lucrurilor în timpul războiului, apoi neprevăzutul cu care introduce pe Iepure, cum și detaliile expunerii sunt atâtea frumuseți care dau poeziei imitate meritul originalității.

Exercițiul LXXVI. Să se traducă în limba literară bucățile No. 75 și 76.

Exercițiul LXXVII. Să se facă în scris o analiză comparativă între «Toporul și Pădurea» și «La Forêt et le Bûcheron» luându-se de bază fabula franceză.

76. LA FORÊT ET LE BUCHERON

de

Lafontaine.

Un bûcheron venait de rompre ou d'égarer
 Le bois dont il avait emmanché sa cognée.
 Cette perte ne put sitôt se réparer
 Que la forêt n'en fût quelque temps épargnée.
 L'homme enfin la prie humblement
 De lui laisser tout doucement
 Emporter une unique branche,
 Afin de faire un autre manche :
 Il irait employer ailleurs son gagne-pain ;
 Il laisserait debout maint chêne et maint sapin
 Dont chacun respectait la vieillesse et les charmes.
 L'innocente forêt lui fournit d'autres armes.
 Elle en eut du regret. Il emmanche son fer :
 Le misérable ne s'en sert
 Qu'à dépouiller sa bienfaitrice
 De ses principaux ornements,
 Elle gémit à tous moments :
 Sont propre don fait son supplice.

Voilà le train du monde et de ses sectateurs :
 On s'y sert du bienfait contre les bienfaiteurs.
 Je suis las d'en parler. Mais que de doux ombrages
 Soient exposés à ce outrages,
 Qui ne se plaindrait là-dessus ?
 Hélas ! j'ai beau crier et me rendre incommode,
 L'ingratitude et les abus
 N'en seront pas moins à la mode.

4. EPIGRAMA

77. UNUI PREZIDENT DE TRIBUNAL.

Vezi, aprod, de fă tăcere,
 Nu putem nici să vorbim ;
 Judecarăm opt procese,
 Fără să le auzim.

(După I. B. Rousseau)

78. UNUI POET.

- On vient de me voler!—Que je plains ton malheur!
 — Tous mes vers manuscrits...—Que je plains le valeur!

(Lebrun)

79. UNUI ÎNGÂMFAT.

Te-ai înălțat atât de sus,
 Iubitul meu amic,
 Încât să nu te mir că-mi pari
 De jos atât de mic.

(A. C. Cuza)

Analiză. Cercetând aceste mici compozițiuni în comparație, bunăoară, cu Satira, vedem o asemănare fundamentală; și ele, ca și ea, au de fond un sentiment de repulsiune cu deosebite nuanțe, față de un defect, o apucătură rea, o inferioritate a cuivă pe care poeții vor s'o cenzureze, scoțând-o în relief. Se deosebesc însă de satiră prin faptul că ele constau fiecare numai în câte-o scurtă observațiune a defectului, care, firește, pentru a face impresiune, trebuie pusă într'o formă cât se poate mai concisă. Aceste compozițiuni poartă numele de *epigramă*. Farmecul epigramelor stă în *spirit*, adică în ciocnirea ingenioasă a două idei între care descoperim un raport neașteptat. Această mică scăpărătură, care dă sentimentului de repulsiune ce descoperim în epigramă, când o colorătură serioasă, când una veselă, când ironică și mușcătoare, când ușoară și amabilă, constituie partea de adevărată poezie dintr'însa.

Teorie. § 55. Se numește *epigramă* o formulare scurtă și spirituală a unei observațiuni de natură satirică.

Exercițiul LXXVIII. Să se arate ce figuri stilistice au întrebuințat autorii epigramelor de mai sus, pentru ca să obțină efectul dorit.

E. POEZIA PASTORALA

80. MOARTEA LUI DAFINIS

de

Teocrit.

Teocrit (300—220) a. Cr.) poet elen din Sicilia, este cel mai însemnat poet pastoral întrucât el nu numai ne înfățișează partea exterioară a vieții de țară, dar sentimentele adânci și adevărate ce sunt în legătură cu ea.

TIRSIS.

Căprare, dulce e murmurul apelor și freamătul brazilor de pe la izvoare, dar și tu dulce cânti din fluer. După Pan, poți să iei al doilea premiu; ție ți se cade să iei iedul; carnea este frumoasă, până când ajunge să dea lapte.

CĂPRARUL.

Oiere, glasul tău este mai dulce decât apa care se varsă jos de pe înălțimea înaltei peștere. Dacă muzele vor lua ca dar un berbec, tu vei lua ca premiu un miel sugar, iar dacă lor le va plăcea să ia un miel, tu vei lua o oaie.

TIRSIS.

Fii bun, căprare, în numele nimfelor, fii bun de șezi colo pe acea 'naltă movilă unde sunt mărăcinii, și cântă din fluer; iar în acest răstimp eu îți voiu paște caprele.

CĂPRARUL.

Nu-i voie, oiere; n'avem voie să cântăm din fluer în miază-zî. Ne temem de Pan; căci de sigur acum este ostenit de

vânat și se odihnește; el este cumplit, și totdeauna o fieră amară îi stă în nări.

Dar apoi tu, Tirsis, cântai odată nenorocirile lui Dafnis, și ai întrecut și muzele păstorești. Vino să ședem sub ulm dinaintea icoanei lui Priap și a zânelor izvoarelor, unde este și scaunul cel păstoresc și stejarii. Și dacă vei cânta, precum odinioară ai cântat când te-ai măsurat cu Cromis cel din Libia, îți voi da o capră care fată câte doi iezi, ca să o mulgi de trei ori pe zi, o capră care, deși are doi iezi, poți să umpli de la ea două găleți; îți voi da și o cupă adâncă pardosită cu ceară dulce, cu două mânuși, de curând făcută și încă miroase a săpătură. Pe la buzele ei șerpuește volbura, volbura îmbrobodită cu flori aurite; iar învârtitura ei șerpuește veselă de rodul ei gălbior. Înlauntru este săpat un pescar bătrân și o peșteră stâncoasă, pe care cu grăbire bătrânul târâie un mare nevod, ca să-l arunce, și pare un om vrednic, ce-și pune toate puterile; ai zice că pescuește cu toată puterea mădularelor sale, așa de tare i s'au umflat din toate părțile vinele dela gât, deși este cărunt și puterea lui este vrednică de tinerețe.

Puțin mai departe de bătrânul pescar este o vie, frumos încărcată de struguri roșietici, pe care o păzește un copil mititel, care șade pe gard. Lângă el de o parte și de alta sunt două vulpi din care una umblă încet, încet prin rândurile vițelor și mănâncă tot ce-i de mâncat, iar cealaltă face toate vicleniile pe lângă traista copilului, și par'că zice că n'are să-i dea pace până nu-și va dobândi gustarea. Iar el împletește un frumos paner de prins lăcuste, cu spicuri de grâu, și nu-i prea pasă atât nici de traistă, nici de plante, cât se bucură de împletitură.

Din toate părțile cupei jur împrejur, se întinde un spin moale o minune Eolică, semn care ți-ar uimi inima. Eu ca să-l cumpăr am dat luntrașului Calidoniu o capră și o turtă mare de cașcaval făcută de lapte alb. Și până acuma nici n'au atins-o buzele mele, ci este neatinsă. Această cupă foarte ușor ți-aș dăruî-o, dacă tu, iubite, îmi vei cânta doritul cântec. Și nici nu te pismuesc, aide dragă; căci de sigur n'ai să păstrezi cântecul pentru Ades, unde se uită toate!

TIRSIIS.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc!

Eu sunt Tirsis cel din Etna, și glasul lui Tirsis este dulce.

Unde erați oare, nimfelor, unde erați când Dafnis se, topiă? Prin văile frumoase ale Peneului sau ale Pindului? căci de sigur nu vă țineați de marile ape curgătoare ale râului Anap, nici de vârfurile Etnei, nici de sfânta apă a Acidelui.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc.

Pe el îl plânseră cu urlete șacalii, îl plânseră lupii, îl plânseră și leii din păduri, că murî.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc.

La picioarele lui plânseră cu jale multe vaci, mulți tauri, apoi multe vițele și viței.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc.

Întâiu și 'ntâiu venî din munte Ermes ¹⁾ și zise:

— «Dafnis, cine te năcăjește? pe cine, dragă, iubești așa de tare? îți ziceau mai 'nainte boar ¹⁾, dar acum pari a fi căprar ²⁾».

Incepeți, etc.

Veniră văcarii, veniră oierii, veniră căprarii: toți îl întrebau ce-a pățit.

Venî Priap și zise:

— «Nenorocite Dafnis, de ce te topești tu? Dar și fata cutreeră cu picioarele pe la toate izvoarele și la toate pădurile, căutându-te».

Incepeți, etc.

Dar lor nimic nu le răspunse văcarul, ci își sfârșiă dragostea cea amară, și-și împliniă sfârșitul ursitei.

Incepeți, etc.

Venî însăși plăcuta Afrodită rîzînd pe ascuns, rîzînd însă cu o grea mânie și zise:

— «Dar tu, Dafnis, te mândria că vei doborî dorul, nu te-ai doborît oare tu însuți cu dorul cel greu?»

Incepeți, etc.

1) Zeul Mercur.

1) Boar, păzitor de boi. Aceștia erau cei mai de frunte dintre toți păstorii.

2) Păzitorul de capre eră inferior.

Ei dară îi răspunde și Dafnis:

— «Nesuferită Afrodită, pismașă Afrodită, Afrodită urită de oameni, zici acuma că orice soare a apus pentru noi? Dafnis și în Ades va fi o durere rea pentru dor!

Incepeți, etc.

«Văcarul nimic nu are aface cu Afrodita; du-te la Ida, unde munteanul Adonis paște frumoasele oi».

Incepeți, etc.

«Du-te iarăși și cată să stai aproape de Diomede și spune-i:

«Am învins pe văcarul Dafnis, luptă-te dar cu mine»

Incepeți, muze etc.

«O lupi, o șacali, o urși cu culcușuri prin munți, rămâneți sănătoși! Eu văcarul Dafnis nu mai sînt prin păduri, nu mai sînt prin dumbrăvi, nici în rediurile sfinte. Rămâi sănătoasă, Aretuza¹⁾, și riuri care vărsați frumoasa voastră apă în Timbris.

Incepeți, etc.

«Eu sunt acel Dafnis care pășteam aici vacile, Dafnis, care adăpam aici taurii și vițealele.

Incepeți, etc.

«O Pan, Pan, ori unde ești, sau prin munții cei mari ai Liceului, sau că te plimbi prin marele Menal, vino în ostrovul Siciliei și lasă culmea Elicei și mormântul cel 'nalt a lui Licaonide, mormânt de care și fericiții se miră.

Incetați, muse încetați cântecele păstorești.

«Vino stăpâne, și ia acel fluer frumos, care miroase a miere de ceară deasă, și care se îndoaie pe la buze. Căci eu acum sunt târît de dor către Ades.

Incetați, etc.

«Acum, mărăcini purtați crini, purtați și voi spini, și frumosul narcis să înflorească pe jneapăn¹⁾). Intoarcă-se toate din calea lor firească și bradul facă pere, când Dafnis moare, și pe câni gonească-i cerbii, și bufnițele din munți să se măsoare în cântec cu privighetorile».

Incetați, etc.

Și el zicând acestea încetă. Iar Afrodita voiă să-l ridice; dar tot inul ursitelor se sfârșise, și Dafnis trecuse apele, și

¹⁾ Fântâna celebră din insula Ortigia, lângă Siracuza.

¹⁾ Brad pitic și târător de pe vârfurile munților.

vârtejul acoperi pe omul iubit de muze și neurit de nimfe.
Incetați, etc.

Și tu dă-mi capra și cupa, ca să mulg într'însa și să închin muzelor.

O! salutare, de multe ori salutare, muzelor; eu și la urmă fiind, pentru voi cânta-voiu mai dulce.

CĂPRARUL.

Să ți se umple de miere frumoasa ta gură, Tirsis, să ți se umple de faguri de miere, și să mănânci dulcea smochină din Egil, căci în adevăr tu cânti mai bine decât greerul.

Iată-ți cupa; uită-te, dragă, ce frumos miroasc, ți-ar părea că este spălată la izvoarele Orelor. Vin aici, Chiseta; și tu mulge-o.

(Trad. de I. Caragiani).

Analiză. Această compozițiune ne mișcă prin frumusețea sentimentelor simple, curate și duioase ce cuprinde. Căprarul, care dorește să-i cânte Tirsis, Tirsis care, deși știe așa de bine să cânte, protestează cu modestie și vrea cântarea din fluer a Căprarului, descrierea darurilor pe care acesta vrea să i le dea lui Tirsis, dacă-i ascultă rugăciunea, și-apoi cântarea acestuia și primirea cupei, ne umplu sufletul cu un sentiment adânc și totuși dulce, pe care par'că nu l-am întâlnit până acum. Această compozițiune este dar o *poezie*.

III Această poezie are de conținut o simplă întâmplare între doi păstori, care se întâlnesc la pășune; dar ceeace ne impresionează nu este această întâmplare însăși, acțiunea, care se petrece. Deși compoziția are formă dialogică și deci ar putea fi reprezentată, ea prin reprezentație nu ne-ar interesa mai mult într-un nimic. Sentimentul ce cuprinde ni-l putem însuși deplin prin simplă lectură. Deci nu e o poemă dramatică. Nu e nici poezie epică cu formă dialogată, pentru că acțiunea ce ne-am închipui-o ca povestită, n'are nici o însemnătate, nu prezintă nici o complicațiune în care să descoperim o expoziție, un nod, un desnodământ ca într-o baladă sau legendă oare-care. În acelaș timp iarăși, deși vorbirea celor doi păstori este așa de poetică și de încărcată de simțire adevărată și deși cântarea lui Tirsis constituie

o adevărată poezie lirică, totuși întreaga compoziție nu este lirică, pentru că, în afară de acel sentiment ce se străvede din toată bucata și pe care am putea să-l raportăm la poet, interesul nostru este legat cu deosebire de anume personaje care, dacă nu ne mișcă prin acțiunea lor, ne mișcă prin personalitatea lor simplă și duioasă și totuși distinctă, ca și când ar fi personaje epice sau dramatice. Lirismul lor nu întunecă însușirile lor proprii de oameni în carne și oase, care lucrează puțin dar simt mult, și pot fi concepuți cu de-săvârșire deosebiți de poet. Cu alte cuvinte, în această compoziție descoperim elemente lirice, epice și dramatice, fără ca să putem s'o punem totuși în vreuna din aceste categorii de poezie.

În afară de această mai observăm că acest conținut complex este în legătură cu fapte ce se petrec în viața simplă de la țară; aceste fapte (întâlnirea Căprarului cu Tirsis, convorbirea lor, cântarea lui Tirsis, răsplătirea lui) constituie conținutul, în care se întrupează acel sentiment adânc curat și duios, ce ni se transmite la citire. Caracteristica acestei bucăți este dar de a avea de conținut niște evenimente caracteristice ale vieții de țară. Este o *poezie pastorală*.

Teorie. § 56. Se numește *poezie pastorală* o operă poetică, care are de fond sentimente jadănci, curate și duioase, iar de conținut, deosebite evenimente caracteristice ale vieții simple de țară.

Ea se numește bucolică sau *eglogă*, când are forma dialogată, și *idilă*, când are forma narativă sau descriptivă.

Exercițiul LXXIX. Să se citească și să se caracterizeze compozițiile următoare pe temeiul § 56.

Exercițiul LXXX. Să se studieze elementele epice, lirice și dramatice dintr'însele, arătând în fiecare din ele care sunt cele precumpănitoare.

81. TITIR ȘI MELIBEU

de

Virgiliu

MELIBEU

Titire, tu sub frunzișul boltuit al unui fag
Stai cu fluerul tău dornic și cânți doinele cu drag,

Dar noi scoși din țara noastră rătăcim prin țări străine,
 Îmbătat de-o umbră dulce, tu doinești atât de bine
 Și 'nveți codrii să răspunză cântului duios al tău!

TITIR

Mi-a făcut un zeu aceasta! El va fi deapururi zeu
 Pentru mine, Melibee. Și, cât voiu trăi sub soare,
 Pe altarul lui junghia-voiu miei și tinere mioare.
 El mi-a dat deplină voie să pasc turmele, să fac
 Tot ce vreau, să zic din fluer cântecele, care-mi plac.

MELIBEU

Nu te pismuesc de asta; dar mă mir și eu de una:
 Pentru ce p'aceste câmpuri ni s'a pripășit furtuna,
 Și de ce-i atâta sgomot? Uite, însumi eu, măhnit
 Imi port caprele puține p'acest câmp nenorocit;
 Abia duc acum o capră: colo 'n aluniș d'o parte
 A fâtat doi iezii, sârmană, gemeni dragi meniți la moarte!
 Au rămas acolo iezii între stânci! Acest amar
 Mi l-a prevestit adese trăsnetul în vr'un stejar. —
 Însă zeul, cine-i, spune-mi! zeul tău cum se numește?

TITIR

N'ai văzut tu încă Roma! Eu credeam copilărește,
 Că acest oraș e 'ntocmai ca orașele la noi —
 Astfel mieii sunt asemeni oilor, și sunt tot oi,
 Astfel seamănă căteii cânilor: și cu iertare,
 Că atâta mi-eră mintea, să alătur mic cu mare.
 Dar acest oraș stă mândru și-i atât de uriaș!
 Peste toate celelalte se ridic' acest oraș
 Ca stejarul cel puternic peste edera din cale.

MELIBEU

Titire, ca să vezi Roma, ce-au fost păsurile tale?

TITIR

Libertatea, Melibee! Mi-a surâs târziu de tot,
 Alb mi-e părul, barba albă, și d'acum nu mă socot
 Om întreg într'a puterii, dar ea mi-a surâs! Și iată,
 Dup' un veac de așteptare, pentru veci ea mi s'arată:
 De când am pe Amarilis, Galatea mea s'a dus.
 Pân' aveam pe Galatea — lucru verde fie spus—

Nu erà nici o nădejde s'ajung liber, să-mi fac stare,
 Măcar c'am jertfit din turmă vr'un berbec ales de mare
 Și 'n oraș am dus adese cașul cel mai bine stors,
 Dar cu bani eu niciodată din oraș nu m'am întors.

MELIBEU

Mă miram eu, de ce, tristă, rătăciai pe la izvor
 Și plângeai tu, Amarilis, chemând Zeii 'ntr'ajutor;
 Titir, vai, erà departe! Câmpul neted și izvorul,
 Brazilii tăi și vița viei, Titir, toate îți duc dorul,
 Când ești dus!

TITIR

E grea robia. N'am putut de ea să scap,
 Nu știam un chip anume; și nici nu-mi treceà prin cap
 Că un zeu erà aproape să-mi aducă zile bune.
 Și eu l-am văzut în Roma, l-am văzut! Frumos și june,
 Melibee! Și 'n tot anul p'altăr jertfe am să-i pui,
 Când de trei ori patru zile ține sărbătoarea lui.
 El mi-a zis aceste vorbe, celui cu durere lungă:
 «Mergi, băietе, paște-ți turma! Crește-ți oi și dă-le'n strungă!»

MELIBEU

Fericit ești tu! Câmpia este-a ta d'acum! A ta!
 E un petec mic, bătrâne, e pietros, nu-l poți arà
 Și la mijloc e mocirlă cu trestiuș—și-atât e bine!
 Este-al tău și, oricum este, el ajunge pentru tine.
 Miorișele bolnave nu vor paște 'n loc strein
 Iarba neobicinuită; și nici turmele, ce vin
 Ca să pască 'nvecinate, nu-ți vor face supărare,
 Să te temi că au vr'o boală ori vr'un rău de 'mprumutare.
 Fericit ești tu! Tot traiul îți va fi de-acuma drag,
 Vei doinî duioasa doină prin pădurile de fag,
 Și din streapătul pădurii vei pricepe fericirea!
 Uite-aici, izvorul vesel, murmurându-ți adormirea,
 Gardul colo, până 'n fundul țarinei! O mândru ce-i!
 Și de zumzătul d'albine pline-s florile de tei!
 Uite stâncă năpustită peste văi amețitoare
 Și pe deal auzi cum sună foarfecile muncitoare
 A vierului; și 'n frunza ulmului bogat de flori
 Turturelele 'ndrăgite jalnic gunguresc în zori!

TITIR

Mai întâiu va fi pe ceruri luna 'n drumul ei întoarsă,
 Mai întâiu ieși-vor peștii pe uscat din marea stoarsă,
 Și, schimbând întreaga fire și al vremii căpătâi,
 Mai întâiu va bea din Tibru neamul scitic, mai întâi
 Va bea apă Teutonul dintr'a Parților izvoare,
 Decât eu să uit vr'odată p'acest zeu, al doilea soare.

MELIBEU

Ah! dar noi, care ni-e soarta? Să ne perdem rătăciți,
 Unii 'n Africa setoasă, alții 'n iarnă pe la Schiți
 Ori la searbădul de Daxeș, ori în noaptea 'ndepărtării
 Chiar la marginile lumii, la Britani, la robii mării.
 Mai vedea-voiu eu vr'odată còlnicul unde-am crescut
 Și coliba cea săracă cu păreții slabi de lut
 Și cu glij acoperită? Mai vedea-te-voiu pe tine,
 Lunca satului, cu lanul cel cu spicele puține,
 Dar destul d'ajungătoare să nu mor de foame 'n drum!
 Cel mai prăpădit răsboinic e stăpânitor acum
 Peste-atâtea lucruri scumpe inimii din noi! Și lanul
 Cel muncit cu ani de zile ni l-a pustiit dușmanul!
 Ce-i al nostru? Tu, 'nvrăjbire, ne-ai dat morții și pe noi!
 Am muncit, și pe-a cui seamă? Pentru cine? Biete oi,
 Duceți-vă! Și voi capre, fericite 'ntr'altă vreme,
 Duceți-vă! Niciodată de-acum nu mă voiu mai teme
 Că prăpastia vă 'nghite, când săriți pe stânci în joc..
 Nu voiu mai vedeă spelunca! Nu voiu mai aveă noroc
 Să v'aud sbieretul vesel, când din salcia plecată
 Vă taiu crengile amare—niciodată, niciodată!

TITIR

Astăseară, Melibee, vino la coliba mea,
 Dormi cu noi, îți vom așterne pat de fân. Și vei aveă
 Din ajuns și caș și poame. Vino; din cămine fumul
 Ese alb, și tot mai negre umbrele ne-acoper drumul !).

(Trad. de G. Coșbuc).

82. RODICA

de

V. Alecsandri.

Purtând cofița cu apă rece
Pe ai săi umeri albi rotunjori,
Juna Rodică voioasă trece
Pe lângă junii semănători.

Ei cu grăbire îi sar în cale,
Zicând: «Rodică, floare de crin
«In plin să-ți meargă vrerile tale
«Precum tu, dragă, ne ieși cu plin!

«S'ajungi mireasă, s'ajungi crăiasă
«Calea să-ți fie numai de flori,
«Și casa, casă, și masa masă,
«Și sânul leagăn de pruncușori».

Cu grâu de aur, ei o presară,
Apoi cofița întreagă o beu.
Copila râde și 'n cale-i sboară
Scuturând grâul din părul său.

83 VARA LA ȚARA

de

Al. Depărățianu

Poet român, care a trăit până după jumătatea secolului XIX. Poeziile sale sunt pline de neologisme și franțuzisme. O fericită excepție este aceasta poezie simplă și sinceră, care în afară de unele expresiuni prea crude și câteva neologisme, nu păcătuiește decât prin unele tendințe prea satirice și prin lungime.

Locuința mea de vară
E la țară:
Acolo eu voiu să mor
Ca un fluture pe floare,
Beat de soare
De profum și de amor.
Acolo e fericirea
Și iubirea
Timpului patriarhal;
Viața ce aci s'ascunde
Curge 'n unde,
Curge 'n unde de cristal!

Ale soarelui copile,
D'albe zile
De Cuptor și Cireșar,
Ca pe niște surioare
Pe fecioare
Din colibi le chiam'afar'.
Și ca roiul de albine,
Pe coline,
Pe vâlcele, pe câmpii
Toată ziua mi se 'ncură
Și murmură
Copilițe și copii!

Sfânta poezie 'n mantă
 Radiantă
 D'alb, de roșu și de-azur
 Investmântă deal și vale
 Câmp și cale:
 Nu lasă nimic obseur!
 Numai vara cerul face
 Cu noi pace ;
 Numai vara ochiul meu
 Vede 'n raze și 'n lumine
 Toate pline
 De mila lui Dumnezeu!
 Plaiul verde de smaraldă
 Mi se scaldă,
 Ca o nimfă, 'n râu divin
 De junețe și vieață
 Ce-o resfață
 Și-i sărută d'albul sân!
 Și, cum undulă pe spate
 Resfirate
 Bucle blonde la virgini,
 Ca miresele cu mirii,
 Când zefirii
 Sbor cu ele 'pe colini,
 Spicul blond cu paie de-aur,
 Scump tezaur
 Pentru mări și pentru mici,
 Undulează 'n mii de valuri
 Intre maluri
 De sulfină și d'aglici!
 Astfel basmele-azurate
 Și 'nstelate
 Cu-al lor cer de Oriint
 Spun că 'n țările 'ncântate
 Sunt bogate
 Mări de aur și d'argint.
 Și prin holdele splendide,
 Joc silfide
 Cu piciorul de copil,

Svelte, agere, ușoare
 Surioare
 Cu Camila lui Virgil...
 Trageți danțul pe răzoare
 O! fecioare
 Cu privirile cerești!
 Danțul, cântecul și-amorul
 Sunt izvorul
 Fericirii omenești !
 Insăși umbrele obscure
 Din pădure,
 Invălite 'n giulgiul lor
 Sar pe sumbra bălărie
 Intr'o mie
 De 'nvărtiri într'un picior.
 Și când noaptea pe poene
 Cânt'a lene
 Melancolicul păstor,
 Nu știți Ielele cum danță
 Și se lanță
 Imbătate de amor !...
 O! grațioase idile !
 In ce zile,
 In ce nopți ați înflorit,
 D'așă odori minunate,
 Parfumate, --
 Din fruntea lui Teocrit ?
 N'ați înflorit voi in ora,
 Când e hora
 Elfilor înamorați,
 Cu praf de-aur p'aripele
 Și de stele,
 Ca 'mpărații 'ncoronați ?
 Când angelicele cânturi
 Peste vânturi
 Se înalț' de pe câmpii,
 Răpesc verguri, flori și raze
 In extaze
 D'ale verii poezii ?

Nici un timp auroral
 Pastoral,
 Nici un timp versuri cerești
 Nu dă, ca vara, splendoare
 Și candoare
 Poeziei omenești.

Și pentru asta eu, vara,
 Iubesc țara,
 Pentru asta voi să mor,
 Ca un fluture pe floare,
 Beat de soare,
 De parfum și de amor!

Moară tonții în palate
 Imbrăcate
 Cu covoare d'Ispahan,
 Ei, ce chem pietrele triste,
 Amestite
 Și părinte—pe tiran!

Tonții, care pentru-o mână
 De țărână
 Iși dau sângele din ei,
 Fac din crâncenele crime
 Înălțime,
 Și din demoni Dumnezeu!

Mie dați-mi valea verde,
 Unde pierde
 Omul negrele gândiri,
 Unde-ți uiți de infamia
 Și sclavia
 Auritelor zidiri!

Nu mai voi să aud de cine
 Face bine
 Sau de cine face rău:
 De la mic până la mare
 Fie-care
 E victimă sau calău.

Lumea noastră e un mare
 Stârv, din care
 Mii de bestii se nutresc,
 Mii de pasări și de fiare,
 Ce prin ghiare
 Impart hoitul omenesc!

Vai!.. și cum își bate pieptul
 Înțeleptul,
 Care, zi cu zi cârpind
 Ale sale zile pline
 De suspine,
 Vede cărțile-i mințind!

În Paris, în Londra, 'n Viena
 De la Sena
 Pân' la marea de Azof,
 Vede toată 'nvățătura
 Că e gura,
 Și stomacul—filosof!

Gură d'om, gură de câine
 Cere pâine,
 Fii tiran, tâlhar, păgân...
 Numai gura s'aibă pâine.
 Om sau câine,
 Te cunoaște da stăpân!

Dați-mi, dați-mi valea verde,
 Unde pierde
 Omul negrele gândiri;
 Unde-ți uiți de infamia
 Și sclavia
 Auritelor ziduri,

Unde, mândra păsărică
 Se ridică
 Până 'n cerul luminos.
 Și, din ceru-i plin de soare.
 Cu oroare
 Abia vede omul jos!...

Exercițiul LXXXI. Să se citească și să se recitească de mai multe ori, și să se observe care sunt strofele, ce întunecă sentimentul fundamental și care, deci, ar trebui suprimate.

CUPRINSUL

POETICA

A. Poezia Lirică.

Pagina

1. IMNUL

1. Psalmul 103 de <i>Regele David</i> , (notația despre acest autor)	1
Analiză	2
§ 1. Poezia	7
§ 2. Fond (sentiment) și conținut (imagini caracteristice); unitatea în poezie	7
§ 3. Imaginație, inspirație și izvoare de inspirație	8
§ 4. Originalitatea de fond, condiții esențiale ale poeziei	8
§ 5. Fondul poetic	8
§ 6. Poezia lirică	9
§ 7. Imnul, oda, oda sacră	9
<i>Exercițiul I</i> (asupra fondului poetic).	9
2. Carmen saeculare de <i>Horafiu</i> (notația despre acest autor) trad. de <i>D. C. Ollănescu</i>	9
3. Imn religios de <i>V. Alecsandri</i> (notația despre acest autor).	12
Analiză	13
§ 8. Forma poeziei (stilul în genere).	18
§ 9. Elementele formei poetice; limba, stilul propriu zis, simetria.	18
§ 10. Legătura dintre fondul poetic și formă. Originalitatea de formă.	18
§ 11. Importanța simetriei	18
§ 12. Versul și elementele sale: ritm, rimă, măsură, cezură.	19

	Pagina
Rezumat (Forme fixe de versificație; sonet)	46
4. <u>ELEGIA.</u>	
+ 15. <u>Melancolie de Mihail Eminescu</u>	47
Analiza	48
§ 16. Elegia; doină; cântec	49
<i>Exercițiul XIII</i> (asupra fondului și formei elegiei)	49
<i>Exercițiul XIV</i> (asupra caracterizării bucății 7)	50
16. Dor și jale de <i>N. Nicolescu</i> , (notiță despre acest autor)	50
<i>Observări metrice</i>	51
Rezumat (Felul rimelor după numărul silabelor)	51
<i>Exercițiul XV</i> (asupra felurilor de rimă)	52
17. Cea din urmă noapte în Roma de <i>Ovidiu</i> (notă despre autor) trad. de <i>St. Vărgolici</i>	52
<i>Observări metrice</i>	55
Rezumat (Versuri albe)	55
<i>Exercițiul XVI</i> (asupra versurilor albe)	55
18. Laura de <i>Petrarca</i> , (notiță despre autor)	55
19. Sonet de <i>Mihail Eminescu</i>	56
+ 20. <u>Ce te legeni codrule de Mihail Eminescu</u>	56
<i>Observări metrice</i>	57
Rezumat (Versuri simple și complexe, trohaicul simplu și complex, grupuri și unități metrice)	59
<i>Exercițiul XVII</i> (asupra grupelor și picioarelor metrice)	59
21. O rămâi de <i>Mihail Eminescu</i>	60
<i>Observări metrice</i>	60
Rezumat (Condițiunile versului nerimat)	60
<i>Exercițiul XVIII</i> (asupra versificațiunii bucății 23)	61
22. S'a dus amorul de <i>M. Eminescu</i>	61
<i>Observări metrice</i>	61
Rezumat (Versul iambic simplu și abundent complex de 14 silabe)	63
<i>Exercițiul XIX</i> (asupra versificațiunii bucății 7)	63
23. Povestea codrului de <i>M. Eminescu</i>	64
<i>Observări metrice</i>	64
Rezumat (Rime bogate și sărace)	64
<i>Exercițiul XX</i> (asupra rimelor bogate)	65
<i>Exercițiul XXI</i> (asupra fondului bucății 23)	65
<i>Exercițiul XXII</i> , (asupra strofei)	65
24. Mai am un singur dor de <i>Mihail Eminescu</i>	66
<i>Observări metrice</i>	65
Rezumat (Transformările versului iambic de 4 silabe)	66

<i>Exercițiul XXIII</i> (asupra fondului poetic și izvoarelor de inspirațiune din doine)	66
25. <i>Doina</i> (<i>Poezie poporană</i>)	67
<i>Observări metrice</i>	67
Rezumat (Asonanțe)	67
<i>Exercițiul XXIV</i> (asupra asonanței)	67
26. <i>Dor de voinicie</i> (<i>Poezie poporană</i>).	67
27. <i>Voinicul</i> (<i>Poezie poporană</i>)	68
28. <i>Prutul</i> » »	68
29. <i>Jale</i> » »	68
30. <i>Necaz</i> » »	68
31. <i>Dorința</i> » »	69
32. <i>Florica</i> » »	69
<i>Exercițiul XXV</i> (de traducere literară)	69
33. <i>La jeune captive</i> de <i>André Chénier</i> (notiță despre acest autor)	69
34. <i>Gefunden</i> de <i>Goethe</i> (notiță despre acest autor)	71
35. <i>Schäfers Klage</i> de <i>Goethe</i>	71
36. <i>Ad Taliarchum</i> de <i>Horatiu</i>	72

B. Poezia epică.

1 POEMA EROICĂ. /

37. <i>Dan căpitan de Plain</i> de <i>V. Alecsandri</i>	73
Analiza	83
§ 17. Poezia epică	84
§ 18. Poema eroică	84
§ 19. Regula poeziei epice	85
<i>Exercițiul XXVI</i> (asupra figurilor din bucata 37)	85
<i>Exercițiul XXVII</i> (asupra valorii epice a aceleiași bucăți	85
<i>Exercițiul XXVIII</i> (planul unei analize de poemă eroică)	85
<i>Exercițiul XXIX</i> (caracterizarea « <i>Dumbravei Roșii</i> »)	86
38. <i>Miorița</i> (<i>Poezie poporană culeasă de V. Alecsandri</i>).	86
Analiza	88
§ 20. Poezia lirică cu formă epică; regula ei	89
<i>Exercițiul XXX</i> (aplicațiunea §-lui precedent la bucata 33)	89
<i>Exercițiul XXXI</i> (comparațiune între bucățile 24 și 38)	89
<i>Exercițiul XXXII</i> (asupra versificațiunii bucăților 20 și 38)	89
39. <i>Elzorab</i> de <i>G. Coșbuc</i> (notiță despre acest poet)	89
<i>Exercițiul XXXIII</i> (asupra figurilor și versificației din bucata 39)	94

2. BALADA.	
40. <i>Corbea (Baladă poporană)</i>	94
Analiza	100
§ 21. Balada epică (cântec bătrânesc)	106
<i>Exercițiul XXXIV (analiza în scris a bucății 39)</i>	106
<i>Exercițiul XXXV (caracterizarea bucăților 38 și 39)</i>	106
<i>Exercițiul XXXVI (asupra incorectitudinilor de rimă și ritm din bucata 43)</i>	106
41. <i>Blestemul Bardului de Uhland</i> (notația despre acest poet) trad. de <i>Șt. O. Iosif</i>	106
3. LEGENDA.	
42. <i>Daniil Sihuștrul de D. Bolintineanu</i> (notația despre acest poet)	108
Analiza	110
§ 22. Legenda epică	111
§ 23. Valoarea legendei epice	111
§ 24. Narațiunea epică (cu notă despre <i>legende și balade istorice</i>)	111
<i>Exercițiul XXXVII (asupra caracterizării bucăților 43, 44 și 45)</i>	112
<i>Exercițiul XXXVIII (asupra valorii fondului poetic al bucății 46)</i>	112
<i>Exercițiul XXXIX (asupra caracterizării bucăților 47, 48, 49)</i>	112
43. <i>Mircea și Solii de D. Bolintineanu</i>	112
<i>Observări metrice</i>	113
Rezumat (Versurile plastice ale limbii române)	114
<i>Exercițiul XI (asupra versificațiunii baladelor și legendelor citate)</i>	114
44. <i>Ștefan Vodă și Codrul de V. Alecsandri</i>	114
Analiza	115
§ 25. Valoarea simbolică a poeziei	115
<i>Exercițiul XLI (asupra valorii simbolice a elementelor poetice din bucata 37)</i>	115
45. <i>Mama lui Ștefan cel Mare de D. Bolintineanu</i>	116
46. <i>Altarul mănăstirii Putna de V. Alecsandri</i>	117
47. <i>Haiducii de Șt. O. Iosif</i>	118
48. <i>Pohod na Sibir de V. Alecsandri</i>	119
49. <i>Legenda rândunicii de V. Alecsandri</i>	120
4. EPOPEA.	
50. <i>Iliada lui Omer</i> (notație despre acest poet)	123
I. <i>Expunere pe scurt a subiectului</i>	124
II. <i>Desvoltare analitică (traducerile de G. Murnu)</i>	125
III. <i>Concluziuni</i>	158
§ 26. Epopea	162

§ 27. Regulele acțiunii epopeii; epizodul	162
§ 28. Regula în privința personajilor din epopee; ercii	162
§ 29. Motivarea faptelor; caracterul eroilor	162
§ 30. Miraculosul (păgân, creștin, magic, filosofic)	162
<i>Exercițiul XLII</i> (asupra caracterului zeilor din <i>Iliada</i>)	162
<i>Exercițiul XLIII</i> (asupra epizoadelor din « <i>Eneida</i> » și din « <i>Divina Comedia</i> »)	163
<i>Exercițiul XLIV</i> (asupra limbii și stilului <i>Iliadei</i>)	163
<i>Observațiuni metrice</i>	163
Rezumat (versul dactilic; rezolvarea lui într'un vers iambic abundent)	163
<i>Exercițiul XLV</i> (asupra versului dactilic și înlocuitorului lui)	165
51. <i>Odissea</i> lui Omer	165
Analiză	166
§ 31. Narățiunea simplă și complexă în epopee	168
<i>Exercițiul XLVI</i> (asupra narațiunii în epopee)	168
52. <i>Eneida</i> de <i>Virgiliu</i> (notiță despre acest poet)	168
Analiză	169
§ 32. Epopee naturală și artificială	170
<i>Exercițiul XLVII</i> (asupra deosebirii din §-ul precedent)	170
52 a. <i>Calul Troii</i> din <i>Eneida</i> c. II	170
52 b. <i>Didona</i> din <i>Eneida</i> c. IV	173
52 c. <i>Infernul</i> din <i>Eneida</i> c. VI	176
52 d. <i>Turnus</i> din <i>Eneida</i> c. XII	178
53 <i>Divina comedie</i> de <i>Dante Alighieri</i> (notiță despre acest poet)	180
Analiză	181
§ 33. Valoarea conținutului dintr'o epopee	182
<i>Exercițiul XLVIII</i> (asupra §-lui precedent)	182
53 a. <i>Latini în Infern</i> din « <i>Divina Comedie</i> » CXV din « <i>Infern</i> » trad. de G. Coșbuc	182
<i>Observări metrice</i>	186
Rezumat (terținele)	186
<i>Exercițiul XLIX</i>	186
53 b. <i>Ugolino</i> din « <i>Divina Comedie</i> », C. XXXIII din « <i>Infern</i> », trad. de G. Coșbuc	186
5. POEMA EROICO-COMICA.	
54. <i>Țiganiada</i> de <i>Ion Budai-Deleanu</i> (notițe despre acest autor)	189
I. <i>Expunere pe scurt a cuprinsului</i>	189
II. <i>Desvoltare analitică</i>	191
III. <i>Concluziuni</i>	221

	Pagina
§ 34. Poema eroico-comică	223
§ 35. Caracterul național al poemei eroico-comice.	223
<i>Exercițiul L</i> (asupra caracterelor din <i>Țiganiada</i>).	223
<i>Exercițiul LI</i> (asupra limbei și stilului « <i>Țiganiadei</i> »	223
<i>Observări metrice</i>	223
Rezumat (versuri neregulate cu ritm amorf; regula lor	224
<i>Exercițiul LII</i> (asupra versificației « <i>Țiganiadei</i> »)	224
55. O făclie de Paști de I. L. Caragiale (notiță despre acest autor)	225
Analiză	238
§ 36. Novela	239
<i>Exercițiul LIII</i> (plan de analiză a unei novele).	240
7. ROMANUL	
56. Quo vadis de H. Sienkiewicz (notiță despre acest autor)	241
I <i>Expunerea pe scurt a conținutului</i>	241
II <i>Observări analitice</i>	246
III <i>Concluziuni</i>	248
§ 37. Romanul	249
<i>Exercițiul LIV</i> (asupra analizei unui roman)	249
<i>Exercițiul LV</i> (de traducere literară)	249
57. <i>Après la bataille de Victor Hugo</i>	249
58. <i>Erlkönig de Goethe</i>	250
59. <i>Die Bürgschaft de Schiller</i> (notiță despre acest poet).	251

C. Poezia dramatică

1. TRAGEDIA. ✓	
60. <i>Antigona de Sofocle</i> (notiță despre acest poet)	255
Analiză.	279
§ 38. Opera dramatică	283
§ 39. Tragedia	283
§ 40. Regula tragediei	283
§ 41. Acțiunea dramatică; deosebirea dintre ea și cea epică; unitatea de timp, loc, acțiune; unitatea de senti- ment și de caractere	283
§ 42. Forma operelor dramatice. Dialog, monolog. Scene, acte, tablouri	284
<i>Exercițiul LVI</i> (asupra caracterelor « <i>Antigonei</i> »).	284
<i>Exercițiul LVII</i> (asupra versurilor din traducerea « <i>Anti- gonei</i> »).	284
<i>Exercițiul LVIII</i> (aplicație la « <i>Năpasta</i> » de I. L. Caragiale).	284

2. COMEDIA.

61. O scrisoare pierdută de I. L. Caragiale	285
Analiza	315
§ 43. Comedia	319
§ 44. Fondul comediei; comicul; condițiunile lui	319
§ 45. Obiectivitatea comediei și efectul ei moral	319
§ 46. Speciile de comedii. Comedia de caracter, intrigă, moravuri.	320
<i>Exercițiul LIX</i> (asupra caracterizării «Cucoanei Chirița» și «Fântânei Bladuzia»)	320
<i>Exercițiul LX</i> (asupra comediei «Conul Leonida față cu reacțiunea»)	320
<i>Exercițiul LXI</i> (asupra limbei și stilului din «O Scrisoare pierdută»)	320
3. DRAMA ROMANTICĂ.	
62. Despot Vodă de V. Alecsandri	321
Analiză	366
§ 47. Drama romantică	369
§ 48. Tragedia clasică și drama romantică	369
<i>Exercițiul LXII</i> (asupra lui «Macbeth» de Shakspeare)	369
<i>Exercițiul LXIII</i> (asupra lirismului din «Despot Vodă»)	369
<i>Exercițiul LXIV</i> (asupra caracterizării operei «Răzvan și Vidra»)	369
<i>Exercițiul LXV</i> (asupra versificațiunii din «Despot Vodă» și «Răzvan și Vidra»)	369
<i>Exercițiul LXVI</i> (asupra caracterizării bucăților 63 și 64)	370
63. Hamlet (monologul lui Hamlet) de W. Shakspeare, (notiță despre acest autor)	370
64. Șoldan Viteazul de V. Alecsandri	371

D. Poezia didactică.

1. POEMA DIDACTICĂ.

65. Scrisoare către Pizoni sau Arta poetică de <i>Horatiu</i> , (trad. de D. C. Ollănescu)	375
Analiză	384
§ 49. Poezia didactică	386
§ 50. Poema didactică	386
<i>Exercițiul LXVII</i> (asupra pasagiilor mai poetice din «Arta poetică»)	386

	Pagina
<i>Exercițiul LXVIII</i> (compozițiune în proză asupra «Artei poetice»)	386
<i>Exercițiul LXIX</i> (asupra verifcațiunii din traducerea «Artei poetice»)	386
2. SATIRA.	
66. <i>Avarii de Horafiu</i>	387
Analiza	389
§ 51. Poezia satirică sau Satira	390
<i>Exercițiul LXX</i> (asupra bucăților 67 și 68)	390
<i>Exercițiul LXXI</i> (asupra versificațiunii lui <i>Gr. Alexandrescu</i> în comparațiune cu aceea a lui <i>Deleanu</i>)	390
<i>Exercițiul LXXII</i> (asupra «Epistolelor» și «Satirelor» lui <i>Gr. Alexandrescu</i>)	390
67. Satira duhului meu de <i>Gr. Alexandrescu</i>	390
68. Scrisoarea III de <i>Mihail Eminescu</i> (fragment)	393
3. FABULA.	
69. Toporul și Pădurea de <i>Gr. Alexandrescu</i>	396
Analiza	397
§ 52. Fabula	398
§ 53. Apologul	398
<i>Exercițiul LXXIII</i> (asupra ideilor abstracte din conținutul fabulelor următoare)	398
<i>Exercițiul LXXIV</i> (asupra elementelor alegorice din conținutul fabulelor următoare)	398
70. <i>Căinele și Câțelul de Gr. Alexandrescu</i>	398
Analiza	399
§ 54. Regula fabulei	400
<i>Exercițiul LXXV</i> (asupra aplicării § 54)	400
71. <i>Vulpea și Bursucul de Al. Donici</i>	400
72. <i>Lupul moralist de Gr. Alexandrescu</i>	401
73. <i>Vulpea liberală de Gr. Alexandrescu</i>	403
74. <i>Dreptatea Leului de Gr. Alexandrescu</i>	404
75. <i>Les animaux malades de la peste de La Fontaine</i> (notiță despre acest autor)	405
Analiză comparativă	407
<i>Exercițiul LXXVI</i> (de trad. literară)	412
<i>Exercițiul LXXVII</i> (de analiză comparativă)	412
76. <i>La forêt et la Bûcheron de La Fontaine</i>	413
4. EPIGRAMA.	
77. <i>Unui președinte de tribunal de I. B. Rousseau</i>	413
78. <i>Unui poet de Lebrun</i>	414
79. <i>Unui îngâmfat de A. C. Cuza</i>	414

	<u>Pagina</u>
Analiză	414
§ 55. Epigrama	414
<i>Exercițiul LXXVIII</i> (asupra stilului epigramei)	414

E. Poezia pastorală.

80. Moartea lui Dafnis de <i>Teocrit</i> (notiță despre acest poet)	414
Analiză	419
§ 56. Poezia pastorală; egloga sau bucolica, idila	420
<i>Exercițiul LXXIX</i> (asupra § 56)	420
<i>Exercițiul LXXX</i> (asupra elementelor lirice, epice și dramatice din poezia pastorală)	420
81. Titir și Melibeu de <i>Virgil</i>	420
82. Rodica de <i>V. Alecsandri</i>	424
83. Vara la țară de <i>Al. Depărățianu</i> , (notiță despre acest poet).	424
<i>Exercițiul LXXXI</i> (asupra defectelor bucății 83)	426

VERIFICAT
 2017